

SCOUTS

**RÜGEMENT
VABADUS-
SÕJAS**

Atomander

SCOUTS RÜGEMENT VABADUSSÕJAS

AARNE VÕTING
LEITNANT

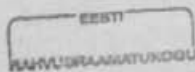
SELTSI „SCOUTS-RÜGEMENT“ KIRJASTUS

1 9 3 6

SCOUTS RÜGEMENT
VABADUSSÕJAS

AARNE VÕLME
TARTU

R. Tohver & Ko trükk, Tallinnas, S. Tartu mnt. 49. 1936.

3-04-00335

SCOUTS RÜGEMENT VABADUSSÕJAS

SCOUTS RÜGMENT VABADUSLÄS

Mõte rüügi meestirajamate ajajärge raskemal
jilmapiilgul, mil vaenlane ole jüggvale tunginud Eesti
püüdesse, läksite Teie, proovides, julguse vastu arenda-
lifelult ülevaatajale vaenlasele. Läksite ja võitite.
Wõit võid peale kroonis ka Teie kaaspidid tegevust
Wabadusjõu vältel kõrgel lahingunnetel.

Seda vaimu ja neid traditjivone, mida Teie löite oma
lipu kirja all "Kõs kõrg. eest" karku aeg Teie
järglased.

Tallinnas

30/11/1936

H. Kats.

K. Päts.
Riigivanem.

Kolm-nelikümmend tulihingelist noortmeest, organiseeritud skautlikel põhimõtetel, alustasid oma võidukat sõjaretke Vabadussõja algpäevil — sõja raskemal ajajärgul.

Tänu tublidele juhtidele, keda skaudid said kohe alguses ja energilisele ning otstarbekohasele organiseerimisele, võrsus sellest mõnekümnelisest vabatahtlikkude salgast lühikese aja jooksul võimas iseseisev löögi-väeosa, kes ka kõige raskemais lahingolukorras suutis alati esineda väarikalt.

Jäüb vaid soovida, et praeguste skautide kasvatamine ja õpetamine sünniks vanade (vabadussõjaaegsete) skautide vaimus ja et praegused ning tulevased skaudid oleksid veelgi vapramad ja tublimad kui olid seda skaudid Vabadussõjas, kes tegid oma töö korralikult!

*J. Laidoner
kindralleitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.*

Kindralleitnant J. Laidoner.

Kaitsevägede Ülemjuhataja.

Eessõna.

1928. a. sügisel Scouts Üksik Jalaväe Pataljoni formeerimise järele algatati ka toleaeegse Pataljoni ülema kt. kolonelleitnant E. Jürmanni poolt Scouts-Väeosa Vabadussõja ajaloo koostamise küsimus. Küsimus oli seda akuutsem, et sama aasta 21. detsembril pühitseti Väeosa 10. aastapäeva, millal ühtlasi teostati lipu üleandmine Pataljonile. Nimetatud tähtpäeva puhuks paljundati skaut Joh. Animägi kirjutus „Scouts-Rügemendiga Vabadussõjas“ ja täiendati seda lühikese kokkuvõttega rahuaegsest tegevusest kuni Pataljoni iseseisvaks saamiseni. Rohkem ei jõutud.

Ajaloo koostamise küsimus oli küll algatatud, kuid tegelikkuseni ei jõutud, juba mitte seepärast, et ajaloo koostajaks määratud rivi-ohvitser pidi selle ülesande teostama harilike igapäevaste teenistuskohuste täitmise kõrval. Nii möödus aastaid, kuid ajaloo koostamine seisis endiselt surnud punktil. Tarvidus ajaloo järele aga kasvas päev-päevalt. Pataljoni kaadrile oli allikat vaja teadmiste ammutamiseks, et suuta elustada ja edasi anda neid traditsioone ja põhimõtteid, mis tiivustasid ja liitsid skaute Vabadussõjas kangelaslikule võitlusele. See vajadus oli seda tunduvam, et Pataljon kuni 1928. a. oktoobrini paljude ümberkorralduste tõttu käis läbi mitme väeosa koosseisust üksiku kompaniina ja pataljonina ning Pataljonis peale ühe allohvitseri ei olnud rohkem sõjaaegseid skaute, kes suutuksid järeletulijaile edasi anda vabadussõjaaegse Rügemendi vaimu ja täita lünka Väeosa ajaloo ilmumiseni.

Ajaloo koostamise tahet ei suudetud teostada enne 1931. a. sügist, millal moodustati Pataljoni Ajaloo Komisjon ja komisjoni liikmeina määrati ajalugu koostama leitnandid A. Vöting ja H. Elken, vabastades neid seejuures osaliselt muist teenistuskohuseist. Pärast eeltööde tegemist viidi leitnant Elken tagasi oma endiste ülesannete täitmisele, kuna ajalugu jäeti koostama leitnant A. Vöting.

Vabadussõja Ajaloo Komitee Töökomisjoni juhi kolonelleitnant M. Kattai lahkkel loal ja vastutulekul võimaldati leitnant A. Vötingul

kasutada Vabadussõja Ajaloo Komitee arhiivis leiduvaid dokumente. Nii võeti ära kirju, tehti väjavõtteid ja sisulisi kokkuvõtteid vajalikest leiduvast dokumentidest, mis puudutasid Scouts-Rügemendi, Soomusrongide Divisjoni, II diviisi staabi ja paljude naaberväeosade ning asutuste tegevust. Rügemendi käskkirjade põhjal koostati mitmed vajalikud nimistud.

Ajaloo koostamisel andis teravalt tunda materjali puudus, kuid see osutus paratamatuks ja vältimatuks, sest Scouts-Rügemendi kirjakogu on vaeseimaid. See omakorda on tingitud Rügemendis Vabadussõja ajal valitsenud põhimõttest — rohkem tegusid, vähem paberit! Vastastikuse usalduse alusel tehti suurem osa korraldusi telefoniteel ja suuliselt, kuna vähem korraldusi ja ettekandeid kirjalikult. Kahjuks suudeti ka neist väheseist säilitada vaid osa. Dokumentide vähesusest hoolimata jätkus aga neist siiski Rügemendi ajaloo tõetruu kondikava koostamiseks.

Dokumentide ja mitmete Vabadussõja ajalugu käsitlevate raamatute ning kirjutuste varal koostati Rügemendi Vabadussõja ajaloo esialgne projekt ja saadeti paljundatult arvamiste avaldamiseks, paranduste ja täienduste tegemiseks sõjaaegsele juhtidele, kes omalt poolt 1933. a. sügiseks tegid parandusi ja täiendusi.

Sõjaaegse Rügemendi ülema kolonel F. Pinka energilisel algatusel paluti sama aasta novembri alguseks Tallinna kokku tulla sõjaaegseid juhte, vähemalt igast kompaniist üks, et koos läbi arutada koostatud projektis leiduvaid puudusi, teha täiendusi ja parandusi ning otseselt koostajale edasi anda muljeid ühel kui teisel perioodil Väeosas valitsenud meeleolust. Kõik juhid ei saanud oma igapäevaste teenistuskohuste tõttu Tallinna ilmuda, kuid selle asemel olid lahkelt saatnud endi poolt tehtud täiendused ja parandused kirjalikult. Nädalaaegse kooskäimisega suudeti esialgne projekt üksikasjaliselt läbi arutada ja koostajale anda väga kasulikku materjali ning esile manada Rügemendis valitsenud meeleolu. Ka ajalehis avaldatud üleskutseile saabus mõningaid isiklikke mälestusi.

Vahetult ja kirjalikult palju väärtuslikke juhiseid ja isiklikke mälestusi ning mõningaid dokumente saadud, töötati esialgne projekt põhjalikult ümber vastavalt ülesseatud põhimõttele. Nimetatud töö lõpetati 1935. a. alguseks ja saadeti uuesti paljundatult sõjaaegsele juhtidele lõplike paranduste tegemiseks. Vastavalt neile parandusile ja veel saabunud isiklike mälestuste varal tehti lõplikult täiendused ja parandused.

Käesolev teos ei pretendeeri teaduslikule tööle ega suuda olla ka täiuslik populaarteadusliku tööna. Sellega tahetakse jäädvustada

Scouts-Rügemendi võitlust meie heroilisemas ajajärgus — Vabadussõjas. Tahetakse järeletulijaile silme ette manada neid kangelaslikke võitlusi, kus ennatsalgavalt võideldi meie kodumaa vabastamiseks võõrast võimust. Tahetakse luua allikas meie praegusele ja tulevasele järeletulevale põlvele, peamiselt aga neile noortele, kes saavad oma esimesed riigikaitsja õppetunnid Scouts-Rügemendi järeletulijas — Scouts Üksik Jalaväe Pataljonis — kust ammutada õilsaid põhimõtteid suurte ja kõrgete eesmärkide saavutamiseks.

Käesoleva teose koostamisel seati põhimõtteks anda objektiivne ülevaade kolmest peaküsimusest: 1) mida tegid skaudid Vabadussõjas, 2) kuidas nad seda tegid ja 3) millises olukorras nad seda tegid. Esimesele ja kolmandale küsimusele suudeti anda enamvähem rahuldav vastus, kuid teisele küsimusele rahuldava vastuse andmiseks osutus kasutada olnud materjal väheseks. Ka ei suudetud siin kõiki lünki täita isiklike mälestusiga.

Käesoleva teose koostamisel ei saadud kinni pidada kindlast süsteemist ega käsitella üksikuid perioode nende tähtsusele vastavalt. Samuti ei suudetud üksikuid lahinguid ja episoodide valgustada nende tähtsuse kohaselt. Seega on mõni vähemtähtsaks osutunud lahing või episood käsitletud hoopis täielikumalt kui mõni kangelaslikum lahing. Neist puudusist ollakse teadlik, kuid kõik need puudused osutusid vältimatuks materjali puudulikkuse tõttu. Käesolevas teoses oli ühe või teise perioodi, lahingu või episoodi ulatuse määrajaks leiduv ja kasutada olnud materjal.

Üldolukordi ja naaberväeosade tegevust püütakse objektiivselt käsitella neis piires, et võimaldada anda ülevaade olukorrast, milles arenes üks või teine tegevus. Samuti püütakse üldsõnaliselt anda edasi Väeosas valitsenud meeoleolu ühe või teise perioodi alates ja kestes. Naaberväeosade teeneid ei ole tahetud kirjutada teatavais olukordades skautide arvele. — Kui üldolukordade hindamisel ja naaberväeosade tegevuse kirjeldamisel esineb mõningaid vastuolusid, ebatäpsusi või muid puudusi, siis palutakse seega neid lahkesti vabandada. Samuti palutakse vabandada teoses leiduvaid ebatäpsusi isikute- ja kohanimedes.

Käesoleva teose koostamise mõtte algatajale ja koostamisele aluse rajajale kolonelleitnant E. Jürmannile avaldatakse siinkohas erilist tänu. Samuti tänatakse Scouts-Pataljoni endist ülemat kolonelleitnant O. Pajussoni ja praegust Pataljoni ülemat major R. Krappet ning Pataljoni adjutanti kapten R. Becki ajaloo koostamisele heatahtliku suhtumise ja kaasaaitamise eest.

Käesoleva teose koostaja ja trükivalmis korraldaja leitnant A. Võting, kes materjali puudulikkusest ja kõigist ettetulevaist raskusist hoolimata püsiva ja ennastsalgava tööga on suutnud koostada Scouts-Rügemendi tegevusest Vabadussõjas tõetruu ülevaate, on teinud tänuväärse töö. Leitnant Võtingu töö on seda hinnatavam, et ta suure osa sellest tegi oma igapäevaste teenistuskohuste täitmise kõrval, vabadel õhtu- ja öötundidel. Olgu talle selle eest skautide südamlikum tänu.

Väärtuslike juhiste, paranduste ja täiendustega aitasid käesolevat teost koostada skaudid kolonel F. Pinka, kolonelleitnant H. Freiberg, majorid A. Lüüs ja E. Urm, kaptenid H. Hirvelaan, O. Nurmberg, A. Uibo, P. Maiste, ohv. aset. N. Animägi, Joh. Animägi, E. Kigaste, dr. K. Vigodsky, J. Kutsar ja M. Treuhold.

Käsikirja lugesid läbi ja tegid väärtuslikke parandusi ja täiendusi II diviisi ülem kolonel A. Traksmäe ja Tartu kaitseringkonna ülem kolonel G. Leets, kelledele siinkohas suurim tänu.

Seltsi juhatus tänab kõiki isiklikke mälestusi ja materjale saatnud skaute, eriti skaut M. Kauri, kes seega kaasa aitasid käesoleva teose koostamiseks. Samuti tänab Seltsi juhatus kõiki lahkeid annetajaid ja kogujaid, eriti aga kogujaid skaute M. Treuholdi ja J. Kutsarit, kes aitasid Seltsi üle rahalisest raskusist ja andsid võimaluse käesoleva teose kirjastamiseks.

Veebruaris, 1936.

SELTS „SCOUTS-RÜGEMENTI“ JUHATUS.

Kolonel Friedrich-Karl Pinka

VR 1/3 ja II/3.

Väeosa lahingtegevuse juht 03. 01. 19—28. 07. 19. ja
15. 11. 19.—20. 12. 19.

Sünd. 20. 10. 1895. a. Kärstna v. Viljandimaal. Üldhariduse omandas Valga reaalkoolis. Lõpetas Pauli sõjakooli Peterburis 1915. a. Maailmasõjast võttis osa Riia rindel. Teenis 2. Eesti polgus 1917. a. detsembrist kuni väeosa likvideerimiseni okupatsioonivõimude poolt. Scouts-väeossa ilmus omal soovil 18. 12. 18. a. Alul oli ülemformeerija ohvitser ja kompanii kapten. 30. 01. 19. Rügemendi I pataljoni ülemaks, 25. 03. 19. Rügemendi lahingtegevuse juht kuni 28. 07. 19. Ostrovi lähedal haavataasaamiseni. 09. 12. 19. Rügemendi ülemaks.

Kolonelleitnant Herbert Freiberg

VR II/3.

Väeosa lahingtegevuse juht 28. 07. 19.—15. 08. 19.,
04.—15. 11. 19. ja 20. 12. 19.—03. 01. 20.

Sünd. 24. 03. 1897. a. Koigi v. Järvamaal. Lõpetas Tallinna reaalkooli, Pauli sõjakooli Peterburis 01. 05. 1916, E. Kõrgema Sõjakooli 1926. a. ja Prantsuse kõrgema sõjakooli 1931. a. — 18. 12. 17. astus 4. Eesti polku. Vabadussõja ajal oli Kaitseministeeriumi sideohvitseriks. Scouts-väeossa ilmus omal soovil 04. 01. 19. Alul oli A komp. III rühma ülem. 25. 02. 19. Rügemendi operatiiv-adjutant ning 25. 03. 19. ka Rügemendi lahingtegevuse juhi abi. 15. 08. 19. jalamaak. komando ülem. 08. 09. 19. Pataljoni ülema ja 09. 12. 19. Rügemendi ülema abi.

Väeosa asutamine ja tegevus kuni võitlusteni iseseisva väeosana.

I. Väeosa asutamine.

1. Olukord 1918. a. novembris ja detsembris.

1918. aasta veebruarist alates mängis meie kodumaal peremeest Saksa okupatsioonivõim.

Liitriikide võidud Läänerindel murdsid sakslaste vastupanu ja sundisid ta 11. novembril 1918. a. tegema vaherahu. Liitriikide saavutatud võidu tagajärjena purunes okupatsioonivõim ka Eestis. Okupatsioonivägesid hakati Eestist tagasi viima Saksamaale. Maalt lahkumisega mängisid nad aga veel viimase trumbi meie kaitsejõudude organiseerimise takistamise ja maa laastamisega, meie varanduste rekvireerimise ja Saksamaale evakueerimisega.

Lahkuvate okupatsioonivägede kannul tungis Eestisse vene punavägi, kelle eesmärgiks oli Eesti vallutamine ja kommunistliku riigikorra jaluleseadmine. Pärast okupatsioonivägede lahkumist arvati selleks olevat parim aeg, sest esimesed olid oma valitsemisajal vägivaldselt demobiliseerinud meie rahvusliku sõjaväe ja võtnud neilt relvastuse ja varustuse. Uusi kaitsejõude ei suudetud aga nii kiiresti luua, sest üleminekuajastul oli riigis küllalt tegemist sisemise julgeoleku kindlustamisega ja valitsusvõimu ülevõtmisega sakslastelt. Eestis tekkinud rasket olukorda ruttasid kasutama saagiahned enamlased, kes oma võimuletulekuga lubasid siia luua maapealse paradiisi. Võõrastest võimudest piitsutatud ja kurnatud rahvamassis püüdsid nad oma punaste rakukestega luua soodsa pinna „tööraha“ võimuletulekuks. Suurte lubaduste ja punase riigikorra ülistustega suudetigi näljutatud rahvamassis luua teatav riigivastane ja passiivne meeleolu, mis halvas meie noore riigikaitse loomist.

Eestit ähvardav hädaoht ei heidutanud meie riigi- ja sõjaväe juhte. Nad leidsid olevat ainukeseks õigeks pääseteeks, võtta relvad ja asuda Eesti piirile meie maa ja rahva kaitseks. Sajandeid valitsenud võõrad võimud ei olnud siiski suutnud hävitada kõigi eestlaste hingest nende

vabaduspüüet, nende vabaduskiirt, vaid see hõõgus edasi ja löi lõkkele Saksa okupatsioonivõimude lahkudes. Eesti rahvajuhte ei kohutanud ei punaste üle piiri valguvad röövsalgad ega eesti rahva halb majanduslik olukord. Ei, nad hakkasid korraldama riigikaitset, hankima sellele relvi ja varustust. Nad saatsid üle piiri tungivaile enamlastele vastu vabatahtlikult kokkutulnud ärksamaid noori isamaapoegi, kellel oli südames lootussäde ja usk vabast Eestist. Nii algas 28. novembril 1918. a. võitlus piiril ja sellega paralleelselt ka kaitsejõudude organiseerimine seljataguses.

Kaitsejõudude organiseerimiseks, relvastamiseks ja varustamiseks oli loomulikult vaja raha, kuid seda polnud, riigikassa oli tühi. Niisuguses moraalselt rõhutatud ja majanduslikult võimatus olukorras algas meie vabadusvõitlus, mis alul ei saanud olla kaugeltki edukas.

Eesti väikesed ning halvasti relvastatud ja varustatud väesalgad olid ülivõimsa punase laine eest sunnitud taanduma ja maha jätma külasid, aleveid ja linnu, kus enamlaste poolt korraldati rüüstamisi ja veresaunu.

Samal ajal arenes seljataguses palavikulise tempoga uute väeosade organiseerimine, varustamine, kiire õpetamine ja liinile saatmine. Paremad isamaapojad rakendasid tööle oma kogemused ja võimed tugeva riigikaitse loomiseks. Nende julge ja energiline tegevus tekitas rahvas usku oma võimeisse, andis paljudele eeskuju, tõmbas paljusid kaasa töötama meie kodumaa, meie rahva kasuks...

2. „Eesti Scout“-kompanii formeerimise alustamine.

Detsembrikuu alguses kees palavikuline tegevus Sõjamineisteriumis ja Peastaabis. Käidi sõlmimas lepinguid ja küsimas nõu mitmesuguste partisan- ja lööksalkade formeerimise asjus.

Keset sellist palavikulist askeldamist viidi Sõjamineisteriumisse mingisugune väike paberitükike, kuhu pliatsiga oli kirjutatud umbes järgmist:

„Olen, Ameerika kodanik, Ameerika meriväe kapten, olen lõpetanud instituudid (järgneb kolm ingliskeelset nime). Mõistan ümber käia suurtükiga, püssiga, revolvriga ja mõõgaga. Olen valmis ülal pidama üht kompaniid sõjaväge täitsa omal kulul Eesti Asutava Kogu ja temale järgneva valitsuse kaitseks kuni sõja lõpuni. Henry C. Reissar.“

Alguses ei pööratud nimetatud kirjale Sõjamineisteriumis kuigi suurt tähelepanu ja kiri kadus kausta teiste paberite vahele. Neile aga, kes kirja lugesid, puutus teravalt silma kirja omapärane stiil, mille peale tähendati: „eht ameerika stiil“.

Pärast kirja saamist oodati kapten Reissarit Sõjamineisteriumi läbi-rääkimistele, kuid kes ei tulnud, see oli Reissar. Kiri jäeti juba unustusse.

Kuid pärast paari nädala möödumist, umbes detsembri keskpaigas, ilmus Sõjamineisteriumi tüse, keskmise kasvuga, natuke juba hallide juustega, energiliste näojoontega ja kavalaate sinisilmadega mees, seljas visiitkuub ja jalas kalifeed säärsaabastega, kes ennast esitas Henry Reissarina. Läbirääkimised Sõjaministri abi hra Jürisega kestasid ligi tunni, millise aja jooksul Reissar tutvustas hra Jürist oma kavatsustega. Läbirääkimiste tulemusena tehti Reissarile ettepanek esineda kirjaliku ettepanekuga oma lähemate tingimuste suhtes. Kolme päeva pärast esineski kapten Reissar kirjaliku ettepanekuga, mille põhjal sõlmiti leping Sõjamineisteriumi ja kapten Reissari vahel. Lepingu tekst, millele Sõjaministri abi hra Jürine 17. detsembril alla kirjutas, oli järgmine:

Kapten Henry C. Reissar.
Scouts-Väeosa asutaja.

„L e p i n g .

Härra kapten Reissar formeerib omal kulul ühe roodu sõjaväe, kes Eesti sõjaväe ülema komando all seisab.

Kapten Reissar annab omalt poolt prüi ülalpidamise ja maksub palgad. Kõige mau eest kannab hoolt sõjaväe valitsus.

Härra Reissari toetus roodule arvatakse temalt nõutavatest avalikkudest maksudest ja rekvisitsioonidest maha. Rood seisab kapten Reissari komando all iseseisva rooduna. Selle roodu juure komandeeritakse nõutaval arvul ohvitsere, kelle ülalpidamine on, palk ühes arvatud, härra kapten Reissari kanda.

Kapten Reissari roodus teenivad isikud on sunnimobilisatsioonist vabad. Rood kannab nime „Eesti Scout“. „Eesti Scout'i“ liikmed võivad igal ajal sõjariistu kanda.

17. detsembril 1918. a.

*Jürine,
Sõjaministri eest.“*

Henry Reissar, kes Sõjamineisteriumiga sõlmis eespoolnimetatud lepingu, on sündinud Viljandis 1870. a. Rännanud 20-ne aastaselt merimehena Ameerikasse, seal sooritanud kaugesõidu-kapteni eksami ja pärastpoole teeninud Ameerika suurtükiväes. Laevakaptenina elanud 8 aastat Filippiinide saartel, kus ta lähemalt tutvunenud skautliku liikumisega. 1911. a. pöördus Henry Reissar kodumaale tagasi ja hakkas Viljandimaal Vastsemõisa rentnikuks, millise mõisa rentnik oli ta ka 1918. a. detsembris.

Võõrsil viibides oli Reissar huvi tunnud skautliku liikumise vastu. Sellest ideelisest liikumisest oli ta niivõrd vaimustatud ja kaasa kistud, et ka Eestis raskel silmapilgul tahtis luua ühe skautlikele põhimõttele rajatud väeosa, kes pidi Eesti ajalukku raiuma ilusaid lehekülgi väeosa, kui ka selle asutaja ja vaimse juhi tegudest.

Sõlmitud lepinguga oli talle lubatud selle idee teostamine ja ta võis tegevusse rakendada võõrsilt ammutatud teadmised.

Detsembrikuus viibis Reissar kõrvahaigusega Tallinnas Greiffenhageni kliinikus, mispärast ei saanud idee tekkides kohe isiklikult alustada läbirääkimisi Sõjamineisteriumiga. Pärast osalist paranemist ilmus ta aga Sõjamineisteriumi, kus läbirääkimiste tulemusena 17. detsembril järgnes lepingu allakirjutamine.

I leitnant (major) *Elmar Urm*.
Esimene ohvitser Väeosas.

Pärast lepingu allakirjutamist palus Reissar endale formeerimistöde alustamiseks abiks määrata ohvitseri. Ta palus kõigepealt oma käsutusse määrata elava ja ettevõtliku iseloomuga noore ohvitseri nooremleitnant Elmar Urm (praegu major, Naissaare komandant), kellega tal juba erateel läbirääkimisi oli olnud 14. detsembril ja kes oli annud nõusoleku. Selle määramise vastu Peastaabis ei oldud ja 17. detsembril anti n-ltn. Urmile kohe ettekirjutus kapten Reissari poolt formeeritavasse Scoutsroodu ilmumiseks.

Kapten Reissar omakorda oli juba 14. detsembril n-ltn. Urmile annud volituse, mille

põhjal viimane võis ajada väeosa formeerimisasju. Volitus on kapten Reissari poolt tindiga kirjutatud väikesele kirjapaberi poognale ja kõlab järgmiselt:

„Selle ettenäitaja hr. Lt. Elmar Urm, kes on Sõjamineisteriumi poolt käsutatud abiks Capt. Henry Reissare juurde Eesti Scouts-companii organiseerimiseks, on volitatud minu eest läbirääkimisi korraldama Ajutise Valitsuse ja Sõjamineisteriumi ees Eesti Scouts-väeosa asjus.

Tallinnas, 14/XII 1918.

Capt Henry C. Reissar.“

Nimetatud volituse andis Reissar n-leitnant Urmile enne lepingu sõlmimist Sõjamineisteriumiga.

17. detsembril anti Sõjamineisteriumis kapten Reissarile ka järgmine kirjalik volitus:

„Härra kapten Henry Reissarel on Sõjamineisteriumi poolt luba tema poolt formeeritava roodu tarvis mehi mobiliseerida ja teisi eeltöid teha. Kohalikud valitsusvõimud peavad temale selles asjas abiks olema.“

Ametlikult ei olnud enam takistusi „Eesti Scout“ väeosa formeerimise alustamiseks. Tegelikud eeltööd olid aga alles tegemata. Nendega tehti aga kohe algust, ent kahele mehele oli see siiski ülejõu. Seepärast seati esimeseks eesmärgiks uute ohvitseride muretsemine. Peastaabist ohvitseride määramiseks oli nõusolek antud, kuid isikute suhtes ei olnud veel midagi teada. Kapten Reissar tahtis saada julgeid ja energilisi mehi, kes ühtlasi oma isikuga võidaksid poolehoidu asutatavale väeosale. Pärast lühikest nõupidamist ja asja arutamist tuli n-ltn. Urm heale mõttele: minna Ohvitseride reservi ja seal mõnele tuttavale ohvitserile teatada „Eesti Scouts“ väeosa asutamisest ning kutsuda neid väeossa teenistusse astuma. Mõeldud, tehtud. Samal õhtul, s. o. 17. detsembril, läks ta Pagari tänavale Sõjamineisteriumi hoone alumisel korral asuvasse Ohvitseride reservi. Poolpimedas koridoris kohtus ta juhuslikult staabi-kapten Friedrich Pinkaga (praegu kolonel, Valga Kaitseringkonna ülem), kellega seal samas natuke aega mõtteid vahetati. Ettepanek huvitas st-kapten Pinkat. Ta kutsus ohvitseride eluruumist kaasa ka oma venna leitnant Herbert Pinka (suri haavadesse) ja lipnik Johannes Paulmeister'i (langes lahingus), et koos minna kapten Reissari juure lähemate kavatsuste ja tingimuste üle läbirääkimisi pidama. Kapten Reissar viibis sellal ravimisel Greiffenhageni kliinikus ja nimetatud ohvitseride sinna ilmudes istunud ta kinniseotud peaga laua ääres midagi kirjutades. Kui talle meeste tuleku eesmärk selgitatud, olnud ta esimene küsimus: „Kas teil ka julgust on?“ Loomulikult ei olnud nende meeste seas kõhklejaid ja nii lepitud kokku väeossa astumise asjas.

Järgmisel päeval esinesid nimetatud kolm ohvitseri Peastaabi ülema ees nõusoleku saamiseks „Eesti Scout“ väeossa teenistusse määramiseks.

Samal päeval anti neile Peastaabist ühine ettekirjutus, millega kohe ilmusid kapten Reissari käsutusse.

18. detsembril ilmus juure veel lipnik Anton Allik. Seega oli kapten Reissaril nüüd kokku viis energilist ohvitseri, kes olid nõus alustama formeerimist ja viima lahingusse „Eesti Scout“ väeosa.

Kapten Reissar otsustas „Eesti Scout“ kompanii formeerimist alustada Viljandis. Tallinnas formeeriti samal ajal vabatahtlikest mitmeid lööksalku, mispärast Reissar arvas, et Tallinnas ei jatku küllalt vabatahtlikke kõigi väeosade tarvis.

Peale eelmise põhjuse oli Viljandis formeerimise alustamiseks mõõduandev ka

I leitnant *Herbert Pinka* (†)
VR I/3 ja II/3. A kompanii ülem.

I leitnant *J. Paulmeister* (†), kapten *F. Pinka*
ja junkur *H. Ingermann*.

see asjaolu, et kapten Reissari renditud Vastsemõisa asub Viljandi lähedal, kust oli hea asutatava väeosa tarvis tuua toiduaineid. Lepingu kohaselt lubas ju Reissar „Eesti Scout“ kompanii omal kulul toitlustada, mille ta Viljandis lootis teostada peamiselt oma mõisa saadustega. Selleaegses olukorras oleks selle lubaduse täitmine Tallinnas kindlasti osutunud mitu korda raskemaks ja ka kallimaks.

Nimetatud kahel põhjusel korraldas kapten Reissar asja nii, et juba 18. det-

sembri õhtul võidi Sadama jaamas rongile asuda ja Viljandi sõita. Tallinna jäeti maha lipnik J. Paulmeister õppima kk. „Madseni“ materjalosa ja lasketehnikat, et pärast teistele õpitud teadmisi edasi anda. Viljandis oli kavatsus kohe algust teha tegeliku formeerimistöega.

Rööbiti „Eesti Scout“ väeossa ohvitseride muretsemisega astus Reissar esimesi samme ka varustuse saamiseks. Juba lepingu sõlmides oli tal varustuse saamise asjus läbirääkimisi, kuid selle tegeliku saamisega oli olukord raskem. Varustust ei olnud kuskilt võtta, vaatamata sellele, et nõudmine selle järele oli väga suur. Siiski õnnestus kapten Reissaril 17. detsembril saada esimese relvvarustusena Käsijariistade laost 15 vene vintpüssi ühes 2 kasti padrunitega. 18. detsembril saadi eelmisele varustusele veel lisaks 1 kast inglispadruneid.

19. detsembril jõudsid Viljandi kapten Reissar, staabi-kapten F. Pinka, leitnant H. Pinka, n-leitnant E. Urm ja lipnik A. Allik. Nad tõid enesetega kaasa ka esimese relvvarustuse.

Nimetatud ohvitseride Viljandi ilmumine tekitas seal teatavat elevust. Teated nende ilmumisest kanti linnas laiali kulutulena. Muuseas olid jutud sattunud ka Viljandi komandandi kõrvu, kellele ei olnud teada „Eesti Scout“ kompanii ohvitseride tulek. Kuulnud jutte niisuguse relvastatud jõugu ilmumisest, saatis komandant kohe mehi asja selgitama ja tulnuid areteerima. Vahistamist loomulikult ei sündinud, sest suudeti kindlaks teha „relvastatud jõugu“ sõidu eesmärk.

Viljandlaste meeoleolu oli neil saatuslikel päevil enam kui halb. Iga uus rindel saadud hoop kajastus linnas mitmekordselt. Seda enam, et Viljandi osutus keskkohaks, kuhu suundusid mitmelt poolt vaenlase eest taganevad väesalgad. Tartu maanteed mööda lähenesid Pihkvast väljalöödud Vene valgete distsipliinilagedad polgud Bulak-Balahhovitši juhatusel, kellest kõneldi, et nad talitavat Eesti pinnal nagu vaenulisel maal — riisuvat ja tapvat rahulikke kodanikke. Kui valgete eelsalku mindi taltsutama kaitseliitlasiga, ähvardati Viljandi teha maatasa! Kohalikud enamlased „tõstsid pead“, varjamatult demonstreerides oma headmeelt punaväe edu üle. Kaitseliit, alles organiseerimise algastmeis ja väga nõrgasti relvastatud, osutus jõu varjuks, mis võis haihtuda tõsisel kokkupõrkel punastega või ka Vene valgekaartlastega.

Nimekamad Viljandi kodanikud pakkisid oma kribu-krabu põgenemiseks. Mitmed neist olidki raputanud jalgelt kodulinna tolmu ja asunud merele lähemale, et sealt tarbekorral pageda välismaale. Eeskujuga, mis mõjus nakkavalt ja masendavalt. Kehvad inimesed seletasid lausa, et kui juba niisugused „pursuid“ pakku poevad, mis huvi ja häda meilgi võidelda — kaotada pole ju midagi!

Midagi pidi sündima! Emb-kumb, kas tõusevad kohalikud enamlased, või raputab kodanlus enesest uinaku...

19. detsembril Viljandi jõudnud „Eesti Scout'i“ formeerijad ohvitserid astusid kontakti kohalike sõjaväe asutustega ja seltskonnategelastega, eeskätt „Sakala“ toimetusega. Viljandlastega võrreldes olid nad suured optimistid, kellel ei olnud veel kadunud usk oma võimetusse, oma jõusse. Nad suutsid oma optimismi üle kanda ka paljudesse Viljandi kodanikesse, kellega nad kokku puutusid. Nende optimism tõi pöörde mitmete meeleollu ja neile vaadati kui Viljandi päästjaile.

Ajaleht „Sakala“ toimetust tutvustati Ameerika eestlase kapten Henry Reissari kavatsustega ja paluti toimetust kõigiti kaasa aidata ja avaldada ajalehes üleskutse, milles selgitada scouts-aadet ja muid küsimusi, mis taotleavad väeosa asutamise eesmärgi ning väeosa astumise tingimusi.

Juba 20. detsembril ilmusid Viljandis kuulutustulpadele, majade seintele ja mujale suured kollakad üleskutsed-kuulutused, mis üllatasid, vaimustasid ja rõõmustasid iga kodanikku, kelles oli tõusnud lootus Eesti iseseisvusse ja kes nägi nüüd enda ees avanevat võimaluse aidata kaasa suure aate teostamisele.

„Ameerika alam, kapten Ameerika meriväest, Henry C. Reissar formeerib Eesti scout-salga. Vabatahtlikke kutsutakse üles andma. Ausad ja julged mehed, kes isamaad aidata tahavad, astuge kohe „Scouts“-väeosa sõjamehena teenima. Vastuvõtmine Viljandis turuäärses majas nr. 12 (praegu O. Seisleri pärijate maja Laidoneri plats nr. 7 — A. V.).

„Scouts“ on sunnibilisatsioonist vabastatud.

„Scouts“ on iseäralise märgi läbi teistest väeosadest ära tähendatud ja võivad igal ajal sõjariistu kanda.

„Scouts“ on Ameerikas ja Inglismaal tehtud, kõige paremate sõjariistadega varustatud.

Sõjaministeeriumi ja Peastaabi käsul

Scoutide väeosa ülem: kapten Henry C. Reissar.

Ülemformeerija ohvitser st-kapten F. Pinka.

Väeosa adjutant leitn. E. Urm.

„Scouts“ saavad prii ülalpidamise ja rahapalga. Sõjamees 100 marka kuus, lance-corporal 110 marka kuus, corporal 130 marka kuus, sergeant 150 marka kuus, I sergeant 200 marka kuus.“

Ajaleht „Sakala“ nr. 14, mis ilmus 24. detsembril 1918. a. („Sakala“ ilmus ühe korra nädalas — igal teisipäeval — A. V.), ilmus juba järgmine pikem kirjutus scouts-liikumise ajaloost pealkirjaga:

Scouts-Rügemendi esimene asukoht Viljandis Laidoneri platsil.

„Eesti Scouts'i väeosade asutamine alanud.

Nagu Eesti Sõjamineisteriumi käskkirjast näha, kavatsetakse ka Eestis luua Ameerika ja Inglismaa eeskujul omapäraseid kaitsevæosi, kelle nimevennad on nimetatud riikides võitnud suure lugupidamise isikliku vahvusega ja eesmärgist vaimustatud püüetega.

Eesti scouts-væeosade asutamise mõte tärkas ellu Ameerika kodaniku kapten Henry C. Reissari algatusel. Härra Reissar, sündimise poolest eestlane, on kauemat aega Ameerika sõjaväes teeninud ja scouts-væeosade vahvusi isiklikult tundma õppinud.

Kodumaaarmastuse tundel tahab härra Reissar oma elukogemusi ja sõjamehelikku vilumust selleks kasutada, et luua Eesti kodukaitset niisugusel kujul, nagu see suurimais ja elujõulisimais riikides näib olevat otsustarbekohane.

Skaut on Ameerika ja Inglismaa rahvusliku mõtte kaunim kehastus. Iga skaudi ülemaks püüdeks jääb isamaaarmastus, mõistuse teravus ja isiklik julgus. Vapper ja ennastsalgav tegevus aitab seda kutset vääriliselt tõsta.

Kõige kuulsam ja lugupeetavam skaut terves maailmas oli ameeriklane polkovnik (kolonel) William Goddey, tervele Ameerika rahvale isiklikult, ja nimepidi vististi ka tervele maailmale tuntud „Buffalo Bill“. See kõige suurem ja paljuütlevam austusnimi, mille Ameerika indiaanlased ainult niisugusele mehele annavad, kelle iseäraline julgus, üleolevalt vahvad teod ja tore (noble) loomus neid imestusele ja austusele sunnib.

Buffalo tähendab pühvlihärja, Ameerika metsloomade ilusamat ja uhkemat esindajat. Cowboy William Goddey ja pärastine kolonel (polkovnik) oli Ameerika sõjaväe „silm“ ameeriklaste sõjas indiaanlaste vastu. Sellest algabki skautide ajalugu üle 40 aasta tagasi. Edukamat hoogu võttis skautide tegevus Ameerika-Hispaania sõjas, ameerika ja inglise rahva keskel ja eriti koolides „Scout-boy“ nime all.

Inglismaal oli skautide asutaja kuulus Khartumi kangelane India mässus ja pärastine Inglise sõjamineister lord Kitchener, Inglise sõjaväe looja ja hing, kes aga Ilmasõja esimesel aastal äraandlikul teel oma elu kaotas, kui ta laevaga Venemaale tahtis sõita.

Praegu võetakse Eesti scouts-väeossa vabatahtlikke vastu Viljandis. Kes sellesse väeossa tahavad astuda, peavad täielikult vastama põhimõttele, mis valitsesid scouts-väeosa asutamisel.

„Eesti Scout'i“ liikmed on mobiliseerimisest vabastatud. Scouts-väeosa formeerimist korraldavad Sõjaministeeriumi poolt kapten Reissari juure käsutatud ohvitserid.

„Eesti Scouts“ toetub rahvale ja tema erakondadele ning kaitseb kõike eesti rahvast ja seega igat erakonda, aga ei toeta ühtki neist erakondadest eraldi, vaid loodab, et kõik erakonnad demokraatlikku Eesti Vabariiki ja Ajutist Valitsust ühtlasi toetavad, et pea jäädav valitsus kindlat rahu Eestis võiks anda, täies demokraatlikus korras.

Eesti „scout“ on iga korraliku, ausa ja isamaatruu inimese hää sõber, aga ka kurja, korralageduse ja terrorismi suurem vaenlane. Ei võta poliitikast osa, vaid on puhtalt sõjaväeline üksus. Meie ridades ei lubata ega ole ruumi poliitika tegemiseks; selle jätame täielikult oma väljaspoololevatele häädele sõpradele — poliitikategelastele.

Niisama nagu Ameerika ja Inglise „scouts“ selles suures Ilmasõjas oma rahvast võidule aitasid, saavad ka Eesti „scoutid“ Eesti rahvast võidule aitama.

Scout.“

Peale eelmise kirjutuse oli samasse „Sakalasse“ paigutatud ka A. B. (ajakirjandusebüroo; praegu ETA — A. V.) teadaanne, milles teatatakse „Eesti Scout“ väeosa asutamisest kapten Reissari poolt ja palutakse kõiki kohalikke asutusi selles töös kaasa aidata.

Vahepeal oli kapten Reissar välja töötanud ka „Eesti Scout'i kohused, korraldused ja käsud“, mis määrasid kindlaks väeosa organisatsiooni, sisemise korra ja meeste üldised teenistuslikud kohused. Neis pliatsiga kirjutatud ridades peitus väga palju ilusaid ja õilsaid mõtteid. Need paberile kirjutatud read pidid liitma kõik väeossa astujad üheks tervikuks, kompaktseks tervikuks, kellel ühine eesmärk, kellel ühised põhimõtted ja tõekspidamised. Kapten Reissar oli nende koostamisel aluseks võtnud Filippiinide saartel asuvaist vabatahtlikest koosnevaist väeosadest tundma õpitud põhimõtted. Peale selle kasutas ta veel Ameerika sõjaväes omandatud teadmisi.

Koostatud „Eesti Scouts kohused, korraldused ja käsud“ pidi iga väeossa astuja ennem läbi lugema, et olla teadlik selles, millised kohustused ta enesele võtab. Olgugi et noortel tunded etendavad peamist osa ja nende mõjutusel mõistuse tegevus kipub nagu varju jääma, ei suutnud need „kohused“ paljusid hirmutada. Kes juba oli tulnud ennast üles andma skautide *) ridadesse, see kohustus alistuma ka kõigile neile kohuseile ja korraldustele, mis olid maksma pandud väeosa asutaja poolt.

Kapten Reissari poolt koostatud „kohused, korraldused ja käsud“ olid oma algkujus järgmised:

*) Käesolevas raamatus tarvitatakse sõna „scout“ asemel „skaut“ ja selle all mõeldakse ainult „Scouts-Väeosas“ teeninud „scoute“.

„Eesti Scouts“ on puhas sõjaväeline üksus — asutatud vabatahtlikest — Eesti Vabariigi ja Ajutise Valitsuse toeks ja kaitseks, sellega ühtlasi tunnistades, toetades ja kaitstes Eesti Asutatavat Kogu ja sellele järgnevat valitsust ja riigikorda.

Teenistus kestab teenistusse astumise päevast kuni kindel riigikord ja valitsus ning püsiv rahu maal. Omavoliliselt teenistusest lahkunu langeb raske nuhtluse alla. „Eesti Scouts“ väeosa käib Eesti Vabariigi sõjaväe ülemjuhatuses alla ja on Sõjaministeeriumi käsutada. Kõik skaudid tarvitavad omavahelises läbikäimises sõna „vend scout“, olgu see ohvitser või sõdur, ning Eesti skaute peab liitma vennalik armastus, truudus ja ausus. Väeosas „Eesti Scout“ ei ole keegi, ohvitser, allohvitser ega muu valitav, vaid asutajate ja Sõjaministeeriumi poolt määratav oma kohuste täitmiseks. Väeosas „Eesti Scout“ on maksev valim sõjaväeline distsipliin.

Eesti skaut võtab vastu ja täidab kohe täpisealt kõik korraldused, kohustused ja käsud, mis selle väeosa juhataja ohvitseri poolt antakse.

Parteilist poliitikat ei tohi skautide keskel olla, vaid peab valitsema ühetaoline vennalik olek ja tegevus.

Truudusvanne, mille iga „Eesti Scout'i“ liige teenistusse astumisel annab, sisaldab tarviliku nuhtluse määruse, kui keegi liige neist korraldusist, kohuseist ja käskudest üle astub, neid ei täida või nende vastu teeb.

Selle väeosa ülemohvitser või tema asemik määrab väeosas teenistuskorra. Ta võib oma äranägemise järgi käske anda ja korraldusi teha, nagu seda nõuavad sõjaline olukord ja erakordne aeg. Ta võib välja anda päevakäskude ja luua teenistuses hääd ja kindlat distsipliini.

Riided, jalanõud, sööginõud, esialgne söögimoon umbes kahe nädala jaoks ja aluskott peab skaudil esialgu kaasas olema. Väeosa rätsep ja kingsepp parandavad riideid ja jalanõusid tarviduse järgi. Pesu peseb igaüks omal kulul.

Teenistusest ega väeosast ei tohi keegi ilma väeosa ülema või tema asemiku otsekoheise kirjaliku loata lahkuda. Samuti ei tohi vabal ajal ilma seersandi ega korrapidaja ohvitseri loata kaugemale minna kui nägemise ja kuulmise piirkonda.

Vahiteenistuses ei tohi vaht postilt mingil tingimusel ära minna ega enne lahkuda, kui asemik korralikult vahetatud ja kõik korraldused ja käsud asemikule üle antud, mida vastuvõtja peab kordama.

„Eesti Scout“ kompanii on järgmiselt formeeritud:

- 1 kompanii kapten, väeosa juhataja ohvitser ehk kompanii komander.
- 2 ohvitseri: I leitnant ja II leitnant.
- 1 I seersant (veltveebel — A. V.).
- 5 seersanti (vanem-allohvitser — A. V.).
- 7 corporali (noorem-allohvitser — A. V.).
- 4 lance-corporali (kapral — A. V.).
- 1 (Bugler) trumbater (signalist — A. V.).
- 1 mehaanik.
- 1 puusepp.
- 2 kokka.
- 1 kingsepp.
- 1 rätsep.
- 1 kompanii kirjutaja.
- 1 velsker.
- 112 reameest.

Palgad on järgmised:

Kompanii kapten	500	marka	kuus.
I leitnant	450	„	„
II leitnant	400	„	„
I seersant	200	„	„
Seersant	150	„	„
Corporal	130	„	„
Lance-corporal	110	„	„
Reamees ja teised	100	„	„
Spetsialistid (ametmehed — A. V.)	saavad eratöö eest lisamaksu 20 marka kuus.		

Söök on „Eesti Scout“ väeosale prii. Sõjaväe intendantuurist saab moona, kuna väeosa ehk kompanii kokad selle valmis teevad. Iga mehe peale antakse päevas järgmiselt:

Leiba	2	naela	(800 gr. — A. V.).
Rasva ehk liha	$\frac{1}{4}$	„	(100 gr. — „).
Tangu	$\frac{3}{8}$	„	(50 gr. — „).
Kartuleid	$1\frac{1}{2}$	„	(600 gr. — „).
Odrajahu	$\frac{1}{8}$	„	(50 gr. — „).
Kapsaid	$\frac{1}{8}$	„	(50 gr. — „).
Soola	$\frac{1}{16}$	„	(25 gr. — „).

Kõik „Eesti Scout'i“ ohvitserid on väeosa vendade isikliku kaitse all, sest ohvitser on tema vend ja peale selle vastutav juht.

Haavatasamise korral saab skaut prii arstiabi ja palk kestab edasi. Eluaegse vigastuse ja surma puhul teeb Eesti Vabariigi valitsus sellekohase korralduse. Scouts-väeosas teenimine on vabatahtlik ja jääb seepärast kahjutasu- ehk pensioninõudmise õigusega. Muidugi teeb ehk tulevane riigikord selle kohta vastava seaduse isamaa kaitsjate heaks.

Skautide väeosa saladusi, tegevusi, meeste ja sõjariistade arvu, moona kogu ega asukohta, sõjalise ettevõtte aega ega muud ei tohi ükski skaut välja rääkida ega omavahel arutada.“

Need kapten Reissari poolt koostatud „Eesti Scout'i“ kohused korraldused ja käsud sisaldasid esialgselt küllalt niipalju neid tingimusi ja kohustusi, kuipalju oli vaja teada igal väeosas astujal. Seega kujunes skautide juures vist küll esimesena oma „Sisemäärustik“, mis rajatud väga õilsaile ja terveile põhimõttele.

Üldiselt oli juba suurem osa eeltöid tehtud ja võis alata tegelik formeerimistöö. Viljandis algava formeerimise jättis Reissar kapten Pinka hooleks, kellele 20. detsembril andis vastava kirjaliku volituse, määrates ühtlasi kapten Pinka väeosa „Eesti Scout“ ülemformeerija-ohvitseriks. Reissar ise ei saanud kauemaks Viljandi jääda, sest oli tarvis väeosale juure muretseda relvi ja varustust. 20. detsembri õhtul sõitiski Reissar ühes n-leitn. Urmiga Tallinna tagasi, et isiklikult korraldada varustuse muretsemist, selle vastuvõtmist ja Viljandi transporteerimist.

23. ja 24. detsembril õnnestuski kapten Reissaril saada 200 venevintpüssi, 5 „Madseni“ automaatpüssi, 10 komplekti „Madseni“ magazine, 20 kasti inglispadruneid, 25 komplekti venevintpüssi puhastusabinõusid, 31 920 venepadrunit, 500 käsigranaati, 2 kk. „Levisi“ ühes tagavara osadega ja 10 jaapanivintpüssi tääki. Samadel päevadel sai Reissar ka esimese kraamivarustuse selleaegsest V. V. Kraamiosakonnast, ja nimelt: 200 vöörihma, 200 seljakotti, 8 veeämbrit ja 100 teekruusi.

Seega oli Reissar eelmisega kokku saanud harukordselt hea relvavarustuse, mille hankimise õnnestumine tuleb suuremalt jaolt kirjutada Reissari hea leidlikkuse ja algatuse arvele.

Saadud varustuse toimetas Reissar kohe rongile, millega varustus Viljandi jõudis 25. detsembril.

3. Esimesed vabatahtlikud „Eesti Scout“ väeosas.

Viljandis kuulutustulpadele ja majaseintele üleskleebitud üleskutsed panid Viljandi noorsoo kihama. Samuti leidis 24. detsembril „Sakalas“ ilmunud scouts-aadet selgitav kirjutus elavat vastukaja linna ja lähema

ümbruskonna noortes ja vanades, eriti aga esimestes. Elavaimat vastukaja leidsid üleskutsed õpilaste ringkonnis, kelledele sõna „scout“ oli tuttav ja kes skautismi levingule elavalt kaasa tundsid. Loodeti skautismi levitamist ja selle aate teostamist formeeritavas väeosas. Pealegi avanes

otsekohe võimalus töötada oma kalli kodumaa kasuks.

Ohv. aset. Nikolai Animägi
VR II/3. Esimene sõdur Väeosas.

Paljud noored käisid saamas lähemaid teateid „Sakala“ toimetusest ja väeosa formeerijailt ohvitseridelt. Saanud vajalikud teated, joosti tagasi koju, kus omakste ja sõpradega koos arutati vabatahtlikuna sõjaväkke astumise küsimusi. Manguti vanemailt nõusolekut, kui need löid kõhklema poja julges ettevõttes. Pakiti tarvisminevad asjad ja tehti muid ettevalmistusi.

Käes vanemate õnnistus, veel viimsed südamlilikud käepigistused ja siis astus noor vabatahtlik, põksuva südamega põues, vastu tulevikule... võitlusse oma kodumaa vabastamiseks võõrast ikkest.

Väeosa „Eesti Scouts“ formeerijate ohvitseride Viljandisse saabumisest ja „Eesti Scouts“ asutamisest kuulnud, andis ennast 19. detsembril esimese vabatahtlikuna üles Nikolai Animägi. 21. detsembril kogunes Viljandi turuäärsesse majja, mille ees uhkelt lehvisid Eesti ja Ameerika lipud, vabatahtlike juure. Siit edasi kasvas vabatahtlike arv iga päevaga. Tuli juure noori isamaapoegi ühes tarvismineva varustusega. Mõnel kodust kaasa toodud isegi püss, mis kogu aja sakslaste eest varjus hoitud kuskil pööninguurkas. Mitmed noored talumehed olid kodust kaasa toonud ka hobuse, sest arvati neidki tarvis minevat ja tõesti oli ju tarvis kõike, mida aga keegi kaasa tõi. Niiviisi vabatahtlikult ilmunud ratsanikud said aluspõhjaks pärastisele ratsakomandole.

Ilmunud vabatahtlike koosseis oli õige kirju nii välimuselt kui ka seesmiselt. Igaüks oli isemoodi riides ja igaüks oli teisest erinev oma sõjalise ettevalmistuse poolest. Seal seisis rivis üliõpilane kõrva põllumehega, käsitöölaine noorukese õpilasega, mõisavalitseja talusulasega. Ühed neist olid teeninud veneväes ja läbi teinud isegi Ilmasõja, kes reamehena, kes allohvitserina. Teised ei teadnud sõjaraskustest kõige vähematki.

Nii kogunes ikka rohkem ja rohkem selliseid erinevate teadmistega vabatahtlike. Väliselt ja seesmiselt kirju, kuid kõigil ühine õilis eesmärk, ühine siduv idee, sest nad kõik ju tahtsid võidelda oma kodumaa vaba-

duse eest. Nad kõik tahtsid vastu astuda idast, kagust ja lõunast lähenevaile punaseile röövjõukudele, kes ähvardasid vallutada meie kodumaa.

Nagu umbrohi kasvab ka paremini haritud põllul ja lokkavas viljas, nii poetas ka kommunistide käsilasi kokkutulnud skautide ridadesse. Nad tahtsid hakata röövima, urgitsema ja hävitama seda alust, seda ideed, mis kandis mehi kokku.

Need mehed, kelle ülespidamine kohe nende õige värvingu avastas, ei saanud kaua püsida skautide ridades. Nad nopiti umbrohuna välja ja anti juba asutatud väljakohtu korraldusse, kes mõistis nende üle kohut. Edaspidi hoolitsesid juba skaudidi ise selle eest, et nende sekka üldse ei pääseks kahtlasi tüüpe. Enne väeossa vastuvõtmist kuulati mees üle ja koguti andmeid tema meelsuse kohta teistelt skautidelt, kes oma ümbruskonna mehi tundsid. Kui aga mõnel kahtlasel mehel siiski õnnestus väeossa pääseda, siis heideti see väeosast välja. Käskkiri märgib mitmeid niisuguseid juhtumeid.

Aastailt vanem skaut
Peeter Johani.

24. detsembril varustati kokkutulnud mehed juba püssidega ja pärast lõunat käidi isegi väljas õppusel ja laskeharjutusel. Öhtul tagasi tulnud, sügavas lumes käimisest väsinud ja külmetanud, vaatasid esimesed skaudid linna jõulutuledes valgustatud aknaid ja vaikisid. Neid ootasid harilikud kasarmuks muudetud ruumid hõõveldamata laudadest kokkulöödud paljaste naridega.

Olgu siinkohas tähendatud, et mõnes Viljandi ümbruse vallas suhtuti „Eesti Scouts“ väeosa üleskutsetele väga vastuvõtlikult. Eriti peab siin mainima Viiratsi valda, kust 24. ja 25. detsembril Scouts-väeossa ilmus 8 meest: Jaan Jürine, Jaan Kutsar, Peeter Johani, Otto Nurmberg, August Lepik, Jaan Jürine, Hans Mallene ja Tõnis Mallene. Neist Jaan Kutsar ja Peeter Johani perekonnaisad, kuna teised vallalised perepojad. Otto Nurmberg, Hans Mallene ja Jaan Jürine (vanem) ilmusid ühes isiklike hobustega. Need moodustasid ratsakomando aluse.

Nagu mehed ise räägivad, olnud neil peamiseks Scouts-väeossa astumise põhjuseks üleskutsetes lubatud head relvad.

Esimestel päevadel Scouts-väeossa astunud vabatahtlikest oli enamik Viljandi ümbruskonna valdade talumehi. Esialgu oli kooliõpilasi vähem, sest neist astusid paljud Viljandi Vabatahtlikkude Pataljoni, kelle kasuks tegi kihutustööd kohalik õpilane K. Ormisson. Pärastpoole hakkas aga ka „Eesti Scouts“ väeossa ilmuma rohkem õpilasi.

4. Olukord rindel ja meeleolu Viljandis.

Vene punaväe pealetung arenes väheste eesti väeosade vastu väga edukalt. Linn linna ja alev alevi järele vallutati ja meie väeosad sunniti samm-sammult taanduma. 17. detsembril vallutati Valga punaväe poolt, 22. detsembril Tartu linn, Rakke ja Vägeva jaamad ja 24. detsembril Tapa,

Nooremaid skaute *Hugo Lasn* ja *Felix Holland*.

Seega langes Tapa—Valga raudtee täiesti punaväe kätte ja eesti väeosadele jäi Kagurindel ainukeseks ühenduseks Tallinna—Viljandi kitsarööpeline raudtee. Kagurindel arendas punavägi pealetunge kolmes üldsunas: 1) Valgast üle Mõisaküla Pärnu suunas, 2) Valgast üle Tõrva Viljandi suunas ja 3) Tartust üle Jõgeva Põltsamaa suunas.

20. detsembri õhtul sõitis rongiga Viljandist läbi Pihkvast väljataganenud Põhjaarmee Bulak-Balahhovitši juhatusel. Viljandi jaamas peatudes käis Balahhovitš mõne ohvitseriga

jaama einelauas, kuna sõdureid vaguneist välja ei lastud.

23. detsembril saabus Viljandi Tartust taganenud brigaadi staap ühes brigaadiülema polkovnik Limbergiga. Sõjapõgenike saabumine andis araverelistele inimestele veelgi rohkem põhjust hädaldamiseks. See omakorda mõjus üldisele meeleolule, mis nüüd veelgi langes. Mitte ainult harilikud kodanikud ei olnud ärevuses, vaid ka osa rahvajuhte, seltskonnategelasi jne. oli kaotanud kaine mõtlemisvõime. Üldiselt halvaks muutunud olukorra lahendamiseks püüti leida abinõusid. Viljandis kutsuti raekotta ja mujale koosolekuiks kokku seltskonnategelasi, et ühiselt leida abinõusid lõpliku kokkuvarisemise kõrvaldamiseks. Ühel niisugusel koosolekul (24. detsembril), millest võttis osa ka 23. detsembril Sõjavägede Ülemjuhatajaks määratud polkovnik Laidoner ja kuhu olid kutsutud muuseas „Eesti Scouts“ väeosa formeerijad ohvitserid, oli ägedaid vaidlusi. Koosolekul viibis ka äsja Tartust taganenud polkovnik Limberg,

kes olnud üleelatud sündmusist väga rõhutatud meeleolus. Polkovnik Puskari poolt öeldud „küpsed sõnad“ avaldanud rahustavat mõju. Tolleaegne Viljandi linnapea G. Talts olevat rängalt kurjustanud Tartu maha-jätmise pärast, öelnud, kui ühe ropsuga 75 versta maha joostakse, kui suur see Eesti siis õige on! Nõudnud, et juhiks nimetataks mees, kes hõlmu vöö vahele ei kerri ega Viljandist jooksma ei pista.

Polkovnik Laidoner käskinud härra Taltsil omaltpoolt nimetada niisuguse mehe. G. Talts olevat osutanud nõupidamise laua taga istuvale polkovnik Viktor Puskarile kui tema poolt soovitatud juhile. Juba samal päeval nimetas ülemjuhataja polkovnik V. Puskari II diviisi ülemaks. Valik oli hea. Uus diviisiülem võttis asja energiliselt käsile ja, arvestades silmapilgu tõsidust, lõi nii mõnigi kord käega seaduse surnud tähele ning talitas selliselt, et Viljandi ärkas.

Ühel teisel nõupidamisel, mis toimus maakonnavalitsuse algatusel, leiti, et igasugune regulaarvägede organiseerimine on hilistunud. Ei maksvat sellega enam jännata. Tulevat pidada partisansõda ja selleks saata valdadesse kuulipildujad — külalaps seal leidub mehi, kes nendega oskavad ümber käia. Sõjamehed lükkasid niisugused absurdid kavatsused tagasi.

24. detsembril II diviisi ülemaks määratud polkovnik V. Puskar kui äsja Venemaalt saabunu tundis punaväe lahingvõimet ja üldist olukorda selleks väga hästi, et mitte tegevusetu ootama jääda, kuni terve maa nende poolt vallutatakse. Ta teadis väga hästi juba siis, et enamlastel võib vaid niikaua edu olla, kuni neile ei ole antud mõnda tugevamat vastulööki.

Ühest tugevast vastulöögist teatavas punaste pealetungisuunas arvati jätkuvat nende edu paraliseerimiseks ja koguni lahingkorra täielikuks segi-paiskamiseks. Et seda saavutada, selleks oli tarvis hakata energiliselt organiseerima uusi jõude ja taltsutama kohapealseid punaseid rakukesi, kes rahvas ja sõjaväes püüdsid luua vaenulist meeleolu, ässitades neid maksva korra kukutamisele ja kommunistliku riigikorra võimuleviimisele. Viljandis asutatud väljakohtuga muutus väga palju. Sõjaväe kaasabil korraldati haaranguid ja läbiotsimisi kahtlase ja riigivastase elemendi tabamiseks. Tabatud tegelased ja käsilased anti väljakohtu alla, kus neid riigivastaste tegude eest raskesti karistati. Mõned neist mõisteti

Sv. ametr. aset. Jaan Hion.
Rügemendi kohtuasjaajaja ja
adjutandi abi.

isegi surma. Niisugune asi mõjus kainestavalt. Riigivastane kihutustöö suruti täielikult põrandaalla ja laiemasse rahvahulkadesse istutati arusaamist tõsisest ja raskest olukorrast, millesse iga kodanik peab kainelt suhtuma ja olukorra parandamiseks jõudumööda kaasa aitama. Rööbiti sellega arenes intensiivne sõjaväe organiseerimis- ja formeerimistöö. Teati, et abi ei olnud Viljandi linna ja maa kaitseks kustki mujalt oodata, kui vaid kohapeal organiseeritavalt jõududelt.

„Eesti Scout“ väeossa vastuvõetud vabatahtlikud rakendati juba esimestest päevadest alates üldise julgeoleku ja korraloomise ülesannete täitmisele. Öösiti liikus Viljandi tänavail ka skautidest patrulle, kes aitasid linnas pidada korda. Samuti abistasid skaudid läbiotsimistel kohalike ametivõime. Isegi jõulupühade ajal käis lipnik Alliku juhatusel patrull Kolga-Jaani kihelkonnas mobilisatsioonist kõrvalehoidjaid mehi areteerimas.

Viljandi loss.

Siit väljusid esimesed skaudid võitlusse 3. jaanuaril 1919. a.

Seega olid skaudid esimeseks reaalseks jõuks, kes Viljandis aitasid luua kindlat korda. Nende arvuline koosseis oli neil saatuslikel päevil küll võrdlemisi väike, kuid selle eest olid nad riigitruud sõdurid, kelles ei puudunud usku ja tahet oma võidusse. Tolleaegne Viljandi Maavalitsus ja linna komandant nimetanud ühel koosolekul skaute avalikult Viljandi päästjateks. Samuti hinnatud skautide tegevust ka Viljandi elanike poolt, kes näinud nende askeldusi.

5. Ümberpaigutamine Viljandi lossi ja esimeste skautide vannutamise.

25. detsembri hommikul jõudis Viljandi tagasi kapten Reissar, kel vahepeal oli õnnestunud Tallinnas saada mitmesugust hädavajalikku varustust — peamiselt aga relvvarustust. Kuulnud kohapeal arenenud formeerimistööst ja Viljandi kaitsepataljoni formeerimise algamisest Viljandi lossis, tegi Reissar korralduse „Eesti Scout“ väeosa ruumide vahetamiseks. Uue asukohana nimetas ta ka Viljandi lossi, kus oleval palju suuremad ja mugavamad ruumid. Nagu juba tähendatud, asusid Viljandi kaitsepataljoni esimesed vabatahtlikud samuti Viljandi lossis, kus tege-likuks formeerimise läbiviijaks oli al-polkovnik H. Kurvits.

Jõulu esimesel pühal toimus kolimine uude asukohta. Ruumid olid seal palju avaramad ja mugavamad, mispärast see toiming meeldis ka meestele.

Sama päeva õhtul tuli kapten Reissar ise ka Viljandi lossi esimesi kokkutulnud vabatahtlikke vaatama ja vannutama.

Vandetöötuse teksti koostas kapten Reissar isiklikult ühe Filippiinide saarel asuva scouts-rügemendi vandetöötuse eeskujul. Kui palju nime-
tatud vandetöötuse teksti järele aimati, seda ei teata, kuid kahtlemata oli see Reissari heaksarvamise järele kohandatud tema poolt formeeritava Väeosa vabatahtlike jaoks. Arvatavasti laenas Reissar võõrsilt vaid vandetöötuse idee, kuna sisu koostas omal algatusel. Sisuliselt langeb vandetöötuse tekst ühte „Eesti Scout'i kohuste, korralduste ja käskudega“. Võiks koguni öelda, et see on nende lühike kokkuvõte.

Tollal sõdurite vannutamist kui niisugust teistes väeosades ei teostatud. Ka ei olnud selleks olemas mingisugust üldist vandetöötuse teksti. Kapten Reissari algatus oli seega täiesti uudne ja tema vandetöötuse tekst ainuke omapärane nagu Vabadussõja ajaloos.

Enne meeste vannutamist luges Reissar veel kord ette „Eesti Scout'i“ kohused, korraldused ja käsud, mis juba igale mehele lugeda anti Väeossa vastuvõtmisel. Ta tuletas meele vend-skautide kohustusi isamaa ja üks-teise vastu ja käskis lahinguis olla julged ja kavalad. Keelas vaenlase kätte jätta langenud vendade laipu, maksu nende tagasitoomine kuitahe palju. Tutvustas skaute vandeandmise tähtsusega ja vandetöötuse sisuga, mida kõik pidid pühalikult tema ütluse järele kordama ja pärast seda alla kirjutama. Tuletas veel kord meele kõiki oodatavaid raskusi ja kohustusi ning soovitas neile, kes endid nõrgad tunnevad olevat, mitte Väeossa teenistusse astuda. Niisuguseid mehi ei olnud.

Reissari poolt koostatud vandetöötus on sõna-sõnalt järgmine:

TRUUDUSE VANNE.

Mina töotan ja vannun pühalikult, Eesti vabariiki, tema demokraatlikku Ajutist Valitsust, Asutavat Kogu, ning sellest järgnevat valitsust ja riigikorda toetada ja kaitseda, välimise ja sisemise vaenlase, korralageduse ja terrorismi vastu, kuni oma eluga; ühtlasi tunnistan isiku ja kodukolde puutumatus pühaks, ning varandust, töö ja vaeva õiglaseks tasuks. — Selle oma töötuse ja vande täielikuks teostamiseks, astun mina vabatahtlikult ja oma enese südame sunni järele „Eesti Scouts“ väeossa teenima, ning võtan selle väeosa asutaja ja juhtide poolt antud korraldused, kohustused ja käsud oma peale, ning annan ennast vastuvaidlemata nende alla ja täidan kõik kohe tähipäält; usaldust ja truudust „Eesti Scouts“ väeosas asutaja ja juhtide vastu pidades, tunnistan ma igat „Eesti Scouts“-väe seaduslikku liiget omaks vennaks, toetan ja aitan teda igas hädas ja pruugin seda sõna „vend-scout“ igas omavahelises läbikäimises, ühtlasi seda nimetust pühaks pidades, kui vennaliku armastuse, truuduse ja aususe sümbolit. — Oma töötuse ja vande mittetäitmise, arguse, äraandmise, teo, sõna kui nõuga, korralduste, kohuste ja käskude täitmata jätmise, ja oma scout-vennale kuritahtlikult kahjulikuks saamise omakasu, auahnuse, salasepitsuste, kui muude niisuguste ihade teostamiseks, luban ennast „Eesti Scoutide“ poolt karistada ja nuhelda kuni kõige rängema nuhtlusega. See minu töötus, vanne, teenistus ja lubadus on minu südame sunni ja targa mõistuse ja teadmise juures vabalt antud. Jumal aita mind.

Pärast vannutamist tervitas kapten Reissar igat „vend-scouti“ kättpidi ja kinnitas rinnale skaudimärgi, mille kilbikujulisel punasest vasest alusel asetses uhke põdrapea, mis tähendab skaudi suursugust vahvust ja erksust. Ülemisel äärel ladinakeelne lause „*E pluribus unum*“ tähendab mõistet: üks kõigi — kõik ühe eest! Kapten Reissar palus kõiki olla selle märgi väärised ja skautide perele mitte häbi teha.

Skaudimärgid lasi kapten Reissar valmistada Tallinnas restoran Kuld Lõvi keldrikorral asuvas selleaegses Netlovi kullasepa töökojas tema enese poolt koostatud kavandi järgi. Märgid pressiti alguses hõbedast ja punasest vasest. Ohvitseridele olid ette nähtud hõbedast märgid, kuna kõigile teistele punasest vasest.

Märgi valmistamiseks on Reissar idee saanud ühelt Ameerika väeosalt, kus niisuguseid märke olevat kantud.

Märgi esialgses valmistamisviisis võeti pärastpoole ette muudatus. Lihtsa vasest pressitud märgi asemele ilmusid juba ilusad emailitud

märgid, mis oma kujult eelmistele täiesti sarnased. Märgi põhivärv oli rukkilillesinine. Ainult kilbi ülemine äär oli valge, millele kuldtähtedega kirjutatud „*E pluribus unum*“. Keset kilpi asetseb põdrapea ja selle sarvede kohal viienurgeline põhjastäht ning kiri „Eesti Scout“.

Jõulu esimesel pühal vannutati 34 skauti. Elukutselt ja sõjaliselt ettevalmistuselt olid nad erinevad. Suurem osa neist olid ümbruse talumehed ja õpilased, kuna teisi ametmehi oli vähem. Varemalt sõjaväes teeninud oli neist ainult 12, kuna ülejäänud 22 olid täiesti võhikud, välja arvatud mõni üksik, kes varemalt püssist mõne lasu lasknud.

28. detsembril ilmus „Eesti Scout“ väeosa esimene päevakäsk, kus avaldati väeosa koosseis ja jaotus. Väeosa koosseisus oli peale kapten Reissare 5 ohvitseri. Sõdureid-skaute oli 34, kellest oli moodustatud kolm jagu à 10 meest ja jaoülem.

Väeosa velskeriks oli määratud proviisor Johan Luik. Peale eeltähendatud koosseisu oli veel 4 rahvaväelast, kes juure läkitatud 6. Eesti rahvaväe polgu II pataljonist ja kellest oli määratud varahoidja, kokk ja töömehed.

29. detsembril ilmus juure uusi vabatahtlikke, kellest hakati moodustama II rühma. Samal päeval ilmunud päevakäsuga nr. 2 määrati igas jaos kuulipilduja toimekonda kaks meest. Olgu tähendatud, et kuulipildureiks määrati paremad laskurid, kes laskeharjutustel teistest paremini harjutused täitnud. Sama päevakäsuga pandi alus ka kuulipildujakomandole, mille ülemaks määrati skaut Nikolai Animägi (pärasine ohv. aset. ja kompanii ülem), kes varemalt sõjaväes teeninud ja elukutselt elektrimontöör. Pandi alus ka ratsamaakuulajate komandole ja määrati selle vanemaks vahtmeister Jaak Keerig. Ka sõjariistade- ja toidumoonaladudele pandi alus. Esimese ülemaks määrati junkur Hans Ingermann (praegune kapten H. Hirvelaan, K. L. Tallinna maleva vaneminstruktor) ja teise ülemaks endine mõisavalitseja skaut Arnold Steinberg.

30. ja 31. detsembril rikastus Väeosa veel 12 juuretulnuga. 31. detsembril ilmunud päevakäsus nr. 4 määrati kindlaks õppeaeg. Ohvitserid ja skaudid pidid ilmuma kasarmusse (Viljandi lossi saal ja kõrvaltoad)

Corporal Johan Animägi.
Jaoülem A kompaniis.

hommikul kell 08.45 ja pärast lõunat kell 13.45. Skautidel, kes Viljandi linnast pärit, kui nad mitte väljakutse üksusse ega toimkonda ei olnud määratud, lubati kodus söömas ja magamas käia. Elutingimused olid kõigiti korralikud. Sööki valmistati täiesti omapärase kava järgi, mille ei olnud midagi ühist „sõdurisöögiga“. Toit oli kõigiti maitsev ja seda anti küllaldaselt. Elutingimuste üle ei nurisenud keegi.

Johan Luik.

Väeosa esimene arsti k. t.

Öösel vastu uut aastat saabusid Väe-
osale mõned tervitustelegrammid. Nende
saatjaile vastati samadega. Ka saabus esi-
mesi teateid Soome vabatahtlike joud-
misest Tallinna, mis üldiselt mõjus meeli-
ülendavalt.

Iga järgneva päevaga kasvas skau-
tide-pere. Rööbiti meeste arvu kasvami-
sega teostati ka nende korrapärast välja-
õpet. Peamiseks õppeaineks oli laskmine,
mida korraldati Uueveski orus. Ka lahing-
ulisele väljaõppele pandi suurt rõhku.

Kokkutulnud meestega ei saadud aga
õppust teha kuigi kaua, sest rindel halve-
nenud olukorrast tingituna saatis II diviisi ülem polkovnik Puskar ühes
teiste väeosadega liinile ka „Eesti Scouts“ salga, et ära hoida Viljandi
vallutamist. Poolelijäänud õppust läksid noorukesed jätkama lahingusse,
sinna, kus märklaudu asendasid vaenlase ahelikud ja kus järkjookse
(hüppeid) tuli sooritada vaenlase kuulide all. Võiks koguni öelda, et suu-
rem osa skaute said oma esimesed tõsisemad õppetunnid lahingus, kus
neid tulega ristiti ja kus alus pandi kangelaslikule võitlusele elu ja
surma peale.

6. Üldolukord Lõunarindel 1919. a. jaanuari alguses.

Pärast Valga ja Tartu vallutamist arendas punavägi pealetungi
Kagurindel kolmes peasuunas, ja nimelt: 1) Valgast üle Mõisaküla Pärnu
suunas, 2) Valgast üle Tõrva Viljandi suunas ja 3) Tartust üle Jõgeva
Põltsamaa suunas.

Esimeses suunas takistasid punaväe pealetungi 6. jalaväepolgu osad,
kes teetsid peamiselt Pärnu-Mõisaküla joonel. Teises ning Viljandile
kõige kardetavamas suunas ei olnud punaväe pealetungi peale 6. polgu
II pataljoni poolt väljasaadetud luureosade takistamas ükski väeosa.

Kolmandas suunas teotses punaväe vastu 2. jalaväepolk Põltsamaa, Lustivere, Aidu, Lahavere ja Tappiku üldjoonel ning Kuperjanovi partisanide salk Saduküla rajoonis.

Nagu juba tähendatud, oli Viljandile kõige kardetavam suund punaväele edasiliikumiseks peagu vaba, mispärast liikumine selles suunas arenes kõige jõudsamini. 1. jaanuaril oli enamlastel Tõrvas umbes 200-meheline üksus ja sama päeva õhtuks oodati sinna veel 500-mehelist väeosa. Helmest ja Tõrvast jagunes nende pealetung kahte suunda, ja nimelt: 1) Tõrva, Kärstna, Pahuvere jne. Viljandi ja 2) Helme, Taagepera, Karksi jne. — Viljandi.

2. jaanuariks olid punaväe peajõud neis suunades jõudnud juba Karksi — Kärstna joonele. 2. jaanuaril sattus Kärstna mõisale lähenev 3. jalaväepolgu ratsamaakuulajate komando ülem leitnant Fischer oma 10-mehelise ratsasalga ootamatult Kärstna mõisast antava kuulipilduja- ja püssitule alla, kusjuures leitnant Fischer sai raskesti haavata ning jäi enamlaste kätte, kes ta metsikult surmasid.

Peale selle lähenes vaenlane Viljandile ka Mõisaküla—Halliste suunast, kus 6. polgu osi oli lahinguid löömas.

2. jaanuari õhtul lahkus Viljandist 3. polgu 1. rood Pahuvere rajooni ja 2. rood ning Võru kaitseväesalk Morna, Liivaku rajooni, et nendes suunades punaste pealetungi seisma panna või seda vähemalt takistada.

Kagurindel olid läheneva punaväe tagasilöömiseks II diviisi ülema käsutuses järgmised väeosad:

- 1) 6. j. polk asus üldiselt Pärnu-Mõisaküla joonel, eraldanud enesest ühe roodu Viljandi kaitseks ja teise roodu Vaibla külla Tartu-Viljandi maantee sulgemiseks Virtsjärve põhjakaldal.
- 2) 2. j. polk asus, nagu eespool juba tähendatud, Põltsamaa, Lustivere, Aidu, Lahevere ja Tappiku üldjoonel.
- 3) Kuperjanovi partisanide salk asus 2. polgu juures Saduküla rajoonis.
- 4) 3. polgu osad (2 roodu) asusid alguses Viljandis, kust aga 2. jaanuari õhtul lahkusid ja eneste alla võtsid Morna, Liivaku ja Pahuvere rajooni.

Corporal (leitin.) *August Koern*
VR II/3. Jaoulem A kompaniis.
Sai haavata Kõvera küla all.

Peale nimetatud väeosade, kes juba liinil vaenlasega võitlesid, oli Viljandis käimas intensiivne uute väeosade formeerimine ja teiste koosseisude suurendamine. Formeerimisel olid:

I seersant *August Tuk*.
Veltveebel A kompaniis. Sai
haavata Vassileva küla all.

- 1) Scouts-kompanii,
- 2) Viljandi kaitsepataljon (pärastine Sakala partisanide rügement),
- 3) Tartu kaitsepataljon,
- 4) Suurtükiväeosi,
- 5) Diviisi seljatagused asutused ja
- 6) 2. ja 3. polgu poolelijäänud formeerimise jätkamine.

Viljandile üldiselt halvaks kujunenud olukorra parandamiseks otsustas II diviisi ülem polkovnik Puskar tegevusse saata kõik temale alluvad väeosad, hoolimata sellest et mõnede formeerimine oli alles esimeses raskemas staadiumis ja meeste väljaõpe teostamata. Oma otsuse väljendas diviisiülem järgmises operatiivkäsus:

2-se Eesti jalaväe diviisi operatiivpäevakäsk.

2. jaanuaril 1919. a.

Nr. 1.

Diviisi staabis.

§ 1.

31. detsembril ilmus Roobe mõisa enamlaste ratsasalk 50 mehe ümber, kes ka sääl ööd oli. Säält tulid nad välja järgmisel hommikul kella 06.00 ajal ja saatsid maakuulajad Tõrva poole, kust nad edasi Helme ms, poole liikusid. Helmest tulnud teadatel on Tõrvasse 1. jaanuaril jäänud umbes 200 meest enamlasi. Juttude järele olevat õhtuks oodata veel 500 meest. Ka olevat punastel mõned suurtükid. Punaste suund on Kärstna, Pahuvere jne. — Viljandi.

§ 2.

Mõisaküla all on vaenlase vägi 1. jaanuari öösel suurenenud, kuid arv pole kindel. Nad tahavad liikuda Halliste jaama suunas, et ära lõigata Abja jaama.

§ 3.

Põltsamaa suunas on enamlaste arv endine. 1. jaanuari ööl on enamlased asunud Kava külla, kus meie vägesid ei olnud. Üldiselt on näha, et enamlased on meie frondile hakanud peale tungima, seepärast käsen:

Parempoalne
kolonn kapten
Reissar
Ratsasalk 20 meest.
6. polgu 5. rood 2 kuulipildujaga.
Skautide salk 50 meest
2 kuulipildujaga.
Sapööre 20 meest.
Kokku: ratsaväge 20 meest
jalaväge 150 „
kuulipildujaid 4 „

Keskmine kolonn
alam-oberst
Kubbo
3. jalaväe polk 200 meest
ja 3 kuulipildujat.
Kornet Korneli eskadron
30 meest.
6. polgu 8. rood 100 meest
ja 2 kuulipildujat.
Kokku: 300 meest ja 5 klp.

Pahem kolonn leitnant
Holland
Viljandi kaitsepataljonist
40 meest ühe kuulipildujaga.

Välja saata suurem grupp Karksi-Nuiast vaenlase tagasilöömiseks. Mõisaküla suunas saata maakuulajate salk teadete korjamiseks, kellel kindlaks teha vaenlase asukoht. Kui keskmisel grupil korda läheb mõni raudteejaam vallutada Mõisaküla ja Valga vahel, siis kohe tungida Mõisaküla peale ja see vallutada. Sidet pidada diviisi staabiga raudteed mööda.

Polgul kell 16.00 Viljandist kühimees-tega välja sõita Paistu kaudu Pahuvere kõrtsi juure, kust väikeste salkadena hakata igast küljest Kärsna ms. peale tungima ja vaenlane sealt välja lüüa. Kui vaenlane on Kärsnast välja löödud, siis peatamata jälitada vaenlast kuni Tõrvani. Tõrvast saata eelväed Humuli ms. ja viimane vallutada; 2) ratsasalk Ermesi (Härgmäe j.) jaama poole, kellel raudtee liin ja side Mõisaküla ja Valga vahel ära rikkuda. Sidet pidada diviisi staabiga Valga-Viljandi liinidega.

Välja sõita Viljandist kell 17.00 Mustla alevisse ja luua sääl kõva kord; 2) saata luurajate salk Kärsna ms. poole; 3) Kärsna ja Holstre teele saata maakuulajad. Side luua K. Liidu ülema leitnant Tarikuga, kes vihib oma väeosaga Vana-Suislepas. Kui vaenlane hakkab peale tungima, siis takistada tema edasiliikumist. Kui vaenlane tungib Viljandi poole üle Holstre, siis Holstre ja Viljandi vahel peale tungida vaenlasele seljatangant. Sidet pidada diviisi staabiga Tarvastu-Viljandi liini kaudu. Jääda paigale.

§ 4.

Kõigil väeosadel kaasa anda igale mehele 100 padrunit. Kaasa vedada padrunit tagavara — iga mehe jaoks 100 padrunit.

§ 5.

Toidumoonaga kaasa võtta kolmeks päevaks.

§ 6.

Kõigisse suuremaisse vallutatud kohtadesse kohe määrata komandandid, kahtlased isikud kinni võtta ja kõva kord maksuma panna.

§ 7.

Edasi liikudes igast vallutatud punktist luua telefoniühendus diviisi staabiga. Teateid saata iga kahe tunni tagant.

§ 8.

Minu asetäitjad — alam-oberst Kubbo ja alam-oberst Kurvits.

V. Puskar,

2. Eesti jalaväe diviisi ülem.

Samal päeval kell 17.00 ülemjuhataja kiitis heaks II diviisi ülema kavatsused ja lisas omalt poolt juure, et vaenlasest paremini jagu saab just aktiivse pealetungimisega, mitte aga nende ootamajäämisega, sest muidu jääks algatus vaenlasele.

Lance-corporal *Heinrich Luuberg*
VR II/3. Jaoulem A kompaniis.

3. jaanuari hommikul jõudsid punaväe osad Nuija alevisse, kust luureosad saadeti õisu mõisa ja õisu jaama suunades. Õisu mõisa jõudnud enamlaste ratsasalk tabas mõisas meie rekvireerimiskomisjoni parajasti vilja vastuvõtmisel. Vaenlase ootamatu ilmumise tõttu vangistati 7 komisjoni liiget, kuna ülejäänuil tekkinud segaduses õnnestus põgeneda.

Abja-Paluoja rajoonis teetsenud 6. jalaväepolgu 5. rood ja ratsakomando taandusid 3. jaanuaril Hallistesse, sest nende lahtises seljataguses opereerisid punased. Taandumisel oli neil kokkupõrge punaste luureosadega Vana-Pornuse mõisa juures, kust punased taganema löödi Nuija alevi suunas.

Morna mõisas asuvast 3. polgu 2. roodust 3. jaanuaril väljasaadetud luure tegi kindlaks, et Karksi mõisas asub umbes 2 roodu suurune vaenlase väeosa. Samal päeval tegi punavägi pealetungikatseid Halliste ja Morna peale, kust ta aga tagasi löödi Polli-Karksi suunas.

Neist vaenlase pealetungi katseist järelitati, et enamlased tahavad välja tungida kitsarööpalisele raudteele Halliste-õisu rajoonis.

7. Skaudid liinile.

Üldiselt kujunenud olukorra kohaselt otsustas II diviisi ülem ülemjuhataja sellekohase arvamise põhjal alustada vastupealetungi. Viljandi suunas pealetungiva vaenlase tagasilöömiseks oli meie jõud väga vähene, mispärast otsustati seda suurendada uute jõudude juuresaatmisega.

3. jaanuaril toodigi 6. polgu 7. rood al-kapten Toomsi juhatusel Türit Viljandi, kust ta kohe edasi saadeti Hallistesse 6. polgu 5. roodu ja ratsa-komando juure, sest selles suunas oli vaenlase tegevus väga aktiivne. Ka andis diviisi ülem skautide väljaastumiseks järgmise kirjaliku käsu:

Kapten Pinkale.

Kirjutan ette otsekohe 30 skaudiga ja 6. polgu 7. rooduga välja sõita Halliste jaama. Sääl võtta oma alla veel 5. rood ja selle väeosaga välja lüüa vaenlase väeosad Karksi-Nuiast.

3./I 1919. a.

2. Eesti D. Ü.

V. Puskar.

Olgu tähendatud, et saabunud käsk tuli kapten Pinkale ja kõigile skoutidele päris ootamatult. 2. jaanuaril ilmunud II diviisi ülema operatiivkäsust nr. 1 ei olnud kapten Pinkal aimugi.

3. jaanuari hommikul ei jõudnud skaudid veel minna oma tavalisele õppetööle Viljandi järve ääre, kui juba saabus käsk liinile sõitmiseks. Saabunud käsk tuli küll ootamatult, sest olid ju kõik skaudid arvamisel, et Väeosa formeerimiseks ja väljaõpetamiseks vähemalt paar nädalat veel lubatakse. Paljudel olid seepärast riided ja muud asjad lahingusse minekuks korraldamata, eriti aga neil, kes Viljandist pärit. Ei toodud kõiki tarvisminevaid asju üldse kaasa, sest Viljandi lossis saadi läbi ilma nendetagi.

Algas kiire asjade korraldamine. Mõni jooksis veel kord koju kaasa tooma mõnda soojemat riidet või muud tarvisminevat. Suurem osa ei saanud aga seda teha, vaid pidid minema samade riidetega, mis kodust juba varemalt olid kaasa võetud.

Umbes kolme tunniga olid skaudid väljasaatmiseks valmis ja seisid lossi pargis rivis. Väga kirju oli see väike salk. Igaüks isemoodi riides. Püssid, „Madsenid“ ja „Levisid“ õlal, kotid seljas, katlakesed viimaste külge seotud.

Mõned üksikud olid linnas skautide liinileminekust teada saanud ja lossi parki tulnud neid saatma. Oli kuulda mõne naise nuttu. „Issand, mis suudab see näputäis!“ ohati. Kapten Pinka, piip suus ja püss risti seljas, trööstis: „Mis te nutate, egas meie endid tappa laskma lähe, lähme punastele valu andma!“

Oli haruldaselt ilus talveilm. Pärast mõningate korralduste tegemist liikus see kirju salk kella 14.00 ajal sirgeis ridades lossi pargist Viljandi jaama poole. Kolonni järele neli ratsanikku. Ohvitserid ei erinenud

sõdureist. Nad olid samuti jala ja samad riidest seljakotid seljas. Tee viis kirikust mööda. Kirikukella löödi leinatempos, sest parajasti maeti kedagi. Kõik olid vaiksed ja tõsised, nagu oleks kella leinahelin tähendanud nende noorukeste matust, kes praegu ruttasid võitlusse isamaa

Lance-corporal *Hans Kuumann*.
Reamees A komp. ja Ratsak-dos.

vabaduse eest. See sisendas paljudessegi kurbliku tunde, mispärast ka mõne üksiku skaudi poolt öeldud naljad ei leidnud hari-likku lõbusat vastukaja. Seal olid paljud veel mõttes oma kodus vanemate ja vendade-õdede keskel, kelledega ei saadud enam jumalaga jättaagi. Teised võitlesid juba kangelaslikult lahingus, nägid endid suremas kangelassurma ja nüüd maetavat leinahelide kõlades.

Need olid vaid juhuslikud mõtted, kuni kostis kõrvu kellahelin. Kadus see, kadusid ka kurblikud mõtted. Tulid ase-mele uued, palju lõbusamad ja ilusamad. Juba kõlas „Kui Eesti rinnus tuksub julge süda“ ja selle järele „Isamaa hiilgava pinnalta paistab“.

Varsti oli salgake jaamas, kus veel suure rutuga vaguneist jagati vanu katkisi ja halvasti lõhnavaid vene sineleid ja ilusaid uusi kroomnahkseid soome poolsaapaid. Kes sai, saatis oma palitu tagasi, kes jälle tõmbas sineli palitu peale. Mõned panid uued saapad jalga, teised ühes vabriku pappkarpidega seljakotti, kolmandad ei teinud sedagi, pidades neid asjata raskuseks.

Mõningate korralduste järele liikus kitsarööpaline rong, mis koosnes vedurist, paarist reisijatevagunist, kahest kaubavagunist ja platvormist, skautidega õisu poole, viies nad vastu kuulidele, külmadele ja uneta öödele.

Nii läksid need 42 skauti vaikselt, lihtsalt ja paljudele teadmata. Nad olid esimesed ja panid aluse lahingrikkale „Eesti Scouts“-Rügemendile, kelle tegevuse tänurikast mälestust ei suutnud tumestada isegi mõned kurvad olukorra õnnetud kuhjumised ja mõnelt poolt meelega suurendatud eelarvamised.

Esimeste skautidena läksid 3. jaanuaril liinile:

1. skaut kapten Friedrich Pinka
2. „ I leitnant Herbert Pinka
3. „ II leitnant Johannes Paulmeister
4. Ratsamaakuulaja skaut Jaak Keerig

5. Ratsamaakuulaja skaut Otto Nurmberg
6. " " Jaan Jürine
7. " " Jüri Mälk
8. Klp. k-do ülem skaut Nikolai Animägi
9. Kuulipildur skaut Paul Arras
10. " " Johannes Grünberg
11. " " Jaan Martinson
12. Jaoulem skaut August Tukk
13. Reamees " Johan Tukk
14. " " Hugo Lasn
15. " " Felix Holland
16. " " Georg Kütt
17. " " Nikolai Rennit
18. " " Theodor Saun
19. " " August Leppik
20. Jaoulem " August Koern
21. Reamees " Edgar Ressar
22. " " Johannes Kits
23. " " Hans Vasar
24. " " Jaan Jürine
25. " " Peeter Laane
26. " " August Koff
27. " " Jaan Järv
28. " " Jaan Pullisaar
29. " " Jaan Kutsar
30. " " Oskar Kikas
31. Jaoulem " Johan Animägi
32. Reamees " Hans Kuumann
33. " " Jaan Bachmann
34. " " Tõnu Luik
35. " " Edgar Kroll
36. " " Voldemar Tiido
37. " " Juhan Kärmas
38. " " Aleksander Sepp
39. " " Arnold Sirkel
40. " " Theodor Andresson
41. " " Ado Ungerson
42. Arsti kt. " Johan Luik

Voor, milles alguses oli 2 hobust 4—5 mehega, ei läinud kaasa rongiga, vaid mööda maanteed õisu mõisa, kuhu jõudis öösel vastu 4. jaanuari.

Peale liinile läinud skautide jäi I leitnant E. Urmi ja II leitnant A. Alliku juhatusel Viljandi paarkümmend meest, kellede ülesandeks oli uute meeste vastuvõtmine ja väljaõpetamine. Ka Vastsemõisa määras kapten Reissar skaute. Alguses oli seal 5 skauti Hans Mallene juhatusel.

II. Esimesed lahingud.

Karksi, Taagepera, Helme, Tõrva.

1. Tegevus enne Karksi lahingut.

3. jaanuaril kella 15.45 ajal liikus rong skautidega kapten Pinka juhatusel õisu suunas. II diviisi ülema käsus nimetatud 6. polgu 7. rood oli juba varemini välja sõitnud Halliste jaama sama polgu 5. roodu juure.

Loodi jaamas jooksid rongile vastu ja pidasid selle kinni miilitsamehed, kes olid kaunis suures ärevuses. Nad olnud õisu mõisas vilja rekviireerimas, kui sinna sisse kihutanud enamlaste ratsasalk, kelle eest nad põgenenud. Nad teadsid rääkida, et enamlaste ratsanikke olnud kõigest 7—8. Mõisa saatusest nad ei teadnud; kas on see veel tühi, või on juba täielikult punaste võimuses. Et olukorda selgitada ja mitte ootamatult vaenlase tule alla sattuda, selleks võttis kapten Pinka tarvitusele kõik ettevaatusabinõud. Ligineti õisu jaamale ettevaatlikult: rong jäeti enne jaama metsa seisma, kus taheti vagunist maha võtta hobused, et ratsanikke saata luurele. Vastavate abinõude puudusel saadi vagunist välja tuua vaid skaut Mälgu hobune. Teised hobused laaditi välja alles õisu jaamas. Rongi peatumisel anti kahele jaole ülesanne toimetada õisu mõisa suunas luuret ja vaenlase mõisas asudes see sealt tulega välja kihutada. Ettevaatlikult läbi metsa lähenedes jõudsid skaudid hämarikus õisu mõisa, kuid vaenlast sealt ei leitud. Samuti saadi õisu jaama suunas väljunud ratsanikult teada, et jaamas enamlasi ei ole. Selle järele lasti rong sõita õisu jaama.

Pärast väikest vaheaega sõitis rong uuesti õisu mõisa lähedale, kust võeti peale õisu mõisas käinud kaks jagu skaute. Selle järele sõitis rong tagasi õisu jaama, kus kõik skaudid rongilt maha käsutati ja rong lasti tühjana Viljandi sõita. Skaudid paigutati kitsaisse, külmadesse ja poolpimedaisse jaama ruumidesse, kus nad tukkusid kuni kella 23.40. Siis äratati tukkujad ja hakati valmistuma edasiminekuks. Pärast kiiret korraldamist seisid mehed mõne minuti jooksul rivis ja liikusid ülemõisa.

Õisu jaama jäeti maha ratsanik seersant Otto Nurmberg (praegu kapten, 2. ü. j. pat. majül) telefoni juure sidepidamiseks 6. polgu Hallistes asuvate roodudega.

Ülemõisa asunud skaudid paigutati ruumidesse, kuna välja jäeti vaid vahipostid. Hommikul vara valmistas vahipostil olev skaut teistele puhkavaile meestele suure üllatuse. Külmal talvehommikul oli päris paks udu, mis ulatus kuni maani. Vastu punetatavat idataevast näeb vahipost paksus udus liikuvat musti kogusid, mis aeg-ajalt tõustes ja langedes üle lageda põllu mõisale lähenevad. Vahipost vaatab teravalt, kuid otsus on kindel: mõisale läheneb vaenlaste ahelik. Kohe alarmeeris vahipost mõisas puhkavaid skaute ja informeeris neid nähtust. Välkkiirelt on skaudid püsside ja „automaatidega“ kohal. Neile antakse käsk lähedaloleva kiviaia taha ahelikku võtta ja mitte enne lasta, kuni vaenlane jõuab parajale kaugusele. Kapten Pinka ise, puhastades oma uduks löönud prille, vaatab ja vaatab, kuid näha pole midagi. Oodatakse ja vaadatakse, kuni idataevas lööb päris punetama ja hommikune udu hakkab maapinnalt kõrgemale tõusma. Siis ilmnes ka vahiposti silmapettus. Arvatava vaenlase aheliku asemel nähti lagedal kõrrepõllul suurt vareste karja, kes vahelduvalt madalalt lennates ja käies lumiseilt viljarõukude asemeilt otsimas midagi söögipoolist. Pärast eksituse selgumist mindi uuesti mõisa tagasi. Mõni mees siunas vahiposti, et see ilmaasjata nende rahulikku und seganud, kuna teised jälle kahetsesid, et veel vaenlasele ei saanud tuld näkku sülitada.

4. jaanuaril kella 10.00 ajal lahkusid skaudid ülemõisast ja läksid tagasi õisu mõisa, kust eest leiti kapten Roska (praegune kindral-major Orasmaa, Kaitseliidu ülem) ühe 3" suurtükiga 5. patarei koosseisust. Õisu mõisast rekvireeris kapten Pinka ühe hobuse ühes rakmete ja reega, mis oli vajalik voori suurendamiseks.

Õisu mõisast võetud küütidega sõideti koos Morna mõisa suunas. Ettesaadetud paar ratsanikku, kes pidid kindlaks tegema seisukorra Morna mõisas, tulid tagasi ja teatasid, et Morna mõisas asuvad punaseid. Seda ei tahetud aga uskuda. Uuesti saatis kapten Pinka kõik neli ratsanikku sama ülesandega Morna suunas. Pärast tunnilist vaheaega

Theodor Andresson.
Reamees A kompaniis.

saabus luurelt teade, et Morna mõisas asub 3. polgu 2. rood ühes Võru kaitseliidu salgaga. Nüüd võidi kartmatult edasi sõita.

Morna mõisas saadi 3. polgu I pataljoni ülemalt kapten Schmidtilt teada, et vaenlane asuvat Karksi mõisas. Ka saadi teada, et 3. polgu

Märt Teng.
Reamees A kompaniis.

2. kompanii ja Võru kaitseliidu salga ühine valvetõke asuvat Morna ja Karksi mõisate vahelise maantee ääres. Sama päeva hommikul olevat olnud enamlastega kokkupõrge, kus 7 enamlast surnutena maha jäänud. Punased ähvardanud õhtul tagasi tulla ja iga nende langenud mehe eest 10 valget üles puua.

Skautide juuretulek tõstis 3. polgu meeste tuju. Eriti vaimustatud olid nad skautide kuulipildujaist, sest neil endil polnud ühtegi automaatrelva.

2. Karksi lahing 4. jaanuaril.

Koos kapten Schmidtiga hinnati olukorda ja jõuti ühisele otsusele: vallutada Karksi mõisa ja Nuiä alev. Samas koostati ka vallutamiskava. Selle kava kohaselt pidi tähendatud punktide vallutamine teostuma järgmiselt: skaudid ühes 3. polgu 2. roodu ja Võru kaitseliidu salgaga liiguvad Karksi mõisa peale vasakult poolt Morna-Karksi maanteed Saviaru jõe orgu ja metsatukki mööda. Hallistes asuvad 6. polgu 5. ja 7. roodud, mis alluvad kapten Pinkale, pidid samal ajal liikuma Nuiä alevi peale kahes suunas. Üks rood Hallistest Vana-Pornuse, Pöögli mõisate suunas ja teine rood põhja poolt Polli mõisa kaudu.

4. jaanuaril ei saadud 6. polgu roodudega suure vahemaa ja side puudumise tõttu enam ühendust, mispärast terve operatsiooni täitmine edasi lükati järgmiseks hommikuks, et öö jooksul 6. polgu roodudega ühendust luua ja neile operatsiooniks anda täpsed ülesanded.

Et vaenlase jõududest paremaid ja täpsemaid andmeid saada, selleks otsustasid kapten Pinka ja kapten Schmidt luure eesmärgiga korraldada ühise pealetungi Karksi mõisale. Õhtul videviku tulekul olid meie jõud pealetungiks korda seatud. Meie lahingjõu moodustasid 42 skauti, 3. polgu 2. rood umbes 30 meest ja Võru kaitseliidu salk umbes 25—30 koolipoissi. Skaudid läksid lahingusse terves koosseisus. Ratsanikud jätsid oma hobused voorihobuste juure Morna mõisa ja läksid teistega jalgsi kaasa.

Karksi mõisa. Vaade õhust.

Videviku eel liiguti ahelikus vasakult poolt Morna—Karksi maanteed Saviaru jõe orgu ja metsatukki mööda Karksi mõisale lähemale. Skaudid asusid seejuures aheliku paremal tiival. Jõudnud mööda Saviaru jõe orgu läheneda umbes 1,5 km lõuna poole Morna mõisat, ilmusid metsast

punaste piilurid, kes avasid aheliku peale tule. Ka punaste peale avati tuli ja suruti nad tagasi. Niisuguses tulevõitluses jõuti kuni Kadrina taluni, kuid sealt ei saadud enam edasi, sest vastas olid tihedad punaste ahelikud, kes skaudid kuulidega üle külvasid.

Tugeva närvide proovi tegid läbi Karksi mõisa lagedal põllul ahelikus olevad skaudid, kelle ees vaenlase ahelik Kadrina talust paremale poole metsa ulatus ja sealt nägematult skaute tugeva flankeerivtule all hoidis. Skaudid lasid kogu aja vastu, kuid peagi keelas nende ligidal olev kapten Schmidt laskmise, pidades seda asjata laskemoona raiskamiseks. Nüüd muutus skautide olukord veelgi täbaramaks. Vaenlase kuulid vuhisesid ümberringi igas kohas, panid lume tuiskama ja lendasid plaksudes „just kõrva juurest mööda“, kuid ise, vähemalt enese julgestamisekski, vastu lasta ei tohtinud. Sarnane asjaolu halvas esimest korda vaenlase kuulide all viibivate skautide meeleolu. Nii lamati segases olukorras ümberringi kuulidest tuiskavas lumes üle ühe tunni. Esimene lahing jäi otsustamata. Oli juba täiesti pimedaks läinud, mistõttu polnud enam mõtet lamada. Seepärast katkestas kapten Pinka lahingu, kogus skaudid kokku ja liikus tagasi Morna mõisa, et puhata järgnevaks lahinguks.

Kõikide suureks üllatuseks ilmnis kogumisel rõõmustav asjaolu: skaudid tulid tagasi terveina — ei mitte üht kriimustatutki. Möödunud lahing oli esimene tuleproov skautidega. Pärast lahingut imestanud kapten Schmidt, kuidas noored, laskeharjutusil vaevalt püssirohtu nuusutanud poisid, punaste ägeda tule all vankumatult edasi rühkinud. Noored skaudid aga ise ütlesid: „Mis on meil kaotada? Vaid noor elunatuke! Võita aga — kõik!“ See hüüdlause tiivustaski neid edaspidi kangelas-tegudele.

3. Karksi mõisa vallutamine 5. jaanuaril.

Skaut Jaan Kutsari kangelas-tegu.

Esimene lahing lõppes ilma mingi reaalse tulemuseta. Mehi valdas kärsitus. Oldi nii ütelda „verd lakatud“ ja taheti nüüd saavutada midagi reaalist. Öösel arutati omavahel, kuidas saaks vaenlast üllatada, või vähemalt teadagi, kas vaenlane on alles Karksis ja kui palju neid on. Sellisel omavahelisel vestlemisel ja lahingust saadud muljete arutamisel sõnas äkki Jaan Kutsar, üks skaute: „Lähem luurele ja vaatan järele!“ Kutsar oma „sõjaplaani“ teistele ei avaldanud. Nööris jalga moonamehelt laenatud pastlad, tõmbas selga lambanahkse poolkasuka ja väljus ruumist. Käis veel kapten Pinka juures palumas, et meie „patarei“ umbes poolteise tunni pärast Karksi mõisa pihta avaks kiirtule. Muidugi lubati seda teha, sest „patarei“ — 1 suurtükk — oli jõutud 4. jaanuari

õhtul Morna mõisa veski juure künkale üles seada ja sellest võis tarvitud korral tulistada. Rohkem Jaan Kutsar oma hulljulgest sõjaplaanist ei avaldanud. Mornast võetud hobusega asus ta ühe vanamehe juhatusel mööda maanteed Karksi suunas teele.

Et tee Mornast Karksi on lage ja Karksi lähene mine enamlastele märkamata osutunuks võimatuks, tekkis skaut Kutsaril mõte sõita otse Karksi ja esineda seal Viljandi kommunistide käskjalana. Sel moel lootis ta punastest näha ja kuulda ning saada mõningaid tarvilikke andmeid.

Nõutud aja pärast andis „patarei“ mõned lasud, nii kiiresti kui jõudis, Karksi mõisa pihta. Vaiksesse öhe tungisid 3-tollilise suurtüki kargatused, mis panid Morna mõisa aknaruudud värisema ja ümbuskonna metsad kajama. Siis vaikus kõik endiselt. Skaut Jaan Kutsari saatusest ei teadnud keegi midagi.

Kapten Pinka korraldusel loodi Hallistes asuvate 6. polgu roodudega telefoniside. Öösel andis kapten Pinka neile telefoniteel suulise korralduse, mille põhjal nad 5. jaanuari hommikul kella 06.00 ajal pidid algama pealetungi Nuia alevile: 1) Halliste-Pornuse-Pöögli-Nuia suunas ja 2) Halliste-Polli-Nuia suunas. Ühtlasi anti neile käsk jätta Hallistes üks grupp Abja-Halliste suuna kaitseks. Samal ajal pidi Morna mõisast algama skautide ja kapten Schmidt'i grupi pealetung Karksi mõisale.

5. jaanuari hommikul kell 06.15 algas Morna mõisast mööda eelmise päeva varjatud lähiseid ettevaatlik lähene mine Karksi mõisale. Piki Saviaru jõe orgu liikusid skaudid. Julgestamiseks oli ette saadetud umbes poolejaoline piilkond, kes hommiku hämarikuks jõudis juba Karksi mõisast kirde pool asuvasse metsatukka, kust võis hästi näha mõisat ja sellest põhja pool olevaid tööliste maju.

Samal ajal lähenesid ratsanikud mööda Morna-Karksi maanteed ja koondusid sama maantee ääres oleva küüni juure, mis Karksi mõisast umbes 1 km põhja pool. Ratsanike juure läks ka kapten Schmidt. Hommikul hämarikus nägid ratsanikud Karksi mõisas elavat liikumist ja enamlaste mõisast kadumist. Viimastena askeldas mõisa majade vahel veel väike grupp ratsanikke, kes aga samuti varsti silmist kadus. Nüüd ei läbenud skautide ratsanikud enam paigal püsida, vaid kihutasid galoppis mõisa poole.

Seersant Jaan Kutsar
VR II/3. Karksi mõisa vallutaja. Sai haavata Helme all.

Metsatukas asuvad piilurid ei tahtnud samuti tegevuseta seista. Nad jooksid tööliste majadeni, mis läbi vaadati ja milledest avanes hea vaade mõisa. Vaenlast ei nähtud aga kuskil. Tööliste majade juurest nägid piilurid meie ratsanikke mõisa kihutavat ja natuke kaugemalt lähenevat skautide ahelikku. Nüüd ei oodanud piiluridki kauemini, vaid jooksid mõisa.

Kella 08.00 ajal olid ratsanikud ja piilurid juba mõisas. Varsti nende järele jõudis sinna ka peajõud. Enamlased olid mõisast lahkunud. Oli vaid näha nende jälgi ja muid mahajäetud asju.

Mõisa õues tuli teistele skautidele vastu skaut Jaan Kutsar muheleva näoga, kes jutustas oma öise läbielamuse. 5. jaanuari hommikul kella 05.00 ajal jõudnud ta mõisa ja nõudnud komissariga kokkusaamist. Oligi saadetud viimase juure, kus esitelnud ennast Viljandi kommunistide komitee pörandaaluse käskjalana, keda saadetud pidama sidet ja tooma informatsiooni valgete olukorrast ja jõududest. Jutustanud siis muinasloo valgete kätte sattumisest, mille tõttu pidanud hävitama kõik kirjad. Kuna Kutsar alles 3. jaanuaril Viljandist tuli ja sealseid sündmusi hästi teadis, oli tal hea punaseile luisata ja kõiki võimatuid asju võrdlemisi tõepärasel värvingus. Pealegi kirunud ta valgeid ja nende kätte sattumist nii meisterlikult, et punastel ei tekkinud mingit kahtlust „käskjala“ ehtsuses. Punased pärinud temalt teateid valgete seisukorra, jõudude, meeleolu jne. kohta. Eriti olnud punased huvitatud, kust valged suurtükke said. Kutsar õigesti kalkuleerides, et punaseil meie jõudude kohta õhtuse lahingu järele umbkaudne ülevaade olemas, annud tööoludele lähedasi andmeid, mis punaste usku temasse veelgi kinnitanud. Edasi seletanud Kutsar, et valgete pärast võiks kas või otsekohe Viljandi marssida, kuid häda seisvat selles, et õhtul on Halliste jaama saabunud ešelon inglasi, soomlasi ja rootslasi, umbes 1000 meest, ühes neljasuurtükilise patareiga. Õhtul punaseid tulistanud suurtükk olevat saadud Soomest. Muist suurtükke olevat saadetud ühes inglase ja soomlastega Hallistest Abja poole. Nähtavasti olevat neil ülesandeks Karksi-Taagepera suunas peale tungida. Arvatavasti võivat see toimuda juba samal ööl.

Otsekohe nende sõnade kinnitamiseks lõhkenud meie kolmetollised granaadid härrastemaja lähedal võrdlemisi lühikeste vaheaegade järele. Effekt olnud täielik. Ärevuses antud kohe käsk, et voor mõisast lahkuks. Kästud ka meestel taandumiseks valmis olla.

Varahommikul, kui kuuldud ja nähtud valgete liikumist Morna poolt, lahkunud punased kabuhirmus mõisast. Mõnel mehel olnud koguni nii kiire, et püssigi maha unustanud. Käskjalast ei olevat siis enam keegi välja teinud.

Kohalike elanike andmete järgi olnud enamlasi 700 mehe ümber. Teiste andmete järgi, mis ka usutavamad, oli mõisas enamlasi 200—300

meest 49. Moskva kütipolgust. Enamlased taganenud kõik suures kabu-
hirmus. Nad ahastanud, et neil olevat terve inglaste diviis kannul —
„spassaisja, kto možet!“ Keegi Tõrva elanik mäletab, et üks punaste
juht olnud pärast Karksi ja Taagepera lahinguid väga halvas tujus ja
lausunud: mis meie siin enam teeme, iga põõsa alt tuleb kuule ja nüüd,
kus valgeil inglased ja soomlased abiks, peame meie ära minema.

6. polgu roodud, kes üheaegselt skautidega liikusid kahes suunas
Nuia alevi peale, löid sealt enamlased lahinguga taganema, kusjuures
kaotasid 2 meest surnuna ja 6 meest haavatuna. Seal murti jõuga enam-
laste vastupanu. Viimased taganesid Nuia-Taagepera maantee suunas.

Nii vallutati 5. jaanuari hommikul ilma vähemagi vastupanuta juba
Vene ajal tugevasti kindlustatud Karksi mõisa, kus asus enamlasi mitu
korda rohkem. Skaut Jaan Kutsar oli mänginud oma hulljulge kangelas-
teoga enamlastele ilusa vingerpussi. Ja nii jääb kahtlemata Karksi mõisa
vallutamise au temale. Skaut Kutsari vahvust hindas väärikalt ka kapten
Reissar, kes talle tänutäheks annetas hõbedast skautmärgi — samasu-
guse, millist kandsid ohvitserid.

Pärast Karksi mõisa jõudmist saatis kapten Pinka järgmise teate:

*„Diviisi ülemale. Oleme Karksi mõisa ja Karksi-Nuia alevi
oma alla võtnud. Punased liginevad Anijale. Neid on umbes
500 meest. Eile õhtul sai 5 punast haavata. Meil kaotusi ei ole.
Polli on ka puhas. Meie maakuulajate salgad liiguvad Anija
poole. 6. polgu 5. ja 7. rood on Nuias. 3. polgu 2. rood, kaitse-
liit, suurtükivägi ja skaudid seisavad Karksis. Scouts-väeosa
ülema eest st.-kapten Pinka.“*

4. Tegevus pärast Karksi vallutamist.

Karksi ja Nuia vallutamiseega oli selles
suunas pealetungiva vaenlase lahingkord segi
löödud ja nad sunnitud taganema Taagepera
suunas. Et nende uutest asukohtadest, asetu-
sest ja jõust teateid saada, selleks saatis kap-
ten Pinka skautide ratsanikud Taagepera suu-
nas luurele. Kella 13.00 ajal liikusid ratsanikud
Karksi-Taagepera maantee suunas kuni Raig-
silla teelahkmeni, kuid vaenlast ei kohatud.
Teelt, umbes 6 km Karksisist Taagepera poole,
leiti üks punaste poolt mahajäetud väliköök,
mis veel kord laseb oletada nende paanilist
taganemist. Ratsanikud tulid kella 16.30 ajal

Jaan Pullisaar.
Reamees A kompaniis.

tagasi ja teatasid, et kohalikele elanikele saadud teadete järgi olevat vaenlane asunud Taagepera mõisa ja Ala alevikku.

Samal päeval kella 16.00 ajal läks vabatahtlikult ja enese algatusel vaenlasest teateid koguma skaut Tõnu Luik. Karksi mõisa moonamehelt laenatud talumehe ülikonda riidetult sõitis ta ühe talumehe hobusega mööda kõrvalteid umbes Ala kõrtsini. Sealt sai ühelt kohalikele elanikele teada, et Ala kõrtsi ümbruskonnas olevat umbes 100 punast 3 kuulipildujaga. Saanud need teated, sõitis ta Taagepera mõisa ümbrust uurima. Jättis hobuse mõisast natuke eemale paksemasse metsatukka ja liikus jalgsi kuni tööliste majadeni. Astunud esimesse majja, sai eestoisale väikeselt lapselt teada, et tagatoas olevat sõjamehi. Kohe nägi ta toa nurgas kolme püssi. Tahtis püsse võtta ja siis väljuda, aga enne kui seda teha jõudis, ilmunud kõrvaltoast üks enamlane ja küsinud, mida ta tahtvat. Luik vastanud, et tahtvat osta kartuleid. Punane tulnud siis lähemale ja küsinud, kas ta on hobusega. Saanud eitava vastuse, löönud käega ja läinud järgmisse tuppa tagasi. Luik läks sealt järgmisse majja, kus kohtas ühte naist, kellelt küsinud, kus asub punaste ülem, sest tal olevat viimasele tähtsaid teateid viia. Selle järele hakanud naine seletama, et mõisas olevat punaseid väga palju — arvatavasti 850 meest või rohkemgi — ja varsti pidavat nad edasi liikuma Karksi poole. Edasi pärinud Luik andmeid suurtükkide kohta, kuid naise teada neid ei olevat, olevat küll kuulnud, et varsti järele tulevat.

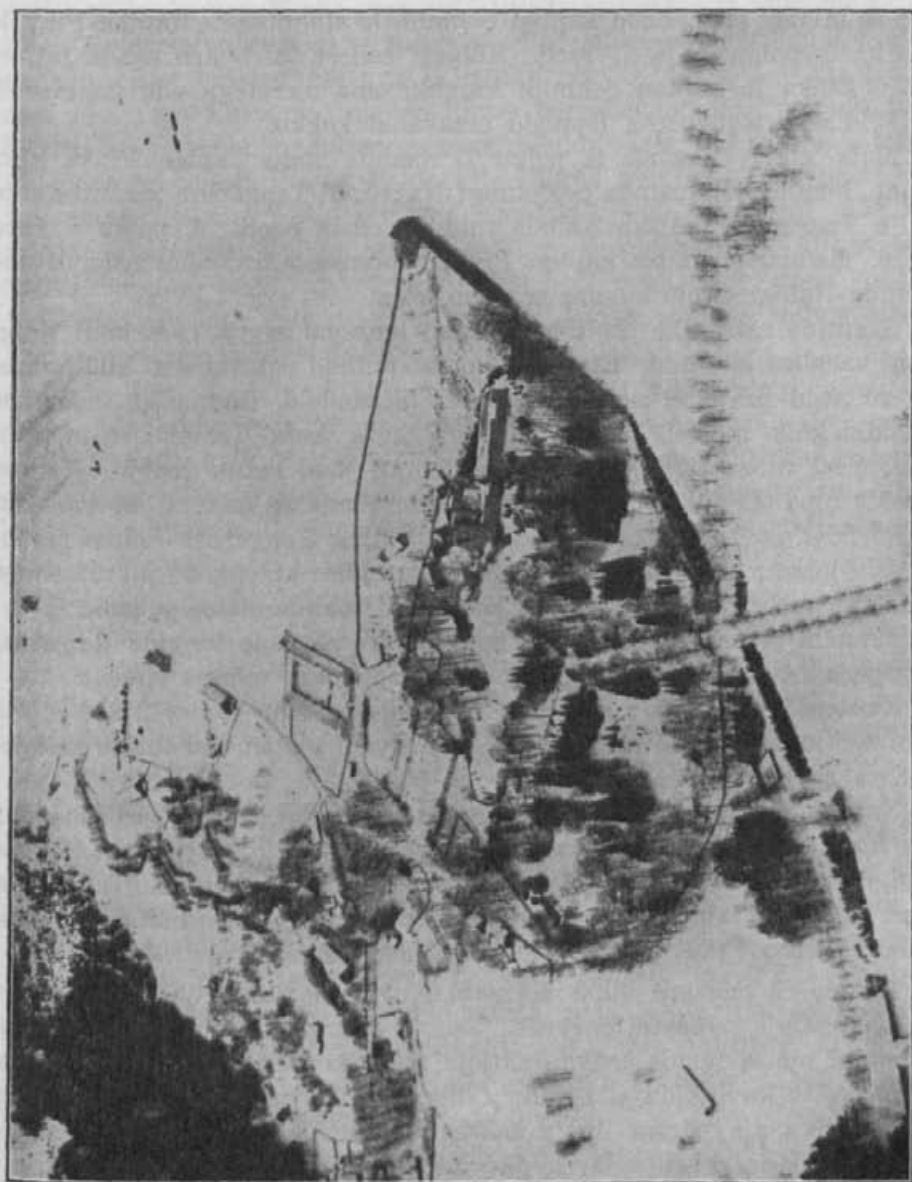
Saanud niisuguseid üldisi teateid, läks Luik oma hobuse juure ja sõitis tagasi Karksi mõisa, kus saadud teated kapten Pinkale edasi andis.

5. jaanuaril saabus Karksi mõisa skautidele lisaks 11 meest II rühmast.

5. Taagepera lahing 5. jaanuaril.

Kapten Pinka, kes teotses täiesti iseseisvalt ja enese algatusel, otsustas Taagepera suunas pealetungi jätkata. Pärast teadete saamist ratsanikele saadeti üks skaut ümbruskonna taludest küüte kokku käsutama, et 5. jaanuari õhtul kella 19.00 ajal Taagepera suunas välja sõita. Määratud ajaks aga küüte ei ilmunud, mispärast tuli väljaastumine edasi lükata. Kella 23.00 ajal saadeti äsja luurelt tagasi ilmunud skaut Tõnu Luik uuesti küüte välja käsutama. Seekord määrati viimaste koondamisajaks 6. jaanuar kell 04.00. Heaga rääkides ja täägiga hirmutades käsutas skaut Luik 20 küüti Karksi mõisa kapten Pinka käsutusse. Määratud ajaks olid nad kohal ja nii võis sõit alata.

6. jaanuaril kella 05.00 ajal liiguti Karksi suunas välja. Taagepera grupp moodustus siis: skaute — 47 meest, 3. polgu 2. rood — 20 meest, Võru kaitseliitlasi — 20 meest ja kapten Roska juhatusel üks suurtükk.

Taagepera mõisa. Vaade õhust.

3. polgu 2. rood ja Võru kaitseliitlased allusid kapten Schmidtile, kuna skaudid kapten Pinka juhatusel olid iseseisvad. Taagepera grupi üldjuhi määramise kohta ei leidu kuskil andmeid. Veel vähem neid andmeid, et skaudid oleksid allunud kapten Schmidtile, nagu seda mainitud mõnedes kirjeldustes. Kindel on vaid see, et kapten Pinka kõik oma kirjalikud ettekanded lahingtegevuse arenemisest saatis otseteed II diviisi ülemale

ja et ta midagi ei teadnud kapten Schmidtile allumisest. Kapten Pinkale allus ka 6. polgu 5. ja 7. rood. Kõigest sellest tuleb aru saada nii, et kapten Pinka ja kapten Schmidt kumbki oma meestega olid iseseisvad, kuid üldiseks tegevuseks leppisid omavahel kokku.

Nuia alevis asuvale 6. polgu 7. roodule andis kapten Pinka käsu 6. jaan. hommikul alustada pealetungi Nuia-Lilli-Taagepera maantee suunas ja Taagepera mõisale kallale tungida edela poolt. 6. polgu 5. rood läks 6. jaanuarist alates kapten Pinka alluvusest ära, olles saanud uue ülesande Halliste-Abja suunas teotsemiseks.

Skautide ratsanike poolt toimetatud luurega selgitati, et kuni Raigsillani vaenlasi ei olnud. Ettejäõudnud ratsanikud ootasid seal küüthobustega sõitvaid juhte, et neilt saada uusi ülesandeid. Hommiku videvikus jõudsidki kõik mehed Raigsilla teelahkmele, kust Taagepera mõisani 4 km. Seal vabastati küüdimehed ja jaotati jõud kahte gruppi. Kapten Schmidt oma meestega läks Raigsilla-Ala maantee suunas, et vaenlast Ala kõrtsist ja Liivaku külast välja lüüa ning Taagepera-Helme maanteed läbi lõigata, mis vaenlasele Taagepera mõisa abivägede juuretoomise võimatuks teeb ja mõisa vallutamise korral taandumistee sulgeb.

Skaudid otsustasid leitnant Pinka juhatusel peale tungida Raigsilla-Taagepera maantee suunas ja rünnata Taagepera mõisat rindelt.

Kapten Roska oma „patareiga“ asus Raigsillast umbes 2 km edelas asuva Reinu talu juure metsaservale, kust pidi toetama skautide kallale tungi ja rünnakut.

Kapten Pinka poolt määrati senise ratsanike vanema vahtmeister Jaak Keerig'u asemele uueks vanemaks seersant Otto Nurmberg. Ratsanikud jagati kahte gruppi ja saadeti uue ülesandega luurele. Taagepera mõisa suunas läksid luurele seersant Nurmberg ja skaut Jürine, kuna ülejäänud kaks skauti-ratsanikku Ala kõrtsi suunas.

Taagepera mõisani liikus seersant Nurmberg kuni ühe km kaugusele, kust jälgis punaste tegevust. Tema ilmumist oli aga märgatud ka Taagepera mõisa tornis asuva vaatleja poolt ja juba varsti avati mõisa aias asuvaist kuulipildujaist tuli. Galoppis kihutas seersant Nurmberg tagasi. Viivu aja pärast ilmus mõisast nähtavale kolm vaenlase ratsanikku. Lühikese vaheaja järele järgnes neile ka punaste ahelik.

Vaheajal olid skaudid edasi liikunud ja jõudnud vasakule poole maanteed metsaülema maja juure — natuke üle km põhja pool mõisat — metsaservale, kus seersant Nurmberg neid kohtas. Kohe avasid kuulipildujad II leitnant Paulmeisteri juhatusel tule vaenlase ratsanike ja aheliku pihta, kust samuti algas tugev vastutulistamine. Nii algas kell 10.45 lahing Taagepera mõisa saatuse otsustamiseks.

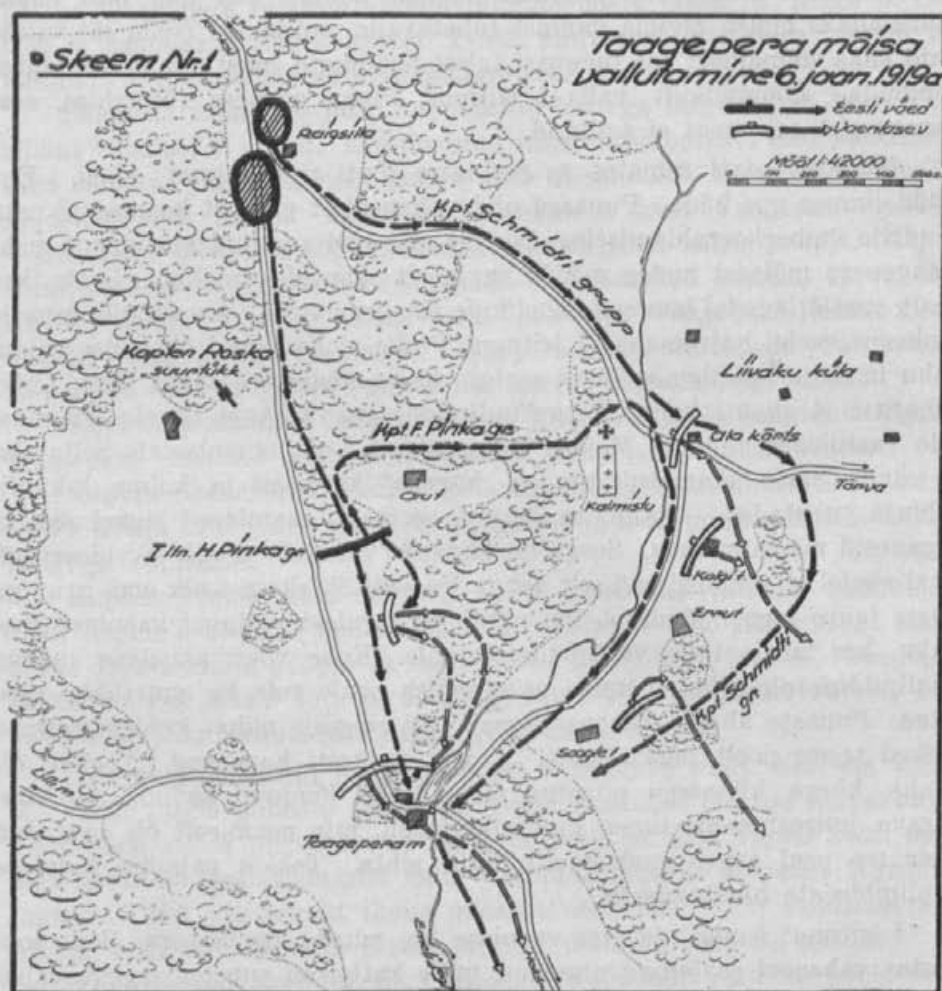
Äge vastastikune laskmine kestis ligi kaks tundi, kuid edu ei olnud kummalgi pool. Pärast seda vaikis tegevus Taagepera suunas. Selleks

ajaks oli ka kapten Roska „patarei“ tulistamisvalmis ja avas mõisa peale tule. Kuid suurtükituligi ei meelitanud vaenlast vastulaskmisele. Pärast pooletunnilist vaikust käsutas I leitnant Pinka skaudid edasi minema, sest sula ilma tõttu olid mehed lumes lamades märjaks saanud ja neil hakkas külm. Ahelikus hüpetega edasi liikuda jõuti vaid paarsada meetrit, kui punased uuesti avasid ägeda tule. Nüüd muutus aga olukord veelgi kehvemaks. Skaudid olid jõudnud lagedale põllule, kus nad olid heaks märklauaks mõisa kiviaia varjust tulistavaile punaseile. Neile jäi valida vaid kaks võimalust: kas tugevast tulest hoolimata edasi minna või tagasi tõmbuda. Loomulikult valis I leitnant Pinka esimese võimaluse, sest taganemist see mees ei sallinud.

Üksikult edasi hüpates ja roomates jõuti tigusammul edasi. Ent nüüd ilmnes uus häda. Punased olid vahepealset vaikust kasutanud oma jõudude ümberkorraldamiseks. Nimelt olid nad saatnud ühe grupi mehi Taagepera mõisast metsa mööda varjatult skautide vasakule tiivale, kes sealt avasid lagedal lamavale ahelikule flankeerivtule. See asjaolu muutis olukorra veelgi halvemaks. I leitnant Pinka ei kaotanud aga oma külma rahu ja kainet mõtlemisvõimet sealgi. Kohe määras ta skaut Tõnu Luiki juhatusel 4 skauti kolme kergekuulipildujaga vasakule tiivale enamlastele vastulööki andma. Metsas liikus skaut Luik enamlastele seljataha ja ründas neid ootamatult tugeva „hurraa“ karjudes ja kolme k-kuulipilduja tulistades. Ootamata löögist sattusid enamlased segadusse ja taganesid mõisa suunas. Seega oli hädaoht vasakult tiivalt likvideeritud, kuid rindel oli olukord endiselt kehv. Vaevalt oli skaut Luik oma grupiga teiste juure tagasi jõudnud, kui nähti mõisa aiast väljuvat vaenlase ahelikku, kes tahtis tulla vastukallaletungile. Kohe võeti aiavärav tugeva kuulipildujatule alla. Samuti avas mõisa peale tule ka suurtükk. See aitas. Punaste ahelik tõmbus tagasi. Oli selgesti näha, kuidas mitmed mehed teiste poolt tagasi kanti — vist raskesti haavatud. Vaevalt oli ahelik kõrge kiviaiaga piiratud mõisa aeda jõudnud kaduda, kui aiavärava juurest avati tugev kuulipildujatuli, mis peamiselt oli suunatud meie tee peal asuva raskekuulipilduja pihta. Tekkis vajadus vaenlase kuulipildujate hävitamiseks.

I leitnant Pinka otsustas vaenlase jõu murda kavalusega. Seda soodustas vahepeal saabunud pimedus, mille kattel oli suurem tegevusvabadus, ilma et vaenlased oleksid seda märganud. Ta andis skaut Luik'ile, kes juba oma eelmiste julgete tegevustega oli tähelepanu äratanud, ülesande: vaenlase kuulipildujad hävitada. Skaut Luik oli valmis antud ülesannet lõpule viima. I leitnant Pinka oli arvamises, et see ülesanne tuleb teostada käsigranaatidega. Selleks oli aga vaja varjatult liikuda kiviaia ääre, kust käsigranaadid üle aia kuulipildujate peale visata. Selleks kogus skaut Luik omadele lisaks teistelt skautidelt käsigranaate juure. Saanud

kokku 16 käsigranaati, hiilis ta pooleldi roomates viljarõukude varjus mõisa kõrge kiviaia taha, ja selle varjus edasi sinna, kust kostis kuulipildujate ragin. Jõudnud lähemale, kuulis ta kolme vaenlase kuulipildujat tulistavat. Üks neist asetses aiavärava vahel, kuna kaks teist asetsesid aia peal, mõlemal pool väravat üks. Jõudnud parajale viskekau-

gusele, saatis ta üle müüri kuulipildujate suunas neli käsigranaati. Oli kuulda kolme lõhkemist aia taga. Punaste tuli vaikus. Selle peale kostis põllult skautide vägev „hurraa“. Aga niipea kui oli kuulda skautide „hurraad“, avasid enamlased uuesti ägeda tule, mis sundis ründavaid skaute uuesti pikali heitma. Algas uuesti vastastikune laskmine.

Skaut Luik, kes aia ääres sattus skautide tule alla, ei võinud sinna enam kauemaks jääda. Uuesti roomas ta kuulipildujaile lähemale ja viskas kolm käsigranaati üle aia, mis kõik lõhkesid. Seepeale oli kuulda kuulipildujate vaikimist. Nüüd jooksis skaut Luik skautide juure tagasi ja kandis ette oma „töö“ tulemusist I leitnant Pinkale.

I leitnant Pinka, arvestades seda, et vaenlase pool kuulipildujatuli vaikinud ja püssituli harvemaks jäänud, käsutas skaudid rünnakule. Joosti vaikselt kuni 20—30 meetrini mõisa väravaist, kui I leitnant Pinka ees joostes hakkas karjuma hurraa, mida kõik teised järele tegid. Niisuguse hirmsa sõjakisaga tormati mõisa parki. Pargis avaldasid veel üksikud punased vastupanu, kuid peagi löödi ka need taganema.

Mõisast taganesid enamlased üle Emeli jõe silla ida ja kagu poole. I leitnant Pinka, kes ümbrust hästi tundis, saatis kohe veski juure jõe kaldale ühe kuulipilduja, millega üle silla põgenevaid enamlasi hea oli „ära noppida“. Nii jätsid mitu punast oma elu skautide kuulipildujatule all.

Kella 21.30 oli Taagepera mõisa täiesti skautide võimuses.

Taagepera mõisa saatuse otsustamisel ei saa ka kõrvale jätta Ala kõrtsi peale läinud grupi tegevust, peamiselt aga kapten Pinka juhatusel skautidest eraldunud grupi tegevust, mis teotses täiesti omaette kahe grupi vahel.

6. jaanuari hommikul, kui meie jõud Raigsillal hargnesid kahte gruppi, ei piirdunud kapten Pinka tegevus mitte vaid skautide juhtimisega, vaid ta tahtis ka teadlik olla sellest, kuidas arenes kapten Schmidt grupi tegevus. Nii hakkas ta ise kahe grupi vahel sidet looma, et siis vastavalt kujunenud olukorrale paremini juhtida skautide tegevust, kellel selles operatsioonis täita pea- ja ühtlasi palju raskem ülesanne, mis tingitud maastikust ja rohkearvulise vaenlase tegevusest kindlusetalises mõisas.

Alguses oli ta rohkem huvitatud kapten Schmidt grupi tegevusest, mispärast liikus läbi metsa Ala surnuaia juure, kust võis jälgida lahingkäiku. Ühtlasi õppis ta peensusteni tundma ka ümberkaudset maastikku ja valmistas mõttes uusi ja paremaid „sõjaplaane“. Kuulnud skautide poolt ägedat laskmist, ruttas ta läbi metsa sinna, et ka nende olukorraga tutvuneda. Viimane ei pakkunud aga midagi rõõmustavat. Arvestades lagedat maastikku ja tugevat vaenlase tuld, jõudis kapten Pinka otsusele, et Taagepera mõisat on võimatu vallutada niisuguse rindelt kallale-

tungiga. Ta tuli mõttele, et on tarvis tungida ida- ja kagupoolse haaramisega vaenlasele seljataha, mis mõisas asuvad jõud segadusse viiks ja siis rindelt pealetungivaile skautidele võimaluse annaks mõisat rünnakuga vallutada. Otsustatud, tehtud.

Kapten Pinka võttis oma käsutusse ühe jao skaute kk. „Madseniga“ ja neli ratsanikku, seega kokku 14 meest kahe kk-ga. Et hobustega kuigi soodus teotseda ei olnud, jäeti need maha Aru tallu, kus peremees oli seersant Nurmbergile isiklikult tuttav ja üldiselt ustav mees. Viie hobuse juure jäeti maha ka üks skaut, kuna kõik ülejäänud asusid raske ja kardetava ülesande läbiviimisele.

Kella 14—15 vahel liiguti Aru talust Ala kõrtsi suunas, kus kapten Schmidt'i grupp oli jõudnud lahingu arendada lõppfaasini. Kapten Pinka jõudis oma grupiga kohale hämarikus. Umbes poole tunni peatuse järele läksid kapten Schmidt'i mehed Ala kõrtsi peale rünnakule ja vallutasid selle. Kapten Pinka liikus selle järele oma meestega vasakult poolt kirikut alla jõe orgu, mida mööda edasi liikudes jõuti kuni sillani. Selleks ajaks olid kapten Schmidt'i mehed juba jõudnud Liivaku külla. Ala kõrtsi juurest võttis kapten Pinka suuna Taagepera mõisa peale piki maanteed. Liiguti ettevaatlikult. Tee ääres vaadati kõik majad hoolikalt läbi, et kuskilt ootamatult ei võiks mõni vaenlaste jõuk peale karata ja kogu tegevust nurja ajada. Teel vaenlasi kuskil ei nähtud.

Olles jõudnud juba Taagepera mõisale kaunis lähedale, ei läbenud kapten Pinka ja seersant Nurmberg enam oodata maju läbivaatavaid skaute, vaid läksid kiiresti mööda teed edasi mõisa poole. Ala kõrtsi juurest Taagepera mõisa viiva tee ääres kasvavad suured puud, kuhu varju pimedas hea ära peita. Jõudnud kahekesi niiviisi julgelt liikudes kuni mõisa sepikojani, kargas neile tee äärest puude varjust ette 5 punast, kes „hurraa“ karjudes neile lähenesid 5—6 sammuni. Ilma midagi mõtle mata tõstsid kapten Pinka ja seersant Nurmberg vaistlikult püssid ja lasid ründajate suunas. Mõlemate poolt lastud kuulid tabasid. Kaks punast vajusid teele kokku, kuna teised kolm põgenesid. Neile järele lastud kuulid neid ei tabanud. Tagapool järeletulevad skaudid, kuulnud laskmist ja „hurraa“ karjumist, jooksid kiiresti kohale. Neil kaasasolev kuulipilduja seati üles ühe maaslamava punase kõhu peale ja avati tuli põgenevate meeste suunas. Siis alles selgus, et punane, kelle kõhule kuulipilduja üles seatud, ei olnudki surnud, vaid hoopis väga raskesti haavatud. Tähen datud haavatu olnud üllatatud kuulipildujast, millega tema kõhult lasti, öeldes: „Kurat teab, mis inimesed te olete, võtate kuulipil-

duja taskust ja lasete.“ Muidugi ei teadnud see haavatu meeste juuretulekust midagi, vaid mõtles enesel olevat tege- mist kahe sama tulipeaga, kelle kuuli ohvriks temagi langenud. Teine seltsimees oli kapten Pinka poolt lastud kuulist saan- nud silmapilkse surma. Ka haa- vatu vaevlemine ei kestnud kaua. Poole tunni pärast oli temagi eluküünal kustunud.

Pärast väikest korralda- mist ja olukorras orienteeru- mist otsustas kapten Pinka oma jaoga mõisa tormata. Enne aga, kui jõuti asuda selle ülesande täitmisele, saabus Kolgi ja Soogli talude suunast kapten Schmidt oma grupiga, kes juba oli punaseist puhastanud Lii- vaku küla. Kõik koos tormasid

mõisa, kuid omaks suureks imestuseks leidsid olevat selle I leitnant Pinka grupi poolt vallutatud. Tähendab, punased kellega kapten Pinkal ja seersant Nurmbergil oli mõisa sepikoja juures kokkupõrge, olid viimased mõisast taganejad. Taganemiseks kasutasid punased peaaesjalikult lõuna pool vabaksjäänud Emeli jõe suunda, mille 6. polgu 7. rood kavakohaselt pidi katma, kuid suures kaares liikudes ei jõudnud õigeaks ajaks kohale.

Seega vallutati kella 21.30 ajal Taagepera mõisa skautide poolt I leitnant Pinka juhatusel, kuhu umbes poole tunni pärast saabusid ka kapten Pinka ja kapten Schmidt oma gruppidega. Arvatavasti oli mõisa mahajätmine osaliselt tingitud ka kapten Pinka ja kapten Schmidt grup- pide tegevusest punaste seljataguses.

Taagepera mõisa vallutamine ei olnud kerge. Loss, massiivne kivi- ehitus kõrgemal künkal, valitses ümbrust täielikult. Lossi kõrge torn oli parimaks vaatluspunktiks, kust meie tegevust nagu peopeal võis jälgida. Loss oli ümbritsetud kõrge ja paksu kiviaiaga, kust ei suutnud läbi tun- gida ükski püssist ega kuulipildujast lastud kuul. Enamlastele moodustas aed nagu kindluse, mille varjus ei olnud kedagi karta.

Tuleb imestada, et skautidel selle võidu saavutamiseks ei tulnud

Ohv. aset. (kapten) *Otto Nurmberg.*
Ratsakomando ülem.

ohverdada ühtki meest, ei haavatuna ega langenuna. Enamlaste kaotused olid aga suured. Maha oli jäänud 23 surnut. Haavatute arvu ei teata, sest neid ei leitud. Ka võeti kaks punast vangi. Vangide imestus olnud suur, kui nad nägid, et neil ei olegi tegemist inglastega, vaid hoopis väikese eestlaste salgaga.

Taagepera mõisa vallutamisel saadi sõjasaagiks väliköök, hobune ja püsse.

6. jaanuari õhtul saatis kapten Pinka Taagepera mõisast II diviisi ülemale kirjaliku teate:

„Diviisi ülemale. Täna, 6. jaanuaril, terve päeva võitluse järele võtsime Taagepera ja Ala alevi oma alla. Lahing oli äge, kuid sellest hoolimata oleme kaotuseta. Enamlastel on suured kaotused; oli ka sõjasaaki: väliköök, hobune ja püssid. Vaenlane taganeb Valga sihis. Et praegu mingeid korraldusi ei ole ja et mehed on väsinud, jääme homme siia paigale. Patarei ülem palub luba, kõigepealt selle tõttu, et laskemoon on otsas, suurtükiga Karksi sõita, et sealt kolme suurtükiga ühineda ja juba terve patareiga sinna sõita, kuhu kästakse. Vastust palun kiirelt. Palun seisukorra üle teateid teistelt väeliinidelt, iseäranis Kärstna liinilt. Skautide väeosa ülem st.-kapten Pinka.“

Õhtul pärast lahingut toodi Aru talust ka hobused mõisa ja nii oli terve grupp koos uhkes Taagepera lossis. Ööseks asusid skaudid lossi suure saali, kuna „roodumehed“, nii nimetasid skaudid teisi sõdureid, asusid söögituppa. Varsti leegitses tuli suuris kaminais. Saalis oli enamlaste pidutsemise jälgi: lauad ja pörandad olid täis pudelite ja klaaside kilde, mis ujusid punases veinis. Kallid naha ja siidiga kaetud sohvad ja toolid olid rüüstatud ja lõhutud. Lossi ülemine kord oli aga jäänud punaseist puutumata. Ainult üks skautide „patarei“ mürsk oli aknast tuppa sattunud ja seal lõhkedes mööblit purustanud. Teine mürsk oli sattunud kahe akna vahekohta vastu müüri ja sinna jätnud vaid väikese armii.

Taageperas puhati kauase lahingu väsimust ja arutati selle üksik-asju. Juba kaks päeva olid skaudid lahingut pidanud, ent nende rõõmuks ei olnud ühtki haavatut ega surnut. See tõstis noorte iseteadvust. Ühes sellega tõusis ka nende lahingväärtus, mis pärastpoole andis ikka rohkem ja rohkem reaalseid tulemusi. Saavutatud võidud tiivustasid neid uutele võitudele, mille saavutamiseks palju riskeeriti.

7. jaanuari hommikul saabus Taagepera mõisa ka 6. polgu 7. rood.

6. Ettevalmistused uueks tegevuseks.

7. jaanuaril toimetasid skautide ratsanikud kapten Pinka juhatusel luuret kuni Taagepera vallamajani, mis asub 4,5 km Ala kõrtsist Tõrva viiva maantee ääres. Vaenlase kohta ei saadud mingeid teateid. Õhtuks tuli luure tagasi Taagepera mõisa, kus ka järgmine öö ühiselt veedeti.

Pärast 4-päevast lahingut Kärstna mõisa all löid 3. ja 6. polgu osad 6. jaanuari õhtul vaenlase 49. kütirügemendi osad Kärstna mõisast taganema. Vaenlane taganes peamiselt Lõve-Tõrva suunas. Seega oli ka Kärstna-Viljandi suunas teotsevale vaenlasele esimene tõsisem hoop antud, mis tekitas vaenlase ridades suurt segadust ja tõstis pealetungivate meie meeste meeleolu.

8. jaanuari hommikuks saabus Kärstna mõisast polkovnik Kubbolt kapten Schmidtile Taagepera mõisa teade Kärstna mõisa vallutamisest. Ühtlasi kästi kapten Schmidt oma meestega Helme suunas peale tungida. Polkovnik Kubbo poolt lubati abiks saata veel 1. rood, kellega pidi ühinetama Taagepera vallamaja lähedal Lõve mõisast tuleval teelahkmel.

8. jaanuaril koos kapten Schmidtiga läks ka kapten Pinka oma skautidega pealetungile Taagepera vallamaja — Helme suunas. Polkovnik Kubbolt abiks lubatud 1. rood ei ilmunud määratud kohta. Väikese grupiga ei peetud vastu õhtut pealetungi läbiviidavaks ja pealegi veel üldiselt väga segases olukorras. Seepärast asuti ööseks Taagepera vallamajja ja koolimajja.

Samal päeval toimetasid skautide ratsanikud seersant Nurmbergi juhatusel luuret Taagepera vallamajast lõuna poole, Pupsi talu suunas, kuid vaenlasest andmeid ei saadud.

Taagepera vallamajas võeti skaudid sekretär Roosmanni ja tema abikaasa poolt väga lahkesti vastu. Sealt saadi ka andmeid kohalike enamlaste kohta. Olgu tähendatud, et sekretäri heatahtlik suhtumine skautidesse tasuti talle pärast punaste poolt väga kurjasti. Pärast skautide Helme-Tõrva operatsiooni ebaõnnestumist asusid punased uuesti Taagepera vallamajja ja tapsid proua Roosmanni.

Vastavalt Taagepera vallamajast saadud andmeile, toimetasid skaudid 9. jaanuaril ümbruskonna enamlaste vangistamisi ja ülekuulamisi. Vangistatud enamlased paigutati valla magasiaita.

9. jaanuaril saatis kapten Pinka Taagepera vallamajast II diviisi ülemale teate skautide olukorrast ja tegevusest, millest veel kord selgub, et polkovnik Kubbo grupiga side puudus.

„II diviisi ülemale. Meie väed seisavad Helme mõisa all. Maakuulajate kaudu tutvustame ennast ümbrusega. Ootame teateid oberst Kubbo

Veltheibel Nikolai Rennit
VR II/3. Sai Piksaare jaama
vallutamisel haavata.

poolt, et ühe korraga tegevust alustada. Meie plaan on Helme-Tõrva Roobe mõisa kohal Valgast ära lõigata. Soovitav oleks meil suurtükiväe teetus oberst Kubbo poolt.

Meie maakuulajad käisid juba teist korda Holdre ja Homuli suunas. Mingit liikumist ei olnud märgata. Helmes ja Tõrvas on vaenlasel kaunis suured jõud — jalaväge, ratsaväge ja suurtükke.

Käsutasime kõik Taagepera valla mehed 18—45 aastani Viljandi komisjoni 8., 9. ja 10. jaanuaril. Põhjus: sõjaväeteenistusest kõrvalehoidmine. Palun neid vastu võtta.

Taagepera vallamajas, 9. jaanuaril 1919. a.

Pinkal,
st.-kapten.“

9. jaanuaril püüti Taagepera vallamajast sidet luua polkovnik Kubbo grupiga. Selleks sõitsid kapten Schmidt ja II leitnant Paulmeister mööda metsavahelisi teid Lõve mõisa suunas. Juhuslikult kohtusid nad Viira metsavahi juures junkur Hans Ingermanniga, kes Viljandist kapten Reissari käsul oli saadetud kapten Pinkale mingisugust kirja tooma. Junkur Ingermann sõitis Kärstna mõisast läbi, kus kohtus 3. polgu ohvitseridega ja kelledelt sai teateid olukorra kohta. Saadud teateil olevat Lõve mõisa 3. polgu osade poolt vallutatud ja 10. jaanuari hommikul algavat sealt pealetung Helme ja Tõrva suunas.

Jaan Jürine.
Reamees A komp. Suri lahingus
saadud haavadesse.

Kärstna mõisast sõitis junkur Ingermann mööda metsavahelisi teid Taagepera vallamaja suunas ja kohtus samuti juhuslikult kapten Schmidt ja II leitnant Paulmeistriga. Saanud junkur Ingermannilt 3. polgu tegevuse kohta teateid, pöördusid ka kapten Schmidt ja II leitnant Paulmeister tagasi ja sõitsid kõik koos Taagepera vallamajja.

9. jaanuari õhtul saabus ka Taagepera vallamajja kapten Schmidtile ratsanikuga teade, milles polkovnik Kubbo tegi teatavaks oma kavatsused ja andis ülesande kapten Schmidtile.

Saadud teadete põhjal taheti Kärstna ja Taagepera gruppide tegevust edaspidiseks sõjategevuseks ühtlustada. See plaan oli kapten Pinkal ja kapten Schmidtil valmis juba 8. jaanuari hommikust saadik, kuid selle teostamist takistas peamiselt side puudus polkovnik Kubbo Kärstna grupiga. Nüüd oli side loodud ja 10. jaanuari varahommikul otsustati asuda ülesande täitmisele.

7. Helme vallutamine.

Esimesed haavatud.

10. jaanuari hommikul kella 04.00 ajal sõitsid skaudid ja kapten Schmidt'i grupp küüthobustel kohalike talumeeste juhtimisel mööda metsavahelisi teid Patküla mõisa. Helme kirikust, kus asus vaenlane, sõideti kaugemalt lõuna poolt mööda, et mitte vaenlasi häirida. Hommikul umbes kella 05.30 ajaks jõuti enamlastele märkamata kohale. Patküla mõisas valitses täielik öövaikus. Ainult ühest karjalaudaaknast nähti tuld vilksatavat. Lähemal vaatlusel leiti karjalaudast üks karjaravitseja naine, kellelt küsiti punaste kohta teateid. Naiselt saadi teada, et eelmisel õhtul on mõisa tulnud kaks ratsanikku, kes ka ööseks mõisa jäänud. Naise juhatuse järele asuti majade läbivaatamisele ja varsti leitigi kaks punast ühe moonaka toas magavat. Kohe sunniti nad kapten Pinka poolt revolvriga ähvardades riietuma. Samas toimetati ka meeste läbiotsimist, kusjuures ühe taskust leiti operatiivselt väga tähtis dokument. Nimelt saadi kätte teade, milles 12. polgu komander lubas 49. polgu komanderile Helme-Tõrva rajooni saata abiväge 4 roodu — kokku umbes 600 tääki. Vangide ülekuulamisel selgus, et nemad on 12. kommunistlikust kütipolgust ja nende teada asuvat Koorküla mõisas samast polgust 4 roodu 3 rk-ga.

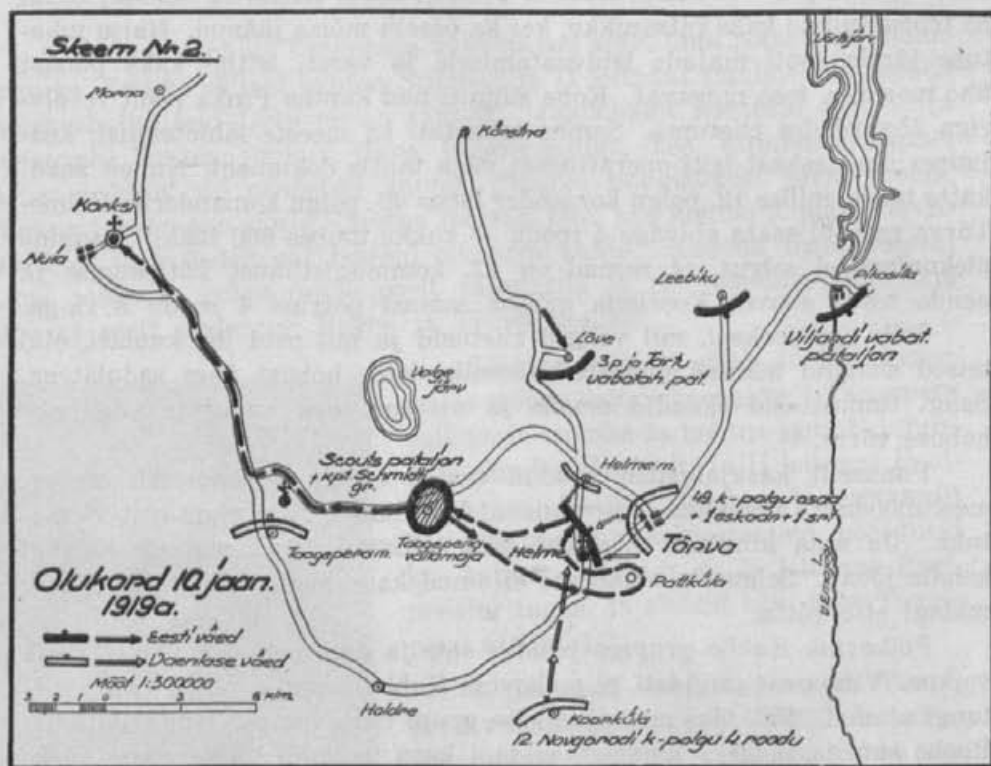
Selle aja jooksul, mil vangid riietusid ja mil neid üle kuulati, olid teised skaudid leidnud punaste ratsanike kaks hobust ühes sadulatega. Saagi tunnustasid skaudid omaks ja nii suurenes ratsakomando kahe hobuse võrra.

Punaseilt käskjalgadelt saadud teated ei olnud skautidele sugugi meeltemööda. Kavakohane operatsiooni läbiviimine näis muutuvat võimatuks. Ja seda kindlasti siis, kui enne lahingu algust punaste abivägi kohale jõuab. Selgusetu olukorras ei olnud kaua aega mõtlemiseks. Tuli midagi ette võtta.

Polkovnik Kubbo grupiga puudus side ja ümberringi valitses täielik vaikus. Viimasest järeldati, et polkovnik Kubbo grupp ei olnud veel pealetungi alanud. Patkülas asuva väikese grupi iseseisev pealetung Patküla-Roobe suunas ei oleks kindlasti midagi kasu toonud. Väike grupp oleks enamlaste rinde seljataha tungides asetunud veel palju raskemasse olukorda, kust pääsmine oleks muutunud täiesti küsitavaks. Seepärast otsustati esialgne operatsioon pooleli jätta ja Patkülast tagasi sõita.

Kahju oli aga meestel siiski ilma midagi tegemata Taageperra tagasi minna. Et terve operatsioon hoopis ei nurjuks ja polkovnik Kubbo grupi pealetungi Helme ja Tõrva suunas kuidagi toetada, otsustati vallutada Helme kirikumõisa ja sealt Tõrva alevisse viivat jõe orgu mööda Tõrvasse sisse tungida. Edasi siis, kuidas olukord lubab, kas kohe Valga suunas edasi liikuda või Lõve poolt taanduvaid vaenlasi ootama jääda.

Patküst võeti kaasa kaks vangi ja nende hobused ning sõideti tagasi Helme kirikumõisa lähedale, kus mehed seati lahingkorda. Kell 07.00 ajal algas pealetung, mis kargel talvehommikul pidi kostma kaugele. Umbes poole tunnilise hooga pealetungi järele vallutati Helme varemed, kirik, koolimaja, kirikumõisa ja sügav org, mis ulatub Tõrvani. Enamlaste eelosad taganesid Tõrva suunas, kuhu skautide poolt järele läks üks kk.-jagu. Luure käis enamlaste kannul Tõrva alevile kaunis lähedal, kuid enamlaste tugeva tule tõttu alevisse ei pääsenud. Luuretegevuse ajal seati skaudid ja kapten Schmidt'i grupp Tõrvale kallaletungiks lahingkorda.

Kuni Helme vallutamiseni ei olnud polkovnik Kubbo grupilt mingit teadet. Ei olnud kuulda ka lahingtegevust. Et olukorda selgust tuua, läksid kapten ja I leitnant Pinka kahe ratsaniku saatel Lõve suunas ratsaluurele. II leitnant Paulmeister jäi juhutama skautide edaspidist tegevust. Skaudid asetati lahingkorda kolme gruppi: üks grupp Helme koolimaja juure, teine grupp Helme ja Tõrva vahelisse orgu ja kolmas grupp Helmest Tõrva suunas väljuvast maanteest vasakule kõrgemale künkale, kus kasvasid üksikud männid ja kust avanes hea vaade eel-

olevale maastikule. Kapten Schmidt asetask oma mehed skautide kolmandast grupist vasakule, umbes Helme kiriku ja Helme mõisa vahelise tee joonele.

Skautide kallaletungi lähtealusele asetamise aega olid nähtavasti kasutanud ka punased eneste korraldamiseks. Vaevalt olid meie mehed kohale asetatud, kui Tõrva poolt üle lageda põllu ja mööda orgu nähti lähenevat tihedaid punaste ahelikke. Nad lähenesid kaunis kiiresti ja seejuures tulistasid kõvasti, sellest hoolimata, et meie poolt neile kuigi tugevat tuld ei antud. Punaste ahelikku lähenedes parajale laskekaugusele, avati neile ka skautide poolt kuulipilduja- ja püssituli. Enamlaste ahelikke tulistades liikusid skaudid paremate laskekohtade leidmiseks edasi. Nii liikus Helme koolimaja juures asuv grupp lagedale põllule künka harjale, kust oli enamlasti hea tulistada. Vahepeal olid aga ka enamlasted jõudnud rünnaku kaugusele, kuid kõik rünnaku katsed suruti kuulipilduja- ja püssitulega maha. Sellest hoolimata et enamlaste rünnakukatsed maha suruti ja nende kallaletung seega seisma pandi, ei suutnud aga skaudid ja kapten Schmidti mehed enam vastu pidada. Meie poolt oli enamlastele vastu kõigest 70—80 meest, kuna aga enamlasti mitmekordses ülekaalus. Enamlaste suure ülekaalu kohta on skaut T. Luik kirjutanud oma päevikus:

„...`meid oli nii vähe, et mehi ei jatkunud punaste liini pikkuselt, pane mehe vahe kas või 100 sammu, kuna punaseid oli mees mehe kõrval...“

Meie vastupanu muutus mõttetuks, sest polkovnik Kubboga ei läinud korda sidet luua ja Helme mõisa poolt ei olnud kuulda lahingtegevust. Sellest järeldati, et polkovnik Kubbo grupp ei olnud pealetungi alustanud. Oli ju skautide tegevus mõeldud vaid polkovnik Kubbo grupi abistamiseks. Sel päeval aga kujunes see iseseisvaks tegevuseks mitmekordselt ülekaaluka vaenlase vastu.

Teiseks mõjuvaks põhjuseks oli siin veel asjaolu, et skautide seljatangust ähvardati täielikult läbi lõigata. Keset raskemat lahingut saabus kapten Pinkale 6. polgu 5. roodu ülemalt Helme teade, et vaenlased on umbes kahe roodu suuruste jõududega Taagepera mõisa vallutanud. See teade osutus loomulikult niikuinii juba raskes olukorras võitlevatele juhtidele otse kohutavaks. Kui on vallutatud juba Taagepera mõisa, siis tähendas see Ala kaudu taganemistee läbilõikamist. Et sellest vaenlasega ümbritsetud kotist välja pääseda, mille suu oli nüüd suletud, selleks oli vaja raiuda uus auk endise suu kõrval. Selle teostamiseks pidi aga Tõrva vallutamise kavad maha maetama ja kiiresti tagasi tõmbutama, et astuda võitlusse oma päästmiseks.

Kolmandaks põhjuseks oli ka see, et enamlased Helme juures tugevasti peale surusid just tiibadelt. Tugevale survele ei suutnud vastu pidada kapten Schmidt'i grupi mehed. Nagu mäletavad lahingust osavõtjad, ei olevat kapten Schmidt'i mehed ahelikus täitnud korralikult kõiki tema poolt antud käske. Meeste korralekutsumiseks ja hirmutamiseks käinud kapten Schmidt ahelikus iga mehe juures ja sundinud neid revolvriga ähvardades täitma oma korraldusi. Sellest hoolimata taandusid kapten Schmidt'i mehed ikkagi esimestena. Olid viimased läinud, koondasid enamlased oma tule vasakul tiival asuva skautide grupi peale. Olukord muutus seega täiesti võimatuks. Lühikese ajaga löödi skautide seast 4 meest haavatuna rivist välja.

Arvestades neid mõjuvaid asjaolusid, andis kapten Pinka skautidele taandumiseks käsu. Vasak tiib, kelle olukord maastikust tingituna oli otse võimatu, tõmbus ka kohe tagasi. Teine lugu oli aga paremal tiival võitlevate meestega, kes olid sattunud nii hoogu, et taandumisele ei tahtud mõteldagi. Mitmekordse käsu peale kiskusid nad lõpuks endid vaenlasest lahti ja ruttasid määratud kogunemiskohta.

Skautidele ei meeldinud taandumine, kuid Helme all osutus see niisuguses raskes olukorras paratamatuks. Skaut Joh. Animägi on oma mälestusis selle taganemise kohta kirjutanud:

„..... Ei ole midagi narremat kui taganemine! Kuulid vihisevad su ümber ja kogu aeg on rumal tunne, et üks neist tingimata lööb sulle kondi pihta, mis ühendab kaela selgrooga...“

Helme-Tõrva operatsioon oli seega täielikult nurjunud. Raskes võitluses niisutasid 4 skauti oma verega Helme lumiseid lagendikke. Need neli olid skautidest esimesi, keda vaenlase kuulid tabasid. Siiani oli õnn olnud täielikult skautide poolt ja nad uskusid juba, et vaenlase kuulid neid üldse ei taba. Esimeste skautidena said haavata: reamehed Hans Vasar, Jaan Kutsar, August Koff ja Aleksander Sepp. Reamees Hans Vasar sai raskesti haavata ja suri haigemajas pärast kolmepäevalist vaevlemist.

Kaotusi oli ka kapten Schmidt'i grupi meestel. Neist sai surma üks allohvitser ja haavata 4 reameest.

Punaste kaotused olid „valgetega“ võrreldes palju suuremad. Mõnedes dokumentides on andmeid isegi 50 punaste poolt mahajäetud laibast. See arv tundub aga olevat liialdatud. „Valgete“ kaotusi arvanud punased umbes 150 mehele! See oli juba liig. „Valgeid“ ei olnud üldse niipalju selles lahingus.

8. Tegevus pärast Helme mahajätmist.

Pärast Taagepera mõisa vallutamist tegid enamlased uusi katseid Taagepera mõisat vallutada. Selleks koondasid nad uusi jõude Holdre, Patküla ja Tõrva joonele. Üldse teotses enamlasi Valga-Viljandi üldsuunas: 12. Novgorodi kommunistlik kütipolk Talli-Holdre-Taagepera ja Holdre-Koorküla-Helme suundades ja 49. Moskva kommunistliku kütipolgu riismed Tõrvast Helme ms., Kärstna, Rulli ja Leebiku suundades. Polkudes oli 6—9 roodu à 80—120 tääki ja 4 kuni 6 klp. Peale selle oli 49. kütipolgu juures veel üks kahetoruline kergesuurtüki patarei. Polkude koostise kohta oli teada, et seal olid enamuses venelased, osa lätlasi ja mõned eestlased. Väeosade meeleolu oli halb.

7. ja 8. jaanuaril tulid ilmsiks punaste pealetungikatsed Talli, Holdre, Taagepera suunas eesmärgiga Taageperat vallutada.

Enne Helme-Tõrva operatsiooni täitmisele asumist oli peamiseks ülesandeks julgeoleku kindlustamine oma seljataguses. Selleks andis kapten Pinka 8. jaanuaril 6. polgu 7. roodule ülesande Taagepera, Holdre, Talli suunas vastupealetungile asuda, et selles suunas enamlasi kaugemale tagasi lüüa. Samuti paluti diviisi-staabi kaudu 6. polgu 5. roodule korraldust teha, et see kohe Taageperasse abiks saadetak, kus enamlased tugevasti peale rõhusid. 8. jaanuari hommikul sai 5. rood Abjas korralduse kätte. 9. jaanuariks jõudis 5. rood Karksi mõisa, kust ta järgmisel hommikul kapten Pinka käsul Taagepera suunas välja liikus.

10. jaanuari pärastlõunaks jõudis 6. polgu 5. rood Taagepera vallamajja. Kohe pärast roodu sinnajõudmist saabus Taagepera mõisast valvetõkkelt teade, et punased on umbes 2 roodu suuruse jõuga Taageperale pealetungi alustanud ja selle vallutanud. Saadud teate saatis 5. roodu ülem edasi kapten Pinkale. Saabunud teade osutus skautidele kohutavaks, mis enamlaste edu arenedes töötas skautide täielikku ümberpiiramist. Et seda ei juhtuks, selleks andis kapten Pinka 5. roodu ülemale käsu kohe Taagepera mõisa enamlastelt tagasi võtta.

Millegipärast ei suutnud 6. polgu 5. rood temale antud ülesannet täita. Taagepera mõisale lähenedes võeti rood punaste poolt tule alla. Pärast väikest tulevõitlust kiskus rood enese punaseist lahti ja tõmbus tagasi Ala kõrtsi juure. Kapten Pinka, kes vahepeal skautidega Taagepera vallamajja jõudnud, nõudis 5. roodult Taagepera vallutamist ja mõisa kaitseks kohalejäämist. Tulejõu suurendamiseks andis 5. roodule juure 4 skauti kahe k-kuulipildujaga II leitnant Paulmeisteri juhatusel. Õhtul pimedas algas uus pealetung, kuid 6. polgu 5. roodu passiivse tegevuse tõttu ei olnud see põrmugi edukas. Skautide kuulipildurid olid enamlastega tulevahetuses umbes poolteist tundi, kuid reaalselt tulemust see ei

Ratsakomando vanemallohvitser
Jüri Mäkk.

annud. 5. rood tõmbus uuesti tagasi. Sama olid sunnitud tegema ka skaudid, sest viie mehe võitlus osutus täiesti mõtetuks.

Ka polkownik Kubbo grupp ei suutnud 10. jaanuaril oma ülesannet täita, s. o. ei vallutanud Helme mõisat.

Tähendatud asjaoludest tingituna tuli Helme-Tõrva operatsioon lõpetada ja pimeduse kattel taganeda Taagepera vallamajast.

11. jaanuaril kella 02.00 ajal hiilisid skaudid, kapten Schmidt'i grupp ja 6. polgu 5. rood, vaenlasele märkamatu Ala kõrtsist mööda ja sõitsid küüthobustel Karksi mõisa. Karksi saatis kapten Pinka oma grupi tegevusest ettekande II diviisi ülemale.

„Sõitsime 10. jaanuaril Taagepera vallamajast selle eesmärgiga välja, et Tõrvat ja Helmet haarata. Patküla mõisa jõudes saime teada, et seal kaks enamlaste käskjalga 12. Novgorodi polgust asuvad. Võtsime need vangid ja saime teada, et meie seljataga Koorküla ms. 4 roodu 3 kuulipildujaga enamlaste abiväge on, seepärast pidime selle plaani jätma ja olime sunnitud Helme kirikumõisale külje pealt kallale tungima. Võtsime selle ära, õhtul pidime aga uuesti käest ära andma; põhjus: meil puudus side oberst Kubboga ja padrunid lõppesid. Meil haavatuid 2 raskesti ja 2 kergesti; enamlastel suured kaotused — võtsime ka 3 vangid. Keset võitlust anti meile teada, et 6. polgu 5. rood Taagepera vallamajja oli jõudnud. Andsin käsu kohe Taagepera mõisa asuda, aga et nad viivitasid, siis jõudsid enamlased enne neid sinna ja võtsid mõisa oma alla. 5. rood sai käsu mõisa uuesti ära võtta, aga esimeste enamlaste kuulide all jooksid nad laiali ja nii siis on Taagepera mõisa praegu enamlaste käes. Skautidel on vähe mehi järele jäänud ja neile on tingimata puhkust tarvis, et nad Viljandis ennast uuesti võiksid korraldada. Suhkrust on suur puudus.

Karksi mõisas, 11. jaanuaril 1919. a.

Pinka, st.-kapten,
Scouts-väe juhataja.“

Karksi toimetasid skaudid teadete kogumiseks luurekäike, milliste tulemusist kapten Pinka II diviisi ülemat järjekindlalt informeeris. Nii kandis ta 14. jaanuaril ette:

„Eile, 13. jaanuaril, saatsin Taagepera suunas teadetekogumise luurekuni Taagepera metsa ja Ala kõrtsini. Vanamõisa on tühi. Ala kõrtsi juures on vaenlase ratsanikke ja seal sattus luure nende ratsasalga peale ning ajas nad laiali. Neid oli umbes 15 meest. 2 hobust ja 2 meest said kohe surma. Peale selle oli neid veel kaks reetäit, kuid need aeti samuti

laiali. Neist sai kaks surma ja üks haavata. Taageperas on neid kuulu järele 2 roodu. Taageperas on punaste poolt vangistatud vallavanem, sekretäri proua ja Taagepera mölder. (Pärast saadi teada, et sekretäri proua oli punaste poolt maha lastud — A. V.). 3. polgu 2. rood sõitis täna oberst Kubbo käsul Löve mõisa. Siia jäävad veel 6. polgu 5. ja 7. rood, kuid 5. roodu peale ei või loota. Siin on ka kaks maakuulajate komandot (skautide ja 6. polgu — A. V.), kuid nede hobused on niisuguses seisukorras, et neid tarvitada ei või. Need maakuulajad sõitsid täna Viljandi; palun neile tingimata 9 uut hobust anda. Kaptin Rotschild, kelle juures ma käisin, lubas meid skaute paari päeva pärast puhkusele. Täna on juba see aeg möödas, kuid mingit korraldust veel ei ole. 5. rood jääb praegu Nuia ja 7. rood jääb meie juure Karksi. Lilli poole on ka luure välja saadetud. Seal on ainult telefonipostid maha saetud, kuid punaseid näha ei ole.

Karksis, 14. jaanuaril.

Pinka, st.-kaptin,
Scouts-väeosa ülem.“

Samuti kanti 15. jaanuaril ette 14. jaanuaril luurega kogutud teated.

„II diviisi ülemale. Eile, 14. jaanuaril, saatsin maakuulajate salgad Lilli ja Valgejärve suunades. Lilli pool on vaenlase maakuulajaid nähtud, kes telefoni ühenduse seal on rikkunud. Valgejärve pool ei ole midagi isäralist nähtud. Metsades Karksi ja Taagepera vahel on talumeeste poolt ka vahid välja pandud, kes meile vaenlase liikumise üle teateid annavad. Telefoniühendus on meil praegu Nuia, Polli ja Karksi vahel. Loodame ka Hallistega ühenduse luua. Palun üldise seisukorra üle teateid. Valgejärve üle võib sõita, jää kannab.

Karksis, 15. jaanuaril 1919. a. kell 14.20.

Pinka, kaptin,
Scouts-väeosa juhataja.“

16. jaanuaril saadetud ettekandest loeme:

„II diviisi ülemale. Seisame ikka veel Karksis. 6. polgu 6. roodu (saabus Karksi Mõisakülalt — A. V.) saatsin Lillisse, sest sinnapoole liikusid punaste salgad. 7. rood seisab Nuia, 5. rood ja skaudid Karksis. Ootame 8. roodu ja kaptin Jaaksoni siia. 2 suurtükki seisavad eile õhtust saadik siin. Kuna saame pealetungimiseks käsu? Soomusauto peab täna kell 16.00 Karksi jõudma. Diviisi staabi poolt oli käsk kõik püssid kaitseliidult ära korjata. Seisukord Karksis ei luba seda. Seepärast palun luba Murrika ja Mäeküla tee peal olevad 2 püssi ajutiselt kaitseliidu kätte jätta.

Karksis, 16. jaanuaril 1919. a.

Pinka, kaptin,
Scouts-väe juhataja.“

Vahepeal olid arenenud uued sündmused, mis ei jätnud mõjutamata ka skautide edaspidist tegevust. Uute kavade kohaselt määrati skaudid ülemjuhataja poolt 17. jaanuarist alates kitsarööpalistele soomusrongidele dessantmeeskonnaks. Samal päeval lahkusid nad Karksis ja asusid Mõisakülas rongile.

9. Kokkuvõte.

3. jaanuaril algas skautide lahingtegevus, mis diviisiülema esialgse ennustuse järgi pidi kestma kõigest kolm päeva. Kolmest päevast aga paisus kaks nädalat ja pärast sedagi ei olnud puhkust loota, sest skaute ootasid juba uued ülesanded.

3. jaanuaril läksid skaudid enamlastele vastu Viljandi kaitseks. 4. jaanuaril oli Karksi mõisa põllul nende tulega ristimine. Oma esimese tuleproovi sooritasid nad hiilgavalt. Nad võitlesid mitmekordselt üleoleva vaenlasega nagu juba varemini lahinguis karastatud mehed. Vinguvate kuulide all rühkisid nad vankumatult edasi. Juba esimesest lahingust jäi neile kõrvu kumisema käsklus „edasi“. See käsklus oli äraseletamata sundiva jõuga, mis nagu kiskus edasi vaenlase poole, hoolimata sellest kuipalju neid oli vastas ja kui tugev oli nende tuli.

Karksi mõisa põllul enamlastele antud esimene tugev vastulöök purustas nende pealetungiinnu. Lahingule järgnev skaut Jaan Kutsari kangelastegu öösel ja uus pealetung järgneval hommikul sundis enamlaste taganema. Võiks öelda veel rohkem: paaniliselt taganema. Nende pealetung selles suunas oli likvideeritud ja algatus neilt võetud. Karksi lahinguga 4./5. jaanuaril sündis Lõunarinde lahingtegevuses suur pööre. Enamlaste pealetung Viljandi suunas pörkas vastu esimest tugevat vastupanu. Siit edasi algas meie pealetung, mis pärast esimest lahingut arenes väga edukalt.

Karksi lahingus esimese tugeva hoobi andmine Taagepera-Viljandi suunas pealetungivale vaenlasele tõstab selle lahingu Sakalamaa vabastamises kahtlemata tähtsale kohale. Selles suunas oli vaenlane jõudnud Viljandile lähemale. Selles suunas antud löök oli loomulikult otsustava tähtsusega, kust meie pealetungi jätkates arenes rida lahinguid, mis mõjutasid vaenlase tegevust ka teistes suundades.

Taagepera mõisa vallutamine 6. jaanuaril ja pealetung Tõrvale 10. jaanuaril mõjutas kahtlemata enamlaste lahingtegevust Tõrva-Kärstna suunas. Viimane operatsioon oli skautide ja kapten Schmidti meeste mäng tulega. Selle kardetava operatsiooni eesmärki aga ei saavutatud ja seda peamiselt polkovnik Kubbo grupiga side puudumisel. Nende kahe grupi tegevuse koordineerimisel oleks võinud saada hoopis teistsuguseid tulemusi.

Olgugi et Helme-Tõrva hulljulge operatsiooniga ei saavutatud ülesseatud eesmärki, kuid siiski andis see teatavaid tulemusi. Skaudid näitasid, et nad ei kohku tagasi ka raskeimate ülesannete täitmisest. Selle operatsiooniga pandi alus skautide järgnevaile tegevuspõhimõttele — sügavad ja kiired löögid vaenlase tagalale ja vaenlase haaramised —

milline tegevusiseloorm punase joonena läbibstab kogu nende aastase võitluse. Helme-Tõrva operatsioonile võib vaadata kui luuresalga tegevusele teadete kogumiseks vaenlase kohta. Kui lähtuda sellest seisukohast, siis olid tulemused üllatavad. Pimeduse kattel tungitakse kaugemale vaenlase seljatagusesse, vangistatakse seal kaks punaste käskjalga. Neilt saadakse kätte operatiivselt tähtis dokument ja suuliselt väga tähtsaid teateid vaenlase jõududest ja asetusest. Ent sellega veel ei piirduta. Vaenlase seljataguses alustatakse kardetavat tulivõitlust, mille eesmärgiks Tõrva-Kärstna suunas teotseva vaenlase seljataguse läbilõikamine. Alguses on pealetung edukas, mis annab eeldusi operatsiooni õnnestumiseks, kuid lõpuks panevad enamlased välja kõik oma jõud ja sunnivad skaute pealetungi katkestama. Enamlased on koondanud Tõrva tugevaid jõude, mis kõik saadeti vaid Helme grupi vastu, sest polkovnik Kubbo grupi pealetung põhja poolt rauges Lõve ja Helme mõisate vahel.

A komp. rms. *Juhan Kärmas*
VR II/3.

Tõrva-eelselt põllult taandutakse, kuid sellega ei lõpe veel selle päeva võitlus. Saadi teada, et oma seljatagune on läbi lõigatud. Sellest ei satu juhid ega mehed paanikasse, vaid tehakse korraldus punutud võrku augu raiumiseks. Pärast kahekordset katset see ei õnnestu. Nüüd võetakse mehed kokku ja pimeduse kattel hiilitakse välja vaenlase võrgust. Õnnelikult jõutakse Karksi mõisa, kust see kardetav operatsioon mõne päeva eest oli alanud.

Operatsiooni teine osa üldisest olukorrast tingituna ei õnnestunud ja otseselt midagi reaalselt ei saavutatud. Või teisiti: alguses saavutati küll, kuid lõpuks enamlaste tugevate jõudude surve ja kahe grupi koostöö puudumisel loovutatakse võidetud maa-ala punastele ja asutakse Karksi, kust toimetatakse julgeid luurekäike. Sellele vaatamata oli see periood skautidele ilusaks sissejuhatuseks edaspidisele hiilgavale tegevusele. Nendes esimesis lahinguis ilmestusid esimesed kangelased, kellede eeskuju oli nakkav ka teistesse. Neis lahinguis näitasid noored skaudid, et nad on valmis raskeimate ülesannete läbiviimiseks, kui vaid nende juhid on nendega.

Esimese perioodi tegevusega tõmbasid skaudid endile kõrgemate juhtide tähelepanu ja dessandi määramisel kitsarööpalistele soomusrongidele langes valik neile.

Vahepealne formeerimiskäik.

3. jaanuaril sõitis liinile 1 rühm skaute. Ülejäänud jäid Viljandi, kus organiseerimist vahetpidamata jätkati. Vabatahtlike vastuvõtmisega ei piiratud ainult Viljandis, vaid vastuvõtjad saadeti ka Tallinna ja Pärnu, kust vastuvõetud vabatahtlikud saadeti Viljandi, kus oli kogumispunkt ning kus toimetati meeste varustamist ja õpetamist.

Peale nende, kes eraelust vabatahtlikena Väeosas teenistusse astusid, soovisid ka paljud sõdurid teistest väeosadest „Eesti Skaut“ väeosas ületulla. Ületulekut takistasid aga väeosade ülemad. Seepeale palus kapten Reissar Operatiivstaabi ülemat lubada vabatahtlike ületulekut, kuid ta ettekandele vastati järgmise äärmärgusega: „Skautide väeosa ülemale. Vägede ülemjuhataja ei leia võimaliku olevat, et väeosadest mehi välja korjataks skautideks, vaid arvab, et skaudid peaksid vabatahtlikud, „mitte mobilisatsiooni alla käivad“ mehed olema. 21. I. 19. Soots“.

Formeerimistööd rivialal korraldas peaasjalikult Väeosa adjutant I leitnant Urm. Talle oli alguses abiks ka II leitnant Allik, kuid viimase liinileminekuga jäi kogu töö täielikult tema peale.

Kapten Reissar ise rivilise formeerimisega ei tegelnud. Ta pühendus peaasjalikult Väeosa varustamise korraldamisele. See läks tal korda võrdlemisi hästi, sest relvastuse poolest oli Väeosa heas seisukorras. Ka toitlustamine ei jätnud alguses midagi soovida. Raskem lugu oli aga meeste riidevarustusega, sest seda saada oli väga raske. Varustuse muretsemiseks sõitis Reissar tihti Viljandi ja Tallinna vahet, sest pealinnas Sõja- ja muudes ministereiumides näis tal olevat tegemist väga palju.

4. jaanuaril ilmunud päevakäsuga nr. 8. pandi alus „A“ kompaniile. Kompanii kapteniks määrati staabi-kapten F. Pinka, kes viibis juba skautide üldjuhina liinil. I rühma ülemaks määrati I leitnant H. Pinka, II rühma ülemaks II leitnant Allik ja III rühma ülemaks I leitnant Herbert Freiberg (praegu kol-leitn., kaitseväe esindaja Poolas). Kuulipildujate komando ülemaks määrati II leitnant J. Paulmeister, kuna varemini komandoülemaks määratud skaut N. Animägi määrati ümber kuulipildujate instruktoriks.

Kooselu Viljandi kaitsepataljoniga Viljandi lossis ei sobinud. Teistele teadmata põhjusil muutus kapten Reissari ja al-polkovnik Kurvitsa vahekorid väga teravaks. Sellest tingituna kolis kapten Reissar skautidega lossist välja ja asus Viljandi ühte mõisniku majja (vist Lovise maja).

Seoses Viljandi lossist väljakolimiselega muutis kapten Reissar formeerimiskoha suhtes oma esialgse otsuse. Alguses eelistas ta Väeosa asukohana Viljandit, kuid nüüd aga juba Tallinnat. Ta ise on seletanud,

et ta tahab ligemal olla ministereidele, ministreile, Sv. Ülemjuhatajale ja välismaa saadikuile. Loomulikult oleks ta ise ju saanud Tallinnas elada, kuid ta tahtis, et ta ise saaks vahetult juhatada ka Väeosa formeermistööd. Selleks oli tarvis Tallinna üle viia ka Väeosa. Väeosa ümberpaigutamise loa saamiseks astus kapten Reissar läbirääkimistesse Operatiivstaabiga, kust 8. jaanuaril antigi vastav luba.

15. jaanuaril viis ta Viljandis õppusel viibivad 29 skauti, staabi, töökomando ja laod Viljandist üle Tallinna. Tallinnas asusid staap ja meeskond Aia tn. nr. 2 ja töökomando ladudega Sadama tn. nr. 11. Tallinnas algas kapten Reissaril elav läbikäimine mitmete ministereidega, mis pärast formeerimis- ja organiseerimistöö jäi peagu tervena adjutandi, I leitnant Urmi, hoole.

16. jaanuaril Väeosa päevakäsus nr. 20 § 7 pani kapten Reissar sisekorra ja üheks pereks liitmise mõttes maksma järgmise korra:

„Tänasest päevast alates käib iga skautväeosa aunimetusel ja muul nimetusel ametlikul teel sõna „skaut“ ees, nagu näiteks: skaut-kapten, skaut-sergeant jne.“

Skautide aukraadid ja nende tunnismärgid olid kapten Reissari poolt kindlaks määratud järgmiselt:

kolonel — tammeleht ühes ühe viienurgelise tähega krael;

major — tammeleht krael;

kapten — kaks kuldpaela vertikaalselt krael;

I leitnant — üks kuldpael vertikaalselt krael;

II leitnant — üks kuldpael horisontaalselt krael.

Paelad olid 4 sm pikad ja asusid 4 sm krae nurgast tagapool. Krae äärel võis olla ka kitsas kuldpael.

I seersant — kolm hõbepaelast kolmnurka vasakul käisel nurgaga allapoole. Pealmise kolmnurga keskel üks nelinurkne märk.

Seersant — kolm hõbepaela (samuti nagu I seersandil).

Corporal — kaks hõbepaela „ „ „

Lance-corporal — üks hõbepael „ „ „

Skautide vaskmärki, ohvitseridel hõbedast, kanti alguses rinnas, pärast aga mütsi ees allpool eesti mütsimärki.

Sidekomando telefonist Mikkel Pill.
15-aastane skaut.

Kapten Reissari poolt Scout-väeosas maksmapandud aukraadid ja nende tunnismärgid olid tarvitusele võetud ameerika sõjaväe eeskujul. Sellal puudus eesti väeosadel kindel vorm, auastmete nimetused ja tunnismärgid. Nende puudumine võimaldaski kapten Reissarile omal algatusel aukraade ja tunnismärke kombineerida.

III. Dessandiks kitsarööpalistel soomusrongidel.

Mõisaküla – Valga.

1. Määramine soomusrongile.

Pärast kitsarööpaliste soomusrongide ehitamist saadeti need kohe liinile II diviisi ülema korraldusse. Kr. sr. nr. 1 jõudis 2. jaanuaril Viljandi, kust ta määrati Viljandi-Mõisaküla vahelisele raudteele 6. polgu ülema käsutusse. Sr. nr. 2 jõudis Viljandi 15. jaanuaril. Sr. nr. 2 ei saanud aga veel liinile sõita, sest rongil puudus dessant. Puuduse kõrvaldamiseks oli tarvis määrata II diviisi koosseisust üks väeosa rongile dessantosaks. 15. jaanuaril saatis II diviisi staabi ülem kapten Rotschild dessandi määramise suhtes Sv. Ülemjuhatajale järgmise telegrammi:

„Sõjavägede Ülemjuhatajale. Kannan ette, et 2-ne soomusrong on Viljandi jõudnud ja sõidab edasi Mõisakülasse. Soomusrongil pole aga jalaväe dessantosa kaasas. II diviisis ei ole niisuguseid vahvaid väeosi, kellele võiks anda selle ülesande ja kellest loota võiks selle läbiviimist. Palun luba skautide väeosa selle rongi peale panna. Skautide salk on 60 meest suur ja saaks väga hästi soomusrongide ülesannetega valmis. Palun kohe vastust. Rotschild. 15. I. 19.“

Skautide valik soomusrongidele dessantosaks kapten Rotschildi poolt näib olevat seoses ühe juhtumiga, mis kujukalt ilmestub kapten Rotschildi telefonogrammis Operatiivstaabi ülemale:

„Teadustan, et kui mina kapten Reissari palusin teatada, kui palju tema väeosas on püssikandvaid mehi, kuulipildujaid jne., siis sain niisuguse vastuse: „II-se diviisi ülemale. Teie võite „Scouti“ juure käsutatud ohvitseride üle Peastaabist teadust saada, aga mis puutub Scouti sisesisse organisatsioonisse ja kus keegi ohvitser tegev, jääb Scouts-väeosa saladuseks. Scouts-väeosa ülem — kapten Reissar.“

Kui meil Scouts-väeosa kujul ka veel teised hakkavad endid eraldama, siis on II diviis ainult muinasjutt. II diviis võib ainult siis kasu tuua oma isamaale, kui kõik väeosad, mis asuvad tema piirkonnas, vasturääkimata täidavad kõik käsud. Kui aga juba salkade juhatajad endid eraldavad ja riigivõimu ja valitsust lõhuvad, siis ei saa midagi ära teha. Iga võõras väeosa segab meid, kui ta mitte meiega ei ühine. Sellepärast palun sellekohast korraldust. Rotschild.“

Kapten Reissar oli tõesti väga isemeelne ega tunnustanud peale Ülemjuhataja ja Sõjaministri teisi vahepealseid ülemaid. Selle arvele võib panna tema täiesti distsipliinilagedat vastust diviisi ülemale.

Kapten Reissari isemeelsus andis põhjust vahekordade teravnemiseks. Loomulikult taheti niisugusest mehest lahti saada. Kui nüüd tuli määramisele soomusrongide dessantosa, siis oli soodus juhus kapten Reissarist vabaneda, lastes määrata dessantosaks skautide salga. Teisest küljest vaadatuna oli skautide valikuga hästi toimitud. Skaudid koosnesid vabatahtlikest, kes juba esimese tuleproovi vahvasti läbi teinud ja oma organisatsioonilt dessant- ja partisanosa tegevusele vastasid.

Sv. Ülemjuhataja oma telegrammiga 17. jaanuarist nr. 216-ga määraski Scouts-väeosa kitsarööpalisele soomusrongile nr. 2-le dessantosaks. 17. jaanuaril saabus Tallinna Scouts-väeosa ülemale järgmine II diviisi staabi ülema telegramm:

„Teadustan, et Sõjavägede Ülemjuhataja käskis oma telegrammis nr. 216 skaute dessandiks võtta soomusrongi nr. 2 peale. Et praegu soomusrongi aktiivne töö just seepärast on takistatud, et dessant puudub ja Ülemjuhataja nõuab rutulist pealetungimist, panen ette käskida skautidele kohe Mõisakülasse sõita ja soomusrongi peale minna. 17. I. 19. kell 18.55. nr. 297. II diviisi staabi ülem kapten Rotschild“.

Skautidele tuli see määramine täiesti ootamata. 3. jaanuaril II diviisi ülema käsul liinile läinud, pidid nad sinna jääma vaid kolmeks päevaks. Kolmest päevast sai aga rohkem kui kaks nädalat. Kui arvestada veel seda, et skautidel formeerimiseks ja väljaõpetamiseks oli aega vaid kaks nädalat, ja hiljem tulnud meestel sedagi ei olnud, siis oli täiesti loomulik, et kapten Reissar esines II diviisi ülema ees palvega enne rongile saatmist skaute lubada Tallinna 6-ks päevaks puhkusele. Oli hädasti tarvis mehi varustada. Siiani olid nad lahinguis olnud oma isiklike riietega. Kahtlemata ei olnud need riided kuigi praktilised. Üldine olukord nõudis meie väeosade kiiret teotsemist, et kogu aja hoida algatust oma käes ja arendada saavutatud edu. Sellest tingituna ei võidud viivitada soomusrongide tegevusse saatmisega. Seega ei olnud võimalik rahuldada skautide ülema kapten Reissari palvet, vaatamata sellele et skautide korraldamine ja varustamine ei olnud lõpetatud. Skaute ootasid uued ülesanded ja nad ruttasid neid täitma.

2. Soomusrong nr. 2 formeerimine ja rongi koosseis.

Kitsarööpaline soomusrong nr. 2 ehitati kapten Joh. Pitka korraldusel Tallinnas 1918. a. detsembri lõpus ja 1919. a. jaanuari alguses. Sadamatehastes kaeti harilikud kaubavagunid väljastpoolt terasplaati-

dega ja tehti muid vajalikke täiendusi. Rongi koosseisus oli 7 vagunit ja tugev ameerika tüüpi vedur. Relvastatud oli rong ühe igivana 57 mm meresuurtükiga ja 6 kuulipildujaga. Suurtükk oli sellises halvas seisukorras, et rohkem hirmutas oma välimusega kui oma tegevusega. Üle kahe lasu ei julgetud temast järgimööda teha, sest ei tahtud riskeerida suurtüki lõhkemisega. Pärast esimesi lahinguid tehti Mõisakülas suurtükile põhjalik remont ja edaspidi täitis ta oma ülesandeid juba korralikumalt.

Kr. soomusrong nr. 2 Valka saabudes.

Soomusrongi nr. 2 formeeris al-kapten P. Laaman, kes oli ka rongi esimeseks komandandiks. Peale komandandi oli meeskonnas 6 ohvitseri ja 22 sõdurit. Rongi adjutandiks oli lipnik Keerig, suurtükiohvitseriks lipnik Lindemann, kuulipildujate komando ülemaks leitnant Sapmann, nooremaiks ohvitserideks lipnikud Kiisvek, Rääk, Vidau ning rongi arstiks A. Spiegel. Rongil asuvad sõdurid koosnesid enamalt jaolt vaba-tahtlikest õpilastest.

17. jaanuaril saabus kapten Pinkale Karksi ms. käsk skautidega Mõisakülas soomusrongile asumiseks. Pärast mõningaid ettevalmistusi asusid skaudid samal hommikul Karksist teele. Karksist Halliste jaama sõideti kütüthobustega. Hallistest edasi Mõisakülla aga rongiga. Öösel vastu 18. jaanuari jõuti Mõisakülla, kus mehed paigutati rongi. Samas

varustasid soomusronglased skaute oma riidetagavaradega. Neile jagati valgeid lambanahkseid poolkasukaid ja talimütse. Niisuguse varustuse osaliseks sai umbes 30 skauti.

Soomusrongile asus A kompanii I ja II rühm. Kokku oli skaute 5 ohvitseri ja umbes 50 sõdurit 5 kergekuulipildujaga. Ohvitseridest olid: kapten Pinka, I leitnant Pinka, II leitnant Paulmeister, II leitnant Allik ja junkur (II leitn. k.t.) Hans Ingermann.

Skautide ratsanike hobused ja voor jäeti Mõisakülla, kuhu nende hoolitsejaks jäi skaut Keerig paari hobusemehega.

Skautide eluruumideks määrati dessant- ja osa kuulipildujavaguneid. Vagunid ei olnud kuigi mugavad; nad olid kitsad ja külmad. Dessantvagunis oli ainult 12 magamiskohta. Tuul puhus vaguni luukide vahelt läbi ja vagunis oli külm ka siis, kui ahi öö läbi küdes. Lahingu ajal, mil luugid päris lahti olid, oli vagunis tõmbetuul ja peagu väline temperatuur. Vaguneis tuli meestel magada paljail laudadel. Tekke ja patju ei olnud. Kes sai, tõmbas poolkasuka või palitu peale ja viskas pingile pikali. Küll uni juba tuli — selleks oli päevane väsimus heaks uinutajaks.

Kõigist neist halbusist hoolimata olid skaudid oma uute elamutega rahul. Oli ikkagi nende rautatud seinte vahel üks kindel koht, kuhu lahkudes oma asjad võis jätta ja kust vajaduse korral võis leida ulualust.

3. Üldolukord Lõunarindel. Ruhja lahing 18. jaanuaril.

Üldolukord Lõunarindel oli kujunenud niisuguseks, et dikteeris ette Valga vallutamiseks kiire ja otsustava löögi andmist. Pärast Tartu vallutamist oli vaja arendada edu lõuna ja kagu poole, et enamlastele mitte võimalust anda korraldumiseks.

Saadi teateid, et enamlased Lõunarindel tegevuseta seisvaid väeosi tahtsid Tartust taanduvaile vägedele abiks saata. Selleks laadisid nad 18. jaanuaril Ruhja all väeosi rongile ja saatsid ešelonide kaupa üle Valga Kagurindele. Et niisugust vägede ümberpaigutamist ühelt rindelt teisele takistada, selleks oli tarvis vallutada Valga kui raudteede sõlmpunkt. Peale selle oli tarvis Lõunarindel alustada pealetungi veel selleks, et enamlasi siduda, mis ei annaks neile võimalust Lõunarindelt väeosi ära saata. Neil põhjusil alustati Lõunarindel üldist pealetungi, millest seekord juba saadeti osa võtma ka Mõisakülas viibivad 2 kitsarööpalist soomusrongi.

18. jaanuari hommikul kell 07.30 ajal sõitis äsja valminud ja dessandiga komplekteeritud soomusrong nr. 2 esimesse lahingusse. Rong nr. 2 sõitis välja Ruhja suunas eesmärgiga: vallutada alev ja teispool alevit

takistada enamlaste väeosade rongile laadimist. Rongi juhatas isiklikult kitsarööpaliste soomusrongide juhataja kapten Peters.

Jõudnud umbes poolteise km kaugusele Ruhja alevist, osutus rongi edasisõit võimatuks. Enamlased olid seal rikkunud osa raudteed ja purustanud ühe väikese silla. Teed parandada ei saadud, sest rongi pihta avati lähedalolevaist majadest tugev püssi- ja kuulipildujatuli. Samal ajal nähti vaenlase ahelikku vasakul pool raudteed liikumas põhja poole, s.o. rongi seljataha.

Rongi ainuke 57 mm suurtükk hakkas lähedalolevaid maju tulistama. Tulistamine mõjutas vaenlase tegevust, kuid kahjuks läks suurtükk pärast paari paugu laskmist rikki.

Samal ajal andis rongi komandant al-kapten Laaman skautidele käsu rongilt dessant välja saata ja vaenlane lähedaloleva vaestemaja juurest välja lüüa. Ülesande täitmine pandi II leitnant Paulmeisteri peale, kelle käsutusse määrati umbes 15 meest. Dessandil tuli välja minna otse vaenlase kuulirahe alla, mis kogu aja plaksudes löid vastu vagunite terasplaate. Pealegi oli rongi ümbrus täiesti lage, mispärast ülesande täitmine osutus raskeks.

Ükshaaval hüppasid mehed vagunist välja ja jäid raudtee kraavi lamades ootama, kuni kõik dessanti määratud mehed välja tulnud. Õnneks varjas rong neid vasakult poolt raudteed lastavate kuulide eest. Kui kõik välja tulnud, asuti vaestemaja suunas pealetungile. Käputäie meestega hoogsalt peale tungides vallutati vaestemaja. Kaugemaist majadest tulistati tugevasti, mille tõttu edaspidine pealetung rauges. Täitnud oma ülesande, tuli dessant tagasi rongile.

Vasakult poolt raudteed haarama tulnud vaenlase ahelikule saatis rongi komandant al-kapten P. Laaman vastu uue dessandi. Dessant, 16 skauti, läks välja I leitnant Pinka ja II leitnant Alliku juhatusel. Mitmed mehed võtsid endile rongilt kilbid kaasa, et lagedal väljal vaenlase kuulide eest luua kaitset ja varju.

Hüpetena rühkisid mehed edasi. Kuid varsti tabas dessanti õnnetus. Dessandi juhataja II leitnant Allik sai paremast reiest raskesti haavata. Varsti selle järele jäid haavatuina maha kaks skauti. Teised sellest ei hoolinud, vaid rühkisid veel edasi. Vaenlane taandus dessandi parema tiiva poole metsa, kust võtsid meie aheliku tugeva tule alla. Nüüd osutus edasimineku juba enam kui raskeks. Sellest saadi ka rongil aru ja kutsuti dessant rongile tagasi. Tagasitulek ei olnud vastase tugeva tule all sugugi kergem. Kõigest raskemaks osutus aga haavatute tagasitoomine. Vaenlase tule mahasurumiseks hakati tulistama kõigist rongi kuulipildujaist. Lõpuks sunniti vaenlase tuli vaikima ja avanes võimalus tuua haavatud rongile ilma uute ohvriteta.

Hoolimata sellest et rongi haarama tulnud vaenlane metsast rongi edasi tulistas, parandati raudtee sild ja rong sõitis 300—400 m Ruhja poole edasi. Edasi oli aga tee jälle lõhutud. Seekord enam ei hakatudki teed parandama, vaid pärast väikest peatust sõitis rong tagasi Mõisakülla. Öösel viibis rong Mõisaküllas, kus ka remonteeriti rongi suurtükki.

Esimene Ruhja lahing riisus skautide seast haavatuna ühe ohvitseri ja kaks reameest.

Skautide dessandi juhid ühes kr. sr. nr. 2 ohvitseridega jaanuaris 1919. a. Vaguni trepil kapten F. Pinka ja leitn. H. Pinka, neist paremal junkur H. Ingermann ja I seersant A. Tukk. Äärmine vasakult rongi komandant al-kapt. P. Laaman.

4. Ruhja lahing 19. jaanuaril.

19. jaanuari hommikul sõitis soomusrong nr. 2 uuesti Ruhja suunas. Jõudnud eelmise päeva lahinguplatsini, tervitas vaenlane rongi oma kuulipilduja- ja püssitulega. Selles lahingus võttis tulistamisest osa ka äsja remonteeritud suurtükk, tulistades peamiselt arvatavaid vaenlase kuulipildujapesi. Suurtükitali mõjus. Kuulipildujad vaikisid peagi. Nüüd läks rongilt I leitnant Pinka ühes kolme mehega lähedalolevaid talusid vaenlastest puhastama. Rongilt antava tule toetusel liikusid mehed taludeni, kust punased taganesid Ruhja alevi suunas. Selle järele asusid skaudid rongile.

Samal ajal parandati rongi juures raudteed, mis varsti võimaldas rongil edasi sõita. Kuid Ruhja alevisse ei saanud rong ikkagi sõita, sest enne alevit, umbes üks km põhja pool, oli üks raudtee sillake purustatud. Selle parandamist takistas vaenlane oma tugeva tulega, mis tuli lähedal olevate majade juurest.

Juba esimese lahingu järele jõuti arusaamisele, et soomusrongid oma jõuga ei suuda vallutada Ruhja alevit. Purustatud raudtee tõttu ei pääsenud rongid edasi ja väike dessant ei jõudnud üksinda võidelda mitmekordses ülekaalus oleva vaenlasega. Ruhja vallutamiseks oli vaja tugevamat löögijõudu. Selleks otstarbeks saadetigi Mõisakülalt 19. jaanuaril ühe remontrongiga 6. polgu 9. löögirood ja jalamaakuulajate komando soomusrongile abiks. Remontrong jõudis kohale just sel hetkel, kui oli käimas ägedam lahing. Nähtavasti märkasid ka punased rongi saabumist ja arvasid selle olevat teise soomusrongi. Kohe pärast rongi saabumist märgati vaenlase taandumist alevi suunas.

6. polgu osad asusid kohe mõlemalt poolt raudteed Ruhja suunas pealetungile.

Punased, kes küllalt raudteed ja sillakesi purustanud, ei suutnud aga siiski nende parandamist takistada. Soomusrong jõudis nagu punaste kiuste edasi, olgugi et väga aeglaselt. See nähtavasti punaseile põrmugi ei meeldinud. Kui nad nägid, et ei lõhutud tee ega nende tugev tuli „valgete“ pealetungi ei takista, saatsid nad Ruhjast ühe juhita veduri täie kiirusega soomusrongile vastu, et seda rööpaist välja tõugata. Vedur aga talle pandud ülesannet ei täitnud. Ta ei pörganud soomusrongiga kokku ega teinud „valgeile“ seda suurt oodatud kahju. Hoopis vastupidi. Lõhutud tee tõttu jooksis juhita vedur ise rööpaist välja ja jäi upakile raudtee kraavi. Ühes veduri purunemisega purunes ka punaste „geniaalne“ idee meie soomusrongi purustamiseks.

Lõhutud sillakese juurest saadeti välja ka dessant 6. polgu osade abistamiseks. Jõudnud alevisse, oli see juba 6. polgu meeste poolt vallutatud ja lahing käis lõunapoolses alevi servas, kust punased peagi taganesid. 6. polgu mehed asusid neid jälitama ja vallutasid õhtu kella 20.00-ks Ruhja, Gros-Ruhja, Nausküla ms. ja Egarsi küla joone.

Raudtee ja sillakese parandamisega jõuti valmis umbes kella 21.00-ks, mis ajal rong sõitis Ruhja alevisse. Selle ajaga tõsteti raudtee kraavist üles ka ümberkukkunud vedur ja viidi soomusrongi järele Ruhjasse. Ööseks jäi soomusrong Ruhja.

Seega oli Ruhja alev vallutatud soomusrongi kahepäevase lahingu järele. Soomusrongi ja skautide poolt löödi enamlaste positsioon Ruhja ees kõikumama, kuna 6. polgu osade poolt anti lõplik löök ja vallutati alev.

5. Luureretk Piksaare suunas.

20. jaanuari hommikul sõitis soomusrong nr. 2 Ruhjast välja Nausküla suunas, kus 6. polgu osadel vaenlasega oli üksikuid kokkupõrkeid. Rongile ei avaldatud enamlaste poolt mingisugust vastupanu. Nagu selgus, asusid 6. polgu osad Ruhja, Gros-Ruhja, Radenhofi, Nausküla mõisate ja Egarsi küla üldjoonel. Seega oli 6. polgu vasak tiib Egarsi küla juures lahtine. Vaenlase asukohtadest puudusid teated. Soomusrong sõitis Nauskülast edasi Piksaare jaama suunas. Öhtu videvikuks jõuti Piksaare jaamast umbes 2 km lääne poole ühe purustatud raudtee sillakese taha. Sillakesest edasi oli raudtee lõhutatud. Niipea kui rong oli jõudnud sillani, avati sellele lähedalt metsast kuulipildujatuli, mille tõttu tee parandamine võimatuks osutus. Vastu ööd ei tahetud enam vaenlasega võitlust alustada, vaid rong sõitis tagasi Nausküla jaama, kus öösel seisis.

6. Piksaare vallutamine 21. jaanuaril.

21. jaanuaril algas uus tegevus. Soomusrong nr. 2 sõitis hommikul umbes kella 08.30 ajal välja Piksaare jaama suunas. Vaenlasega kokku põrkamata jõudis rong metsavahele sama lõhutatud sillakese taha, kus peatus eelmisel öhtul. Sealt nähti, et üksinda ei olnud purustatud sillake üle oja, vaid ka raudteel olid rööpad lahti keeratud. Edasisõit osutus võimatuks. Tee parandamiseks puudus vastav materjal ja pealegi takistas seda tööd vaenlase poolt avatud tugev kuulipildujatuli. Samal ajal nähti raudteest põhja pool asuva Piksaare karjamõisa juures elavat liikumist; ratsanikke kihutas edastagasi.

Tugeva tule all ei saadud teed parandada. Staabivagunis peeti aru tekkinud olukorra üle. Lõpuks otsustati välja saata dessant, kes varjatult läbi metsa liikudes läheb jaama ümbruses asuvale vaenlasele seljataha ja ootamata löögiga vallutab jaama.

Dessant otsustati välja saata kahes osas. Üks grupp põhja poole raudteed, kes läbi metsa varjatult liikudes pidi haarama Piksaare karjamõisa ja jaama põhjast. Teine grupp pidi samal ajal lõuna pool raudteed läbi metsa liikudes haarama jaama kagust.

Jaama ümbruses asuva vaenlase jõust ega asetusest ei olnud mingisuguseid andmeid. Soomusrongi tabav kuulipildujatuli anti ettenihutatud salga poolt arvatavasti purustatud silla kaitseks. Rongi seisukohast ei olnud Piksaare jaama näha. Arvestades vaenlase eelsalga tuld ja Piksaare karjamõisa juures nähtavat elavat liikumist, hinnati vaenlase jõudu dessandi omast tugevamaks.

Pärast lahingut haavatuilt ja vangidelt saadud andmeil oli punaseid

Piksaare jaamas ja karjamõisas: 9. Novgorodi polgu 3. roodust 64 meest ja neile lisaks umbes 80 ratsanikku. 21. jaanuari hommikul saabus jaama ešelon abiväge — 48. kütipolgu 3. rood — 180 meest ja umbes 200 ratsanikku. Ešelon abiväge ja mitmesugust varustust jõudis jaama enne sr. nr. 2 purustatud sillakese taha jõudmist. Soomusrongi ilmudes toimetati jaamas parajasti rongilt mahalaadimist. Seega oli vaenlasel lahingu alguks Piksaare jaamas ja karjamõisas kokku 244 jalaväelast 5 rk. „Maximiga“ ja umbes 280 ratsanikku või teiste sõnadega: 524 meest 5 raskekuulipildujaga.

Varemini kohalolnud meestel oli positsioon ette valmistatud Piksaare jaama ümbrusse, kuna ešeloniga saabunud abivägi oli alles mahalaadimisel ja lahinguks korrastamata.

Soomusrongi ilmumine Piksaare jaama lähedusse tulnud punaseile täiesti ootamata. 21. jaanuari hommikul olud punased soomusrongi ilmudes parajasti minemas Piksaare karjamõisa sauna.

Meil oli punaseile vastu saata umbes 50 skauti 5 kergekuulipildujaga. Soomusrong ei saanud oma raskekuulipildujatega tulistada jaama, sest raudtee käänaku tõttu jäi jaam parempoolse metsa varju. Soomusrongi viibimine lõhutud sillakese taga oli skautidele vaid moraalseks toetuseks, punaseile aga väga kardetavaks nähtuseks.

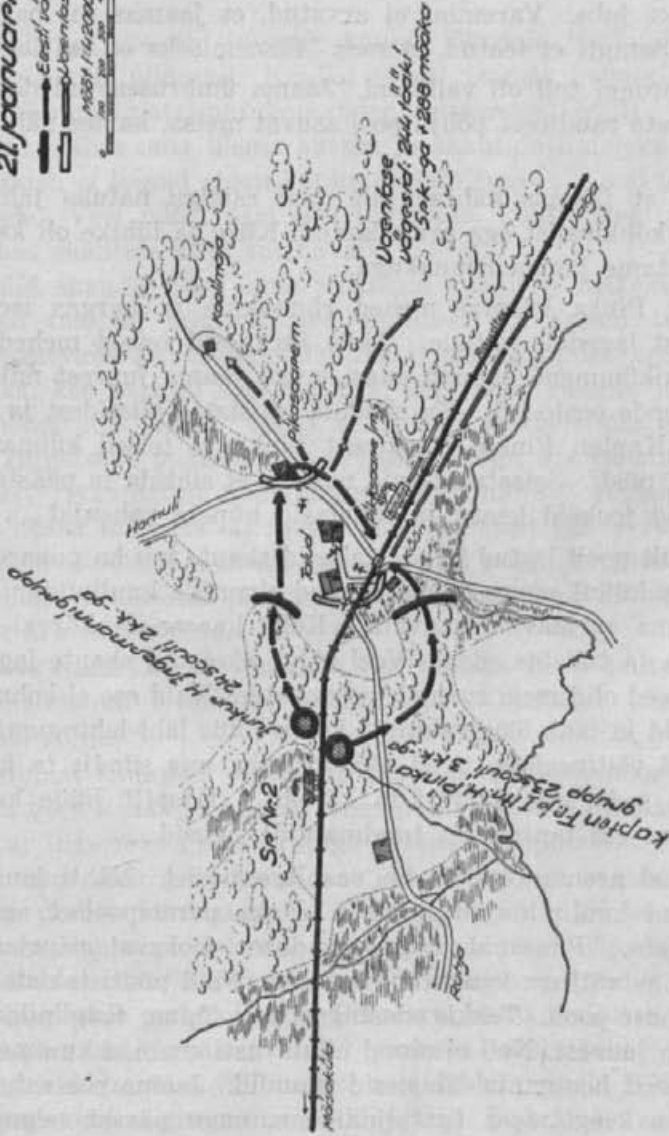
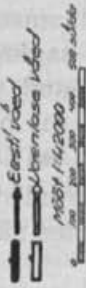
Maastik Piksaare jaama ümbruses on 400—500 m ulatuses lage heinamaa ja põld, kuhu nagu ära eksinud mõni üksik maja või küün. Jaamale varjatult lähenemine on täiesti võimatu.

Kella 09.30 ajal hommikul avati soomusrongilt vananenud tüüpi 57 mm suurtükist ja raskekuulipildujaist tuli Piksaare karjamõisa pihta. Samal ajal lahkusid ka dessantgrupid. Esimestena hüppasid vaguneist ükshaaval välja raudtee kraavi vasakpoolse grupi mehed — 24 skauti 2 kk. — junkur H. Ingermanni juhatusel. Raudtee kraavist jooksid nad põhjapoolsesse metsa, kus alustasid vaenlasega tulevahetust. Selle järele hüppasid rongist välja ka lõunapoolse grupi mehed — 23 skauti 3 kk. — kapten Pinka ja I leitnant Pinka juhatusel. Nad suundusid lõuna pool raudteed asuvasse metsa, mis neid täiesti varjas jaamas asuva vaenlase eest. Lõunapoolse grupiga oli kaasas ka soomusronglane lipnik Kiisvek.

Gruppide lähenemise ajal tulistati soomusrongilt endiselt Piksaare karjamõisat ja selle läheduses olevaid maju.

Eelmsil päevil oli olnud sula, mispärast soises metsas mätaste vahele oli kogunenud vett, millel peal vaid nõrk jää. Ühelt mättalt teisele hüppes jõudsid parempoolse grupi mehed lõunast Piksaare jaama viiva tee ääre metsa, kust edasi üle tee mets harvenes ja oli näha umbes 500 m laiust lagedat heinamaad. Heinamaa taga sinas küll jälle mets, kuid sinna osutus varjatud liikumine võimatuks, sest kogu vahemaa jaa-

Pikasoone jaama
vallutamine
21. jaanuaril 1919 a.

Skeem Nr. 3

mani oli lage ja seega seal liikumine jaamast nähtav. Esialgne kavatus — lõunapoolse grupiga haarata jaama kagust — näis nurjuvat. Asuti maastiku uurimisele jaama suunas.

Puude varjus hiiliti jaamale lähemale metsaserva, kuid sealt avanes samuti vaade umbes 400—500 m laiusele lagedale heinamaale, mille taga asuvas jaamas oli näha punaste elavat edastagasi sagimist. Lagedal heinamaal oli ainsaks varjeks üks küün. Avanenud pilt oli skautidele natuke jube. Varemini ei arvatud, et jaamas nii palju võis olla punaseid. Samuti ei teatud, et maa lähenemiseks on nii lage.

Soomusrongi tuli oli vaikinud. Jaama ümbrusest tulistasid punased vahetpidamata raudteest põhja pool asuvat metsa, kartes nähtavasti sealt hädaohtu.

Olgugi et jaamas nähtav pilt pani esialgu natuke jahmatama, ei olnud kaua kõhklemist ega arupidamist. Kiire ja lühike oli kapten Pinka otsus: vallutame jaama rünnakuga.

Kapten Pinka käsutas mehed rünnakule ja kargas ise esimesena metsaservast lagedale väljale. Talle järgnesid teised mehed. Jõudnud joostes mõnikümmend sammu edasi, avati jaama juurest mitmest kuulipildujast nende peale tuli. Ka skaudid tulistasid püssidest ja kergekuulipildujaist. Kapten Pinka, I leitnant Pinka ja teised külmaverelisemad mehed lasid püsti. Seisatusid vaid natuke, et sihtida ja päästa... Kergekuulipildurid jooksid kaasa ja tulistasid hüpete vaheajal...

Mõlemalt poolt lastud kuulid tabasid skaute kui ka punaseid. Lagedal väljal asuva küüni nurga juure asunud skautide kuulipildur Georg Kütt sai esimesena surmavalt haavata. Kohe haaras ta kõrval asuv skaut kuulipilduja ja tulistas edasi. Veel nähti üksikuid skaute lagedale maha jäävat — need olid meie surnud ja haavatud. Kuid see ei kohutanud teisi. „Edasi! Tuld ja tääk löögivalmis!“ kostis hüüe läbi lahingumüra. Igaüks oli sattunud võitlusuima, ta ei näinud seda, mis sündis ta kõrval, ta ei kuulnud ka seda, mis karjuti ta kõrval. „Edasi!“ hüüe kumises vaid kõrvus, silme ees tantsiskles tundmatuid kogusid...

Vahepeal arenes tegevus ka vaenlase poolel. Nähti langevat mehi. Vasakpoolsed kuulipildujad vaikisid. Kaks parempoolset aga tulistasid vahetpidamata. Punaseid nähti segaduses jooksvat parajasti jaamast tasase sõiduga väljuva kaubarongi suunas. Neid püüti takistada — arvatavasti ülemuse poolt. Tekkis edastagasi jooksmine. Kuulipildurid jooksid oma relvade juurest. Neil ei olnud nähtavasti enam usku oma tulejõusse, sest laskmisest hoolimata lähenesid skaudid. Jaama ees astus aga jooksi-kuile vastu keegi mees (pataljoniülem, nagu pärast selgus), kes nad tagasi sundis oma relvade juure. Ta manitses ja ähvardas: „Tagasi, seltsimehed, tagasi! Neid on vähe — tapame nad kõik!“ Ja tõesti jäid kuuli-

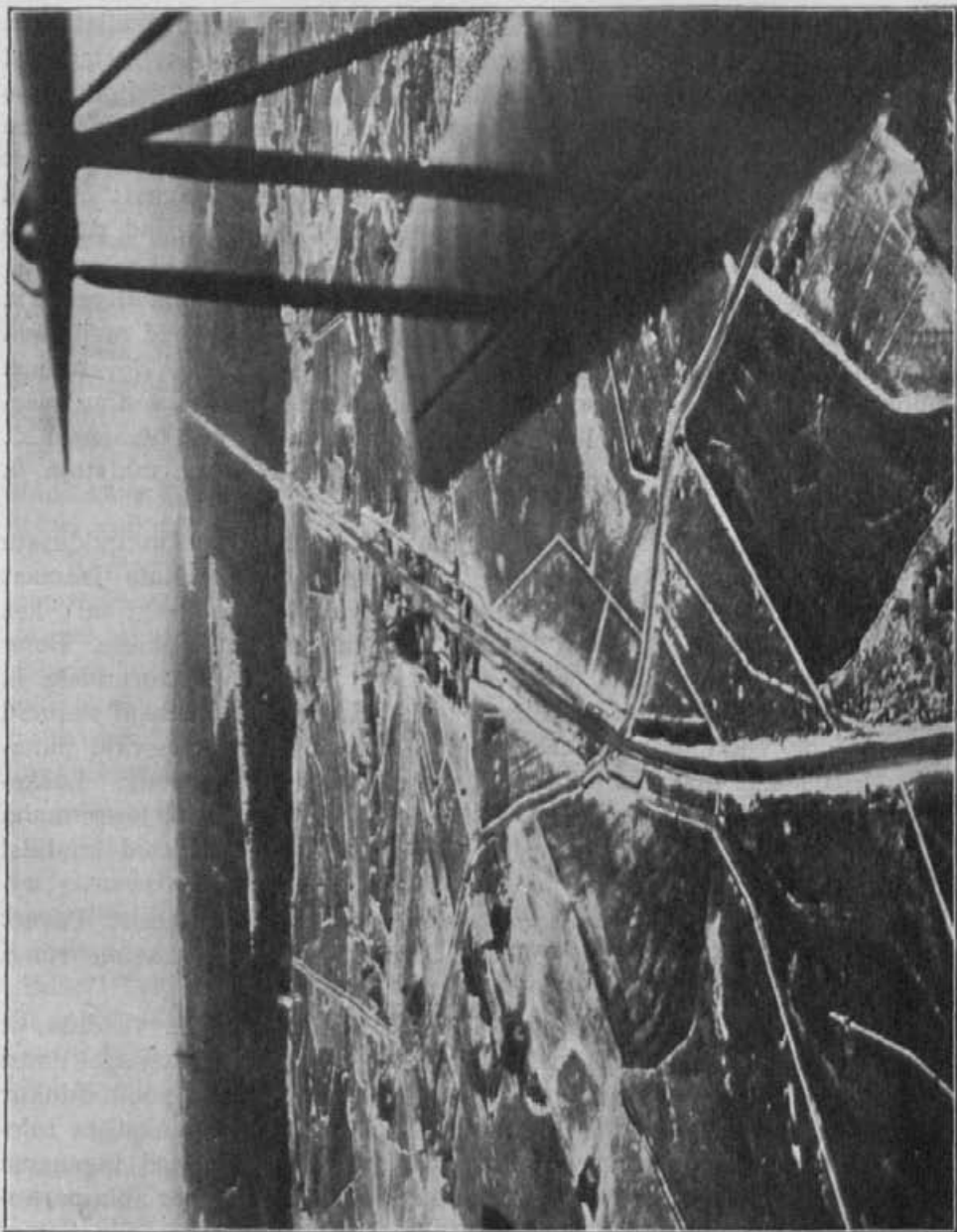
pildurid viivuks peatuma, vaatasid ümber ja omaks suureks üllatuseks nägid, et neid on tulnud ründama vaid käputäis mehi, sest metsast ei paistnud enam lisa tulevat. Juba olid nad tagasi jooksmas kuulipildujate juure. Veel mõni sekund... ja siis sülitavad relvad uuesti tuld! See oleks tähendanud ründajate skautide kadu. I leitnant Pinka, kes jälgis punaste tegevust, karjus: „Maha, maha! punased tulevad tagasi!“ Mehed olid aga nagu mingis uimas ega pannud hoiatust tähelegi. Nad rühkisid edasi.

Vahepeal olid skaudid jaamale kaunis lähedale jõudnud. Kogu aja tulistasid meie kuulipildujad. Kuulist tabati jaamas punaseid manitseja ja sundija ülemus, pataljoni komander seltsimees Orloff. See mõjus. Kuulipildurid, nähes oma ülema surma ja skautide ligiolekut ning meeletut tormamist, ei läinud enam kuulipildujate juure... nad taganesid... teistele järele. Veel püüti neid teel takistada, kuid sellegi takistaja ja sõimaja tabas skautide kuul surmavalt.

Juba olid skaudid läbi lume kaitseäia vaenlase raskekuulipildujate juures. Nad tassisid kuulipildujad raudteele ja avasid tule jaamast karjana põgenevaile punaseile. Punased jooksid, kuidas keegi sai: kes kihutas ratsa, kes parajal ajal rongiga, kes jalgsi rongile järele. Rong tasandas metsavahel käiku, võttis seltsimehi lahtisile platvormidele ja siis kadus Talli poole metsavahelisele teele. Kogu aja tulistasid skaudid punaste poolt rikkumatult mahajäetud „Maximidest“ põgenevaid punaseid. Eriti heaks märgiks oli metsavahel aeglaselt liikuv rong. Laske-moona puudust skautidel ei olnud, sest seda oli kuulipildujate juure maha jäänud küllalt. Suurema purustuse tegemiseks olid punased kuulidel tükid otsast ära näpistanud.

Raudteele mahajäänud vererada lasi oletada head tabamist. Pärast lahingut tähendanud I leitnant Pinka kapten Pinkale: „Lasime rongi läbi kui sõela põhja!“

Rong silmist kadunud, võisid ka skaudid natuke ümber vaadata, et orienteeruda uues kohas ja kiiresti arenenud olukorras. Samal ajal ilmus jaama junkur Ingermann oma grupiga Piksaare karjamõisa poolt. Junkur Ingermann astus oma grupiga pärast rongilt lahkumist punastega tulevahetusse ja umbes kümneminutilise lahingu järele löi need taganema jaama suunas. Punaste sillakaitse tagasilöömise järele lõppes silla parandamist takistav punaste tuli ja võidi asuda raudtee parandamisele. Samal ajal, mil lõunapoolne grupp ründas Piksaare jaama, vallutas põhjapoolne grupp Piksaare karjamõisa, kust punased olid juba välja taganenud. Pärast karjamõisa vallutamist suundusid skaudid Piksaare jaama poole, kus parajasti arenes rünnaku lõppjärk. Jaamas asuvaile punaseile oli näha Piksaare mõisa poolt jaamale lähenev skautide ahelik, mis omakorda kiirustas neid taganemisele.

Vaade õhust Piksaare jaama ümbrusele. Jaam asub lennukitiiva otsast vasakul. Vaade läänest itta.

Ime oli sündinud. 24-ja meheline grupp vallutas jaama. Nad seisis Piksaare jaamas, sealsamas, kus nad vaevalt pool tundi tagasi nägid sagimas teadmata hulga punaseid; siis vaatasid nad metsast puude varjust jaama.

Pärast jaama vallutamist saadeti junkur Ingermann oma grupiga

jälitama punaseid, kes mõisast taganesid koolimaja suunas. Skaudid läksidki kuni koolimajani, kuid kõikjalt olid punased juba taganenud.

Teine grupp skaute kandis sel ajal esimesena kokku haavatuid ja surnuid ning punaseilt mahajäetud sõjasaaki. Lagedalt väljalt korjati alles soojad laibad ja hoigavad haavatud. Jaama ruumi koguti neid seitse. Surma said soomusronglane lipnik Kiisvek ja skaut Georg Kütt, raskesti haavata lance-corporalid August Lepik, Tõnu Luik, reamehed Edgar Ressar ja Nikolai Rennit ning kergesti haavata lance-corporal Peeter Laane. Viimane jäi edasi rivisse.

Ka mahajäänud vaenlase haavatud kanti jaama ruumi ja seoti kinni. Samas toimetati ka nende ülekuulamist. Mõni skaut oli huvitatud jaama telefonist, mis seinal vahetevahel pirises. Nähtavasti oli telefon punaste poolt imekombel jäänud rikkumata. Juba natukese aja pärast kostsid ärritusega räägitud venekeelsed laused. Keegi raporteerinud äreva häälega, teine jälle sõimanud ja pärinud aru.

Nagu kohe selgus, oli rääkimine Talli ja Valga jaamade vahel. Kuna raudtee telefonid olid ühel liinil, siis said skaudid pealt kuulata punaste kõnelust. Muidugi ei olnud punased sellest ise teadlikud. Nende kõneluste põhjal saadigi umbkaudne kujutus punaste suurest segadusest. Piksaare jaamale tulnud peale valged suurte (!) jõududega soomusrongide toetusel. Niisuguses ärevuses räägitud lauseist jäädvustati mõni paberile: „Tape-tuid ja haavatuid hulgana... Selles kompaniis 8 surnut ja üle 20 haavatu... 2. rood jooksis laiali, jäi ainult 10 meest. Voor, kurat teab kus. 9. polgu 3. roodu Tallis ei ole — teadmata kadunud.“ Peale selle saadi veel teada mahajäänud kuulipildujate arv ja paljugi muud. Kuulipildujaid olevat maha jäänud viis. Osa skaute, kes vahepeal ametis olid sõjasaagi kogumisega, leidsid aga ainult 4 „Maximi“. Seepeale hakati uuesti otsima ja lõpuks leiti jälgede järele jaamast kaugemal metsast üles nimetatud viies „Maxim“.

Vaenlase kaotusist puuduvad kindlad andmed. Kuid kõigi tunde-märkide ja andmete järgi hinnati nende jalaväelaste kaotusi 50—60 mehele. Ratsanike kohta puuduvad igasugused andmed.

Vahepeal sõjasaaki kogunud skaudid korjasid jaamast ja selle ümbrusest: 5 rk. „Maximi“, 3 „Maximi“ lukku, 8 püssi, 1 rakettpüstoli, 35 lindikasti täislaaditud lintidega, palju püssipadruneid, 9 kaubavagunit, 3 klassivagunit, 1 konduktorivaguni, telefonikaableid, seljakotte ja muud varustust.

„..... Piksaare *) lahing näitas, kuidas võivad võidelda noored ning kuidas nad oskavad surra. Ei lähe vististi ialgi meelest noorukese õppuri

*) Katke lahingust osavõtnud Joh. Animägi mälestusist.

E. Ressari surm. Ta oli üks esimesi, kes raskesti haavatuna langes, läbi-puurituna vähemalt poolest tosinast kuulist, mis olid sünnitanud hirmsaid purustusi. Sidemed ei takistanud verejooksu. Ta lamas jaamahoones põrandal, surmavarjud näol, üleni värisedes külma käes. Kui astusin ta juure, küsis ta: „Kas on meie võit täielik?“ Jaatava vastuse saanud, löid särama kustuvad silmad: „Oh kui hea!“ Tõin rongilt oma teki, et mässida sellesse haavatut. Ta naeratas tänulikult, kuid sõnas: „Ei ole tarvis, ma süen pea. Tervita mu vanemaid ja saada neile mälestuseks minu asjad. Ütle neile, et olen täitnud oma kohuse.“ Mässisin ta tekisse... Ühtki hoiat, ühtki kaebehäält ei tulnud ta suust, kuigi liigutamine võis sünnitada hirmust valu. Mõne minuti pärast oli ta surnud. Ta veri aga ei läinud välja mu tekist...“

A kompanii rms. *Edgar Rassar* VR II/3. Suri saadud haavadesse.

Hoobiga, mis anti punaseile Piksaares, aeti nad ärevusse ja suure segadusse. Nagu pärast kinnipüütud telefonikõnedest selgus, tõrkusid punased lahingusse mine-mast. Neid sunniti tagant oma kuulipil-dujatulega. Kes aga kuidagi pääsis, see „lasi jalga“. Alaliselt toonitati aga seda, et neil on suured kaotused ja nad ei suuda enam vastu pidada. Saadetagu neile ron-giga Valgast abiväge, muuseas aga vähe-malt üks 57 mm suurtükk.

Sel ajal kui skaudid Piksaare jaama vallutasid ja punaste poolt mahajäetud sõjasaagi kokku kogusid, parandasid soomusronglased purustatud raudteed. Nad jõudsid tööga lõpule umbes kella 11.00, misjärele rong kohe jaama sõitis.

Kella 15.00 ajal päeval sõitis rong nr. 2 välja Talli suunas, et ka enne vaenlase abivägede kohalejõudmist vallutada Talli jaam. Kella 16.00 ajal sõitis rongile teel vastu punaste soomusrong, millega kohe alustati tulevahetust. Punaste soomusrong taganes kiire sõiduga. Meie rongiga jälitati seda kuni 2 km Talli jaamast, kus kella 16.30 ajal oli punaste soomusrongiga uus tulevahetus. Seekord tulistati punaste rongilt suurtükkidega. Me ei kavatsenud rongiga enam edasi sõita, sest vahepeal oli juba pimenenud ja rongi selja-tagune oli täiesti kaitseta, missugune asjaolu sundis suuremale ettevaa-tusele. Pealegi osutus rongiga edasisõit vaenlase soomusrongi suurtüki-tule all väga kardetavaks. Rongiga sõideti tagasi Piksaare jaama, kus seisti järgneva hommikuni.

7. Dessandi vahetus 21. jaanuari õhtul.

Skautide Tallinnas asudes arenes seal formeerimistöö sama edukalt kui varemini Viljandis. Tallinnas pandi alus III rühmale, mille ülemaks juba varemini oli määratud I leitnant H. Freiberg. Rühma formeerimine ja hädavajalik väljaõpetamine lõpetati 20. jaanuaril, mil kapten Reissar otsustas rühma saata soomusrongidele I ja II rühmale täienduseks. Juba samal õhtul asus rühm Tallinna Sadama jaamas rongile ja sõitis Viljandi. Rühmaga sõitis kaasa ka kapten Reissar, kes tahtis tutvuneda I ja II rühma olukorraga liinil. 21. jaanuari hommikuks jõudis III rühm Viljandi. Pärast mõnetunnilist peatust sõideti edasi. Mõisakülas saadi esimesi teateid soomusrongidest, kes olevat juba läbi sõitnud Nausküla jaamast.

„... Mõisakülas *) valitses eriline ärevus, mis andis tunda väeliini lähedust. Erasisikuid ei ole näha peagu ühtegi. Platvormi mööda jalutavad tüsedad sõdurid, riidetatud kirjult, mõnel seljas jaapani, teisel vene püss. Kõnelus käib muidugi päevasündmuste kohta. Kirjeldatakse viimaseid lahinguid, võite, punaste taganemist ja nende hirmutegusid. Pilkevõlt vaatavad nad meie otsa, naeravad ja küsivad, kas meie ei karda, et siin liinil on palju halvem kui Tallinna kohvikuis? Tundub juba meeste uhkus, kes ennastsalgavalt oma kalli kodu kaitseks väljas olnud algusest saadik. Mõisakülalt tasa edasi liikudes jõudsiime Kirbla jaama, kus asus 6. polgu operatiivstaap. Väeliini ja soomusrongide asupaiga kohta saime teateid 6. polgu ülema abilt al-kapten Tallolt. Saadud andmete järgi olevat soomusrongid samal päeval vallutanud Piksaare jaama ja rongid asuvat praegu nimetatud jaamas.

Sõit läks edasi. Oli juba täiesti pime, mispärast olime sunnitud sõitma õige tasa. Umbes kella 22.00 ajal jõudsiime Piksaare jaama. Oli kottpime. Jaamas kuuldus ainult soomusrongi dünamo töötamine. Rongist valgust ei paistnud — aknad olid kõik kõvasti kinni kaetud. Rongi juure väljapandud tunnimees juhatas meid staabivagunisse. Astusime sisse. II klassi vagun. Elektrivalgus. Paras soe. Esimene mulje — päris mugav. Pinkidel istuvad kapten ja I leitnant Pinkad. Esimene joob teed, teine sööb suhkrut. Mõlemad mustad nagu kuradid. Ei olevat kolmel päeval pesemiseks aega olnud, punased andvat liiga palju tööd.

Rõõmus jällenägemine. Esimene jutt — päevase lahingu kirjeldus. Jutustades põlevad meeste silmad, muidu aga rahulikud ja joovad teed ning söövad suhkrut edasi. Lihtsate sõnadega kirjeldatakse seda vägitegu, mille sarnaseid leidub vähe. Räägitakse sellest tooniga, nagu pidi see kõik nii olema ega võinud minna sugugi teisiti. Vahepeal ilmub junkur Ingermann. Samuti must nagu kurat. Tutvuneme rongi komandandi ja teiste rongi ohvitseridega. Rongi komandandis tunnen vana tuttava — al-kapten Laamanni.

Kapten Pinka kirjeldas lahinguid, nende raskusi ja meeste meeleolu. Ligi kolm nädalat on mehed peagu vahetpidamata olnud lahinguis. Pole

*) Katke III rühma ülema I leitnant Freibergi päevikust.

korralikult saanud süüa ega magada, saunas käimisest rääkimata. Tundub äärmine pingutus ja tarvidus puhata, kas või ainult paar päeva.

Kapten Reissar muudab seepeale oma esialgse kavatsuse. Selle asemel et määrata III rühm rongile dessandi täienduseks, määrab ta nüüd selle I rühmale vahetuseks. Rongi komandandi ja rongide ülema al-kapten Petersi poolt kuulduvad sel puhul ägedad protestisõnad, kuid tol korral ei saanud nad veel Reissarile vastu töötada ja nii jäigi, et III rühm vahetas I rühma.

Keset pimedat ööd sündis mahajäänud II rühma, vagunite ja varustuse vastuvõtmine. Uued mehed vahetasid ka I rühma valvetökke.

Al-kaptenid Peters ja Laamann raputavad pead ja vannuvad kõik kuradid maa alla, et miks aga I rühm, kes lahinguis nii hiilgavalt võidelnud, nüüd rongilt lahkub ja asemele tuuakse igavesed saamatud ja kõlbmatud mehed. Mis andis neile kõrgeile härradele selleks põhjust, ei tea tõesti. Ei olnud nad ju veel näinud ühtki III rühma meest, veel vähem aga nende tegusid.

Umbes kella 01-ks oli vahetus läbi. I rühm asus rongile, mis meid tõi kohale kolm tundi tagasi, ja sõitis minema. Rühmaga kaasa sõitis ka kapten Reissar...“

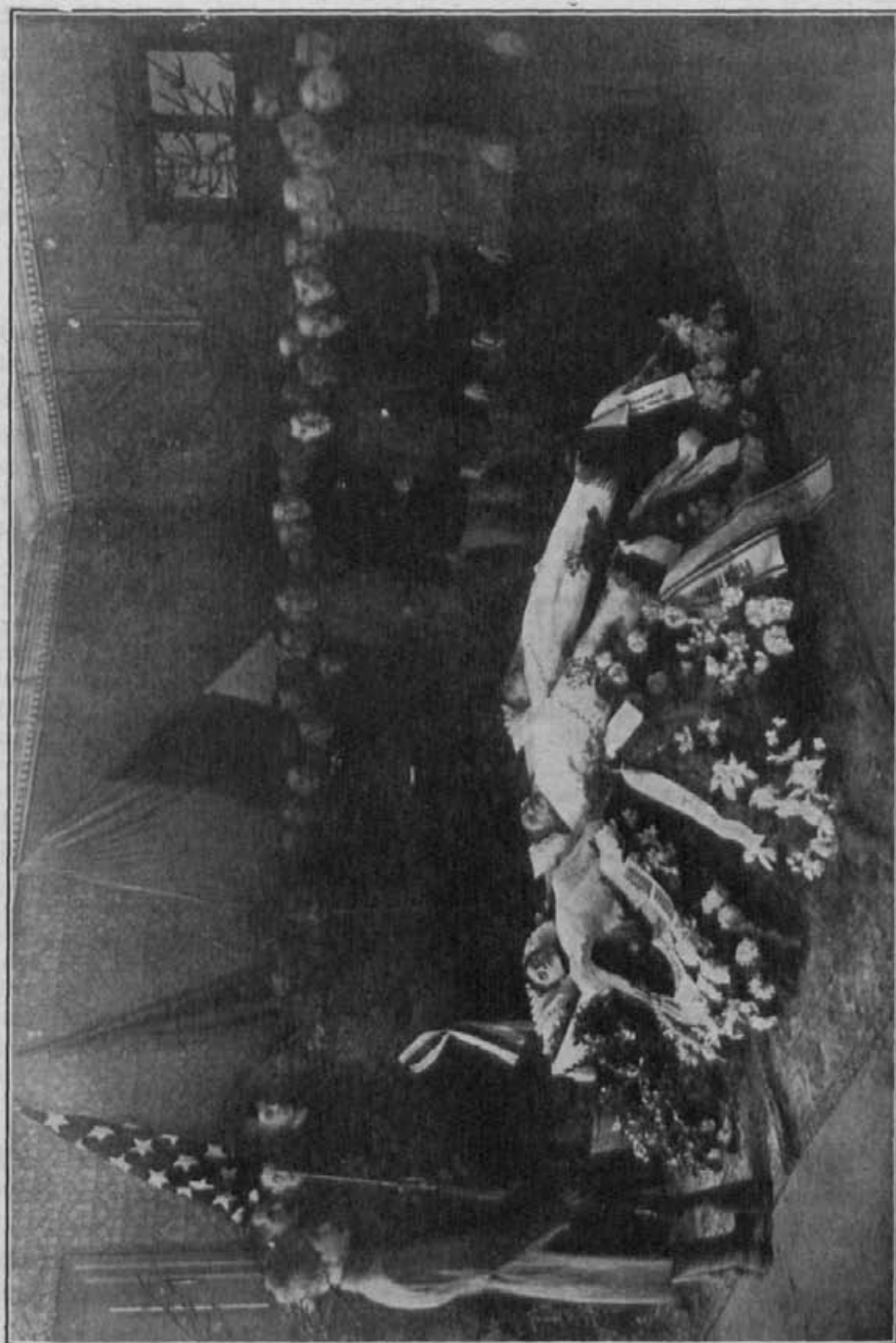
Koos I rühmaga sõitsid Tallinna ka kapten Pinka ja I leitnant H. Pinka, kus oli vaja korraldada formeerimistööd. Rongile jäid I leitnant Freiberg III rühma ülemana ja junkur Ingermann II rühma ülemana.

22. jaanuari hommikul sõitis Piksaare jaama soomusrong nr. 1, mida rongimeeste šaragoonis hüüti „piimarongiks“. Sellise aunime oli rong saanud oma valgest värvist. III rühmale tehti korraldus rong nr. 1 asumiseks. II rühm jäi edasi rong nr. 2-le. Pärast III rühma lahkumist rong nr. 2, viimane sõitis Mõisakülla remonti, viies kaasa ka II rühma skaute. Piksaare jaama kaitsmine jäi seega soomusrong nr. 1 ülesandeks.

Heas meeleolus ja täis julgust asusid III rühma skaudid „piimaron-gile“. Nad tahtsid kohe oma esimest liinil viibimise päeva kroonida võiduga, mispärast esinesid „piimarongi“ komandandi leitnant Saare ees Talli jaama vallutamise kavaga. Viimane nõustus skautide algatusega ja varsti vedas vedur „piimarongi“ aeglaselt Talli poole.

Rong sõitis edasi mõne kilomeetri, kuni jõudis punaste poolt lõhutud raudteeni. Edasisõit osutus võimatuks. Saadeti välja luure, et ümbruskonna taludest muretseda teateid vaenlase asukohtade üle. Luure tuli tagasi teatega, et ühes talus asuvat punaste „väed“, sest nad olevat näinud talu seina ääres seisvat punaste vahiposti. Rongi komandandi korraldusel asusid mehed rongi ja selle järele sõitis rong tagasi Piksaare jaama.

Piksaare jaamas asusid skaudid raudtee telefoni kaudu pealt kuulama Talli ja Valga jaamade vahel punaste poolt räägitavaid telefonikõnesid. Alguses ei olnud neis kõnedes midagi erilist. Talli jaamas asuvad punaseid sõimati Valgas asuva ülemuse poolt seepärast, et nad ei ole

A komp. I ja II rühma skaudid Viijandis Pitsaare jaamas langenud skautide Georg Kütti ja Edgar Ressaari ning soomusronglase lipnik Kiseveki puusärki panemisel.

Keskel kapten Reissar, temast vasakul kapten F. Pika ja I leitnant J. Paulmeister.

lõhkunud raudtee sildu. Pärast lõunat muutusid punaste kõned huvitava-
vamaks: saadi teada punaste kavatsused Piksaare jaama vallutada. Öhtu
poole aga juba kanti Valgas asuvale ülemale ette, et roodud on Piksaare
jaama suunas liikunud ja sapööridele on ülesandeks tehtud ära lõhkuda
raudtee teispool Piksaare jaama.

8. Piksaare jaama mahajätmine 22. jaanuari öhtul.

Niipea kui kuulnud telefonikõnest informeeriti soomusrong nr. 1
komandanti, andis viimane käsu rongi ärasõiduks Nausküla suunas. Rongi
ärasõit teostus nii kiiresti, et jaamas asuvad skaudid ei jõudnud asuda
rongile. Nad kõik jäid maha Piksaare jaama. I leitnant Freibergi poolt
saadetud kahel skaudil õnnestus rong jaama tagasi kutsuda. Nagu saatuse
kiuste hakkas aga vaenlane sel hetkel jaama pommitama. Rong lahkus
uuesti jaamast ja seisatus metsavahel, umbes 2 km Piksaare jaamast.
III rühma skaudid asetati aga ahelikku jaamahoone ja veetorni juure.

„... Seekord ei aita enam mingisugused palved; rong jaama enam ei
sõida. Seisab umbes 2 versta Nausküla pool metsavahel. „Piimarongi“
poolt telliskivivabriku, mis asub jaamast umbes 1 km põhja pool, juure
väljapandud valvetõke tuleb joostes jaama ja teatab, et vaenlase ratsasalk
sõitnud vabrikust mööda Nausküla poole ja jalavägi lähenevat jaamale.
Saadan luurajad telliskivivabriku poole välja. Öhtu on jälle kottpime.
Veerand tunni pärast tulevad luurajad joostes tagasi ja teatavad, et vaen-
lane ahelikus liigub jaama peale. Annan sellest teada ka „piimarongile“
ja palun teda sõita jaamale lähemale, et oma raskekuulipildujate tule alla
võtta jaama taga olev lage väli, kust arvatavasti lähenevad punased. Selle
asemel et läheneda jaamale, sõidab rong veel rohkem Nausküla poole ja
komandant saadab mulle käskjalaga käsu: tulla viibimata rongile. Sel ajal
on aga meie valvetõke väljas paremal pool raudteed ja sel pole aimugi
meie jaamast lahkumisest. Annan sellest teada komandandile ja palun
niikaua oodata, kuni tuleb tagasi valvetõke. Saan uuesti käsu: tulla kohe
ühes meestega rongile ja jätta maha 2 meest, kes valvetõkkele viivad teate
jaama mahajätmisest. Lähnevad vabatahtlikult skaudid Seemen ja keegi
teine. Meie lähme rongile. Oleme vaevalt jõudnud rongile, kui kuuleme,
et punased hurraatades vallutavad jaama...“

Eespooltoodud I leitnant Freibergi päevikust tsiteeritud katkele olgu
täienduseks veel juure lisatud, et skaut Seemen tõi Piksaare jaama valve-
tõkkesse mahajäänud skaudid terveina Nausküla jaama veel samal ööl.
Mööda metsavahelisi teid sõideti küüthobuseil vaenlasele märkamata nende
liinist läbi ja jõuti õnnelikult Nausküla jaama. Õnnelikult lõppes paari
skaudi mäng surmaga oma vendade elu päästmiseks!

Pärast Piksaare jaamast taganemist kardeti vaenlase pealetungi jät-

kumist Ruhja suunas. Selles kartuses sõitis ka soomusrong nr. 2 Mõisakülalt Nausküla jaama, kus loodi baas edaspidiseks rinde kaitsmiseks. Punaste pealetungi tõkestamiseks saadeti rongilt välja kaks dessant-rühma, üks paremale, teine vasakule poole raudteed. Rühmadele tehti ülesandeks: liikuda 3—5 km Piksaare poole ja seal varjatult oodata, kuni neist möödub vaenlane. Pärast vaenlase mööduda laskmist pidid nad ootamatult vaenlasele seljatagant avama tule, millega oleks tekitatud vaenlase ridadesse suurt segadust.

Samal ajal sõitis Nauskülast Piksaare poole ka soomusrong nr. 2.

Parempoolse dessantrühmana asus seda ülesannet täitma skautide III rühm I leitnant Freibergi juhatusel. 23. jaanuari varahommikul liiguti mööda Nausküla—Piksaare maanteed umbes 4—5 km Piksaare poole. Koidikul oli rühm kohal ja valis enesele varjatud positsiooni ühede talude juure. Kohe pärast seda nähti 500—600 m kaugusel metsaservas vaenlase piilureid, kes aga kohe tõmbusid metsa tagasi. Umbes tunni aja pärast kuuldi vaenlase poolt lähenevat vankrite ja suurtükkide mürinat. Meestes kasvas ärevus. Kuulmise järgi liikus ju vaenlane suurte jõududega — mis on nende vastu üks rühm skaute. Skaudid kohanesid maastikule võimalust mööda hästi, seadsid sihikud vastava kauguse jaoks ja kontrollisid veel kord oma relvade korrasolekut.

Vankrite ja suurtükkide mürin lähenes jõudsasti. See jõudis juba nii lähedale, et müra seast võis eraldada üksikuid inimeste hääli. Meestes kasvas põnevus ning ärevus. Mis saab edasi?

Pingutatult kuulates taheti kinni püüda iga vaenlase poolt kostev hääl. Kuid kostev mürin hakkas järsku kaugenema. See kaugenes sama jõudsasti nagu läheneski. Umbes kümne minuti pärast kadus mürin täielikult. Vaenlase pool ei olnud näha mingisugust liikumist. Selle järele läksid skaudid taludesse sooja, jättes välja vaid vahiposti.

Umbes lõunaajal asusid skaudid ümbrust lähemalt uurima. Selle tulemusena leiti üles vaenlase patarei asukoht neist umbes ühe km kaugusel talu juures. Sealt pommitas patarei vahetevahel meie soomusronge, mis liikusid Nausküla ja Piksaare vahel.

Vaenlase tegevusest järeldati, et vähemalt sel päeval enam pealetungi ei jätkata. Selles arvamises muidugi anti ka skautidele tagasiliikumiseks käsk. Endisest kohast liiguti tagasi umbes üks km ja siis asuti uuesti ühte tallu, mille lähedusse pandi välja valvetõke. Selles talus seisis skaudid kuni ööni, mil neile saabus vahetus. Selle järele asus III rühm rongile.

Järgnevail päevil seisis skaudid Nausküla jaamas, kust vahetevahel käisid luurel ja valvetõkkes.

9. Üldolukord Lõunarindel jaanuari lõpus.

21. jaanuaril Piksaare jaamas saadud tugeva löögi järele hakkasid punased organiseerima uut pealetungi. Selleks koondasid nad Talli jaama tugevamaid jõude. 22. jaanuariks oli seal juba 4 roodu, 1 kuulipildujate komando ja 5 suurtükki. Valgast pidi veel täienduseks saabuma üks 400-täägiline läti polk. Nende jõududega alustati pealetungi, mille esimeseks eesmärgiks oli Piksaare vallutamine. Järgmine ja suurem eesmärk oli juba Ruhja vallutamine.

Punaste pealetungi eesmärgiks oli peamine ja mõjuv asjaolu: taheti kõigiti kindlustada oma seljatagust, et iga hinnaga hoida Valga raudtee sõlmpunkti. Kõigepealt oli selle ülesande täitmiseks vaja tagasi tõrjuda kitsarööpalised soomusrongid, mis tunginud väga sügavasse punaste rindesse.

Punaste vastupealetungi algamiseks andis tõuke ka teine asjaolu, ja nimelt: punased olid vahepeal õigeid teateid saanud Piksaare—Talli vahel

opereerivaist meie jõududest. Need teated paljastasid meie väikesed jõud.

Jaanuari lõpus asus vaenlane üldisele pealetungile. 22. jaanuaril raudtee suunas alustatud pealetung oli edukas. Kerge vaevaga vallutati Piksaare jaam. Sealt arendati pealetungi Nausküla—Ruhja suunas, kuid teadmata põhjusil rauges pealetung Piksaare—Nausküla vahel, kus kujunes enam-vähem püsiv rinne.

Kärstna—Tõrva—Valga suunas teotsev 3. polk ja Taagepera—Holdre—Omuli—Talli suunas teotsev 6. polgu II pataljon ei suutnud vaenlase vastupanu tõttu Taagepera—Helme ms. üldjoonelt edasi liikuda, ega seega ka täita neile 18. jaan. antud ülesandeid.

Skaudivid dessantvagunis ahju ümber.

Ülemjuhataja nõudel pidid Võrtsjärvest edela pool teotsevad II diviisi väeosad peale tungima Pikasilla—Puka suunas, et aidata likvideerida Tartut ähvardavat hädaohtu. 24. jaanuaril punaste poolt alustatud pealetung Valga—Viljandi suunas ei lasknud väeosi asuda selle ülesande teostamisele. Selle pealetungiga vallutasid punased Helme ja Tõrva. Viljandi suunas alanud punaste pealetung suudeti aga tõkestada ja rinne jäi endiselt püsima Taagepera—Helme ms. üldjoonele. Seega jäi vasakpoolne rinde osa püsima, kuna parempoolne osa 6. polgu I ja III pataljoni ning kitsarööpaliste soomusrongide poolt viidi edasi Ruhja—Nausküla üldjoonele, kuhu see jäigi püsima algava Valga operatsioonini. Vahepeal kr. soomusrongide poolt raudtee suunas saavutatud edu ei suutnud rongid säilitada oma vähese jõuga. Nad olid sunnitud taanduma ja ootama jalaväe osade järelejõudmist.

10. Piksaare, Verdi, Härgmäe, Valga.

Pärast Narva vallutamist oli Sv. Ülemjuhatajal lähemaks ülesandeks Valga ja Võru vallutamine. See ülesanne pidi nüüd seda enam teostatama, et Lõunaväerindele abiks toodi Soome „Põhja Poegade“ rügement.

Lõunaväerindel teotsevate vägede otstarbekamaks juhtimiseks nimetas Sv. Ülemjuhataja 25. jaanuaril Soome abivägede juhataja kindral Vetzteri Lõunaväerinde ajutiseks juhatajaks ja allutas temale kõik II diviisile alluvad väeosad. Valga vallutamine jäeti seega täiesti kindral Vetzteri organiseerida.

28. jaanuaril kell 21.00 ilmus Lõunaväerinde juhataja kindral Vetzteri operatiivkäsk nr. 1, millega määratakse tegevuse lähem eesmärk ja ülesanded väeosadele.

„Lõunaväerinna sõjavägede lähem ülesanne on enamlaste organiseeritud röövsalku üle Eesti lõunapiiri nii kaugele välja visata, et meie sõjavägede seisukoht meie Vabariigi piire vaenlase sõjategevuse eest kaitseks.

Selle ülesande täitmiseks käsen:

1) Mõisaküla-Viljandi grupi, alpolk. Kann, 3. ja 6. Eesti jalaväe polgu, Viljandi kaitsepataljoni, 2. ratsapolgu 1. eskadroni, 6 suurtükki ja 2 soomusrongi — kaitstes Eesti piiri Pärnu—Mõisaküla—Valga sihis pahema tiivaga soomusrongide toetusel, tungida ühes Tartu—Valga grupiga Valga peale mitte hiljem kui 30. jaanuaril, ära purustada raudtee silla, mis 7 versta Riia pool Valka üle Sädejõe viib, et väljavedu Valgast Riiga ajutiselt seisma panna.

Pärast Valga äravõtmist 6. polgul ühes ühe soomusrongiga kaitsta Pärnu—Valga raudtee liini, 3. polgul soomusrongide koostöötamisega kaitsta Valga linna ja kinni panna raudteed Riia ja Marienburgi peale.

2) Tartu-Valga grupp, polk. Kalm, Soome vabatahtlikkude polk „Pohjan Pojat“, Kuperjanovi partisanide pataljon ja Tartu kaitsepataljon 2 suurtükiga ja 4 soomusrongi:

„Pohjan Pojat“ saata Tartust raudteega Valga poole nii kaugele, kui asjaolud seda lubavad ja sealt edasi ühes Kuperjanovi partisanide ja Tartu kaitsepataljoniga soomusrongide saatel tungida kahelt poolt raudtee liini Valga peale.“

29. jaanuaril kell 20.20 andis kindral Vetzer käsu: 30. jaanuaril kell 07.00 asuda 28. jaanuaril antud direktiivi nr. 1 täitmisele.

Kitsarööpalistele soomusrongidele saabus 30. jaanuari hommikul täiendus soomusrong nr. 3 näol, mis vahepeal oli ehitatud Tallinna sadamatchastes. Rong nr. 3 oli tehniliselt nr. 1 ja nr. 2 rongidest täielikum ja elamisvõimaluste poolest palju mugavam. Juba välimuselt jättis rong nr. 3 kõigiti täiuslikuma mulje. Rongi komandandiks oli kapten A. Engmann. 30. jaanuari hommikul ühines rong nr. 3 Nausküla jaamas rongide nr. 1 ja nr. 2, et koos nendega osa võtta Valga vallutamise operatsioonist.

30. jaanuari hommikul algas soomusrongide ja jalaväe ühine pealetung, millest rongide ülema kapten Petersi juhatusel osa võtsid kõik kolm soomusrongi. Soomusrongide toetuseks oli määratud 6. polgust üks grupp jalaväge ja ratsakomando — kokku umbes 150 tääki ja 4 kuulipildujat. Tähendatud abivägi jaotati kahte gruppi järgmiselt: parempoolse grupi koosseisu 6. polgu 12. rood kahe kuulipildujaga ja vasakpoolse grupi koosseisu 6. polgu 2. roodu poolroodu kahe kuulipildujaga ja ratsakomando. Parempoolse grupi juure määrati ka skautide II rühm, umbes 20 meest kahe k-kuulipildujaga.

Parempoolse grupi pealetungisuunaks määrati raudteest lõuna pool oleva Nausküla-Piksaare maantee suund ja talle tehti ülesandeks haarata Piksaare jaamas asuva vaenlase vasak tiib. Vasakpoolne grupp pidi samal ajal liikuma põhja pool raudteed Egersi-Dambe-Piksaare maantee suunas ja haarama vaenlase paremat tiiba.

Umbes kella 08.00 ajal algasid mõlemad abiväe grupid liikumist Egersi talu juurest neile määratud suundades.

Soomusrongid liikusid Nauskülalt välja umbes kella 09.00 ajal. Esiimesena sõitis välja soomusrong nr. 3, talle järgnesid sr. nr. 2 ja sr. nr. 1 umbes 200 m kaugustega. Skautide III rühm sõitis kaasa soomusrong nr. 2 peal.

Soomusrongid jõudsid ettevaatlikult liikudes Piksaare jaama umbes kella 12.00 ajal mil jaam juba oli vallutatud vasakpoolse grupi poolt. Pärast rongide jaama jõudmist saabus jaama ka parempoolne grupp, kes ühegi kaotuseta vaenlasest puhastas külad ja talud Nausküla-Piksaare maantee ääres. Sealt tõid skaudid saagina kaasa ühe kuulipilduja.

Pärast Piksaare jaama vallutamist jäid soomusrongid seisma jaama, kust pealetungi jätkati alles öösi vastu 31. jaanuari. See pealetungi katse

ebaõnnestus aga täielikult. Umbes 6 km Piksaare jaamast Talli poole jooksis soomusrong nr. 3 suure hooga nr. 1 rongile otsa, mille tagajärjel nr. 3 rongist kolm vagunit peagu purunesid. Tugevasti kannatada sai ka rong nr. 1. Öö jooksul jõuti siiski nii kaugele, et mõlemad rongid said õnnetuskohast sõita Piksaare jaama, kust edasi sõitsid Mõisakülla remonti. Piksaare jaama jäi vaid rong nr. 2.

Soomusrong nr. 2 sõitis 31. jaanuari hommikul Piksaare jaamast välja eesmärgiga vallutada Talli jaam. Vaevalt oli rong jõudnud Piksaarest 3—4 km kaugusele, kui rongi pihta avati tugev suurtükituli, mis tegi võimatuks edasisõidu. Rong sõitis tagasi Piksaare jaama, kust kella 14.00 ajal uuesti väljus endise eesmärgiga. Ka seekord avati rongi pihta niivõrd tugev suurtükituli, et rong ei saanud edasi sõita. Rongi edasisõidu võimaldamiseks saadeti välja dessant, mis koosnes 20—25 skaudist I leitnant Freibergi juhatusel ja umbes 20 mehest 6. polgust kapten Villmanseni juhatusel. Viimane kui vanem määrati ühtlasi ka dessandi juhiks. Dessandi peamiseks ülesandeks oli vallutada rongi edasisõitu takistav vaenlase patareid, mis asus Talli mõisa ümbruses.

Dessant liikus läbi paksu metsa umbes Talli mõisa suunas. Metsas liikumine oli väga raske, sest teid ei olnud ja lumi metsas oli sügav. Liikumiseks kasutati sihte. Umbes tunni aja pärast kohati juhuslikult metsas lagedal platsil asuvas talus kornet Korneli eskadroni ratsanikega, kes olid saadetud pidama sidet dessandiga. Korneli eskadron liikus dessandile järele ja kohtas dessanti veerand tundi hiljem. Ratsanikest piilurite kaitsel liiguti koos metsast välja umbes Verdi karjamõisa ja koolimaja suunas. Jõutud umbes üks km Verdist lääne poole asuvasse metsatukka, tõi üks ratsanik teate, et vaenlase ahelikud Verdi mõisast liikuvad mõisast edela pool asuva metsatuka suunas. Olukorra hindamise järele tahtis kapten Villmansen dessandi viia tagasi umbes ühe km, kus vaenlase tagasilöömiseks parem maastik. Teiste vastuseismisel asetati dessant siiski ahelikku sama metsatuka idaservale, kuna eskadron sõitis vasakule — Homuli mõisa poole — kust lubas toetada dessandi pealetungi.

Metsatukas asus kapten Villmansen oma meestega paremale, kuna skaudid vasakule, suunaga Homuli mõisa peale. Asetanud mehed kohale, roomasid I leitnant Freiberg ja junkur Ingermann metsaservast välja lagedale kivide taha, kust avanes ümbruskonnale avar vaade. Esialgu ei märgatud vaenlase liikumist kuskil, kuid natukese aja pärast nähti umbes 600 m kaugusel asuvast talust mehi jooksvat talu lähedal olevasse väikesse metsatukka, kust ka kuulipilduja lasi ühe valangu dessandi suunas. Ratsaniku poolt teatatud vaenlase ahelikku ei nähtud; küll algas aga pärast punaste kuulipilduja tulistamist elav liikumine Verdi mõisas.

I leitnant Freiberg ja junkur Ingermann roomasid oma meeste juure tagasi ja keelasid neile tule avamise ilma vastava käskluset. Käskjalgedega loodi side paremale metsaservale asunud kapten Villmanseniga, keda paluti oma meestega liikuda koolimaja ja Verdi mõisa peale. Skaudid kavatsesid samal ajal liikuda metsatuka (kust vaenlane tulistas) ja vasakul asuva talu peale. Pealetung pidi kavatsuse kohaselt algama üheaegselt kohe pärast skautide kuulipildujate tule avamist.

*Skautide dessant kr. soomusrong nr. 2 peal.
Keskul suvemütsides kapten F. Pinka ja I leitn. H. Pinka.*

Tugeva tule toetusel liikusid skaudid metsaservast metsatuka peale, kust tulistas punaste raskekuulipilduja. Millegi pärast aga vaikus punaste kuulipilduja ja varsti nähti mehi jooksvat alla mäge ida poole paksu metsa suunas. Skaudid järgnesid punaseile metsatukka, kust viimased olid juba taganenud. Lumel nähti ainult punaste kahe raskekuulipilduja „Maximi“ jälgi ja puude all padrunikesti.

Skautide edasiliikumisega katkes Verdi mõisa ja koolimaja peale liikunud kapten Villmanseni meestega side. Samal ajal aga nähti vasakult lähenevat ühte ahelikku, nagu pärast selgus, 6. polgu ratsakomandot lipnik Künnapuu juhatusel. Lipnik Künnapuu liikus oma meestega sama üksiku talu suunas, kuhu ruttasid skaudidki.

Skautide parema tiiva julgestamiseks saatis I leitnant Freiberg ühe kaheksamehelise jao paremale koolimaja suunas, kust kostis kuulipilduja laskmist. Pealegi jäi koolimaja skautide seljataha ja selles suunas ei nähtud kapten Villmanseni meeste liikumist.

Skautide „peajõud“ ühes 6. polgu ratsakomandoga vallutasid üksiku talu. Samal ajal kostis ka hurraatamine koolimaja suunast. Jõudnud

vaevalt talu õuele, avati Homuli mõisa poolt metsaservast kahest kuulipildujast tugev tuli talu suunas. Lipnik Künnapuult saadud andmeil asus Homuli mõisas 6. polgu II pataljon kapten Jaaksoni juhatusel. Teades, et on eksikombel tuli avatud oma meeste peale, hakati hõikama ja valgeid rätte lehvutama, kuid seepeale muutus tuli veelgi ägedamaks. Eksituse selgitamiseks saadeti talust võetud ilma sadulata hobusega üks ratsanik läbi metsa ringi Homuli mõisa kapten Jaaksoni juure. Varsti vaikus tuli.

Homuli mõisast saatis kapten Jaakson ratsaniku tagasi nõudmisega, et saadetagu temale kirjalik teade meie meeste talus asumise kohta, muidu ei liikuva tema edasi. Seepeale kirjutas I leitnant Freiberg nõutud teate, mille lõpus palus kapten Jaaksoni oma pataljoniga liikuda Verdi mõisa, kust siis koos minna Talli jaama peale.

Üksikust talust läksid skaudid Verdi mõisa, kust leidsid eest osa skaute ja kapten Villmanseni grupi mehed lõbusas meeleolus söömas punaste poolt mahajäetud suppi. Vahepeal oli juba täiesti pimenenud. Väsimuse ja pimeduse tõttu loobuti sel õhtul tegevuse jätkamisest. Ööseks otsustati jääda Verdi mõisa.

Varsti pärast skautide jõudmist Verdi mõisa, saabus sinna ka kornet Kornel oma eskadroniga.

Kohalikele elanikele saadi teada, et Verdi mõisas ja selle ümbruskonnas olnud punaseid umbes 300 meest 4 kuulipildujaga. Kohe pärast meie tule avamist metsatukast, alanud punaste paaniline taganemine. Verdi mõisa ja koolimaja vallutati meie poolt kaotusteta.

Eespool kirjeldatud dessandi tegevuse ajal manööverdas soomusrong nr. 2 raudteel. Viimaks vaikus vaenlase suurtükitali ja rong sõitis edasi Talli poole. Jõudnud Talli jaamast umbes 2,5 km kaugusele, nähti, et raudtee on mitmest kohast lõhutud, rööpad lahti kruvitud ja ära viidud. Hakati parandama raudteed. Samal ajal saadeti rongilt dessanti ka sinna mahajäänud skaudid, umbes 10 meest, kellele tehti ülesandeks selgitada olukorda Talli jaamas. Mõõda raudtee äärt lähenesid skaudid ettevaatlikult jaamale. Kella 19.00 ajal jõuti tühja Talli jaama. Jaama ümbrusse pandi välja vahipostid ja ülejäänud mehed läksid kokku käsutama ümberkaudseid raudteetöölisi, et neid saata parandama lõhutud raudteed. Öö jooksul parandati raudtee ja soomusrong nr. 2 sõitis Talli jaama 1. veebruari hommikul.

Talli jaamas pealtkuulatud telefonikõnedest Härgmäe ja Valga vahel selgus, et punased on suures kabuhirmus ega taha enam vastu võtta meie pealetungi. Valgast kästi punaseil visalt vastu panna, kuid sellele vastati, et: „polk ei suuda seisukohta pidada; vaenlane tungib peale tiheidais kolonnides.“ Härgmäelt telefoneeris punaste 12. polgu ülem Valka: „Ma ei suuda Härgmääed pidada. Ma ei või! Ruttu, ruttu, ma ei suuda! Viskan toru ja lähen!“

1. veebruari hommikul, enne soomusrongi Talli jaama jõudmist, saabus sinna skautide dessant Verdi mõisast. Jaamas saadi teada, et eelmisel õhtul on jaamas olnud väikene salk skaute, kes ööseks tagasi läinud rongile, mis asub umbes 2,5 km kaugusel jaamast Piksaare poole lõhutud tee taga. Tee parandamine olevat lõpule jõudmas ja rongi saabumist Talli jaama võivat oodata varsti.

Talli jaamas tulid I leitnant Freiberg ja junkur Ingermann mõttele sõita jaamas oleva kolme dresiinaga Valka. Kohe küsiti järele, kes meestest soovivad kaasa sõita. Selgus, et soovijaid oli rohkem kui dresiinad suudavad mahutada. Võeti kaasa 14 skauti ühe kuulipildujaga. Sõideti Härgmäe jaama, mis leiti eest tühjana. Jaamast saadi andmeid, et punased on sealt taganenud lõuna poole — Härgmäe mõisa suunas. Saanud niisuguseid teateid, asuti kohe punaseid jälitama Härgmäe mõisa suunas, mis asub jaamast 2,5 km lõuna pool. Härgmäe mõisas punaseid ei olnud. Sealt lasid skaudid endid küüditada jaama, kust kiiresti edasi sõideti. Vahepeal peatuti teel, et püüda kahte põllul ümberjooksvat

hobust, mis arvati olevat maha jäänud punaseist. Hobuste kinnipüüdmine aga ei õnnestunud.

Pika ja väsitava sõidu järele jõuti Valk II kella 11.30 ajal. Valk II punaseid ei olnud, küll aga nähti nende rüüstamise jälgi. Saagina saadi sealt mõned korras telefoniaparaadid. Seal kohati ka soomlaste luuret, kes tulid põhja poolt ja alguses pidasid skaute nende vastasuunas liikumise pärast punaseiks. Valk II jätkati jalgsi liikumist Valk I-sse, kus jaamas kohati juba laiarööpalise soomusrongi mehi, kes ka parajasti sinna saabusid põhja poolt. Seega jõudis 14-meheline salk skaute I leitnant Freibergi ja junkur Ingermanni juhatusel lõuna

Kr. soomusrongi nr. 2 kuulipildujavaguni sisemus.

poolt Valk II samal ajal, mil põhja poolt Valk I saabusid soomlased ja kuperjanovlased.

Talli jaamast sõitis soomusrong nr. 2 skautidele järele Valga suunas. Valk II jõuti päeval kella 15.00 ajal.

Ülesande kohaselt vallutasid soomlased ja kuperjanovlased pärast 31. jaanuari ägedat ja kaotusterikast Paju lahingut Valga 1. veebruaril kella 11.30 ajal. Samal ajal jõudis Valka ka väike grupp skaute. Kitsarööpalised soomusrongid ei saanud osa võtta Valga vallutamise operatsioonist ja seda peamiselt just 30. jaanuaril rongi nr. 1 ja nr. 3 tabanud õnnetuse pärast. Selle äparduse tagajärjel jäi täitmata soomusrongidele ja 6. polgule antud ülesanne. Jäi purustamata Sädejõe sild, mis andis võimaluse läti enamlastele Riiga evakueerida Valgast rüüstatud varandusi.

Lühikest lahinguvaheaega kasutasid skaudid Valgaga tutvunemiseks, kus igal sammul puutus silma enamlaste rüüstamisjälgi. Sellest kirjutab Joh. Animägi:

„.... Linn näis arglikult toibuvat üleelatud koledustest ja lahinguärevusest. Sai teatavaks vangistatud kodanike metsik tapmine punaste poolt. Priimetsas oli üks ohvrite ühishaudadest. Läksime vaatama meiegi. Hauda kaevati lahti, võeti välja laipu..... Kahekaupa olid inimesed küünarnukkide kohalt traadiga köidetud üksteise külge. Seost oli kõvasti keeratud pulgaga, nii et see riideist läbi ihu löikas.... Purustatud pea-luud, tühjad ajukoopad, tundmatuseni lõhutud silmnäod..... Noor naine, välimuselt maalt, ahastas haua kaldal, nuttis ja palvetas ning tardus järsult, kui tõsteti ja jalge ette mehe poolalasti verine korjus. Võib olla astus ta tol hetkel üle hullumeelsuse lävest..“

Vahepealne formeerimiskäik.

Vabatahtlike arv kasvas jõudsasti. 19. jaanuariks oli nimekirjas juba 6 ohvitseri ja 162 sõdurit. Alal oli neist 5 ohvitseri ja 157 sõdurit. Kokkutulnud meeste arv ületas kapten Reissari poolt koostatud ja formeerimisel aluseks võetud kompanii koosseisu, milles oli ette nähtud 3 ohvitseri ja 138 sõdurit. Peale kompanii hakkas kapten Reissar formeerima ka teisi üksusi, näiteks staabi- ja töökomandot. 17. jaanuaril määrati senine III rühma ülem I leitnant H. Freiberg formeerima ratsakomandot. Soomusrongidele ratsanikke küll vaja ei olnud, kuid eks vaatas Reissar rongidel olekule kui ajutisele äraolekule ega lasknud sellest segada formeerimiskäiku. Tal oli juba valminud idee Scouts-väeosa suurendamiseks üheks rügemendiks. 19. jaanuaril avaldaski kapten Reissar oma kavatsusi kirjas Sõjaministrile.

E. S. M.
Scouts-väeosa ülem
19. jaanuaril 1919. a.

Nr. 135.
Tallinnas.

V. a.

Eesti Sõjaministrile.

On au ette panna, et Scouts-väeosa täienduseks ja isamaa kaitsejõu suurendamiseks lubatakse minule Scouts-väeosa üheks rügemendiks suurendada, ausatest ja julgetest meestest, juba alatud Scouts-väeosa formeerimise tingimustel ja veel järgmiselt:

1) *Esimene kompanii, mis juba valmis formeeritud ja suuremalt osalt tegevuses, jääb rügemendi esimeseks kompaniiks „A“ tähe all, kuna järgnevad kompaniid kannavad B, D, E, G, H, I jne. nimetust; rügement kannab ise Scouts-rügemendi nime.*

2) *Ajutine Valitsus annab, peale A kompanii, ülalpidamiseks ja palgaks iga Scouts-sõduri peale 300 marka, alamohvitseri ja muu ametniku peale 450 marka ning ohvitseri peale 900 marka kuus, mis ülalpidamise raha iga kuu 5-ks Scouts-ülemale välja maksetakse meeste arvu järele. Iga rügemendi hobuse peale päevas 8 naela kaeru, 10 naela heinu ja 10 naela kaerapõhku.*

3) *Ajutine Valitsus annab Scouts-ülemale õiguse igast kohast toiduaineid Scouts-rügemendi jaoks muretseda ja osta juba Valitsuse poolt kindlaksmääratud hinnaga, mille toiduainete eest Scouts-ülem omanikule raha kohe välja maksab; ka võib Scouts-ülem kütisid käsutada rügemendi materjali vedamiseks.*

Eesti Scouts-väeosa ülem:

*H. C. Reissar,
Amr. m. v. kapten.*

Eelmisele kapten Reissari ettekandele kirjutati järgmised otsused:

„Peastaabi Ülemale. Sõjaministri poolt pole takistusi Scouts-väeosa suurendamiseks sellel tingimusel, et esimene rood 144 meest täitsa kapten Reissari ülal pidada jääb. 19. 1. 19. T. Jürine.“

Äärmärkus pliiatsiga kirjutatud:

„Vägede Ülemjuhataja lubas mehi soomusrongide päält koguda nendel alustel, mis siin tähendatud. 21. 1. 19. K. Larka.“

22. jaanuaril lõpetati A kompanii formeerimine, kuna staabi- ja töökomando koosseisu täiendamine teostati paralleelselt A kompaniiga.

23. jaanuarist algas B kompanii formeerimine. Samuti kestis ka staabi- ja töökomando täiendamine. Ratsakomandot alguses ei hakatud formeerima, sest I leitnant Freiberg viibis soomusrongidel ja teist ohvitseri ei olnud, kes oleks formeerimise läbi viinud.

29. jaanuaril pandi ametlik alus rügemendi formeerimisele. 30. jaanuaril ilmunud päevakäsuga nr. 33 määrati formeeritud ja formeeritavaile üksustele ülemad järgmiselt:

Rügemendi ülemaks — Amer. m. v. capten Henry C. Reissar.

Rügemendi adjutandiks — I leitnant Elmar Urm.

I pat. ülemaks ja ühtlasi rüğüli abiks — kapten F. Pinka.

Majandusülemaks — I leitnant August Rebane.

A kompanii ülemaks — I leitnant Herbert Pinka.

„ vanemohvitseriks — II leitn. Karl Krudenbrunn.

„ nooremohvitseriks — junkur Hans Ingermann.

B kompanii ülemaks — I leitnant Johannes Paulmeister.

„ nooremohvitseriks — junkur Leonhard Lasimer.

Ratsakomando formeerijaks — I leitnant H. Freiberg.

30. jaanuaril oli Väeosa nimekirjas üldse 10 ohvitseri, peale kapten Reissari (II leitnant A. Allik viibis haavatuna haiglas), 235 sõdurit ja 3 halastajaõde.

Rügemendi formeerimise algusest saadik ei määratud vastuvõetud vabatahtlikke kohe vastavasse üksusse, vaid n. n. tagavara rühma, kust siis tarviduse järgi määrati üksuste täiendamiseks ja uute formeerimiseks.

31. jaanuaril lõpetati B kompanii formeerimine ja kompanii koosseis avaldati Väeosa päevakäsus. Kohe pärast formeerimise lõpetamist anti kompanii ülemale I leitnant Paulmeistrile käsk: 1. veebruaril õhtuse rongiga ühes B kompaniiga sõita Tallinnast Viljandi ja seal kompaniiga alata kahenädalalist õppust. Esialgse arvestuse järgi arvati jätkuvat kahe-nädalalisest õppusest. Peale selle oli tarvis kompanii selle aja jooksul täielikult varustada. Kompaniil kästi korterisse asuda Viljandi Lovise majja.

A kompanii I rühm, mille koosseisu oli vahepeal Tallinnas täiendatud uute meestega ja kellega oli läbi võetud lühiaegne hädavajalik õppus, oli nüüd kosunud ja ta võidi uuesti liinile saata, et koondada kr. soomusrongidele A kompanii tervena. Vastavalt II diviisi staabiülemalt saabunud Sv. Ülemjuhataja käsule: saata A kompanii kitsarööpalise soomusrongi nr. 2 peale dessantmeeskonnaks, andis Rügemendi ülem kapten Reissar kapten Pinkale ettekirjutuse, milles käskis teda ühes A kompanii I rühmaga ja A kompanii ülema I leitnant Pinkaga sõita 30. jaanuari õhtuse rongiga Tallinnast välja ja asuda kr. sr. nr. 2 peale, kus võtta oma üldjuhtimisele kõigi skautide sõjaline tegevus.

Vastavalt saadud ettekirjutusele asus kapten Pinka 30. jaanuaril kell 20.00 rongile ühes I leitnant Pinka ja A kompanii 50 skaudiga. 1. veebruaril umbes kella 14.00 ajal jõuti Valka, kus ühineti sealolevate II ja III rühma skautidega.

Kohe pärast B kompanii Viljandisse sõitmist hakati formeerima D kompaniid. Tööga jõuti lõpule 12. veebruariks, mis päeval avaldati kompanii nimeline koosseis Väeosa päevakäsus. Kompanii nimekirjas oli siis 93 meest. Kompanii ohvitserkond määrati kohale selles järjekorras, nagu nad ilmusid Väeossa. D kompanii formeerimise algades ja kogu formeerimise kestel ei olnud kompaniis ühtki ohvitseri. Tegelikult formeerimise teostas Rügemendi adjutant I leitnant Urm. Alles pärast kompanii formeerimise lõpetamist määrati kompanii ülemaks II leitnant Herbert Jakobson, kes ilmus Väeossa 12. veebruaril. 13. veebruaril Väeossa ilmunud II leitnant Voldemar Zupsmann (nüüd Valdur) määrati D kompanii vanemohvitseriks, kuna nooremohvitseriks samal päeval ilmunud II leitnant Adolf Taade. Teiseks kompanii nooremohvitseriks määrati 18. veebruarist alates senine B kompanii vanemohvitser II leitnant Robert Tuisk. Viimane ilmus Väeossa 1. veebruaril, mis ajast oli B kompanii vanemohvitseriks. B kompanii vanemohvitseriks omakorda määrati I leitnant Jakob Rehe, kes ilmus Väeossa 13. veebruaril.

D kompanii oli Tallinnas kuni 17. veebruarini. Siis saadeti Viljandis õppusel olev B kompanii liinile. Viimase asemele Viljandi saadeti D kompanii, kus algas kompanii õpetamine.

13. veebruarist algas E kompanii formeerimine. E kompanii formeerijaks ja ühtlasi esimeseks ülemaks määrati senine Rügemendi adjutant I leitnant Elmar Urm. Viimane jäi ühtlasi täitma ka Rügemendi adjutandi kohuseid kuni 25. veebruarini, mil määrati operatiivadjutandiks senine A kompanii III rühma ülem ja ratsakomando formeerija I leitnant Herbert Freiberg. E kompanii vanemohvitseriks määrati II leitnant Aleksander Uibo ja nooremohvitseriks II leitnant August Tiltinis-Lavzevitš. Esimene ilmus Väeossa 16. veebruaril ja teine 14. veebruaril.

E kompanii formeerimine lõpetati 2. märtsil, millal ka kompanii koosseis avaldati Väeosa päevakäsus. Kompanii koosseisus oli siis 69 meest. 2. märtsil paigutati E kompanii senisest asukohast, Aia tn. nr. 2, üle Lutheri tn. nr. 19, kus olid paremad ruumid ja õppeplatsid.

Töökomando, mis Rügemendi formeerimise algamisest — s.o. 29. jaanuarist — ümber nimetati töökompaniiks, koosseisu suurendati paralleelselt kompaniide formeerimisega. Ohvitseride puudusel ei olnud töökompaniil kuni 8. veebruarini ülemat. Sel päeval määrati töökompanii ülemaks Väeossa ilmunud I leitnant Eugen Ivanov.

Kuni veebruari lõpuni oli ohvitseride koosseisus väikesi ümberpaigutusi. 12. veebruaril teenistusse ilmunud I leitnant Leopold Martinson (praegune kapten Peep Maiste) määrati A kompanii nooremohvitseriks. Alates 25. veebruarist aga sama kompanii vanemohvitseriks.

Ratsakomando ülemaks määrati 15. veebruaril teenistusse ilmunud staabikapten Krapivsky.

18. veebruarist määrati staapi senine D kompanii nooremohvitser II leitnant Adolf Taade. 26. veebruarist alates määrati aga II leitnant Taade töökompanii ülema abiks.

D kompanii nooremohvitseriks määrati 25. veebruarist alates senine A kompanii nooremohvitser junkur Ingermann.

24. veebruaril Väeossa ilmunud junkur Ernst Janson määrati tagavara rühma.

Leitnant Aleksander Uibo.
E komp. vanemohvitser ja Töö-
kompanii ülem. Sai Orava all
haavata.

Marienburgi operatsioon.

1. Olukord ja tegevuse eesmärk pärast Valga vallutamist.

„Valga vallutamisega oli Lõunaväerinnale saadud tähtis punkt. Lähemaks ülesandeks jäi nüüd selle kaitsmine, kuid samal ajal ka vaenlase väljaajamine Võru ja Petseri ümbrusest. Uue ülesandega avanes soomusrongidel kolm pealöögisuunda: mööda laiarööpalist raudteed Valk-Pihkva ja Valk-Stakelni-Volmari ning kitsarööpalisel raudteel Valk-Marienburg. Sellekohaselt jaotati ka soomusrongid. Laiarööpalistest soomusrongidest sõitsid Võru poole vaenlast välja tõrjuma soomusrongid nr. 1 ja nr. 4, kuna soomusrongid nr. 2 ja nr. 3 pidid tungima edasi Stakelni ja Volmari poole, et seal hoida vaenlast küllalt kaugel Valgast ja viia sõjategevusliin välja Vabariigi piiridest.

Kitsarööpaliste soomusrongide lähemaks ülesandeks jäi edasitungimine mööda Valk-Marienburgi raudteed, et hoida ka selles suunas vaenlast võimalikult kaugel Valgast“.

Nii on kirjutatud soomusrongide tegevuskava kohta pärast Valga vallutamist „Soomusrongide diviis Vabadussõjas II“ lk. 5. Edasi kirjutatakse kitsarööpaliste soomusrongide kroonikas:

„Marienburgi operatsiooni eesmärgiks ei olnud püsivate positsioonide vallutamine, vaid ta pidi moraalselt vaenlase peale

mõjuma, viimase vägedes paanikat sünnitades. Meie võitlusjoon oli siis veel Valga küljeall: laiarööpalisel raudteel Stakelni jaamast alates, kitsarööpalisel ainult 10 km Valgast. Vaenlane asus Koiküla jaamas ja ümbruskonnas, edasi Mustjõe sillal ja Uue-Laitsenis. Meie liin ida pool läks üle Mõniste, Vastse-Roosa, Opekalni, Vana-Laitseni ja Panikovitši. Arusaadav, et sellisel väerinna seisukorral, kus vaenlane kohati ainult kümme-kond kilomeetrit Valgast eemal, ei võinud juttugi olla jäädavast Marienburgi vallutamisest, mis üle 75 km Valgast kagu pool. Pealegi olid jõud selleks liig väikesed, et vaenlast lõuna pool Valka olevaist metsadest ja soodest välja lüüa. Marienburgi vallutamine, kus seljatagune lääne poolt nõrkade jõududega kaitsitud (3. polk Stakelni, Gailiti, Süle, Bekka joonel), suuremalt jaolt aga üsna kaitseta, oli julge ettevõtte, ja ainult julguse ning agaruse tõttu, mis vaenlasele võimalust ei annud esimese löögi kokkumisest toibuda, läks see korda“.

2. Koiküla vallutamine.

Kitsarööpaliste soomusrongide pealetung Marienburgi suunas algas 2. veebruari hommikul. Pealetungi alustasid soomusrongid nr. 2 ja nr. 3. Soomusrong nr. 1 jäi Valga-Mõisaküla vahelisele raudteele seljataguse kaitseks. Soomusrongidele nr. 2 ja nr. 3 asus endiselt dessandiks Scouts-Rügemendi A kompanii, kuid nüüd juba tervena. Soomusrongi nr. 2 peale asus A kompanii I ja II rühm I pataljoni ülema kapten F. Pinka, kompanii ülema I leitnant H. Pinka ja kompanii nooremohvitseri junkur H. Ingermanni juhatusel. I ja II rühmas oli skaute kokku umbes 60—70 meest. Soomusrongi nr. 3 peale asus A kompanii III rühm, umbes 30 skauti I leitnant Freibergi ja kompanii vanemohvitseri II leitnant Karl Krudenbrunni juhatusel.

Ülesande kohaselt sõitis kitsarööpaline soomusrong nr. 2 2. veebruari hommikul Valgast välja Marienburgi suunas. Raudtee oli punaste poolt mitmes kohas purustatud ja sillad õhku lastud. Rongi edasisõidul oli esimene takistus Valga raudtee viadukti juures, mis oli vigastatud ja seega tee Marienburgi peale suletud. See takistus aga kõrvaldati kiiresti. Veel enne Kaagjärve jaama oli raudtee mitmes kohas purustatud, mistõttu rong oli sunnitud parandamise otstarbel peatuma ega jõudnud edasi kuigi kiiresti. Luuretoimetamise otstarbel saadeti välja skautidest dessant Kaagjärve jaama peale. Kaagjärve on kitsarööpalisel esimene jaam Valgast ja sealt umbes 9 km kaugusel. Skaudid jõudsid Kaagjärve jaama kella 11.00 ajal ja leidsid selle eest tühjana. Edasi toimetasid skaudid luuret kuni 9 m pikkuse Kaagjärve sillani, mis oli punaste poolt täielikult purustatud. Terved olid vaid silla sambad.

Pärast tee parandamist saabus Kaagjärve jaama ka soomusrong. Seal osutus edasisõit juba täiesti võimatuks. Peale Kaagjärve silla oli enne Koiküla jaama veel õhku lastud 5 vähemat silda. Suure Kaagjärve silla parandamiseks oli soomusrong sunnitud peatuma kauemat aega. Rongi peatuse ajal toimetasid skaudid luuret raudteest lõuna poole — Bekka talude suunas — kuid vaenlast ei kohatud. Ööseks jäi Kaagjärve jaama üks rühm skaute, kuna teine rühm sõitis soomusrongiga Valka.

Skautidest dessant punaste poolt purustatud Kaagjärve raudteesilla juures. Ees serval (valge lindiga) junkur H. Ingermann. Taga näha soomusrong.

3. veebruaril algas Kaagjärve raudteesilla parandamine. Sel ajal toimetasid skaudid luuret raudtee suunas kuni Koiküla jaamani, mis Kaagjärvest 8 km Marienburgi pool. Luurega tehti kindlaks, et Koiküla jaamas ja sellest kirde pool asuvas Adsel-Koiküla mõisas asub vaenlane, kuid viimase jõu kohta ei saadud andmeid.

4. jaanuaril läks Kaagjärve jaamast skautidest dessant pealetungile Koiküla suunas. Pärast ägedat lahingut vallutati Koiküla jaam ja Adsel-Koiküla mõis, mille juures võeti vangi üks punaste komissar. Skautidel kaotusi ei olnud.

Koiküla jaamas kindlustasid skaudid oma seisukohti, sest seal tegi vaenlane oma eelosadega järjekindlaid pealetungikatseid ja skaudid ei tahtnud äsja vallutatud jaama nii kergesti vaenlasele loovutada. Jaamast

toimetasid skaudid luurekäike ka raudteest lõuna poole. Ühel niisugusel luurekäigul 7. veebruaril kohtas 15-meheline luurepatrull Piiri kõrtsi juures — 3,5 km Koiküla jaamast lõuna pool — vaenlase tugevamat luuresalka. Kokkupõrke juures sai surma punaseist kaks meest ja vangi võeti üks mees. Skautidel kaotusi ei olnud. Kokkupõrke tagajärjel jooksis vaenlase luuresalk laiali ja kadus üle Koiva jõe.

8. veebruaril sõitis roomusrong nr. 3 rikke tõttu uuesti Mõisakülla parandusele. Kaagjärve ja Koiküla jaamade vahele jäi tegevusse vaid soomusrong nr. 2. Koiküla jaama jäeti 12-meheline grupp skaute julgustusosana, kuna ülejäänud asusid sr. nr. 2-le, mis hiljem seisis Valgas.

Vaenlase pealetungikatsed muutusid üha tugevamaks. 9. veebruaril lähenes vaenlane Koiküla jaamale suurte jõududega. 12-meheline skautide salk kaitses jaama viimase võimaluseni, kuid lõpuks oli sunnitud siiski taganema Valka soomusrongile.

Samal päeval taheti Koiküla jaama soomusrongide toetusel uuesti vallutada. Grupp skaute I leitnant Pinka juhatusel lähenes jaamale paremal pool raudteed olevat metsa mööda. Jõudnud jaamast edela poole metsaservale, märkasid neid jaamas ja selle ümbruses kaitsel asuvad punased ning avasid skautide pihta tugeva püssi- ja kuulipildujatule. Skaudid vastasid samaga. Edasiliikumine vaenlase tugeva tule all üle laia lageda välja osutus raskeks. Pärast paaritunnilist vastastikust tulevahetust käsutas I leitnant Pinka skaudid tagasi metsa, kust varjatult läksid tagasi rongile. Selle pealetungikatse juures sai skaut Alfred Pöder mõlemast jalast haavata.

10. veebruaril kordasid skaudid pealetungi. Seekord mindi pealetungile kahes grupis. I rühm skaute liikus eelmisel päeval käidud teed mööda paremalt poolt raudteed Koiküla jaama, kuna II rühm vasakult poolt raudteed metsa mööda Adsel-Koiküla mõisa peale. Sel päeval kordus täielikult eelmise päeva tegevus. Soomusrongi toetuseta ei olnud võimalik vallutada vaenlase poolt visalt kaitsitud Koiküla jaama ja mõisat. Asjata kaotuste vältimiseks tulid skaudid tagasi rongile, kus seisis nimetamisväärse tegevuseta kuni 12. veebruarini.

12. veebruaril toimetasid soomusrongid nr. 2 ja nr. 3 kapten Petersi käsul luuresõite Koiküla jaama suunas. Saadeti välja ka dessant, kuid sellega ei saavutatud mingit edu. Jaama ümbrusse oli vaenlane nähtavasti koondanud tugevaid jõude, kelledele tehtud ülesandeks jaama ja mõisa visa kaitsmine.

13. veebruaril ei olnud nimetamisväärset tegevust.

Pärast Valga, Võru ja Petseri vallutamist tahtis Sv. Ülemjuhataja Lõunarindel kaitseliini välja viia Eesti piiridest Heinaste—Sädejõe—Stakelni jaama — Hopa jaama — Panikovitši — Irboska joonele. Selle

kohane direktiiv ilmus 8. veebruaril, misjärele asuti üldise pealetungi organiseerimisele.

Lõunarinde juhataja kindral Vetzeri direktiivi järgi 11. veebruarist pidi „Põhja Poegade“ rügemendi I pataljon ühe kitsarööpalise soomusrongi toetusel liikuma Valga—Marienburgi raudtee ja maantee suunas, vallutama Koiküla ja Hopa jaamad ning kaitsma Koiküla—Uue-Laitseni rinnet. Pealetungi alguseks määrati 14. veebruar. Siit edasi algab juba soomusrongide hoogsam tegevus.

14. veebruaril sõitis Valgast välja soomusrong nr. 3 kapten Engmanni (praegune kolonel Engmaa) juhatusel ja vahetas Valga—Koiküla vahel kursseeriva soomusrongi nr. 2. Viimane jäi kursseerima Valga—Kaagjärve vahele.

„Põhja Poegade“ rügemendi I pataljon liikus kirdest Kiveto ja Ahero järvede vahelt lõuna poole. Ahero järve lääne otsas muutsid suuna läände ja liikusid Adsel-Koiküla mõisa ja Koiküla jaama peale.

15. veebruari hommikul olid soomlaste I pataljoni osad jõudnud kallaletungi lähtealusele kirde ja põhja poole Adsel-Koiküla mõisat. Samaks ajaks oli soomusrongi nr. 3 poolt saadetud III rühm skaute II leitnant K. Krudenbrunni juhatusel seisukohale asunud Koiküla jaamast edela poole Lippi talu juure metsaservale, et ära lõigata põhja poolt taganevate punaste taandumistee üle Koiva jõe Koiküla—Piiri vahelise tee suunas.

Soomlaste kallaletung algas 15. veebruaril kell 08.15 tugeva suur-tükitule ettevalmistusega I pataljonile juureantud patareist. Kohe pärast suur-tükitule ettevalmistust algas jalaväelaste hoogne kallaletung, millele ei suutnud vastu pidada Adsel-Koiküla mõisas asuvad punased. Korratult taganesid nad Koiküla jaama kaudu Piiri kõrtsi juure viiva tee suunas. Lippi talu juures metsaservas sattusid aga punased ootamatult skautide ettevalmistatud tule alla. Seal said suures segaduses taganenud punased valusalt tunda skautide kuulipilduja- ja püssituld, mille tagajärjel jäi maha 20 surnut. Haavatute arvu ei saadud kindlaks teha, sest need viidi tervete poolt kaasa, kuid nähtu järele peeti nende arvu surnute omast suuremaks. Ka võtsid skaudid 5 punaväelast vangi, nende seas ka I läti kütipolgu 2. roodu ülem. Skautidel kaotusi ei olnud. Saagiks said skaudid muuseas ka 2 r-kuulipildujat.

Taganeva vaenlase kannul liikusid soomlased edasi ja vallutasid kella 09.00 ajal Koiküla jaama. Samal ajal jõudis jaama ka soomusrong nr. 3, mis üheaegselt soomlastega lähenes jaamale Kaagjärve poolt.

Koiküla jaamast telegrafeeris kapten Peters:

„Kannan ette, et Koiküla jaam soomusrong nr. 3 dessandi poolt kell 09.00 on ära võetud. Saagiks on saadud 2 kuulipildujat, püssipadruneid; püsse ja muud materjali. Meie pool kahjusid ei ole. Vaenlase kahjud

on väga suured küll surnutena, küll haavatutena... Sillad jaama ees ja tee on lõhutud, mille parandus kiiresti edeneb. Loodan õhtuks jõuda Tahevasse (end. Taivola). Tahevas on vaenlasel 1 rood, teised taganesid üle Koiva jõe. Vaenlasel oli Koikülas 300 mehe ümber, 1. läti kütipolk.“

3. Mustjõe silla vallutamine.

Pärast Adsel-Koiküla mõisa ja Koiküla jaama vallutamist võtsid soomlased oma liikumissuuna Taheva jaama peale, liikudes vasakul pool raudteed.

Soomusrongid nr. 2 ja nr. 3 liikusid purustatud raudtee ja sildade tõttu aeglaselt. Nad olid järjest sunnitud raudtee ja sildade parandamise otstarbel peatuma. 16. veebruaril kella 10.00 ajal jõudsid nad Taheva jaama, mis juba varem oli vallutatud soomlaste poolt. Jaamast toimetasid skaudid luuret lõuna poole raudteed Taheva mõisa suunas. Viimase juures oli punastega kokkupõrge.

Taheva jaamast soomusrongid 16. veebruaril edasi ei sõitnud. Kohalikelt raudteeametnikelt saadi andmeid, et raudteesild üle Mustjõe on punaste poolt mineeritud ja silla kaitset teostab tugev valvesalk kuulipildujaga. Peale selle asuvat punaseil üle Mustjõe olevas külas kompaniist suurem üksus, kes tarviduse korral pidavat toetama silla kaitsesalka.

Arvestades eelnimetatud asjaolusid, otsustati loobuda päevasest pealetungist, mis oleks punaseile olnud nähtav. Ja siis oleks muutunud küsitavaks, kas suudetakse vallutada silda tervena. Selles tuli tõsiselt kahelda. Mustjõe sild oli tingimata tarvis vallutada tervena, sest sellest olenes soomusrongide edaspidine tegevus täielikult. Purustavad punased 55 m pikkuse raudteesilla, on soomusrongide tegevus üle silla Marienburgi poole takistatud. Teiste sõnadega: soomusrongid ei oleks saanud toetada soomlaste pealetungi ja kaitsta nende lahtiseks jäänud seljatagust.

Peale esialgse ülesande: vallutada Koiküla ja Hopa jaamad ning kaitsta rinnet Koiküla—Uue-Laitseni, anti nüüd soomlastele ja soomusrongidele palju raskem ülesanne. Pärast osalisi edusid Lõunarindel, käskis Ülemjuhataja oma direktiiviga 16. veebruarist vallutada Volmari ja Marienburgi, et lätlastele võimaldada hakata endid organiseerima. Marienburgi vallutamine tehti ülesandeks soomlastele ja soomusrongidele. Tähendab: Mustjõe silla purustamise korral ei oleks soomusrongid saanud osa võtta Marienburgi vallutamisest ja edasitungivate soomlaste tegevus oleks muutunud väga riskantseks, peagu võimatuks. Seega oleks muutunud küsitavaks Marienburgi vallutamine.

Sellest kõigest selgub, kui suur tähtsus oli tolkorral Mustjõe raudteesillal. Selle tervena vallutamisest olenes edaspidine kr. soomusrongide

tegevusvõimalus Marienburgi suunas ja sellest omakorda Marienburgi vallutamine.

Arvestades silla suurt tähtsust, alustas kapten Peters Taheva jaamas kohe eeltööd silla tervena vallutamiseks. Esimeses järjekorras astus ta läbirääkimisse soomlastega, kellelt palus silla vallutamiseks abi. Läbirääkimiste kohaselt lubasid soomlased selles asjas anda kindla vastuse 16. veebruari õhtuks. Määratud ajaks soomlastelt vastust ei tulnud. Seepärast saatis kapten Peters al-kapten P. Laamani soomlaste juure, et nendega veel kord läbi rääkida ja siis tuua vastus. Seekord lubasid soomlased lõpliku vastuse anda 17. veebruaril kella 02.00.

Niisugune soomlaste põiklemine ja vastuseandmise edasilükkamine tekitas umbusku ja kahtlust nende abisse. Staabivagunis arutati Mustjõe silla vallutamise küsimust, mis alguses ei paistnud kuigi lootustäratav. Siiski koostati omalt poolt silla vallutamiseks kava, mis otsustati teostada igal juhul, ka siis, kui soomlased üldse ei abista. Koostatud kava kohaselt taheti sild ootamatu löögiga nii kiiresti vallutada, et punased ei jõuaks enam silda õhku lasta. Silla vallutamine selle kava kohaselt nõudis vallutajailt suurt julgust ja ettevaatlikkust. Siin ei olnud tegemist niivõrd oma jõuga, kui just julgusega ja löögi kiirusega. Seepärast olenes edu väga palju just isikust, kes asub selle ülesande teostamisele. Kava üksikasjalikult koostatud, tuli leida ka mees, kes selle teostab, vaatamata selle kardetavusele. Vabatahtlikult võttis selle ülesande täitmise enesele I leitnant Pinka. Ta otsustas ülesande läbi viia 20 skaudiga. Vabatahtlikult sooviavaldanud skautidest moodustas I leitnant Pinka tarviliku meeskonna.

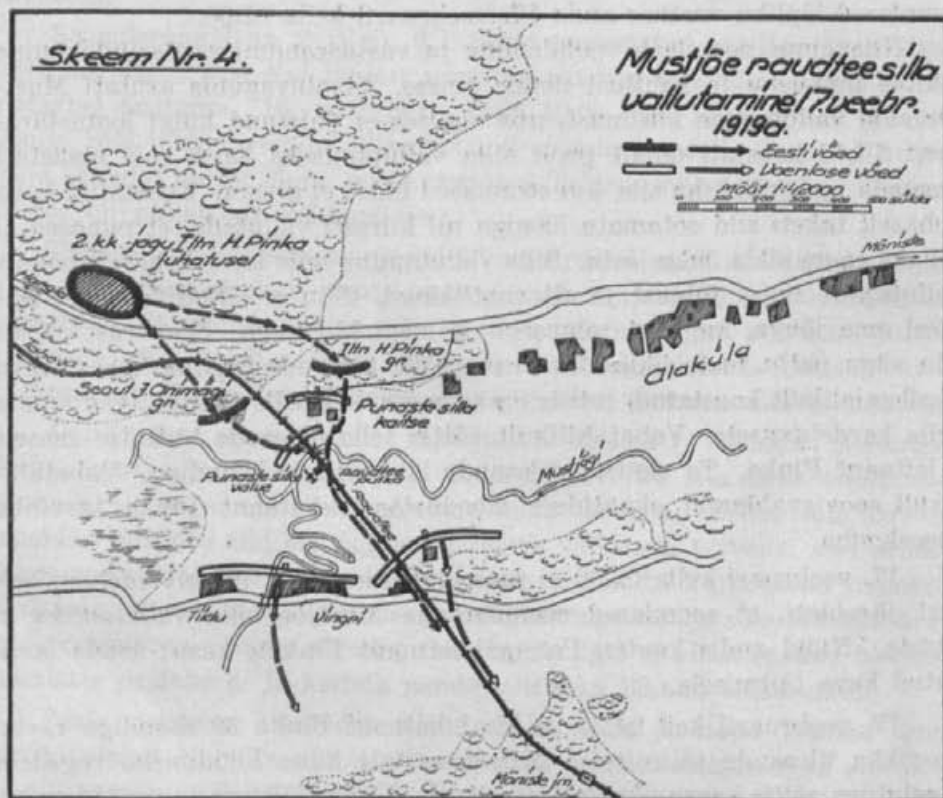
17. veebruari kella 02.00 ei saabunud soomlasilt mingit vastust. Sellest järeldati, et soomlased soomusronge Mustjõe silla vallutamisel ei abista. Nüüd andis kapten Peters I leitnant Pinkale käsu: asuda koostatud kava täitmisele.

17. veebruaril kell 04.25 väljus I leitnant Pinka 20 skaudiga vastusriikka ülesande täitmisele. Mehed asetati kuue küüdimehe regedele. Teejuhina sõitis kaasa üks kohalik elanik. Kapten Peters ja rongi komandant al-kapten Laaman saatsid lahkuva salga teele oma õnnistustega.

Samal hommikul kell 05.15 sõitis ka soomusrong nr. 3 kapten Petersi juhatusel aeglaselt Mustjõe silla poole, et vaenlase vastukallaletungi puhul abistada silla kaitsmist.

Taheva jaamast Mustjõe raudteesillani on umbes 9 km. Tee läheneamiseks oli soodus — Hargla kirikust alates metsavaheline tee. Paks mets lõpeb Mustjõe sillast umbes 400 m lääne pool, jättes metsa ja silla vahele lageda luha. Sealt edasi oli vaenlase vahipostidele märkamata liikumine juba võimatu.

Lähenenud sillast paari kilomeetri kaugusele, tulid skaudid regedelt maha ja jätkasid teekonda teejuhi saatel jalgsi. Umbes poole km kaugusel sillapoolsest metsaservast jagas I leitnant Pinka skautide salga kahte ossa. 10 skauti tema enese juhatusel suundus vasakult poolt raudteed metsa mööda raudteesillast 200 m põhja pool oleva maja peale, kus andmete järgi pidi asuma silla kaitsesalk. Teine grupp skaut Johan Animägi juhatusel liikus paremalt poolt raudteed metsaservale, kust raudteesild hästi näha ja silla aluse tulistamine võimalik.

Tasa ja ettevaatlikult pidid mõlemad grupid punaseile märkamatuult liikuma määratud kohale, seal tegema kõik ettevalmistused ja siis vasakpoolse grupi märguande paukude peale järsu ja kiire löögiga hävitama silla kaitsesalga. Pärast kaitsesalga hävitamist pidi sild võetama oma valdamisele ja tugeva kuulipildujate ja käsigranaatide paugutamisega demonstreerima tugevat pealetungi, et seega tekitada paanikat Alakülas asuvas punaste väeosas. Samal ajal pidi jõudma sillale ka soomusrong, et abistada silla kaitsmist.

„Oli õige pakane hommik. Lumi krudises valjult raskete saabaste all, kostes kõrvu otse müristamisena. Näis, et kogu mets on täis meie sammude kaja. Peas mölkus mõte, kui punaseil eelvahid metsas, siis ei näe meie silda kui oma kõrvu. Ei peaks neid ometi ees olema!... Kõhuli, et lumi nii hirmus valjusti ei krudiseks, roomasime metsa servale. Sild avanes meie ees umbes 400 sammu kaugusel. Aimamata ja rahulikult jalutas sillal 2 vahti. Külm oli meestel, tagusid käsi vaheldi üle rinna. Pistsid vahel ninad kokku, et vahetada mõni sõna juttu. Haruldane vaikus ümber-ringi. Ei mingit liikumist, ei ühtki häält kuskil. Hakkas koitma, taeva-serv löi punetama...

Kaks parimat laskurit võttis sillavahid kirbule, automaatpüss sihtis vahiputka peale ja kuulipildur (sihtur — A. V.) sai käsu tulistada sillalust nõnda, et ükski elav hing sinna ei pääseks. Tasane komando piki ahelikku — püssid palge! Vasakult, kus opereeris leitnant Pinka, löi vaikusse paar heledat püssipauku... Signaal käega — tuld! Vahid veeresid koonlaina silla otsadel teisele poole tammi. Vahiputkast põgenes üksik mees, hüpatas jänese-na risti-rästi. Silla avause kohas vilkus mööda paar tosinat põgenevaid jalgu. Üks mees jooksis silla alla, sirutas käe, kuid langes ja roomas minema. Tormasime silla juure — taevale tänu, süütenöör oli puutumata!...“

Nii kirjutab sündmust kaasaelanud parempoolse grupi juht skaut Johan Animägi.

Kiire ja julge löögiga vallutati sild kell 06.30. Sild oli tõelikult mineeritud. Minöör, kes jooksis süütenööri juure ja tahtis seda süüdata, lamas haavatuna silla juures. Ainult skautide julge löök päästis silla, mis mõne sekundi pärast oleks lennanud rusudena laiali.

Antud löök oli punaseile niivõrd ootamatu, et nad ei teinud vähi-matki vastupanukatset, vaid taganesid suures segaduses. Skaudid said saagina ühe täiesti korras „Maximi“, 10 lindikasti täis lintidega, 8 vint-püssi ja hulga käsigranaate. Vaenlasel jäi silla juure maha 12 haavatut. Silla samba alt võeti välja üle 50 kg nitroglütseriini. Punaseil oli silla juures olnud 15-meheline vahisalk, kes hävitati pea täielikult. Sillast üks kilomeeter eemal Alakülas oli olnud kaks roodu punaseid, kes aga nähta-vasti sarnasest ootamatust pealetungist sattusid paanikasse ja taganesid ühegi vastupanukatseta.

Skautide grupp liikus ahelikus edasi Mõniste jaama suunas, kuid punaseid ei olnud enam sealgi.

Soomusrong, mis kuulipilduja- ja püssitule ragina kostes välja sõitis metsaservale, löi täisauru peale ja kihutas silla juure. Suur olnud kapten Petersi rõõm nähes oma ees tervet silda, mille õhkulendamise kargatust ta oodanud rongis hinge kinni pidades iga sekund. Rong sõitis üle terve silla dessandile järele Mõniste poole. Mõnistesse olid punased suure kiirusega taganedes maha jätnud 2 kaubavagunit, pataljoni kantselei, pet-

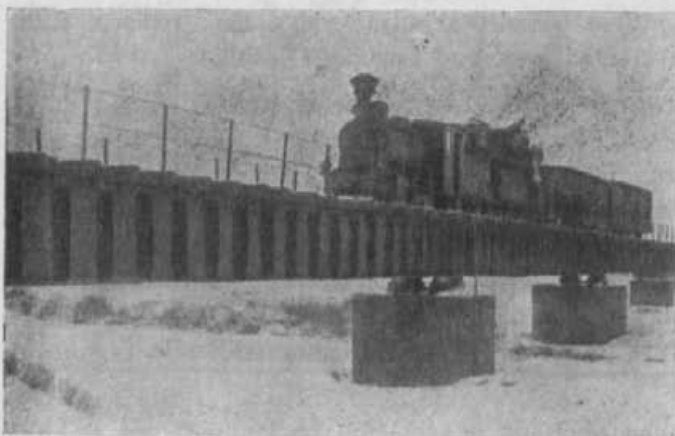
rooleumi ja palju muud kraami, mis kõik skautide poolt üle anti soomusrongidele. Pärast saagi üleandmist asusid kangelased skaudid rongile.

Olgu siinkohas veel tähendatud, et skaudid selle hulljulge ettevõtte juures ei kaotanud ühtki meest ei haavatuna ega surnuna.

4. Hopa jaama vallutamine.

Mõniste jaamas saadeti soomusrongidelt nr. 2 ja nr. 3 välja desandid, kes raudtee suunas liikudes pidid vallutama Hopa jaama, aleviku ja mõisa, mis asuvad Mõnistest 16 km Marienburgi pool. Andmete järgi pidi punaseil Hopas olema suured laod mitmesuguse varustusega. Hopani lähenenud skaudid ei leidnud sealt punaste vastupanu. Soomusrong nr. 3 skaudid vallutasid jaama ja aleviku. Rong nr. 2 skaudid suundusid Hopa mõisa, mille vallutasid punaste vastupanuta. Hopa jaama olid punased maha jätnud viis kaubavagunit, neist üks laaditud toiduainetega. Peale selle leiti saagina veel muud kraami.

Soomusrongid jäid järgnevaks ööks Hopa jaama, et oodata korraldusi Marienburgi vallutamiseks. Ööseks saadeti Mustjõe silla kaitseks üks jagu skaute. Oli teada, et vaenlase rinne asus pikuti raudteed ja sellest mitte kaugel. Kergesti oleksid nad võinud kaitseta silla purustada, mis võimatuks oleks teinud soomusrongide tagasisõidu.

Mustjõe raudteesild.
Pildistatud 18. 02. 1919. a.

18. ja 19. veebruaril seisis soomusrongid Hopa jaamas, kust skaudid toimetasid igavuse peletamiseks luurekäike.

Marienburgi vallutamise käsku ei tulnud ka 20. veebruaril. Soomusrongid ei läbenud aga Hopa jaamas kauemini tegevuseta seista. Igavuse peletamiseks sõi-

deti 20. veebruaril luurele Korvenhofi jaama poole. Jõudnud rongidega Riia—Pihkva kiviteeni, avati rongide pihta raskepatareituli. Rongi suurtükkidest vastati tulega vaenlase patarei arvatava asukoha suunas. Varsti lõpetati tulistamine ja rong sõitis tagasi Hopa jaama. Rongi edasisõit Korvenhofi poole osutus võimatuks lõhutud raudtee tõttu.

Kohalike elanike poolt toodi Hopa jaama teateid, et vaenlase raskepatarei asuvat 8—9 km Hopast Marienburgi pool raudtee läheduses Reešni talu juures. Selle peale otsustati ette võtta luurekäik täpsemate andmete muretsemiseks vaenlase patarei asukoha üle. Skautidest ja soomlastest koostati ühine luurepatrull, kes pidi hiilima vaenlase raskepatarei seljataha ja selle ootamatult vallutama. Soomlasi ja skaute selles luurepatrullis oli ühepalju — mõlemaid umbes 10 meest. Teine luurepatrull, oma koosseisult sarnane esimesele, pidi minema paremale poole raudteed ja püüdma kindlaks määrata vaenlase asukohad lõuna pool raudteed. Pärast ülesannete täitmist pidid luurepatrullid teineteist kohtama Riia—Pihkva kivitee ääres oleva kõrtsi juures, et sealt koos tagasi minna Hopa jaama.

5. Ühe kangelase viimne luureretk.

20. veebruari õhtul kella 21.00 ajal sõideti Hopast küüthobustel ülesannete täitmisele. Parempoolset luurepatrulli juhatas kapten Pinka, kuna vasakpoolset luurepatrulli I leitnant Pinka.

Reešni talust, kus varemata andmete järgi pidi asuma punaste raskepatarei, saadi teada, et punased talus küll olnud, kuid õhtul kella 20.00 ajal sealt teadmata põhjusil lahkunud. Seal olnud ka raskepatarei, kuid soomusrongide tabava tulistamise järele rakendatud hobused ette ja sõidetud Uue-Laitsna mõisa poole. Ka teistest lähedalolevaist taludest ei leitud punaseid. Sõideti edasi patarei jälgi mööda, mis kadusid Uue-Laitsna mõisa. Mõisat ei julgetud minna vallutama niisuguse väikese salgaga, pealegi oli olukord veel selgusetu. Pöörduti tagasi ja suunduti Riia—Pihkva kiiviteele, et seal ühineda kapten Pinka grupiga, kes kokkuleppe kohaselt pidi ootama kõrtsi juures. Gruppide kohtamisel 21. veebruaril kella 04.00 ajal juhtus väikese arusaamatuse tõttu raske õnnetus, mis röövis skautidelt nende julgema ja vahvama ohvitseri I leitnant Herbert Pinka.

Juhtum oli iseenesest järgmine: kapten Pinka pani oma grupist võsasse välja vahiposti, et tagada vaenlase ootamata ilmumist. Vahipost nägi eemalt lähenevat kolonni — ees jalgsi mehed ja nende järele hobused regedega. Mehed ajasid tasast lauluüminat. Vahipost pidas lähenevat kolonni punaseiks. Ta lasi kolonni läheneda. Jõudnud võrdlemisi lähedale, karjus vahipostil olev skaut Jaak Utt vene keeles: „Kto idjot?“ Leitnant Pinkal, kes sammus kolonni ees, libises tahtmatult üle huulte küpse venekeelne sõimusõna. Selle järele ütles ta küll eestikeelse tunnusõna, kuid see oli juba hilja. Skaut Jaak Utt, kes kuulis venekeelset vastust, ei oodanud enam sekunditki, vaid tõstis püssi palge ja vajutas päästikule... Kuul tabas skautide A kompanii ülemat I leitnant Pinkat

rindu! Suur oli laskja ahastus, teiste viha ja kahju — aga mis aitas see enam. Soomlased, kes I leitnant Pinkast kui vaprast ohvitserist väga lugu pidasid, tahtsid mõista laskja üle omakohut, kuid loobusid sellest leitnant Pinka tungival palvel.

Haav ei olnud kohe surmav. Leitnant Pinka toimetati Tartu ülikooli haavakliinikusse Toomemäele, kus ta haav alguses paranes. Hiljem ilmsid aga haava juures mitmesugused komplikatsioonid, mille tõttu palavik väga kõrgele tõusis. Piinarikkale vaevlemisele järgnes 28. veebruaril surm. Nii lõppes selle kangelase maine elukäik, kuid tema vaim jäi elama ta alluvaisse.

Kapten Reissar, kes hindas I leitnant Pinkat kui vahvat sõjameest, avaldas Rügemendi päevakäsus langenu mälestuseks pika paragrahvi, kus hindas väga kõrgesti tema teeneid ja käskis temast eeskuju võtta. Erilise lugupidamisavaldusena lasi kapten Reissar mähkida I leitnant Pinka Eesti sini-must-valge lipusse. Leitnant Pinka maeti Helme kalmistule, kus matusepäeval Viljandist D kompaniist junkur Ingermanni juhatusel käis langenule viimast au avaldamas üks rühm skaute ühes Ratsapolgu orkestriga. Kapten Reissari esindajana võttis matusest osa I leitnant Urm, kes sõitis kohale Tallinnast.

Ajaleht „Sakalas“ nr. 21 11. märtsist 1919. a. on kirjutatud I leitnant Pinka surma puhul järgmine artikkel:

Skaut-leitnant Herbert Pinka †.

Vähesed tundsid teda, sõjameest, kes näis looduna selleks, et jagada vaenlasele ootamatuid, raskeid hoope, sõjameest, kes ilmutas juhi omadusi, mida mõisteti hinnata, usaldades temale kõigeraskemaid operatsioone, mis nõudsid julgust ja osavust ja milliseid ta alati hiilgavalt täitis, seistes alati oma väikese salga eesotsas, tormates esimesena lahingusse, olles hoolimata enese vastu. See oli eeskujuks, võib olla liig julgeks, kuid võiduleviivaks, sest seal, kus oli leitnant Pinka, oli ka hea kordaminek ja võit. Pinka ja võit, need kaks olid tema sõdurite meelest seotud teineteisega. See oli mingi ebausk, kuid kaasakiskuv ja meeltülendav, ning vaimustusega mindi lahingusse, naer näol, alati võites. Oli ju temale vastik taganemine, kuna edasi minnes võis ainult võita, sest ta ise uskus võidusse, tundis oma mehi, teadis, et need tema järele lähevad. „Edasi! minu järele!“ see oli kadunu sõjahüüd, ükskõik kui palju ees vaenlasi. Oli neid liig palju, siis ilmus ta sealt, kust kõige vähem oodati, äkilise löögiga segamini ajades vaenlase tihedaid ridasid, sünnitades paanilist hirmu, millest vaenlasel raske oli toibuda.

Nii oli (Piksaare — A. V.) all, kus Pinka juhatusel all oleva kahekümnemehelise salga eest põgenes viissada vaenlast. Nii oli mineeritud raudteesilla võtmise juures üle (Mustjõe — A. V.). Seal ütles kadunu minule: „Kui hästi läheb, jääte paari mehega silda kaitsma, mina aga tungin teistega edasi.“ Neid teisi oli vaevalt paarkümmend meest, kuid nende juht mõistis õieti hinnata vaenlase meeleolu, terava pilguga ära tunda vastase kõikuvaid seisukohti. Silmapilkselt oli valmis pealetungi-

plaan, mida ta kohe täitis, uskumata osavasti orienteerudes täitsa tundmata kohas, loomusunniliselt aimates õigeid teid ja radasid läbi metsade.

Ja küllalt on olnud neid lahinguid, kus Pinka end ilmutas täies suures: haruldane külm veri kõige kriitilisemas seisukorras, osav juhatus ja isiklik julgus, mida ükski hädaoht halvata ei suutnud. Need olid omadused, mis sundisid teda austama, pimesi uskuma temasse, kuna ümberkäimine sõduritega kui omataolistega, koondas viimaseid tema ümber tiheda perena. Ja see vahekord oli vahest mõjuvamaks põhjuseks, et teda nii armastati ja valmis oldi temaga tules ja veest läbi minema.

Nüüd on ta surnud. See löikab valusalt hinge.

Nii varisevad üksteise järele vapramad, langevad noortena võitluses suure ilusa aate eest.

Võib olla ununeh ajalennus nende mälestus, kaob nimigi igapäevsuse hallusesse, kuid püsima jääb kannatamine ja töö — kodumaa parem tulevik.

„Kuigi ma suren, ometigi jääb püsima minu töö“, nii olid ka Herbert Pinka viimased sõnad surmavoodil.

Uinu rahus! Sinu vaim elab Su sõdureis.

J. A.

6. Marienburgi vallutamine.

Hopast toimetatud luurekäik ei annud tulemusi; saadi vaid umbkaudseid teateid, milliseid ei võidud arvestada kuigi palju. Hopas seismist peeti lausa aja raiskamiseks, eriti veel seepärast, et soomlased asusid Marienburgi vallutamisele. Oli vaja minna avitama soomlasi. Öösel vastu 22. veebruari sõideti rongidega Marienburgi poole. Raudtee oli punaste poolt täiesti lõhutud, rööpad lahti keeratud ja kohati teelt ära viidud, iga väiksema sild purustatud. Loomulikult ei võinud siis juttugi olla rongide kiirest edasijõudmisest. Tee parandamise tõttu arenes liikumine väga aeglaselt. Ees sõitis soomusrong nr. 2, taga soomusrong nr. 3. Edasisõit muutus aga järjest riskantsemaks, sest vaenlase rinne Valgast Marienburgini asus paralleelselt raudteega ja viimasele võrdlemisi lähedal. Pealegi olid raudtee telegraafi- ja telefoniliinid vaenlase poolt rikutud, mispärast seljatagusest olukorrast raske oli saada usutavaid andmeid ja teatada rongide asukohti. Niisugune olukord sundis ronge suurele ettevaatusele. Öösel sõideti isegi tuledeta.

22. veebruari varahommikul, kui soomusrong nr. 2 seisis Korvenhofi ja Alsvigi jaamade vahel ilma tuledeta, sõitis talle tagant otsa soome sanitaarrong. Olgugi et sanitaarrong sõitis väikese kiirusega, oli kokkupõrge ometi nii tugev, et selle tagajärjel rööpaist välja paisati soomusrongi vedur, suurtükivagun ja üks tühi platvorm. Suurtükivagunis magavad mehed lendasid ühes vaguniga kraavi, kuid õnneks ei saanud neist peale kerge põrutuse ükski suuremat viga.

Hommikul jõuti Alsvigi jaama, kust Marienburgi edasisõit läks võrdlemisi aeglaselt. Marienburgi jõuti 22. veebruaril umbes kella 08.00

ajal hommikul. Linn oli soomlaste poolt vallutatud 21. veebruari päeval. Linnas oli kõikjal näha lahingu jälgi.

22. veebruari päeval järgnes soomusrongile nr. 2 Marienburgi ka soomusrong nr. 3.

Soomlastele oli Marienburgi vallutamine kõvaks pähkliks. Peale ülekaaluka jalaväe oli puñaseil Marienburgi kaitseks ka üks soomusrong,

Skautide III rühma ülem I leitnant *H. Freiberg* (suvemütsis) kr. sr. nr. 3 juhtide keskel. Keskel seisab rongi komandant kapten *A. Engmann* (kolonel *A. Engmaa*). Paremal kaks Soome ohvitseri.

mille soomlased vallutasid jaama juures. Marienburgi vallutamist soomlaste poolt kirjeldab skaut Johan Animägi, kellel olnud selle üle kõnelus „Põhja Poegade“ rügemendi ülema oberst Kalmiga:

„Supirongil Valka sõidul jutustas oberst Kalm mulle üksikasju tollest hullust lahingust. Tema vastu olnud läti, eesti ja mõned kommunistlikud kütipolgud, kuna tema peale läinud ainult ühe pataljoniga, haarates alevit neljast küljest. Kompaniide vahel puudunud side. „Isegi Soome Vabadusvõitluses ei olnud minu seisukord nii kriitiline kui Marienburgi all. Ainult üks asjaolu oli mulle soodus: punased kartsid mind, mina neid mitte!“ Kompaniid jõudsid peagu ühel ajal alevi alla ja läksid tulise hooga rünnakule. See sünnitas punaseis kirjeldamata segadust. Kuhu nad ka ei pööranud, kõikjal olid vastas soomlaste kuulid ja täägid. Punaväelased, nagu jutustasid kohalikud elanikud, pagesid kasarmuisse ja keldreisse, kus langesid täägi- ja pussilöökidest all.“

Edasi kirjutab Joh. Animägi esimesest muljest vallutatud Marienburgis:

„Verine oli too võitlus, millist tunnistas laipade rohkus. Alevi tänavailgi vedeles rohkesti punaste korjuseid. Nende matmiseks oli juba aegsasti enamlaste eneste poolt valmistatud nende maitsele vastavalt kriiskava dekoratsiooniga ühishaud otse Marienburgi lossi ette. Suure haua ümber, mis juba poolest saadik kinni aetud, olid asetatud kõrged sambad, mille vahele olid tõmmatud kuuseokstest pärjad, kuhu sisse punutud rohkesti punaseid hilpe. Samas asus roheliste vanikutega ja punaste riideribadega ehitud kõnetool. Küllap oli siit tihtigi peetud kommunistlikku jutlust ning ässitatud tapmisele. Haua vabasse ossa veeti kokku 267 punaväelase laipa. Soomlased kaotasid 16 meest surnutena.“

7. Marienburgi kaitsmine.

Marienburgi langemine tekitas punaväeosades suuri segadusi. Läti kommunistlikes polkudes süvenes käärimine. Selle paraliseerimiseks seati punaväe juhatuse poolt ametisse laiade võimupiiridega agitaatorid, kes oma propagandakõnedega kihutasid mehi võitlusse. Kuipalju need agitaatorid suutsid asja parandada, seda on raske öelda, kuid nagu näitas punaste edaspidine tegevus, jäi punaste meeoleolu endiselt halvaks.

Marienburgi vallutamine oli hulljulge toiming, mis tuleb panna vaid soomlaste ja kitsarööpaliste soomusronglaste surmapõlguse arvele. Meie väed olid Marienburgi vallutamisega kiiluna tunginud punaväe rindesse. Sellega ei piirdunud, vaid taoti kiilu veel sügavamasse punaväe rindesse Marienburgi — Alt-Švanenburgi raudtee suunas. Sellel edasitungimisel oli edu, kuid seal ilmnisid hoopis uued asjaolud, mis sundisid võiduhimulisi soomusronglasi tagasi pöörama.

16. veebruaril asusid punaväed üldisele pealetungile, millega paraliseerisid meie vägede pealetungi Pihkva ja Volmari suunades juba alul. Kitsarööpeline raudtee Ruhja-Valk-Marienburg oli täiesti kaitseta, mille punased igal ajal võisid vallutada ja seega ära lõigata soomusrongide taandumistee. See asjaolu sundis soomusronglasi loobuma pealetungist ja asuma oma seljataguse kaitsele. Seejuures tuli loomulikult kaitsta ka Marienburgi.

Pärast Marienburgi vallutamist määrati soomlaste asemele Marienburgi kaitset teostama soomlasist nõrgajõulisem Tartu kaitsepataljon alam-kapten Elleri juhatusel. Soomusrongidel tuli seetõttu pöörata üheaegselt tõsist tähelepanu Marienburgi ja oma kaugema seljataguse kaitsmisele.

23. veebruaril sõitis soomusrong nr. 2 Mõisakülla remonti, kuna rong nr. 3 jäi kohale Marienburgi kaitseks. Õhtuks jõudis rong nr. 2 Valka, kus peatus järgmise päeva õhtuni. 24. veebruaril võtsid rong

nr. 2 skaudid osa Soomusrongide divisjoni poolt Vabariigi esimese aastapäeva puhul korraldatud paraadist. Paraadil kuulutas raudkiivreis sõdureile ja hulgana ilmunud pealtvaatajatele haavatud käega divisjoni-ülem kapten Parts, et Vabariigi pind on vaenlastest igal pool puhastatud. See teade rõõmustas kõiki.

24. veebruari õhtul sõitis soomusrong nr. 2 Valgast Mõisakülla, kuhu jõudis öösel vastu 25. veebruari. Rongi remondis viibimise ajaks laskis kapten Pinka 47 skauti puhkusele, kuna 10 skauti jäeti igaks juhtumiseks rongi juure.

Soomusrongile nr. 3, mis jäi kaitsma Marienburgi, jäi endiselt skautide III rühm, kuid ilma ohvitserideta. I leitnant Freiberg kutsuti Tallinna staabi juure ja määrati 25. veebruarist alates Rügemendi operatiivadjutandiks. II leitnant Karl Krudenbrunn haigestus 17. veebruaril ja saadeti haigemajja. Ka A kompanii I ja II rühma ohvitseridega ei olnud olukord parem. Kompanii ülem I leitnant Pinka saadeti 21. veebruaril saadud haava tagajärjel haigemajja, kuna junkur Ingermann 25. veebruarist määrati D kompanii nooremohvitseriks. Rongile jäi järele vaid I pataljoni ülem kapten Pinka. A kompaniisse määrati uueks vanemohvitseriks I leitnant Leopold Martinson alates 25. veebruarist. Ta asus aga rongile nr. 2, kuna rong nr. 3 skaudid jäid ikkagi ilma juhita.

Soomusrong nr. 3 teotses Marienburgi kaitseks aktiivselt. 24. veebruaril sõitis rong Marienburgist edasi Alt-Švanenburgi suunas. Rongilt saadeti välja luure Alt-Annenhofi mõisa, kus andmete järgi pidi asuma punaväelasi. Mõisas pörkaski luure kokku 6 punaväelasega, kes sealt taganesid esimeste paukude järele. Nähtavasti olid punased mõisas „soomuse“ tegemise otstarbel, sest lahkudes jätsid nad sinna maha ühe tapetud lamba ja piima. Skaudid tunnustasid selle sõjasaagi omaks ja viisid rongile.

25. ja 26. veebruaril manööverdas soomusrong nr. 3 oma seljataguse kindlustamiseks Marienburgi ja Hopa jaamade vahel. Saadud andmete kohaselt käis 25. veebruaril Hopa alevi lähedal vaenlase 50-meheline ratsasalk, kes aga siiski ei söandanud asuda alevi vallutamisele. Samuti käis ka Mõniste jaama juures punaste 50-meheline ratsasalk. Mõlemad need ratsasalgad suudeti mjnema kihutada kerge vaevaga. Võibolla mõjus punaste peale ka Hopa alevist väljasõitnud soomusauto „Tasuja“, kes võttis osa nende tagasilöömisest.

26. veebruaril käis soomusrong nr. 3 teispool Marienburgi ja tulistas suurtükist Annenhofi jaama. Sõitnud tagasi Korvenhofi jaama, selgus, et vahepeal on jaamas käinud punaste luurepatrull ja seal ära rikkunud raudtee, kuid nii osavasti, et seda ei olnud pealtnäha märgata. Rikutud raudtee tagajärjel jooksis rööpaist välja rongi koosseisust 7 vagunit.

Kohalekutsutud remontrongi kaasabil seati rong nr. 3 korda ja parandati raudtee, kuid selleks kulus terve ööpäev energilist tööd.

Soomusrong nr. 3 olukord halvenes iga mööduva päevaga. Saadud andmete järgi avaldas vaenlane aktiivsust kogu raudtee ulatuses. Üksikuid vaenlase salku nähti liikuvat Koiküla, Mõniste ja Hopa jaamade peale. Neist asjaoludest tingituna tuli soomusrongidel väga palju tähelepanu pühendada oma seljataguse kaitsmisele, et mitte saada vaenlase poolt ära lõigatud. Suurimat peavalu tegi muidugi Mustjõe raudteesild. Viimast kaitsesid alguses soomlased, kuid nende ümberpaigutamise puhul jäi sild päris kaitseta. Seepärast jäi edaspidi ka silla kaitsmine soomusronglaste eneste ülesandeks.

Ühel ajal oma seljataguse kaitsmisega pidi soomusrongiga toetama ka Marienburgi kaitsmist, kuhu nüüd punased hakkasid kõvasti peale suruma. 28. veebruaril kell 13.00, mil soomusrong nr. 3 jõudis Hopa jaamast Marienburgi, käis selle ees juba äge lahing pealetungivate punaväelaste ja Tartu kaitsepataljoni vahel. Rong sõitis Marienburgist edasi Annenhofi jaama poole, kust tulistas pealetungiva vaenlase paremat tiiba.

8. Marienburgi mahajätmine.

28. veebruaril kella 16.00 ajal saabus Tartu kaitsepataljoni ülemalt al-kapten Ellerilt rongile teade, et pataljon hakkab peale tungima. Paluti pealetungi toetada rongiga. Seepeale läks rong pealetungile, kuid poolteisetunnilise lahingu järele saadi teada, et Tartu kaitsepataljon pealetungi asemel on asunud taanduma. Nüüd tõmbus ka rong tagasi Marienburgi. Jõudnud Marienburgi jaama, võeti rong seal tugeva tule alla. Jaamast võeti kaasa Tartu kaitsepataljoni poolt mahajäetud padrunite vagun ja sõideti edasi Marienburgi alevi poole. Alevist avati samuti punaste poolt rongi pihta tugev tuli. Seal selgus, et Tartu kaitsepataljon oli ka juba alevist taandunud. Rong sõitis tugeva tule all mööda Alsvigi jaama, kus rongi komandandi käsul

Grupp skaute kr. sr. nr. 2 pealt.

oodati taganevaid Tartu kaitsepataljoni sõdureid. Marienburgi saatust oli seega otsustatud. Tuli tõkestada vaid punaste pealetungi, mis Marienburgi vallutamise järele jätkus Alsvigi suunas.

Õhtul kella 20.00 ajal sõitis rong Alsvigi jaamast Hopa jaama, sest oli karta seljataguse raudtee lõhkumist punaste poolt. Hopas peatuti kuni 1. märtsini. Seal koondusid Tartu kaitsepataljoni mehed, kes saadeti Alsvigi suunas tõkestama punaste pealetungi.

Marienburgi langemise kohta kirjutatakse „Soomusrongide diviisi Vabadussõjas“ II:

Marienburgi uuesti enamlaste kätte langemine andis araverelistele inimestele jälle ainet hirmu- ja õudusejuttude levitamiseks. Kui aga siinsele väerinnale pilku heita, siis ei tule niipalju imestada selle üle, et Marienburg langes, küll aga palju enam selle üle, kuidas see linn niikaua püsis meie väikearvuliste vägede käes. See väerind oli algupärane, millist teist polnud Vabadussõjas. Sõites Valgast kitsarööpalist raudteed mööda mõni jaam edasi, oldigi juba väerinnal, mis ulatus Marienburgini. Paremal pool raudteeliini kuni Marienburgini oli punaste väerind, mis asus kohati ainult mõned verstad raudteest eemal.

Kui laiarööpalisel raudteel soomusrongidel vaenlase väerind oli eespool, ja jäi ainult suuremate pealetungimiste korral 10–20 versta tiibade seljataha, siis asus kitsarööpalisel raudteel vastane kogu aja meie paremal tiival ja enamasti rongide seljataga.

Mis puutub Marienburgisse, siis selle vallutamine punaste poolt oleks selge ka pikemate seletusteta. Soomlased tungisid Marienburgile peale, vallutasid selle, said sõjasaaki ja lahkusid. Linn jäi nõrgajõuliste Tartu ja Tallinna kaitsepataljonide kätte, kes võisid paigal püsida vaid niikaua, kui neil oli side kitsarööpaliste soomusrongidega. Viimased võisid aidata Tartu ja Tallinna kaitsepataljone seni, kuni neil polnud seljatagant midagi karta. Nagu juba eespool tähendatud, oli kitsarööpaliste soomusrongide seljatagune kogu aja kuni Koiküla jaamani lahti, mis polnud ka teadmata enamlastele, ja seda seisukorda ei jätnud enamlased kasutamata.

9. Tegevus pärast Marienburgi mahajätmist.

Kuni 1. märtsini oli pealetungivate punaste asetusest väga puudulikku teateid. Soomusrongil üldse ei teatud, kui kaugel asusid punaste eelosad. 2. märtsil õnnestus soomusronglastel Korvenhofi jaamas juhuslikult pealt kuulata punaste telefonikõnet Alsvigi ja Marienburgi jaamade vahel. Kõnelesid punaväe brigaadiülem ja läti kütipolgu II pataljoni ülem. Sellest kõnelusest selgus, et punaste ridades valitses suur segadus. Nii teatas II pataljoni ülem, et punaste üks rood asuvat Korvenhofi jaamas, kus nad on ära lõhkunud raudtee. Samas kurdeti, et patarei ei olevat ilmunud määratud kohale jne. Üldse avastas see kõneluse pealtkuulamine punaväes valitseva segaduse ja valmistas rongimeestele lõbusat naudingut. Selle kõneluse pealtkuulamine andis vastuse

ka küsimusele: miks ei tunginud punased edasi? Vastus muidugi on: punaste väeosades valitses suur segadus. Juhid ei teadnud oma alluvate üksuste asukohti ega saanud koordineerida nende tegevust. Side puudus täielikult.

Niisugust segadust kasutasid soomusronglased, et punaseile anda uus hoop ja veelgi süvendada nende ridades korratust, halvates mõneks ajaks pealetungi organiseerimist.

2. märtsil pärast lõunat korraldas soomusrong uue retke Alsvigi jaama suunas. Seekord kavatseti minna vastupealetungile ja vallutada ühelt poolt Alsvigi jaam ja mõisa, ning teiselt poolt Ressaku mõisa ja Luša talu. Alsvigi mõisa asub samanimelisest jaamast umbes üks km edelas, kuna Ressaku mõisa Korvenhofi jaamast umbes 4,5 km lõunas. Rongi suurtükitele ettevalmistuse järele saadeti välja umbes 20-ne mehe-line skautide dessant Alsvigi jaama peale. Pärast kahetunnilist lahingut vallutas dessant jaama, kust vaenlane taganes Alsvigi ja Ressaku mõisate suunas s. o. lõuna poole raudteed. Taganevat vaenlast läks jälitama Tartu kaitsepataljoni 2. rood leitnant M. Libese juhatusel. Skaudid jäid Alsvigi jaama kaitsma 2. roodu seljatagust.

Küll vallutati Alsvigi jaam, kuid soomusrongi juhtide arvates oli jaama kaitsmine vastu ööd väga kardetav. Seepärast võeti skaudid sealt rongile ja sõideti tagasi Hopa jaama. Pärast rongi ärasõitu lõpetas vaenlase jälitamise ka Tartu kaitsepataljoni 2. rood, sest ka sellel ei olnud mingit eesmärki.

3. märtsi hommikul saabus Hopa jaama soomusrong nr. 2, kus peal asus A kompanii I ja II rühm — umbes 60 skauti — A kompanii uue ülema I leitnant Leopold Martinsoni juhatusel. Viimane määrati kompanii ülemaks 28. veebruaril surnud I leitnant Pinka asemele. Peale I leitnant Martinsoni oli seekord kaasas ka 25. veebruaril A kompanii nooremohvitseriks määratud II leitnant R. Tuisk. Kapten Pinka, rong nr. 2 Mõisakülas remondis olemise ajal, kutsuti kapten Reissari poolt Tallinna. Juba varemini kutsus kapten Reissar kapten Pinkat kui I pataljoni ülemat Tallinna juhatama pataljoni formeerimis- ja õppetööd, kuid kitsarööpaliste soomusrongide juhataja kapten Peters ei lasknud aga lahkuda kapten Pinkat, pidades teda skautide dessandi ülemaks. Ka kapten Pinkale ei meeldinud olla rongil väikese grupi skautide juhataja sellal, millal oli vaja rakendada tegevusse oma teadmisi ja kogemusi palju olulisema tähtsusega formeerimis- ja õppetöö edukaks lõpetamiseks. Ohvitseridest oli suur puudus, eriti aga vanemaist ja kogenumaist. Kapten Reissari mitmekordse nõudmise peale ei lastud siiski lahkuda kapten Pinkat. Viimaks kirjutas kapten Reissar olukorrast Operatiivstaabi ülemale. Selle järele paranes olukord; kapten Pinka võis lahkuda soomusrongidelt.

Skautide meeleolule mõjus endiste juhtide lahkumine rusuvalt. Uued juhid olid neile võõrad, nendega polnud veel harjutud. Ka ei meeldinud meestele taandumine, kus tuli olla alalises haaramise ja piiramise kartuses. Nüüd tuli vaid maha jätta neid esemeid, milliste vallutamisel tuntud rahustavat võidurõõmu — nüüd ei olnud enam midagi võita. Tuli vaid kaotada. Võita võis veel vaid aega.

3. märtsi hommikul toimus Hopa jaamas rongide vahetus. Rong nr. 2 asus nüüd eesliinile, kuna rong nr. 3 sai rohkem seljataguse kaitsmise ülesande. Rongil nr. 3 olnud skaudid paigutati ka rongile nr. 2, sest kavatsusel oli suurem vastupealetung Alsvigi jaama ja Ressaku mõisa suunas.

Pärast tarvilike eeltööde lõpetamist väljus rong nr. 2 Hopa jaamast. Korvenhofi jaamas avati paremalt poolt metsast rongi pihta püssituli. Tähendab: vaenlane oma eelosadega oli vahepeal lähenenud Korvenhofi jaamani. Vaenlase eelosade tagasilöömiseks saadeti rongilt välja skautide 43-meheline dessant I leitnant Martinsoni juhatusel. Rongist väljunud dessant võeti tugeva püssitule alla. Dessandi toetuseks avati tuli ka rongi kuulipildujaist. Umbes 20-minutilise tugeva tulistamise järele taganes vaenlane, arvatavasti üks suurem luurepatrull, vasakule poole metsa, kus kadus skautide silmist. Skautide arvates taganes vaenlane Ressaku mõisa suunas. Selles suunas alustati ka jälitamist. Läbi paksu metsa sügavas lumes pahmides jõudsid skaudid Ressaku mõisa lähedale, kus nendega ühines Tartu kaitsepataljoni 2. pool roodu — umbes 20 meest — leitnant Libese juhatusel, kes samuti tulid raudtee poolt. Koos suunduti üle lageda põllu Ressaku mõisa. Jõudnud mõisa lähedale, karjus mõisa aia tagant vaenlase vahipost vene keeles: „kes tuleb?“ I leitnant Martinson vastas sellele samuti vene keeles, et tulevad oma mehed. Kohe selle vastuse täiendamiseks avas ta vahiposti pihta tule. See oli märguandeks ka teistele ahelikus liikujaile. Tulistades joosti mõisa, kust vaenlane suures kabuhirmus taganes Alsvigi jaama suunas. Nagu mõisas selgus, tulnud pealetung punaseile täiesti ootamata. Kohalike elanike andmete järgi olnud mõisas umbes 200 jalaväelast ja 50 ratsanikku. Nad asunud seal täielikus rahus, teades, et neist eespool asub oma mehi.

Mõisast kogusid skaudid sõjasaagina: ühe väliköögi, kuus hobust, ühe ree ja kolm vangi, hulga püsse, padruneid ja seljakotte. Väliköögis olid keetmiseks valmis pandud kooritud kartulid.

Punased taganesid ida poole — Alsvigi mõisa ja jaama suunas. Ressaku mõisa kaitseks jäeti kohale kolm skauti ühe „Madseniga“, kuna ülejäänud skaudid ja Tartu kaitsepataljoni mehed läksid jälitama punaseid, liikudes viimaste kannul.

Punaseid nähti selles rajoonis võrdlemisi palju. Neid kohati metsas ja neid taganes peagu igast ettejuhtuvast talust. Taganemiseks tarvitasid nad kõik ühist suunda — Alsvigi mõisa poole.

Jõudnud metsast välja lagedale põllule, kust avanes vaade Alsvigi mõisale, sattusid meie mehed ootamatult vaenlase tule alla. Tule järgi otsustades pidi nende vastas olema vaenlase korraldatud kaitsepositsioon. Kohaneti maastikule, toimetati vaatlust ja hinnati olukorda. Vaatlusest selgus, et vaenlane asus kaitasel Alsvigi mõisa ja jaama vahel, umbes ühe km ulatuses.

Skaudid ja Tartu kaitsepataljoni mehed asusid vaenlase positsiooni vasaku tiiva vastas. Esialgse plaani järgi taheti peale tungida rohkem vaenlase vasakule tiivale. Seejuures pidid skaudid haarama punaste vasaku tiiva, kuna Tartu kaitsepataljoni mehed, kes juba asusid skautidest vasakul, pidid nende vasakut tiiba ründama rindelt.

Samal ajal, kui ahelik asus kallaletungile, lähenes mööda raudteed jaamale meie soomusrong nr. 2 — otse vastu punaste rinnet. Algas tugev lahing. Vaenlase suurtükitali koondati soomusrongi pihta. Rongi tabas 7 granaati, mis õnneks tekitasid vähe kahju. Rong tulistas sellest hoolimata suurtükist ja kuulipildujaist ning lähenes seejuures aeglaselt jaamale. Vaenlane taganes jaamast ja asus mõlemale poole raudteed metsa, kust võttis jaama sõitnud rongi tugeva kuulipildujatule alla. Rongi ähvardas nüüd piiramise hädaoht. Selle vältimiseks tõmbus rong jaamast tagasi ja jätkas tulistamist kaugemalt.

Samal ajal oli dessandil äge lahing mõisa ja jaama vahel lagedal põllul. Vaenlase tuli oli seal nii tugev, et edasi sai liikuda vaid lumes roomates. Juba lahingu alguses sai raskesti haavata skautide juht I leitnant Martinson. Varsti selle järele saabus vasasult poolt teade, et Tartu kaitsepataljoni 2. roodu ülem leitnant Libene on saanud surma. Tähen-

I leitnant *Leopold Martinson* (kapten Peep Maiste). A kompanii- ja pärast Polgu I pataljoni ülem. Sai Alsvigi jaama juures raskesti haavata.

dab: dessanti ei olnud enam juhatamas ühtki ohvitseri. Meestel tuli teot-
seda iseseisvalt.

Haavatud I leitnant Martinson saadeti küüdiga Ressaku mõisa
kaudu Korvenhofi jaama.

Juhtideta jäänud ahelik rühkis edasi. Oli näha, kuidas positsioonilt
lahkus punaseid jaama suunas. Jaama pool vaikis lahing. Nähti soomus-
rongi sõitvat tagasi Korvenhofi poole. Skaudid kavatsesid täita üles-
ande — haarata vaenlase vasakut tiiba. Nad rühkisid edasi. Kuid seal
ilmus uus häda. Juhita jäänud Tartu kaitsepataljoni mehed liikusid ikka
enam ja enam vasakule, kuni viimaks kadusid metsa. Nende kadumise
järel koondasid punased viimaks oma tule skautide peale, mistõttu edasi-
liikumine osutus täiesti võimatuks. Skautidelgi ei olnud nüüd muud
pääseteed, kui tõmbuda tagasi ja kiiresti taanduda. Kuid taanduminegi
ei olnud kerge. Ümbrus oli neile täiesti võõras. Puudus ka ümbrus-
konna kaart. Seepärast kasutasid nad sama teed, mida mööda olid äsja
sinna tulnud — s. t. Ressaku mõisa kaudu Korvenhofi jaama. Teel võeti
taludest küüdid ja nendega sõideti Ressaku mõisa.

Pärast leitnant Libese langemist jooksis üks Tartu kaitsepataljoni
sõdur Alsvigi ja Korvenhofi jaamade vahel manööverdavale soomusron-
gile ja informeeris rongi juhte dessandi kriitilisest olukorrast, paludes
rongilt abi. Kohe selle järel saadeti välja 20 skauti ühe kk. II leitnant
Tuisu juhatusel. Dessant lahkus rongilt Alsvigi ja Korvenhofi jaamade
vahelises metsas ja suundus Ressaku mõisa peale. Ressaku mõisa asu-
kohta öieti ei teatud, sest kaarti ei olnud. Metsas peeti ühel lagedal
platsil aru, kuid samas avati ootamatult nende peale kuulipildujatuli.
Mehed laskusid instinktiivselt pikali lumme. Otsustati tagasi minna
metsa, sest tugeva tule all oli lamamine võimatu. Skaut Priima, kes
esimesena püsti tõusis, sai kohe haavata, sest tuli koondati tema pihta.
Sellest hoolimata tõusid ka teised ja jooksid tagasi metsa. Metsaserva
ühe kraavi kaldale seati laskevalmis kk. „Levis“, mille tulega sunniti
vaikima vaenlase kuulipilduja. Vaenlase tuli vaikinud, jatkas dessant
liikumist. Mehed eksisid metsas veel hulga aega ümber, enne kui juhus-
likult sattusid metsaserva, kust üle lagendiku paistis üks mõis — nagu
pärast selgus — Ressaku mõis. Suunduti selle poole. Teel kohtuti aga
juhuslikult teiste skautidega, kes vahepeal olid lahkunud mõisast ja nüüd
liikusid Korvenhofi jaama. Nagu seal selgus, olid skaudid rongilt lah-
kudes võtnud suuna liiga vasakule ja seepärast sattusid ka vaenlase
rindele väga lähedale ega leidnud kohe Ressaku mõisat. Vahepeal oli
juba pimenenud. Koos liikusid skaudid Korvenhofi jaama, kuhu jõudsid
umbes kella 22.00-ks. Soomusrong seisis jaamas ja skaudid asusid väsi-
nult sellesse puhkama.

Tervest päevasest lahingust ei olnud midagi kasu. Vaenlane oli

suures ülekaalus ja jatkas pealetungi. Vahepealne Ressaku mõisa vallutamine ei toonud seisukorda paremust. Ühede andmete järgi olnud Alsvigi mõisa ja jaama ümbruses punaseid umbes 800 meest 20 kuulipilduja ja 4 suurtükiga. Tundub siiski, et need arvud on tugevasti liialdatud.

Vaevalt paar tundi said skaudid rongis puhata, kui juba neile väljastamiseks uus käsk anti. Seekord oli ülesandeks vallutada Ressaku mõis. Ülesanne näis olevat tarbetu, sest vareminigi ei olnud Ressaku mõisa vallutamisega saavutatud mingisugust paremust. Lahutas ju Ressaikut Korvenhofi jaamast 5-km vahemaa, kust vaenlane võis oma pealetungi raudtee suunas arendada ühegi takistuseta. Ressaku suund oli vaenlasele kõrvalise tähtsusega. Peale tarbetuse oli Ressaku mõisa vallutamine ka väga kardetav. Vaenlane võis ilma mingi vastupanuta lõigata mõisas asuvate meeste taandumistee Korvenhofi jaama. Sel korral oluksid mehed sama hästi kui kadunud. Pealegi oli teada, et vaenlane 3. märtsi öhtul Marienburg-Korvenhofi suunas kõikjal oli tagasi paisanud meie vastu pealetungikatsed ja nüüd jatkas pealetungi raudtee üldsuunas.

Dessant, 46 skauti, soomusronglase al-leitnant Soansi juhatusel väljus rongilt ja suundus Ressaku mõisa peale. Liikumine oli öösel pimedas külma ja sügava lumega väga raske. Ka olid skaudid väsinud eelmise päeva matkamisest.

Ressaku kõrtsi juures oli ootamata kokkupõrge punastega, mille tagajärjel sai haavata skaut R. Loorits. Dessandi juhataja al-leitnant Soans viis selle järele dessandi natuke tagasi metsa keskel lagendikul asuvasse tallu, missugune oli Korvenhofi jaamast 1,5 km lõuna pool. Sinna tallu jäädigi kuni hommikuni, mil tuli rongilt kapten Petersilt teade, et vaenlane on asunud pealetungile, mispärast dessandil tuleb valmistuda pealetungi tagasilöömiseks. Selle järele seati dessant lahingvalmis.

Umbes poole tunni pärast ilmuski kaks vaenlase piilurit metsast lagendikule ja sattusid ootamatult ühe küüni juures lamava skaut N. Animägi peale. Viimane oli varustatud lüüsiga. Skaut Animägi kasutas punased seisma, kuid selle peale haaras üks neist püssi ja tahtis lasta. Samal hetkel võttis skaut Animägi lüüsi palge ja tulistas. Üks neist vajus kokku — sama, kes tahtis lasta — kuna teine jooksis ära. Pärast esimesi pauke murdus lüüsil lööknõela ots, mispärast lüüs lakkas töötamast ega saadud tabada teist punaväelast.

Samal ajal algas tugeva tuulega tihe lumesadu skautidele otse vastu. See takistas väga suuresti vaatlemist ja sihtimist. Läbi lumesaju oli vaid näha suuri vaenlase ahelikke, mis kadusid mõlemale poole metsa. Igal hetkel oli karta ümberpiiramist. Et seda mitte lasta teostada, tõmbusid skaudid tagasi ja asusid Korvenhofi jaamale lähemale metsa. Kaks skauti, kes olid saadetud vasaku tiiva kaitseks eemale kruusaauku, ei

teadnud üldse teiste tagasitõmbumisest — nad jäid saatuse hooleks. Nad taganesid alles siis, kui vaenlase ahelik hurraatades tühja talu rünnates oli neist jõudnud saja meetri kaugusele. Tagasi joostes sattusid nad oma meeste tule alla, kes neid pidasid ettejõudnud vaenlasteks. Õnneks ei tabanud neid ei vaenlase ega oma meeste kuulid.

Dessantile saadeti metsa abiks Tartu kaitsepataljoni 2. kompanii. Vaenlane, kes surus peale tugevate jõududega suurtükitle toetusel, valutab metsaserva. Dessandi vastupanu osutus seega murtuks. Nad taandusid Korvenhofi jaama, et vajaduse korral saada abi rongilt.

Vahepeal, mil dessant võistles lõuna pool Korvenhofi jaama, käis sr. nr. 2 Alsvigi jaama suunas luuresõidul. Dessandi puuduse tõttu ei saadud aga teha midagi olulist ja pealegi tuli sõita tagasi Korvenhofi jaama, kus kuuldus ägedat lahingut. Jõuti kohale õigeaks ajaks, sest jaama ähvardas langemine. Rongi ja dessandi ühisel jõul sunniti peatumata lõuna poolt jaama ründav vaenlase väeüksus.

„Vaenlane jättis maha palju surnuid ja haavatuid,“

kirjutab kapten Peters oma ettekandes selle tegevuse kohta.

Korvenhofi mõisast, jaamast umbes üks km kirde pool, löödi taganema Tartu kaitsepataljoni osad, kes taganesid jaama suunas. Selle järele algas tugev vaenlase surve jaamale ka põhja poolt raudteed.

Niisugusest raskest olukorrast tingituna, kus iga hetk võis tulla Korvenhofi jaama sissepiiramine, andis kapten Peters soomusrongidele tagasisõiduks käsu. Rongile võeti nüüd ka skautidest dessant, kes 6 tundi vahetpidamata vastu pidanud punaste tugevaile jõududele lõunast.

Kuulipildujakomando rms.
Hans Ritso.

Enne rongide lahkumist jaamast saadi veel teada, et Tartu kaitsepataljoni osad on maha jätnud Uue-Laitsna mõisa, mis asub umbes 6 km Korvenhofi jaamast kirde pool.

Teel sõitis soomusrongile vastu üks vedur, mille juhtidelt saadi teada, et Hopa ja Korvenhofi jaamade vahel raudtee ääres on liikunud kahtlasi mehi, kes veduri lähenedes jooksnud metsa. See teade äratas kartust, sest vahepeal võis olla punaseid rongidest ette jõudnud ja tagapool purustada raudteed.

Kogu tagasisõidu aja oli rongidel vaenlasega tugev tulevahetus.

Umbes 5 km Hopa jaamast oli lahti keeratud raudtee rööpaid, mida märgati viimasel hetkel. Õnneks suudeti rongid

pidurdada. Ainult s-rongi nr. 3 veduri esimesed rattad läksid rööpaist välja.

„Veel pool jalga edasi — ja vedur oleks ümber kukkunud,“

rääkis rongi komandant al-kapten Mets.

„Ühes sellega oleks niihästi s-rong nr. 3, kui ka järeletulev s-rong nr. 2 jäänud sinna paika, sest vaenlane tungis Korvenhofi poolt taganevaile rongidele peale ja ka Hopas oli samal ajal kuulda ägedat lahingut. Poleks olnud võimalik rongi uuesti teele tõsta; pealegi oleks vahepeal vaenlase poolt ära võetud Hopa jaam, aga see oleks tähendanud rongide langemist.“

Nii iseloomustas sündmust edasi al-kapten Mets.

Ettevaalikul tömmati teise veduri abil s-rong nr. 3 tagasi ja selle järele parandati lõhutud tee, mis kestis 45 minutit. Pärast seda sõitsid rongid edasi Hopa poole. Ettevaatlikult sõideti kuni Riia-Pihkva kivi-teeni, sest tee viis läbi metsa ja oli karta, et tee on ka seal lõhutud. Kartus osutus seekord asjatuks.

Õhtul jõuti päikese loojenemise ajaks Hopa jaama. See oli just samal ajal, mil Tartu kaitsepataljoni 5. kompanii pärast visa vastupanu lahkus Hopa mõisast, mis asub jaamast umbes üks km edela pool. Tartu kaitsepataljoni 5. kompaniile oli seal peale tunginud terve punaste pataljon. Kas ei varitsetud ronge jälle uus hädaoht?

„Hopas ootasid uued Hiio pi sõnumid: telefoniühendus Mõnisteiga oli katkenud juba kella 13.00 ajal. Sealpool oli kuulda ka lahingukära, mis sundis arvamisele, et jaam võetud. Seisukord näis olevat lootusetu! Seni tehti veel nalja, praaliti ja vilistati. Nüüd aga lasus kõigil suurim tõsidus. Oma elunatukese võis ju päästa — võta jalad selga ja kõnni. Aga kuhu sa paned rongid! Ei neid või jätta punaseile! Seepärast — murrame läbi ühes „soomustega“. Hea oleks olnud täie auru all tormata edasi ja Mõniste jaama kihutada otse punaseile nina alla, sülitades tuld kõigist riistadest, mis üldse võivad teha pauku! Kuid tee peale ei võinud olla julge.“

Nii iseloomustab Johan Animägi meeleolu Hopa jaamas.

Kuuldus arvamisi, et Mõniste jaam vaenlase kätte langenud. See näis olevat seda tõenäolisem, et päeval kuuldi Mõniste pool lahingut. Sellest oletati, et vaenlane jaama vallutanud. Kuuldus isegi jutte Mustjõe silla õhkulaskmisest. Need jutud olid trumbiks, millega verest välja löödi isegi julgemad ja optimistlikumad mehed. Isegi kapten Peters luges juba seisukorra lootusetuks. Aga mis võis teha? Ei midagi muud, kui jätkata taandumist halvas meeleolus.

Hopast võeti kaasa ka seal seisnud sanitaar- ja remontrongid. Sanitaarrongis olid soomusronglaste ja Tartu kaitsepataljoni haavatud. Liikumist Mõniste poole jätkati õige ettevaatlikult.

Raudteel aeti kõige ees rullikut, et sellega tee ees läbi proovida ja rikkeist teatada rongile. Umbes 200 m rulliku järele sõitis s-rong nr. 3.

Sellele järgnesid: sanitaarrong, remontrong ja s-rong nr. 2. Seega olid tarvitusele võetud kõik ettevaatusabinõud ootamatuste vastu nii eest kui ka tagant.

Hopast natuke Mõniste poole oli vaenlane raudtee ääres metsas ahelikus. Need aeti aga s-rongi nr. 3 kuulipildujate tulega metsa laiali. Edasi, umbes 5 km Hopast, oli purustatud umbes 2 m pikkune raudteesild. Silla parandamise ajal toimetati luuret raudtee suunas. Eessõitvale rullikule saadeti lisaks veel teine rullik, millele asetati mehi kuulipildujaga. Nii kahel rullikul edasi sõites sattusid meie mehed ühe vaenlase salga peale, kes raudteel näis toimetavat valvet. Pärast lühikest tulevahetust põgenesid punaväelased metsa. Raudtee leiti olevat purustatud — kaks rööbast lastud pooleks. Vahisalk ja purustatud raudtee — see sundis juba kindlamini oletama, et Mõniste jaam vallutatud. Ka puudusid teated meie väeosade — Tartu ja Tallinna kaitsepataljonide — asukohtade üle. Vaenlast võis oodata igalt poolt.

Oma väeosade üle teadete muretsemiseks ja nendega sideloomiseks saadeti rongilt leitnant Neggo ühes ohv. aset. Angelusega Mõniste mõisa, mis asub Mõniste jaamast 6 km kirde pool, kus viimaste teadete järgi pidi asuma Kalevi Malev.

Teadete kogumise ajal kestis raudtee parandamine vahetpidamata ja sellega jõuti lõpule kella 24.00-ks. Nüüd ei olnud enam otseseid takistusi sõiduks Mõniste jaama. Otsustati rongide toetusel vallutada Mõniste jaam. Rongidelt koguti 60 meest, kellega al-kapten Mets asus ülesande täitmisele. Rohkem mehi rongidelt ei julgetud võtta, sest viimaseid ei tohtinud jätta ilma kaitseta.

Skaut *Theodor Koort*.
Reamees A kompaniis ja telefonist
sidekomandos.

Endises lahingukorras jätkasid rongid liikumist dessandi järele. Jaama jõudis esimesena dessant 5. märtsil kella 01.00 ajal. Kõikide üllatuseks leiti jaam eest tervena ja vaenlaseta.

Jaamas selgus, et 4. märtsil kella 16.00 ajal oli jaama vallutanud umbes 15-mehe-line vaenlase ratsasalk, kuid kohe teadmata põhjusil sealt lahkunud. Soomusrongide ülema poolt määratud jaama komandandile tulnud punaste kallaletung niivõrd ootamata, et ta oma 6—7 mehega ei saanud üldse avaldada vastupanu, vaid põgenenud jaamast. Peale selle saadi jaamas veel teada, et Mustjõe silla juures on päeval olnud lahing punaste ja Tal-

linna kaitsepataljoni meeste vahel. Pärast kahtunnulist lahingut taganenud Tallinna kaitsepataljoni pool roodu sillast põhja pool asuvaisse taludesse, kust jätkanud silla kaitsmist. Punaseil ei olewat õnnestunud silla vallutamine. Saadud teated lohutasid lootuseta olukorda.

Viivitada ei võinud minutitki. Kuigi sild ei olnud veel purustatud, siis võidi see purustada igal hetkel, sest olukord ei olnud sugugi selge. Kohe pärast Mõniste jaama saabumist sõitis soomusrong nr. 3 Mustjõe sillale, mis leiti olevat täiesti korras. Meeste näod löid hulga aja tagant jälle kord särama — soomusrongid olid päästetud!

Mustjõe sild — harilik raudteesild, kuid kitsarööpaliste soomusrongide tegevuses mängis see määratu tähtsat osa. Kaks korda pani see elutu sild soomusronglaste südamed kiiremini tuksuma. Esimest korda öösi vastu 17. veebruari, kui mindi vallutama Marienburgi, millise ülesande täitmise õnnestumine olenes täielikult soomusrongide edasiliikumise võimalustest. Teist korda tuksusid soomusronglaste südamed kiiremini Marienburgist taandumisel, kui olukord oli väga kriitiline. Seekord isegi raskem 17. veebruari olukorrast, sest taandumisel oli kaalul soomusrongide eneste saatus. Soomusrongide saatus oli täielikult seotud silla saatusega — on sild terve, pääsevad soomusrongid, on aga purustatud, jäävad need saagiks punaseile.

Mustjõe joonele jõudmisega tuli taandumises pikem seisak, olgugi et vaenlase pealetung kestis suurte jõududega. Marienburgi operatsioon oli seega läbi. Algas Valga kaitsmise periood, mille vallutamise enamlased olid seadnud oma pealetungi eesmärgiks.

10. Soomusrongi nr. 3 tegevus pärast taandumist.

Pärast Mustjõe silla taha jõudmist otsustati eesliinilt ära vahetada soomusrong nr. 3, millel asusid 21. jaanuarist alates A kompanii III rühma skaudid. Soomusrong nr. 3 asemele pidi tulema soomusrong nr. 1, mis kaitses raudteed Valga ja Mõisaküla vahel. S-rongi nr. 3 edaspidisest tegevusest on kirjutatud skaut Jaan Sammuli poolt „Sakalask“ pealkirja all „Ligemale kaks kuud“:

„... On öö (6. märtsi varahommik). Meie soomusrong seisab Taivola (Taheva — A. V.) jaamas. Pikaajalisest eesliinil viibimisest on ta mõned vigastused saanud, nii et temaga eesliinil töötamine ei ole enam sugugi soovitav, tarvis on ette võtta mõnesuguseid parandusi.

Kõik meie rongil olevad skaudid on hoolega ametis. Laadime veduritele puid ja pumpame vett.

Tasa langevad pehmed lumehelbed, ühetasaselt valge lumevaibaga kinni kattes metsi, niite ja nurmi, ühtlasi kinni kattes ka meie kangelaste sõjameeste verega niisutatud lahingvälju. Kõik on vaikne. Kostab ainult töötava veepumba lööke. Viimaks on kõik valmis. Kostab komando: „paigale!“ Igaüks läheb oma vagunisse. Pärast seda annab üks vedur tagasi sõiduks signaali, sellele vastab teine ja sõit algab Valga poole.

On juba hommik. Seisame Koiküla jaamas. Sajab ikka veel lund. Eemal sõidavad talumehed. Tahtmatult pöörad pilgu nende poole: kui hea oleks vabas looduses liikuda. Silmame veel kord nii hilja läbielatud lahingplatsi jaama juures. Tuletame neid hädasid ja viletsusi kord meele. Joome kohvi ära ja sõidame Valga poole. Teel ikka ühed ja samad tuttavad lahinguis läbimurtud maakohad. Raudtee ääres enamlaste poolt ärapurustatud sildade jäätised. Viimasel ajal oli tal aga nähtavasti lõhkeaineist puudus ja Marienburgi pool tassis ta sildadele hagu alla ja põletas ära, või kaalus jälle terves koosseisus aluse pealt kukerpalli alla, kust meie nad jälle oma kohale üles tassisime. Lühikese sõidu järele jõudsime Valka.

Corporal Jaan Sammul.
Rühmavanem A komp.

Valk II peatudes jagatakse ka meile igale üks paar pesu. Tänutundega võtsime need küll vastu, aga palju see meid ei rahusta. Kauga aega eesliinil viibides ei ole meie suutnud ennast kitsais vaguneis kokkusurutult küllalt korralikult harida. Seepärast ootame pikisilmi, millal meil võimalus tuleks vabastada ennast piinajaist pisielukaist mõneks päevaks. Varsti sõidame Valga peajaama. Siin vaatavad meid üle soomusrongide asutaja hra Pitka. Peale selle kohtame ka oma kaassõdureid, laiarööplise soomusrongi mehi. Veidi aega kaasvõitlejatega läbielatud lahinguist juttu vestes hakkab meie rong viimaks liikuma. Vastamisi röömust jälleägemist soovides ruttame oma vagunisse. Sõit läheb Ruhja poole. Õhtuks jõuame Piksaare, kus leiame eest teise rongi, mis meid läks eesliinilt vahetama. Õe saatsime mööda Piksaare jaamas. Et meie raudteeliini kaitseks Valga-Mõisaküla liinile olime määratud, pidime oma rongiga nimetatud teel manööverdama.

Hommikul (7. märtsil) sõitsime Ruhja alevisse. Vabanedes eesliini kärast, ruttasime kohe otsima mõnda paremat suupistet. Ühtlasi lubati ka muretseda sauna eest, aga seda teostada ei ole enam võimalik. Seda meelehead järgmiseks päevaks jättes sõidame Nausküla jaama. Siin jookseme veel natuke aega mõisat ja talusid mööda ümber. Tagasi tulles oleme ka sepikupätsiga ja piimaga varustatud. On juba õhtu. Seal sõidab Valga poolt sisse erarong, kust küsitakse: „Kas siin on skaudid?“ Saanud jaatava vastuse, peatub rong. Vagunist astub välja liitriikide esindaja hra kapten Krantz ühes saatkonraga ja Scouts-rügemendi ülem kapten Reissar.

Silmapiilkselt asub meie rongi meeskond kahte ritta. Soojade sõnadega tervitab hra Krantz meid kui kogu aja eeslinil viibinud sõjamehi, lubades ühtlasi toetust ja abi. Sellele vastavad meie vahvad sõdurid mitmekordse hurraahüüdega. Rong sõidab ära. Meeleolu on kõikidel ülendav. Öö läheb jälle mööda rahulikult. Eemalt kostavad ainult üksikud suurtükipaugud.

Järgmisel hommikul (8. märtsil) vana tuttav teekond: sõit Ruhja alevisse. Siin on meile sauna köetud. Käisime saunas. Tundus nagu midagi inimlikku. Öhtuks sõidame jällegi Nausküla jaama. Täna sõitis liinile ka esimene salk Tartus formeeritud Läti sõjamehi. Järgmisel päeval olime jällegi Ruhja alevis. On pühapäev. Ilm on meelitavalt ilus. Meie ohvitser toob välja oma päevapildiaparaadi ja teeme endale mälestuseks mõne ülevõtte. Veel paar päeva tegime niisuguseid edastagasi sõite ja kui 11. märtsil öösi meie asemele teine rong tuli, sõitsime omakorda rongiga Mõisakülla, et lasta teha rongi juures parandusi.“

11. Mustjõe silla kaitsmine ja mahajätmine.

Pärast soomusrong nr. 3 ärasõitu Ruhja jäi osa skaute soomusrongi nr. 2-ga Mustjõe silla kaitseks, mida teostasid vahelduvalt soomusrongid nr. 1 ja nr. 2.

Kuni 9. märtsini ei avaldanud vaenlane selles rindeosas aktiivsust. Ta tegevusetusest järeldati, et nad valmistuvad suuremale pealetungile.

9. märtsil vahetas soomusrong nr. 4 rong nr. 1, mis uuesti saadeti Ruhja 6. polgu abistamiseks ja Valga—Mõisaküla raudtee kaitseks. Mustjõe silla kaitseks jäid seega soomusrongid nr. 4 ja nr. 2. Viimasel endiselt dessandiks skaudid.

9. märtsil algas punaste pealetung Mustjõe sillale ja Alakülale. Nad vallutasid Alaküla ja ka Mustjõe silla, mida kaitsesid Tallinna kaitsepataljoni mehed. Viimased taganesid punaste pealetungi eest silla juurest. Tallinna kaitsepataljoni meeste taganemisest hoolimata ei suutnud punased silda ümber piirata ega hoida seda oma võimuses. Silla vallutamisest ja tagasivõtmisest kirjutas kapten Peters oma ettekandes S.R.D. ülemale 9. märtsil:

„..... Täna kell pool 18.00 võeti punaste poolt Mustjõe sild ära. Pataljoni mehed (Tallinna kaitsepataljoni) panid putku. Soomusrong nr. 4 võttis kell 20.00 nimetatud silla tagasi ja pidas silla kaitsjad mehed tagasi sõites kinni ning pani nad oma kohtadele.“

Pärast silla tagasivõtmist sai soomusrong nr. 4 vaenlase tugeva suurtükitle all kõvasti kannatada. Üks 42-liiniline mürsk lõhkes dessantvagunis; peale selle tabasid rongi veel 3 mürsku, mille läbi sai haavata 2 meest. Ka püssituli koondati rongi pihta. Kõigele sellele vaatamata jäi rong oma kohale teostama silla kaitset.

Samal päeval saadeti soomusrongilt nr. 2 15 skauti al-leitnant Soansi juhatusel tagasi võtma Alaküla. Nimetatud küla on tänavküla ja umbes

3 km pikk. Skaudid täitsid neile antud ülesande hästi. Seda soodustas peamiselt asjaolu, et punased ei avaldanud kuigi tugevat vastupanu. Pärast küla vallutamist jaotati skaudid kahte ossa ja paigutati küla kaitseks taludesse umbes poole km vahega. Selle järele vahetati ära ka skautide juht al-leitnant Soans. Viimase asemele sai uueks juhiks soomusronglane sv. ametnik Piigert.

Öö vastu 10. märtsi möödus Mustjõe silla rajoonis rahulikult. Ainult Alaküla idapoolses otsas käis punaste 7-memeheline piilkond, kuid see löödi skautide poolt tagasi. Samal ööl tungis vaenlane tagajärjeta peale ka Taheva mõisale, mis asub Alakülast 9 km lääne pool — s. t. skautide seljataga.

N-leitnant *August Rosenberg*
VR II/3. Rühmavanem A komp.

Kuni 11. märtsini ei olnud vaenlase tegevuses märgata erilist aktiivsust. Kuid 11. märtsil oli skautidel punastega juba ootamatu kokkupõrge. Kaks skauti läks Alaküla idapoolsesse otsa ühte tallu ostma piima. Parajasti skautide toas olles sõitis talu õue regi, milles oli 6 punaväelast. Skaudid jätsid sellepeale perenaisega toas kauplemise pooleli ja tormasid hiigla mürina ja kärinaga toast õue. Punaseile tuli see nii ootamata, et nad põgenesid mingit vastupanu avaldamata. Samal ajal tungis teine salk punaseid, sv. ametnik Piigerti teate järgi 40 meest (tegelikult aga 20 meest) raudteepoolsest otsast Alakülla. Neile astus vastu 12 skauti. Tugeva

laskmise järele põgenes vaenlane. Selle vaenlase grupi ootamatu kallal tungi tagasilöömine ei sündinud aga sugugi nii lihtsalt. Punased tungisid kallale suure hooga, kuid lõpuks taganesid ikkagi, jättes maha 1 surnu ja 4 haavatut. Skautidel kaotusi ei olnud.

12. märtsil sai soomusrongi nr. 2 komandant al-kapten Laaman kohalikelt elanikelt vaenlase kohta teateid. Nende teadete järgi olnud Alaküla vastu Mõniste vallamaja ja koolimaja juures punaseid umbes 600 meest. Samuti asunud punaväe osi Mõniste ja Sooru mõisates. Viimases olnud punaseil muuseas ka üks soomusauto. Sooru vallamajas, mis Alaküla idapoolsest otsast pool km põhja pool, olnud umbes 300 meest. Samade teadete järgi olnud vaenlasel 2 patareid; üks Mõniste jaama juures ja teine jaamast 4 km põhja pool. Ka Taheva mõisa peale olnud vaenlasel suunitud tugevad jõud, arvatavasti soomusrongide seljataguse läbilõikamiseks.

Sellise ülejõulise vaenlase vastu tuli soomusrongidel nr. 2 ja nr. 4 oma vähese dessandiga kaitsta Alaküla, Mustjõe silda, Taheva mõisat ja Taheva jaama. Meie jõud olid seejuures asetatud järgmiselt: 21 skauti Alakülas, peagu kolmest küljest vaenlasest ümbritsetud; soomusrong nr. 4 dessant lõuna pool raudteed ja soomusrongid Mustjõe silla ja Taheva jaama vahel, manööverdades seal edastagasi.

12. märtsil avaldas vaenlane tegevust lõuna pool raudteed Udra, Herballi ja Vingri külade ning Taheva mõisa juures. Kõikjal löödi aga soomusrong nr. 4 dessandi poolt tagasi.

13. märtsi hommikul ilmus nähtavale vaenlase 50-nemeheline salk Alaküla idapoolses otsas, tahtes viimast vallutada. Nad löödi aga skautide poolt tagasi. Samal ajal tulistati patareidest Mustjõe silla juures seisvat soomusrongi ja Tiidu ning Torvase talude juures asuvaist kuulipildujaist silla kaitseks olevaid vahiposte. Sama toiming kordus pärast lõunat.

Alakülla saadeti skautidele abiks paarkümmend meest Võru kaitsepataljonist. Ka hakati moodustama kohalikest elanikest kaitseliitu, kuid vabatahtlikke selleks leidis väga vähe.

„Need päev-päevalt korduvad pealetungikatsed siin-seal näitasid, et vaenlane, kes Marienburgi meie vägede kätte langemisele järgnenud segadustest oli jõudnud juba toibuda, ei kavatsenud leppida meie vägede Mustjõe jonele tagasisurumisega, vaid näis ihkavat tungida veelgi edasi. Tõenäoliselt oli punaväe lähemaks sihiks Valga kui meie Lõunaväerinde sõjategevuse keskpunkt, ja selle langemine punaste kätte pidi andma neile suurepäraseid võimalusi oma edu edasiarendamiseks. Valga langemine tähendanuks kogu meie Petseri poolse väerinde paratamatut taganemist.“

Nii iseloomustatakse punaste pealetungikatseid „Soomusrongide diviis Vabadussõjas“ II jaos.

Rindelt pealetung Mustjõe sillale osutus peagu võimatuks, sest sild asus keset lagedat luhta ja silla kaitsejaid varjas läänepoolne metsaserv, mis ulatub 400 m kaugusele. Sellest asjaolust tingituna, suunas vaenlane oma pealöögi sillast kirde pool asuva Alaküla vastu, mille vallutamise järele olnuks kergem silla haaramine.

Eelmised pealetungikatsed olid vaenlase poolt nagu narrimiseks toimetatud ja lasid oletada, et vaenlane ei ole veel üldise pealetungi algamiseks eeltööd lõpetanud.

Kuni 17. märtsini möödusid vahepealsed päevad ja ööd võrdlemisi vaikselt. Aegajalt tulistas vaenlane oma patareidest meie soomusronge ja Alaküla. Kohati kuuldus mõnest kohast ka kuulipildujast laskmist.

Öö vastu 17. märtsi oli selge, vaikne ja külm. Üle Mustajõe, Mõniste vallamaja ümbrusest, kostis Alakülla vaenlase liikumise ja tegevuse hääli ja suminat. Pärast keskööd kuuldi ka soomusauto sõitmise mürinat.

17. märtsi hommikul märgati vaenlase suuremat ja enam organiseeritud pealetungi. Ligi kolm tundi tulistati Mustjõe silla juures asuvaid vahiposte. Samal ajal märgati Mõniste vallamaja ümbruses koonduvat ühte punaväeüksust. Kella 12.00 ajal päeval sõitis Alaküla poole ida poolt tulevat teed mööda soomusauto. Viimase edasisõidu takistuseks oli juba varemini skautide poolt teele veeretatud palke ja samas ära lõhutud väike trumm. Tähenadatud takistus asus külast umbes poole km kaugusel.

Vaenlase pealetungi alul jaotati skaudid kahte gruppi. 11 meest jäi küla idapoolsesse otsa, kes seal soomusauto ilmudes astusid viimasega võitlusse. Peamiselt taheti soomusautot takistada varemini teele etteseaatud takistust kõrvaldada. Teine grupp skaute läks küla läänepoolsesse otsa seljataguse kaitseks selleks juhaks, kui vaenlane peaks tungima küla peale ka üle Mustjõe oru paremalt poolt raudteed. Läänepoolses küla otsas ühes talus asus telefon, mille abil oldi ühenduses soomusrongiga.

Peale skautide jäi idapoolsesse küla otsa ka Võru kaitsepataljoni mehi ja külas organiseeritud üksikud kaitseliitlased. Sv.ametnik Piigerti poolt seati eespoolnimetatud üksused põllule ahelikku nii, et iga 2 kuni 3 mehe vahele paigutati üks skaut. Selle grupi juhatamise usaldas sv.ametnik Piigert skaut corporal Koerni hooleks. Kokku oli ahelikus mehi umbes 40, kellel automaatrelvi oli vaid üks — skautide kk. Levis. Teise grupi juhtimisele asus sv.ametnik Piigert.

Pärast paaritunnilist lahingut soomusautoga, asus ka vaenlase ahelik kallaletungile, mis liikus soomusauto järele. Juba ilmusid meie aheliku paremal tiival, 100 m kaugusel küla majade vahelt, nähtavale üksikud punaväelased. Haaramise vältimiseks oli ahelik sunnitud tagasi tõmbuma. Ühes sellega avanes vaenlasel võimalus teelt takistus kõrvaldada ja soomusautoga edasi sõita.

Ahelikul tuli taanduda üle lageda põlluserva. Vahepeal külas peatuda ei julgetud, sest soomusauto järelejõudmist võis oodata iga silmapilk. Pealegi anti taandujaile tagant punaste aheliku poolt tugevasti tuld. Ahelik taandus Alakülalt lääne pool asuvasse metsaserva, kust kavatseti avaldada visa vastupanu. Metsaservas selgus, et taandumisel olid külla maha jäänud samast külast päritolevad kaitseliitlased.

Lääne pool küla otsas asuvad skaudid olid sunnitud samuti taanduma, sest kiiresti edasiliikunud punaväelased olid jõudnud ka nendeni ja nii väikese grupiga ei olnud mõtet kauemaks külla jääda, pealegi veel, kui taandumistee on täiesti lage. Nad jõudsid metsaserva natuke enne teise grupi kohalejõudmist.

Metsaserva tuli toetuseks soomusrong nr. 4 dessant, kes asus skautide aheliku vasakule tiivale.

Vaenlase pealetung jätkus. Nende soomusauto oli juba külast läbi jõudnud ja tulistas oma kuulipildujaist metsaservas asuvat ahelikku. Ägeda tule alt tõmbus ahelik kaugemale metsa, kuhu ei ulatunud enam vaenlase kuulid. Jõudnud soomusrongi juure, asusid skaudid viimase vaguneisse.

Vasakul tiival, kus võitlesid Tallinna kaitsepataljoni mehed, oli vaenlase surve tugevam ja seepärast taganesid nimetatud pataljoni mehed kaugemale soomusrongi seljataha. See omakorda meelitas ka vaenlase järele ja nii oli soomusrongi nr. 4 olukord kaunis kardetav.

Soomusrongil nr. 4 oli varemini telefoniühendus Taheva jaamas seisva s-rong nr. 2-ga, kuid lahingu kestel see katkes. Puuduva side pärast ei saadud s-rongi nr. 2 abiks kutsuda ega anda informatsiooni tekkinud olukorrast. S-rong nr. 4 ei julgenud üksinda kauemaks jääda oma endisele kohale, sest ta oli juba vaenlase poolt haaratud. Sellest asjaolust tingituna otsustas s-rongi nr. 4 ülem al-leitnant Semiskar loobuda Mustjõe silla kaitsmisest ja andis tagasisõiduks käsu.

Rong nr. 4 peatus raudteel Ala ja Kedrali külade joonel, umbes 3,5 km Mustjõe sillast lääne pool, kus otsustati organiseerida uut vastupanu. Rongilt lahkus dessant, kes ühes Tallinna kaitsepataljoni meestega asus kaitsele nimetatud joonele. Skaudid asusid kaitsele raudtee lähedal olevate talude juure, kus ka ööbisid.

17. märtsil peetud lahinguis kaotasid skaudid haavatuina kaks meest — skaut Jaak Väljapõhi ja skaut Voldemar Penjam'i. Nad said haavata Alakülalt taandumisel.

17. märtsil tungis vaenlane peale ka Taheva mõisale ja kaugel seljatta asuvale Piiri kõrtsile — Koiküla jaamast lõuna pool. Mõlemad pealetungid likvideeriti meie vägede poolt. Vaenlase poolt ületulnud ohvitseridelt saadi teada, et Taheva vastu teotses 49. polk, milles umbes 1000 meest.

18. märtsil asusid skaudid oma rongile, s.o. s-rongile nr. 2, kust nad dessandis olid vahetpidamata 9. märtsist alates.

Samal päeval sõitsid soomusrongid nr. 2 ja nr. 4 Mustjõe sillani, kus selgus, et 17. märtsil soomusrongide dessanti ja Tallinna kaitsepataljoni jälitanud vaenlase osad olid tagasi läinud Alakülle, kust toimetasid

Rms. Oskar Kõrge.
Sanitar A kompaniis. Sai 1. aug.
haavata.

Mustjõe silla tulistamist. Selle järele jäi soomusrong nr. 4 Mustjõe silla lähedale metsa, kuna s-rong nr. 2 sõitis tagasi Taheva jaama. Eesliinile nr. 4 rongi juure jäeti ka skaudid, kust nad ööseti käisid valves Mustjõe silla juures.

19. märtsil seisis soomusrong nr. 4 endiselt Mustjõe silla juures, kuna soomusrong nr. 2 asus Hargla alevikus, kus lõi tagasi vaenlase pealetungikatsed. Samal päeval tungis vaenlase 300-meheline salk 2 kuulipilduja toetusel peale Mustjõe sillast läänepoolses metsaservas asuvalle soomusrong nr. 4 dessandile. Umbes samal ajal löid vaenlase osad tagasi Peranurme ja Munapalu talude juures asuva meie julgestusosa ja nende kannul tungisid kuni raudteeni, hakates viimast purustama.

Soomusrong nr. 2 ei jõudnud kaitsta Mustjõe silla ja Taheva jaama vahelist raudteed, sest selles osas tungis vaenlane nüüd peale ka põhja poolt Meuse ja Mälgi külade suunast võrdlemisi suurte jõududega. Need vaenlase pealetungikatsed näitasid selgesti, et nüüd Mustjõe silla kaitsmine ei ole enam soomusrongide jõuga teostatav. Rongide seljatagune ei olnud enam kindel, sest vaenlane surus peale nii paremalt kui ka vasakult. Rongi Mustjõe silla juures viibimine oli seotud suure hädaohuga. Paratamatult tuli nüüd Mustjõe raudteesilla kaitsmisest loobuda ja vaenlase pealetungi Valga suunas püüda tagasi lüüa kuskil tagapool.

Soomusrong nr. 4, kuulda saadud vaenlase ilmumisest raudteele ja selle purustamisest, samal ajal tugevast lahingust Hargla alevikust põhja pool, ei võinud enam jääda Mustjõe silla juure. Vaenlane võis raudtee hoopis purustada ja rongi tagasisõit osutunuks võimatuks. Tuli mõelda ka enese päästmisele, mis selles olukorras oli väga tähtis. Õhtul sõitiski soomusrong nr. 4 Mustjõe silla juurest tagasi Hargla alevikku. Seega jäeti Mustjõe sild nüüd maha ega tehtud selle vallutamiseks enam katsed. Edaspidine tegevus seisis vaid vaenlase pealetungi pidurdamises.

12. Lahkumine soomusrongidelt.

Vahepeal oli Ülemjuhataja kindral Laidoneri poolt otsustatud skautide koondamine Viljandi 20. märtsiks. Koondamise põhjusist ja eesmärgist tagapool. Sellekohane korraldus anti ka soomusrongide juhataja kapten Petersile 15. märtsil. Kapten Peters esines omakorda Ülemjuhataja ees palvega skautide soomusrongidele edasijätmiseks. See palve ei leidnud aga rahuldamist, vaid Ülemjuhataja kordas oma käsku palju kategoorilisemas toonis. Loomulikult ei olnud siis kapten Petersil teist võimalust, kui saata skaudid 20. märtsiks Viljandi.

Käsk skautide koondamisest 20. märtsiks Viljandi oli kuidagiviisi teatavaks saanud ka soomusrong nr. 2 asuvaile skautidele. Nad ootasid nüüd Ülemjuhataja korralduse täitmist. Kuid millegipärast ei tahtnud

Tahevas asuvate soomusrongide juhid täita seda korraldust. Ruhjas asuvalt soomusrong nr. 3 oli skaudid juba vabastatud.

19. märts möödus skautidel ühes soomusrongidega ägedas võitluses. Öhtu poole vaikus tegevus, vaenlase pealetung rauges. Skautide arvates oli nüüd kriitiline olukord likvideeritud, mispärast nad ootasid eneste vabastamist rongi teenistusest. Pealegi oli saabunud arvuliselt mitu korda suurem vahetus, kes pidi jätkama skautidest dessandi tööd. See asjaolu omakorda nagu õigustas veelgi skautide vabastamist. Soomusrongi nr. 2 komandant ei arvestanud aga sugugi neid asjaolusid. Selle asemel et skaute rongilt vabastada, saatis ta nad ööl vastu 20. märtsi luurele. Neile tehti ülesandeks läbi luurata Hargla alevikust põhja pool asuvad Mälgi ja Meuse külad. Kui neis külades asub punaseid, siis need viimaseist puhastada. Luurepatrulli juhiks määrati seekord al-leitnant Soans.

Selle käsu saamisel tuletasid skaudid jällegi soomusrongi komandandile meele Sv. ülemjuhataja käsku nende koondamiseks Viljandi. Sellest aga ei hoolitud. Nii läksid skaudid ikkagi välja, täitma neile antud ülesannet. Meeste tuju oli küll halb, kuid ülesande täitmist see ei mõjutanud. Olid nad juba kord väljas, siis asusid nad antud ülesande täitmisele parima tahte ja arusaamisega. Nende tegevus ei tohtinud kuidagi väljendada nende halba tuju.

Öö vastu 20. märtsi oli väga külm — üle 20° C. Skaudid lähenesid ettevaatlikult külale. Nad jõudsid külla ilma vaenlase märkamata. Alles külas märkasid nad vaenlase vahiposte. Vaenlasele ootamatu tulistamisega hirmutati viimane vastuhakkamata külast välja. Kabuhirmus taganes vaenlane üle oru põhjapoolsesse metsaserva, kust avas tule küla pihta. Vaenlase vastukallaletungi kartusel asetati skaudid küla servale ahelikku. Nad lamasid seal, kuid külm kippus tegema liiga. Pärast kauaaegset lamamist muutus külm väljakannatamatuks. Pealegi ei olnud vaenlase poolt oodata mingisugust tegevust, sest ka nende paugutamine lõppes. Lõpuks taipas ka al-leitnant Soans skautide võimatu halba olukorda, mispeale viis nad taludesse sooja. Ühtlasi palus ta rongilt skautidele vahetuse, milline jõudis külla öösel.

Rongilt tulnud vahetus, umbes 40 meest, asus küla põhjaservale. Külast lahkuvad skaudid olid aga huvitatud vaenlase asukohast. Vaenlase tule väljakutseks, mis oleks paljastanud nende asukoha, hakkasid skaudid paugutama. See paugutamine viis aga küla põhjaservas asuvad soomusronglased segadusse. Piiramise kartuses jätsid nad maha oma endised kohad ja taandusid skautidest mööda soomusrongile lähemale. Skautide poolt selgitati neile arusaamatus, misjärel vahetus asus oma endisele kohale. Vaenlase asukoht jäi ikkagi saladusse.

20. märtsi varahommikul jõudsid skaudid tagasi rongile, kus neile anti hommikueineks sooja putru.

Samal hommikul umbes kella 07.00 ajal teatas soomusrongi nr. 2 komandant, et skaudid võivad sõita Viljandi. Millega nad pidid sõitma, selle kohta ei antud mingisuguseid näpunäiteid. See teade muidugi rõõmustas skaute. Ainukene asi, mis veel tegi muret, oli selgitamata veovahendi küsimus. Kuid sellest lootsid mehed üle saada oma nõuga, ei tahtud enam soomusrongi juhte selle küsimusega ärritada, sest nende vahekorid skauditega oli nüüd millegipärast muutunud äärmiselt teravaks.

Varustuse pakkimine lõpetatud, lahkusid skaudid Hargla alevikus rongilt. Nad suundusid Taheva jaama poole, et jaama komandandi juures selgitada edasisõidu võimalusi. Teel nad said juhuslikult ühe küüdimehe, kelle reele laoti raskemad asjad, kuna mehed ise käisid jalgsi mööda raudteed. Umbes üks km enne Taheva jaama sõitis skautidest mööda soomusrong nr. 4, mis läks jaamast vett võtma. Arvatavasti oli soomusrong nr. 4 Tahevasse sõit teada ka sr. nr. 2 komandandile, kuid millegi pärast ei võimaldatud skautidele sellega kaasasõitmist.

Jõudnud Taheva jaama, saabus sinna parajasti Valga poolt vedur ühe vaguniga, millega toodi vahetus soomusrongide vedurijuhtidele. Nimetatud rongiga sõitis liinile ka kr. sr. ülem kapten Peters, kes tuli isiklikult juhatama soomusrongide tegevust sellisel kriitilisel momendil. Nüüd oli skautide transporteerimiseks leitud liikumisvahend. Mehed paigutati vagunisse ja varsti algas sõit Valga poole. Öhtul sõitsid nad Valgast rongiga edasi Viljandi, kuhu jõudsid 21. märtsi hommikul.

Skautide lahkumise kohta on kirjutatud „Soomusrongide diviis Vabandussõjas“ II jaos:

„Skaudid, kes seni tegutsesid kitsarööpalistel soomusrongidel dessandina, viidi sealt vägede ülemjuhataja käsul Viljandi, kus oli käimas „Eesti skaudipataljoni“ formeerimine. Skautide asemele tulnud uus dessant oli aga sõjaliselt täiesti ettevalmistamata, ning lahinguis vilumata, mis raskendas rongide edukat tegevust pealetungiva vaenlase vastu.“

13. Kokkuvõte.

„Eesti Scout“-väeosa I ja II rühmana 18. jaanuaril Mõisakülas kitsarööpalisele soomusrongile nr. 2 asunud 50—60 skauti ei aimanud siis sugugi ette, et neil tuleb soomusrongidel kaasa teha nii pikk ja sündmusrikas sõjaretk, mis ulatus Mõisakülast kuni teispoole Marienburgi. Samuti ei olnud nad siis teadlikud, et neil tuleb rongile jääda kaheks kuuks. Kuid nüüd oli see kaks kuud läinud nagu linnulennul, ainult palju mälestusi

säilus neist päevist. Küll häid, küll halbu! Mis kõik ei juhtunud selle kahe kuu jooksul!

Tuletagem meele soomusrongide tegevuse alguses ägedaid lahinguid Ruhja ees, kus skaudid kaasavõetud kuulipildujate kilpide kaitset roomasid samm-sammult vaenlase poole. Kohe tegevuse alguses avaldavad need noorukesed suurt tegevusindu. Nad rühivad edasi, vaevaliselt, kuid järjekindlalt. Nagu kitsarööpalise vedur vastu mäge.

Tuletagem meele Piksaare jaama valutamist 21. jaanuaril. Jälle rühivad need noorukesed julgete juhtide järele üle lageda välja vaenlase tugeva tule all edasi Piksaare jaama poole, kus asus arvuliselt 20-nekordses ülekaalus vaenlase väegrupp. Ei hirmutanud neid noorukesi tabav vaenlase kuulipildujatuli. Neil kumises kõrvus vaid juhi käsklus: „edasi minu järele!“ Ei heidutanud neid vaenlase kuulidest läbipuurituna mahajäänud hoigavad haavatud vennad. Nad olid lahingus nagu karastatud sõdurid, kes leidsid, et lahingus ei või see olla teisiti. Langeb üks, astub asemele teine. Võitlus oli tarvis viia võidukale lõpule. Raugematult rühkisid nad edasi — ja võit oli nende. Võit, mis nõudis küll ohvreid, kuid mis oli kangelaslik suursaavutus. Piksaare jaama võitsid skaudid oma julgusega. Kriitilisemal silmapilgul — kui vaenlase kuulipildurid olid tagasi jõudmas oma relvade juure ja ühe minuti pärast oleksid läheda maa pealt hävitanud pealetungivad skaudid — säilitasid nad oma külmaverelisuse, nad tormasid edasi endise hooga, andes kogu aja tuld oma relvadest. Julge tormamine purustas vaenlase moraalselt, nad ei suutnud enam panna vastu, vaid taganesid paaniliselt. Kohe nende kannul asus osa skaute mahajäetud korras kuulipildujate juure ja tulistasid... Kõige tagajärg muidugi vaenlase ridade segipaiskamine. Alles uue abiväe saamisega julgesid nad järgmisel päeval alata uut pealetungi.

Kapral Johannes Vinkler
VR II/3. Jaoülem A kompaniis.
Sai Ruhja all haavata.

Pärast väikest vaheaega algas meie poolt uus pealetung, mille eesmärgiks oli Valga vallutamine. Ka selles operatsioonis näeme skautide julget esinemist. Kui 1. veebruari hommikul purustatud raudtee pärast soomusrongid ei saanud edasi sõita, s.t. Valga vallutamisest osa võtta, siis ei jäänud väikene grupp skaute ootama soomusronge, vaid otsustasid

astuda võitlusse omal jõul. Talli jaamast asusid nad kolme käsidresii-naga teele. Pärast mitmetunnilist väsitavat sõitu jõudsid nad lõuna poolt esimestena Valka samal ajal, kui põhja poolt linna marssisid võidukad soomlased ja kuperjanovlased. Seekordne skautide võidukäik möödus küll kangelasliku võitluseta, mis aga oma julguse poolest väärrib maini-mist. Mõeldagu: 14-nemehelise grupi sõit soomusrongidest ette 35 km kaugusele olukorras, kus vaenlane võis ilmuda igalt poolt, sest andmeid vaenlase tegevuse ja Valga saatuse kohta ei olnud.

Kitsarööpaliste soomusrongide tegevus oli peagu alati takistatud purustatud raudtee pärast. Eriti andis see tunda Valga vallutamisel, kus soomusrongid ei suutnud täita neile antud ülesannet. Seetõttu jäi vaenlasel taganemistee lõunasse vabaks ja ta sai Valgast evakueerida palju rüüstatud varandust. Ka skautide julge ettesõit ei suutnud paran-dada soomusrongide hilinemist, sest nende kohale jõudes oli vaenlane juba täielikult taganenud.

Valgast Marienburgini peale tungides näitavad skaudid samuti suurt julgust ja tegevusindu. Eriti mainimisväärne on skautide tegevus Mustjõe silla vallutamisel. Ülesanne, mille täitmisest olenes soomusrongide edaspidise tegevuse võimalus Marienburgi vallutamisel. Võiks öelda veel rohkem: millest olenes Marienburgi operatsiooni teostamine. Selle ülesande täidavad skaudid jälle hiilgavalt. Nad vallutavad vaenlase poolt mineeritud ja võrdlemisi tugevate jõududega kaitstud silla ja seda jällegi ainult 20-mehelise grupiga, kes seadis enesele eesmärgiks vaid võidu — täieliku võidu. Otsustaval silmapilgul julge ja kiire löök — ja võit oligi täielik. Kuid nad ei piirdunud ainult silla vallutamisega, vaid tekitasid taganevate punaväelaste kannul julge jälitamisega paanikat Mõniste rajoonis asuvas suuremas üksuses, mis taganes vastupanu avaldamata. Selle julge jälitamisega likvideeriti oodatav vaenlase vastukallaletung ja vallutati Mõniste jaam, kust saadi palju sõjasaaki. Mustjõe silla tervena vallutamisega avanes soomusrongidel võimalus koos soomlastega viia õnnelikule lõpule Marienburgi operatsioon.

Peale kolme eelnimetatud silmapaistvama kangelasteo on veel küllalt võitlusi, kust ilmneb skautide kangelaslikkus. Ülistamatult võiks öelda, et kogu nende võitlus oli kangelaslik võitlus alati ülekaalus oleva vaen-lase vastu.

Dessandina soomusrongidel oldud aega võiks iseloomustada kahest järgnevast seisukohast: 1) dessandi tegevust soomusrongide peale tungi-des ja 2) Marienburgist taandudes. Oma hädaohtlikkuselt erinevad mõlemad need tegevused. Pealetungil peagu ei olnud rongide ega des-sandi tegevuses nii kriitilisi momente, kui neid oli taandumisel. Kui pealetungil oli kindel eesmärk ühe või teise asula või eseme vallutamiseks, siis oli taandudes ülesandeks vaenlase kinnihoidmine ja enese julgeoleku

kindlustamine. Viimase tagamine Marienburgist taandumisel oli väga raske. Kogu taandumise periood oli seotud kriitiliste momentidega — kogu aja olid rongid otseses hädaohus.

Marienburgi operatsioon oli soomusrongide tegevuses kahtlemata omapärasemaid. Seal ei tarvitsenud niivõrd palju tähelepanu juhtida oma ees võitlevale vaenlasele, kui just seljataguse julgeolekule. Asus ju punaväe rinne rööbiti raudteega kümnete km ulatuses. Seljataguse läbilõikamist oli karta igal hetkel. Skaudid ilmutasid selles perioodis erilist külmaverelisust. Nende tegevus selles perioodis oli eriti raske. Alatasa kestvad võitlused väsitasid mehed. Nad ei saanud üldse puhata, sest mehi nende vahetuseks ei olnud. Nii olid skaudid Marienburgist taandudes Mustjõe silla kaitsmisel vahetpidamata 9 päeva dessandis. Samuti tuli neil vahel päeva jooksul lahinguid lüües matkata kümneid km, seejuures märjana lumes lamada ja külmetada.

Pärast skautide ohvitseride rongidelt lahkumist sattusid nad vaeslapse ossa, kes muuseas pidid täitma ka palju tarbetuid käskke. Nende eest ei olnud hoolitsejat, vaid rongi juhid kasutasid nende julgust ja kohusetunnet mõnikord ülekohtuselt. Nii osutusid mitmed vastupealetungid vaid mõttetuks meeste väsitamiseks.

Elu soomusrongidel ei olnud kuigi mugav. Vagunid olid mahutavuselt kitsad ja külmad. Peamiselt raskendas aga tegevust rongil dessandi vahetuse puudus. Puhata ei saanud mehed liinil olles peagu kunagi. Kogu rongide tegevuse ajal oli ka dessandi tegevus ja selle teostajaks vaid väikene grupp skaute. Ja rongide tegevuses oli vaid lühikesi vaheaegu. Eriti raske ja peagu väljakannatamatu oli elu Mraienburgist taandumisel. Siis ei saanud mehed korralikult süüagi, pesemisest ja saunast rääkimata.

„Hädas leitakse sõbrad“! Peab ütlema, et skaudidki said sõpradeks hädas — raskeis võitlusis. Ühised hädad ja mured, ühised elamistingimused, ühised kangelaslikud võitlused, need liitsid ühiseks lahkkelideta tervikuks mitmesuguse sõjalise ettevalmistusega skautide perre koondunud ärksamad isamaapojad. Julgete ja vahvate juhtide juhatusel harjusid skaudid vaid võitudega. Nad harjusid vaid pealetungiga, võiduka pealetungiga. Taganemist kui niisugust nad ei sallinud. See ei meeldinud nende juhtidele, kes omakorda andsid selle põhimõtte edasi meestele.

Alatased edud kasvasid skaute pimesi uskuma oma juhte, nende vahvusse. Kui juht neile ütles: „*edasi minu järele*“, siis järgnesid talle mehed, ükskõik, milline raskus ootas neid ees. Juhtide vahvus, külmaverelisus, olukorra õige hindamine, oma alluvate isalik kohtlemine ja käitumine, alatine usk oma võidusse, need sundisid tahtmatult oma juhte austama, täitma nende käskke: Mehed harjusid sellega, nende arusaamise järgi pidi see nii olema.

Skaudid võlgnevad palju tänu oma esimesile vahvaile juhtidele. Need juhid ilmusid vabatahtlikult kapten Reissari käsutusse, nagu ilmusid kõik mehedki. Noored koolipoisid, kes ei omanud lahingust õiget ettekujutustki, kasvasid vahvate juhtide juhatusel ja eeskujul ka ise vahvaiks sõdureiks. Esimesed võidukad lahingud kasvatasid meeste iseteadvust, neil kasvas usk oma võimeisse. Ikka rohkem ja rohkem avastusid kangelastüübid, kes omakorda kiskusid arglikumaid kaasa, julgustades ja vaimustades neid raskeil silmapilkudel.

Kapral August Piir.
Reamees A komp. Sai Ivanovo
Boloto küla all haavata.

Oma julgete juhtide juhatusel said paljud skaudid oma esimesed

õppetunnid lahinguis, mis eranditult lõppesid võidukalt. Juhtide eeskuju nakkas meestesse ja neil kujunes omapärane lahingtaktika. Otsustaval silmapilgul julge ja kiire löök. Kallaletungil ja rünnakul juhid alati ees. Need olid põhimõtted, mis said igas tegevuses aluseks ja võidu pandiks. Nende põhimõtete alusel kujunes ka iseloomustav käsklus: „edasi minu järele“!

Need juhtimise põhimõtted saadi vendadelt Pinkadelt, kes algusest saadik said selleks allikaks, kust hoovas välja optimismi, usku oma võimeisse, külmaverelisust ja ettenägelikkust. Vendade Pinkade kooli said ka teised juhid, ja nii arenes see terve Väeosa põhidoktriiniks, mis sai edaspidiste võitude pandiks.

Distsipliini poolest erinesid skaudid muist sõdureist. Neil puudus karm vene

sõjaväe kasvatus, kus õpetati juhti kartma. Skaudid seevastu leidsid juhtides endile isad, sõbrad ja õpetajad, kes olid osavõtlikud meeste muredest ja hädadest, kuid samas hävitasid idus ka kõik pahed. Alluvate isalik ja sõbralik kohtlemine juhtide poolt ja juhtide austamine ja nende eeskujule järgnemine alluvate poolt, hävitas kõik arusaamatused. Kitsais soomustatud vaguneis külj-külje kõrval istuvaile skautidele tuli vaadata kui headele lastele oma hea isa ümber, kellele nad usaldasid kõik oma mured. Ja me näeme, et juhid ei kasutanud seda usaldust kurjasti. Nad ei käsutanud vaid mehi, vaid nad tormasid raskemasse võitlusse ise ees, mehed nende järele. Sellega harjusid mehed. Ja edaspidises tegevuses leiame ka näiteid, kus meeste harjumus ja uue kõrgema juhi vaated pörkasid kokku.

Karksi ja Taagepera mõisate väljadel ja kitsais soomusrongi vaguneis sündis esimeste skautide liitumine ühiseks skautide perekaks, kes oma-

vahel kõik olid vennad, nii kuidas rõhutas seda nimetust oma kohuseis, korraldustes ja käskudes kapten Reissar. Distsipliini omapärasuse näitena võiks nimetada juhtumeid, kus mehed liinil suure tubaka ja suhkru puudusega läksid seda küsima oma juhtidelt. Ja selles ei leidnud juhid midagi imelikku. I leitnant Pinka suur tubakakott oli alati oma alluvate tarvitada. Ja paljugi teisi näiteid. Mida oli ühel, seda said ka teised — kõik jagati vennalikult.

Skautidest dessant soomusrongidel osutus lahinguis kandvamaks jõuks. Ja seda peamiselt eelkirjeldatud asjaolude alusel. Tegelikult lahingute võitjaks olid dessantosad, milliseid soomusrongid enamikul juhtudel toetasid vaid moraalselt. Näiteks Piksaare jaama vallutamine, kus soomusrongilt sai tulistada vaid Piksaare mõisa ümbrust. Jaama vallutamine sündis täiesti toetuseta. Edasi Piksaare teistkordne vallutamine, Talli jaama vallutamine, Valka sissesõit, lahingud Koiküla jaamas ja ümbruses, Mustjõe silla ja Mõniste jaama vallutamine jne. Kõigil neil kordadel olid soomusrongid purustatud raudtee tõttu sunnitud maha jääma. Kui dessant oli oma töö teinud, alles siis jõudsid kohale ka rongid.

Soomusrongid osutasid dessandile rohkem liikuvaks baasiks või liikumisvahendiks, kuhu nad võisid lahingu vaheajal minna puhkama, kus asus lahinguis üleliigseks osutuv varustus, kus sündis dessandi toitlustamine ja millega teostati suuremad liikumised, lahingkohale viimised jne.

Nende ridadega ei taheta sugugi alahinnata soomusrongide tähtsust. Nende tähtsus jääb ikkagi püsima. Kirjeldatud tegevus oli peamiselt tingitud olukorrast, s. t. purustatud raudteest ja üldiselt kiiretempolisest tegevusest. Ei oodatud üldse soomusrongide igakordset järelejõudmist. Taandumisel oli see samuti. Tegelikult võitlejaks oli alati dessant. Aegajalt sõitis ette ka soomusrong, andis tugeva tulelöögi ja kadus jällegi. Vaenlasele mõjus aga soomusrongide olemasolu otse masendavalt. Selle moraalse mõju all osutus ka dessandi võitlus hõlpsamaks.

Ühisel nõul ja jõul vallutati jaam jaama järele ja jõuti 22. veebruariks teispoole Marienburgi, mis asub algjaamast, s. o. Mõisakülalt 145 km kaugusel. Kui jagada siin pealetungil ärasõidetud kilomeetrite arv päevade arvule, siis saame arvu, mis näitab keskmist pealetungi kiirust. Väikeste vahetega kestis pealetung 18. jaanuarist kuni 22. veebruarini, s. o. 36 päeva. Nii saame keskmiseks pealetungi kiiruseks 4 km päevas. Selle võrdluseks olgu toodud Marienburgist kuni Hargla alevi kuni taandumise keskmine kiirus, mis samase arvestuse juures on 2 km päevas, s. o. poole vähem.

Oma mõjuka tegevusega olid kitsarööpalised soomusrongid Põhja-Lätimaa vabastamisel kandvamaks jõuks, nagu tugevaks luustikuks, mille külge olid põimunud tugevad lihaksed — dessant.

Kuid sellele vaatamata ei leitud lätlaste poolt sugugi head kohtlemist. Meestele ei tahetud isegi müüa toiduaineid, muust vastutulelikkusest rääkimata. Nii tuli meestel selles operatsioonis sagedasti tunda ka kõhutühjust.

A kompanii soomusrongidel oldud ajale võib tagasi vaadata uhkustundega. Kuigi elu ja tegevus ei olnud soomusrongidel kerge, jäävad läbielatud raskused saavutatud võitude varju. Ainult osa skautide soomusrongidelt lahkumine jättis rongide elust halvima mälestuse. Jääb arusamatuks, milleks koheldi siis skaute nii karmilt.

IV. B kompanii 6. jalaväepolgu käsutuses.

1. Olukord Lõunarindel veebruari keskel.

Sv. Ülemjuhataja direktiivi täitmiseks 14. veebruaril Lõunarindel alatud pealetung Eesti lõplikuks puhastamiseks ja sõjaväe paremaile positsioonidele asetamiseks ei annud kõikjal soovitud tulemusi. 6. jalaväepolgu, Pärnu kaitsepataljoni ja Kuperjanovi partisanide pataljoni pealetung Salatsi jõe — Burtneki järve — Sädejõe joone vallutamiseks teostus osaliselt. Edukalt arenes tegevus paremal tiival, s. o. Pärnu kaitsepataljonil, Kuperjanovi partisanide pataljonil ja 6. jalaväepolgu I pataljonil, kes 14. veebruari õhtuks vallutasid määratud joone, s. o. Salatsi jõe ja Burtneki järve põhjakaldad. Vasakul tiival, s. o. 6. jalaväepolgu III ja II pataljoni ees pani vaenlane vastu väga tugevasti ja likvideeris meie pealetungi Hanseli—Ole ja Härgmäe—Varna suunades.

16. veebruaril asus vaenlane Volmarist kohaletoodud reservide toetusel üldisele vastu pealetungile, mille eesmärgiks oli Ruhja vallutamine. Vaenlase tugevate jõududega alustatud pealetungi ei suutnud 6. polk likvideerida. Polk jättis maha vallutatud joone ja taandus põhja poole.

Oli ilmselt selge, et vaenlase pealetungi likvideerimist ei suudeta teostada tegevuses olevate jõududega, sest vaenlane oli seal tunduvast ülekaalus. Umbkaudne jõudude vahekord selles rinde osas oli järgmine: „meil *) merest kuni Turnani 2954 tääki, 326 mõõka, 45 kuulipildujat ja 10 suurtükki. Vaenlasel samas rinde osas umbes 4210 tääki, 153 mõõka, 53 kuulipildujat ja 10 suurtükki.“

Pärast taandumist asusid meie väeosad kaitsele järgmisele positsioonile: Ikla—Viitini—Resgali—Idva—Njäuke—Andrezeni—Piksaare—Talli—Kureli üldjoonele. Rinde paremal tiival asuti nimetatud positsioonile alles 22. veebruaril, pärast Salatsi alevi mahajätmist, kuna vasakul tiival nimetatud joonele asuti varemini.

*) Jaan Maide „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“ lk. 250.

Kriitilisemal silmapilgul, s. o. vaenlase vastupealetungi ja 6. polgu osade taanduma hakates, muutus Ruhja saatus küsitavaks. Ruhja rajoonis teotsevaile jõududele, mis ei küündinud vaenlase vastupealetungi lõplikuks likvideerimiseks, otsustati saata juure abijõude. II diviisi 2. brigaadi ülema polkovnik Kanni, kellele allus nimetatud rindeosa, käsul saadeti liinile 6. polgu ülema käsutusse Scouts-Rügemendi B kompanii, mis tolkorral asus Viljandis õppusel.

2. B kompanii saabumine liinile. Kompanii koosseis.

B kompanii formeerimine lõpetati Tallinnas 31. jaanuaril. 1. veebruari õhtuse rongiga saadeti kompanii Viljandi kahepäädalalisele õppusele.

17. veebruaril saabus II diviisi 2. brigaadi ülemalt käsk, mille põhjal B kompaniile tehti ülesandeks samal päeval sõita rongiga Ruhja alevi, kus ilmuda 6. jalaväepolgu ülema al-polkovnik J. Puskari käsutusse.

Saadud käsu põhjal väljus B kompanii Viljandist 17. veebruari õhtuse rongiga. 18. veebruari hommikul ilmus kompanii Ruhja alevis 6. polgu ülema käsutusse, kes kompanii määras sama polgu I pataljoni ülema alluvusse.

Liinile jõudes oli B kompanii koosseisus: 3 ohvitseri, 117 sõdurit, 1 rk. „Maxim“ ja 2 kk. „Madseni“. Kompanii juhtiva koosseisu moodustasid: kompanii ülem I leitnant Johannes Paulmeister, kompanii vanemohvitser I leitnant Jakob Rehe ja kompanii nooremohvitser junkur (II leitnandi k.t.) Leonhard Lasimer.

18. veebruaril saadeti B kompanii liinile ja asetati positsioonile Vets-Janka ja Urbe talu juonele, Ruhjast umbes 10 km edela pool, kuna Seleni mõisast 3 km lääne pool. Sellel joonel asus B kompanii 6. polgu I pataljoni koosseisus täitma kaitseülesandeid.

Paremal tiival ei olnud vaenlane B kompanii liinile jõudes veel jõudnud üle Salatsi jõe. Kuperjanovi partisanide pataljon asus endiselt Salatsi alevis.

3. B kompanii lahingtegevus.

Liinile sõites olid B kompanii mehed arvamises, et nüüd lähme ja anname vaenlasele tugeva hoobi. Kui jõuti määratud positsioonile ja seal veel vaenlast ei kohatud, siis oli meeste pettumus suur, esimene vaimustus haihtus. Järgmisel päeval, s. o. 19. veebruaril, vaenlase pealetungi alates, langes aga meeste meeleolu. Kui vaenlase suurtüki mürsud lõhkesid juba kaunis talude lähedal ja šrapnellikuulid puistasid talu õlgkatust, siis valdas mehi suur ärevus. Avaldati arvamist, et kompanii positsioon on väga halb, mispärast peaks kompanii asetama kuhugi tahapoole paremale posit-

sioonile. Selle peale rahustas kompanii ülem I leitnant Paulmeister mehi, seletades, et sõjas ei ole ükski positsioon küllalt hea ega halb. Kõikjal püüab vaenlane meie positsiooni oma tule ja jõuga vallutada. Need kompaniiülema rahulikus toonis öeldud sõnad mõjusid täiesti rahustavalt. Meestel möödus esimene lahingupalavik ja pärast seda harjusid nad juba eluga liinil, mis ei tundunudki väga hirmuäratavana.

Vanemallohvitser *Jaak Utt*.
Rühmavanem A kompaniis.

19. veebruaril kella 14.00 ajal algas vaenlase pealetung tugeva suurtükitule ettevalmistusega. Umbes 100 väljalastud mürsust lõhkes ligi 50 mürsku B kompanii asukoha läheduses, mis aga ei olnud kompaniile kardetavad. Pärast suurtükitule ettevalmistust tuli jala vägi ahelikus kallaletungile, kuid kompanii tugeva tulega löödi see tagasi. Sel päeval oli kompanii kaotus üks langenu ja 5 haavatut. Siia hulka arvatud ka luurel saadud kaotused.

Pärast 19. veebruari pealetungi tagasilöömist rauges vaenlase tegevus B kompanii vastu.

Positsiooni ümberkorraldamise eesmärgil paigutati B kompanii 20. veebruaril oma endisest asukohast üks km ida pool olevasse Dreimani tallu, kust välja saadeti julgestusosad. Sel päeval

ei avaldanud vaenlane selles rinde osas mingit tegevust. Ka järgmised päevad möödusid suurema tegevuseta. 21. ja 22. veebruaril oli mõlemapoolne elav luuretegevus. Nii kohtus 21. veebruaril B kompanii luurepiilkond vaenlase omaga, kus arenes väikene lahing. 22. veebruaril tulistati vaenlase poolt kompanii asukohta suurtükitulega, mis ei olnud aga tabav.

22. veebruaril paigutati B kompanii Seleni mõisa. Samal päeval vallutas vaenlane Salatsi alevi. Siit edasi arenes juba vaenlase laiaulatuslikum tegevus.

23. veebruaril kella 12.00 ajal tungis vaenlane tugevate jõududega Seleni mõisa peale, kust skaudid taandusid Panteni mõisa. Kella 17.00 ajal vallutati punaste poolt ka Panteni mõisa. Nagu selgus, oli vaenlane asunud paremal tiival üldisele pealetungile, mis pärast meie üksuste anti taandumiskäsk. Pärast taandumist asus 6. polgu I pataljoni paremale

positsioonile järgmiselt: 2. rood Idva mõisa, B kompanii Lepe, Pujani ja Bramani talu ja 3. rood Njäuke talu juonele. 3. roodu asukoht seega B kompanii vasakust tiivast üle Ruhja jõe oru 4 km kaugusel. Niisuguse asetuse juures tuli B kompanii vasak tiib lugeda lahtiseks. Edasi asusid 3. roodust 6. polgu III ja II pataljoni osad Bike-Gents-Stille-Andrezeni jne. juonel. Paremalt tiival B kompanii naabruses asus 6. polgu 2. rood Idva mõisas ja teised osad sealt edasi Rudini ja Rezgali talu juonel.

B kompanii julgestuspositsioon asus Pillarti talu juures.

24. ja 25. veebruar möödusid enamvähem tegevuseta. Ainult 25. veebruari hommikul kella 10.00 ajal ilmusid vaenlase luureosad positsiooni ette, kust nad löödi tagasi skautide tulega.

Järgneval päeval, s. o. 26. veebruaril kella 15.00 ajal päeval avas vaenlane oma patareidest tabava suurtükitle skautide positsioonile. Üks mürsk langes Bramani talu elumaja laele ja teine välja akna alla. Mürskude lõhkemise tagajärjel sai toas olevaist skautidest haavata 5 meest, kelledest 2 hiljem, teel haiglasse, surid saadud haavadesse.

Vaenlase patareide tegevus sunniti vaikima 6. polgu juures teotsevate patareide tulega.

27. veebruaril oli samuti patareide vastastikune tulistamine, mis aga ei toonud olukorda mingit muudatust. Suurtükitle juhtimiseks tegi vaenlane katseid meie positsiooni läheduses vaatluspunktide ehitamiseks, kuid meie patareide tulega takistati seda tegevust. Samuti sunniti meie patareide poolt vaikima vaenlase patareid, missuguse tulistamise järele vaenlase pool süttis kolm talu.

Üldiselt kujunes vaenlase tegevus aktiivsemaks 6. polgu I pataljoni osade ja Kuperjanovi partisanide pataljoni vasaku tiiva vastu, s. o. Pujani, Lepe, Idva ms. ja Rudini talu vastu.

28. veebruaril kella 10.00 ajal kordas vaenlane eelmise päeva tegevust. Patareide märgiks oli seekord jällegi valitud skautide positsioon Bramani, Pujani ja Lepe talu juonel. Bramani talus ja talu lähemas ümbruses lõhkes 10 granaati, purustades talu loomalauda. Mürskude lõhkemise tagajärjel sai raskesti põrutada üks skaut. Pärast Bramani talu tulistamist kanti tuli üle Lepe talu peale, kuhu lasti umbes 15 granaati. Seal ei olnud tuli kuigi tabav, mürsud lõhkesid talust kaugemal. Lõunaks väikis vaenlase tuli ja õhtupoolne aeg möödus tegevuseta.

Vaenlase tegevuses järgnes selles rindeosas suurem seisak, mis kestis kuni 8. märtsini.

1. märtsil vahetas 6. polgu 1. rood, mis asus varus Judse ja Dambe talus, liinilt B kompanii. Viimane määrati I pataljoni varru Judse ja Dambe talusse, Idva ms. kirde pool. Sealt käisid skaudid endiselt rühmakaupa julgestuspositsioonil Pillarti talu juures.

5. märtsil, mil julgestuspositsioonil asus B kompanii I rühm, ilmusid

positsiooni ette vaenlase luureosad, kes pärast lühikest vastastikust tulistamist tõmbusid tagasi.

8. märtsil kella 14.00 ajal, mil tugevasti tuiskas, tulid punased pealetungile Bramani, Pujani ja Lepe talu peale. Punaste löök tuli kaitseosadele täiesti ootamata, mispärast need ei suutnud avaldada mingisugust vastupanu, vaid taandusid Lepe talust umbes 300 m põhja pool asuva metsatuka lõunaserva. 6. polgu ja B kompanii poolt Idva ms. joonelt Lepe ja Pujani talude suunas ettevõetud vastukallaletungiga vallutati endine positsioon.

9. ja 10. märtsil piirdus B kompanii tegevus vaid julgestuspositsioonil käimisega.

11. märtsil toimetati B kompanii 30-nemehelise luurepatrulli poolt suurem luureretk, et teateid koguda vaenlase tegevuse ja asetuse kohta. Luurepatrullil oli kokkupõrge vaenlase luurega. Tugeva tulevahetuse järele taandusid punased, jättes maha 3 langenut. Vaenlase poolt avati luurepatrulli peale ka suurtükituli, kuid see ei olnud tabav.

Aktiivsem vaenlase tegevus algas 12. märtsil, kui nende poolt korraldati suurem kallaletung Panteni, Idva mõisa suunas, mis valmistati ette tugeva suurtükitulega. Kella 13.00 ajal tuli vaenlane võrdlemisi tugevate jõududega kallaletungile ja vallutas Bramani talu, kus asus kaitsel 6. polgu 1. rood. 6. polgu 2. roodu, B kompanii ja Kuperjanovi partisaanide pataljoni osade poolt suurtükitule toetusel ettevõetud vastukallaletungiga likvideeriti vaenlase osaline edu ja löödi tagasi Panteni mõisa.

14. märtsil toimetati jällegi skautide ja I pataljoni osade poolt suurem luureretk Idva-Panteni mõisa suunas. Skautide poolt löödi vaenlane välja mitmest talust. Öhtul tulid skaudid luurelt tagasi. Selle järele asusid punased oma endistesse taludesse, mis tehti kindlaks nende talude juurest tõusvate rakettide kaudu.

Vahepeal kuni 17. märtsini vaenlase poolt tegevust ei olnud. 17. märtsil kell 07.00 algas vaenlase pealetung, nagu tavaliselt, tugeva suurtükitule ettevalmistusega. Suurtükitule tagajärjel süttis Idva mõisa ja põles maani. Vaenlase pealetung likvideeriti jällegi meie vastupealetungiga, millest osa võtsid ka skaudid. Seekordne lahingtegevus kestis kuni kella 15.00-ni.

Veriselt tagasilöödud vaenlase pealetung halvas punaseid mõneks päevaks. Kahe järgmise päeva jooksul ei olnud vaenlase poolt mingisugust tegevust.

19. märtsil vabastati Sv. Ülemjuhataja korraldusel B kompanii 6. polgu alluvusest. Hommikul kella 07.00 ajal vahetas 6. polgu 2. roodu üks rühm skautide julgestusosa Pillarti talu juures. Selle järele koondusid skaudid ja sõitsid liinilt küütidega Ruhja alevisse ja sealt edasi Viljandi rongiga.

4. Kokkuvõte.

Scouts-Rügemendi B kompanii tegevus Ruhja-eelseil positsioonidel 6. polgu I pataljoni koosseisus kestis 18. veebruarist kuni 19. märtsini. See ajajärk oli B kompaniile esimeseks lahingutegevuseks pärast kahe-nädalalist õppust Viljandis. B kompanii saadeti liinile 6. polgu kriitilisemal ajajärgul, mil oli kaalul Ruhja saatus. B kompanii ei kujutanud enesest siis veel küll kuigi tugevat lahingüksust, kuid selle asemel oli kompanii meeskond täis võitlusindu ja esimest lahingvaimustust. Esimese lahingu alates langes meeste vaimustus küll teatavas mottes, kuid külma-verelise juhi mõni julgustav sõna andis tagasi endise meeoleu. Pärast tulega ristimist harjusid mehed eluga lahingväljal. Nende noorusele ja kogematusetele vaatamata täitsid nad neile antud ülesanded mehiselt, nagu juba lahinguis karastatud sõdurid.

Esimesil päevil olid lahingud skaudide kaitselõigis ägedamad pärastisist lahinguist. Siis olid skaudid vahetpidamata 10 päeva eesliinil, mis neile muutus võrdlemisi raskeks. Neist raskustest, millega nad ei olnud esiteks harjunud, aitas neid üle peamiselt just meeste nooruslik vaimustus ja juhtide tublidus. Halbade juhtide juhatusel võinuksid meestest saada arglikud ja distsiplineerimata sõdurid. Nad kannatasid mehiselt kõik raskused, kuni nad lõpuks saadeti varru. Varus olles käisid nad rühmakaupa julgestuspositsioonil, toimetasid suuremaulatuslikke luureretki ja abistasid 6. polgu I pataljoni vastukallaletungide toimetamisel.

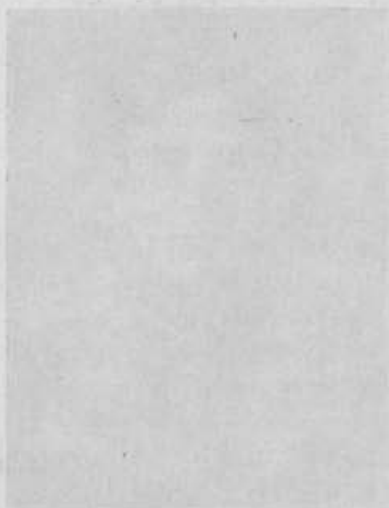
Üldse ei olnud B kompanii, kui esmakordselt liinile saadetud üksuse tegevus halvem varem lahinguis karastatud 6. polgu roodude omast. Käsikäes 6. polgu roodudega täitsid skaudid neile antud ülesanded korralikult.

B kompanii õnnetuseks langes selle koosseisust lahingutegevuse alguses välja võrdlemisi palju mehi langenuina, haavatuina ja haigeina. Üldse oli kompanii koosseis liinilt lahkumisel vähenenud 37 mehe võrra. See asjaolu andis kompaniiülemale põhjust paluda kompaniile vahetust. Vahetus saabus aga alles 1. märtsil. Ja pärast sedagi ei olnud kompanii olukord palju parem, sest neil tuli ikkagi täita võrdlemisi laiaulatuslikke lahingülesandeid. Vahetuse palumise suhtes arenes B kompanii ülema ja

Ratsakomando kapral *Jaan Vare*
VR II/3.

6. polgu ülema ning viimase ja Scouts-Rügemendi ülema vahel pikk kirjavahetus, mis ei lahendanud aga vahetuse küsimust. Lõpuks vabastati skaudid hoopis 6. polgu alluvusest ja koondati Viljandi, kus toimus Rügemendi I pataljoni lõplik formeerimine. Sest ajast algab õieti Scouts-väeosa ajalugu, Nende varem tegevus oli teiste väeosade alluvuses ja saavutatud võidud langesid osaliselt peremeeste arvele.

Võitlused iseseisva väeosana.

1. Tegevus tagalas enne üksuste koondumist.

Ajal, millal A kompanii asus soomusrongidel ja B kompanii 6. polgu käsutuses Ruhja-eelseil positsioonidel, arenes ka tagalas intensiivne tegevus — peamiselt just D ja E kompaniide formeerimine ja õpetamine. Esimene asus Viljandis, kuna teine Tallinnas Lutheri tn. nr. 19.

Märtsi alguses tegi kapten Reissarile tõsist muret staabi- ja töökompanii ruumide küsimus. Seni asus staap Tallinnas Aia tn. nr. 2 ja töökompanii Sadama tn. nr. 11. 12. märtsil saabus kapten Reissarile Sõjaministeeriumist järgmine korraldus:

„Sõjaministri abi käsul palun Teie sellekohast korraldust, et Teie staabi all olevad ruumid — Aia tn. nr. 2 — Tööstus- ja Kaubandusministeeriumi jaoks veel täna vabastatud saaksid.“

Eelmise korralduse põhjal algas kapten Reissaril elav läbirääkimine mitmete ametiasutustega. 6. märtsiks suutis Reissar korraldada ruumide küsimuse kõigiti soodsail tingimusil. Ja nimelt: Rügemendi staabi kasutada olevad ruumid vahetati Kütteenete keskkomitee ruumidega, mis asusid Tallinnas Viruvärava puiesteel nr. 15, Gorbatševi majas (praegune Gorbatševi maja Estonia puiesteel nr. 15).

Ühes ühel ajal staabi asukoha vahetusega toimus ka töökompanii ruumide vahetus. Töökompanii asus Sadama tänavalt nr. 11 uutesse ruumidesse Narva mnt. nr. 42.

Tallinnas töökompanii juures asus ka Rügemendi ratsakomando, mis A kompanii I ja II rühma soomusrongidele asudes jäi ühes voriga Mõisakülla. Mõisaküllast saadeti ratsakomando ja voor 21. jaanuaril Viljandi, kus nad seisis tegevuseta kuni 31. jaanuarini. Siis saadeti ratsakomando ja voor Tallinna, kus nad asusid töökompanii ruumidesse. Esialgu jäid ratsanikest Viljandi I seersant O. Nurmberg ja skaut Mälk. 13. veebruaril viidi Viljandist Tallinna ka mõlemad nimetatud skaudid.

Tallinnas korraldati ratsakomandole õppusi komandotulema kohustetäitja I seersant Nurmbergi juhatusel. Õppekavas oli esikohal ratsasõit

ja mõõga käsitamise harjutused, mida igal päeval käidi drillimas Kadriorus. Suurt rõhku pandi ka püssiga sihtimisharjutusile ja võimlemisele, mis viidi läbi komando asukohas.

Tallinnas asudes oli ratsakomandos 10 meest ja 8 hobust. Kaks parimat ratsahobust võttis kapten Reissar endale isiklikeks sõiduhobuseiks. Neid ei tohtinud kasutada peale tema mitte ükski skaut.

Tallinnas asus ratsakomando kuni 18. märtsini, millal algas skautide koondamine Viljandi. Siis viidi komando üle Viljandi, kust ta I pataljoni koosseisus läks liinile.

Märtsikuu jooksul oli Rügemendi ohvitserkonnas mõningaid ümberpaigutusi ja seda peamiselt just kuu jooksul juuretunud ohvitseride arvel. Suurema muudatuse eelmises koosseisus tõi A kompanii ülema I leitnant H. Pinka surm. Uueks A kompanii ülemaks määrati 1. märtsist alates senine sama kompanii vanemohvitser I leitnant Leopold Martinson. Vaevalt jõudis I leitnant Martinson asuda soomusrongidel asuva dessandi juhtimisele, kui ta juba 3. märtsil sai raskesti haavata lahingus Alsvigi mõisa juures. Ametlikult ei määratud I leitnant Martinsoni asemele uut kompaniiülema kohustetäitjat. Arvatavasti täitis ajutiselt kompaniiülema kohuseid kompanii nooremohvitser II leitnant R. Tuisk.

13. märtsil ilmus teenistusse junkur Ernst Sauga, kes määrati A kompanii nooremohvitseriks, 16. märtsist alates aga kompaniiülema kohustetäitjaks. 22. märtsil viidi jällegi läbi A kompanii ülema vahetus. Siis määrati kompaniiülema k. t. 18. märtsil teenistusse ilmunud II leitnant Leonid Kane, kuna junkur E. Sauga endiselt jäi kompanii nooremohvitseriks. Peale nimetatud ohvitseride määrati A kompaniisse nooremohvitseriks ka II leitnant Adolf Lüüs (praegu major, Piirivalve Tallinna jsk. ülem), kes ilmus Väeossa 18. märtsil.

B kompanii ohvitseride koosseisus ei olnud mingit muudatust enne 18. märtsi, millal määrati sel päeval teenistusse ilmunud II leitnant Rudolf Raudsepp kompanii nooremaks ohvitseriks.

Märtsikuu jooksul ei olnud D kompanii ohvitseride koosseisus muudatusi.

E kompanii koosseisu täiendati märtsikuu jooksul kahe ohvitseriga. 5. märtsil määrati senine tagavararühma junkur E. Janson kompanii nooremohvitseriks. Samale kohale kompaniisse määrati ka 18. märtsil teenistusse ilmunud II leitnant Arnold Neumann.

Rügemendi ohvitseride koosseis täienes peale eelnimetatute kuni 20. märtsini veel järgmiste ohvitseridega: 25. veebruaril teenistusse ilmunud sv. ametnik Johan Üksi määrati Rügemendi teadetekogumise osakonna ülemaks (praegune luureohvitser). 18. märtsil määrati samal päeval Rügementi ilmunud I leitnant Max Klaving I pataljoni staapi.

7. märtsil Rügementi ilmunud soomlane junkur Sven Hellström ja 12. märtsil ilmunud soomlane junkur Carl Rudolf Haukanen määrati mõlemad Rügemendi staapi nooremohvitseri k. t.

Kapten Reissari tegevuses, mis alguses oli kantud õilsast eesmärgist meie riigikaitse korraldamisele kaasaaitamises nii materiaalselt kui ka moraalselt, hakkas veebruaril alguses ilmne mõningaid asjaolusid, mis lasksid oletada kaldumist äritsemisele ja omakasu tagaajamisele. Kuigi kapten Reissari tegevus alguses otseselt ei riivanud Väeosa majandamist, tekitas see siiski meestes teatavat võõrastust ja põlastust, millest hakkas aegamööda jahrenema esialgne poolehoid ja lugupidamine Reissari kui hea organisaatori vastu.

Reissar oli isik, kes suutis leida ja luua ei millestki. Kuidas see tal kõik õnnestus hästi! Olgu näiteks Rügemenidile relvvarustuse muretsemine. Skautid ei tundnud juba esimesist päevist puudust püssidest, kuulipildujaist ega laskemoonast. Neid oli alati tagavarakski. Ka varustus ei olnud veebruaris ja märtsis halb, võrreldes seda tolleaegse olukorraga. Peale selle organiseeris Reissar jaanuaris Viljandis „ei millestki“ 50 voodiga Rügemendi haigla. Samuti muretses ta oma Väeosale ruumid Viljandis ja Tallinnas. Ja peab tähendama, et seda kõike tegi ja korraldas Reissar ise, kasutamata oma lähemate abiliste — majandusjuhtide nõu ja abi.

Kogu Reissari tegevus jättis alguses kõrvaltvaatajaisse sügava ja mõjuva mulje, mis hakkas Reissari nime ümber looma juba teatavat aupaistet. Ja Reissar oli ka mees, kellele see meeldis. Mõningaist tema tegevusist ja väljendusist ilmetus, et tal olid teoksil väga laiaulatuslikud kavad. Teatakse, et ta olevat kavatsenud kõikidele soomusrongidele, ka laiarööpalistele, asetada skautidest dessandi, või teiste sõnadega, kavatsenud soomusrongid üle võtta. Skautidest dessandi asetamisega soomus-

I leitnant *Adolf Lüüs*

VR II/3. Kompanii- ja pataljoniüleml. Sai Dubrovka lahingus haavata.

rongidele saanuks kapten Reissar soomusrongide üldjuhiks, seega ühe vahvaima väeliigi nimeliseks juhiks. Soomusrongide võitudega jäädvustanuks kapten Reissar ajalukku kangelaste nimistusse ka oma nime, mis pannuks aluse ta edaspidisele karjäärile.

Nagu juba varemini mainitud, et Reissar oma tegevuses püüdis kasutada kogemusi ja ideesid Ameerika sõjaväest, nii seadis ta ka oma karjääri rajamisele oma vaimseks juhiks ameeriklase, kes saavutas oma populaarsuse sõjakäiguga Filippiinide saartele ja selle varal pärast tõusis ühendriikide esimeseks kodanikuks.

Näib, et kapten Reissargi varjas eneses suuri ideid, millede täitumiseks kombineeris oma tegevust vastavas suunas. Kõigele lähemale näis ta püüdvat ka Ameerika sõjaväe esindaja kapten Krantzi kaasabil, kelle saatjana sooritas ringsõidu Lõunarindel. Kapten Krantz oli huvitatud meie olukorrast ja sõdurite meeleolust rindel, mis pärast käis tutvunemas kohapeal. Olukorra õige tundmine oli vist muuseas tarvilik meile sõjavarustuse muretsemise küsimuste otsustamisel, sest oli ju kapten Krantz see, kelle kaudu anti ka palju sõjavarustuse tellimisi. Ringsõidul tutvustas kapten Reissar kapten Krantzi muuseas ka skautidega kr. soomusrongidel. Peale selle korraldas Reissar kapten Krantzi auks Estonias banketi kitsamale ringkonnale. Viimasega tahtis kapten Reissar nähtavasti kõrgemate sõjaväejuhtide tähelepanu kapten Krantzi kaudu juhtida ka enesele.

Tutvus kapten Krantziga osutus Reissarile kasulikuks, nagu näitab edaspidine tegevus.

Kõigest sellest kapten Reissari tegevusest ja tutvusest hoolimata hakkas aga teiselt poolt ta nimele kasvama tumestav varjulinik, mis hakkas katma tema ideelist tegevust. Nii pääses Väeosas juba avalikkusele suurema hulga vilja rekvireerimine Lätimaalt Ruhja ümbrusest ja selle toimetamine Tallinna. Kuigi Reissarile oli rekvireerimine lubatud ja Väeosa toitlustamiseks pidi ju kuskilt toitaineid saadama, tekitas siiski viie vaguni rukki ja otrade korruga Tallinna toimetamine teatava äritsemise mulje.

Samuti tekitas võõrastust, et Reissar vabatahtlikult kokkutulnud skaute kasutas mitmesuguste ametmeestena oma mõisas — Vastsemõisas. Nii olid mõisas skautidega täidetud valitseja, kupja, aidamehe, sepa ja kutsari ametkohad. Vastsemõisa läkitatud skaudid loeti teenistusesolevaiks ja nad said palka ja varustust ühel alusel teiste skautidega.

2. Rügemendi üksuste koondamine Viljandi, I pataljoni formeerimine ja ümberpaigutamine Valka.

Nagu juba eespooltoodud kirjeldusest selgub, asusid skaudid veebruaris ja märtsi alguses väga laiali. Rügemendi staap ühes majandusasutustega asus Tallinnas, A kompanii asus kitsarööpalisil soomusrongidel nr. 2 ja nr. 3, B kompanii oli 6. jalaväepolgu käsutuses Ruhja rajoonis, D kompanii õppusel Viljandis ja E kompanii ning ratsakomando õppusel Tallinnas. Niiviisi ebaloomulikult laialipaisatud üksuste majandustarvete korraldamine osutus eriti raskeks. Teiseks ei suutnud kapten Reissar leppida olukorraga, et skaudid viibisid teiste väeosade käsutuses, kus neid juhtiva väeosa huvides viimaseni kasustati.

Kujunenud olukorra parandamiseks tahtis kpt. Reissar tuua kergendust, kuid ta energiline tegevus ses suhtes ei annud tulemusi. A ja B kompaniid jäid edasi võõraste väeosade käsutusse.

Olukord skautide kasuks lahenes alles märtsi keskel, millal Ülemjuhatajal oli valminud kindel plaan Lõuna- ja Kagurinde ümberkorraldamiseks. Vastavalt Kagurindel kriitiliseks kujunenud olukorrale ja sellest tingitud jõudude ümbergrupeerimisele, käskis Ülemjuhataja skaudid koondada Viljandi 20. märtsiks, mis päevast neile pidi antama uus ülesanne.

Nähtavasti oli Ülemjuhatajal rinnete ümberkorraldamise kava teostamiseks ka skautide suhtes võetud kindel seisukoht. See ilmneb selgesti tema korraldusist kitsarööpaliste soomusrongide ja 6. polgu ülemale. 15. märtsil Ülemjuhatajalt saadetud telegrammiga teatati kr. sr. ülemale, et soomusrongide meeskonna täiendamine jääb täielikult sr. divisjoni ülemale hooldeks ja skaudid tuleb saata 20. märtsiks Viljandi.

Soomusrongide ülemale ei meeldinud skautide vabastamine ja ära saatmine, mispärast ta esines Ülemjuhataja ees palvega skaute edasi jätta kr. sr. dessandiks. Sellele vastas Ülemjuhataja oma telegrammiga 16. märtsil, kus kategooriliselt nõudis oma korralduse täitmist. Telegrammi sisu oli järgmine:

„Juhin tähelepanemist selle peale, et kõik skaudid peavad tingimata 20. märtsiks saama Viljandi koondatud. Sellest päevast saavad skaudid uue ülesande minu käsul. Laidoner.“

Vastavalt Ülemjuhataja käsule algas Rügemendi osade koondamine Viljandi. 18. märtsil viidi Tallinnast ära Scouts-Rügemendi staap, E ja töökompaniid. Tallinna jäeti ainult tagavarakompanii, staabi majandusjaoskond ja väikene osa töökompaniist. 20. märtsi hommikul saabus Viljandi B kompanii ja 21. märtsi hommikul A kompanii. Rügemendi üksused olid seega koondatud, mille järele võis alata ümberkorraldamine. Selleks oli ka Ülemjuhatajalt saadud järgmine korraldus:

„Polkovnik Kann, ärakiri kapten Pinkale ja kapten Reissarile Viljandi. Pange rõhku selle peale, et skautide pataljon saaks täitsa iseseisvaks väeosaks korraldatud ja võimalikult ruttu. 21. märtsi õhtuks ootan Teie käest teadet selle üle, kuidas on skaudid korraldatud ja kui suur on nende lahingvõime arvu ja väljaõppe poolest. Laidoner.“

21. märtsil algas Rügemendi ümberkorraldamine. Täiendati lahinguis kokkusulanud A ja B kompaniide koosseisu. Teiseks viidi lõpule komandode formeerimine ja meeste riiete ja relvadega varustamine. Suuremale osale meestele anti valged lambanahksed poolkasukad. Kõigile neid ei jätkunud, mispärast paljud jäid sinelitega. Ent sineleidki ei jätkunud kõigile. Paljud meestest jäid oma palitutega. Edasi täiendati kompaniide relvastust. D ja E kompaniides moodustati nn. Levisi ja Madseni komandod — kummaski 2 Levisi ja 4 Madseni jaoks. Nimetatud kaks kompaniid said seega esmakordselt kuulipildujad 21. märtsil. Samuti moodustati igas kompaniis üks pommipilduja komando. Relvade jagamine viimasel päeval oli tingitud sellest, et kapten Reissar alles 19. märtsil sai suurema osa kuulipildujaid ja 10 pommipildujat.

Ülemjuhataja poolt määratud ajaks lõpetati I pataljoni korraldamine, mispeale kapten Reissar 21. märtsil kell 19.30 kandis ette järgmist:

„Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Laidoner, staabi ülema läbi.

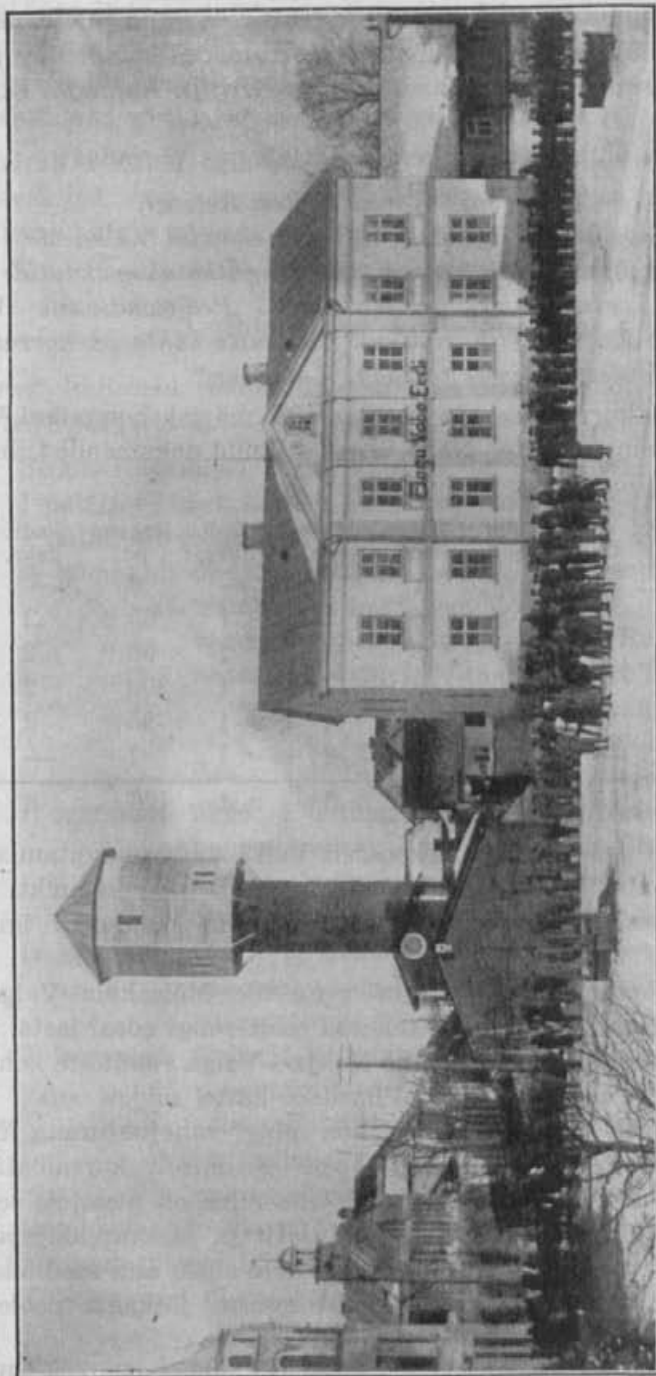
On au teatada, et Teie käsk scoutide koondamiseks Viljandi on täidetud. Praegune scoutide A, B, D ja E kompaniide käesolev tegevjõud on 276 tikku, 2 rk. „Maximi“, 6 kk. „Levisi“, 16 automaatpüssi, 4 pommipildujat, peale selle 12-meheline ratsasalk ning tarvilik jagu laskemoona. Kolmel kompaniil on igal oma majandusvoor, aga puudub igal voorist üks hobune. Et pommipildujad ja osa kuulipildujaid alles 19. märtsil saime, kuluks vähemalt 5 päeva õppuseks ära. Et aga otse lüünil tulnud haigeks jäänud mehi kompaniidesse tagasi saada, läheb vähemalt 10 päeva tarvis.

Peale selle on meil oma töökompanii ja laatsaretiosakond vähemal arvul.

Varustuse täienduseks läheks veel tarvis 3 Levisi, 2 automaatpüssi, 5 sadulat ja 10 hobust.

Aupaklikult Scoutide ülem: capt. Reissar.“

22. märtsil korraldati 2. brigaadi ülema poolt Viljandi turuplatsil Scouts I pataljoni ülevaatus. Ülevaatuses rivistati terve pataljon ühes kuulipildujatega. Pärast rivilist ülevaatuset viidi skaudid Viljandi järve ääre, kus neid katsetati taktikalises väljaõppes. Pataljonile anti ülesanne

Rügemendi I pataljoni ülevanatus brigaaditulema polk. Kann'u poolt 22. märtsil 1919. a. Viļandis turuplatsil (Laidoneri platsil.) Eeskesel pataljoni ohvitserid.

vallutada teisel pool järve olev mägi. Kallaletungi lähtealus määrati suplusmajade juuresolevasse kuuskede salka. Antud ülesande täitsid skaudid korralikult, sellest hoolimata et korraldatud kallaletung pataljoni koosseisus oli esimene. 2. brigaadi ülem polkovnik Kann jäi skautidega täiesti rahule.

Sama päeva õhtul saabus Ülemjuhatajalt uus korradus:

„Polkovnik Kann, kapten Reissar.

Vüige kõik Viljandi koondatud skaudid Valka üle, kus nad esialgu jäävad minu reservi. Valgas jätkatakse skautide koondamist, korraldamist ja õpetamist. Pealelaadimine Viljandis homme 23. märtsi hommikul. Vagunite kohta on korraldus tehtud. Täidesaatmisest teatada. Laidoner.“

Saadud uue korralduse põhjal algas 23. märtsi hommikul Viljandis Pataljoni laadimine rongile. Nagu ühest säilinud dokumendist ilmneb, oli üleviimisel Pataljoni koosseis järgmine:

	Ohv.	Sõd.	Hobu- seid	1-hob. vankr.	2-hob. vankr.	Kraami pd.	Padr. kaar.	Väli- kõöke
Staab . . .	3	8	1	1	—	6	—	—
A komp. . .	3	70	5	1	1	65	2	1
B „ . . .	3	85	6	1	1	60	2	1
D „ . . .	3	95	5	1	1	200	2	1
E „ . . .	3	70	5	1	1	95	2	1
Ratsa k-do .	—	12	9	?	?	?	—	—
Kokku:	15	340	31	5	4	426	8	4

Arvatavasti pidi I pataljoni koosseis Valka ümberpaigutamisel olema suurem, sest toodud tabelis puudub töökompanii, sidumispunkti ja sidekomando koosseis, kelle arvulise suuruse kohta puuduvad igasugused andmed.

23. märtsil pärast lõunat väljus rong üle Mõisaküla Valga poole. Jõudnud õhtul Ruhja alevisse, ei tahetud sealt rongi edasi lasta, sest olevate andmete põhjal olevat vaenlane Ruhja—Valga raudteele kohati väga lähedal ja võivat rongi vallutada. Pimeduse kattel sõideti siiski Ruhjast edasi ja 24. märtsi hommikul jõuti ilma mingi vahejuhtumita Valka.

Valgas jätkati I pataljoni väljaõpet. Peamiselt korraldati õppusi laskeasjanduse alal, sest uute relvade käsitsemine oli meestele seni tundmata ala. Korraldati laskmisi kuulipildujaist ja pommipildujaist. Mõne päevaga ei suudetud teha küll kuigi palju, kuid siiski anti meestele algelisi teadmisi. Edasi pidid mehed minema lahingusse jätkama poolelijäänud õppust.

26. märtsil vaatas Ülemjuhataja kindral Laidoner Valgas Rügemendi I pataljoni isiklikult üle ja määras pataljoni ülemaks kapten F. Pinka.

Kindral Laidoner pidas ka meestele vaimustava kõne ja avaldas tänu vahvaile A ja B kompaniide meestele, kes juba lahinguist osa võtnud ja seal üles näidanud oma raugemata võidutahet ja vaprust. Ta käskis kõiki vahvasti võidelda oma isamaa parema tuleviku kasuks ja soovis õnne ning edu edaspidiseks võitluseks iseseisva väeosana.

Kindral Laidoneri isikust ja tema kõnest vaimustusid mehed väga. Neil kasvas usk oma kõrgemasse juhisse. Edaspidise meeoleolu tõusule andis Ülemjuhataja kõne tugeva tõuke.

3. Rügemendi juhtiv koosseis.

Pärast mitmeid muudatusi kujunes Rügemendi juhtiv koosseis 27. märtsiks järgmiseks:

Scouts-Rügemendi ülem kapten Henry Reissar.

I pataljoni ülem kapten Friedrich Pinka.

I pataljoni ülema abi ja adjutant I leitnant Herbert Freiberg.

A kompanii ülem: I leitnant Leopold Martinson — haiglas.

„ aj. ülem: II leitnant Leonid Kane.

„ vanemohvitser II leitnant Karl Krudenbrunn.

„ nooremohvitser II leitnant Robert Tuisk — läkitatud.

„ „ junkur Ernst Sauga — haiglas.

„ „ II leitnant Adolf Lüüs.

„ „ II leitnant Anton Allik — haiglas.

B kompanii ülem: I leitnant Johannes Paulmeister.

„ vanemohvitser I leitnant Jakob Rehe.

„ nooremohvitser II leitnant Rudolf Raudsepp.

„ „ junkur Leonhard Lasimer — haiglas.

D kompanii ülem: II leitnant Herbert Jakobson.

„ vanemohvitser II leitnant Voldemar Zupsmann.

„ nooremohvitser junkur Hans Ingermann.

E kompanii ülem: I leitnant Elmar Urm.

„ vanemohvitser II leitnant Aleksander Uibo.

„ nooremohvitser II leitnant August Tiltinis-Lavzevits.

„ nooremohvitser II leitnant Arnold Neumann.

Ratsakomando ülem: I seersant Otto Nurmberg.

Majandusülem: I leitnant August Rebane.

Töökompanii ülem: I leitnant Eugen Ivanov.

„ ülema abi: II leitnant Adolf Taade.

Tagavara kompanii ülem: kapten Krapivsky.

„ „ ohvitserid: junkur Ernst Janson.

Rügemendi staabis: sv. ametnik Johan Üksi — teadetekogumise osakonna ülem,
I leitnant Max Klaving ja nooremohvitseri
k.t. junkur Sven Hellström ja junkur
Rudolf Carl Haukanen.

Rügemendi vanem arst: dr. Kristjan Park.

I. Orava alt Ivanovo Bolotoni.

1. Üldolukord Kagurindel 27. märtsiks 1919. a. ja ettevalmistused üldiseks pealetungiks.

17. veebruaril Kagurindel alanud punaväe pealetung arenes visalt, kuid seejuures järjekindlalt. Kestvate lahingute järele olid punased 15. märtsiks surunud nende vastu teotsevad eesti väeosad Vastseliina—Orava—Kahkva—Mädajõe joone taha. Sel üldjoonel arenesid lahingud üksikute esemete pärast kuni märtsi lõpuni, millal eesti vägede poolt kavatseti alustada üldist pealetungi Petseri vallutamiseks ja võitlusliini viimiseks vene territooriumile.

Punaväe pealetung Kagurindel arenes edukalt just põhja pool Valga-Irboska raudteed, mis peamiselt tingitud meie jõudude vähesusest selles rindeosas. Punased, sellesse rindeossa koondatud tugevate jõududega, tahtsid nähtavasti vaba hoida Peipsi järve edelakallast, et sealt esimesel võimalusel pealetungi arendada Võru- ja Tartumaa vallutamiseks. Soodustusi selleks pakkus Peipsi järv, mis kattis punaste paremat tiiba.

Punaväe pealetung Valga-Irboska raudtee ja Peipsi järve vahel sundis raudteel teotsevad soomusrongid ja raudtee rajoonis teotsevad jalaväeosad paratamatule taandumisele. Punaväe pealetungiga põhja pool Valga-Irboska raudteed pikenes ka meie Kagurinne, mis muutis veelgi raskemaks meie väeosade üldise olukorra. Ei suudetud enam luua pidevat rinnet, vaid väeosad asusid hajutatult, jättes üksteise vahele suuri katmata tühemeid.

Säärane ebaloomulikult raske olukord Kagurindel ei võinud kesta kauemini. Et lühendada meie Lõuna- ja Kagurinnet, meie vasakule tiivale anda kindel tugi Peipsi järve näol, asuda paremaile positsioonidele ja sõjategevus üle viia vaenlase territooriumile, otsustas Ülemjuhataja Kagurindel alustada suurejoonelisemat ja väeosade enam kokkukõlastatud pealetungi.

Kavatsetava operatsiooni läbiviimiseks korraldas Ülemjuhataja Lõunarinde ümber. 27. märtsil ilmus Ülemjuhataja sellekohane käskkiri, mis määras ka skautide ülesande.

„Lõunaväerinde juhatuse korraldamiseks ja kergendamiseks käsen 2. diviisi alla kuuluvatest väeosadest kaks, teise ja kolmanda, diviisi formeerida. Teise diviisi alla jäävad 1. brigaadi staap ja 2. ja 7. jalaväepolgud, Tallinna, Tartu ja Viljandi kaitsepataljonid, 1. ratsapolk, 2. diviisi tagavarapataljon ja Läti väeosad.

Kolmanda diviisi alla kuuluvad: 2. brigaadi staap, 3. ja 6. jalaväepolgud, Pärnu kaitsepataljon ja 2. ratsapolk. Haapsalu tagavarapataljon nimetada ümber 3. diviisi tagavarapataljoniks.

Scoutide pataljoni ühes 3. patareiga, Kuperjanovi partisanide pataljoni ja Kalevi Maleva annan soomusrongide divisjoni ülema käsutada.

Kõik kerge- ja raskepatareid jäävad ajutiselt nende diviisi ülemate käsutada, kelle piirkonnas nad praegu töötavad. Piirjooneks 2. ja 3. diviisi vahel määran: Virtsjärve ja Väike-Emajõe kuni Tsooru mõisani, edasi joone kuni Nikeri küalani Aa jõe ääres ja edasi Aa jõgi kuni Tilderni ja Aahofini.

Valga raudtee sõlme annan soomusrongide divisjoni ülema alla.

Teise diviisi ülemaks jääb polkovnik Puskar, staabiülemaks kindralstaabi kapten Mutt; 3. diviisi ülemaks nimetan kindral Põdderi, staabiülemaks kindralstaabi alampolkovnik Reeki...“

Nimetatud ülemjuhataja käskkirja põhjal määrati soomusrongide divisjoni löögijõu suurendamiseks skaudid, Kuperjanovi partisanid ja Kalevi Maleva. Nüüd, millal rinnete ümberkorraldamine lõpetatud ja soomusrongide löögijõudu tugevasti suurendatud, võis Kagurindel alata pealetung. Pealegi oli punavägi Marienburgi suunas löödud taganema ja seega rinne lõuna pool raudteed enam-vähem kindel.

Pealetungi algamiseks anti II diviisi staabist soomusrongide divisjoni ülemale kapten Irvele, kes oli määratud operatsiooni üldjuhiks, järgmine korraldus:

„Oleks väga tarvilik, et Teie väeosad, kes raudteest põhja pool saavad töötama, võimalikult energiliselt Marga, Orava ja edasi põhja poolt vaenlase läbi murraksid. Rápina poolt saavad kindral Rodzjanko väed peale tungima. Ootamatu ja kiire peab olema pealetungimine, mis toob vaenlase läbimurdmisele. See annab meie kätte tervelt 85., 87. ja 6. vene polgud“.

Vastavalt II diviisi ülemalt saadud korraldusele asus kapten Irv koostama operatsiooniplaani. 27. märtsi hommikuks kutsus ta Piusa jaama soomusrongile nr. 1 ühiseks nõupidamiseks kokku operatsioonist osavõtvate väeosade ülemad. Sellest nõupidamisest võtsid osa: 2. jal. polgu ülem al-polk. Kurvits, 7. jal. polgu ülem kapten Anderson, Scouts I pataljoni ülem kapten Pinka, skautide asutaja kapten Reissar, Kalevi Maleva pealik Tõnson ja soomusrongide looja kapten Pitka.

Pärast olukorra hindamist ja ühist nõupidamist jõuti operatsiooni läbiviimiseks otsusele, mis operatiivkäsus soomusrongide divisjonile väljendatud järgmiselt:

„Vaenlasel, kes Pihkva sihis iga päev peale tungib, on nähtavasti kavatsus Tuderna silda enda alla võtta ja meie väeosi, kes raudtee ja Peipsi järve vahel opereerivad, tagasi suruda.

Vaenlane püüab Peipsi lõunakallast vaba hoida, et sealt võimalikul korral sügavamale Eestimaa sisse tungida, kui järv lahti läheb, või jälle röövkäike jätkata.

Marienburgi teel on vaenlane põgenemas. Lühikese aja jooksul, milal meie väed taganesid, on vaenlane jõudnud väga palju hävitust toime panna. Et vaenlasel edaspidi kaoks tahtmine röövimiseks ja et meie väe- osadele, kes vahetpidamatult on vaenlasega lahinguis, anda kergendust ja puhkust, selleks on tarvis: Pihkva sihis meie liini lühendada ja asuda paremaile seisukohtadele.

Põhja pool raudteed Tahna, Mäe- ja Ala-Hanikase liinil asub meie 7. polk. Lõuna pool raudteed 2. polk Dupleva, Ermakova, Dubrovka liinil.

Põhja pool raudteed asub vaenlane Luuska-Orava liinil. Luuska, Madikülas 1. Petrogradi polk 6 kuulipildujaga. Kliima, Kõrgemõisa, Orava ja Kõvera külades 16. polk. Viva küla juures vaenlase raskepatarei.

Ülesande täitmiseks käsen: kapten Reissar Scoutide rügement — 4 suurtükki, 2 kuulipildujat, 6 lüüsi, 15 automaatpüssi ja 4 pommipildujat — liikuda läbi Hoinkalsa (Ala-Hanikase), Telliskivivabrik, Mustjärv, Orava ja Kõvera külad oma alla võtta ja vaenlasest puhastada Suur- ja Väike-Nitšajeva (Suur-Netsaevo ja Väike-Nedsaja) ning Trotsjanka (Treeski) külad.

Leitnant Sabolotnoi: soomusrong nr. 1-a, soomusrong nr. 5-b — 4 suurtükki. Võimalikult ligemale sõita vaenlase soomusrongidele. Vaenlase soomusrongid Piusa taha tõrjuda.

Leitnant Neps: soomusrong nr. 5-a, soomusrong nr. 1-b, soomusrong nr. 2 — toetada suurtükitulega skautide pealetungimist ja dessandiga Kolodavitsa, Võmorkovo, Lahnova külad vaenlasest puhastada.

Pealik Tõnson: Kalevlaste Maleva — kaitsta endisi seisukohti, tugevamad luurekäigud ette võtta Vastse-Roosa sihis.

Leitnant Unt: üks rood, üks miinipilduja, üks 1½" suurtükk. Üks rood 28. märtsil kell 04.00 saata Schroode ja Adsel-Neuhofi peale, vaenlasest puhastada ja siis tagasi tulla. Peale ülesande täitmist kapten Sarapuu kaitseliitlased vabastada ja saata kapten Sarapuu käsutada.

Kapten Sarapuu: Kaagjärve, Laanemetsa, Hargla sillad kaitsta. Võimalikult kr. soomusrong nr. 2 dessanti toetada.

Al-kapten Laaman: soomusrong nr. 2, soomusrong nr. 3, soomusrong nr. 4, soomusauto „Vahur“. Soomusrong nr. 2 dessandil Tillik, Pedrauds ja Segu vaenlasest puhastada. Soomusauto „Vahur“ Koikülas reservis.

Kapten Luiga: soomusrong nr. 3 reservis Valgas. Soomusauto „Estonia“ remondis. Ratsaeskadron, reservis Valgas.

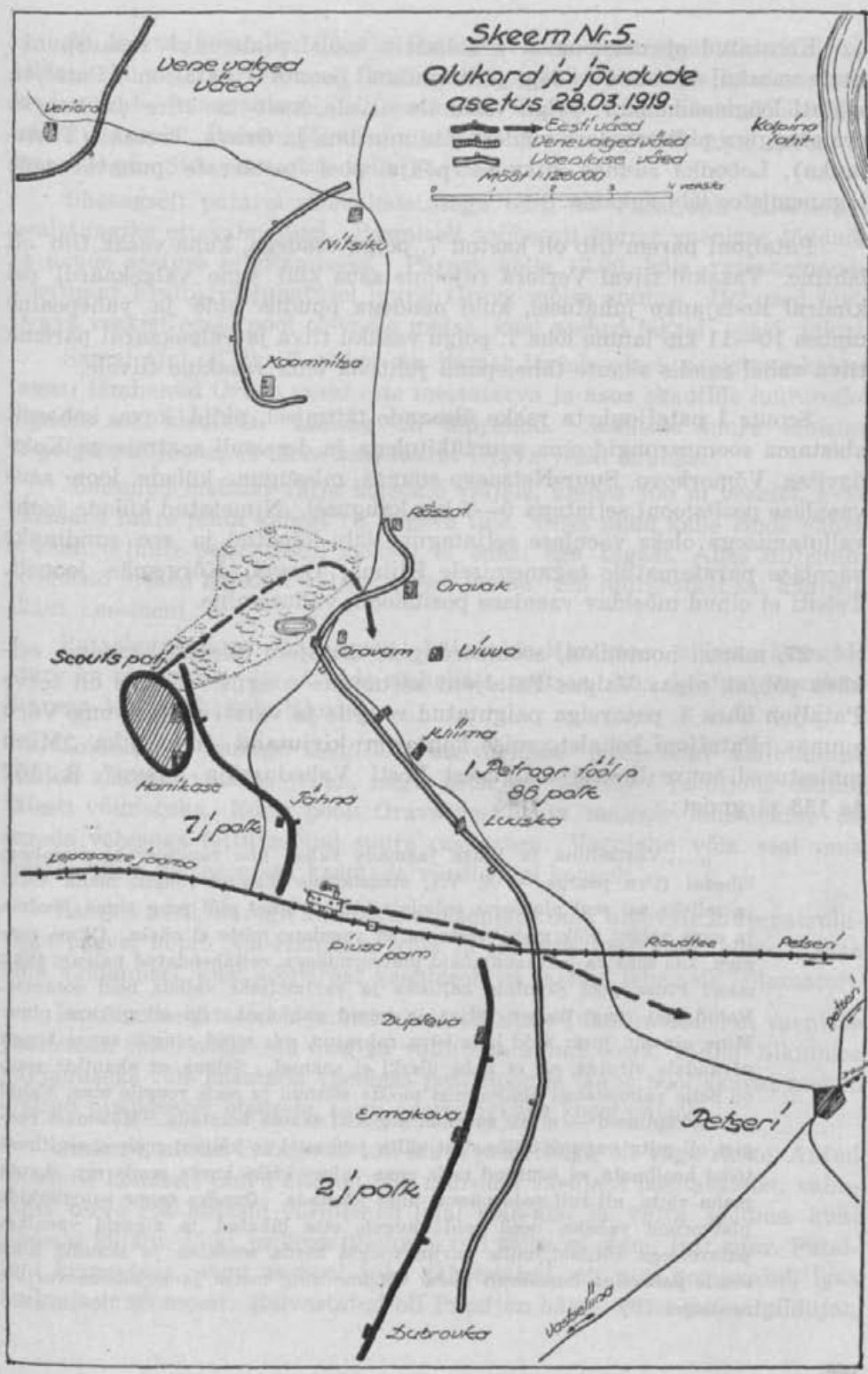
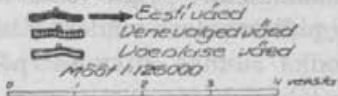
Tegevuse algusest teatatakse eraldi.

Haavatud saata Vastseljainasse ja Piusasse. Div. arsti k.t. dr. Holdil hoolitseda, et haavatud saaksid korrapäraselt seotud ja evakueeritud.

Minu asetäitjad: kapten Reissar ja leitnant Neps.

Divisjoni ülem: kapten Irv“.

Skeem Nr.5.
Olukord ja jõudude
asetus 28.03.1919.

Koostatud operatsioonikava kohaselt lasus pealetungi raskuspunkt rinde vasakul tiival. Pealöögi pidi andma Scouts I pataljoni. Pataljon asetati löögirusikana 7. polgu vasakule tiivale, kust ta kiire ja hoogsa pealetungiga pidi vaenlase rindest läbi murdma ja Orava, Treeski (Trotsjanka), Lobodka suunas liikudes põhja pool teotsevate punaväeosade taganemistee läbi lõikama.

Pataljoni parem tiib oli kaetud 7. polgu osadega, kuna vasak tiib oli lahtine. Vasakul tiival Veriora rajoonis asus küll vene valgekaardi osi kindral Rodzjanko juhatusel, kuid nendega puudus side ja vahepealne umbes 10—11 km laiune lõhe 7. polgu vasaku tiiva ja valgekaardi parema tiiva vahel sundis skaute tähelepanu juhtima oma vasakule tiivale.

Scouts I pataljoni, ta raske ülesande täitmisel, pidid kava kohaselt abistama soomusrongid oma suurtükitlega ja dessandi saatmisega Koldavitsa, Võmorkovo, Suur-Netsaevo suunas, missugune külade joon asus vaenlase positsiooni seljataga 6—7 km kaugusel. Nimetatud külade joone vallutamiseks oleks vaenlase seljatagune läbi lõigatud ja see sundinuks vaenlase paratamatule taganemisele Kliima, Orava, Kõrgemäe joonelt. Teisiti ei olnud mõeldav vaenlase positsiooni vallutamine.

27. märtsi hommikul, soomusrongide divisjoni ülemalt saadud eelkäsu põhjal, algas Valgas Pataljoni asetamine rongile. Õhtuks oli terve Pataljon ühes 3. patareiga paigutatud rongile ja varsti väljus rong Võru suunas. Pataljoni kohaletoomise kohta on kirjutand Joh. Pitka „Minu mälestused suure Ilmasõja algusest Eesti Vabadussõja lõpuni“ lk. 152 ja 153 järgmist:

„... Vastseliina ja Piusa jaamade vahel, ühe raudteevahi majakese lähedal (Oru peatus — A. V.), otsustasime skaudid rongilt maha võtta ja selleks sai seal platvorm valmis tehtud. Öösel pidi rong sinna jõudma ja enne valget kõik maha võetama, et vaenlane mitte ei näeks. Olime rongiga, kus seas ka laevasuurtükid platvormidega, eeltähendatud paigast tükki maad Piusa pool skautide kaitseks ja varjamiseks valmis neid ootamas. Vahid olid rongi ümber väljas ja teised puhkasid. Öö oli pilkane pime. Mina uinusin just; äkki käis kõva raksatus, mis mind pingilt suure hooga põrandale virutas, nii et kohe üleski ei saanud. Selgus, et skautide rong oli neile valmistatud platvormist mööda sõitnud ja meie rongile otsa. Vahid — kooliõpilased — ei ole suutnud aegsasti skaute hoiatada. Mõlemast rongist oli mitu vagunit rööbastest välja jooksnud ja kõigest meie energilisest tööst hoolimata, ei suutnud meie enne valget kõike korda seada ega skaute maha võtta, nii tuli seda päeval alles lõpetada. Õnneks saime suurtükkide platvormid vabaks, need said kaugele ette liikunud ja algasid vaenlase patareidega võitlust, mille varjul rongid korda seadsime ja skaudid ühes nende patareiga õnnelikult maha võtsime ning metsa ja külladesse varjule saatsime...“

28. märtsi hommikul jõudis Pataljon ühes patareiga Ala-Hanikase külla, kuhu asuti kortereisse. Patarei asus positsioonile Mäe-Hanikase küla loodeservale, kuna patarei VP seati üles Tahna küla kirdeservale ühe küüni katusele. Patarei lõi telefonisideme Scouts I pataljoni, 7. polgu ja oma VP-ga. Side oli veetud kella 17.00-ks.

Üheaegselt patarei ettevalmistusega tehti ka Pataljonis eelseisvaks pealetungiks ettevalmistusi. Peamiselt toimetati luuret vaenlase jõudude ja nende asetuse selgitamiseks. Pärast kella 13.00 käis ratsakomando I leitnant Freibergi juhatusel luurel Orava mõisa suunas. Hobused jäeti Orava veskist edela pool olevasse metsa, kust mehed läksid edasi jalgsi.

Samal ajal oli üks 7. polgu osa pärast järjekordset pealetungikatset tagasi tõmbunud Orava veski ette metsaserva ja asus skautide luureretke algades seal ahelikus. Lahing oli lõppenud. Skautide luure läbistas 7. polgu osa joone, et toimetada luuret Orava veski suunas.

Jõudunud metsast välja lagedale väljale, umbes 300 m veskist, avas vaenlane luure pihta kahest rk. tugeva tule. Olles nüüd kahe rinde vahel, ei saanud luure paari tunni jooksul ei edasi ega tagasi. Alles hiljemini roomasid mehed lagedalt väljalt tagasi metsa. Sel luureretkel sai haavata skaut Leesment.

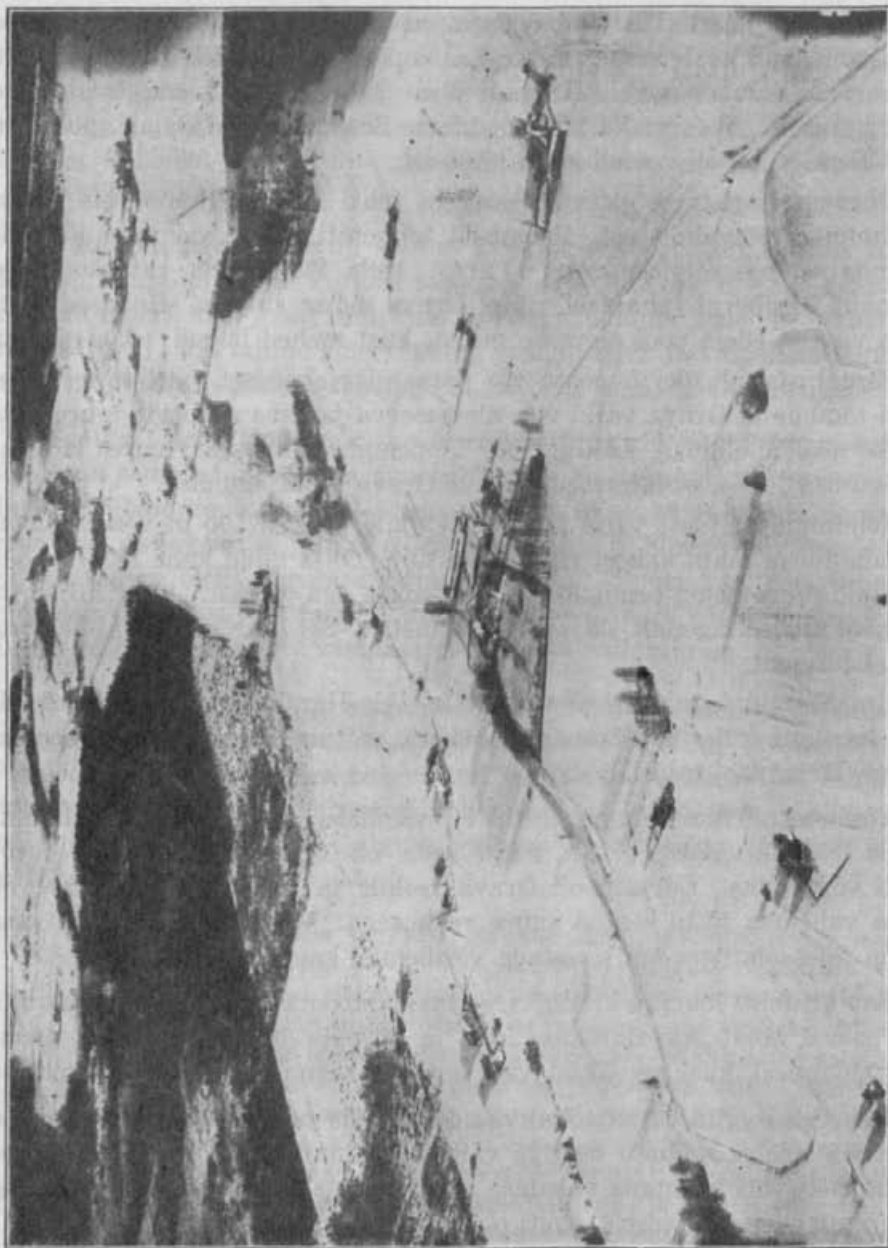
Ratsakomandoga üheaegselt käis Ala-Hanikase külast skautide luure ka sama küla ja järvede vahelises metsas, kus kohtas vaenlase luurega Metsavahi talu lähedal.

Toimetatud luurega selgitati, et vaenlase positsiooni vallutamine rindelt säärase väikese jõuga, nagu seda oli Scouts I pataljon, osutub täiesti võimatuks. Edela poolt Orava veskile ja mõisale lähenemine oli lageda vahemaa tõttu seotud suure raskusega. Vaenlane võis seal oma tulejõu täies ulatuses ära kasutada võrdlemisi kaugelt.

Samuti tehti luurega kindlaks, et vaenlane oma tugevate luurepatrullidega päeval hoiab Ala-Hanikase küla ja järvede ümbruses oleva metsa oma valdamisel, kust seepärast vaenlasele ei saanud läheneda ootamatult.

Luurega selgitatud asjaolud viisid skautide juhid mõttele, et vaenlase positsioon tuleb ootamatu löögiga vallutada ainult öösel, millal liikumise varjamiseks võis kasutada vaenlase positsioonist lääne pool asuvat metsa. Jõutud niisugusele otsusele, asuti operatiivkäsu koostamisele.

Olukord, milles Pataljonil tuli alata pealetungi, oli väga raske. Antud ülesande kohaselt pidi Pataljon läbi murdma vaenlase positsioonist, vallutama terve rea külasid võrdlemisi laialdasele maa-alale ja välja jõudma kuni Treeski küalani. Jõud, millega ülesanne tuli täita, ei olnud just suur. Pataljoni koosseisus, nagu eespool juba tähendatud, oli neli kompaniid, igas keskmiselt 80 meest. Relvastatud oli Pataljon hästi. Oli 4 pommipildujat,

Vaade õhust Orava ms. ümbrusele (lõunast põhja). Keskul Orava ms. Vasakpoolses metsaservas asetses kallialtungalähtealus.

2 rk. „Maksimi“, 21 kk. „Madseni“ ja „Levisi“. Seega iga kompanii kohta keskmiselt 8 automaatreleva, või iga 10 mehele üks automaatrelev. Peale selle oli Pataljonile juure antud nelja 3" suurtükiline kergevälipatarei nr. 3 leitnant G. Leetsi juhatusel (praegu kolonel, Tartu Kaitseringkonna ülem).

Pataljoni lahingväertus oli meeste väljaõppe suhtes kaheksugune. Suurem osa A ja B kompanii mehi oli juba osa võtnud lahingtegevusest, kus said oma parima õppuse. Nimetatud kompaniide mehed olid juba lahinguis karastatud sõdurid, kes teinud paljugi kangelastegusid ja kes ootasid aega, et minna terve Pataljoniga koos võitlusse ja kirjutada ilusaid lehekülgi Väeosa ajalukku.

D ja E kompaniid ei olnud veel liinil käinud, mispärast mehed olid nü. „tulega ristimata“. Lahingulist väljaõpet korraldati nendega Tallinnas ja Viljandis, kuid see õppus oli puudulik. Puudus noorte õpetamiseks vastava vilumusega kaader ja ka vastavad õppeabinõud. Nii ei olnud kummalgi kompaniil kuulipildujaid, mispärast nende käsitlemine osutus tundmatuks õppealaks. Alles I pataljoni formeerimisel moodustati mõlemas kompaniis kuulipilduja komandod — toimkonnad ja anti välja kuulipildujad. Samuti võeti uute tundmata relvadena tarvitusele pommipildujad. Loomulikult ei suudetud selle lühikese vaheaja jooksul (21.—27. märtsini) kätte õpetada materjalosa ega lasketehnilisel alal kõike vajalikku. Jõuti õpetada vaid niipalju, et osati relvast lasta. Kui tuli aga ette mõni rike või takistus, siis ei osatud seda kohe leida ega kõrvaldada, vaid relv muutus „töövõimetuks“.

Meeste meeleolu oli üldiselt hea. Selles tuli teatav pööre Valgas. Viljandisse koondamisel oli meeste meelolus märgata teatavat langust. Peamiselt oli see tingitud A ja B kompanii meeste liialt värskeist — kibedaist mälestustest, mis toodud kaasa võõraste väeosade alluvuses viibimisest. Samuti mõjus D ja E kompanii meeste meeleolule teatavas mõttes halvavalt ettevalmistus liinile minekuks.

Valgas tõusis meeste meeleolu pärast ülemjuhataja kindral Laidoneri ülevaatus ja vaimustavat kõnet. A ja B kompanii mehed kuulsid, et nende teeneid hinnatakse kõrgelt. Loomulikult lõi selle tõsiasja kuulmine hoopis teise meeleolu, mida nad ise nii väga tahtsid kuulda. Nad tahtsid edasi võidelda endises vaimus, nende põhimõtete järgi mis rajatud eelmisis lahinguis: juhid ees — edasi!

Meeleolu tõusule mõjus ka kaasa Valgas enne väljasõitu meestele jagatud marjakeedis. Seda anti igale mehele soovikohaselt, kuipalju keegi suutis süüa.

Pataljonile juureantud 2. suurtükiväe polgu 3. patarei koosseisus oli 4 suurtükki, 2 ohvitseri, 100 sõdurit ja 81 hobust. Patarei formeerimine teostati Tallinnas leitnant Georg Leetsi poolt 17.—25. märtsi ajavahe-
mikul. Nooremaks ohvitseriks oli patareis lipnik Derrik. Patarei relvadeks oli 4 soomlasilt saadud vene 76,2 mud. 1902 kiirlaskjat välikahurit. Hobused, samuti soomlaste omad, toodi Rakverest. Meeskond komplekteeriti Tallinnas Juhkentali kasarmus asuvast tagavarapatarei meestest. Meeskonna suhtes valikut ei olnud. Nii sattus patareisse tublide meeste

kõrval ka poliitiliselt tugeva pahempoolse maailmavaatega ja suurtükiväelise ettevalmistuseta mehi. Säärase kirju, väljaõpetamata ja kokkuliitmata meeskonnaga tuli patarei liinile. Ja nagu näitas patarei esialgne tegevus, andis meeskonna puudulikkus end valusasti tunda.

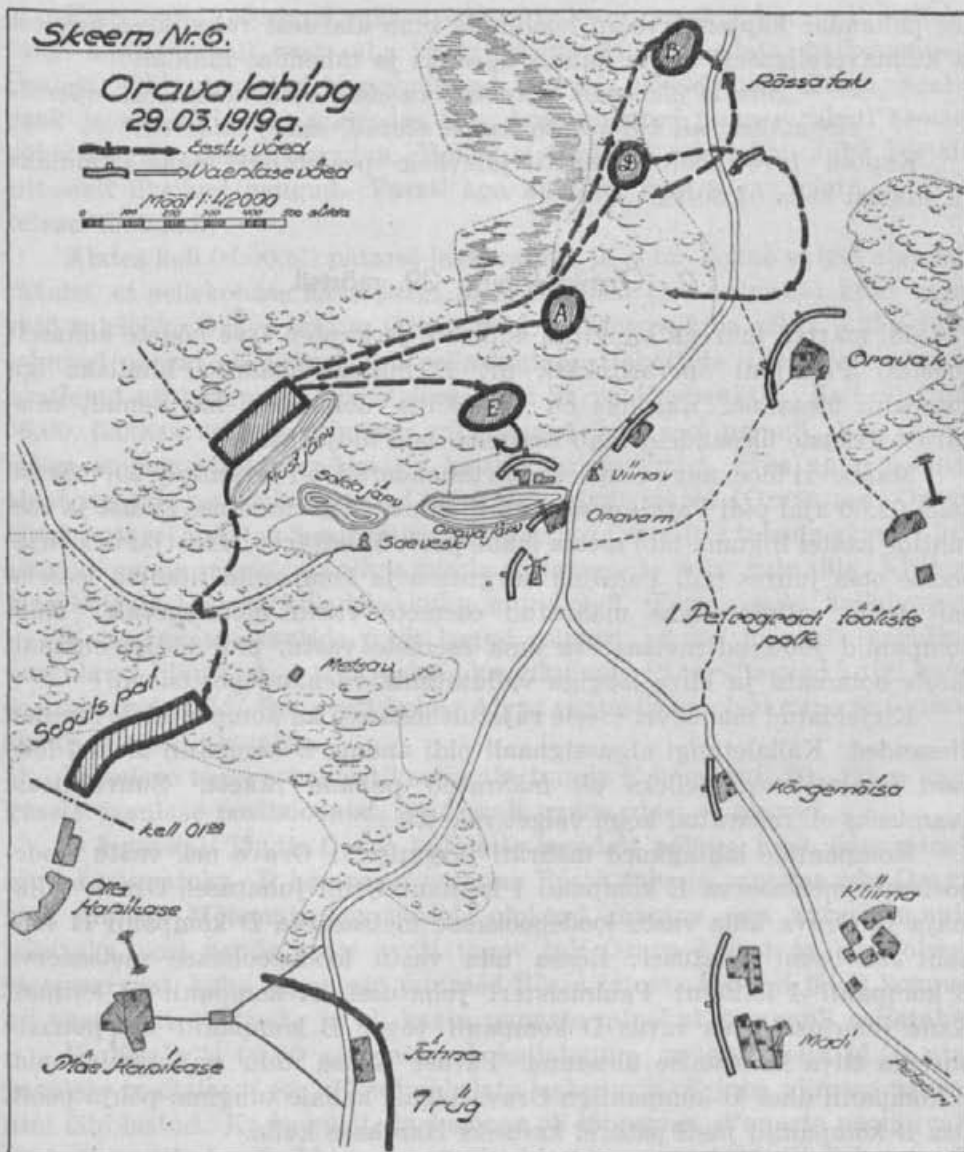
Põhja pool raudteed asus vaenlane kaitsel Luuska, Madi, Kliima, Kõrgemõisa, Orava ms., Orava, Rõssa talu joonel. See vaenlase positsioon kujutas endast ümbruskonda valitsevate kõrgustikkude joont hea laskeväljaga meie vägede poole ja oli vaenlase poolt ka osaliselt kindlustatud. Märtsikuus löödi soomusrongide dessantide poolt sellel joonel ägedaid lahinguid vahelduva eduga. Lõpuks vallutasid enamlased ikkagi selle joone, kust 7. polgu mitmekordsed kallaletungid likvideeriti. Kõigi andmete järgi oli sellel joonel teotsevais punaväe polkudes maksev kõva distsipliin. Üle poolte meestest olid mobiliseeritud, kuid nad seisid kommunistide juhtimisel, kes piinliku täpsusega valvasid nende tegevuse järele. Meeste meeolus oli märgata langust. Neid valdas tüdimus.

Vaenlase jõudude kohta arvudes puuduvad kindlad ja tõenäolised andmed. Kindlasti ei ole ka teada, missugune polk asus Orava ms. ja Rõssa talu joonel. Üldiste andmete järgi teotses põhja pool raudteed 10. diviisi 86. kütipolk, 8. Tveri polk, 1. Petrogradi tööliste polk, 52. Tallinna Eesti kommunistlik polk ja Pihkva kommunistlik polk. Peale selle Oravas 2 3" suurtükki ja Viva külas raskepatarei. Mõnede andmete järgi asus Madi, Rõssa joonel 86. kütipolk ja 1. Petrogradi tööliste polk. Arvuliselt hinnati vaenlase üleolekut kahe — kuni kolmekordseks.

Nagu juba eespool tähendatud, kujutas vaenlase positsioon ümbruskonda valitsevate kõrgustikkude ahelat hea laskealaga meie poole. Üldiselt on Orava ümbruse maastik kinnine, kaetud metsaga. Ainuke lagedam riba metsade vahel on punaste poolt organiseeritud esemete joon, mis ulatub Margast kuni Kõrgemäeni (Richora). Oravast põhja poole läheb riba kitsaks, umbes ühe km laiuseks.

Maastikust tingituna osutub pealetung Oravale edela ja lõuna poolt väga raskesti teostatavaks. Orava ms. ja veski, mis mõlemad asuvad kõrgemal künkal, moodustasid punaseile tugeva kantsi, millele kallaletung üle lageda põllu mõttetü. Pealegi on veski massiivne kiviehitus, kust head vaatlusvõimalused edela ja lõuna poole. Soodsama varjatud lähenemisteena võis kasutada nimetatud joonest lääne pool asuvat paksu metsa, mis põhja pool Orava järve ulatus punaste positsioonini 300—400 m kaugusele, kohati veelgi lähemale.

Pealetungi läbiviimine langes märtsi viimaseile päevadele, millal järved, jõed, sood ja rabad olid kaetud tugeva jääga, mis võimaldas läbi-pääsu üle nende. Ainuke pahe oli see, et talv oli eriti lumerikas ja metsades oli lumekate kuni $\frac{1}{2}$ m paksune, kohati isegi paksem. Sellest tingituna

osutus metsas liikumine väga raskeks. Metsavahelistel teedel oli ka patareide ja raskemate vooride liikumine raskendatud, metsades isegi takistatud.

28. märtsi õhtul käisid Mäe- ja Ala-Hanikase küldes kaptenid Irv ja Pitka tutvunemas kohapealse olukorraga ja ära toomas kirjalikku operatiivkäsku. Operatsiooni üksikasjade läbiarutamise juures avaldasid kaptenid Anderson ja Reissar operatsiooni kordamineku suhtes kahtlust.

See pahandas kapten Irve ja hoolimata oma alalisest rahulikust meelest ja külmaverelisusest sai ta kaunis ägedaks ja tähendas lühidalt:

„Siin ei ole enam pikemalt vaielda, vaid nõuan, et operatsioonikäsk, nii kui see kokku on seatud, saaks täidetud.“

Kapten Irve poolt määrati jalaväele pealetungi algus kindlaks 29. märtsi kella 01.00-ks.

2. Orava lahing 29. märtsil.

28. märtsil luurega hangitud andmete ja kapten Irve nõuete kohaselt koostati Pataljoni operatiivkäsk nr. 1, millega määrati kindlaks iga kompanii ülesanne. Kahjuks on see tähtis dokument hävinenud, mis pärast üksuste ülesandeid saab käsitleda vaid üldjoonis.

Manöövri idee, nagu eespool juba tähendatud, oli järgmine: 29. märtsil kella 01.00 ajal pidi Pataljon algama liikumist Ala-Hanikase külast ja teejuhtide saatel liikuma läbi metsa lääne poolt Mustjärve. Mustjärve põhjapoolse otsa juures pidi Pataljon hargnema ja kompaniid liikuma iseseisvalt neile vallutamiseks määratud esemete vastu metsaservale. Kõik kompaniid jõudnud metsaserva oma esemete vastu, pidi üldise signaali järele ootamatu ja kiire löögiga vallutatama vaenlase positsioon.

Kirjeldatud manöövri ideele rajatult määrati ka kompaniidele kindlad ülesanded. Kallaletungi algussignaali pidi andma B kompanii ülem I leitnant Paulmeister. Selleks oli määratud punane rakett. Suurtükitle avamiseks oli määratud kolm valget raketti.

Kompaniide lahingkord määrati järgmiselt: Orava ms. vastu loodepoolsesse metsaserva E kompanii I leitnant Urmi juhatusel, Orava vallamaja ja Orava küla vastu loodepoolsesse metsaserva D kompanii II leitnant Jakobsoni juhatusel; Rõssa talu vastu loodepoolsesse metsaserva B kompanii I leitnant Paulmeisteri juhatusel. A kompanii II leitnant Kane juhatusel asus varus D kompanii taga. B kompaniil oli punaste parema tiiva haaramise ülesanne. Pärast Rõssa talu vallutamist pidi B kompanii ühes D kompaniiga Orava külale kallale tungima põhja poolt. Osa B kompaniid jäeti patarei kaitseks Hanikase külla.

Määratud ajal, s. o. 29. märtsil kell 01.00, algas kohalikest talumeestest teejuhtide saatel liikumine läbi paksu metsa, kus lumi ulatus meestele põlvini, väiksemakasvulistele isegi hargini. Säärane sügavas lumes käimine oli väga aeglane ja pealegi väsitav. Kaks kaasasolevat rk. „Maximi“ olid mehed asetanud külast võetud kelkudele ja tassisid neid oma järel. Mustjärve põhjapoolse otsa kohas hargnes Pataljon kompaniideks, kes sealt jätkasid liikumist igaüks temale vallutamiseks määratud eseme suunas. Pärast väsitavat teekonda jõuti koidikul siiski kallaletungi lähtealusele, kus kompaniid korraldati lahingkorda.

Kompaniid, jõudnud määratud kohtadesse, ootasid kärsitult kallale-
tungi algussignaali, sest juba koitis ja varsti oli oodata päikesetõusu.
Pealegi nähti punaseid kaevikuis edastagasi askeldamas. Peagi kostis
pauk ja rakett lendas vihisedes üles, kuid oodatud punase raketi asemel
nähti valget. Tekkis segadus. Mehed ei teadnud, mis teha. Juba kostsid
siit-sealt üksikud paugud. Varsti aga kuulus juba tugev ragin — kõik
relvad töötasid.

Alates kell 04.00 oli patarei laskevalmis ja ootas kolme valget signaal-
raketti, et sellekohase kava järgi anda lühikesi (à 3 minutit) kuid tuge-
vaid tulelööke Orava mõisa, Orava küla ja Kõvera küla pihta, kuhu juba
eelmisel päeval oli toimetatud eellaskmine. Rakettide ilmumist ootasid
vaatlejad nii patarei tulepositsioonil kui ka vaatluspunktis. Kell oli juba
06.00, hakkas valgeks minema, rakette aga ikka veel polnud. Kui Orava
mõisa suunas kuulus püssi- ja kuulipildujalaskmist, avas patarei omal
algatusel tule eespoolnimetatud märkidele. Igat märki (Orava ms., Orava
küla) patarei tulistas 3-minutilise kiirtulega ja et mitte tabada skaute, kes
asunud nende märkide vallutamisele seljatagant, viis tule üle Kliima,
Madiküla ja Luuska küladele, kuhu suundus 7. polgu osade kallaletung.

Kohe pärast skautide poolt lastud esimesi pauke märgati vaenlase
pool elavat liikumist — nad jooksid kaevikuisse. Ei tarvitsenud kuigi kaua
oodata nende tuld. See avati kohe. Algas vastastikune laskmine ja ühtlasi
skautide edasiliikumine.

Vaenlase tugevast tulest hoolimata tungis E kompanii 20—30 m kau-
gusele vaenlase positsioonist, kuid sealt enam edasi ei saanud.

D kompanii jõudis Orava küla ette lagedale põllule, kust edasimine-
kut osutus võimatuks. B kompanii vallutas Rõssa talu ja arendas edu Orava
küla suunas. Mõlemate kompaniide olukord muutus aga varsti kaunis
täbaraks, sest nende peale avati tugev tuli Orava külast ja idapoolsest
metsaservast, kuhu taganesid punased Rõssa talust. Pealegi jäi B kompa-
nii vasak tiib lahtiseks ja oli karta punaste minekut kompanii seljataha.

Umbes kella 06.00 ajal alanud kallaletung rauges kella 11.00 ajal
vaenlase positsiooni ees. Kuulipildujate laskemoon oli juba viimase padru-
nini läbi lastud. Ka laskurite laskemoon oli lõppemas. Punaste poolt avati
lisaks tugevale kuulipilduja- ja püssitulele tugev suurtükituli D kompanii
pihta. Kompanii olukord muutus enam kui raskeks, kuid ta püsis siiski
paigal, sellest hoolimata et oli juba palju haavatuid.

Halvast olukorrast pääsmiseks, mis senini kõigiti arenenud skautide
kahjuks, anti Pataljonile käsk vaenlasest lahti kiskuda ja endist teed
mööda tagasi minna Ala-Hanikase külla. Kompaniid tõmbusid selle järele
kohe tagasi ja liikusid läbi metsa endisse asukohta, kuhu jõuti kella 14.00—
15.00 vahel.

Kallaletung, mis oli ette valmistatud võrdlemisi hästi ja oleks võidud

läbi viia väga edukalt, äpardus ühe väikese põhjuse tõttu. Selle asemel et rünnata vaenlast kriitilisel momendil külmarelvaga, sattusid mehed kompaniides raketisignaalist segadusse ja alustasid tulistamist, andes

Leitnant (kolonel) *Georg Leets*
VR I/3 ja II/3. Välipatarei nr. 3.
ülem.

seega oma käest õise tegevuse edu peateguri — ootamatuse. Oli ju kallaletungi ettevalmistus ja läbiviimine rajatud ootamatusele. Seekord aga seda ei saavutatud ja seepärast äpardus kogu ettevõtte.

Skautide kaotused olid sel päeval õige suured. 1 skaut langes ja 35 sai haavata ja põrutada. Raskesti haavata said ka E kompanii II leitnant Uibo ja D kompanii junkur Ingermann ning kergesti haavata D kompanii II leitnant Zupsmann, kes jäi edasi rivisse. Kergesti põrutada sai D kompanii ülem II leitnant Jakobson. Teadmata kadunuks jäi D kompanii skaut Villem Kõrevares.

Punaste kaotuse kohta puuduvad usutavad andmed. Ühede andmete järgi olnud „... punaseil umbes 100 surnut ja arvatavasti kaks korda nii palju haavatuid“... Need arvud aga näivad liialdatud.

3. Soomusrongide dessantide tegevus 29. ja 30. märtsil.

Samal ajal, kui põhja pool raudteed Scouts I pataljon ja 7. polk võitlesid punaste positsiooni ees, pidasid vaenlastega võitlust ka soomusrongid. Soomusrongide eduka pealetungi järele, mis algas 29. märtsil umbes kella 05.00 ajal, suruti vaenlase soomusrongid tagasi Piusa jõe taha ja meie rongid vallutasid Petseri jaama kell 08.35. Pärast paaritunnist korraldamist Petseri jaamas läks rongide ühendatud dessant lipnik Villemi üldjuhatusel vallutama Petseri linna. Hoogsa pealetungi järele vallutatigi Petseri linn kell 11.50. Seega oli raudteest lõunapoolne maaala Petseri linna ja jaama üldjooneeni punaseist puhastatud.

Soomusrongide divisjoni ülema operatiivkäsu 27. märtsist 1919. a. nr. 2 põhjal tehti leitnant Nepsile ülesandeks soomusrongide nr. 5-a, nr. 1-b ja nr. 2 suurtükitlega toetada skautide pealetungi ja dessandiga vaenlasest puhastada Kolodavitsa, Võmorkovo ning Sohhanova külad.

Suurtükitle toetuse kohta puuduvad andmed, kuid kindel on see, et dessanti nimetatud külade vallutamiseks 29. märtsi hommikul ei saadetud.

Operatsiooni edukas läbiviimine oli aga rajatud väeosade kooskõlastatud tegevusele — soomusrongide ja skautide ning 7. polgu koostööle. Skaudid ja 7. polk pidid lööma vaenlase rinde kõikuma põhja pool raudteed, kuna soomusrongide dessandi saatmine vaenlase seljatagusesse pidi looma lõppeffekti nende vastupanu murdmiseks. Operatsiooni läbiviimine kujunes aga sootuks teissuguseks. Skaudid võitlesid vaenlase positsiooni ees hommiku kella 06.00 kuni kella 11.00-ni, kuid asjata — vaenlane jäi püsima endisele positsioonile.

29. märtsil, tingituna üldisest olukorrast, kandus soomusronglaste tegevus raudteest lõuna poole, kus avanes soodus võimalus Petseri vallutamiseks. Seepärast ei saadud täita ka neile operatiivkäsus määratud abistamisülesannet.

Dessant jäi Kolodavitsa—Võmorkovo külade rajooni välja saatmata. See asjaolu oli aga põhja pool raudteed teotsevate väeosade pealetungile määrava tähtsusega. Ka moraalselt mõjus suuremale osale skautidele esimese lahingu kaotamine halvasti.

29. märtsil, pärast seda kui raudteest lõunapoolne maa-ala Petseri linna ja jaama üldjooneni vallutatud ja põhja pool raudteed skautide kallaletung veriselt tagasi löödud, leidis kapten Irv, et skaute peab abistama. Ta otsustas 30. märtsi hommikul dessandi pealetungile saata Kolodavitsa-Võmorkovo külade rajooni.

Öösel vastu 30. märtsi kutsus kapten Irv Valgast Petseri jaama varus olnud soomusrong nr. 3, mille dessandi saatis pealetungile eespool nimetatud külade suunas. Dessant, umbes 100 meest, liikus 30. märtsil kella 05.00 ajal soomusrongi nr. 3 dessantpataljoni ülema k. t. al-leitnant J. Kase üldjuhatusel kolmes grupis Kolodavitsa ja sellest põhja- ja kirdepoolsete külade peale ja vallutas kõik need külad kuni Suur-Netsaevo küalani. Vallutatud külade joon asus Luuska, Orava, Rõssa joone taga umbes 5—6 km kaugusel.

Soomusrongi nr. 3 dessandi tegevus vaenlase seljataguses oli väga edukas, kuid seejuures ka ohvriterikas. Vangidelt saadud andmeil olnud punaseist puhastatud külades 2 roodu Petrogradi tööliste polgust, sama polgu pool sapöörikomandot ja 86. polgust 2 roodu. Vangi võeti punaseid üle 30 mehe, nende seas kolm ohvitseri. Dessant kaotas surnuna 3 meest ja haavatuna 18 meest. Viimaste seas ka raskesti haavatuna pataljoni ülema k. t. al-leitnant Kase. Vaenlase kaotused olnud palju suuremad.

Luuska—Orava—Rõssa positsiooni seljataguse läbilõikamine Kolodavitsa—Suur-Netsaevo suunas, viis sellel positsioonil asuvad punased segaduse. Nad ei võtnud enam rindelt pealetungi vastu, vaid taganesid juba luure eest.

4. Orava mõisa ja küla vallutamine 30. märtsil.

30. märtsi hommikul korraldati skaudid uueks pealetungiks. Juba hommikul kella 06.00 ajal toimetas patareid laskmist Orava ms., Orava küla ja Rõssa talu pihta. Samuti saadeti pataljonist välja luure Orava ms. suunas. Läbi metsa liikudes jõudis luure kella 13.00 ajal Orava ms. ja leidis selle eest tühjana. Mõisast saadi teada, et punased olevat sealt lahkunud umbes tunni aja eest, s. t. kella 12.00 ajal.

Kohe pärast seda, kui Orava mõisast luurelt see teade saadud, liikusid A, B ja E kompaniid Orava mõisa, kuna D kompanii jäeti patareid kaitseks Ala-Hanikase külla. Kella 15.00-ks asusid kompaniid juba Orava ms., Orava külas, Viva külas ja Rõssa talus. Vaenlane ei avaldanud nende esemete vallutamisel kuskil vastupanu. Nad olid taganenud Kõvera suunas.

Eespoolnimetatud joonelt toimetasiid skaudid luuret Kõrgemäe (Richora) ja Kõvera küla suunas. Esimeses suunas saadeti tegevusse E kompanii, kuna teises suunas umbes 40 meest A kompaniist kompanii ülema II leitnant Kane juhatusel. Ülejäänud osa A kompaniist ja B kompanii jäid Orava külla.

E kompanii asus oma ülesannet täitma Rõssa talust, saates sealt kõigepealt Kõrgemäe suunas välja luurepatrulli. Luure pihta avati aga Kõrgemäe külast tugev kuulipilduja- ja püssituli, mis tegi võimatuks edasimineku. Pärast lühikest tulevahetust tõmbus luurepatrull tagasi Rõssa tallu oma kompanii juure. Rohkem katseid sel õhtul ei toimetatud.

A kompanii grupp asus samal ajal Orava külast teele Kõvera küla suunas. Jõudnud pärast ettevaatlikku liikumist Kõvera külla, osutus see punaste poolt mahajäetuks. Ülesande kohaselt jäid skaudid ööseks Kõvera külla.

Kõvera küla koosnes ainult kahest talust ja oli ümbritsetud suurte metsadega. Punaste poolt olid talude elumaja aknad purustatud ja eluruumid olid nad kasutanud tallidena, mispärast neis oli hobuse sõnnikut. Taluelanikud elanud ise karjalaudas loomade seas. Elanike juure asus ka suurem osa skaute, kuna väiksem osa teostas väljas valvet.

30. märtsil soomusrongi dessandi poolt vaenlasele antud löök ei viinud teda siiski segadusse kogu positsioonil. Lööki oli vaenlasele küll ootamata ja mõjuv, kuid see mõju oli ajutine, sest dessant andis löögi ja tõmbus selle järele tagasi. Seega jäi kasutamata löögi mõju täies ulatuses. Positsiooni põhjapoolses osas, kuhu punased taandusid soomusrongi dessandi ja skautide eest, algas neil uus koondumine ja vastupanu organiseerimine. Pärast esimesest segadusest toibumist korraldasid punased endid uuesti ja võtsid oma alla Väike-Nedsaja—Suur-Netsaevo—Kõvera—Kõrgemäe joone. Sel joonel taheti nähtavasti meie vägede edasitungi kinni hoida,

kui mitte kauemini, siis vähemalt niikaua, kuni põhja pool teotsevad väeosad on jõudnud korralikult ära taganeda. Arvestades punaste kaitseülesande tähtsust, ei tule imestada, miks nad Kõvera—Kõrgemäe joonel nii visalt vastu panid.

5. Tegevus 31. märtsil.

31. märtsil otsustati murda enamlaste vastupanu Kõrgemäe ees ja edasi tungida Orava—Kõvera—Soe—Treeski suunas, et ära lõigata põhja pool asuvate punaste taandumisteed. Samal hommikul algasid ettevalmistused pealetungiks. Hanikase küladest kutsuti kella 05.00 ajal patarei ühes D kompaniiga Orava mõisa. D kompanii määrati sel päeval B kompanii asemele esijärku.

Esimeses järjekorras taheti vallutada Kõrgemäe küla, et seega luua pealetungilähtealus Kõvera—Kõrgemäe joonele.

Kõrgemäe suunas saadeti pealetungile E kompanii, kuna Kõvera külla poolele A kompaniile jõu suurendamiseks ülejäänud osa A kompaniist ja D kompanii. E kompaniist Kõrgemäe suunas väljasaadetud luure pihta avati Kõrgemäe rajoonist tuli. Kella 12.00-ks jõudis E kompanii Kõrgemäele kaunis lähedale ja avas küla pihta kuulipilduja- ja püssitule. Samal ajal sõitis Orava mõisast patarei ülem leitnant Leets ühe suurtükiga Rõssa talu juure lahtisele positsioonile, kust otsese sihtimisega tulistas Kõrgemäe ümbruses asuvat vaenlast. Suurtüki tulistades vaikisid mõned vaenlase kuulipildujad, kuid sellest hoolimata ei suutnud E kompanii vallutada küla. Nähtavasti olid punased Kõrgemäe ümbrusse koondanud tugevamaid jõude, kes pidid küla kaitsma viimase võimaluseni. Pärast mõnetunnilist lahingut Kõrgemäe küla ees tõmbus E kompanii tagasi Rõssa tallu, kuhu jäi ka järgneva päevani.

Öösel Kõvera külas asunud A kompanii meestest saadeti hommikul 12-meheline luure Soe küla suunas, et hankida selles suunas vaenlase asukoha üle teateid. Vaevalt jõudis luure Kõvera külast eemalduda, kui Soe küla poolt metsast avati luure pihta äge kuulipilduja- ja püssituli. Luure, asudes vaenlase tule avamise hetkel lagedal põllul, avas omakorda kahest kergekuulipildujast tule vaenlase suunas.

Nähes, et väikese grupi jõud luure jätkamiseks väga nõrgaks osutub, tõmbus luure ägeda vaenlase tule all tagasi Kõvera külla majade varju, jättes surnuna maha skaut Jürgentsoni ühes kk. Madseniga.

Umbes kella 14.00—15.00 vahel asus vaenlane Kõvera küla juures tugevate jõududega pealetungile. A ja D kompaniid panid alguses rindelt pealetungivale vaenlasele visalt vastu. Kui aga vaenlane mõlemalt tiival tugevasti hakkas peale suruma, kasutades haaramise esialgseks varjamiseks küla ümbritsevat paksu metsa, siis ei võinud kompaniid enam kauemaks jääda Kõvera külla, vaid taandusid külast Orava ja Kõvera

külade vahelisse metsa, kus tõkestasid punaste edasiliikumist Orava suunas.

31. märtsil, millal A ja D kompaniil Kõvera küla ees oli äge võitlus pealetungiva punaväega, saatis Pataljoni ülem ratsaniku Jaan Jürise kompaniidele viima taandumiskäsku. Skaut Jürine sõitis kohale, kuid kompaniid olid juba selleks ajaks külast taandunud ja asunud Kõvera ja Orava külade vahelisse metsa. Kõvera külas asusid juba punased, kes vangistasid skaut Jürise ühes hobusega. Nagu pärast selgus, olid kompaniid külast taandunud umbes 15 minutit enne skaut Jürise kohalejõudmist.

Ratsahobusena oli skaut Jürise käes kasutada endine I leitnant H. Pinka ratsahobune „Punane kasakas“. Nagu järgmisel päeval Kõvera küla elanikelt kuuldi, ei olevat „Punane kasakas“ tunnustanud oma uusi peremehi — polevat neist kedagi lasknud enese selga istuda.

Oma vangilangemise kohta kirjutab skaut Jaan Jürine:

„..... Teades, et Kõvera küla on meie kompaniide käes, sõitsin külla kaunis julgesti. Külla jõudes aga selgus, et meie kompaniid olid küla maha jätnud ja taandunud mulle teadmata suunas. Tihe mets ümbritses küla ja seepärast ei saanud järsku olukorras orienteeruda. Jõudnud järve poolt küljest talu õuele, leidsin enese äkki ümbritsetud punaväelastest. Kohe rebiti mind hobuse seljast maha, võeti ära kaasasolev püss ja mõök ning tuhniti läbi kõik taskud.

Oma skautsmärgi andsin sama päeva hommikul ratsakomando ülemale, kes enesel selle oli ära kaotanud.

Alguses ei teadnud punaste rooduülem, mis minuga peale hakata. Paistis siiski, et mind tahetakse kohe maha lasta, sest punaste rooduülem vedas mind kord ühe, kord teise seina ääre. Lõpuks saadeti mind siiski kolme punaväelasega polgu staapi ja sealt edasi diviisi staapi. Mõlemas kuulati mind üle, kuid väga tagasihoidlikult, sest mõlemas staabis olid ainult venelased. Diviisiülem kohtles mind väga hästi.

Ratsakomando reamees
Jaan Jürine.

Edasi viidi mind ühte eestlasist koosnevasse staapi Pihkva. Kohtlemine seal oli metsik. Igal sammul ähvardati terarelvaga ja mahalaskmisega. Pihkvas asuvast staabist viidi mind endisse Omski kasarmute vanglasse. Vangilangemisest saadik kuni Pihkva saabumiseni, s. o. 3 päeva, olin täiesti söömata. Selles vanglas oli väga palju vange. Igal õhtul viidi suurte veoautodega vange hukkamisele. Vangla komandandiks oli Pärnu eestlasi Jürisson, kes näiliselt oli väga jõhker inimene — kõndis ringi veriste saabastega.

Vanglast viidi mind komissar „Lea“ ette, kes oli elu ja surma üle otsustaja. Komissar kuulas

mind üle igas asjas — uurides, missugune olukord on Eestis. Tahtis isegi eesti raha näha, mida mul aga enam ei olnud. Komissar „Lea“ saatis minu Luugasse tribunaali ette. — „Leale“ seletasin, et tulin ise vabatahtlikult üle. Küsis ka, kas olen selle advokaat Jürise sugulane, kes oli alguses sõjaministri abi. Vastasin et ei ole ega ei tunnegi.

Tribunaal istus musta kaleviga kaetud laua taga — 12 meest — rietatud mustadesse talaaridesse. Mult küsiti andmeid Eestis peetud ameti ja minu elukutse kohta. Lõpuks otsustati mind saata vangilaagrisse, kuni minu kohta saadakse täpsemaid andmeid. Üheski ülekuulamiskohas ei leidunud ühtki Viljandi meest, kes minu kohta oleks annud selgeid ja õigeid andmeid.

Vangilaagris elasin kuni 19. aprillini 1919. a. Toiduks võis nimetada ainult 100 gr leiba ööpäeva kohta. Tööd tegime 8 tundi päevas. Ehitasime vangidele sauna, milleks eemalt liivaugust kandsime raamiga liiva. Liivaugust tegime ka põgenemisplaani. Vangilaagrit ümbritseva plangu laudad löime lattide küljest lahti ja jooksime lähedasse metsa. Metsades ekslemise järele jõudsim 1. mail 1919. a. Vasknarva...“

Olgu siinkohas veel juure lisatud, et skaut Jürine tuli liinile Pataljoni tagasi 14. mail.

31. märtsil umbes samal ajal, millal punased tungisid peale Kõvera suunas, käis võitlus ka punaste ja 7. polgu 5. ja 6. roodu vahel Võmorkovo ja Kolodavitsa külade joonel, kust 7. polgu roodud taandusid.

7. polgu olukorra parandamiseks saadeti sinna abiks soomusrong nr. 3 dessant, umbes 30 meest, ja rongi luurajatekomando. Soomusrongi meeste poolt löödi punased nende poolt äsja vallutatud küladest tagasi ja asetati 7. polgu roodud endisile kohtadele.

31. märtsil punaste poolt ettevõetud vastupealetungist võib veel kord järeldada, et neile oli väga tähtis Väike-Nedsaja—Suur-Netsaevo—Kõvera—Kõrgemäe joone kaitsmine. Sellest joonest läbimurdmine ja edu arendamine Treeski suunas oleks tähendanud põhja pool teotsevate punaväepolkude hävitamist. Nähtavasti taheti aga nimetatud joonel meie vägesid vähemalt niikaua kinni hoida, kuni põhja poolt kõik väeosad taandunud.

Kõvera küla juures lahingus 31. märtsil kaotasid skaudid surnuna 1 ja haavatuina 3 meest. Haavatute seas oli ka ajutine A kompanii ülem II leitnant L. Kane.

Lahinguis haavata saanud kompaniiülemate asemele määrati uued ohvitserid. D kompanii ülemaks määrati II leitnant V. Zupsmann ja A kompanii ülemaks II leitnant A. Lüüs. Kompanii nooremate ohvitseride kohtadele aga hakati määrama junkruid ja paremaid allohvitseri. Viimaseid hakati kohale määramise ajast nimetama ohvitseri-asetäitjaiks. Nii sündis edaspidine juhtide täiendamine peamiselt oma väeosa meestega. Ohvitseride-asetäitjaiks määratud allohvitserid olid peamiselt

võrsunud A kompaniist, kuhu nad olid astunud kohe pärast Väeosa asutamist ning osa võtnud kõigist lahinguist, kus oma vahvusega tõusnud esimeste meeste sekka. Need noored juhid olid läbi imbunud skautide „sõjavaimust“ ja nad hakkasid juhatama ka oma alluvaid selles vaimus.

6. Uus ülesanne. Vaenlase vastupanu lõplik murdmine 1. aprillil.

Pärast 31. märtsi lahingut Kõvera külla juures asusid A ja D kompaniid ööseks Orava külla, E kompanii Rõssa tallu. Patarei asus ööseks Mäe-Hanikase külla.

31. märtsi õhtul saabus soomusrongide divisjoni ülemalt käsk üldise pealetungi jätkamiseks.

Väljavõte.
Salajane.

Päevakäsk Soomusrongide divisjonile nr. 3.

Tegevvägi.

31. märtsil 1919. a.

§ 1.

Et praegu vaenlase segadust kasutada, mis meie löök temale sünnitas, ja võimalikult lühemat ja paremat väerinda luua, mis kergem oleks kaitsta, on tarvis pealetungimist energiliselt jätkata.

§ 2.

Paremal pool töötab 2. jalaväepolk, millega sidet luua ja pidada. Pahemal pool pole kedagi.

§ 3.

Teated vaenlase üle praegusel silmapilgul on puudulikud. On teada, et ta eelsalgad asuvad Košeljahha jaamas — arv pole teada. Soomusrong Stenka Razin parandusel, teised Narva väerinnale saadetud.

§ 4.

Selle läbiviimiseks käsen:

Pahempoolne grupp:

Kapten Reissar

4 kompaniid, 2 kuulipildujat, 21 automaatpüssi, 4 pommi-pildujat, 4 kergest suurtükki.

Liikuda Trotsjankast (Treeskist) üle Verhuulitsa, Gorodištše (Linnaste) lõuna-hommiku sihis Ivanovo Boloto, Novaja-Derevna ja Gverstoni peale välja ning viimaseid külasid oma alla võttes kaitseliin välja valida. Liikuda kiirelt, energiliselt, et vaenlasele mitte aega ega võimalust anda orienteerida. Liikumiseks, kui võimalik, küütisid tarvitada.

§ 5.

Tegevuse algus 1. aprillil 1919. a. kell 15.00.

Alla kirjutanud kapten Irv.

1. aprillil enne lõunat tehti ettevalmistusi pealetungi läbiviimiseks, millega pidi vaenlase vastupanu lõplikult purustatama.

Juba varahommikul sõitis patarei Hanikase külast Orava mõisa juure positsioonile, kus hakkas koostama laskeandmeid Kõvera ja Kõrgemäe külade tulistamiseks.

Pealetung otsustati läbi viia kahes suunas järgmiselt: A kompaniile tehti ülesandeks vallutada Kõvera küla, kuna B, D ja E kompaniil kästi vallutada Kõrgemäe.

Nimetatud külades asuva vaenlase kohta puudusid tõenäolised andmed. Ühede andmete järgi asunud Kõrgemäe ümbruses 4. kütipolgust umbes 350 meest 7—8 kuulipildujaga. Lahinguist osavõtnud skautide mälestuste järgi olevat nimetatud vaenlaste arv olnud liialdatud, eriti kuulipildujate kohta. Kõvera külas asuva vaenlase jõu kohta puuduvad andmed hoopis. Lahingust osavõtjate mälestuste järgi olnud vaenlane seal ülekaalus, võrreldes pealetungile läinud A kompaniiga.

Kompaniid hakkasid neile vallutada määratud küladele lähenema 1. aprillil kella 13.00 ajal. Kella 14.00 ajal avas patarei tule, tulistades tähendatud külasid vahelduvalt.

A kompanii, kes lähenes Kõvera külale varjatult läbi metsa, vallutas hoogsa kallaletungi ja rünnakuga Kõvera küla ja jälitas vaenlast Kõvera—Soe tee suunas. Pärast seda kui vaenlane Soe suunas lõplikult oli taganema löödud, lõpetas A kompanii vaenlase jälitamise ja jäi ootama uusi korraldusi Kõvera külla.

Kõrgemäe suunas pealetungivad kompaniid lähenesid järgmiselt: B kompanii paremalt poolt metsaserva ja metsatukki mööda, D kompanii rindelt ja E kompanii vasakult poolt metsaserva mööda liikudes pidi minema haarama Kõrgemäed loodest ja põhjast.

Kompaniid jõudsid varjatud lähenemisega Kõrgemäele kaunis lähedale, kust nende pihta avati tugev kuulipilduja- ja püssituli. Kompaniid avasid omakorda ka metsaservas kaitsel asuva vaenlase pihta tule ja liikusid ühtlasi edasi, tahtes vaenlast rünnata. Esimene rünnakukatse löödi aga tagasi.

E kompanii, kellele antud Kõrgemäe haaramise ülesanne, liikus küll metsaserva mööda Kõrgemäest põhja poole, kuid millegi pärast ei liikunud kompanii vasak tiib sealt enam edasi. Ühtlasi oli kompanii sattunud punaste parema tiiva vastu, kes omakorda püüdsid haarata E kompaniid. Et E kompanii vasak tiib paigale jäi ega teinud katsetki sügavamaks haaramiseks, siis avanes punaseil võimalus peale suruda vasakule tiivale ja liikuda isegi kompanii seljataha. Sellest tingituna muutus E kompanii olukord väga raskeks.

Et parandada halvaks muutunud olukorda, saadeti E kompaniist üks kk. jagu vaenlase seljataha demonstreerima vaenlast piirama saadetud

üksust. Vabatahtlikult sooviavaldanud meestele anti kaasa üks „Levis“ hulga padrunitega. Neile tehti ülesandeks läbi metsa kaugelt ringi liikudes minna Kõrgemäest idapoolse metsaserva ja sealt ootamatult avada tuli vaenlase positsiooni seljatagusesse. Ühtlasi pidi samal ajal antama löök rindelt, mis oleks murdnud vaenlase vastupanu lõplikult.

Antud ülesande kohaselt liikus väikene grupp skaute varjatult läbi metsa ja neil õnnestus vaenlasele märkamatult pääseda Kõrgemäest ida pool olevasse metsa. Ettevaatlikult hiiliti metsaserva, kust avanes vaade Kõrgemäe taludele. Metsaservast avati kk. Levisist ja püssidest nii kiire tuli, kuidas mehed seda jõudsid. Ühtlasi hurraatasid mehed kõigest jõust.

Vaenlase seljataga avatud tuli ja kostev kisa olid rindelt pealetungi-vaile kompaniidele nagu signaaliks rünnaku algamiseks. Kohe tormasid nad rindelt peale. Seekord ei võtnud vaenlane enam rünnakut vastu, vaid taganes külast põhja poole metsa. Nähtavasti viis ootamatult seljataha antud löök vaenlase segadusse. Kindlasti ei teadnud vaenlane seljataga teotsevate skautide arvulist suurust, sest muidu ei oleks seletatav nende segadusse sattumine ja taganemine. Punaste kannul tormas esimesena külla osa B kompaniid I leitnant Rehega eesotsas õhtul kella 20.00 ajal.

Kella 17.00 paiku meie patarei tulistas punaste patareid Soe kõrtsi rajoonis.

Kõrgemäe ja selle ümbruse vallutamiseks murti vaenlase viimane vastupanu Kõvera—Kõrgemäe joonel. Pimeduse tõttu ei mindud vaenlast jälitama, vaid kompaniid läksid tagasi Orava külla, jättes Kõrgemäele kõvendatud julgestusosad. Samuti tuli õhtul Kõvera külast tagasi ka A kompanii ja asus ööseks Orava külla. Ka patarei sõitis ööseks Orava mõisast tagasi Mäe-Hanikase külla.

Kõrgemäe vallutamisel said skaudid ka sõjasaaki ja vange. Saadud sõjasaagina võiks nimetada püsse, padroneid, käsigranaate ja muud varustust.

Kõrgemäe vallutamine nõudis skautidelt võrdlemisi palju kaotusi surnuina ja haavatuina. Päeva jooksul langes 6 skauti ja sai haavata ning põrutada 26. A kompaniis sai Kõvera küla vallutamisel haavata ainult üks skaut. Seega löödi kõik langenud ja ülejäänud 25 haavatut rivist välja Kõrgemäe vallutamisel.

7. Vaenlase jälitamine kuni Ivanovo Bolotoni.

Pärast 1. aprilli õhtul antud lööki taganesid punased põhja ja kirde poole, peamiselt aga Soe—Treeski suunas.

Enne jälitamisele asumist otsustati luurega selgitada olukorda Suur-Netsaevo ja Väike-Nedsaja külades, sest 7. polgu 2. roodu ülemalt

2. aprillil saadud teate põhjal asunud nendes külates 1. aprillil punased. Kas need sealt ühes Kõvera—Kõrgemäe joonelt taandunud punaväe osadega taandusid või endiselt kohal asusid, seda pidi selgitatama luurega. Ilma nimetatud külade punaseist puhastamata ei võinud Orava—Soe—Treeski suunas edasi liikuda, sest siis oleksid võinud Suur-Netsaevo ja Väike-Nedsaja külates asuvad punased tulla skautide seljataha ja ootamatu löögiga sünnitada palju segadust. Paratamatult pidi taandunud punaste jälitamise edasi lükkama niikauaks, kuni luurelt saadud vajalikud andmed.

2. aprilli hommikul tehti D kompaniist väljasaadetud luurepatrulliga kindlaks, et Suur-Netsaevo ja Väike-Nedsaja külates enam ei olnud punaseid. Pärast lõunat, kui luurelt nimetatud teade saadud, asus Pataljon teele. Rännakkorras liikunud A, B ja D kompaniid jõudsid õhtuks Treeski külastesse ja asusid sinna öökorterisse. Pataljoni varus olev E kompanii asus ööseks Soe külla. Pataljoni voor ja patarei vastu õhtut välja ei sõitnud, vaid voor jäi ööseks Orava mõisa ja patarei endiselt Mäe-Hanikase külla.

3. aprillil algas punaste hoogus jälitamine. Esijärgus liikuvad kompaniid väljusid hommikul Treeski küladest ja liikusid läbi Lobodka, Verhuulitsa ja Lutepää küla Piusa jõe kaldal olevasse Gorodištše külla, kuhu asuti öökorterisse.

Skautide eelosadel oli punaste kätteosadega kokkupõrge Lutepää küla juures, kust aga punased kerge vaevaga välja löödi ja nende järele edasi liiguti. Tugevama vastupanu osaliseks said skaudid Gorodištše külas, kus punaseil asus üks suurem väeosa — ühede andmete järgi üks polk. Skautide eelosad sattusid Gorodištše küla ette just ajal, kui punaseil oli külas mingisugune miiting. Skautide poolt avatud tuli ajas punased segadusse. Majade vahel nähti punaseid edastagasi jooksmas. Nähtavasti seati neid lahingkorda. Pärast väikest vaheaega avati külast punaste poolt skautide pihta tuli, kuid see ei olnud üldse tabav. Julgesti liikusid skaudid edasi, kuid sellest hoolimata püsisid punased paigal. Näis juba, et punaseid ei olegi sealt nii kerge välja lüüa, sest majade ja aedade varjus oli neil võrdlemisi hea vastu panna.

Pärast punaste vastupanu murdmist Kõvera—Kõrgemäe joonelt ja punaste jälitamisest olid skaudid sattunud hoogu. Punaste visast vastupanust hoolimata ründasid nad Gorodištše küla. Säärane hoogus rünnak viis punased täielikku segadusse. Arvatavasti aitas segaduse suurendamiseks kaasa ka kolme-nelja skaudi „väikene operatsioon“ külas. Küla servalt majade varjus oli külla hiilinud kolm-neli skauti. Ühe maja tagant teise taha liikudes ja tugevat kisa tehes jõudsid nad ikka rohkem küla keskele, sundides oma eest taganema üksikuid vastuhakkavaid punaseid. Niisugune kisa ja paugutamise hoopis teises küla servas tekitas kahtle-

mata rindelt pealetungivate skautide vastu võitlevates punastes ärevust. Nad võisid oletada kõige halvemat. Kui nüüd korruga skaudid rindelt nii suure hooga peale tormasid, siis ei püsinud punased enam paigal, vaid nad taganesid küla keskele ja sealt majade varjus alla Piusa jõe orgu. Külla hiilinud skaudid kasutasid aga seda aega veelgi suurema segaduse tekitamiseks. Nad paugutasid ja hurraatasid niipalju kui keegi suutis. Ühtlasi „realiseerisid“ nad ka saavutatud edu. Nende kätte sattus vangi üksikuid punaseid, kellede seas ka, nagu pärast selgus, oli üks komissar. Gorodištšest taganesid punased kagu suunas. Vastu õhtut lõpetasid skaudid jälitamise ja asusid ööseks Gorodištšesse.

Gorodištše vallutamise kaotas vaenlane surnuina 11 meest. Skautidel surnuid ega haavatuid ei olnud.

3. aprilli hommikul kella 08.00 ajal sõitis Mäe-Hanikase külast välja ka patarei. Orava mõisas ühines patareiga Pataljoni voor. Patarei ja voor liikusid läbi Orava, Kõvera, Soe ja Treeski küla. Orava ja Kõvera küla vahelises metsas oli sügava lume tõttu patarei liikumine väga raske. Ühes kohas jäi patarei hangedesse kinni, kust väljakaevamiseks kulus tervelt kolm tundi. Pärast lõunat jõudis patarei ühes Pataljoni vooriga Treeski külla, kus kohtas seal asuvat E kompaniid. Ööseks jäid nimetatud üksused Treeski külladesse.

Taanduva vaenlase kannul liikusid edasi ka skautide naabrid. Parem-poolse naabriga — 7. polguga — puudus side. Skautide ja 7. polgu vahel oli suur tühe. 7. polk jälitas vaenlast peamiselt Petseri—Irboska raudtee üldsuunas, läbistades raudteest põhja pool asetsevad külad. Kui kaugele 7. polk 3. aprilli õhtuks välja jõudis, seda skaudid ei teadnud.

Skautide vasakpoolne naaber — vene valgekaart, kes skautide Orava rajoonis asudes oli neist põhja pool Veriora—Räpina üldjoonel, liikus mööda Peipsi kallast edasi ida poole. Peipsi järve ja skautidele määratud liikumistee vahelise maa-ala kitsenedes suruti skaudid ja valgekaartlased üksteisele lähemale. Varemini olnud suur tühe nende vahel kadus. 3. aprilli õhtul löid skaudid ühenduse vene valgekaardi parempoolse üksuse — 53. Volõnski polguga, kes asus Gorodištšest põhja pool olevais küllades.

4. aprilli varahommikul saabus Treeski küllades asuvaile üksusile Pataljoni ülemalt käsk: kiires korras liikuda Pataljoni juure Gorodištše külla. Kella 03.00 ajal asusid E kompanii, patarei ja voor teele ja kella 10.00 ajal jõudsid nad Pataljoni juure Gorodištšesse. Kohe pärast nimetatud üksuste jõudmist Gorodištšesse jätkasid esijärgus liikunud kompaniid vaenlase jälitamist Ivanovo Boloto suunas. Kompaniid liikusid läbi Sesniki, Väike-Korela, Kundrutse, Sabolda, Satserinna, Litvinna, Patvinna ja Vedernika. Viimases puututi kokku punaste eelosadega.

Kella 13.00 ajal jätkasid Gorodištšest liikumist ka E kompanii, patarei ja voor. Liikudes läbi Pataljoni poolt läbistatud külade, jõudsid nimetatud üksused õhtul kella 17.00—18.00 vahel Patvinna külla. Seal anti patareile korraldus positsioonile asumiseks ja laskeandmete valmistamiseks Vedernika ja Ivanovo Boloto küla tulistamiseks.

Pataljoni eelosad, kes Vedernika küla ees pörkasid kokku punaste eelosadega, jätkasid liikumist tule toetusel. Vaenlase eelosad ei võtnud aga lööki vastu. Nad taganesid Ivanovo Boloto suunas. Eelosade kattel liikusid edasi Ivanovo Boloto suunas ka kompaniid ühes ratsakomandoga.

8. Esimene kallaletung Ivanovo Bolotole 4. aprilli õhtul.

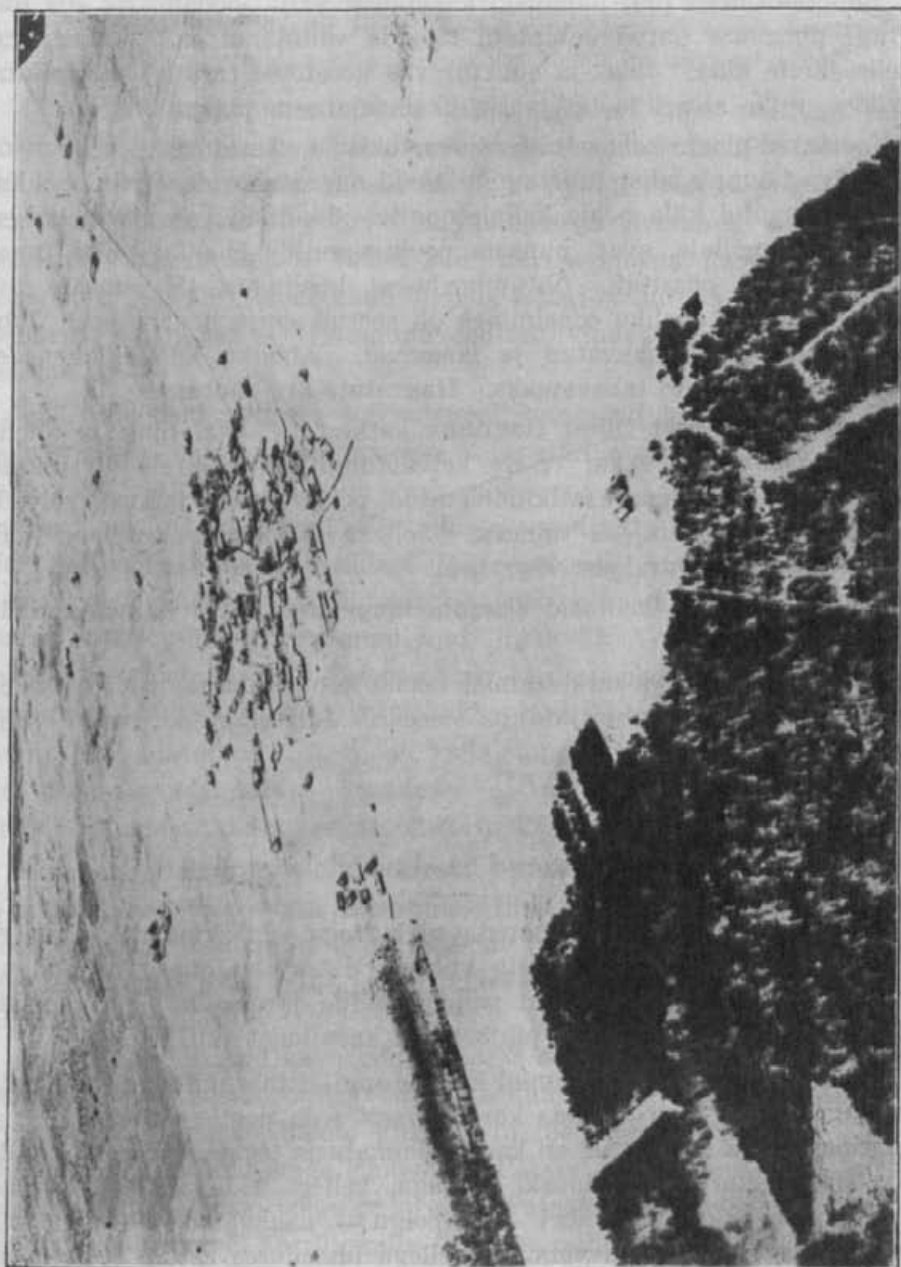
Vaenlase kannul Ivanovo Bolotost läänepoolse metsatuka idaservale väljajõudnud skautide eelosadele avanes 300—400 m lageda põllu vaade Ivanovo Boloto külale. Lageda vahemaa tõttu külale ei lähenetud, vaid metsaservast tulistati küla suunas kogupaukudega. Kohe pärast esimeste paukude laskmist nähti punaseid jooksvat küla ette poolkaares ehitatud kaevikusse, kust avasid metsatuka pihta kuulipilduja- ja püssitule.

Vahepeal olid metsatukka eelosade juure jõudnud ka A, B ja D kompaniid ning ratsakomando. Metsaservale väljajõudnud juhtidele avanes vaade eelolevale maastikule, mille alusel kujunes Ivanovo Boloto vallutamise idee.

Ivanovo Bolotos asuva vaenlase jõu suurust ei teatud. Avanenud vaate järgi otsustades osutus aga küla vallutamine raskeks igal juhul. Ivanovo Boloto küla asub keset lagedat põldu ja võtab enese alla maa-ala umbes 500 × 400 m. Lähimale ulatub külast lääne ja edela pool olev umbes 2,5 km pikkune ja 600—700 m laiune metsatukk, ulatudes oma idapoolseima sopiga külale umbes 350 m kaugusele. Külast lõuna poole on maastik künklikum ja kaetud madala võsastikuga. Võsastik ulatub külale 500 m kaugusele. Külast ida pool, umbes ühe km kaugusel, on kaks suuremat metsatukka. Küla ja metsatukkade vahe on künklik, mis soodustab varjatud lähenemist. Samuti on maastik künklik ka kirde ja põhja pool.

Küla servale oli punaste poolt ehitatud kaevikud ja viimaste ette mitmekordsed traattõkked. Mõnede andmete järgi olevat need kindlustustööd tehtud sinna juba venelaste poolt Ilmasõja ajal. Punased olevat neid ainult täiendanud ja korrastanud. Peale kaevikute oli külla ehitatud varjendeid, kuhu võis varjuda suurtükkitule eest.

Ivanovo Boloto küla ümbruse maastikust tingituna oli külale läheneda väga raske, peagu võimatu. Külaeelseist kaevikuist eelosade pihta avatud tule järgi otsustades oli vaenlasel külas tugev tulejõud.

Vaade õhust Ivanovo Boloto külaile (läänest itta). All metsaservas asetses skautide kallaletungilähtealus.

Arvestades punaste looduslikult head positsiooni ja tehtud tugevat kindlustustööd, otsustati küla vallutada öhtul pimedas suurtükitle toetusel. Suurtükitlega pidi punavägi kaevikuist välja löödama ja siis pidi jalavägi pimeduse kattel ootamatu löögiga vallutama esiteks kaevikud ja selle järele küla. Jala- ja suurtükiväe koostööl rajati küla vallutamise idee, mille alusel töötati välja üksikasjalisem plaan.

Koostatud plaani kohaselt algas suurtükitle ettevalmistus kella 19.00 ajal. Pärast tunniajalist tulistamist läksid metsatuka idaservas ahelikus olevad kompaniid küla peale kallaletungile. Jõudnud vaevalt metsaservas lagedale põllule, avati punaste poolt skautide aheliku pihta tugev kuulipilduja- ja püssituli. Öhtupimedusest hoolimata oli punaste tuli niivõrd mõjuv, et aheliku edasimineku oli seotud suure hädaohuga. Juba jäid maha esimesed haavatud ja langenud. Aheliku külale lähenedes muutus aga tuli veelgi tabavamaks. Haavatute arv suurenes.

Vaenlase tugevast tulest tingituna katkestati kallaletung ja ahelik tõmbus tagasi metsatukka. Selle kallaletungi katse järele oli ilmselt selge, et vaenlast tema hästikindlustatud positsioonist jalaväe relvade tulega välja lüüa on täiesti võimatu. Selleks oli vaenlase tulejõud liialt tugev ja positsiooni asukoht väga hea.

Esimese katsega kaotasid skaudid langenuina 2 ja haavatuina 11 meest.

Pärast kallaletungi katkestamist läksid kompaniid tagasi Pitsina ja Patvinna küladesse, kuhu jäid ka ööseks. Julgestusosad pandi välja Vedernika külla.

9. Ettevalmistused uueks kallaletungiks.

5. aprillil skautide poolt toimetatud luurega tehti kindlaks, et vaenlane endiselt asus Ivanovo Boloto külas. Metsatuka idaserva jõudnud luure laskis küla suunas mõned paugud, mille järele oli näha punaste jooksmist kaevikusse. Luure pihta avati kaevikuist tuli.

Pärast esimest ebaõnnestunud kallaletungi ei tahtnud skautide juhid kallaletungi skautidega üksinda korrata, sest seda peeti mõttetuks. Uue kallaletungi läbiviimiseks taheti kaasa tõmmata ja tegevust kooskõlastada vasakpoolse naabri 53. Volõnski polguga, kellega side oli loodud juba varemini. Parempoolse naabri — 7. polgu — asukohtade üle puudusid teated, mispärast ei olnud võimalik sellega ühendusse astuda. Esimene teade 7. polgu asukoha üle saadi 5. aprilli öhtul. 7. polgu II pataljoni juures oleva kuulipildujakomando ülemalt Grabiiilovo külast D kompanii ülemale II leitnant Zupsmannile saadetud teates oli öeldud järgmist:

„Sellega teadustan, et külade liin Goruški, Kruhno, Sarokina, Saurova ja Läsgi on meie vägede käes. Nendes külates asuvad 7. polgu I pataljoni ja Kuperjanovi salga mehed. Eile, umbes kella 21.00 ajal, liikusid Kuperjanovi mehed Sohha peale, kuid siamaale on tagajärjed teadmata. Nähtavasti on eespoololev külade liin vaenlase käes.“

7. polgu asukohtadest teate saabumisel oli juba skautide ja 53. Volõnski polguga Ivanovo Boloto vallutamise asjas kokkulepe saavutatud. Taktikaliselt olukorda hinnates tundub, et just 7. polguga pidanuks tegevust kooskõlastama. 7. polgu edasiliikumisega Gverstoni suunas olu kuks vaenlane Ivanovo Boloto külast sunnitud taganema ilma rindelt peale minemata. Seekord ei liikunud 7. polk Läsgi—Saurova joonelt edasi ja seepärast oli punaste seljatagune endiselt kindel, nad püsisid Ivanovo Bolotos.

53. Volõnski polguga kokkuleppel koostatud kava Ivanovo Boloto vallutamiseks kujunes järgmiseks: 6. aprillil skautide ja 53. Volõnski polgu patareid tulistavad küla eesolevaid vaenlase kaevikuid niikaua, kuni punased neist välja löödud või vaikima sunnitud. Patareide tulistamise ajal liiguvad kompaniid külast läänepoolsesse metsatukka, asetsevad metsaservale kallaletungi lähtealusele, kus ootavad kallaletungiks üldist käsku pataljoniülevalt. Samal ajal liigub 53. Volõnski polgu 3. rood Duravina külast, Ivanovo Boloto külast kirde pool asuvate kungaste varjus, külast ida pool asuvasse metsatukka, kust läheb kallaletungile Ivanovo Boloto küla idaservale. 3. roodu kallaletungiga pidi külas asuvad punased asetama segadusse. Segadusse sattunud punased pidid skaudid rindelt ründama, andes seega otsustava löögi.

Ivanovo Boloto küla vallutamisel oli suurtükiväel täita väga tähtis ja ühtlasi ka väga raske ülesanne. Ilma suurtükitule hävitustööta ei olnud ülesande teostamine üldse mõeldav. Suurtükitulega taheti punased kaevikuist välja lüüa, mille järele jalavägi oma otsustava löögiga puhastab küla punaseist.

Niiviisi koostatud kava läbiviimiseks algasid eeltööd juba 5. aprillil. Patarei asetati positsioonile Vedernika küla idaservale ja vaatluspunkt organiseeriti Ivanovo Boloto küla vastu metsatuka idaservale, kust oli väga hea jälgida mürskude lõhkemisi. Patarei lõi telefonisideme vaatluspunkti ja 53. Volõnski polgu patareiga. Patarei ja vaatluspunkti vahel oli telefoniside loodud 5. aprillil kella 12.00-ks, mille järele algas eellaskmine.

Vaenlase häirimiseks ja nende kaevikus lahingvalmis hoidmiseks tulistas patarei vahete-vahel Ivanovo Boloto küla. Nagu vaatluspunktist nähti, asetsevad punased igakordse tulistamise järele kaevikuisse.

10. Teine kallaletung 6. aprillil.

5. aprilli õhtuks lõpetati kallaletungiks kõik eeltööd. 6. aprilli hommikul väljasaadetud luurega tehti kindlaks, et punased endiselt asusid Ivanovo Boloto külas. Luure poolt antud mõne kogupaugu järele oli näha punaste jooksmist kaevikuisse, kust omakorda avasid tule metsatuka pihta.

6. aprilli hommikul kella 08.00 ajal sõitis patarei vaatluspunkti kapten Pinka ühes patarei ülema leitnant Leetsiga, et tutvuneda olukorraga kohapeal. Kella 10.00 ajal avasid mõlemad patareid tule Ivanovo Boloto küla pihta. Kohe pärast esimeste mürskude külla kukkumist tekkis külas segadus. Punaste kaevikuisse asetsemise järele kanti suurtükituli üle kaevikuile. Külla kukkunud mürskude lõhkemisest süütus küla kolmest kohast.

Patareide tulistamise ajal liikusid jalaväeosad kallaletungi lähtelalusele, nagu see kavas kindlaks määratud: skaudid Ivanovo Bolotost läänepoolsesse metsatukka ja 53. Volõnski polgu 3. rood külast ida pool asuvasse metsatukka.

Kompaniid asetsesid ahelikku metsatuka idaserva, kust hakkasid tulistama kaevikuis asuvat vaenlast. Vaenlane omaltpoolt vastas tugeva kuulipilduja- ja püssitulega.

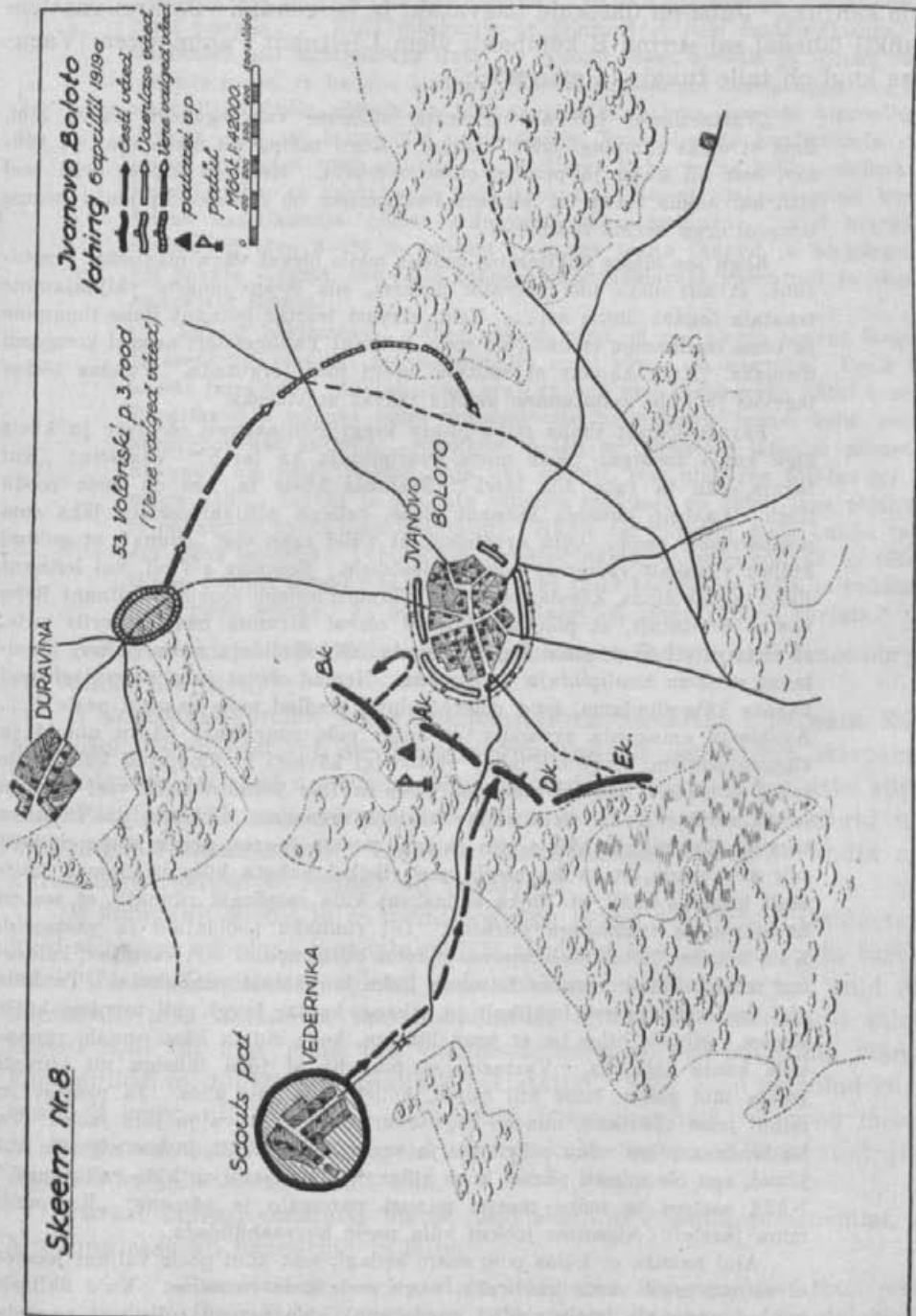
Koostatud kava kohaselt võisid kompaniid metsaservast edasi liikuda vaid pataljoniülema käsu järele. Käsk kallaletungiks pidi antama pataljoniülema poolt alles siis, kui suurtükitulega on suudetud hävitada vaenlase kuulipildujapesad ja vaenlane sunnitud vaikima. Samuti taheti tegevust ühtlustada 53. Volõnski polgu 3. rooduga. Viimase kallaletungile asudes pidid sama tegema ka skaudid. Ühtlustamata tegevusega ei eeldatud soovitud tagajärgi.

Arvestades Ivanovo Bolotos vaenlase kindlustustöid, tuleb kahtlemata märkida, et kahe kergepatarei tuli nende hävitamiseks oli nõrk. Seega jäid siis suurtükitulega hävitada tahetud vaenlase kindlustustööd (kaevikud, varjendid ja klp-pesad) suuremalt osalt purustamata ja vaenlane asetses endiselt kaevikuis, kust hoidsid metsaserva tugeva tule all.

Üldiselt läksid skaudid kauasest maas lamamisest juba närviliseks. Hakati juba koguni kartma, et ka seekordne kallaletung nurjub. Kauasest lumes lamamisest olid ka mehed tüdinud ja neil oli külm. Nad tahtsid juba minna kallaletungile, kuid selleks puudus käsk. Nii pidid nad lumes lamama ja ootama käsku kallaletungiks.

Hoolimata suurtükitule hävitustööst külas, püsisid punased kindlasti positsioonil. Külas kaitsel asuv 1. Pihkva kommunistlik polk avaldas imekspandavalt visa vastupanu. Näis, et küla ründamine osutub võimatuks. Seda arvamist avaldas Pataljoni ülem kapten Pinka ja tema arva-

Skeem Nr.8.

mist jagas ka patareiülem leitnant Leets. Olukord näis lahenevat skautide kahjuks. Juba oli üksikuid haavatuid ja langenuid. Patarei vaatluspunkti lähedal sai surma B kompanii ülem I leitnant Paulmeister. Vaenlase kuul oli talle tunginud otse pähe.

„Vastastikune tulevahetus kestis väikeste vaheaegadega päeva läbi, ilma et oleks sammugi edasi saanud. Kogu lahing oli meile igav ja tüütu, sest oli külm ja pealegi olime söömata. Meeleolu langes eriti veel siis, kui saime teada, et leitnant Paulmeister on raskekuulipilduja juures teispool orgu surma saanud.

Kogu see lumes kükitamine paistis meile olevat väga mannetu. Arutasime, et kui oleks üks korralik patarei, siis oleks punaste väljaajamine traataia tagant lihtne asi... Veidi elavust tekitas leitnant Rehe ilmumine ja tema teadaanne, et nüüd on tema leitnant Paulmeisteri asemel kompanii ülemaks. Kuid kauaks ei suutnud seegi meid ergutada. Puudus tõsine tegevus ja küla vallutamine paistis jäävat unistuseks.

Pärast lõunat ilmus minu juure keegi Põhjaarmee ohvitser ja küsis õige kurja tooniga: „Kas minu kuulipilduja ka laseb?“ Vastasin: „Kui tarvis, küll ta juba siis laseb!“ Seepeale küsis ta, kes on meie roodu ülem. Lasksin kutsuda leitnant Rehe, kellega põhjaarmeelane läks oma positsioonide poole. Olin arvamisel, et nüüd saan vist „sauna“, et polnud küllalt viisakalt vastanud põhjaarmeelasele. Esimene asi oli, kui leitnant Rehe tagasi ilmus, küsida, mida see põhjaarmeelane soovis. Leitnant Rehe vastas ärritatult, et põhjaarmeelased olevat kirunud meid ja eriti seda, et meie ei viitsivat enam isegi tulistada. Kuulipilduja mees (mina) lõssutavat niisama kuulipilduja taga maas. Nemad olevat juba ammu tahtnud hakata küla ründama, kuid polevat olnud kindlad meie kaasabi peale?!... Avaldasin omakorda arvamist, et keegi pole rünnakuks käsku annud ja rügemendiülem (kapten Pinka) ei soovigi kõvasti kindlustatud küla peale lasta tormata. Minu avaldamise peale ärritus leitnant Rehe veel rohkem ja ta seletas ka teistele allohvitseridele praegust olukorda ja rünnaku tarvet. Ta hakkas käima siin ja seal meeste juures, andes käske, millest tuli aru saada, et ta kavatseb oma riisikol hakata küla ründama. Siit-sealt kuuldus häält, et Pinka ei laskvat küla seepärast rünnata, et see on kaevikute ja traataiaga piiratud. Oli rünnaku pooldajaid ja vastaseid. Kuid leitnant Rehe meeletuletus, et tema on kompanii eest vastutav, kaines-tas meid. Jäime ootama leitnant Rehe korraldusi rünnakuks. Ta käis vist iga mehe juures isiklikult ja seletas, kuidas keegi pidi toimima külla jõudes. Minule ütles ta, et pean lüüsisiga, kohe kui ta käsu annab, rünnakule kaasa jooksuma. Vastasin, et ma ehk ei jõua lüüsisiga nii kiiresti joosta läbi paksu lume kui teised, kellel on ainult püss. Ja pealegi on minul jalas säärikud, mis on liiga suured minu kasvu ja jala jaoks. Ta lõi hindava pilgu minu säärikuile ja vastas: „Hea küll, jookse niipalju kui jõuad, aga ole minuti pärast kohe külas, kui kompanii on küla vallutanud.“ Nüüd asetses ta mõne meetri minust paremale ja käsutas: „Kompanii minu järele!“ Algasime jooksu küla poole hurraahüüdega...

Alul paistis, et külas pole enam kedagi, sest kuni poole väljani joostes ei võtnud meid vastu kuulirahe, nagu meie seda ootasime. Kuid äkitselt hakkas paremalt (meie rindelt vaadatuna) küla servalt tulistama punaste kuulipilduja. Nägin kompanii paremal tiival langevat 3—4 meest korraga.

Keegi hüüdis kusagilt: „Ahelik maha!“ Viskasin ennast lumme kogu keha raskusega ja litsusin pea vastu lund... Kuule vihises ümberringi, nii et lumi tuiskas... Kuid märkasin, et punased ei lase vahetpidamata, või vahetasid nad kuulipilduja linti... Ajasin enese upakile ja tõstsin lüüsi jalgade peale, et hakata laskma. Samal silmapilgul tõusis minu ees leitnant Rehe ühele põvele ja hakkas püssist laskma punaste kuulipilduja suunas. Ta sai lasta vaid mõne paugu, kuni punaste kuulipilduja avas uuesti tule otse tema suunas... Leitnant Rehe vajus kokku, millest oli ilmselt näha, et kuulid olid teda tabanud. Samal ajal sai minu kõrval lamav kasetikandja (skaut Adamson) käest haavata. Nüüd märkasin ühtlasi, et olen 8—10 m teistest jooksuga maha jäänud ja seepärast ei või hakata laskma, sest võin tabada eespoollamavaid haavatuid ja tagasiroomajaid skaute.

Pärast kahtlustasid mõned mehed mind, et ma olevat tagant lasknud ja seepärast olevatki saanud niipalju mehi surma ja haavata. Peale ühe kaseti (magasini), mis oli lüüsi peal, polnud mul tagavaraks ühtki kasetti. Kasetikandja roomas kõigi ümberolevate kasettidega tagasi kohe pärast käest haavata saamist. Ahelikust 8—10 m tahapoole jäämise pärast ei hakanud ma välja laskma seda üht kasetti, sest olukorra tõsidus oli silmaga näha. Surma ja haavata saanute rohkuses oli süüdi lage põld, mis ei pakkunud varju maaslamajalegi. Nägin ise mitmeid, keda kuulid tabasid maas lamades. Lõpuks kui punased nägid, et meie rünnak on täiesti tagasi löödud, läksid nad nii julgeks, et tulid kaevikuist välja ja tulistasid meid püsti seistes. Ja püsti laskjate eest oli kõige raskem varjata.“

Sääraselt kirjeldab Ivanovo Boloto lahingut B kompanii lance-corporal Mihkel Kaur.

B kompanii rünnak algas kompaniiülema asetäitja I leitnant Rehe algatusel. Seepärast tuli see teistele kompaniidele ootamatult, mispärast need alguses sattusid ärevusse. Nad ei teadnud õieti midagi ette võtta, sest Pataljoni ülemalt rünnakuks käsku ei olnud ja ometi nägid nad B kompanii tormijooksu. Traataia ees arenenud sündmus andis aga varsti õige vastuse — rünnak oli varajane.

B kompanii jõudis kiire tormijooksuga peagu vaenlase traattõketeni, kuid siis avas vaenlane lagedale põllule jõudnud B kompanii pihta tugeva tule. Ja see õnnestus vaenlasel seda rohkem, et ründama tuli vaid üks kompanii, mis võimaldas tule koondamist ainult selle kompanii pihta. Samal ajal oli aga meie tuli vaenlasele nõrgem, sest seljataha jäänud kompaniidel oli tulistamine osaliselt takistatud. Kõik need asjaolud kujunesid B kompanii kahjuks — kompanii peagu hävitati. Terved mehed ja kergemad haavatud roomasid tagasi, kuid raskemad haavatud jäid lagedale väljale vaenlase tule alla.

Pärast tagasiroomamist metsa jäid skaudid ootama pimenemist, et ära tuua raskesti haavatuid ja laipu.

„Haavatuid ja mõningaid surnuid saime ära tuua alles õhtul pime-
das. Eriti halb oli koristada neid raskesti haavatuid, kes olid meele-
märkusel ja raamile tõstes valu pärast karjusid. Iga vähema kui kröbina

peale hakkasid punased uuesti laskma. Mäletan, et olin sunnitud ütleva ühele haavatule „kui sa vagusalt ei lase ennast raamile panna, siis jätame sinu maha.“ See ütlus mõjus. Haavatu pigistas hambad kõvasti kokku, et mitte valu pärast karjuda, kui teda raamile veeretatakse. Tõsta ta ennast ei lasknud, sest valu olevat siis suurem.

Terve nahaga pääsnuid oli B kompaniis 8 meest. Kompanii kokk ei tahtnud meile alguses suppi katlast välja jagada, sest tema 8 mehe pärast ei hakkavat suppi katla kaane lahtivõtmisega jahutama. Oodaku meie niikaua kuni terve kompanii kohale jõuab!..“

Nii lõpetab Ivanovo Boloto lahingu kirjeldamise Mihkel Kaur.

6. aprilli õhtul saadi ära tuua kõik haavatud ja osa laipu. 8 laipu jäi maha. Need asusid kaunis traattökete lähedal, kust neid ei olnud võimalik ära tuua, sest punaste tuli oli äge.

Pärast haavatute äratoomist asus Pataljon Vedernika, Pitsina ja Patvinna külladesse.

Lahing, mis 6. aprillil mõnede vaheaegadega kestis peagu terve päeva, lõppes õhtul kella 18.30 ajal B kompanii rünnaku kokkuvarisemisega. Lahingu kaotamise üheks põhjuseks tuleb lugeda nõrka kahurituld. Kaks patareid oma 3" granaatidega ei suutnud purustada vaenlase kuulipildujapesi ja kaevikuid ega vaenlast neist lüüa välja. Lõpuks põles küla viiest kohast, kuid ka see ei suutnud hirmutada punaseid taganema. Endise visadusega panid nad vastu. Ja nagu mäletab praegu veel mõni Ivanovo Boloto küla elanik, sundinuvat komissarid punaseid püsima positsioonil ja tulistama. Nii näinud keegi elanik, kuidas ühes lagunenuid aidas asuva raskekuulipilduja juures seisnud komissar revolver käes ja eestlaste rünnaku ajal sundinud mahalaskmise ähvardusega kuulipildureid paigal püsima ja tulistama.

Kava kohaselt ei pidanud jalavägi küla enne ründama, kuni punased ei ole kaevikuist välja löödud kahuritulega. Sellest nõudest tingituna ei annud kapten Pinka rünnakuks käsku. Kui lõpuks B kompanii ajutise ülema I leitnant Rehe algatusel B kompanii läks rünnakule omavoliliselt, siis loomulikult ei olnud rünnak küllalt hästi ette valmistatud ega vajalikult tulega toetatud. Punased said tegevusse rakendada kõik oma tulejõu, millest olid tingitud suured kaotused. Skautide rünnak varises kokku selle algades.

53. Volõnski polgu tegevuse kohta puuduvad kindlad teated. On vaid kuskil lakooniliselt märgitud, et 3. roodu tegevus on jäänud hiljaks. Omastkohast on aga see seletatav sellega, et osa skaute läks rünnakule ilma pataljoniülema käsuta, seega koostatud kava kohaselt enneaegselt. 3. rood ei võinud seepärast olla sugugi teadlik skautide rünnakust.

Nii siis võiks kokku võttes ebaõnnestumise põhjuseina märkida kolme peamist asjaolu. Ja need on: kergekahuri nõrgad võimed kallaletungi ettevalmistamisel vaenlase kindlustatud kaitsepositsiooni vastu, hästi

kindlustatud positsioonil kaitsel asuv distsiplineeritud (ka sunnitud) kommunistlik väeosa ja noorema juhi omavoliline küllaldaselt ettevalmistamata rünnak.

6. aprillil kaotasid skaudid surnuina 11 meest ja haavatuina 31 meest. Mõnede andmete järgi olnud haavatuid rohkem. Nii on kirjutatud skautide 3. patarei sõjapidamise päevaraamatus:

„... Üldse tänane tagajärjeta päev maksis meile 70—80 surnut ja haavatut. Ivanovo Boloto, ka sel juhtumil, kui ta võetud oleks, iialgi ei maksaks neid hirmsaid ohvreid...“

Lahingväljale mahajäänud haavatute ja laipade äratoomine osutus kardetavaks tegevuseks. Iga väiksema kui kröbina peale avati punaste positsioonilt tuli.

Öösel vastu 7. aprilli ei saadud ära tuua kõiki laipu. Hommikul, kui meie luure metsaserva jõudis, olid punased parajasti laipade juures „soomust“ tegemas. Skautide poolt lasti üks punane maha ja teist haavati.

Samal päeval saadeti ka ühe külamehega punaseile Ivanovo Boloto külla kiri ja paluti punaseid, et need eestlastel laibad lubaksid ära korjata. Vastust ei tulnud. Seepärast jäeti Pataljonist vabatahtlikena maha mõned skaudid, nende seas ka Pataljonis teenivaid soomlasi, kes pidid laibad ära tooma öösel vastu 8. aprilli. See õnnestuski.

Haavatute ja laipade äratoomine toimus väga omapäraselt. Mõned skaudid võtsid endile valged linad ümber ja roomasid lamavate haavatute ja laipade juure ja sidusid neile köied ümber. Viimaste abil lohistasid kaugemal lamavad mehed haavatud ja laibad vaenlase traattõkkeist kaugemale, kus nad asetati raamile ja kanti lähedasse metsa.

Ivanovo Boloto lahingu käigust jutustab B kompanii skaut Aleksander Kalmet, kes 15-ne aastase koolipoisina lahingust osa võttis ja raskesti haavatuna punaste kätte vangi langes.

„Juba 4. aprillil pidasime kogu Rügemendiga Ivanovo Boloto külla lahingut. Öhtuks aga olime sunnitud tagajärgedeta pöörduma Vedernikasse, jättes lahingväljale mõnedki haavatud ja langenud. Minu ligidal langes meie paremaid madsenipoisse skaut Siiman. Laupäeval, s. o. 5. aprillil, puhkasime, et järgneval päeval uue hooga rünnata külla.

Juba hommikul asusime Vedernika poolt külla kallale. Veidi eemalt pommitas meie kiirlaskja patarei kogu päeva külla, kuid punased püüsid külas. Seisin madseniga äärmisel pahemal tiival. Seal veidi eemal asus üks vene valgete polk. Viimase ülem tuli minu juure ja küsis meie ülemuse järele. Saatsin ta ahelikku pidi edasi paremale. Meil seni kaotusi ei olnud, sest asusime sügava oru kaldal, kust aegajalt tulistasime vastast. Nagu valus piste tungis kõikide kõrvu, kui kuulsime oma armastatud ülema leitnant Paulmeistri surmast. Vist jooksisime uue kompanii ülema Rehe juure kokku: viimane andis mingisuguseid tormijooksu korraldusi. Ja enne kui ta sai need lõpetada, tormasime hurraahüdeil orust lagedale

väljale — ja ikka edasi ja edasi küla poole. Olgugi et oli 6. aprill, oli lumi veel niivõrd sügav, et küllaltki takistas meie edasitormamist. Juba veidi ära joosnud, hakkasid meie read hõrenema, sest vaenlase pool töötasid meie vastu vist seitse kuulipildujat ja 400—500 püssi ning nende tuli nõudis ohvreid. Meid pealetormajaid oli aga kõigest 64 meest. — Minu kõrval kukkus madseni 2. number (laadur) skaut Saar. Veri purskas tal suust ja ninast, kuid hüüdis mulle järele, et kirjutaksin tema koju, tal olevat aadress põues. Vastasin, et küll sanitarid kirjutavad, ja tormasin edasi madsenist tulistades. Varsti läbistas kuulipilduja kuul ka minu pahema öla; sellele järgnes varsti teine, mis lõhkus mu madseni luku ja paiskas mu pahemasse kätte kilde.

B komp. rms. *Aleksander Kalmel*.
Sai Ivanovo Boloto all raskesti
haavata.

Olen kuulnud vanadelt sõjameestelt, et täägi-võitlusse minnes olevat sõdurid segased. Ja see osutus tõeks. Nägin vaid seda, et teistel on täägid püsside otsas, kuna minul see puudus. Instinktiivselt keerasin madseni jala täägina selle ette ja tormasin edasi. Nii edasi tormates jõudsiime kaunis ligidale vaenlase traataiale, kui kolmas kuul purustas mu küünarluu. Kukkusin lumme. Lamades nägin, et meid oli veel vaid 4—5 meest, nende hulgas ka kompaniülem leitnant Rehe, kes põlvelt tulistas punaste maximi pesa. Siis aga kukkus ta küljeli, tõusis veel kord üles, hüüdis „vennad tagasi“ ja langes uuesti maha. Sanitar Vällik jooksis ta juure, kuid Välliku pea kadus samal silmapilgul, vist purustasid selle vaenlase kuulipilduja kuulid.

Maha kukkunud, kraapisin parema käega lumme augu, kuhu pistsin enese pea ja asetasin magasinide koti kaitseks selle ette. Minu ligidal lumes lamas veel terveks jäänud skaut Puhk, kes aga püsti tõusis ja tahtis hakata tagasi jooksmas. Vaevalt mõne sammu edasi jõudnud, langes ta mitmest kuulipilduja kuulist tabatult

surnuna maha. Nägin veel eemal mõnd meest haavatuna tagasi roomavat. Püüdsin ka seda teha, kuid mõnekümne sammu kaugusel asuvast vaenlase kuulipildujast avati tuli minu pihta. Kuul purustas mu puusaluu. Sellele järgnesid väikese ajavahemiku järele viies, kuues ja seitsmes kuul. Olles 7 kuuli kehha saanud, ei suutnud ma enam liigutada, vaid ootasin surmatoovat kuuli, sest kuulipilduja tulistas mind vahetpidamata. Hakkas juba pimenema, kui veel lahingvälti võeti kahuritule alla. Üks granaat lõhkes minu jalgade vahel, visates mind tükk maad eemale. Selga lendasid granaadi killud, mis seal hirmsat valu tekitasid. Hiljem selgus, et mind oli tabanud 6 granaadi kildu. Igasugused lootused ellujäämiseks kadusid. Ootasin vaid surma.

Need, kes tormijooksu alul haavata said, viidi ülejäänud kompaniide poolt ära, kuid punaste traataia taha jõudnulle ei päästetud ligi, kuigi püüti seda teha. Minule jõudsid valgeisse linadesse mähitud roomajad kaunis ligidale, kuid kaevikuist märgati neid ja avati kuulipildujatuli. Ise ei saanud ennast enam sugugi liigutada, selleks puudus

jõud — käe- ja jalaluud olid purustatud. Ümber ei näinud enam ühtki elavat, kõik olid surnud.

Kesköö paigu või kaunis hommiku eel, kui hakkasin kaotama meelemärkust, kuulsin vaevaliselt lumel inimeste astumist, kuid ei näinud kedagi, sest silmad olid tuhmid. Kui aga üht meie haavatut või surnut täägiga läbistati, hakkasin kuulma ja nägema: väli oli täis punaseid, kes kiskusid surnuil saapaid jalast ja võtsid sineleid ja kotte nende seljast. Paar punast tuli mulle ligemale, hakkasin neid paluma, et nad minu ellu jätaksid. Nad tulid mu juure, võtsid mu seljast seljakoti ja madseni ja küsisid minult, kas olen mobiliseeritud või vabatahtlik. Vastasin neile valetamata, et olen vabatahtlik. Mehed jäid vai. Üks eemaldus minust. Tuli aga varsti ühe ülemaga tagasi, kes küsis minult põhjust, miks olen vabatahtlikult läinud sõdima nende — tööliste vastu. Andsin vist rahuldava vastuse, sest mind kästi külla viia sidumisele. Kolmekesi kandsid punased mind küla poole; viimaks tõi üks neist külast kandraami ja sellel viidi mind sidumispunkti. Sanitarid löikasid mu riided ja saapad lõhki, sidusid haavad kinni ja siis algas komissari poolt ülekuulamine.“

Edasi kirjutab skaut Kalmet komissari poolt ülekuulamist — evakueerimist Pihkva haiglasse ja ravimist haiglas. Samuti pääsmist mahalaskmisest.

Pihkva langedes tuli Kalmet Scouts-Rügementi tagasi. Oli vahepeal paar kuud Tartus haiglas ja pärast seda, käsi kaelas ja kepp käes, tuli tagasi linile, kus viibis sanitarina sõja lõpuni.

11. Ümberpaigutamine Petserisse.

Vahepeal jõudis II diviisi juhatus otsusele, et lõuna pool raudteed tuleb vaenlasele anda tugev hoop, millega vaenlane paisata Riia-Pihkva kivitee taha ja vallutada punaste tähtis baas — Irboska. Selle kava läbiviimiseks ei olnud aga lõuna pool raudteed tarvilikul arvul väeosi. Seepärast taheti rindel teostada mõningaid väeosade ümberpaigutusi, missugune idee ilmestub II diviisi staabi ülema kirjas soomusrongide divisjoni ülemale, kus muuseas kirjutatud:

„Skaudid on venelaste ja 7. polgu vahel praegu ilma tööta ja nende praeguses seisukohas meie edasitungimine saab arenema ka ilma nendeta. Marienburgi suunas seisukorda arvesse võttes on Irboska operatsiooni tarvis rutem lõpetada ja selleks tarvilik arv skaute nende patareiga kohe üle Petseri, Panikovitši ja edasi Irboska alevi peale saata...!“

7. aprillil andiski Soomusrongide divisjoni ülem Scouts I pataljonile käsu Petserisse asumiseks. Umbes lõunaajal said skaudid käsu kätte, mille järele kohe algasid ettevalmistused uude asukohta minemiseks. Kella 15.00 ajal asus Pataljon ühes patareiga Vedernika külast tee. Vahepeal peatuti Satserrinnas, mis ajal mehed käisid Asutava Kogu valimiste

puhul valimisedeleid ära andmas. Pärast valimist jätkus rännak läbi Sabolda, Kotelkina, Nutretsova ja Suur-Patškovka Petsersisse, kuhu saabuti 7. aprillil kella 20.00 ajal.

Scouts-Pataljoni asemele asusid Ivanovo Boloto alla 7. jalaväepolgu osad ja 53. Volõnski polgu 3. rood.

12. Kokkuvõte.

29. märtsil alustatud pealetungiga saavutati ülesseatud eesmärk: vaenlane suruti Orava—Veriora rajoonist tagasi, võitlusjoon nihutati riigipiirile lähemale ja meie rinne oli tunduvalt lühendatud. Kuigi vaenlane jäi veel püsima põhja poole Optjoki jõge, ei suutnud see enam olukorda raskendada, sest Ivanovo Boloto küla osutus ikkagi vaenlasele selles rinde osas viimaseks võimsaks kantsiks.

Eespoolkirjeldatud operatsiooni läbiviimiseks oli Scouts-Pataljonile antud väga raske ülesanne. Terve operatsiooni edukuse saavutamine rajati Orava—Rõssa—Kõrgemäe joonelt vaenlase positsioonist läbimurdmisele. Suudetakse nimetatud positsioonist kiiresti läbi murda ja edu arendada Treeski—Lobodka suunas, loodeti punaväe põhja pool teotsevate 85., 87. ja 6. polgu taandumistee läbilõikamisega need hävitada.

Vaadeldes punaväe seisukohast Luuska—Orava—Rõssa—Kõrgemäe positsiooni, paistab, et selle kaitsmine neile väga tähtsaks osutus. Läbimurdmine nimetatud positsioonist tähendas neile põhja pool, s. o. Rápina suunas teotsevate väeosade äralõikamist. Teisest küljest vaadatuna pidid punased nimetatud positsioonilt taandumiseks vaba hoidma ka taandumistee, milliseid oli vaid kahes suunas: esimene raudtee üldsuunas ja teine Orava—Treeski—Lobodka—Verhuulitsa külade kaudu. Raudtee üldsuunas taandumine oli kardetav, sest meie soomusrongide kiire pealetungi korral oleks nende seljataguse läbilõikamine olnud kindel. Tähendab: oli vaja vaba hoida peamiselt teine taandumistee Orava—Treeski suunas.

Sellest väljudes selgub asjaolu, mis pärast punased eespoolnimetatud positsioonil vastu pidasid nii suure visadusega.

Esimene skautide pealetung 29. märtsil ei õnnestunud. 30. märtsil taandusid aga punased ise sellelt positsioonilt soomusrong nr. 3 dessandi poolt punaste positsiooni seljatagusesse, Kolodavitsa—Suur-Netsaevo suunas antud löögi tõttu. Selle järele koondusid punased Väike-Nedsaja—Suur-Netsaevo—Kõvera—Kõrgemäe joonele, et kaitsta veel ainukest taandumisteed vähemalt niikaua, kuni on taandunud Rápina suunas teotsenud väeosad.

Nagu eespool nägime, murdsid skaudid pärast kahepäevalist võitlust läbi punaste positsioonist ja arendasid edu Treeski—Lobodka—Verhuulitsa—Gorodištše—Ivanovo Boloto suunas. Üks ülesanne oli seega täidetud, kuid

oodatud tagajärge ei saavutatud. Punased oma visa vastupanuga suutsid siiski skaute niikaua kinni hoida, kuni põhjapoolsed väeosad taandusid.

Pärast punaste vastupanu murdmist algas nende jälitamine, mis teostus võrdlemisi kiiresti. Kahe päevaga jäeti seljataha umbes 25 km pikkune teekond ja 4. aprillil pärast lõunat põrgati uuesti vastu punaste tugevat positsiooni Ivanovo Boloto ees. Seda punaste positsiooni ei suudetud aga kahe kallaletungiga vallutada.

II diviisi juhatus oli põhja pool raudteed saavutatud eduga rahuldatud. Kriitiline olukord oli seal möödas. Lõuna pool raudteed oli aga vaja anda otsustavaid lööke, mispärast löögijõu suurendamiseks saadeti sinna skaudid täitma uusi ülesandeid.

a) Kaotused operatsioonis ja nende põhjused.

Lahingperiood 29. märtsist 1919. a. kuni 7. aprillini 1919. a. oli skautidele verisemaid perioode nende aastases võitluses. Selles perioodis kaotasid skaudid surnuina 2 ohvitseri (I leitnant Paulmeister ja I leitnant Rehe) ja 19 sõdurit (nimestik lõpus), haavatuina ja põrutatuina 5 ohvitseri ja 102 sõdurit. Haavatuist suri 11 sõdurit. Kui liita haavadesse surnud langenute arvuga, saame 30 langenut sõdurit, kuna haavatuid ja põrutatuid jääb 91. Protsentuaalselt arvutades, võttes aluseks Pataljoni lahingkoosseisu, saame järgmised arvud: ohvitseridest langes 13% ja sõdureist 9%. Haavata ja põrutada sai ohvitseridest 33% ja sõdureist 27%. Seega löödi selles perioodis rivist välja ohvitseridest 46% ja sõdureist 36%.

Millest oli selles perioodis tingitud nii suur kaotuste %, sellele otseselt vastata on väga raske. Põhjusi võib siin olla väga palju, kuid tundub, et peamised põhjused olid:

1) Scouts-Pataljonile antud tõsiselt raske ülesanne. Kui kapten Reissar ülesande saamisel kapten Irvele selle raskust meelega tuletas ja selle teostamisele ei uskunud, vastas kapten Irv ägedalt: „Siin ei ole enam pikemalt vaielda, vaid nõuan, et operatsioonikäsk, nii kui see kokku seatud, täidetud saaks.“ Loomulikult püüdsid siis skaudid seda ülesannet täita, hoolimata sellest, et nad pörkasid kokku kohati hästi kindlustatud positsioonile kaitsele asunud võrdlemisi tugeva lahingvõimega ja distsiplineeritud vaenlase väeosadega.

2) Skautide varasemas lahingtegevuses olid juhtidel ja meestel kujunenud kindlad taktikalised põhimõtted, mis neid varemini viisid võidule ja milliste põhimõtetega taheti ka edasi võidelda. Skaudid kujutasid

endist partisanväeosa, kes siin-seal ootamatult antud tugevate löökidega sünnitasid vaenlase ridades paanikat ja siis löid paanikasse sattunud vaenlast. Nende pealetungi peamiseks iseloomustuseks oli suur hoog ja raugemata tahe võita. Oli kord alustatud rünnakut, siis lõpetati see kas vaenlase tagasilöömisega või enese kokkuvarisemisega tugeva vaenlase ees. Nende peamiseks hüüdsõnaks oli — edasi!

Skaudid ei teadnud igakord sugugi, kus asus vaenlane ja kui palju neid oli. Nad tormasid hooga peale. Nad ei võitnud mitte niivõrd oma jõuga kui moraaliga ja julge tormamisega. Kitsarööpalistel soomusrongidel tormamine viis skaudid kuulsusele. Uues operatsioonis tahtsid

II leitnant *Rudolf Raudsepp*
VR I/3. Alguses B komp. noorem-
ohvitser, pärast Väeosa adjutant.

nad hoida oma nime endisel kõrgusel. Nad tahtsid edasi jääda julgeiks ja vahvaiks partisanideks. Nad tormasid edasi!

Esimene ebaõnnestunud löök 29. märtsil sundis neid suurele ettevaatusele, mis pärast ka selles operatsioonis tormamist nii selgesti ei ilmestu. Kuid siiski võib nende tegevuses kõikjal märgata suurt indu, kus nooremad juhid oma algatusel asusid raskete ülesannete täitmisele.

Esimene kallaletung Ivanovo Boloto külale oli ettevalmistamata. See ei arenenud aga skautidele kriitiliseks. Jällegi said nad uut õpetust, kuid sellest hoolimata tormas B kompanii 6. aprillil lausa tulle, mis lõppes aga väga kurvalt.

3) Skautide tormamises mõjus väga palju kaasa A ja B kompanii meeste omavaheline võistlus. B kompanii mehed vaatasid kadestusega A kompaniile, kes soomusrongidel teinud imesid. B kompanii oli samuti olnud lahingus, kuid saatus ei annud neile soodsat juhust näidata, et ka nemad oskavad teha imesid. Edaspidiseis lahinguis taheti aga ka B kompanii nimi ehtida teatava oreooliga, et võidaks rääkida tema kangelastegudest. Ja kuidas seda teha? Ei millegi muuga kui vaid mõne kangelasteoga. Ja me nägimegi eespool, et B kompanii 1. aprillil tormas I leitnant Rehe juhatusel esimesena Kõrgemäesse ja 6. aprillil alustas jällegi B kompanii Ivanovo Bolotole rünnakut ilma käsuta esimesena. Kui viia need tegevusavaldused seosesse kompanii juhtide ja meeste hingeeluga, siis näeme selgesti, kuidas nad tahtsid võita — kangelaseks saada. Et nad seejuures tormasid tulle ja kandsid raskeid kaotusi, see peaks olema iseenesest arusaadav.

b) Ebaõnnestumise põhjusi.

Käesoleva perioodi lahingkirjeldusest ilmneb, et skaute neis lahinguis tabas teatav ebaedu. Mis oli selle otseseks ja peamiseks põhjuseks, sellele on vastata raske, kuid põhjusi oli seal mitu.

Esimene ja suurem ebaedu oli Pataljonil 29. märtsi hommikul, millal äpardus kõigiti hästi ettevalmistatud kallaletung. 29. märtsi lahingu läbiviimine oli rajatud ootamatusele, mida pidi saavutatama öise tegevusega. Öine tegevus erineb aga sootuks päevasest tegevusest. Et edukalt osata teotseda öösel, selleks peab meeskond olema saanud hea väljaõppe, kus selgitatud ka öise tegevuse erinevused. Suuremal osal skautidel puudus hea väljaõpe. Samuti oli suurem osa skaute esimest korda lahingus. Kindlasti ei tunnud suurem osa mehi öise lahingu iseäraldusi. Selle asemel et rünnata vaenlast vaikselt, hakkasid üksikud mehed tekkinud segaduses paugutama, sellest hoolimata et vaenlast ei olnud näha kuskil. Need üksikud mehed lasksid võibolla oma julgestamiseks. Nad teadsid, et lahingus peab laskma — ja nad lasksid. Need üksikud paugud said aga saatuslikuks. Nendega anti käest öise lahingu edu peategur — ootamatus. Ootamatusele oli aga rajatud kogu operatsiooni läbiviimine. Seekord ei saavutatud ootamatust, seepärast ei saavutatud ka operatsiooni eesmärki. Esimese kallaletungi ebaõnnestumine oli operatsiooni käigus määrava tähtsusega.

29. märtsi ebaõnnestunud kallaletung murdis skautide suure lahinguhoo ja sundis neid suuremale ettevaatusele, võibolla liigagi suurele ettevaatusele.

Skautide ebaedu üheks põhjuseks võiks lugeda ka 29. märtsil soomusrongide dessandi saatmata jätmist Kolodavitsa—Võmorkovo külade rajooni. Nagu juba varemini tähendatud, oli soomusronglaste peamine tähelepanu 29. märtsil suunatud Petserile, mispärast ei saadud täita operatiivkäsus antud skautide abistamise ülesannet. See asjaolu aga mõjutas tegevust põhja pool raudteed — vaenlane püsis positsioonil rindelt pealetungist hoolimata.

30. märtsil täitis soomusrongilt saadetud dessant oma ülesande hiilgavalt. Vaenlasele Kolodavitsa—Võmorkovo rajooni antud hoobiga ei puhastatud mitte üksinda nimetatud külasid, vaid vaenlane jättis koguni maha oma kindlustatud positsiooni Luuska—Rõssa joonel. Tähendab: dessandi löök tabas vaenlase õrna kohta.

Operatsioonikava koostamisel arvestatigi just eelnimetatud asjaolu. Dessant vaenlase seljataguses pidi sünnitama segadust, millist skaudid rindelt pealetungiga pidid kasutama ja edu arendama. Seega oli operatsioon rajatud väeosade koostööle. Üks pool — soomusrongid — kaaluvaist asjaoludest tingituna ei saanud täita neile määratud ülesannet

29. märtsil. Skautidel üksinda oli aga selle ülesande täitmine raske ka sel juhul, kui kõik läinuks ettevalmistuste kohaselt. Et nad seejuures lahingust kaotajaina tagasi tulid, selles ei ole midagi imestada. Peab imestama vaid seda, et nad sellest tagasi tulid väikeste kaotustega.

Varemini olid skaudid olnud väga laiali. Neil oli ainult ühine skaudi nimi, kuid muud sidet kompaniidel üksteisega ei olnud. Meestel puudus ühine väljaõpe. Juhid ja alluvad ei tunnud üksteist vastastikku. Pataljon ei olnud veel liitunud ühiseks tervikuks. Lahinguisse läksid nad võõrainana. Alles lahinguis sõlmiti esimesed ühendavad sidemed.

Vahekord kapten Reissari ja skautide vahel ei olnud enam kuigi hea. Hakkas rohkem ilmema Reissari ärimehelik vaim. Skaudid ei tahtnud aga olla kaasaaitajad Reissari äritsemises. Pealegi segas Reissar ennast väga palju juhtide tegevusse ja püüdis oma asjatundmatusega mängida tähtsat osa. Säärane Reissari tegevus halvatas juhtide tegevust. Juhtidel puudus tegevuses vabadus ja sellest tingitud teatavad puudused ka juhtimises.

Selles perioodis, kus võitlus oli kaitsele asunud vaenlasega, andis valusalt tunda suurtükkitule toetuse puudus. Pataljonile juureantud 3rd kergevälipatarei nr. 3 oli võimetu purustama vaenlase kindlustusi. Selleks oluks vaja rohkem ja suuremakaliibrilisi kahureid. Neid aga polnud.

Nagu juba varemalt tähendatud, oli 3. patarei enne liinile toomist formeeritud juhuslikest meestest ja seepärast patarei väljaõpe puudulik. See omakorda halvatas aga patarei tegevust.

Teataval määral mõjutas skautide tegevust ka naabrite tegevus. Parempoolse naabri — 7. polgu — tegevus ei olnud kuigi märgatav. Soomusronglaste silmis ei olnud 7. polgul just head nime. Kolonel K. Parts oma avaldatud mälestusis ei hinda 7. polgu tegevust Orava lahinguis kuigi kõrgelt. Samuti kirjutab major P. Villemi oma kirjutuses Vabadusmonumendis I lk. 50 muuseas.

„... Skaudid võitlesid 29. märtsil küll kogu päeva väga ägedalt Orava mõisa all, kuid enamlaste suure ülekaalu ja ülihea positsiooni tõttu nad ei suutnud vallutada mõisat. 7. jalaväepolk aga oli sel ja järgnevatel päevil kahjuks väga passiivne...“

Nähtavasti pidi 7. polk oma tegevusega säärase arvamuste tekkimiseks andma põhjust. Nende passiivsus loomulikult raskendas skautide tegevust. 7. polgu passiivsuse puhul avanes vaenlasel võimalus tugevamate jõududega kaitsta oma paremat tiiba.

Vasakpoolse naabriga puudus skautidel alguses side hoopis. Suure vahemaa tõttu ei saanud vene valgekaarti küll õieti naabrina võtta. Skaudid pidid arvestama kogu aja lahtist tiiba ja sellele juhtima tõsist tähelepanu. Pärastpoole, kui vene valgekaardi 53. Volõnski polguga side

loodi ja nendega koos lahingusse mindi, ei saadud aga sealt nimetamisväärset abi. Kohapealse kõrgema ülema puudumise tõttu tuli tegevust ühtlustada Pataljoni ülema algatusel. See ei annud aga soovitud tulemusi.

Arvestades neid asjaolusid, selgub, et skaudid oma raske ülesande täitmisel võisid arvestada vaid oma jõudu. Kõrvalisele abile rajatud lootused viisid neid vaid eksiteele.

Skauudid iseseisva väeosana said oma lahingristimise raskeis tingimuses. Umbes kolmandik Väeosa koosseisust löödi 9 päeva jooksul rivist välja. Kuigi Pataljoni tegevuses esialgu ilmsiks tuli teatav ettevaatus, kobamine ja mõne üksuse juures liigne agarus, siiski sellele vaatamata täitis ta antud ülesande.

Selles lahingperioodis alles sündis Pataljoni liitmine ühiseks tervikuks; koguti lahingkogemusi uute ülesannete täitmiseks, millised oma tulemusilt pidid kujunema hulga edurikkamaiks.

Vahepealne tegevus tagala asutis.

Pärast „Eesti Scout“ kompanii rügemendiks suurendamise loa saamist oli kapten Reissaril peamiseks ja raskemaks ülesandeks Rügemendi komplekteerimine vabatahtlikega. Ametlikult küll kõrgemal pool rügemendi nimetust ei tarvitatud, vaid Väeosa kutsuti ta selleaegse suuruse järgi pataljoniks. Väeosa siseelus ja ka Väeosast väljasaadetavas kirjavahetuses tarvitati nimetust „Scouts-Rügement“. 20.—23. märtsini Viljandis formeeritud Scouts-Pataljon oli õieti Scouts-Rügemendi I pataljon, millele pidi veel järgnema II ja III pataljoni formeerimine. Kapten Reissar asus ka energiliselt asja korraldama, kuid mis siin oli takistuseks, see oli just vabatahtlike puudus. Suuremaisest linnadesse asutatud vastuvõtupunktid ei suutnud nõutaval arvul koguda vabatahtlikke. Märtsikuus jäi vabatahtlike juurevool eriti väikseks. Kapten Reissar tahtis aga sellest kriisist üle saada omapärase võttega. Ta hakkas Scouts-Rügementi vabatahtlikke hankima ka väljaspoolt Eestit.

Väljaspoolt Eestit vabatahtlike hankimise algatajaks oli õieti kapten Krapivsky, kes Scouts-Väeosas teenistusse astus 15. veebruaril.

Kapten Krapivsky oli 1918. a. Helsingis valgekaartiväe kaptenina vastuluure osakonna juhataja abi. Tal olnud seal suured võimupiirid. Tema kaasabil muretsetud ka välispassid kindral Tõnissonile ja Larkale, kes 1918. a. elasid Soomes. 1918. a. lõpus halvenesid asjad Krapivskyl Soomes niivõrd, et ta oli sunnitud sealt lahkuma. Ühes Soome abivägedega tuli ta Eestisse, kus pärast kuuajalist peatust astus teenistusse Scouts-Väeosas.

Märtsi alguses (7. märtsil) võeti Rügementi teenistusse vastu soomlane junkur Sven Hellström. Kaptenite Reissari ja Krapivsky poolt, kes

vahepeal soomlaste vastuvõtmiseks teatavad kavad koostanud, saadeti junkur Hellström Soome tagasi ülesandega, hakata Soomes koguma vabatahtlikke Scouts-Väeosa jaoks. Junkur Hellströmil õnnestuski koguda vabatahtlikke soomlasi, kuid tal ei lastud neid tuua Eestisse, sest tal puudus selleks vastav volitus. Sellest saadi aga nähtavasti kavalusega üle. Vabatahtlikke soomlasi ei toodud Eestisse mitte sõjaväelastena, vaid nad tulid siia kui vabad kodanikud — reisijad. Täpsed andmed soomlaste vastuvõtmise ja Eestisse toimetamise keerdkäikudest puuduvad, kuid üldine käik, nagu siin kirjeldatud, on põhjendatud dokumentidega.

Märtsi lõpuks oli soomlasi Rügemendi vastu võetud 7 meest. Kõik vabatahtlikult teenistusse astunud soomlased olid oma ütluse järgi junkrud. Kapten Reissari poolt määrati vastuvõetud soomlased ohvitserikohtadele mitmesse üksusse. Mitmed neist teenisid Pataljonis sõja lõpuni ja mõni isegi veel pärast sõda. Ohvitseride puudusel oli mõni soomlane isegi kompanii-ülemaks. Võiks siin nimetada junkur August Mertoneni, kes Ülemjuhataja poolt ülendati ohvitseri asetäitjaks ja oli pikemat aega kompaniiülemaks. Ta teenis kuni sõja lõpuni, kuid siis haigestus ta Narvas plekilisse soetõppe ja suri 4. veebruaril 1920. a. Kreenholmi haiglas.

27. märtsil võttis kapten Reissar Rügemendi ohvitseride nimekirja Soomes viibiva kapten Karl Lundelli, kes seal vabatahtlikke soomlasi kogus ja nad edasi saatis Tallinna. Tallinnas tagavarakompaniis varustas kapten Krapivsky soomlasi ja saatis nad liinile, kus mehi oli hädasti vaja.

Soomlaste vastuvõtmisele tõmbas kriipsu peale Ülemjuhataja staabi-ülem polkovnik Sootsi telegramm, millega keelati välismaalaste vastuvõtmine. Siin tahtis küll kapten Krapivsky välja minna pettusega ja jätkata vastuvõtmist, kuid see kavatsus nurjus. Nimelt tahtis kapten Krapivsky teatada Helsingi kapten Lundellile telegraafi teel, et viimane seal vastuvõtmist jätkaks, aga vastuvõetud mehed registreeriks varasemal kuupäeval, mis veel võimaldaks nende Eestisse toimetamist. Kapten Krapivsky telegrammi ei võetud aga postile Helsingi edasisaatmiseks vastu, sest polkovnik Soots oli ka sinna annud korralduse, mis keelas telegrammide edasisaatmise. Nii lõpetati kapten Reissari ja kapten Krapivsky omapärane vaimusünnitus veel enne, kui jõuti organiseerida suurejoonelisemat tegevust.

Tagavara kompanii asutamine.

10. aprillil 1919. a. ilmus Sv. Ülemjuhataja päevakäsk nr. 133, mille põhjal kästi Ülemjuhataja poolt 8. aprillil kinnitatud koosseisu järgi Pataljonis korraldada tagavara-kompanii.

Tegelikult oli Rügemendis juba varemalt nn. tagavararühm, mis

asus Tallinnas Rügemendi staabi juures. Tagavararühma tegevust juhatas kapten Krapivsky. Viimane oli küll ametlikult määratud ratsakomando ülemaks, kuid sellel kohal ei olnud ta tegelikult ühtki päeva, vaid ratsakomando ülema kohuseid täitis I seersant Otto Nurmberg. Tallinnas asuv tagavararühm täitis kõik tagavarakompanii ülesanded. Vahe oli vaid nimetuses ja organisatsioonis.

Rügemendi ülema päevakäsuga nr. 118 § 22 15. aprillil pandi ametlikult alus tagavarakompaniile, mille ülemaks nimetati kapten Krapivsky.

Tagavarakompanii asutamisega paisus selle koosseis endisest tagavararühma koosseisust palju suuremaks. See asjaolu omakorda pidurdas teatavaks ajaks meeste juurevoolu liinile. Selle tagajärjel kuivas kokku Pataljoni koosseis liinil. Nagu lahingkirjelduses nägime, oli see koosseisu vähenemine eriti suur märtsi lõpus ja aprilli alguses, kui Pataljonil oli verisemaid lahinguid. Siis oli hädasti vaja täiendust, kuid seda ei olnud võtta kuskilt.

Tagavarakompanii koosseisu suurendamisega koondus sinna peamiselt sääraseid mehi, kes liinil hästi valmis ei saanud. Seljataguses teenistuses olid nad omateada väga tähtsad mehed. Tagavarakompanii muutus ajajooksul ikka rohkem ja rohkem iseseisvaks üksuseks, kes vähe tegi tegemist liinil viibiva Pataljoniga. Kapten Reissar koondas ka oma peamise tähelepanu tagavarakompaniile ja üldse seljataguseile asutustele. Liinil viibiv Pataljon jäi nagu kõrvale teise järgu tähtsusega üksuseks.

Aprilli alguses hakkasid juba selgemini ilmestuma, et kapten Reissari südamele oli lähemal Tallinn seal asuvate Rügemendi üksustega. Liinil kogu aja võitluses oleva Pataljoni mured ja raskused Reissarit enam ei näinud huvitavat. Majandusasutused olid Tallinnas ja terve Reissari tegevus keerles rohkem nende ümber. Majandusülem I leitnant August Rebane ei käinud ka kordagi liinil, et oleks lähemalt tutvunenud Pataljoni majandusliku olukorraga. Temale olid liinil olevate meeste vajadused ja meeste majanduslik olukord teadmata.

Need asjaolud kasvasid lõhe seljataguste asutuste ja liinil võitleva Pataljoni vahele. See lõhe laienes kogu aja, sest aprilli esimesel poolel unustati liinil olevad skaudid peagu hoopis. Neile ei saadetud liinile uut varustust, ei korralikult toiduaineid ega käidud maksmas ka palka. Oma nooruslikus vaimustuses ja võidujoovastuses kannatasid skaudid kõik hädad, kuid viimaks muutus olukord väljakannatamatuks ja skaudid nõudsid oma olukorra parandamist.

8. aprillil käseb Sv. Ülemjuhataja oma päevakäsuga Scouts-Rügemendi korraldada ümber tema poolt 5. aprillil kinnitatud üksiku pataljoni koosseisu järgi. Nimetatud koosseis nägi ette pataljonis: staabi, 4 roodu, kuulipildujakomando, jalamaakuulajakomando, ratsamaakuulajakomando, sidekomando ja töökomando. Üldse oli kõigis nimetatud üksustes kokku

D kompanii enne linile minekut märtsis 1919. a.
Keskel mustas kasukas kompanii ülem II leitnant *H. Jakobson*, temast vasakul komp. vanemohvitser II leitn. *V. Zupsmann* ja seersant *J. Urva*, paremal nooremohvitser junkur *H. Ingermann* ja seersant *G. Lillenstern*.

ette nähtud: ohvitseri 26, ametnikke 3, arste 2, rahvaväelasi 951, tääke 622, mõõku 20, kuulipildujaid 8 ja automaatpüsse 8.

Ülemjuhataja poolt kinnitatud üksiku pataljoni koosseisu järgi ei saadud aga Rügemendi ümberformeerimisele asuda, sest I pataljon oli kogu aja liinil. Ümberformeerimine viidi läbi alles septembrikuus Pataljoni Võrus puhkusel asudes. Olgu tähendatud, et kuni nimetatud ajani maksis ikkagi nimetus Scouts-Rügement ja kõik muud kapten Reissari poolt maksmapandud organisatsiooni ja auastme nimetused.

II. Petserist — Mitkovitsani.

1. Pealetungi eesmärk.

Pärast Petseri vallutamist soomusrongide dessandi poolt 29. märtsil katsus vaenlane kõigi abinõudega Petserit uuesti vallutada. Mitmete punaste pealetungide tagasilöömise järele rauges nende tegevus Irboska Petseri suunas. Pärast seda hakkasid nad oma vägesid peamiselt koon-dama lõuna poole, s. o. Riia—Pihkva kiviteele, et Petseri ja Võru ära lõigata küljepealt.

Petserist lõuna pool: Lapteva, Aristova, Sõromäätina, Salesje, Saložje ms. joonel teotses sel ajal vaid 2. jalaväepolk võrdlemisi laial rindel. Oli selge, et 2. jalaväepolgu kogu jõud kulus vaid enamlaste pealetungide tagasilöömiseks, kuna pealetungile üleminek osutus polgule ülejõukäivaks.

Raudtee ja Petseri Irboska maantee vahel teotsesid soomusrongide dessandid ja raudtee suunas soomusrongid.

Petseri vallutamise saavutati vaid operatsiooni esimene osa. Teine tähtsam osa oli veel saavutamata. Oli ju alguses püütud rinnet lühendada, et vähete jõududega rohkem kokkusurutult vaenlase pealetunge paremini purustada. Seda eesmärki aga siiski veel täies ulatuses ei saavutatud, sest vaenlane püsis edasi kiiluna eesti rindes, moodustades kiilu teraviku Petserist kagu pool. Lõuna pool Petserit püsis vaenlane oma endistes kohtades. Pealetungiga Petseri—Irboska suunas taheti edasi nihutada ka lõunapoolne rindeosa. See kavatsus ilmneb soomusrongide divisjoni ülema järgmisest operatiivkäsust.

Operatiivkäsk nr. 5.

8. aprillil 1919. a.

§ 1.

Praegust seisukorda silmas pidades, kus meie väeliin väga pikaks venib selle läbi, et parem tiib järele ei jõua, on tarvis vaenlasele löök anda küljepealt Bobkova, Lebedõ, Truba, Borkanova, Mitkovitsa, Davõdova Konetsi, Umkovitši, Mitkovitsi Zagorje, Holodniki, Gorohhovo,

Košelki sihis, mis tema otsekohest tegevust 2. polgu vastu halvaks ja sunniks teda kiiresti taganema, võimaldades 2. polgul Riia—Pihkva kivitee ja Petseri Zagorje, Umkovitši, Gorohhovo, Košelki liinile jõuda. Kui see ülesanne on täidetud ja vaenlane taganema sunnitud, tuleb tema segadust kasutada ja energiliselt ning kiiresti edasi tungida üle Irboska alevi ja jaama, ning asuda esimesele kaitseliinile, mis algaks Pihkva lõunakaldalt Petški külast ja läheb üle Holohholna ms., Luki, Podgramje, Iveritsi, Mislugi, Petrovo ja Obrubi.

§ 2.

Põhja pool raudteed opereerivad 7. polk ja vene väeosad. Lõuna pool 2. jalaväepolk.

§ 3.

Teated vaenlase üle puudulikud. On teada, et temal Ivanovo-Bolotos asub 3. polk ja kolm eesti kommunistlikku polku.

§ 4.

Et seda ülesannet täita, käsen:

<i>Kapten Reissar Scoutide rügement Rootsi korpus 4 suur- tükki</i>	<i>Lükuda Bobkova, Lebedõ, Truba, Bor- kanova, Mitkovitsa, Zamšarje, Umko- vitši külade peale ja need vaenlasest puhastada. Peaasjalikult Petseri—Ir- boska—Panikovitši teesõlme oma all hoida ja sellega vaenlase liikumist ära lõigata ja teda Irboska sihis taga ajada, temale võimalikult suuri kahjusid teha ja temalt voor ära võtta. Operatsiooni toetab 2. polgu raskepatarei. Teesõlme kaitsta kuni 2. polgu kohalejõudmiseni.</i>
---	---

§ 5.

Tegevuse algus 9. aprillil 1919. a. kell 09.00.

Kapten Irv“.

Pataljonile antud ülesande kohaselt koostati pealetungiplaan. Päevakäsk nr. 3 on ainukene säilinud operatiivkäsk, kus kompaniidele antakse kindlad ülesanded kirjalikult. Harilikult anti kompaniülematele käsud suuliselt.

8. aprillil 1919. a.

Salajane.

Päevakäsk nr. 3.

Käsen kõiki kompaniülemaid — A, B, D ja E — homme hommikul, s. o. 9. aprillil, kell 04.00 oma kompaniidega Petserist välja minna teed mööda, mis viib läbi Suur-Patškova Irboskasse ja asuda järgmistesse küladesse: A kompanii Gvoznikovasse, B kompanii Herkovasse, D kompanii Rissevasse ja E kompanii Pereznikasse ja luurajate saigid välja saata; niisama ka ohvitseridel tutvuda järgmiste kohtadega (küladega): Pitalova, Bob-

kova, Lebedõ, Truba ja Borkanovaga, mida suurtükid järgmiselt pommitavad: Bobkova, siis Lebedõ, Truba ja Borkanova ning selle järele Podlesje ja Mitkovitsi, mis külad kompaniid, kui suurtükituli vaenlase välja on ajanud, oma alla võtavad. Pealetungimine neile küladele olgu õhtupoolse ümberhaaramisega, kuna aga E kompanii Bobkova peale Pereznikast mäeseljandikku mööda, mis viib Bobkovasse, üksahaaval peale tungivad, endid aukudesse peites. Bobkova on umbes 1000 m Pereznikast eemal. D kompanii liigub Rissovast Bobkova peale metsatukki mööda. A ja B kompaniid Sabelova peale, ka seda hommiku poolt ümber haarates. On need külad oma alla võetud, siis liiguvad edasi Lebedõ, Truba ja Borkanova peale poolkuu haaramise vormis, aga mitte nende peale tormi joosta, kuni näha on, et vaenlane suurtükitule läbi taganema on sunnitud või jõuetuks tehtud. Kui need külad oma alla võetud, jäävad: E kompanii Borkanovasse, D ja B kompanii Trubasse ja A kompanii Lebedõsse, niisama jäävad ka ratsamaakuulajad Lebedõsse. Scouts- A, B, D ja E kompaniid peavad mitte hiljem kui kell 06.00 neile määratud küladesse olema huuramiseks valmis.

Suurtükipatarei läheb leitnant Leetsi juhatusel Petserist välja mitte hiljem kui kell 03.30 ja seab ennast üles Bulatnova külas ja teeb telefoni ühenduse VP Herkovas ja ühendab ennast ka suurt teed mööda mineva traadiga, mis Scouts-staapi ja tuliini ühendab, ja avab minu käsu peale umbes kell 09.00 tule: esiteks Bobkova ja Sabelova peale, neid kordamisi kõva tule alla võttes, siis Lebedõ, Truba, Borkanova, Podlesje ja Mitkovitsa peale. Üks rakett üles lastud tähendab — tuli järgmise küla peale üle viia; kaks raketti — sama küla veel pommitada. Ka juhitakse patarei tulistamist võimalikult telefoni läbi ühe küla pealt teise peale kapten Pinka või Rügemendi ülema poolt. Patarei on tarvis niimoodi üles seada, et nimetatud külasid ulatab pommitama.

Vaenlase patarei asub Raatševas, mida ka võimalikult tuleb vaigistada meie patarei tulega.

Rootsi Väeosa (mis tegevuses Scouts II pataljoni nime all), kui Scouts-kompaniid kohale jõudnud, liigub suurt teed mööda, mis viib Irboska peale, esimesse tee ääres olevasse külla Jandovasse ja liigub sealt suurt teed mööda edasi. Kui Scouts A, B, D ja E kompaniid peale tungivad eespoolnimetatud küladele nende järjekorras, võtta need külad hommiku poolt tule alla niikauaks, kuni suurtükid Podlesjet ja Mitkovitsat ei ole pommitanud. On aga juba suurtükid Podlesjet ja Mitkovitsat pommitama haka-

nud, võtavad nad need järjekorras oma alla ja asuvad ööseks Mitkovitsa külla.

Jalaväe pealetung peab olema ettevaatlik, kõiki varjupaiku tarvitav ja kõiges koperatiivne.

Kõiges peab olema kindel side peetud ühe ja teise väeosa vahel. Teated tuleb kapten Pinka ja Rügemendi ülema juure kokku saata. Käsutamine peab punktipealne olema.

8. IV. 19. a.

Scoutide ülem: capt. Reissar.

Freiberg, I leitnant
operatiiv-adjutant.

2. Edukas pealetung 9. aprillil.

Pärast väsitavat rännakut jõudsid skaudid 7. aprillil umbes kella 20.00 ajal Petserisse, kus neile olid juba korterid valmis otsitud ja sisse seatud. Ligi kahenädalase vahetpidamata lahingtegevuses viibimise järele oli üks öö rahulikku puhkust meestele heaks vahelduseks. Oleks hädasti vajatud veelgi paar ööd-päeva puhkust, et natuke korraldada varustust ja võimaldada meestele saunas käimist. Olukord aga ei lubanud seda teha. Juba järgmisel

päeval algas ettevalmistus uueks pealetungiks. Vahepealne vaba päev kasutati riietuse ja muu varustuse korrastamiseks.

Eelmisist raskeist kaotusist oli I pataljoni koosseis kokku sulanud. Rivis oli veel 10 ohvitseri ja 180 sõdurit. Relvadest oli korras 1 rk. „Maxim“, 6 kk. „Levisi“ ja 14 automaatpüssi. Pommipildujaid kui raskestiveetavaid relvi ei võetud enam üldse kaasa. Endiselt oli skautide juures välipatarei nr. 3 leitnant Leetsi juhatusel.

Skautide juhtivasse koosseisu tõi muudatusi eelmine kaotusterikas lahingtegevus. Väljalangenud juhtide asemele määrati uued mehed. A kompanii ülemaks oli 1. aprillist alates II leitnant Lüüs, B kompanii ülemaks II leitnant Tiltinis-Lavzevitš alates 6. aprillist, D kompanii ülemaks 30. märtsist alates

II leitin. August Tiltinis-Lavzevitš.
Nooremohv., B kompül. ja Side-
kom. ülem. Sai 9. apr. haavata.

II leitnant Zupsmann ja E kompanii ülemaks 10. aprillist II leitnant Kippus. Endine E kompanii ülem I leitnant Urm saadeti Tallinna tagavarakompanii juure, kust läks ohvitseride reservi 20. mail. Teiste üksuste ülemad olid endised. Ka nooremas juhtkonnas oli muudatusi. Vahepeal oli küll Rügemendi uusi ohvitseri juure tulnud, kuid need jäid peamiselt Tallinna staabi ja tagavarakompanii juure. Nimekirja järgi oli ohvitseri ühes junkrutega 31, kelledest alal 23 meest. Tegelikult liinil oli aga Pataljonis ohvitseri väga vähe. Peale kompaniiülema ei olnud mitmes kompaniis ühtki ohvitseri.

Skautide löögijõu suurendamiseks määrati nende käsutusse Rootsi kompanii, umbes 50 meest. Rootslased tulid skautide käsutusse 9. aprillist alates. Tulnud Vabadussõtta esmakordselt lahingusse, olid rootslased uues olukorras ja ümbruses, kus neil orienteerumine osutus raskeks. Pea-raskuseks oli aga keele mitteoskus. Kaardid olid ainult venekeelsed ja seepärast nende lugemine raske. Seega esines mitmeid puudusi orienteerumises, mis lõi teatavaid segadusi. Ülesandeks tehtud küla vallutamise asemel läksid hoopis teise külla jne.

Vaenlase jõudude kohta puudusid täpsed andmed. Ühede andmete järgi olnud skautidele vallutada määratud külades Viljandi kommunistlik polk, 7. Jaroslavi polk, 3. Petrogradi ja 165. kütipolk, igas polgus 500—600 meest. Skautide mälestuste järgi olevat need arvud tugevasti liialdatud. Ühte aga võib vaenlase jõudude kohta kindlasti öelda, et nad olid mitmekordses ülekaalus, arvestades muidugi skautide väikest jõudu.

„... Kuigi *) kompaniid eelmis lahinguis kokku olid sulanud, asuti üsna heas meeleolus uuele tähtsale ülesandele. Ja milleks siis norutada? Kevadine päike pani sädelema lume, soojendas, varajane kärbes istus lageda taeva all seinal. Elu... Aga üsja langenud kaasvõitlejad? Ah, jätkem need rahule! Nad on lunastanud oma igavese puhkuse. Mälestagem neid võitudega ja vaadakem, kuidas igaüks enesega toime saab täna ja homme! Nii filosofoeriti ja mindi 9. aprilli hommikul lahingusse...!“

Skautidele antud operatiivkäsu põhjal liikusid kompaniid Petserist välja 9. aprillil kella 04.00 ajal neile määratud kohtadesse. Rügemendi staap jäi Petserisse, kuna kapten Pinka oma komandopunkti valis Pereznika külla. Patarei asus talle määratud kohta — Bulatnova külla ja organiseeris vaatluspunkti Herkovo külast kagu poole. Telefoniside loodi patareist hommiku kella 09.00-ks Rügemendi staabiga Petseris, Pataljoni ülema KP-ga ja patarei VP-ga.

Kella 09.30 ajal andis Rügemendi ülem kapten Reissar patareile tuleavamiseks käsu. Esimesena hakati tulistama Bobkova küla. Pärast esi-

*) Joh. Animägi „Scouts-rügemendiga Vabadussõjas“.

meste laskude külla kukumist nähti punaste paanilist jooksu Lebedõ ja järgnevate külade suunas. Taganeva vaenlase kannul kanti suurtükituli üle Lebedõ külale. Omakorda hakkas Lebedõ, Truba ja Borkanova külasid tulistama ka 1. raskepatarei oma inglise 6" haubitsatega.

Pärast suurtükitule ülekandmist Lebedõ, Truba ja Borkanova küladele liikusid kompaniid lähenemiskorras Bobkovale, kust vaenlane löödi taganema võrdlemisi hõlpsasti. Bobkova küla vallutatud, avati sealt kuulipildujatuli Lebedõ külale. Ühes kuulipildujatule avamisega hakkasid ka kompaniid edasi liikuma. Maja-majalt puhastati punaseist ka Lebedõ ja Truba külad, kus vaenlane ei avaldanud just tugevat vastupanu. Borkanova külla taganenud punased avaldasid seal juba visa vastupanu. Suurtükitulega üksinda ei suudetud punaseid külast välja ajada, vaid küla pidi vallutama jalavägi. Küla vallutamine tehti ülesandeks E kompaniile, kes selle ka hoogsa rünnakuga vallutas.

Borkanova küla vallutamiseiga murdi punaste vastupanu selles külade ahelikus, milles raske tüht küla teisest eraldada.

Pärast Borkanova küla vallutamist arendas A kompanii edu Truba külast edela suunas— Stukolovka külast natuke põhja poole — kuid punased panid seal künkail ja metsatukkades visalt vastu, mispärast kompanii nende vallutamisele ei asunud, vaid tuli tagasi Truba külla.

Ööseks vastu 10. aprilli jäi Pataljon vallutatud küladesse, kus julgeolekut kindlustati tugevate valvetõketega. Öö jooksul vaenlane pealetungikatseid ei teinud, küll aga tulistas vallutatud külasid sageli oma patareidest. Lõpuks avas tule ka skautide 3. patarei, kes arvatavasti leidis üles vaenlase patarei asukoha, sest viimane vaikis ega seganud enam skautide puhkust.

9. aprillil Bobkova, Lebedõ, Turba ja Borkanova külade vallutamiseiga kaotasid skaudid ühe mehe langenuna ja 9 meest haavatuina. Haavatute seas oli ka B kompanii ülema kohustetäitja II leitnant Tiltinis-Lavzevitš. B kompanii ülema k. t. määrati soomlane junkur Suolahti.

Sõjasaagina sai E kompanii Borkanova külast ühe rk. „Maximi“ ühes laaditud lindikastidega. Peale selle said skaudid vallutatud küladest sõjasaagina mitmesugust varustust. Võeti vangi ka 4 punaväelast.

Vaenlase kaotuste kohta puuduvad otseselt kindlad andmed, kuid kogutud andmete järgi jäänud punaseil lahingväljale maha palju surnuid ja haavatuid.

Rootslased, kes 9. aprillil pidid peale tungima Irboska maantee üldsuunas ja vallutama Podlesje ning Mitkovitsa külad, ei suutnud täita oma ülesannet täielikult. Nad vallutasid ainult Podlesje, kuna Mitkovitsa jäi vallutamata.

3. Mitkovitsa küla vallutamine 10. aprillil.

10. aprillil otsustas kapten Pinka jätkata 9. aprillil poolelijäänud pealetungi. Peamiseks eesmärgiks oli aga Mitkovitsa küla vallutamine. Nimetatud küla vallutamine tehti ülesandeks Rootsi kompaniile, kellele abiks määrati D kompanii.

D kompanii poolt toimetatud luurega tehti kindlaks, et vaenlasel oli Mitkovitsa külas tugevaid jõude mitme raskekuulipildujaga.

Rootsi kompanii kallaletungi lähtealuseks oli Podlesje küla kirdepoolne metsaserv, kust kallaletung suunati Mitkovitsa küla põhjapoolsesse otsa. See suund oli kallaletungiks soodsaim ja lühim tee Mitkovitsasse.

D kompanii, kes 10. aprilli hommikul asus Podlesje külla, kallaletungile ei läinud, vaid kompanii oma kuulipildujate tulega toetas Rootsi kompanii kallaletungi Mitkovitsale.

„... 9.)* aprilli õhtul 1919. asetses vaenlane Petseri ees Scouts-rügemendi vastas haaravas kaares joonel: Zalesje, Davõõdov-Konets, Umkovitši, Gorohhovo, Mitkovitsa. Et rinnet õgvendada otsustas Scouts-rügemendi ülem kapten Pinka vastase 10. aprillil Mitkovitsast välja löüa. Ülesande täitjaks määrata II pataljoni (Rootsi kompanii oli rügemendis II pataljoni nime all — A. V.).

II pataljoni kallaletungi abistamiseks liikus patüli käsutusse 2-se suurtükiväerügemendi 3. patarei ülem leitnant G. Leets ühe 76 mm kahuriga ja ühe kuulikastiga (patarei tulepositsioon oli Bulatnova küla lõunaserval). Patarei ülem otsustab asetada suurtüki lahtisele tulepositsioonile lõuna pool Podlesje küla, et otsese sihtimisega tulistades kõrvaldada takistused Podlesje metsast Mitkovitsa suunas tungiva II pataljoni teelt.

Kõrgustiku 62,1 ees suurtükk keerab maanteelt Mitkovitsa poole ja asub flankeerivale positsioonile umbes 300 m maanteest. 900 meetrilt avab otsese sihtimisega tule Mitkovitsast II pataljoni pihta tulistavaile kuulipildujaile, mis olid selgesti näha pikksilmaga. Kaks kuulipildujat purustatakse patarei parema sihturi nooremallohvitser Kalinini poolt üksteise järele. Varsti vaikib ka viimane valge katusega maja akende all, — pärast seda kui üks granaat lõhkeb kuulipilduja kohal ja teine süütab maja. Tunnilise laskmise järele ei kosta Mitkovitsast paukusid ja II pataljon vallutab põleva küla, kust vaenlase ahelikud ja voo rid taanduvad Gorohhovo ja Košelki sihis, saadetud 3. patarei suurtüki šrapnellidest.

Mitkovitsa vallutamisel ei kaotanud II pataljon ühtki meest, — seda eeskätt tänu 2-se suurtükiväe polgu 3. patarei suurtüki tegevusele.

Pärast Mitkovitsa vallutamist II pataljoni poolt asuvad venelased Umbovitši külast vasturünnakule ja vallutavad kõrgustiku 62,1, sundides sealt taanduma II pataljoni ühe rühma. Suurtükk satub seljatagant 500—600 meetri kauguselt ootamatult vastase püssitule alla.

— „Jätta Mitkovitsa laskmine! Suurtükk ümber pöörata! Ruttu!... Vaenlase aheliku pihta! Šrapnelliga! Sihtraud 15, süütetoru 10!... Tuld!“ — kõlab patareiuülemale käsklus.

*) Kolonel G. Leetsi kirjutus „Sõduris“ nr. 1/2 — 1934. a. lk. 32—33.

— „Maakuulajad ja vabad numbrid püssid kätte, kivide taha maha ja tuld! Sihik 7!“

Suurtükk saadab kõrgustikule šrapnelle, kuid sellest hoolimata sajab sealt kuule.

— „Eelikud galoppis suurtüki juurde! Numbrid, kestad kokku ja ära-sõiduks valmistuda! Rahulikult! Et midagi maha ei jääks!“

Lähedasest metsast sõidavad eelikud täie hooga ette ja mõnekümne sekundi pärast kihutab suurtükk ja kuulikast galoppis vaenlasele vastu, maanteele välja ja sealt Petseri poole. Patareiülem ja maakuulajad jäävad esialgu maha ja, lamades porisel põllul, tulistavad püssidest vaenlaste ahelikku. Seega takistatakse osaliselt vaenlasel suurtüki tulistamist.

Vaenlased, nähes haruldast saaki käest minemas, avavad korratult kiire närvilise püssitule. Hobuste jalge all, ees ja taga — igal pool vinguvad kuulid. Kuid patarei õnn on endiselt patareiga: ükski mees ega hobune ei saanud pihta.

Skaudiv, kes vahepeal teada saanud suurtükki varitsevast hädaohust, tõttavad oma patareile appi: üks kompanii liigub kiirsammul Mitkovitsa poole.

Kilomeetri kaugusel, seal, kus seljatagune kindel ja kuhu vaenlase püssikuulid enam ei küündi ja kust mäehari veel hästi näha, seatakse suurtükk uuesti lahtisele positsioonile ja künkad, mis võisid patareile õnnetust tuua, külvatakse šrapnellikuulidega ja granaatidega tihedalt üle. Kõrgustik 62,1 puhastatud, lahkub suurtükk positsioonilt ja liigub patarei juurde tagasi.“

II leitnant *Johannes Kippus*
VR II/3. E kompanii ülem. Langes lahingus
19. 08. 1919. a.

Pärast Mitkovitsa küla vallutamist asus Rootsi kompanii organiseerima positsiooni Mitkovitsi Zagorje ja Gorohhovo külade vastu, sest neis küldes asuv vaenlane võis iga silmapilk tulla pealetungile. Sel päeval ega ka järgneval ööl vaenlane Mitkovitsa peale ei tunginud.

10. aprillil püüdis vaenlane Borkanova, Truba ja Lebedõ külade ahelat uuesti vallutada. Selleks avasid nad kõigepealt tugeva suurtükkitule nimetatud külade pihta. Suurtükkitule toetusel lähenesid Borkanova küllale vaenlase ahelikud, kuid need löödi skautide tulega veriselt tagasi. Suurtükkitule tagajärjel süttisid mitmed majad

Borkanova, Truba ja Lebedõ külas, kuid kohalike elanike ja skautide poolt kustutati need peagi.

Skautide patarei (ülejäanud kolm suurtükki) omakorda tulistas Davõdov Konetsi ja Petseri Zagorje külasid ning leitnant Leets oma ühe suurtükiga Zamšarje ja Gorohhovo külasid.

Õõ vastu 11. aprilli möödus vaikselt.

4. Kaitsetegevus vallutatud külades kuni 18. aprillini.

10. aprilli õhtul saabus järgmine soomusrongide divisjoni ülema operatiivkäsk:

Soomusrongide divisjonile.

Nr. 6.

10. 4. kell 16.50, Petseris.

§ 1.

Suure veetõusu tõttu lükkan oma operatiivpäevakäsu nr. 5 lõpliku täideviimise edasi uue korralduseni.

§ 2.

Vaenlaselt äravõetud seisukohad kindlasti oma käes hoida, kus tarvis, kindlustades.

§ 3.

Vahetpidamata luuramiskäike toime panna selleks, et vaenlast tülitades teda alati põnevil hoida ja tema üle rohkem teateid saada.

§ 4.

Asemikud:

Soomusrongide divisjoni ülem kapten Irv.

Soomusrongide divisjoni ülema korraldust põhjendatakse järgmiselt:

„... Kevadine*) jääminek ja veteaeg, mis mõne päeva eest alanud, tõstis aga jõgedes vee järsku üle kallaste. Kõik madalikud ja orud olid täis vett ja muutusid seetõttu läbipääsmatuks, takistades jalaväeosa tegevust. Ka soomusrongid ei saanud edasi liikuda, sest peagu kõik sillad nõudsid ümberehitamist ja paiguti oli raudtee seevõrra nõrk, et oli kardetav sellel liikuda: Nii lükati operatsiooni lõpetamine looduslike takistuste tõttu edasi.

Kõigele lisaks viis vesi veel 10. aprillil ära Piusa raudteesilla, katkestades ühenduse Valgaga. Seisukord oli täbar. Peagu kõik soomusrongid, remontrongid ja sanitaarrongid seisid silla taga, samuti oli võimatu Petseri ümbruses teotsevate vägede varustamine. Vaenlane sai aga tekkinud olukorrast uut hoogu ja algas suure ägedusega pealetungi, mis võis soomusrongidele saada eluküsimuseks.“

*) J. Poopuu ja J. Andreller „Soomusrongide diviis Vabadussõjas II“ lk. 142.

11. aprillil avaldas vaenlane skautide positsiooni vastu elavat tegevust. Kõigepealt asus vaenlane vallutama Mitkovitsa küla, kus neile ägedasti vastu pani Rootsi kompanii ja D kompaniist külla saadetud luure. Sel ajal, kui vaenlane Mitkovitsa külale lähenes, sõitis skautide patareist lipnik Derrick ühe suurtükiga Podlesje küla lõunaservale, kust otsese sihtimisega hakkas tulistama Mitkovitsa küla, mille vaenlane vahepeal vallutanud. Külast taganesid rootslased Podlesjest kirde pool olevasse metsa, kust suurtükitle toetusel pärast lühikest vaheaega läksid vastukallaleitungile. Punaste tugeva tule tõttu osutus aga edasilikumine lagedal põllul võimatuks, mispärast suurte kaotuste vältimiseks kallaletung lõpetati. Seega jäi Mitkovitsa küla punaste võimusesse.

Pärast Mitkovitsa küla vallutamist asus vaenlane Davõõdov Konetsi külast kallaletungile Borkanova küla peale. Esimene kallaletung löödi E kompanii poolt tagasi. Vaenlane kordas päeva jooksul Borkanovale kallaletunge mitu korda, kuid need kõik löödi tagasi E kompanii poolt. Vaenlase kallaletungide ajal tulistasid vaenlase patareid Borkanova, Truba ja Lebedõ külasid, mille tagajärjel külad mitmest kohast süttisid, kuid skautide poolt kustutati need kohe.

Päeval kella 12.00 ajal tulistasid vaenlase patareid ka Podlesje küla, kus asus D kompanii. Vaenlase suurtükituli oli niivõrd äge, et kompanii oli sunnitud külast lahkuma ja varju otsima külast põhja pool asuvas metsas. Pärast suurtükitle vaikimist asus D kompanii tagasi külla, kust pandi välja tugevad julgestusosad lõuna- ja kagu poole küla servale, sest oodati suurtükitlele järgnevat ka vaenlase jalaväe kallaletungi. Viimast aga seekord ei järgnenud.

D kompaniile saadeti oodatava vaenlase kallaletungi tagasilöömiseks külla abiks 13 rootslast ja umbes 50 Kuperjanovi partisini. Viimased asusid varemni vist Kozje-Zagorjes.

12. aprillil otsustati Mitkovitsa küla vallutada, et uuesti saavutada 10. aprillil ülesseatud eesmärk liini õgvendamise suhtes. Ülesande täideviimine pandi D kompanii ülema II leitnant Zupsmanni peale. Hommikul tehti luurega kindlaks, et vaenlane oli ennast küla serval kindlustanud ja tal oli seal mitu kuulipildujat. Vaenlase kuulipildujate hävitamist otsustati teostada suurtükitlega, milleks toodi patareist üks suurtükk leitnant Leetsi juhatusel ja seati üles Podlesje küla lõunaservale, kust otsese sihtimisega avas tule Mitkovitsa küla peale. Suurtükitle tagajärjel süttis küla kolmest kohast.

Umbes keskpäeval, kui arvati olevat küllalt suurtükitle ettevalmistusest, liikus D kompanii ahelikus Mitkovitsa peale. Jõudnud lagedale põllule, avati külast aheliku pihta tugev kuulipilduja- ja püssituli.

D kompanii vastas samuti tulega. Ka tulistas suurtükk kogu aja otse-sihtimisega vaenlase kuulipildujate asukohti. Küla kaks äärmist maja, milledest kostis tugev kuulipildujate ragin, tabati mürskudest. Selle järele vaikisid kuulipildujad seal. Nüüd, kui enamik vaenlase kuulipildujaist vaikinud, otsustati küla rünnata. Rünnaku algamiseks andis omakorda põhjust ka meeste kauane märjal põllul lamamine, mille tagajärjel nad tugevasti külmetasid ja tüdinesid lamamisest. Nad tahtsid minna rünnakule.

Kiire jooksuga tormati külla. Vaenlane oli juba suurtüki tabavast tulest niivõrd nõrgestatud, et ei avaldanud enam kuigi tugevat vastupanu. Üksikud vastuhakkavad enamlased sunniti külast lahkuma. Kohe pärast küla puhastamist vaenlasest asusid skaudid küla lõunapoolsele servale, kust tulistasid üle kõrge künka taganevaid punaseid.

Küla vallutamisel kaotas D kompanii surnuna ühe ja haavatuna 3 meest, kelledest üks raskesti haavatu suri veel samal päeval. Haavatute seas oli ka D kompanii ülem II leitnant Zupsmann, kes aga haavast hoolimata jäi kompaniid edasi juhtima.

Teistel kompaniidel ei olnud 12. aprillil nimetamisväärset tegevust. Nagu harilikult, tulistas vaenlane oma patareidest Borkanova, Truba ja Lebedõ külasid ka sel päeval, kuid sellega olid skaudid juba harjunud, mispärast vaenlase suurtükitali neid enam kuigi palju ei häirinud. Suurtükitali sündatuna nähti nelja ümberkaudse küla põlemist. Kella 17.00 paiku tulistas skautide patarei Davõdov Konetsi, kuhu laskis ka 2. suurt. polgu 1. patarei 6" haubits.

12. aprillil saadeti skautide patareist Tallinna parandusele 2 suurtükki. Edaspidi muutus seega poolel patareil vaenlase asukohtade tulistamine raskeks. See võimaldas vaenlasel segamatult organiseerida ja teostada uusi järjekordseid kallaletunge.

Vallutatud Mitkovitsa küla peale avas vaenlane tugeva suurtükitali 12. aprilli õhtul, kuid see lõppes suuremat kahju sünnitamata. Järgmisel päeval, s. o. 13. aprillil, kella 16.00 ajal algas jällegi Mitkovitsa küla tulistamine suurtükitaliga. Seekord, üheaegselt suurtükitaliga, lähenesid külale ka tihedad vaenlase ahelikud. D kompanii asus imekiiresti lõuna poole küla servale üksikute laskurpesadena ettevalmistatud positsioonile, kust avas tugeva kuulipilduja- ja püssitali. Algas vastastikune laskmine, mis kestis ligi kolm tundi. Selle aja jooksul püüdis vaenlane edasi tulla, kuid see osutus võimatuks meie tugeva tule tõttu. Lõpuks tõmbus vaenlane tagasi, jättes maha hulga surnuid ja raskesti haavatuid. Ka skautide ridades oli seekord 10 haavatut. Nende seas ka kompaniiülem II leitnant Zupsmann raskesti haavatuna. Eelmisel päeval jäi ta kangekaelselt rivisse, kuid seekordne haav oli raskem ja tal tuli loobuda kompanii juhtimisest.

Pärast kompaniülema haavata saamist asus ohvitseride puudusel D kompaniid juhtima sama kompanii I seersant Johannes Urva.

Teistel kompaniidel ei olnud 13. aprillil nimetamisväärset tegevust. Nad püüsid paigal endistes külades, kust vahetevahel toimetasid luuret.

Ohv.-aset. Johannes Urva.

D komp. veltveebel, kompüli kt. ja nooremohvitser. Sai Veliikaja ääres haavata.

Skautide pool patareid tulistas aeg-ajalt Davõõdov Konetsi küla, kus märgati vaenlase elavat liikumist.

Ilmastik muutus iga päevaga liikumiseks ebasoodsamaks. Oli alanud kevadine lumesulamine ja vihmaste ilmade periood. Lahingtegevus osutus nende ilmadega raskeks, eriti aga kallaletung. Halbadest ilmastikuoludest tingituna muutus loiumaks ka vaenlase tegevus.

14. aprillil enne lõunat ei avaldanud vaenlane mingisugust tegevust. Pärast lõunat avasid nende patareid tule Borkanova ja Truba külade peale. Samal ajal lähenesid nimetatud küladele vaenlase ahelikud, kuid need löödi tagasi skautide tulega. Vaenlase patarei tulele vastas skautide patarei Davõõdov Konetsi küla tulistamisega.

5. A ja B kompanii puhkusele Petserisse.

Skautide seas levis aprilli esimesel poolel disenteeriataud raskel kujul. Paari päeva jooksul levis taud nii kiiresti, et ei olnud mehi välja panna isegi vahipostidele. „Vaevalt panid mehe välja, kui ta juba kadus võssa“ . . . kirjutab Joh. Animägi sellest kurvast ajast. Taud võttis nii tõsise kaju, et Väeosa ei suutnud enam täita lahingülesandeid. Olukorra selgitamiseks toimetati isegi liinil arstlik ülevaatus, mille tulemusena järgnes Pataljoni määramine puhkusele. Puhkusest oli juttu ka varemini, kuid kahjuks ei lubanud seda teostada raske olukord liinil. Päev-päevalt venis puhkusele saamine ja vaevalt taudi puhkemata oleks seda saadud niipea. Meeste olukord oli kõikjal raske, tuli pingutada viimase võimaluseni.

14. aprillil saadeti Petserisse puhkusele B kompanii. Seda võimaldas peamiselt asjaolu, et D kompanii pidi sel päeval vahetatama Mitkovitsa külast Kuperjanovi partisanide poolt ja asuma B kompanii asemele Truba külla. D kompanii vahetust 14. aprillil siiski ei olnud, vaid see teostati alles 15. aprillil kella 14.00 ajal. Selle järele asus D kompanii Truba külla.

16. aprillil anti puhkusele lubamisest teada ka liinil olevaile meestele. See tõstis meeleolu. Selle hetke saabumist oodati suure igatsusega, sest puhkust oli hädasti vaja.

Päev-päevalt muutus vaenlase tegevus aktiivsemaks. Alatisele suur-tükitlele järgnesid ka meie asukohtade ründamised jalaväe poolt. Pärast kogutud andmete põhjal saadi teada, et vaenlane oli asunud üldi-sele pealetungile. Kogu rindel alustatud pealetungi eesmärgiks oli Petseri vallutamine. Petseri vallutamisega oleks seekord kaasas käinud ka soomusrongide langemine. Viimased teotsesid sel ajal Košeljahha jaama rajoonis. Purustatud Piusa raudteesilla tõttu oli soomusrongide taandu-mine võimatu.

Raskest olukorrast tingituna muutus küsitavaks skautide puhkusele-saatmine. Lase skaudid puhkusele, keda panna nende asemele? Kuid skautide puhkusele saatmine oli tingitud just nende keskel levinud taudist. See asjaolu sundis skaute vahetama ja nende ülesandeid määrama mõnele teisele väeosale.

17. aprilliks määrati skautide vahetus. A kompanii saadeti esime-sena Petserisse. Kompaniile vahetust ei tulnud, kuid parempoolsele naabrile II diviisi tagavarapataljonile tehti ülesandeks skaute abistada vaenlase kallaletungi korral. D ja E kompaniid jäid veel liinile ootama saabuvat vahetust. Pataljoni rinde üleandmine II diviisi tagavarapatal-jonile ei olnud teostatav, selleks oli rinne väga lai.

6. Vaenlase pealetung 17. aprilli õhtul.

17. aprillil kella 17.30 ajal hakkas vaenlane oma patareidest tulis-tama Kalkutina küla (eestikeelsel kaardil ei ole), mis ligi km Borkanovast edelas. Pärast suurtükitle ettevalmistust lähenesid külale ka vaenlase ahelikud tugeva kuulipildujatule toetusel. Kalkutina külas kaitsel asuv II diviisi tagavarapataljoni õppekomando ei suutnud tagasi lüüa vaen-lase rünnakut ja nad taandusid külast põhja poole.

Kalkutina küla vallutamisega avanes vaenlasele hea lähenemisvõi-malus mööda oja orgu ja metsatukki piki ida pool asuvat külade rida. Seda varjatud teed mööda võis vaenlane märkamatuult läheneda Lebedõ külast lääne poole umbes 700 m kaugusele ja viimase vallutamisega ära löigata Borkanova ja Truba külades asuvate skautide taandumistee.

Kohe pärast Kalkutina küla vallutamist algas Borkanova ja Truba küla tulistamine suurtükitlega. Nimetatud külades asusid kaitsel E ja D kompaniid, esimene Borkanovas. Pimedatulekul hakkasid vaenlase ahelikud küladele lähenema mitmest küljest. Skaudid panid visalt vastu, hoolimata sellest et neid kogu aja ähvardas haaramise hädadoht. Kuuldus ümberringi tugevat laskmist ja hurraa-karjumist. Samal ajal olid vaen-

lase ahelikud küladest veel mõnesaja meetri kaugusel. Kompaniide olukord muutus üha kriitilisemaks. Viivitada ei võinud enam minutitki — oli valida ainult kaks võimalust: taandumine või vangilangemine. Esimene tähendas pääsmist, teine aga kindlat kadu. Skautid valisid esimese võimaluse. Nad taandusid.

Nagu kardeti, nii oligi toimunud vaenlane. Ta oli varjatult lähenedanud ja vallutanud tühja Lebedõ küla. Skautide D ja E kompanii taandumisele asudes ootas neid Lebedõs ebameeldiv üllatus. Punased olid nähtavasti äsja küla rünnanud ja asusid seal täiesti korrastamatult. Skautide ootamatu külla ilmumine suurendas veelgi nende segadust. Pimedas ei suutnud punased olukorrast saada õiget ülevaadet. Nad nähtavasti uskusid, et nad ise olid piiratud. Säärane punaste segadus võimaldas skautidel külast suurema vastupanuta läbi taanduda ja asuda kaitsele Pitalova külla. Skautidest ei saanud taandumise juures õnneks ükski surma ega haavata. Ainukese suurema kaotusena oli neil ühe „Maximi“ mahajäämine Borkanova külla.

Ka vasakult, Mitkovitsa ja Podlesje külast, oli kuulda tugevat kuulipildujate raginat. Punaste patareid olid mitmest kohast süüdanud Mitkovitsa küla — tulekuma valgustas kogu ümbruskonda. Muidu nii ilus kevadöö oli korruga muutunud kohutavaks tulemereks, kus kaks vastast võitlesid elu ja surma peale.

Lahingu arengust annab kujuka pilda Joh. Animägi, kes kirjutab:

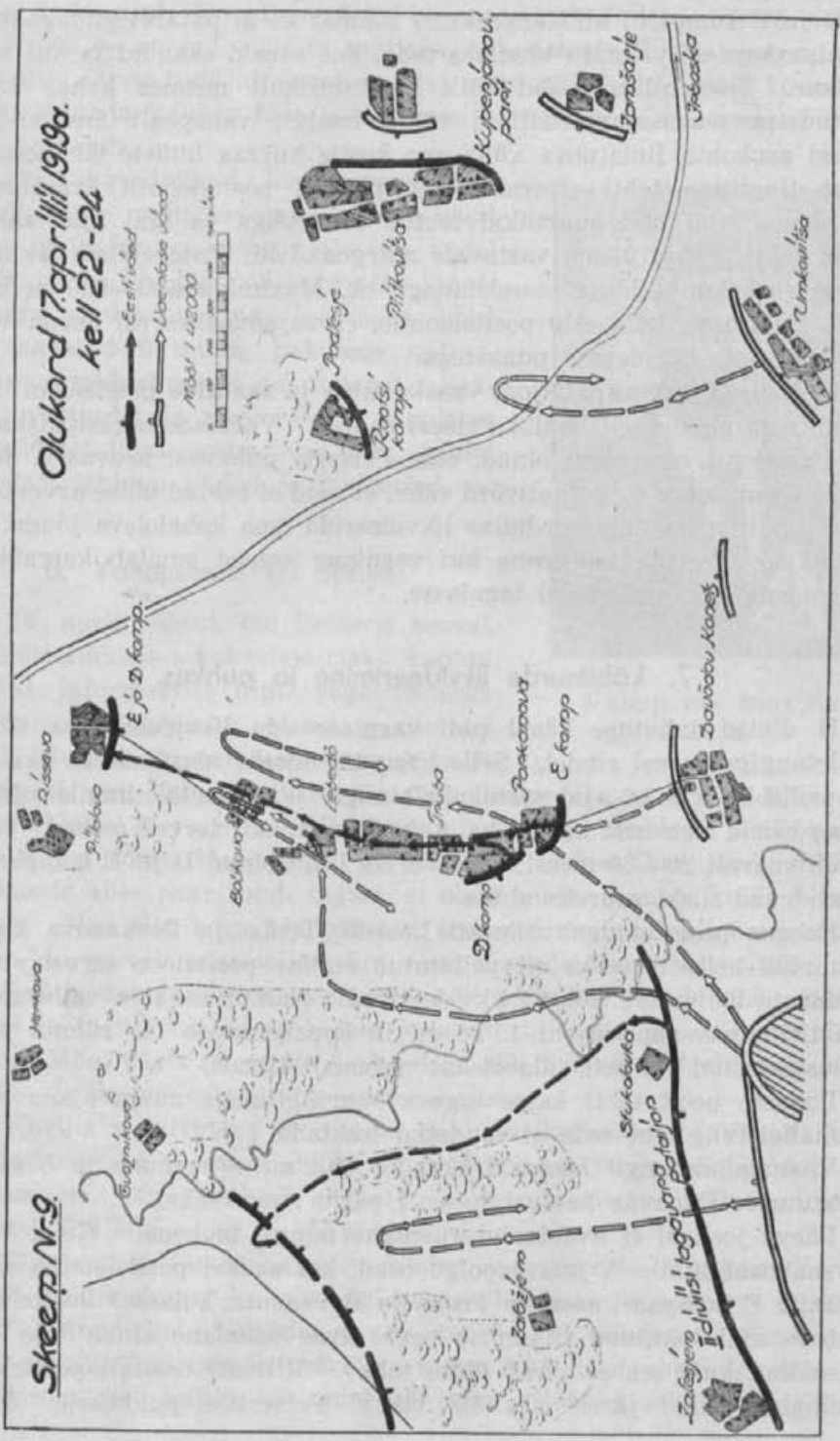
„...Kesköök läks seisukord äärmiselt segaseks ja pinevaks. Mitmelt poolt paluti toetust — ei suudeta vastu panna punaste survele. Kuperjanovi partisanidele, kes võitlesid Mitkovitsas, võidi kohe öelda, et varuks ei ole ühtki meest — pidagu vastu! Rootslased, kelle kaitsta väike Podlesje küla, nurusid, et kui neile abi ei tule, lahkuvad nad külast. Nende julgustamiseks teatas kapten Pinka, et poole tunni pärast jõuab abiks kompanii, pidagu vähemalt seni vastu. Muidugi polnud seda kompaniid võtta kuskilt. Kohe kui seisukord rindel võttis halva pöörde, saatis kapten Pinka Petserisse toodud kompaniide mehed rindele ja neidki sai kokku paarkümmend tervet meest. See oli ainuke reserv!

Kõikide hädade krooniks katkes ka side rindega. Telefonijuhe oli kolmest kohast punaste poolehoidjate poolt läbi lõigatud, selle parandamine võttis aega. Teateid võitluse käigust saadi haavatult, keda rohkesti valgus Petserisse. Nad jutustasid, et seisukord on lootusetu, sest üks skautide kompanii piirati sisse ja on vististe hävitatud. Punased tungivad edasi ja võivad vast tunni pärast olla Petseris. Ega vist jää muud, kui tuleb välja kolida Petserist.

„Kurat ja põrgu! Ei kunagi!“ vandus Pinka ja valmistus paari staabimehega ja telefonistidega rindele minekuks. Aga seda ei olnud enam tarvis. Side oli jalule seatud ja pataljoniülem leitnant Lüüs (kapten Pinka oli siis Rügemendi ülem) teatas, et punaste pealetung on pandud seisma ja asunud nende tagasipeksmisele. Ümberpiiratud kompaniid ei olevat hävitatud, vaid paisanud laiali punased ja kihutanud nad külast välja.“

Skeemp Nr-9.

Olukond 17. aprillil 1919a.
 kell 22-24

D ja E kompanii abistamiseks ei saanud ka 3. patarei midagi teha, sest pimedaga oli võimatu kindlaks teha, kus asusid skaudid ja kus asus vaenlane. Telefoniliinid olid kõik kuritahtlikult mitmes kohas katki lõigatud ja paarisajameetritelised tükid kaablit vahepealt ära viidud. Patarei asukohta Bulatnova külla aga kostis hurraa hüüete lähenemine. Sellest tingituna tehti ettevalmistusi patarei positsioonilt ärasõiduks, kuid samal ajal olid suurtükid laetud kartetšiga ja igal ajal valmis avama tuld patarei ülema vastavale märguandele. Patareiülem ise asus patarei raskekuulipilduja meeskonnaga rk. Maximiga 500—600 m kaugusele Bulatnova küla ette positsioonile, et vajaduse korral asuda võitlusse patareile lähenevate punastega.

II diviisi tagavarapataljoni vasaku tiiva ja skautide positsiooni läbimurdmisega oli tõsiselt kaalul Petseri saatus. Vaenlase tagasipaiskamiseks Pataljonil reserve ei olnud, sest Petseris puhkusel asuvas A ja B kompaniis oli terveid mehi niivõrd vähe, et neid ei tulnud üldse arvestada. Seega tuli vaenlase läbimurdmine likvideerida oma kohaloleva jõuga. Ja see tuli likvideerida veel enne kui vaenlane ennast suudab korraldada ja arendada edu positsiooni tagalasse.

7. Läbimurde likvideerimine ja puhkus.

II diviisi juhatuse käsul pidi vaenlase edu likvideeritama vastukallaletungiga tervel rindel. Selle käsu täitmiseks alustasid ka skaudid 18. aprillil kella 03.00 ajal vastukallaletungi. Vastukallaletungile mineku ajaks jõudsid Petserist kohale ka A ja B kompanii terved mehed. Neid oli küll vaevalt 20—30 meest, kuid varem liinil olnud D ja E kompaniile osutusid nad siiski suureks abiks.

Hoogsa pealetungiga vallutati Lebedõ, Truba ja Borkanova külad. 18. aprillil kella 05.00-ks oli vallutatud endine positsioon tervel rindel ja punaste läbimurre kõigiti likvideeritud. Kalkutina küla vallutamine II diviisi tagavarapataljoni 1. roodu ja õppekomando III rühma poolt kindlustas nüüd endiselt julgeolekut paremalt tiivalt.

Punaste poolt tehti katse tugeva suurtükitlega nurja ajada meie vastukallaletung, ent seda ei suudetud teostada.

Vastukallaletungil kaotasid skaudid ühe mehe surnuna ja 5 meest haavatuina. Punaväe kaotusi hinnati palju suuremaks.

Päeva jooksul ei avaldanud vaenlane mingit tegevust. Kella 17.00 ajal saabusid liinile 7. jalaväepolgu osad, kes asusid positsioonile skautide D ja E kompanii asemele Truba ja Borkanova küllasse. Positsioonil vahetuse ajal tekkinud liikumise peale avas vaenlane sinna tule oma patareidest, kuid see ei olnud üldse tabav. Kiiresti teostati positsiooni üleandmine, mille järele skaudid läksid Petserisse puhkusele. Öhtul

kella 21.00 ajal jõuti Petserisse, kus meestele oli korraldatud meeldiv vastuvõtt — soojad ruumid maitsva pühadetoiduga. Kauaaegse liinilviibimise järele tundsid skaudid endid nüüd jälle hästi. Said korralikult süüa, magada, saunas käia, korraldada varustust, ja mis peaasi, ravida levinud taudi.

Olid kevadpühad. Ka skautidele oli valmistatud pühaderõõmu. Anti hästi süüa ja iga kolme mehe peale üks pudel veini. Ka „Ühistöö“ oli neid oma kingitustega meeles pidanud. Iga mehe jaoks oli saadetud 6 muna, pakikene mitmesuguste toiduainetega ja tubakat. Säärane vastuvõtt ja meeletuletus valmistas skautidele ilusa pühademeeleolu, millal unustati lahingu hädad ja viletsused.

8. Vahejuhtum 17. aprillil.

17. aprilli õhtul, kui Petseris asuvat rügemendiülema kohustetäitjat kapten Pinkat informeeriti liinil väga tõsiseks muutunud olukorrast, otsustas viimane liinile abiks saata puhkusel oleva A ja B kompanii, sest halvast olukorrast pääsmiseks oli seal abi hädasti vaja.

Puhkusel olevaile A ja B kompanii meestele avaldasid liinilt saabunud teated tõsist meelepaha. A kompanii mehed, kes jõudnud liinilt puhkusele alles paar tundi tagasi, ei oleks tahtnud enam kuidagi tagasi minna. Nad olid kogu aja puhkust oodanud nagu mingit õnnistust, ja nüüd, kui vaevalt püss seljast ära võetud, saadetakse uuesti liinile. Säärane väljakäsitamine ei meeldinud küll paljudele, kuid nende kohusetunne ja lugupidamine oma juhi korralduste vastu sundis neid täitma käsku. Mõni üksik nõrga kohusetundega skaut unustas aga antud vande-
töötuse ja protesteeris liinile saatmise vastu.

Nurina motiividena toonitasid need üksikud skaudid Väeosa halba majandamist ja meeste haigust ning väsimust. Peale selle kalduti veel arvamusele, nagu peaksid skaudid liinile minema parandama „polgumeeste“ süü läbi tekkinud halba olukorda.

Mis puutus Väeosa halba majandamisse, siis olid Pataljoni rivijuhid sellest teadlikud ja juba varemini kapten Reissari ees olukorra parandamist nõudnud, kuid kahjuks ei arvestatud neid nõudmisi. Samuti olid juhid teadlikud meeste haigusest ja väsimusest. „Polgumeeste“ süüdi aga ei usutud, sest selleks ei olnud põhjust. Olukord muutus kriitiliseks

A komp. rms. Mart Parrol
VR II/3.

vaenlase tugeva pealetungi ja meie vähejõulise kaitse tõttu, mitte aga otseselt kellegi süü läbi.

Olgugi et Pataljoni rivijuhid alati hoolitsesid oma meeste puuduste ja hädade eest ning seekord olid teadlikud nende väsimusest, ei olnud ometi sel kriitilisel hetkel, millal Petseri saatus muutunud väga kardetavaks ja millal osa skaute vaenlase poolt piiratud, sünnis aeg säärase arvamide avaldamiseks ja nende arvestamiseks. Pidi kiiresti veel tegema, mis teha üldse võimalik. Kui võibolla ei suudeta päästa Petserit, siis vähemalt peab appi ruttama vendadele-skautidele, kes olid esialgse teate järgi punaste poolt piiratud ja kellede saatus lootusetu. Seda tahtis skautide juht kapten Pinka ja selles ei tohtinud olla lähkarvamusi. Kahjuks leidis aga A kompaniis neli skauti, kes tõrkusid kapten Pinka käsku täitmast ja ahvatlesid vastuhakkamisele ka teisi skaute. Et kriitilist olukorda liinil kiiresti likvideerida, tuli talitada otsustavalt. Kapten Pinka poolt areteeriti tõrkujad skaudid — reamehed Ralf Küttverk, Aleksander Peetmann, Eugen Tamberg ja Johan Tukk, kuna ülejäänud mehed tõrkumatult korraldati liinileminekuks.

Vahejuhtumi põhjustanud neli skauti anti väljakohtu alla, kus 24. aprillil neile määrati raske karistus: Küttverk ja Peetmann mõisteti surma, Tukk kõigi õiguste kaotamisega 20 aastaks vangiroodu ja Tamberg kõigi õiguste kaotamisega 20 aastaks sunnitööle.

Sv. Ülemjuhataja poolt pandi nimetatud kohtuotsuse täideviimine seisma kuni sõja lõpuni ja Küttvergi ning Peetmanni surmanuhtlus muudeti 20 aastaseks sunnitööks.

Edaspidiseis lahinguis ülesnäidatud vahvuse eest vabastas Ülemjuhataja pärast sõja lõppu kõik nimetatud süüdimõistetud skaudid neile määratud karistusest.

17. aprilli õhtul asetleidnud vahejuhtum oli ulatuselt õieti tühine ja likvideeriti kohe, kuid ometi osutus see ainukeseks sellesarnaseks sündmuseks skautide aastases võitluses.

Mõnelt poolt anti aga sellele vahejuhtumile hoopis laiaulatuslikum ilme, mis põhjustas kõrgema ülema alगतama Scouts-Rügemendi likvideerimist päevakorda võtma. Nimelt tahtis II diviisi ülem polkovnik Puskar Scouts-Rügementi liita mõne teise väeosaga. Niisuguse kavatsusega ei nõustunud aga Ülemjuhataja kindral Laidoner.

Olgugi et sündmus ei olnud kuigi tõsine ja Pataljonis ei olnud see jätnud märgatavaid jälgi, ei ununenud aga see ometi. See sündmus õieti põhjustas kapten Reissari ja Pataljoni majanduslike vahekordade selgitamisele asumist. Ja nagu siis ikka selgemini ilmestus, oli kapten Reissar oma peamise tähelepanu pühendanud Tallinnas asuvate tagalaasutuste korraldamisele, kuna liinil asuv I pataljon oli tema poolt jäetud unustusse.

Skautide varustus oli alatasa liinil viibimisest muutunud halvaks; saapad ja riided olid katkised, paljud skaudid juba peagu paljasjalgsed. Varustuse parandamise ja uuendamise eest ei olnud aga majandusjuhid hoolitsenud. Majandusjuhid asusid Tallinnas ja neil õieti ei võinudki olla tõelist kujutlust liinil valitsevast olukorrast. Samuti muutus skautide toitlustamine järjest halvemaks. Toidu kogus ja väärtus ei olnud kaugetki enam endine. Hakkasid järjest sagenema rikkiläinud toiduainete saabumised: küll külmanud kartulid, küll halvaks läinud liha. Ja mis hullem — toiduaineist tuli kätte puudus. Kuigi vaeselt Petserimaalt ei olnud õieti kuigi suuri ostmisvõimalusi, siis parema tahtmise juures ei saadud seda teha, sest liinil polnud raha.

Kõigile eelmistele puudustele lisaks oli liinil olevaile skautidele jäetud maksmata ka palk. See puudutas otseselt juba iga mehe isiklike huve. Kui veel halba varustamist ja toitlustamist püüti vabandada raske majandusliku olukorraga, siis vähemalt teati, et palgamaksamiseks raha ikka jätkus.

Samuti tuli avalikuks, et kapten Reissar ei maksnud skautidele nii palju palka, nagu ta ise iga mehe peale sai Sõjaministeeriumist. Oli ju vahepeal sõjaväelaste palganorme suurendatud, millega võrreldes Reissari esialgsed palganormid osutusid väiksemaks. Reissar sai aga Sõjaministeeriumist skautide jaoks palga üldiste normide järgi, kuna tegelikult maksis endiste normide alusel. Seega teenis Reissar palga vahe-rahana summa, mis ületas tema kanda oleva A kompanii ülalpidamiskulu. Näiteks oli normide vahe: kompaniiülemaal 200 mk., vanemohvitseril 150 mk., nooremohvitseril 100 mk., veltveebliil 25 mk., rühmaülemaal (rühmavanem) 25 mk., jaouülemaal 30 mk. ja reamehel 20 mk.

Kõigist eelnimetatud puudusist ja väärnähteist kasvas lõhe liinil olevate skautide ja kapten Reissari vahele, kelle süü läbi arvati kõik need väärnähted tekkivat.

Sv. ülemjuhataja kindral Laidoner, kelleni ulatunud ettekanded kapten Reissari ja skautide vahelisest teravast vahekorrast, määras omalt poolt komisjoni skautide majandusalal asetleidnud puuduste selgitamiseks. Komisjoni koosseisu kuulusid: esimees kapten Bachmann 4. j.-polgust, liikmed: lipnik Eplit 1. j.-polgust, sv. ametnik Lindeberg 4. j.-polgust ja sõjaväe kontrolli esindaja. Komisjon asus tööle ja lõpptulemuseksena võis kinnitada kõiki eelnimetatud puudusi.

Kapten Reissar omalt poolt oli vihane I pataljoni ülema kapten Pinkale, kes julges nõuda meeste majandusliku olukorra parandamist, ja kelle omavolilise tegevuse pärast olevat vahekord muutunud nii teravaks. Kapten Reissar saatis kapten Pinkale liinile käsu, et ta viibimata liinilt Tallinna sõidaks. Selle asemel et käsku täita, saatis Pinka kapten Reis-

sarilt saadud telegrammi II diviisi ülemale. Viimane omakorda saatis selle edasi Ülemjuhatajale järgmise lisandusega:

„Omalt poolt lisan juure, et skautide organisatsioon seisab ainult kapten Pinka varal ülal, ja kui lahkub väerinnalt Pinka, siis laguneb ka terve organisatsioon. Tuletan Teile meele minu telegrammi skautide kohta ja ootan Teie rutulist korraldust. 15. V. 19. nr. 1611. Puskar.“

II diviisi ülema telegrammile vastas Ülemjuhataja:

„Üksiku väeosa ülem võidakse rindelt ära kutsuda ainult minu või diviisiülema käsul. Kapten Reissaril niisugust õigust ei ole ja seepärast peab kapten Pinka omale kohale jääma. Laidoner.“

Peale selle saatis II diviisi ülem kapten Reissarile telegrammi:

„Sõjavägede Ülemjuhataja käseb Teid olla Teie tagavara-pataljoni juures ja tema tegevust juhatada. Tegeva rügemendi juhatus pannakse al-kapten Pinka peale. Puskar.“

Sellega oli kapten Reissarilt võetud õigus ennast segada liinil viibiva Pataljoni tegevusse.

III. Pealetung Riia—Pihkva kivitee läbilõikamiseks.

1. Üldolukord.

Pärast Petseri vallutamist meie vägede poolt, oli punaväe peamiseks ülesandeks Petseri tagasivõtmine. Selle eesmärgiga arendasid nad pealetunge Irboska—Petseri suunas, mis aga aprilli esimesel poolel meie väeosade poolt tagasi tõrjuti. Viimasest tegevusest võtsid osa ka skaudid. Need vaenlase ebaõnnestunud pealetungid näitasid, et Petseri vallutamine Irboska—Petseri suunas osutub võimatuks. Seepärast tahtsid nad Petserit vallutada osava manöövriga, mille eesmärgiks oli Riia—Pihkva kivitee rajoonist Võru peale tungides sundida taanduma meie väeosad Petserimaalt. Manöövri teostamiseks koondas vaenlane tugevaid jõude Panikovitši ja Mustjõe vahelisse rindeossa, kus saavutas võrreldes meiega suurearvulise ülekaalu.

Ülesseatud eesmärgi saavutamiseks Riia—Pihkva kivitee rajoonist Rõuge—Võru suunas alatud pealetungiga vallutas vaenlane 21. aprilliks Vastse-Nursi—Vana-Kasaritsa üldjoone, olles seega Võru all välja jõudnud peagu raudteeni. Võru rajoonis ähvardas meie väeosi tõsine hädaoht, sest vaenlane tahtis maksku, mis maksab, läbi murda meie rinnet raudtee piirkonnas.

Vaenlase pealetungi likvideerimiseks, mis ulatus Võru all kiiluna meie rindesse, otsustati meie väejuhatuse poolt alustada vastupealetungi pealetungivate vaenlase vägede vastu tiibadelt Vastseliina ja Mustjõe rajoonist. Vastseliina rajoonist suunati meie vastupealetung Riia—Pihkva kivitee üldsuunas läände, Mustjõe rajoonist üks grupp Vana-Laitsna kaudu kiviteele ja seda mööda itta ning teine grupp mööda Mustjõe vasakut kallast kirdesse — Sänna ja Rõuge peale. Pealetungi alguseks määrati 24. aprill.

Meie poolt alustatava vastupealetungi läbiviimiseks teostati rindel teatavaid väeosade ümberpaigutamisi ja koondamisi. Scouts-Pataljon, kes seni oli Soomusrongide divisjoni alluvuses, anti II diviisi ülema käsul ajutiselt sama diviisi I brigaadi ülema al-polkovnik Kubbo käsutusse. Skautide patarei määrati Vastseliina rajooni 2. jalaväepolgu käsutusse.

Scouts-Pataljonile tehti II diviisi ülema operatiivkäsu põhjal ülesandeks 25. aprillil läbi lõigata Riia—Pihkva kivitee, see purustada ja tagasi tõrjuda pealetungivad vaenlase väeosad. Kivitee purustamise peamiseks eesmärgiks oli vaenlase soomusautode tegevuse takistamine Irboska—Panikovitši suunas.

Scouts-Pataljonile anti seega pealetungi ülesanne, mis omakorda pidi kindlustama Vastseliina rajoonist läände pealetungivate väeosade seljagust Irboska suunast pealetungivate vaenlase vägede eest, peajasjalikult aga takistama vaenlase soomusautode tegevust Riia—Pihkva kiviteel.

2. Pealetungi ettevalmistused.

Petseris puhkusel olles pandi suurt rõhku meeste arstimisele. Kõhutõbi, mis oli enne puhkust eriti raskekujuline, paranes puhkuse ajal jõudsasti. Siiski oli aga Pataljoni lahingkoosseis jäänud võrdlemisi väikeseks. Näiteks oli 21. aprillil rivis mehi kõigest 147. See arv aga kasvas järjest tervenenuid meestega. Suureks täienduseks osutus 24. aprillil Tallinnast tagavarakompaniist kohalejõudnud 48 skauti. See tõstis Pataljoni rivilise koosseisu arvuliselt 195 mehele. Olgu siinjuures mainitud, et Pataljoni juhtiv koosseis oli väga väike — kohal oli vaid 6 ohvitseri. Puuduvate juhtide kohuseid täitsid ajutiselt allohvitserid.

24. aprillil saabus Pataljonile pealetungiks käsk. Samal päeval korralduti kiiresti väljaastumiseks ja juba kella 15.00 ajal väljus Pataljon Petserist mööda Uue-Butõrka—Zalesje maanteed. Zalesje külast suunduti Sõromäätina külla, kuhu jõuti sama päeva kella 17.00-ks. Sõromäätinast ei saadud enam edasi, sest maantee kuni Aristova küalani hoiti punaväe poolt tugeva suurtükiväe all ja Aristova küla põles. Ööseks jäid skaudid Sõromäätinasse, kus algasid pealetungiks ettevalmistused.

3. Pealetungi läbiviimine.

25. aprilli hommikul algas Pataljon pealetungi Riia—Pihkva kivitee vallutamiseks. Võitlusjärku määrati kõik neli kompaniid. Viimaste pealetungisuunad määrati järgmiselt: A ja E kompaniile Aristova—Rossolovo—Kudrova—Ogarevo külade suund ning B ja D kompaniile Aristova — kõrg. 73,8 — Potalovo—Vilo (Zabolotje)—Katševo külade suund.

Skautidest paremal šumilova, Poroslova ja Zažina külade rajoonis asus Sakala partisanide- ja II diviisi tagavarapataljon, kuna vasakul 7. jalaväepolk kõrg. 66,2, Poläänõ ja Borkanova küla üldjoonel.

Hoogsa kallaletungiga vallutasid A ja E kompanii Rossolovo, Kudrova, Veeskuvä ja Bebeškino külad ning jõudsid välja kiviteeni. Osa E kompanii mehi jälitas vaenlast isegi üle kivitee Tšeremnovõ küla suunas.

B ja D kompanii liikusid läbi metsatukkade Potalovo küla peale, mille vallutasid vaenlase suurema vastupanuta. Potalovo külast saadi sõjasaagina 7 vangi, 2 hobust vankritega, 1 raskekuulipilduja ja hulk muud varustust. Potalovost taganevate punaste kannul edasi liikudes vallutasid kompaniid ka Vilo küla, kust punased taganesid üle kivitee. Kompaniid jõudsid punaste kannul ka kiviteele, mida mööda korratumalt taganesid punaste voorid ja patareid Irboska suunas. Kiviteel saadi sõjasaagile lisaks veel 3 hobust vankritega.

Riia—Pihkva kiviteed ei saanud skaudid lõhkuda — mis oli peamiseks ülesandeks — kahel põhjusel. Esiteks ei olnud neil tee purustamiseks lõhkeaineid ja teiseks ei olnud neil selle ülesande täitmiseks aega, sest vaenlane asus mõlemalt tiivalt vastupealetungile, mis peamiselt oli suunatud lahtiseks jäänud skautide seljatagusesse — seega viibisid skaudid piiramise hädaohus.

Kiviteelt oli selgesti näha, kuidas tihedad vaenlase ahelikud liikusid paremalt ja vasakult tiivalt skautide seljataha. Et mitte lasta endid ümber piirata, olid skaudid sunnitud maha jätma Riia—Pihkva kivitee ja uuesti tagasi tõmbuma naaberväeosadega ühele joonele, kus otsustati organiseerida kaitset. Säärasest olukorrast tingituna taandusidki skaudid Rossolovo küla ja kõrg. 66,2 üldjoonele.

Kui hinnata olukorda, milles teostus Pataljoni pealetung 25. aprillil, siis peab vaid imestama seda, et skaudid üldse suutsid vallutada Riia—Pihkva kivitee. Nad tungisid seejuures vaenlase rindesse 5 km sügavuselt, misjuures jäid lahtiseks mõlemad tiivad. Riia—Pihkva kivitee purustamine tarvilike abinõude ja lõhkeaine puududes ei olnuks teostatav ka sel juhul, kui Pataljon suutnuks hoida kivitee oma käes kauemini. Vallutatud esemete kaitsmine ei olnud teostatav eespool naabrite positsiooni, sest vaenlane oli selles rindeosas eriti aktiivne. Näiteks tungis vaenlane 25. aprillil omakorda peale 7. polgule peagu tervel rindel,

Skeem Nr.10.

Riia-Pihkva kiivitee
läbilõikamine

25 aprillil 1919 a

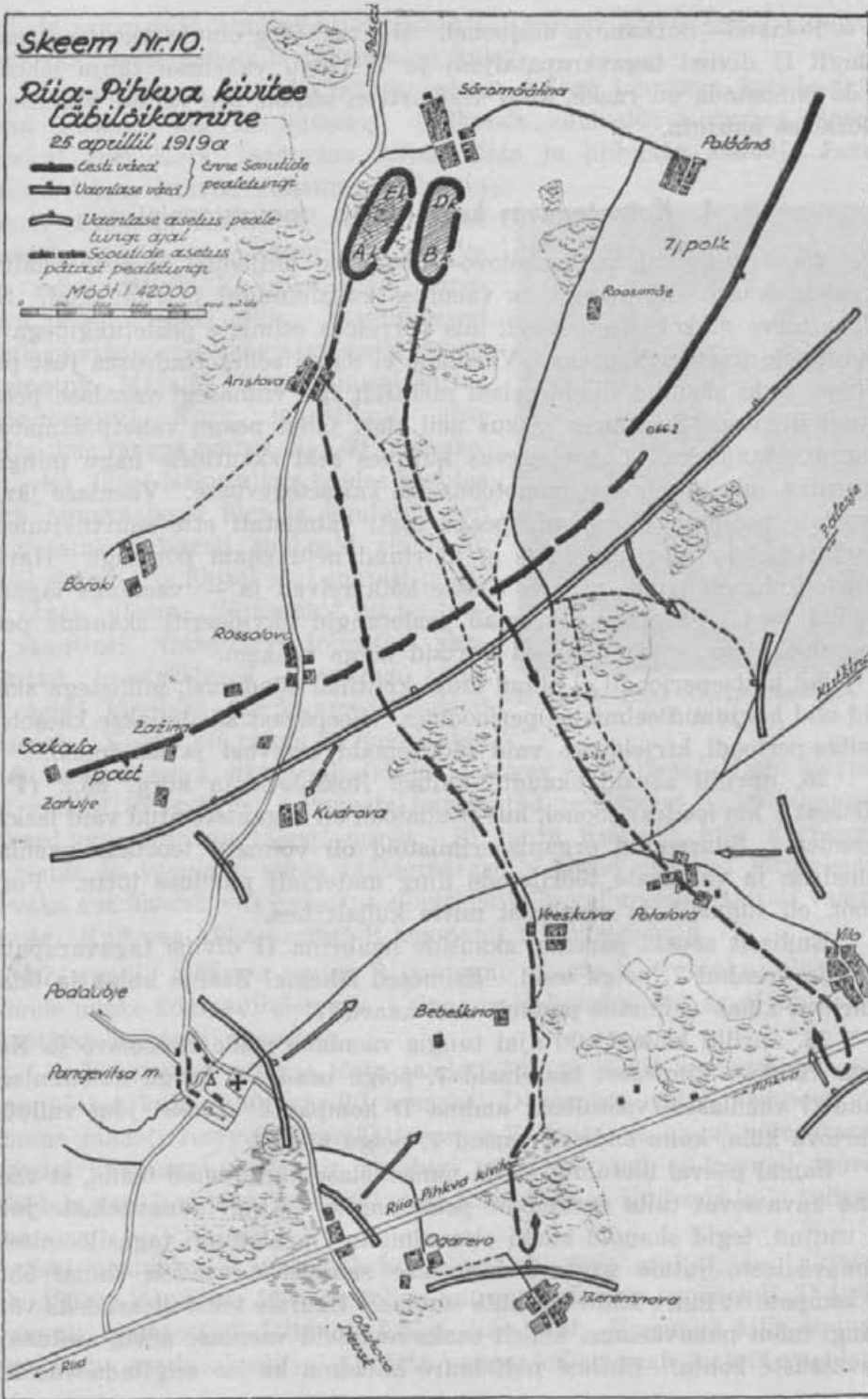
— Casti väed } Erva Sõjaväe
— Ukrainase väed } pealeturugi

— Ukrainase väeüksus peale-
turugi ajal

— Ukrainase väeüksus
pärast pealeturugi

Mõõt 1:42000

0 200 400 600 800 1000 meetrit

s. o. Poläänõ—Borkanova üldjoonel. Mis tagajärg oluks vaenlase pealetungil II diviisi tagavarapataljoni ja 7. polgu vahelisse tühja lõhesse, seda ennustada on raske, kuid kindlasti ei oluks see vähese ainelise ja moraalse kahjuta.

4. Kaitsetegevus kuni Pihkva operatsioonini.

26. aprillist algas Rossolovo—Prudištše üldjoonel skautide kaitsetegevus, kus löödi tagasi kõik vaenlase kallaletungid ja rünnakud. Siit algas terve pikk kaitseperiood, mis võrreldes eelmiste pealetungidega oli skautidele nagu puhkuseks. Vaenlane ei olnud selles rindeosas just passiivne, kuid skaudid likvideerisid mehiselt iga viimasegi vaenlase pealetungi ürituse. Seejuures jätkus neil alati tahet peagu vahetpidamatuks luureteostamiseks. Luuretegevus kujunes seal skautidele nagu mingiks spordiks, mis tõi elavust monotoonsesse kaitsetegevusse. Vaenlase järjekindlate pealetungidega, mis peagu alati valmistati ette suurtükitlega, harjusid skaudid ruttu. See ei häirinud neid enam põrmugi. Harjumuste kohaselt pandi viivuks töösse kõik relvad ja — vaenlane taganes tuldud teed! Vaenlase suuremad pealetungid likvideeriti skautide poolt vastulöökidega, mida punased kartsid kõige rohkem.

Sel kaitseperioodil ei olnud kuigi kriitilisi sündmusi, millistega skaudid olid harjunud eelmistes perioodides. Seepärast käsitletakse käesoleva kaitseperioodi kirjelduses vaid olulisemaid tegevusi ja sündmusi.

26. aprillil asusid skaudid kaitsele Rossolovo ja kõrg. 66,2 (Prudištšest 1 km loodes) joonel, kus positsioon oli organiseeritud vaid laskurpesadest. Suuremaid organiseerimistöid oli võimatu teostada vaenlase läheduse ja vastavate tööriistade ning materjali puuduse tõttu. Positsioon oli juhuslik ja seepärast mitte küllalt hea.

Endiselt asusid paremal skautide naabrina II diviisi tagavarapataljoni ja vasakul 7. polgu osad. Esimesed lähemal Zažina külas ja teised Karlova külas (nimetus puudub uuel kaardil).

26. aprillil kella 19.00 ajal tungis vaenlane peale Rossolovo ja Karlova külale. Viimasest taandusid 7. polgu osad. 7. polgu abistamiseks saadeti vaenlasele vastulööki andma D kompanii. Ühisel jõul vallutati Karlova küla, kuhu endiselt asusid 7. polgu mehed.

Samal päeval ületunud nelja punaväelase käest saadi teada, et vaenlane kavatsevat tulla suuremale pealetungile. Kuigi punaväelaste juttu ei usutud, tegid skaudid siiski ettevalmistusi pealetungi tagasilöömiseks. Punaväelaste jutule usutava kinnituse saamiseks saadeti samal õhtul E kompaniist luure Kudrova küla suunas. Luurele tehti ülesandeks võtta vangi mõni punaväelane, kellelt saaks andmeid vaenlase arvu, asetuse ja kavatsuste kohta. Ühtlasi pidi luure katsuma ka ise selgitada vaenlase

jõudude suuruse ja kuulipildujate asetuse Kudrova külas, sest järgmisel päeval kavatseti vallutada tähendatud küla.

Luurepiilkonna ülemaks määrati skaut Alfred Johanson, kellele anti kaasa 6 skauti ühe kk. lüüsiga. Piilkonda kuulusid: sihturina lance-corporal Jüri Kork, laadurina Johan Usta ja piilurina skaudid Jaan Ernits, Johan Juurik, Johannes Kalm ja Tamm. Piilkond hiilis 26. aprilli õhtul pimedas väikese kaarliikumisega vaenlasele märkamatult Kudrova küla lõunaserva ja sealt edasi külla. Ettejuhtuvad vaenlase vahipostid vangistati neile täiesti ootamatult. Majade läbivaatamisel sattus lance-corporal Kork juhuslikult ühte majja, kus magas umbes 40—50 punaväelast. Kk. lüüsi laskevalmis hoides käsutas Kork punaväelased üles ja kuulutas nad vangistatuks. Varsti saabusid sinna ka teised skaudid ja ühisel jõul sunniti punased kaasa tulema. „Sõjasaaki“ oli ka teistel skautidel. Õnnelikult toimetati vangistatud punaväelased Rossolovo külla, kus tehti kindlaks nende arv ja saadud sõjasaak. Kokku oli vange 53 meest ühes

E komp. rms. Alfred Johanson
VR II/3.

roodu komanderiga, üks kuulipilduja ja tugev veohobune. Nagu selgus, olid vangid 87. polgust. Punaste kavatsatud pealetungi ajasid skaudid seekord oma luurega täiesti nurja. Et luure Kudrova küla garnisoni vangistas ja vaenlane sinna millegipärast ei olnud saatnud järgmiseks päevaks uut üksust, siis õnnestus skautidel küla vallutamine täiesti vastupanuta. Kudrova külla asetati B kompanii lahingelpostid.

27. aprillil määrati senise B kompanii ülema k. t. junkur Suolahti asemele uueks kompaniülema k. t. junkur Hellström, kes asus juhutama edaspidist kompanii tegevust.

Liinil valitseva vaikuse tõttu saadeti 28. aprillil D kompanii reservi Sõromäätina külla. 30. aprillil asendati D kompaniiga A kompanii ja viimane saadeti reservi Sõromäätinasse. Vahepeal ei olnud märgatavat tegevust kummalgi pool, siit muidugi välja arvatud väiksemad luureretked ja vaenlase poolt suurtükkidest Rossolovo ja Kudrova küla tulistamine.

Suuremaulatuslik luureretk korraldati skautide poolt 1. mail. Õhtul kella 19.00 ajal väljus 18-nemeheline luurepatrull, mis koosnes B, D ja E kompanii meestest I leitnant Lüüsi juhatusel, Veeskuvä küla suunas ülesandega: saada „keeli“ s. t. võtta vange, kellelt saab teateid vaenlase

jõu ja kavatsuste kohta. Ettevaatliku liikumisega lähenes luurepatrull Veesküvä külale, mille ees sattus otse vaenlase ahelikule. Nähtavasti ei märgatud vaenlase ahelikust skautide lähenemist, mispärast luure ilmumine nende keskele tuli suure üllatusena. Tekkis segadus mõlemal pool. Skaudid taipasid aga kohe tekkinud olukorda ja alustasid laskmist ja täägivõitlust. See suurendas segadust vaenlase ridades veelgi. Segaduses kaotanud tegevusvõime, taandus vaenlase ahelik täiesti korratumalt Veesküvä külla. Neid jälitasid ka skaudid, kuid pöörasid tagasi küla eest, sest selle vallutamine osutus mõttetuks. Ootamatu kokkupõrke tagajärjel vangistati kaks punaväelast. Surnuina jäi vaenlasel maha neli meest. Skautidest ei saanud seejuures imekombel ükski midagi viga.

Täitnud oma ülesande, tuli luure tagasi. Vangivõetud punaväelastelt saadi teada, et Veesküväs asus 7. Jaroslavi polgu üksus, kellel oli ülesandeks Kudrova küla vallutamine.

„Keeltelt“ saadud teated osutusid õigeks. 2. mai hommikul kella 02.00 ajal tuligi 7. Jaroslavi polgu osa, umbes 250 tääki, pealetungile Kudrova külale. Skautide lahingepostid taganesid külast paukugi laskmata küla taha künkaile valmistatud kaevikuisse. Leidnud Kudrova küla tühjana, jätkasid punaväelased peagu kolonnides lähenemist Rossolovo külale. Neile täiesti ootamatult avasid aga skaudid kaevikuist flankeeriva kuulipilduja- ja püssitule. Ootamatult avatud tulest sattusid punased segadusse ja jooksid laiali Kudrova küla suunas. Seejuures said neist paljud surma ja haavata.

Segadusse sattunud vaenlase kannul tormasid vastukallaletungile D ja E kompanii. Jõudnud Kudrova küalani, avasid punased sealt tule, kuid see rauges varsti. Kohe selle järele ründasid skaudid küla ja vallutasid selle. Punaväelased ei jõudnud sealt nii ruttu välja taganeda, mistõttu skautidel õnnestus vangistada 60—70 meest ühes täie relvastusega. Vangistamisel ei avaldanud punaväelased vähematki vastupanu.

Skautidest langes vastukallaletungi teostamisel üks mees surnuna. Vaenlase kaotuste kohta puuduvad andmed.

Kudrova külas said skaudid teada, et vaenlane olevat vallutanud Zažina küla, kus varemini asus II diviisi tagavarapataljoni mehi. Kohe saadeti sinna 10-nemeheline piilkond olukorda selgitama. Piilkonna külale lähenedes avati sealt tuli. Lühikese tulevahetuse järele taganes vaenlane Zažina külast ja piilkond tormas külla, kus võeti vangi 3 punaväelast.

2. mai õhtul käis skautide luure Zažinast edela pool asuvas üksikus talus, kus teati asuvat üks rühm punaväelasi julgestusosana. Seekordsesse piilkonna koosseisu kuulusid kapten Pinka, I leitnant Freiberg ja Lütüs ning 3—4 skauti — seega kokku 6—7 meest. Luure vallutas talu,

kuid seejuures õnnestus punaseil aluspesus põgeneda läbi akende. Saagina said skaudid plüsse, telefoniaparaadi, labidaid ja muud varustust.

Samases koosseisus käis 3. mail luure umbes 100 m kaugusel Panikovitši mõisast, kus andmete järgi vaenlane asus telkides mõisa pargis. Luure vaenlast kusagil ei märganud. Sellest hoolimata ei mindud edasi. Luure ilmutamine oleks välja kutsunud vaenlase tule ja lageda maastiku tõttu oleks siis tagasitulek muutunud väga raskeks.

Sääraste alatiste luureretkedega taheti vaenlast hoida ärevuses. Skautide luureretked muutusid päev-päevalt julgemaks ja sagedasemaks. Luure vallutas teatava eseme, saadi sõjasaaki, võeti vange ja tuldi siis rahuliku südamega tagasi. Näiteks vallutas E kompaniist väljasaadetud luure 4. mail Veeskuvä küla. Vaenlane taganes külast kagu ja lõuna poole künkaile, kust avas küla peale tugeva kuulipilduja- ja püssitule. Olles täitnud antud ülesande, taganes luure külast, sest selles asumine oli vaenlase tugeva tule all mõttetu.

Samuti käis 5. mail kella 04.00 ajal D kompaniist luure Potalovo külas, mis leiti olevat vaenlasest tühi. Luure tuli tagasi selle teatega. Kohe tehti D kompaniile ülesandeks: asuda Potalovo külla ja hoida see oma käes. Kompanii külale lähenedes avati aga seekord külast tuli. Kompanii vastutulistamise peale rauges vaenlase tuli. Selle järele vallutas D kompanii küla, kust said ühe vangi ja mitmesugust sõjasaaki.

Järgmise kolme päeva jooksul avaldas vaenlane rohkem aktiivsust. Sageli tulistati suurtükkidest, kuid tuli oli juhitud väga halvasti, mispärast ei tabanud peagu kunagi skautide asukohti. 6. mail kella 17.00 ajal järgnes suurtükitlele vaenlase kallaletung Kudrova külale. Skautide tulega löödi see aga tagasi.

8. mail kella 04.00 ajal vahetas A kompanii Rossolovo külas asuva E kompanii. Viimane saadeti Pataljoni reservi Sõromäätina külla. Samal päeval saabus ka Pataljoni käsutusse umbes 30 rootslast ühe ohvitseri juhatusel. Neile anti B kompaniist juure üks jagu skaute ja saadeti julgestuspositsioonile Kudrova külla. Rootslased olid seekord skautide käsutuses ainult 10. maini kella 04.00-ni. Siis saadeti nad vastava korralduse põhjal Petsersisse.

10. mail kella 02.00 ajal paigutati E kompanii Zažina ja Zatulje küladesse viimasel ajal seal asunud 7. polgu 5. roodu asemele. Siit alates jäi skautide kaitsta rinne umbes 2,5 km ulatuses — Zatuljest kuni Karlovani.

Vaenlase tegevuses tuli nüüd suurem seisak. Skautide poolt korraldati aga endiselt alalisi luureretki, millistega kogutud andmeil tehti kindlaks, et vaenlane teeb positsiooni kindlustustöid Potalovo ja Veeskuvä külade eelseil künkail. Ühtlasi algasid positsiooni kindlustamisega vaenlase poolt ka vennastamiskatsed ja rohkearvuliste sõjavaenuliste proklamatsioonide levitamine. Näiteks ilmus 15. mail Zažina küla juures meie

positsiooni ette kaks punaväelast tegema vennastamise propagandat. Nad võeti aga vangi ja saadeti Petserisse. Järgmisel päeval ilmusid samas meie positsiooni ette punaste parlamentöörid, kes nõudsid kokkusaamist meie pataljoniülemaga. Sinna saadeti E kompanii ülem, kellele punased tegid etteheiteid nende parlamentööride vangistamise pärast. Punaseid oli kolm meest — 86. polgu pataljoni komander, adjutant ja üks reamees. Punaste seekordne esinemine oli väga väljakutsuv. E kompanii ülema ületuleku ettepanekule vastati irooniliselt, et sellest ei ole juttugi. Punaste vangistamine ei olnud seekord teostatav, sest nende läheduses lamas punaväelaste ahelik kuulipildujaga.

Vaenlase poolt ei avaldatud selles rindeosas märgatavat tegevust kuni 24. maini, s. o. kuni Pihkva operatsioonini. Meie luureretked vaenlase positsiooni ette kinnitasid veel kord, et vaenlane kindlustas oma positsiooni. Nähtavasti oli vaenlasel kavatsus seda esemete joont kindlasti kaitsta või luua kindel baas edaspidise äparduva pealetungi puhuks.

5. Kokkuvõte.

Kokkuvõttes peab kirjeldatud perioodi kohta tähendama, et nimetatud küuaegne kaitsetegevus tundus skautidele puhkusena. Sel ajal õppisid skaudid tundma ka kaitsetegevuse hüvesid ja pahesid. Skautidele, kes kaasa teinud lahingud Viljandimaal ja soomusrongidel, tundus kaitsetegevus igavana, sest nad olid algusest peale harjunud vaid pealetungiga, millega saavutati reaalseid võite. Kaitsetegevusega ei olnud aga võita mitte midagi. Suuremale osale oli nimetatud kaitsetegevus heaks kooliks, kus noored poisid õppisid sõjakunsti. Pärast eelmisi raskeid lahinguid ja moraalseid vapustusi oli vaja puhkust, et täielikult toibuda ja unustada möödunud sündmusi.

Skautide liitumise ja kasvatus mõttes oli nimetatud periood ajaks, mille jooksul mehed kasvasid ühiseks skautide pereks. Nad õppisid tundma oma juhte ja vastastikku ka üksteist. Nad liitusid üheks võimsaks tervikuks, kus ei tuntud mingisuguseid omavahelisi lahkhelisid. Seal sündis ka vanade skautide partisanliku vaimu sisendamine nooremaisse. Praktiliste harjutustena harrastati seejuures alalisi luureretki, mis olid üldse väga heaks kooliks lahinguis vilumata meestele. Julgete juhtide ja kaaslastega ühes teotsemine kasvatas ka arglikud mehed julgeiks ja leidlikeks skautideks, kes edaspidi tegid imesid.

Kaitsetegevuse ajal toimetatud alaliste luureretkedega hoiti vaenlane alalises ärevuses ja tekitati talle ainelisi kahjusid. Nende julgete luureretkede eest said skaudid punaväelastelt sõimunime „kuldkuratid“. See oli sõimunimi, milles väljendati oma kibedust ja viha. See nimi jäi skautidele ka edaspidiseis võidukais lahinguis Pihkva ja Ostrovi operatsioo-

nides, kus punased samuti väljendasid oma viha ühe tugeva „kuldkurati“ ütlemisega. Sõna „kuld“ on kurati ette asetatud nähtavasti skautide vaskmärgi värvist tingituna, mis eraldas skaute muist sõdureist. Seega vihjati sõnaga „kuld“ just skaute. Muidu tarvitasid ju punased sõimu-sõnana „valged kuratid“.

Pärast Petseris asetleitud vahejuhtumit ei paranenud skautide majandusolukord sugugi — pigemini halvenes. Vahekord kapten Reissari ja skautide vahel muutus seega teravamaks. Pataljoni juhtkond kaldus arvamisele, et Reissarist peab vabanema, mispärast hakati toetsema selles suunas. Sõdureile oli selle perioodi lahingtegevus puhkuseks, kuid majanduslikult elasid nad üle ülipingutusi.

Üldiselt tuleb aga sellele perioodile vaadata kui üleminekuajastule, millal teostus rindel viibivate skautide liitumine ühiseks lahkkelideta pereks.

Vahepealne tagala korraldamine.

Vahepeal, kui sõjategevus võttis enam püsivama iseloomu, hakati ka Rügemendi tagalaasutusi koondama Petserisse. Nii toodi 13. maist Tallinast Petserisse Rügemendi staabi reajaoskond täielikult, kuna aga majandusjaoskond jäi edasi Tallinna. Peale selle jäi endiselt Tallinna ka tagavarakompanii ja osa töökompaniist. Petserisse asutati ka nn. liiniladu.

Peale Tallinnas asuva majandusjaoskonna asutas kapten Reissar veel Valka rea- ja majandusjaoskonna etapi, millise koosseisu kinnitas 8. mail. Selle stäabi osakonna koosseisus oli 21 mitmesugust ametmeest. Etapi tegevust juhatas töökompanii ülema abi Peeter Panksepp. Nimetatud etapp loodi vahelüliks Tallinnas asuva majandusjaoskonna ja liinil viibiva I pataljoni vahele.

Tähendatud Valga etapi asutamisega ei paranenud aga skautide majanduslik olukord liinil mitte sugugi. Kõik majandusasutused olid seega väga laiali ja nende vahel puudus igasugune koostöö ja side. Suurem osa nende asutuste tööjõust kulus igasuguse tähtsuseta kirjavahetuse täitmiseks ja oma heaolu korraldamiseks, kuna aga peaülesanne — liinil viibiva Pataljoni varustamine — muutus vähemtähtsaks ülesandeks. Nüüd ei olnud liinil enam kunagi näha ei kapten Reissari, uut majandusülemat I leitnant Ivanovi ega töökompanii ülemat I leitnant Rebast (majandusülemaks määrati I leitnant Ivanov 25. aprillist alates, kuna I leitnant Rebane samast ajast töökompanii ülemaks). Arvestades seda asjaolu, ei ole siis sugugi ime, et tagalas ei tuntud liinil olevate meeste hädasid ja puudusi, millest oli tingitud ka meeste halb toitlustamine ja varustamine.

Kapten Reissari poolt korraldati ka Rügemendi sanitaarasutuste võrku. Varem oli liinil ainult sidumispunkt ja Viljandis nn. rügemendi haigemaja. Sellest tingituna tuli liinilt evakueerida kõik kergemad haiged ja haavatud kaugele Viljandi, missugune toiming iseenesest oli väga tülikas. Pealegi sattusid kergemad haiged liinilt kaugele, kust tagasitulek võttis kaua aega.

19. aprillil saadeti Tervishoiuvalitsuse ülesandel Pataljoni juure arstiteaduse üliõpilane Kopel Vigodsky organiseerima liikuvat laatsaretti. Tallinnas Viruvärava pst. nr. 15 asuva majandusjaoskonna juures oleva

Väeosa nooremарst *Kopel Vigodsky*.

vanema arsti kantseleist anti Vigodskyle laatsareti jaoks tekke ja osalt ka arstirohte. Saadud varustusega saabus ta Petserisse skautide puhkusel olles.

Liikuva laatsareti jaoks valiti ruumid Petseri kloostri võõrastemajja, kus sellal asus ka Rügemendi staap. Inventar ja haigemaja varustus mureseti võõrastemajast ja ümbruskonna elanikelt. Laatsareti varustus oli alguses küll võrdlemisi puudulik, kuid kergemaid haigeid ja haavatuid arstiti nüüd juba seal. Liikuv laatsarett asus Petseris kuni Pihkva operatsiooni lõpuni, millal see viidi Pataljonile lähemale staabi juure.

Liikuva laatsareti tegevust juhatas asearst Vigodsky, kes käskkirjaga oli määratud noorema arsti

kohale. Liikuva laatsareti arstlik personaal vaheldus sidumispunkti personaaliga. Kui olid ägedad lahingud ja liinil palju haavatuid, siis asus Vigodsky ühes osa laatsareti personaaliga sidumispunktis, kus korraldas haavatute sidumist, jaotamist ja evakueerimist. Jaotamist selles mõttes, millised haavatud paigutati liikuvasse laatsaretti ja millised otseteed evakueeriti kas Viljandi või mujale haigemajja. Lahingute vaheaegadel asus asearst Vigodsky liikuvasse laatsaretis, kus oli alati haigeid ja kergemini haavatuid.

Esialgsest väga puudulikult varustatud liikuvast laatsaretist kasvas ajajooksul võrdlemisi hästi sisseseatud haigemaja. Seda soodustasid Irboska jaamas sõjasaagina saadud rikkalik haigemaja varustus ja noore energilise asearsti Vigodsky hea organiseerimisvõime.

Kapten Reissar, kes oli meister igasuguste tagalaasutuste organiseerimises, tahtis sama olla nn. „Rügemendi sanitaarasutuste“ võrgu organiseerimises. Tema poolt 13. mail 1919. a. kinnitatud „Rügemendi sanitaarasutuste“ staat oli võrdlemisi laiaulatuslik.

1. Vanema arsti kantselei: 1 kirjatoimetaja, 1 sanitar, 1 kutsar, 1 hobune.
2. Tagavarapataljoni ambulants: 1 nooremarst, 1 velsker, 1 sanitar.
3. Sidumispunkt: 1 velsker üliõpilane, 2 velskerit, 2 õde, 4 sanitari, 1 kirjutaja, 1 kutsar — kahehobuse, 2 kutsarit — ühehobuse, 4 hobust.
4. Viljandi skautide haigemaja 50 voodiga: 1 arst, 1 velsker, 1 kirjutaja, 2 õde, 1 perenaine, 1 laduülevaataja, 2 sanitari, 1 kutsar, 1 keetja, 1 teenija, 1 hobune.
5. Liikuv laatsarett: 1 nooremarst, 1 velsker, 1 õde, 1 kirjutaja, 2 sanitari, 2 kutsarit.
6. Apteek: 1 proviisor, 1 kirjutaja, 1 sanitar.

Staadis tähendatud sanitaarasutused olid ka kõik olemas, kas küll just niisuguses koosseisus, selle kohta puuduvad täpsed andmed. Kuigi oli puudus paljudest arstiriistadest, rohtudest ja haavate transporteerimise veovahendeist, siiski suutis liinil asuv sidumispunkt ja liikuv laatsarett täita oma otstarbe.

Halastajaõde *Johanna Pastlane*
(abielus Mihkelson).

IV. Pihkva operatsioon.

1. Operatsiooni eesmärk ja üldolukord.

„II*) diviisi rindel tegi vaenlane maikuu alul viimaseid jõupingutusi, et Marienburgi—Võru sihis meie väerinnet läbi murda ja välja tungida Valga—Võru—Petseri raudteele. Selleks oli ta oma paremad reservid — isegi Petrogradi sõjakoolide kasvandikud — rindele toonud.

Hoolimata kõigest sellest varisesid siiski vaenlase ägedad pealetungikatsed 14. maiks Võru sihis kokku. 23. mail teeb vaenlane veel viimse katse vastupealetungiks Saarlase ümbruses, kuid ka see raugub tagajärjetult.

*) Jaan Maide „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“ lk. 290—291.

16. mail käskis Ülemjuhataja II diviisil vaenlasele Pihkva suunas löögi anda. Sellega taheti vaenlast Pihkva all enda ees hoida, et ta ei saaks väeosi ümber paigutada Petrogradi—Narva sihile, kus 13. mail algas Põhja-korpuse pealetung. II diviisi pealetungi ulatust ei olnud veel ära määratud. Igatahes Pihkvat vallutada veel ei kavatsetud. 19. mail olid väed tegevuse lähtekohtadel ja 20. mai hommikul pidi pealetung algama. 19. mail kell 20.00 saadi aga meie 7. rügemendis eesti punase diviisi ülemalt järgmine kiri:

Rutuline, salajane.

7. polgu ülemale.

Palun nii ruttu, kui vähegi võimalik, Eesti Vabariigi Lõunafrondi juhatajale teatada, et mina tahaksin temaga või tema asemikuga isiklikult läbi rääkida rahutegemiseks Eesti rahvaväe ja Eesti punaste vägede vahel, mille tagajärjel Pihkva linn võimalikult täielikult (ilma evakueerimata) jääks Eesti Vabariigi alla — juure arvatud kõik suurtükivägi, soomusrongid ja sõjaväevoorid. Selle kirja saadan omavoliliselt, ilma kommuuna ja armee juhataja loata. Palun saladust võimalikult hoida, et Teie ülejooksikuist keegi ei tooks siia teadet enneaegu, mis võib kõik rikkuda. Vastust ootan teisipäeval, 20. mail, kell 7 õhtul Davõõdov-Konetski küla juures. Eesti punaväe kütidiviisi ülem Ritt.“

Kiri anti telegraafi teel veel samal õhtul edasi Tallinna Ülemjuhataja staapi lisandusega, et Lõunarindel on kavatsetud 20. mail piirduda luuretegevusega.

Ülemjuhataja staabis kaaluti seisukorda ja otsustati eesti punase diviisi ülemaga astuda läbirääkimistesse. Läbirääkijaks nimetati kolonel

J. Soots ja kapten O. Sternbek. Kolonel J. Soots sõitis ööl vastu 20. maid Tallinnast välja — Petserisse, kust ta ühes kapten O. Sternbekiga läks rindele Kalkutina külla. Kalkutina külast saadeti kolonel E. Kubbo allkirjaga kiri Davõõdov-Konetsi külla (see oli vaenlase käes) teatega, et eesti vägede volinik on Kalkutinas ja ootab läbirääkijaid, garanteerides neile vaba külasse tuleku ja tagasimineku. Varsti ilmusid Davõõdov-Konetsi külast 2 meest ja sammusid meie rinde poole. Need olid diviisiülem L. Ritt ja brigaadiülem Aints. Kolonel Soots ja kapten O. Sternbek läksid neile vastu ja nii leidiski kahe tuleliini vahel 20. mail aset esimene läbirääkimine, millele hiljem jägnes veel teine.

Lance-corporal *Tõnis Mallene*.
Rms. A komp. Sai Ruhja all
haavata.

Peetud läbirääkimistest selgub, et esialgset, suurejoonelist kava, mille põhjal meie kätte oleksid langenud 3 vaenlase soomusrongi, Veliikaja jõe sillad tervena, vaenlase väeosad vangidena jne., ei suudetud täita. Diviisiüleml L. Ritti läbirääkimine eestlastega ja olukorrale ebakohased korraldused väeosade grupeerimiseks kutsusid esile kahtlustused äraandmises. 22. mail taheti L. Ritti isegi areteerida, kuid viimase energilisel vastuseismisel ja süüdistuste ümberlökkamisel jäi see teostamata. Siiski oldi sündmuste ja diviisiülema L. Ritti suhtes ettevaatlik. Ka ei olnud õnnestunud meil Optjoki jõe silda õigeaks ajaks ära parandada, mis omakorda pidurdas tegevust.

Lõpuks kujunes operatsiooni kava järgmiseks. Diviisiüleml L. Ritt ja brigaadiüleml Aints, kui isiklikult sõdureile hästi tuntud, pidid 1. eesti kommunistliku rügemendi osadega Irboska alevi all ööl vastu 24. maid meie poole üle tulema ja rinde lahtiseks jätma. Tekkinud avause kaudu pidi eestlaste löögigrupp ootamatu pealetungiga öösi vallutama Irboska alevi ning jätkama edu arendamist Moglino-Pihkva suunas. Olid tehtud ka tarvilised ettevalmistused soomusrong „Stenjka Razini“ vallutamiseks. Rongi meeskond oli vähendatud miinimumini. Rongi juht lubati puhkusele.“

Nagu nimetatud väljavõttest selgub, käskis ülemjuhataja Pihkva suunas II diviisi väeosadel pealetungile minna peamiselt selleks, et Pihkva suunas enese ees hoida vaenlase väeosi, mis ei võimaldaks neid ümber paigutada Narva rindele, kus 13. mail algas Põhja-Lääne armee esimene Petrogradi operatsioon. Selle käsu kohaselt ei olnud pealetungil suuremat ulatust — vähemalt ei olnud Pihkva vallutamise kava. Ka pidi meie tähendatud pealetung algama 20. mail.

Eesti kommunistliku diviisiülema L. Ritti kiri ja sellele järgnenud läbirääkimised töid esialgsesse kavasse muudatuse. Selle järele algas meie vägede pealetung ööl vastu 24. maid, millal L. Ritt ja Aints pidid ühes 1. eesti kommunistliku polgu osadega üle tulema Irboska-eelsel positsioonil. Meie väeosade pealetung kavatseti kahes suunas:

1. Pihkva suunas — peaoperatsioon Pihkva vallutamiseks ja
2. Laura suunas — abioperatsioon Pihkva suunas teotsevate vägede parema tiiva kaitseks.

Meie väeosad asusid 23. mail positsioonil:

7. jalaväepolk Karlova—Kalkutina—Košeljahha, ja 5. jalaväepolk Vedernika—Višnakoovo üldjoonel. Raudteel teotsesid meie viis soomusrongi. Kuperjanovi partisanide pataljon, kes asus Podlesje rajoonis, ja Scouts-Pataljon Zažina—Kudrova—Rossolovo rajoonis, moodustasid Pihkva suunas löögigrupi, kes pidid vallutama Irboska alevi ja sealt pealetungi arendama Moglino jaama suunas.

Sakala partisanide pataljon asus Krantsova—šumilova—Poddubje joonel, kust pidi üheaegselt Pihkva grupiga algama pealetungi Laura suunas, millega taheti tagada Pihkva grupi parema tiiva julgeolek.

Ülesande kohaselt lasus operatsiooni raskus löögigrupil, s. t. kuperjanovlastel ja skautidel. Kuperjanovlased pidid Petseri—Irboska maantee

Ohv. aset. *Hans Tauts*
VR II/3. B komp. noorem-ohv. ja
jalamaakuulajate k-do ülem.

suunas liikuma läbi vaenlase rindesse jäänud tühja lõhe ja sealt kiire ja hoogsa löögiga vallutama Irboska alevi. Samal ajal pidid skaudid läbi murdma vaenlase kindlustatud positsioonist Veeskuvä—Potalovo joonel ja piki Riia—Pihkva kiviteed tungima Irboska peale. Seega suunati löögid Irboska peale kahe maantee suunas ja kuperjanovlased ning skaudid kujutasid läbimurde osi. Kahe maantee vahele jääva maaala pidi lõplikult puhastama 7. polk.

Scouts-Pataljoni ülesanne ei paistnud esialgsel hindamisel sugugi kergena, sest skautide pealetungisuunas teotsesid venelasist koosnevad väeosad, kes meie poole üle ei tulnud. Pealetungi alguseks oli skautidel teada, et neil tuleb läbi murda vaenlase kindlustatud positsioonist Veeskuvä—Potalovo joonel ja sealt edasi Riia—Pihkva kiviteed mööda tungida Irboska peale. Kas Veeskuvä—Potalovo joonel oli punaseil ainukene kindlustatud positsioon või oli neid teel ees veel mitu, seda alguses ei teatud. Teada oli küll see, et skautidel Riia—Pihkva kiviteed mööda liikudes naabreid ei olnud. Sakala partisanide löögisuund oli lõunasse, kuna 7. polk jäi oma esialgse asetuse tõttu kaugele maha. Seega tuli paratamatult teetseda isoleeritult.

VR II/3. B komp. noorem-ohv. ja jalamaakuulajate k-do ülem.

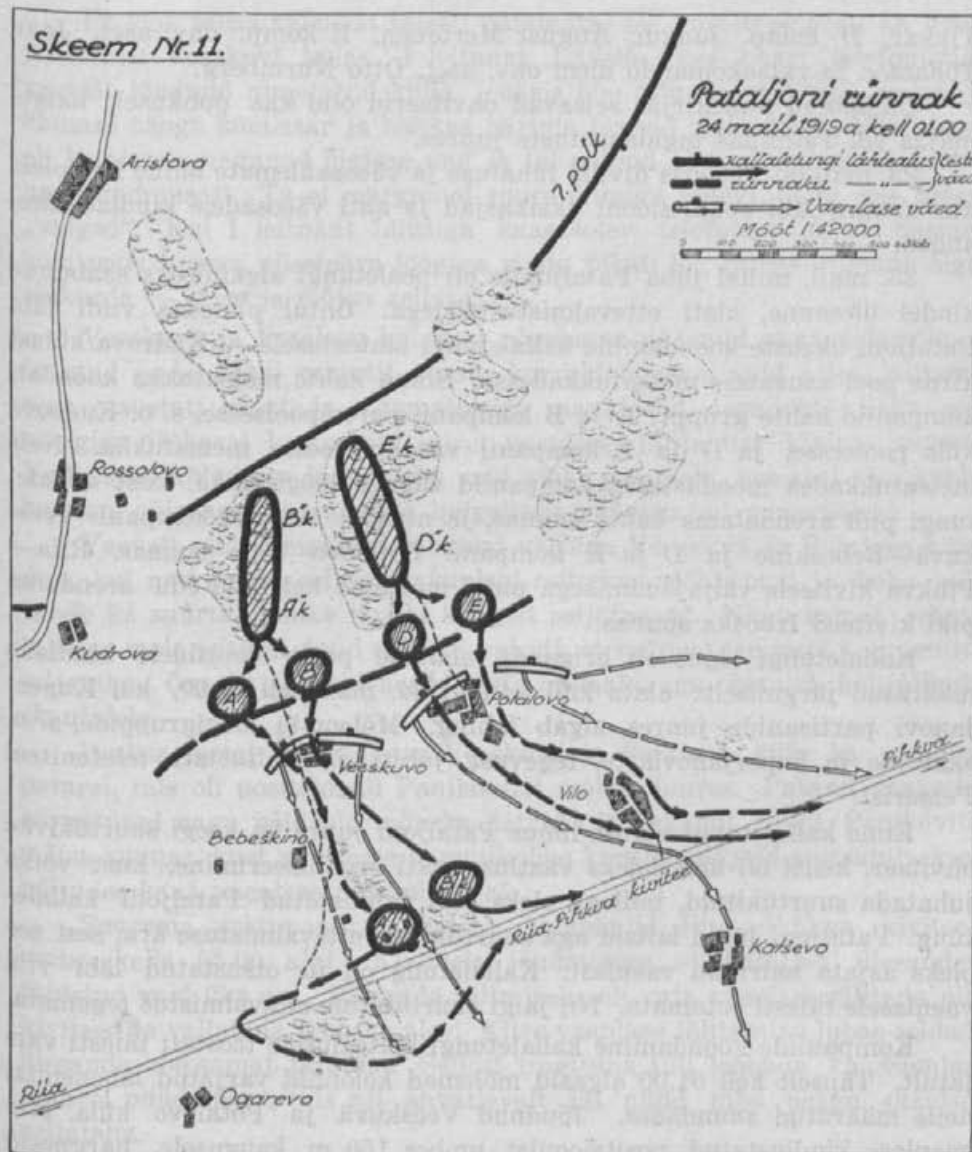
2. Veeskuvä-Potalovo kindlustatud positsioonist läbimurdmine.

Vahepealse kaitsetegevuse kestes Pataljoni koosseis tunduvalt ei muutunud. Juuretulistate ja äraminejate arv oli peagu tasakaalus. 18. mail tuli Tallinnast tagavarakompaniist Pataljoni täienduseks 40 meest. Kokku nendega oli Pataljoni koosseisus enne operatsiooni algust umbes 230 meest.

Pataljoni juhtkond oli operatsiooni alguseks:

Rügemendiülema k. t. kapten Pinka, adjutant I leitnant Freiberg, I pataljoni ülema k. t. I leitnant Lüüs, A kompanii ülema k. t. ohvits. aset.

Skeem Nr.11.

N. Animägi, B kompanii ülema k. t. junkur Hellström, D kompanii ülema k. t. ohvits. aset. Joh. Urva ja E kompanii ülem II leitnant Joh. Kippus. Seega juhataksid kahe kompanii tegevust allohvitserid, kes ohvitseri ametkohale määramisega rügemendiülema poolt nimetati ohvitseri-asetäitjaks, ja ühe kompanii tegevust junkur.

Peale eelnimetatud juhtide olid operatsiooni alguseks kohal: B komp. ohv. aset. Hans Tauts, ohv. aset. Johan Ungerson ja ohv. aset. Hugo

Tikkar, D komp. junkur August Mertonen, E komp. ohv. aset. Jaan Tõllasson ja ratsakomando ülem ohv. aset. Otto Nurmberg.

Ülejäänud nimekirjas seisavad ohvitserid olid kas puhkusel, haigemajas või Tallinnas tagalaasutuste juures.

23. mail oli Petseris diviisi juhatuse ja väeosaülemate ühine koosolek, kus arutati läbi operatsiooni üksikasjad ja anti väeosadele kindlad ülesanded.

23. mail, millal juba Pataljonile oli pealetungi algamiseks saabunud kindel ülesanne, alati ettevalmistustöödega. Õhtul pimedas viidi läbi Pataljoni üksuste koondamine kallaletungi lähtealusele — Kudrova külast kirde pool asuvaisse metsatukkadesse. Sinna kahte metsatukka koondati kompaniid kahte gruppi: A ja B kompanii parempoolsesse, s. o. Kudrova küla poolsesse, ja D ja E kompanii vasakpoolsesse metsatukka. Neis metsatukkades moodustasid kompaniid tugeva löögirusika, kust kallaletungi pidi arendatama kahes suunas, ja nimelt: A ja B kompanii Veeskuvä—Bebeškino ja D ja E kompanii Potalovo—Vilo suunas. Riia—Pihkva kiviteele väljajõudmisega pidid mõlemad kolonnid edu arendama piki kiviteed Irboska suunas.

Kallaletungi algus oli brigaadi juhatuse poolt skautidele kindlaks määratud järgmiselt: alata kallaletungi 24. mail kell 01.00, kui Kuperjanovi partisanide juures algab lahing. Mõlemate löögigruppide, s. o. skautide ja kuperjanovlaste, tegevust juhiti ja ühtlustati telefoniteel Petserist.

Enne kallaletungi algust ilmus Pataljoni juure ka keegi suurtükiväe ohvitser, kellel oli ülesandeks vaatluspunkti organiseerimine, kust võiks juhatada suurtükitulud, millega oleks ette valmistatud Pataljoni kallaletung. Pataljoni juhid laitsid aga suurtükitule ettevalmistuse ära, sest see oleks asjata häirinud vaenlast. Kallaletung oli ju otsustatud läbi viia vaenlasele täiesti ootamata. Nii jäigi suurtükitule ettevalmistus tegemata.

Kompaniide koondamine kallaletungi lähtealusele teostati täiesti varjatult. Täpselt kell 01.00 algasid mõlemad kolonnid varjatud lähenemist neile määratud suundades. Jõudnud Veeskuvä ja Potalovo küla ette vaenlase kindlustatud positsioonist umbes 150 m kaugusele, hargnesid kolonnid ahelikeks ja hurraatades ründasid vaenlase kaevikud külma relvaga. Lööb tabas vaenlast niivõrd ootamatult, et ta ei saanud enam avaldada mingisugust vastupanu. Kaevikuis olnud vaenlase vahipostid taganesid vaid mõne paugu laskmise järele küladesse ja sealt kivitee suunas. Üksikuist paukudest ja hurraatamisest alarmeeritud üksused sattusid külades täielikku segadusse. Nad ei suutnud nähtavasti olukorras sugugi orienteeruda, vaid jooksid ringi täiesti segaseina. Kaevikuist taganevate meeste kannul saabusid küladesse ka skaudid, kes asusid neid vaenlasest puhastama.

Et löök tabas vaenlast täiesti ootamata, see ilmneb selgesti ka ühest juhtumist Veesküvä külas. I leitnant Lüüsile, kes paari telefonistiga vaevalt jõudnud nimetatud külla, jooksis ühe talu toast vastu unise ja ähmase näoga komissar ja hakkas pärima teateid olukorrast. Nähtavasti oli komissar maganud õiglase und ja tal polnud aimugi vahepeal arenenud sündmusest. Ta ei märganud suure ähmiga sedagi, et ta ees seisid „valged“. Kui I leitnant Lüüsiga kaasasolev telefonist skaut Seemen komissari tugeva püssipära löögiga rindu pikali löi, taipas viimane õiget olukorda — kiire ja mõjuv selgitus.

Veesküvä ja Potalovo küladest põgenema pääsnud punaväelastele ei tahetud anda ühtki minutit eneste korraldamiseks, vaid kiire jälitamise otsustati kasutada ootamatusega saavutatud segadust. Selle eesmärgiga jätkasid kompaniid kiiret vaenlase jälitamist kivitee suunas. Vallutatud küladesse jäeti maha vaid väike osa mehi, kes seal jäid kokku kandma sõjasaaki ja valvama hulgaliselt vangistatud punaväelasi.

Vaevalt olid kompaniid jõudnud väljuda Veesküvä ja Potalovo küladest, kui nad eneste seljataga kuulsid mürskude lõhkemisi ja kohe selle järele ka suurtükipauke kustki kaugelt seljatagant. Nagu samas selgus, tulistas meie patarei, kuid niivõrd valesti, et mürsud langesid kompaniide seljataha. Õnneks tabasid need tühja maaala ega saanud kahjulikuks skautidele.

Umbes samal ajal tulistas Veesküvä ja Potalovo küla ka vaenlase patarei, mis oli positsioonil Panikovitši mõisa juures. Patarei laskmise kärgatused nagu nõidusid mõneks hetkeks iga skaudi pilgu Panikovitši mõisa suunas, kust vaiksesse hommikuõhe kerkis valkjaid suitsupilvekesi, hõljudes kaua vaenlase patarei kohal.

Suurema vastupanuta jõudsid kompaniid Riia—Pihkva kiviteele umbes kella 03.00 ajal. Kiviteele jõudmisega oli Pataljoni ülesandest täidetud vaid üks osa. Ülesande täitmiseks oli vaja vaenlast jälitada piki kiviteed ja vallutada Irboska alev. Kiire vaenlase jälitamine lubas eeldada ülesande hõlpsamat täitmist. Sellest tingituna tuli loobuda ka vaenlase patarei püüdmisest, mis nii ahvatlevalt jäi nüüd juba peagu skautide seljataha.

Ülesande kohaselt pidi Sakala partisanide pataljon 24. mail kell 01.00 algama pealetungi Krantsova—šumilova—Poddubje joonelt ja vallutama Tobolkina—Panikovitši ms. joonel asuva vaenlase positsiooni ning sealt edu arendama Panikovitši ms. — Penjeva—Klezina—Dimitrijevi ms. suunas, s. o. Paniovitšist lõunasse. Kiviteele väljajõudmiseni ei olnud aga skaudid paremalt kuulnud lahingut, mis lubanuks oletada Panikovitši ms. vallutamist. Seega oli kindel, et Panikovitši ms. rajoon oli alles vallutamata. Kindlaks tõenduseks oli ju ka seal asuv vaenlase patarei. Neist asjaoludest oli selge, et skautide edasiliikumisega Irboska suunas, jääb

nende seljatagune julgeolek kindlustamata. See asjaolu sundis aga skaute suuremale ettevaatusele. Siit õieti tuli juure uus ülesanne — seljataguse kindlustamine. Samal ajal ei tohtinud aga olla mingit suuremat peatust, millise aja jooksul vaenlane jõuaks organiseeruda uueks vastupanuks.

Ohv. aset. *Hugo Tikkar*
VR II/3. B komp. noorem-ohv.
ja -ülem. Sai Ivanovo Boloto all
haavata.

Vaenlase jälitamine pidi arenema täie hooga. Neist nõudeist tingituna määrati nüüd seljataguse kaitseks A ja B kompanii, kes asusid kiviteel paremal pool.

Kiviteele jõudis Pataljon välja kahes kolonnis, samuti nagu oli kallaletungi alates. A kompanii tuli Bebeškinost lõuna poole künkaile, B kompanii sealt ida poole kivitee ääre võssa ja D ning E kompanii Vilost kagu poole.

D ja E kompanii saadeti vähemagi peatuseta vaenlast jälitama piki kiviteed Irboska suunas I leitnant Freibergi juhatusel. A ja B kompanii kapten Pinka ja I leitnant Lüüsi juhatusel pidi omakorda liikuma Panikovitši suunas, et kergendada Sakala partisanidele Panikovitši vallutamist ja tagada Irboska suunas edasiliikunud kompaniide seljatagust julgeolekut.

B kompanii sai peale eelnimetatud üldülesande veel ülesandeks kivitee purustamise, mis takistaks vaenlase soomusautode liikumist. Vastavate abinõude ja materjali puudumise tõttu ei olnud aga see ülesanne täielikult teostatav. Teele veeretati küll kive ja tassiti puid, kuid see oli ikkagi ajutine takistus, millega ei olnud tagatud julgeolek soomusautode eest.

A kompanii, kellel oli peamiselt seljataguse julgeoleku kindlustamise ülesanne, asus kivitee ääre võsaga kaetud künkaile, suunaga Panikovitši ms. poole ja piki kiviteed. Kompanii ülema korraldusel saadeti mõned mehed mööda kivitee kraave lääne poole, et sidet luua Sakala partisanide pataljoniga.

Vaevalt oli A kompanii jõudnud kivitee ääre, kui märgati, et vaenlase patarei oli lahkunud oma positsioonilt ja kihutas traavi lõuna poole. Nähtavasti kardeti patarei haaramist. Skaudid ei saanud nüüd enam patarei püüdmiseks midagi ette võtta, sest neid lahutas patareist umbes 2 km vahemaa. Pealegi muutus patarei lahkumisega positsioonilt seljatagune nagu kindlamaks. Enne kui saadi midagi olulist ette võtta, kostis ka Panikovitši suunast tugevat laskmist ja nähti korratuses taganevaid

punaväelasi. Skaudid nautisid eemalt künkailt toredat vaatepilti ja tundsid kahetsust, et ei saanud ise seal sekka lüüa.

Vahepeal oli Sakala pataljoni löögigrupp Mustjärve ja Valgejärve soost läbi liikudes jõudnud kiviteele, kus olukorrast tingituna jagunes kahte ossa. Üks grupp, 100 meest + 4 kk., saadeti leitnant Rehe juhatusel sealt põhjapoole Tobolkina, Podsošenje, Panikovitši joonel asuva vaenlase seljataha, kuna teine grupp, 40 meest + 2 kk., leitnant Hollandi juhatusel lõunasse Penjeva küla peale. Leitnant Rehe grupp lähenes ettevaatliku liikumisega märkamatu vaenlase vasakule tiivale ja sundis vaenlase ootamatu löögiga taganema Panikovitši ms. suunas. Vaenlast jälitas leitnant Rehe grupp kuni Panikovitši mõisani, kust vaenlane sunniti taganema. Vaenlase esialgne taganemissuund oli lõunasse. Jõudnud kiviteele, võeti suund piki kiviteed itta. Siin olid aga neil vastas üksikud A kompanii skaudid, kes avasid püssidest tule karjana taganevate punaste pihta. Jätkus mõnest paugust, et selgitada punaseile nende vale liikumissuunda. Tekkis segadus. Nähtavasti taipasid nad aga siiski tõelist olukorda ja muutsid äkki liikumissuuna lõunasse, kadudes kiiresti korratult küngaste ja majade varju.

Leitnant Rehe grupp oli seega puhastanud Panikovitši ms. ümbruse. Vaenlase taganema sundimisega üle kivitee oli tagatud Scouts-Pataljoni julgeolek seljatagant. Pealegi jäi Sakala pataljoni käsutuses olev II diviisi tagavarapataljoni õppekomando Riia-Pihkva kiviteele, Sakala pataljoni kui ka Scouts-Pataljoni seljataguse kaitseks.

Pärast vaenlase taganema sundimist üle kivitee oli Pataljoni seljatagune julgeolek kindlustatud ja seega ka A ja B kompanii ülesanne täidetud. Kompaniid suunati selles järjekorras, nagu nad asusid kiviteel, nüüd järele Irboska suunas edasiliikunud D ja E kompaniile.

Veeskuvä—Potalovo joonel anti vaenlase kindlustatud positsioonist läbimurdmisega vaenlasele esimene tugev hoop. Sellest sattus ta niivõrd segadusse, et paljud mehed ei taibanud põgenedagi. Veeskuvä ja Potalovo küladest võtsid skaudid palju vange, kogusid sõjasaagina 2 täiesti korras „Maximi“, püsse, padruneid, hobuseid, vankreid ja palju muud varustust. Saagina sattus skautide kätte suurem osa vaenlase voorist.

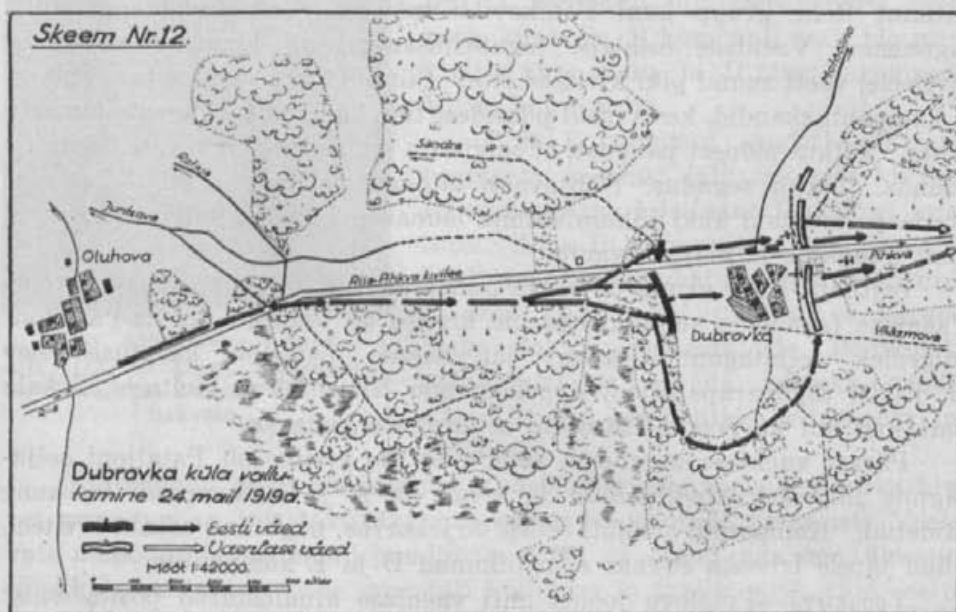
Vasakpoolse löögigrupi — kuperjanovlaste — kallaletung piki Irboskasse viivat maanteed läks läbi vaenlase rindesse jäetud lõhest ilma vähemagi vastupanuta. Seega arenes löögigruppide tegevus kõigiti koostatud ülesande kohaselt.

3. Dubrovka lahing.

Vaenlase kannul kiviteele väljajõudmisega suundusid läbi Potalovo ja Vilo küla liikunud D ja E kompanii piki kiviteed vaenlasele järele Irboska suunas. Nimetatud kompaniidest umbes üks km lääne pool

kiviteele väljajõudnud A ja B kompanii kindlustasid samal ajal julgeolekut Panikovitši suunas. Pärast Panikovitši rajooni puhastamist Sakala pataljoni poolt oli julgeolek selles suunas tagatud ja kompaniid liikusid teistele järele.

Vaenlase kannul liikuva D ja E kompanii poolt likvideeriti teel vaenlase kätteosade üksikud väiksemad vastupanukatsed. Jälitamine arenes kõigiti jõudsasti kuni Dubrovka küla eelse metsani. Sealt edasi liikudes sattusid eelosad vaenlase tugeva kuulipildujatule alla. Eelosad tõmbusid tagasi metsa, et varjatud asukohas oodata uusi korraldusi.

Nagu selgus lähemal vaatlusel, oli vaenlane asunud kaitsele Dubrovka küla taha metsa ja võsa servale varemini ettevalmistatud positsioonile, mis oli kaitstud ka traattõketega. Kui suurte jõududega asus vaenlane tähendatud positsioonil, selle kohta ei saadud esialgu andmeid. Kuulipildujate arvu ja tule tugevuse järgi otsustades arvati vaenlasel sellel positsioonil asuvat vähemalt paar kompaniid raskekuulipildujate toetusel.

Vaenlase positsioon Dubrovka küla taga oli looduslikult hästi valitud, mis soodustas kaitset läänest pealetungijate vastu. Küla ees on umbes 400 m laiune lage põld. Külalt kirde pool on künklik ja kõrge männimets, kuna külalt idapoolsed künkad on kaetud madala võsaga. Üldse ümbritses küla ja sellest põhja- ja idapoolseid künkaid ning metsa lage vöö, mille laius ei olnud kusgil alla 400 m. Küla taga asus vaen-

lane Ilmasõja-aegsel positsioonil, kus olid kaevikud mitmekordsete traattõketega. Seega moodustas küla ühes lähedate künkastega tugeva kantsi, mille vallutamine vaenlase visa vastupanu korral ei paistnud sugugi kergena. Ja külast kõrvalt möödaminek oli maastikust ja olukorrast tingituna täiesti võimatu. Tahes-tahtmata tuli vallutada küla. Muidu ei oleks suudetud täita antud ülesannet.

Dubrovka küla asusid vallutama D ja E kompanii, kes esimestena jõudsid välja külaeelsesse metsaserva. Lahingu algades asus B kompanii alles Oluhhovo Petsi külast üks km idas oleva teekäänaku juures. Seal tehti ka B kompaniile korraldus kiiresti esijärgu kompaniidele järele liikuda ja abistada küla vallutamist paremalt poolt kiviteed. Teekäänakust alates oli kivitee vaenlase tugeva kuulipildujatule all, mis ei võimaldanud seda kasutada liikumiseks. B kompanii hargnes seal ahelikku ja liikus teest paremal asuvat metsa mööda kuni Dubrovkaeelse metsaservani, kus asusid ahelikus D ja E kompanii. B kompanii ahelik asus osaliselt eelmiste kompaniide vahele, kuna suurem osa kompaniist asus paremale tiivale metsaserva.

Algas kompaniide kallaletung üle lageda oraspõllu. Kohe aheliku metsaservast lagedale liikumisega avati vaenlase poolt äge tuli, mis pani tolmama ahelikuesise põllu. Ahelik rühkis tigusammul edasi lagedale põllule, kus mehed vaenlase tugeva tule eest varjumiseks kaevusid ja küünistusid maasse. Edasiminekuks osutus võimatuks. Vaenlase kuulipildujapesi ei olnud võimalik hävitada, sest meil ei olnud toetuseks suur-tükiväge. Olukord sarnanes Ivanovo Boloto lahingule!

Nähes, et Dubrovka positsiooni vallutamine rindelt väga raskeks osutub, hakati otsima haaramise võimalusi. Sellele mõttele andis teatava tõuke ja õigustuse kiviteest algav ja kaares külast lõunasse ulatuv metsariba. Lõuna pool lahutas metsaservast küla samuti üle 400 m laiune lage põld, mis sealt ei loonud kuigi häid kallaletungi võimalusi. Siiski taheti aga vaenlasele külast kagu poolt ootamatult peale saata üks grupp skaute, kes pidi seal demonstreerima haaramist, millist vaenlane kartis alati kõige rohkem. Selle väikese grupi demonstratsiooniga loodeti tekitada segadust vaenlase positsioonis, vähemalt ajutiseltki, millist meie kompaniid pidid kasutama rindelt kiire rünnaku teostamiseks.

Haaramist demonstreerima määras leitnant Freiberg B kompanii parema tiiva mehi, arvult umbes kümme. Haarama määratud mehed roomasid lagedalt põllult tagasi metsa, kus neile anti edaspidise tegevuse kohta täpsemaid teateid. Demonstratsiooni asus juhatama B kompanii nooremohvitser ohv. aset. H. Tikkar.

Ettevaatliku liikumisega lähenes väikene grupp mehi mööda metsa Dubrovkast kagu poole metsaserva. Metsaservast ulatus küla poole madal võsa kuni 250 m kaugusele külast. Edasi algas lage põld, nagu

see oli küla eeski. Sellest tingituna ei võinud haaramisele rajada kuigi suuri lootusi. Metsast väljudes oluiks haarajate vähesus vaenlasele nähtav ega loonuks vajatavat efekti. Seepärast otsustati grupi arvu- list suurust mitte vaenlasele näidata, vaid vaenlast hirmutada tugeva tulega kaasasolevast automaadist ja püssidest, ja seda kõike nii kiiresti, et vaenlasel tekiks mulje tugevast üksusest. Neil kaalutlusil asusid mehed varjatult laskekohale ja avasid kiirtule vaenlase kaevikute suunas. Effekt oli täielik. Ootamatu tuli külast kagu poolt metsast köitis vaen- lase tähelepanu. Tekkis väike segadus. Viivuks nagu nõrgenes vaenlase tuli, kuid oli siiski veel küllalt tugev, et asuda rünnakule. Sellest hooli- mata käsutas pataljoniülem I leitnant Lüüs, kes otsustas kasutada vaen- lase väikest segadust, kompaniid rünnakule. Ta tõusis esimesena ja tormas kiire jooksuga küla poole. Sellest julgest eeskujust vaimustusid mehed, kelledele juba oli muutunud tüütavaks vaenlase kuulide all lama- mine, ja järgnesid oma juhile. Samal ajal tulistasid haarajad nii kiiresti kui keegi jõudis.

Kiire jooksuga tormati küla majade varju, mis kujunes nagu baa- siks löögi andmiseks. Sealgi ei olnud kauast peatust, et mitte kaotada julge ettevõttega saavutatud edu. Osa enamlasi jooksis juba kütürus mööda madalaid ühenduskaevikuid, turjad üle kaeviku ääre. Ka oli raugenud tugev tuli. Ainult kivitee ääres ragistasid kuulipildujad endise hooga. Parevalt metsaservast alustasid rünnakut ka haarajad ohv. aset. Tikkari juhatusel.

Majade varjust tormati kiiresti traattökete avauste juure, kust läbipääsmine hõlpsam. Ka purustati traattökkeisse auke käsigranaati- dega. Mõne minuti jooksul olid esimesed mehed juba vaenlase kaevikuis, kust punased taganesid kivitee suunas, kadudes tee kõrvale võsaga kaetud küngaste varju. Varsti oli vaenlane taganema löödud tervelt positsioo- nilt. Pärast korraldamist asuti kohe vaenlase jälitamisele kivitee suunas. Oli ju tarvis kiiresti jõuda Irboskasse.

Dubrovka küla vallutamisel pani vaenlane vastu väga visalt. Seda näitab kujukalt ka juhtum kivitee ääres asuva vaenlase „Maximi“ ründa- misest. Kuulipildujale jooksis tormi kaks skauti. Punaväe eestlasest kuulipildur püsis aga rahulikult oma relva juures ja saatis surmakülva- vaid kuule skautide ahelikku. Kangelaslikult langesid ka kuulipildujat ründajad B kompanii skaudid Johannes Stamm ja Rudolf Viita otse kuulipilduja ees. Sealsamas lunastas surmaga oma raske süü punaväe eestlasest kuulipildur, keda tabas ühe skaudi poolt sihitud kuul.

Dubrovka küla vallutamisel langes 4 skauti ja haavata sai 14, vii- maste seas ka I leitnant A. Lüüs. Seega oli Dubrovka lahing skautide poolest üle pika vaheaja verisemaid lahinguid, mis peeti Petserimaa vabastamiseks.

Skautide julge rünnakuga vallutatud Dubrovka külast taganes vaenlane piki kiviteed ja pöördus siis lõunasse enne Irboska alevit. Külast said skaudid saagiks hulga suurtüki laskemoona, relvi ja muud varustust.

Kohe pärast positsiooni vallutamist jõudsid teiste skautide juure ka haaramist demonstreerimas käinud B kompanii skaudid. Et vaenlase kindlustatud positsioon ulatus kaugele kagu poole ja samuti oli kaitstud traattöketega, ei hakanud mehed viimaseid otse kaevikuisse pääsmiseks purustama, vaid tulid nende eest läbi kuni rindelt ründajate poolt lõhutud avausteni, kus läbistasid tõkked ja liikusid teistele skautidele järele.

Dubrovka küla vallutamise murti enne Irboskat viimne vaenlase vastupanu. Seega oli nüüd skautidele tee Irboska peale vaba. Kiire rünnakuga saabuski Pataljon 24. mail umbes kella 12.00 ajal Irboska alevisse. Irboska alevisse saabumisega oli täidetud Pataljonile antud ülesanne. Ülesande teise osa täitmine tuli skautidel teostada ägeda lahinguga Dubrovka küla joonel, mis kestis vahetpidamata üle kahe tunni. Samuti tuli neil seljataha jätta 17 km pikkune teekond taganeva vaenlase kannul.

24. mai lahinguist annab lühikese meeleolulise ülevaate vanemallohvitser H. Palki kirjutus „Sõduris“ Pataljoni 15-aastapäeva puhuks pealkirjaga „Ühel maikuu päeval“. H. Palk võttis B kompanii sõdurina osa nimetatud lahinguist ja omab neist elavaid mälestusi. Ta algab oma kirjutust:

„Umbes 15 aastat tagasi ühel maikuu hommikul enne koitu, salgake relvastatud noorureid-skaute Petserimaa pinnal, valmistuvad vaenlasele kallale tungiks. Hommik on ütle mata ilus, idakaar vaevalt valgeneb. Kõlab käsklus ja salgake — kompanii liigub.

... Kaks naaberkompaniid — ka skaute — kaovad ilma väiksemagi kärata eelolevasse metsatukka, et vallutada järsu ja ootamatu löögiga punaste kaevikud Sabolotje (Vilo) ja Potalovo külade ees. Jääme seisma — ootame. Hele plaks hämarikust ja kuul lendab vingudes üle pea, järgneb teine... seal mürisev „hurraa“, mõned paugud ja vaikus. Eelosad vallutasid vaenlase kaevikud, vangistades osa punaseid. Edasi... Siis vasakul, kaugel raudteel, meie „soomusrüütlid“ avavad omad kahurid ja õhk kohab kahurtulest. Idataevas on juba nii punane — koidab. Meie kompanii liigub kiiresti edasi, mööda vangistatud vaenlasist; vaenlase

D komp. velty. Johan Sander.
Langes Karosteli küla all.

kahurmürsud kukuvad meie endistesse, tühjaksjäänud asukohtadesse. Juba olemegi Riia—Pihkva kiviteel ja joostes liigume edasi Pihkva suunas. Kahel pool teed pöösas-heinamaa, millel askeldavad vaenlase sanitarid, korjates oma haavatuid. Maanteel seisab mahajäetud padrunikaarik, aisade vahel lamab valge hobuse laip; mõni samm eemal maanteekraavi kaldal ägab valudes haavatud skaut, veel edasi — keset maanteed, lamab

V-allohv. *Hermann Palk.*

B komp. rms. ja töökomp. kirjutaja. Praegu ainuke sõjaaegne skaut Scouts Pataljonis.

... nad enam tõuse, — kahekesi vaenlase „Maximi“ rünnates langesid..., kuid langes ka punane kuulipildur — eestlane-kommunist kuskilt Rakvere ümbrusest. Metsa serval annab käsklusi mõni minut tagasi haavatud leitnant Lüüs. Kui palav on! Suu on küllastunud püssirohusuitsust. Ikka edasi! Maastik muutub künklikumaks, paistab alev — Irboska. Meie noorur „Levisi“ mees näib nii väsinuna, tahan aidata — ei luba. Ei taha nõrgem olla teistest. Varsti olemegi Irboskas, vanade õlgkatustega majade vahel, mille hommikul vara vallutasid kuperjanovlased. Eespool mõni kilomeeter kuulub ägedat laskmist. Meil on lühike peatus, ja valgume majade vahele. Ühest hoonest leitakse punaste leivaladu, ja nüüd uskuge — leib oli kindlasti halvem esivanemate orjaaegsest haganaleivast. Laost veeretati paar tunni halvaksliinud silkusid tänavale, mille juure vähe aja pärast venelasi, vanu raku, naisi, lapsi kogunes, kes siis suure kisa ja söimuga need tühjendasid.

Edasi... Pihkva peale! Möödus 24. maikuu päev 1919. a.

Neid lahingupäevi oli palju, üks iseäralisem kui teine, kuid mis alati ühetaoliseks jäi, see oli lahingskaute üksmeel, võidutahe...“

kaks vaenlase laipa, hommikune koidupuna on värvinud nende kahvatud näod nagu elavavärviliseks. Jõuame eelosadele järele — kuulide surin tiheneb. Eespool maantee ääres paistab küla — Dubrovka, kindlustatud Maailmasõja ajal ehitatud mitmekordsete traattõketega. Liigume ahe-likus kuni 300—400 m külast haljale rukkiorasega kaetud põllule. Edasi ei saa — vaenlane mitmest „Maximist“ niidaks kõiki. Algab metsik kuulide tants, maa tuis-
kab, haljas rukkiväli lööb mustemaks, mullakarvalisemaks. Meist 10 said käsu haarata vaenlast paremalt. Roomates põllult seljataha pöösastesse liigume nägematult vaenlasele küljepeale. Lõpeb mets, algab raestik, ja seisame 50 sammu kaugusel vaenlase traattõkkest. Pikali! ja vaenlaselt saadetud kuulide-vihk suundub üle meie peade kaugusesse. Ei siin taga-neta — vastame samaga. Punased ei kannatanud välja, põgenesid mööda jooksu-kraavi pahemale metsa. Lõhkeb kolm-neli mürsku, kuuldub jälle nii meeltülendav „hurraa“ ja üle lageda põllu liiguvad skaudid küla peale — tormi! Vaenlane põgeneb. Külla jõudes näen maantee ääres lamavat kahte kangelast — skauti, ei

4. Irboskas.

Jõudnud päeval umbes kella 12.00 ajal Irboskasse, leiti seal eesti kuperjanovlasi, kes sinna ootamatult saabunud hommikul kella 05.00 ajal.

Nagu selgus, tuli 24. mail kella 02.00 ajal Petseri—Irboska maanteel Mitkovitsa küla juures meie poole üle eesti kommunistliku diviisi ülem L. Ritt ühes brigaadiülema Aintsi ja 1. eesti kommunistliku polgu 2. rooduga. Seega jäi Petseri—Irboska maanteele vaenlase rindesse avaus, mille kaudu Kuperjanovi partisanide pataljon ühes soomusautode „Kalevipoja“ ja „Viboanega“ ootamatult läbi liikusid ja kiiresti vallutasid Irboska alevi. Alevi vallutamine sündis punaseile täiesti ootamatult, nii et mehed tabati peagu magamast. Sealtsaadi hulk vange, nende hulgas üks insenerirood, laatsarett ühes kogu personaali ja varustusega, mitukümmend tuhat suurtükikuuli ja igasugu muud varustust.

Irboskast liikusid kuperjanovlased ühes soomusautodega edasi mööda kiviteed.

Soomusrongide ühendatud dessant alam-kapten Lepa juhatusel puhastas vaenlasest külad Košeljahha jaama ja Irboska alevi vahel ja asus umbes lõunaajal Irboskasse.

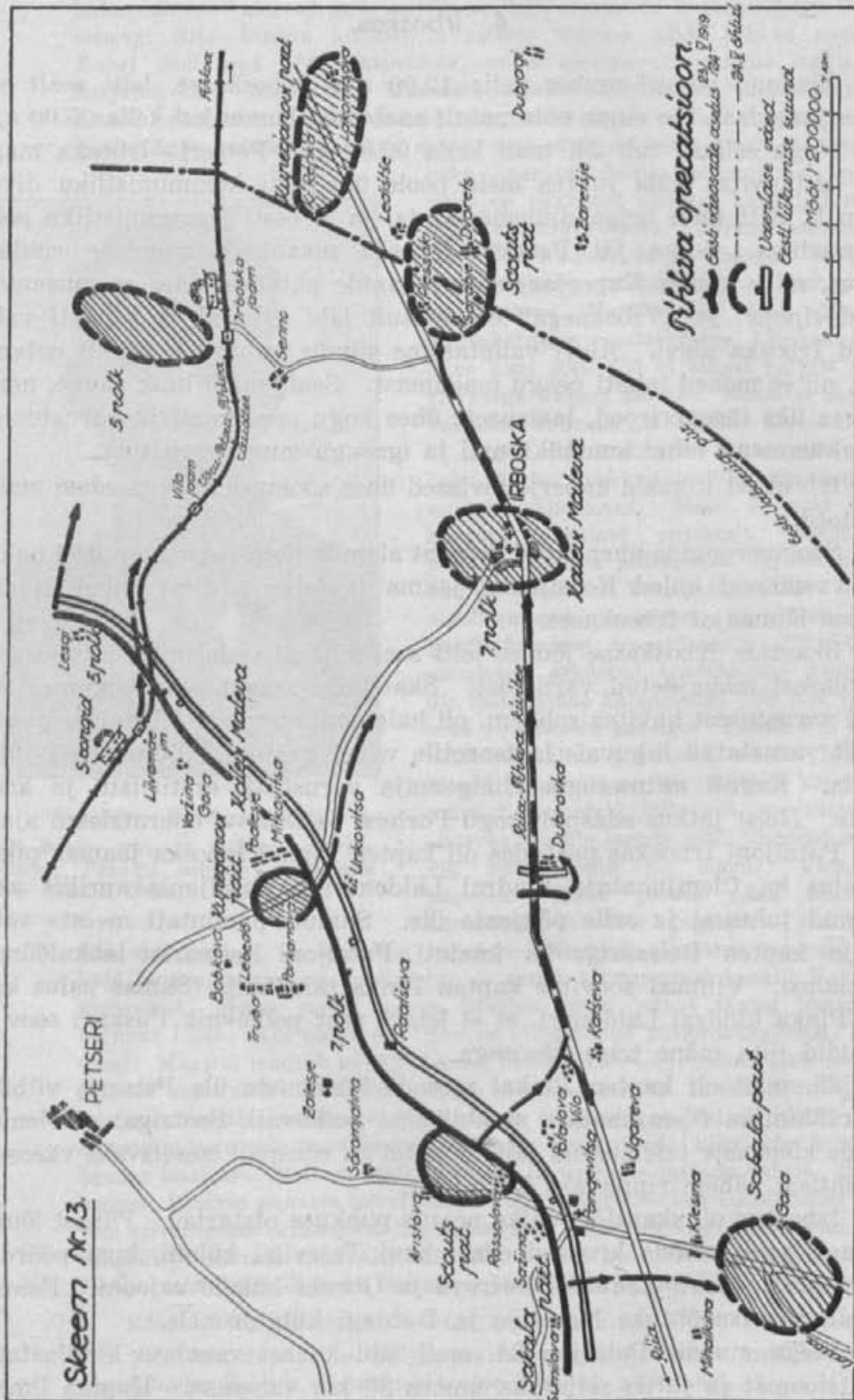
Skautide Irboskasse jõudes leiti seal kõikjal vedelemas mitmesugust vaenlasest mahajäetud varustust. Skaudidki asusid seda koguma. Mis neid varustusest huvitas rohkem, oli haigemajavarustus. Skautide puudulikult varustatud liikuvale laatsaretile vajati paljugi. Ja sealtsaadi. Koguti mitmesugust haigemaja varustust, arstiriistu ja arstirohte. Neist jätkus edaspidi kogu Porhovi ja Ostrovi operatsiooni ajaks.

Pataljoni Irboskas peatudes oli kapten Pinkal Irboska jaamas pikem kõnelus ka ülemjuhataja kindral Laidoneriga Pataljonis aprillis asetleidnud juhtumi ja selle põhjuste üle. Samuti puudutati meeste vahelkorda kapten Reissariga ja kaaluti Pataljoni Reissarist lahkulöömise võimalusi. Viimast soovitas kapten Pinka täielikult. Samas palus kapten Pinka kindral Laidoneri, et ei leiaks aset polkovnik Puskari soov — skaudid liita mõne teise väeosaga.

23. mail oli kapten Pinkal samade küsimuste üle Petseris viibides läbirääkimine ülemjuhataja staabiülema polkovnik Sootsiga. Mõlemate nende kõneluste tulemusena jäid skaudid ka edaspidi iseseisvaks väeosaks ja ühtlasi vähem rippuvaks Reissarist.

Irboskas oli skautidel väike peatus puhkuse otstarbel. Pärast lõunat rännati sealtsaadi kiviteed edasi kuni Teševitsi küalani, kust pöörduiti paremale ja asuti Ledištše, Petrova ja Obrubi külade rajooni. Eelosad asusid samaks õhtuks Naretšje ja Dubjagi küla joonele.

Seega murdis Pataljon 24. mail läbi kahest vaenlase kindlustatud positsioonist ja jättis seljataha umbes 30 km vahemaa. Kuuma ilmaga

ei jätnud säärane tormamine mõju avaldamata ka meestele. Õhtuks olid nad nii väsinud, et peagu kõik väljapandud vahipostid jäid postil magama. Sellest hoolimata oli meeste meeleolu väga hea. Parajad naljad ja tugevad „pirnid“ teiste arvel aitasid peletada väsimustki.

24. mai õhtuks olid meie väeosad asunud järgmiselt: Sakala partisanide pataljon Mutišova—Rotovo—Gora joonel, Scouts-Pataljon Ledištše, Petrovo, Dubjagi, Naretšje ja Obrubi küla rajoonis, Kuperjanovi partisanide pataljon Krasnaja Repka ja Lakomstvo küla rajoonis, soomusrongid Irboska jaamas, 5. jalaväepolk Irboska jaama ja Petški küla joonel ja 7. jalaväepolk ning Kalevi Maleva varus Irboska alevi rajoonis.

24. mai 7. polgu ja Scouts-Pataljoni lahingtegevuse kohta on kirjutatud kolonel Mutt, toleaegne II diviisi staabi ülem, muuseas võrdlemisi lühidalt:

„...7.*) jalaväepolk liikus samas suunas (Pihkva suunas A. V.) lõuna poolt raudteeliini, nii siis, 5. jalaväepolgu ja Kuperjanovi partisanide vahel. 7. jalaväepolk jäi aga millegipärast oma liikumise algusega hiljaks, jäi teistest maha. Juba sel ajal, kui kuperjanovlased ammu Irboskast läbi olid, eksisid 7. jalaväepolgu roodud veel kella 06.00 ajal Petseri eel ümber ega tunnud oma õiget ülesannet ega asjade seisukorda. Sõdurid kaebasid, et nad ei teadvat, kuhu tarvis minna...

Kuigi see päev skautidele kõige kallimalt maksma läks ja nende tegevust kõrgelt peame hindama, siiski tuleb kirjutada kuperjanovlaste ja soomusautode kui löögigruppide arvele selle päeva saavutuste lõviosa.“

5. Pihkva vallutamine.

Pärast 24. mail tervel rindel saavutatud edu andis Ülemjuhataja 25. mai hommikul järgmise käsu:

„II diviisile ja soomusrongidele teen lähemaks ülesandeks julgesti ja kiiresti edasi tungida ning vaenlane üle Veliikaja jõe visata. Ühes sellega käsen viibimata Irboska alevi — Miltsõ ja Senno küla — Irboska jaama ja Petški küla joont kindlustada.“

Nimetatud Ülemjuhataja käsu täitmiseks jätkati vaenlase jälitamist Pihkva suunas peaaesjalikult kuperjanovlaste ja soomusrongide dessantidega. Soomusrongide edasiliikumine oli suuresti takistatud purustatud raudtee ja ka vaenlase soomusrongide visa vastupanu tõttu.

Pärast vaenlase poolt avaldatud vastupanukatsete likvideerimist jõudsid Kuperjanovi partisanid 25. mail kella 20.00-ks Veliikaja jõe vasakul kaldal olevasse Pihkva linna ossa, kust punaväelased taganesid üle jõe, lastes selle järele õhku Veliikajal asuvad sillad. Üle jõe taganenud

*) J. Poopuu ja J. Andreller „Soomusrongide diviisi Vabadussõjas II“, lk. 187—188.

punaväelased avasid vasakult kaldalt ägeda kuulipilduja- ja püssitule, millele omalt poolt vastasid kuperjanovlased. Äge vastastikune tulistamine kestis kuni kella 22.00-ni, mille järele muutus kord-korralt vaiksemaks, kuni viimaks päris vaikus. Selle järele kostis vastas-kaldalt hüüdeid vaenlase taganemisest ja mõni paat sõitis üle jõe vasakule kaldale kuperjanovlaste juure.

26. mail kella 01.30 ajal läksid kuperjanovlased paatidega üle Veliikaja jõe, et vallutada ka Pihkva linna idapoolne osa, kust vaenlane korratumalt taganes Ostrovi, Porhovi ja Luuga suunas.

25. mail kella 21.30 ajal sõitsid meie soomusrongid välja Moglino jaamast Pihkva suunas, kuid purustatud raudtee pärast oli nende edasijõudmine aeglane.

Öö jooksul vastu 26. maid asusid 5. polgu osad Veliikaja jõe vasakule kaldale raudteest kuni Pihkva järveni. Hommikul kella 06.00 ajal saabusid Pihkva Peipsi laevastiku divisjon ja soomusrongide dessandid.

II leitnant *Karl Krudenbrunn*
VR II/3. Vanem-ohv.
ja kompaniifülem.

26. mai hommikuks oli Pihkva täiesti meie vägede võimuses.

Samal päeval andis Ülemjuhataja uue käsu:

„Irboska alevi — Senno küla — Irboska jaama — Petški küla liin hästi kindlustada ning kindlasti oma alla võtta.

Pihkva linn Balahhovitšile üle anda. Niikaua aga, kui Balahhovitš ei ole ennast Pihkva rajoonis täiesti kindlustanud, tuleb Veliikaja jõe vasakut kallast meie eelvägedega valvata. Irboska joonel Vabariigi piir kinni panna. Panikovitšist lõuna pool tuleb Laura alev oma alla võtta.“

27. mail vallutasid Sakala partisanid Laura alevi.

29. mail saabusid Pihkva Põhja-korpuse osad Bulak-Balahhovitši juhatusel, kellele 31. mail meie vägede poolt anti üle Pihkva linn. Balahhovitši palvel jäeti esialgu osa eesti vägesid Pihkva kaitseks venelasile abiks.

6. Pataljoni asumine Veliikaja vasakule kaldale.

24. mai õhtul Ledištše, Petrovo, Dubjagi, Naretšje ja Obrubi küla rajooni oma alla võtmisega lõppes Scouts-Pataljoni lahingtegevus Pihkva operatsioonis. Et 25. mail peatähelepanu juhiti just Pihkva vallutamisele, siis arendati tegevust peamiselt ka selles suunas, s. o. Riia—Pihkva kivit tee ja raudtee suunas. Parempoolse löögigrupi — skautide — tegevus

muutus seega passiivseks. Säärasest tegevuse iseloomust tingituna määrati Scouts-Pataljon eelnimetatud külade rajooni diviisi varru.

Pataljon seisib eelnimetatud rajoonis varus kolm päeva, s. o. 25., 26. ja 27. mail, millise aja jooksul toodi Petserist Pataljonile järele voor ja nn. liiniladu. Pataljoni staap asus Ledištše külas kuni kompaniide Veliikaja vasakule kaldale asumiseni.

Diviisi varus olles korraldasid skaudid omal algatusel 25. mail suurema luureretke Veliikaja ääre. Luurepatrull liikus läbi Dubjagi ja jõudis Veliikaja kaldale Filatova-Gorka ja Baranovka küla vahel. Vaenlast kuni Veliikajani kuskil ei märgatud.

27. ja 28. mail käis osa Pataljoni juhte, eesotsas Pataljoni ülema kapten Pinka ja adjutandi I leitnant Freibergiga Pihkvas. Pihkvas selgus ka skautide edaspidine ülesanne. Põhjakorpuse juht palus neid asuda Veliikaja vasakule kaldale ja seega kaitsta Pihkva paremat tiiba. Sellekohane korraldus anti Pataljonile diviisi juhatuse poolt. Põhjakorpuse edaspidiste kavatsuste kohta saadi kuulda, et „*korpus tahab marssida Moskva peale*“. Selle kava üksikasju siis veel ei avaldatud.

Pihkvas diviisi juhatusele saadud korralduse põhjal asus Pataljon 28. mail Veliikaja vasakule kaldale. Hiljem saabus ka soomusrongide divisjoni ülemalt kapten Partsilt järgmine kirjalik käsk, milles toonitatakse Pihkvas asuvate väeosade parema tiiva kaitse vajadust:

„Et meie parema tiiva ümberhaaramist vaenlasele takistada, on väga tarvilik, et Teie kindlasti oma alla võtaksite Pogost-Libutõ, Võdra ja Pokrovskoje joone ja meile väerinna seisukorras kõige vähemalt kaks korda päevas, kell 07.00 ja 15.00 teataksite. Positsioonile asumisest minule viibimata teatada ja positsiooni kavad (krokiid) minule saata.“

Pihkva kaitseks asetati soomusrongide divisjoni koosseisu kuuluvad väeosad kaitsele üle Veliikaja jõe kaares Pihkva ette. 5. polk asus endiselt Veliikaja vasakul kaldal, kivitee ja Pihkva järve vahel.

Soomusrongide divisjoni väeosad asusid 29. mail kell 15.00 antud kapten Partsi käsu kohaselt kaitsele järgmisele joonele:

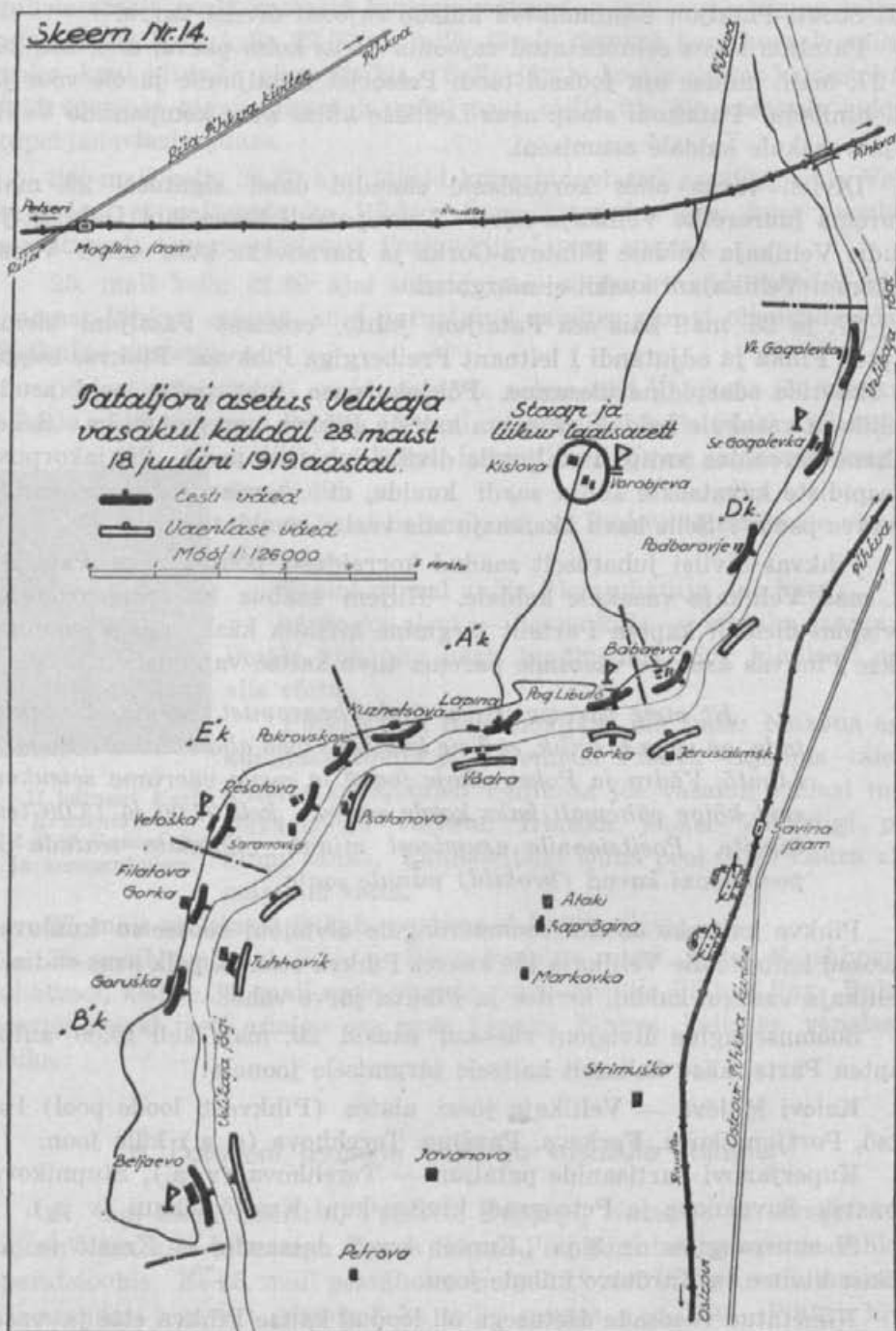
Kalevi Maleva — Veliikaja jõest alates (Pihkvast loode pool) Hotitsõ, Portjannikova, Ferkeva, Pavšino, Terehhova (s. a.) küla joon.

Kuperjanovi partisanide pataljon — Terehhova (v. a.), Stupnikova, Ponsvik, Savohnova ja Petrogradi kivitee kuni Krestõ külani (v. a.).

Soomusrongide nr. 3 ja „Kapten Irve“ dessandid — Krestõ (s. a.) külast kivitee ja Karõtovo külade joon.

Nimetatud väeosade asetusega oli loodud kaitse Pihkva ette ja vasakule, kuna parem tiib Karõtovo külast piki Veliikaja kallast lõuna poole

Skeem Nr.14.

Pataljoni asetis Velikaja vasakul kaldal 23 maist 18 juulini 1919 aastal.

— Cesti väed
— Uuerilase väed
Mõõd 1:126000
5 versta

oli ilma kaitseta. Sellest tingituna andiski kapten Parts Scouts-Pataljonile parema tiiva kaitse ülesande.

Scouts-Pataljon asus Veliikaja vasakule kaldale diviisistaabist saadud korralduse põhjal 28. mail. Veliikaja ääre liikumiseks kasutati peamiselt Šutšnova—Dubjagi—Vetoška teed, kust edasi suunduti põhja poole.

Veliikaja vasakule kaldale jõudes võttis Pataljon oma valdamisele kalda Baranovka külast kuni Väike-Gogolevka küalani.

Pärast väiksemaid ümberpaigutusi kujunes Pataljoni asetus Veliikaja vasakul kaldal 6. juuniks järgmiseks:

D kompanii — Väike-Gogolevka, Suur-Gogolevka, Podborovje ja Babajeva külas,

A kompanii — Pogost Libutõ, Lapina ja Kuznetsova külas,

E kompanii — Pokrovskoje, Rešotovo ja Vetoška külas,

B kompanii — Filatova Gorka, Goruška ja Beljaevo külas, staap, liiniladu ja liikuvlaatsarett Kislova ja Vorobjeva külas. Ratsakomando asus staabi juures varus ja ratsanikke kasutati peamiselt üksustevaheliseks sidepidamiseks. Selleks kasutati küll ka telefonisidet, kuid kaugemate üksustega ei olnud side loomine sidematerjali puuduse tõttu võimalik.

Nagu Pataljoni asetusest nähtub, asus Pataljon Veliikaja vasakul kaldal 21 km pikkusel rindel — Väike-Gogolevkast kuni Beljaevoni.

Pataljonis oli sel ajal kohal keskmiselt 240 meest. Automaatrelvi oli: 4 rk. „Maximi“, 14 kk. „Madseni“ ja 11 kk. „Levisi“, seega kokku 29 kuulipildujat. Keskmiselt oli iga kilomeetri rinde kohta 1 kuulipilduja ja 11 meest. Tähendatud 21 km pikkust rinnet ei kaitstud ühtlase jõuga, vaid kompaniid asusid rühmadena külades, kuna vahepealset ala valvati piilkondade ja vahipostidega.

7. Kaitsel Veliikaja vasakul kaldal.

Olgugi, et Pataljoni rinne Veliikaja vasakul kaldal oli väga pikk ja seega jõud killustatud, jätkus meestel veel küllalt taht käia üle jõe punaseid narrimas. Kauase seismise järele kujunes see nagu spordiks ja kompaniide vahel arenes teatav võistlus. Ühe kompanii mehed tahtsid oma julgete luureretkedega alati teisi üle trumbata.

Kohe Veliikaja kaldale asumise järele saadeti kompaniidest luurepatrullid üle jõe koguma andmeid vaenlase arvu ja asetuse kohta. Saadud andmeist selgub, et vaenlane ühe hooga oli taganenud üle Pihkva—Ostrovi raudtee, jättes täiesti kaitseta Veliikaja jõe ja raudteevahelise maaala.

29. mail käis B kompaniist väljasaadetud luurepatrull Pihkva—Ostrovi raudteel Tšerskaja jaamas, kust mehed võtsid telefoniühenduse

Ostroviga. Jaamast Ostrovi pool seisis vaenlase soomusrong, mis võttis jaama hiilinud luure suurtükitle alla.

Veliikaja kaldale asumisega algasid skautide julged luureretked mõnikord kaugele vaenlase seljataha. Luurepatrullide tegevust juhatasid seal enamasti kompanii ohvitserid. Ohvitseri liinil oli küll võrdlemisi vähe, kuid selle eest olid nad kõigiti vahvad.

Pataljoni ohvitserkond liinil oli 1. juuniks järgmine: Pataljoni ülem kapten Pinka, adjutant I leitnant Freiberg, A kompül ohv. aset. N. Animägi (kuni 2. juunini, sealt alates ohv. aset. Paul Arras), B kompül junkur Hellström (kuni 3. juunini, edasi junkur Sauga), D kompül ohv. aset. J. Urva ja E kompül II leitnant J. Kippus. Peale kompülide oli kompaniides ohvitserid: A kompaniis junkur Sauga, B kompaniis ohv. aset. H. Tauts, ohv. aset. J. Ungerson ja ohv. aset. H. Tikkar, D kompaniis junkur Mertonen ja ohv. aset. Georg Lillenstein ja E kompaniis ohv. aset. J. Töllasson. Ratsakomando ülem oli endiselt ohv. aset. O. Nurmberg. Eelnimetatud ohvitseridest olid ohv. aset. H. Tikkar ja ohv. aset. G. Lillenstein küll ohvitseri kohtadel, kuid kapten Reissari poolt nimetati nad käsukirjaga ohv. aset. alles 16. juulist.

Suurem muudatus ohvitseride koosseisus oli juuni alguses. Näiteks oli 6. juuniks koosseis: A kompül ohv. aset. Paul Arras, nooremohv. ohv. aset. N. Animägi, B kompül junkur Sauga. Endine kompül junkur Hellström lahkus Pataljonist. D kompül 6. juunist alates II leitnant K. Krudenbrunn, 5. juunil haavata saanud ohv. aset. Urva asemel. Muid muudatusi koosseisus ei olnud.

1. juunil tegid skaudid luurega kindlaks, et vaenlane liigub Ostrovist põhja poole ja on juba asunud raudtee ja Veliikaja jõe vahelistesse küladesse. Pataljoniülema ettekandest brigaadiülemale selgub, et vaenlane oli asunud üle jõe (Veliikaja) olevasse Gorka, Võdra ja Pjatanova küllasse. Samal ajal oli vaenlane koondanud suuremaid jõude Ataki, Markovka ja Podborovje küllasse. Vaenlase katsed Tuhhoviki külla juures Veliikajast üle tulla löödi skautide poolt tagasi, kusjuures punaseil jäi maha 7 surnut.

Vaenlase asumisest Veliikaja paremale kaldale, ta koondumisest raudtee ja jõe vahelistesse külladesse ja jõest ületuleku katseist järeldati, et vaenlane kavatseb tagasi võtta Pihkvat. Et rindelt Pihkvat kaitsti tugevamate jõududega ja sealt pealetungi teostamine oli üldiselt raskem, seepärast otsiti nõrgemaid kohti Pihkva kaitse paremal tiival Veliikaja kallastel. Strateegiliselt näib kõigiti õigustatud olevat vaenlase koondumine meie parema tiiva vastu. Võdra ja teiste ülekäikude juurest Veliikaja läbistamise ja Moglino jaama suunas pealetungi arendamisega oleks ära lõigatud Pihkvas ja selle ees kaitsel asuvate meie väeosade seljatagune, mis oleks meie väeosad asetanud väga täbarasse olukorda.

Need vaenlase katsed likvideeriti aga igakord skautide poolt. Ühtlasi selgusid vaenlase ületuleku katsetega ka tähtsamad jõest ületuleku kohad, milliste kaitseks koondati vastasolevaid küladesse rohkem skaute. Nii näemegi, et Libutõ ja Baranovka küla vahelist jõe kallast kaitsti kahe kompaniiga, kuna paremal ja vasakul palju pikemal rindel asus vaid kummaski üks kompanii. Ka pöördi suuremat tähelepanu paremale tiivale, kus jõekallas skautide ja 7. polgu osade vahel oli täiesti kaitseta. Selleks asetati paremale tiivale B kompanii, kes võttis kalda oma kaitsta kuni Beljaevo küalani. Lõplik kompaniide asetus kujuneski järgmiseks: vasakul D kompanii üle 7 km laiusel rindel, keskel A ja E kompaniid umbes 6 km laiusel rindel ja paremal B kompanii üle 7 km laiusel rindel. Kompaniides olid rühmad omakorda asetatud rinde tähtsusele vastavalt. Säärase jõudude õige grupeerimisega tagatigi kõikjal Pataljoni rindel julgeolek.

Ohv. aset. (n-leitn.) Paul Arras
VR II/3. Noorem- ja vanem-ohv.
ja kompaniiolem.

1. juunil tagasilöödud jõest ületuleku katse järele ei avaldanud punavägi enam märgatavat aktiivsust. Neid näis valdavalt mingi tüdimus. Millest oli see tingitud, seda ei teatud.

Punaste passiivsust ja tüdimust kasutasid skaudid oma julgete luure-
retkede korraldamiseks. Nii korraldas A kompanii mehi ööl vastu 5. juunil haarangu Võdra külas, mille tulemustest kanti ette järgmist:

„Täna õösel 24.00—01.00 vahel saadeti A kompaniist meeskond välja üle jõe Võdra külla. Mehed läksid paatidega üle jõe ja liikusid punaseile seljataha; tasa edasi hiilides jõudsid nad küla ligidale ja valjude hurraahüüetega tormasid punaste kallale. Sõjasaagina langes meie kätte täiesti korras „Maxim“ ühes lintidega, hulk püssipadruneid, püsse, labidaid ja 19 vangi. Meie pool vigastatuid ei ole. Nii õnnelikule ja hulljulgele ettevõttele oleme tänu võlgu kohaliku küla elanikele, kes meile teateid töid ja ise koguni kaasa tulid oma kodu vabastama. Elanikud paluvad küla oma kaitse alla võtta. Ajutiselt päevaks jätan sinna valvetõkke välja, kuid arvan siiski, et meeste vähesuse pärast ööseks sinna valvet ei või jätta. Palun Teie juhatust. Punased on ka vastu Pogost-Libutõ küla oma valvetõkke välja pannud ja ka paremale poole Jerusalmiski küla. Muidu on kõik vaikne. Pogost-Libutõs 05. 06. 19. kell 03.00. Ajut. kompanii ülem II leitnanti k. t. Arras.“

Samal päeval käis D kompaniist luurepatrull kompanii ülema ohv. aset. J. Urva juhatusel Tšerjohha küla suunas. Piilurid sattusid ootamatult umbes 10 m kaugusele vaenlase ahelikust, kust avati kahest kuulipildujast tuli. Piilurid tulid tagasi roomates, kuid sellest hoolimata sai raskesti haavata ohv. aset. J. Urva. Punased, kelledega ootamatult kohati, olid 88. polgust ja nende seas nähti pilusilmalisi hiinlasi.

Nimetatud luureretke kohta kirjutab sellest osavõtnud D kompanii skaut H. F. Kruusberg järgmist:

„D kompanii asus positsioonil Veliikaja jõe ääres, kohas, kus asub Panteleimova klooster või kirik. Teispool jõge asub poole kilomeetri laiune metsavöö, selle taga raudtee ja Tšerjohha küla.

Olime sageli teinud luureretki eespoolnimetatud külla. Ühel päeval asusime järjekordsele luureretkele. Salk koosnes 7 või 8 mehest ja juhiks oli aseohvitser Urva. Sõudnud lootsikuga üle jõe, alustasime liikumist Tšerjohha küla suunas.

Meile teadaolevail andmeil pidi nimetatud külas asuma Loode armee üksus. Arvestades toda asjaolu, sidusime endile kartmatult valged linnid käsivarrele. Liikudes küla suunas, jõudsime raudteetammile. Tammi mööda edasi liikudes märkasime paarikümne sammu kaugusel üht valveposti. Too post, näinud meid, pöördus ümber ja siirdus küla poole. Püüdsime teda hüüetega seisma jätta, kuid millegipärast ei reageerinud sõdur sellele. Selles suunas edasi liikudes tegi raudtee ühe käänaku. Jõudnud ümber käänaku, silmasime umbes neljakümne sammu kaugusel peagu terve kompanii suurust üksust vene sõdureid, kes veetsid aega söömise ja lamamisega. Liikusime edasi sõdurite suunas, kuni meid lahutas veel vaid paarikümne sammuline vahemaa.

Kuna loodearmeelasi oli punaseist väga raske eraldada ja meil tekkis mingi raske eelaimdus, siis silmitsesime mehi tähelepanelikumalt. Oli ähvardav vaikus. Võib-olla sündis see kõik silmapilkselt, kuid meile tundus see igavikuna. Järsku hüüatas aseohvitser Urva: „Poisid, need on punased! Tagasi ja metsa!“ Samal hetkel kostis kisa venelaste suust „bjelõje tšorti“ (valged kuratid — A. V.) ja maksimist tulistati meile otse jalge ette, kuid nähtavasti liig madalale võetult. Meil oli silmapilk vaja ümber pöörata ja jalgadele tuld anda. Seljatagant kostis aga ägedat venelaste sõimu ja tulistamist. Äkki hüüatas aseohvitser Urva: „Poisid, ma sain haavata!“ Olukord oli kriitiline, kuid aseohv. Urval jätkus endal meeled kindlust ja jõudu niipalju, et ta ei vajanud meie abi. Nägin, kuidas ta jooksis haavatud kohta reiel kinni hoides.

Jõudsime kõik peagu ühel ajal jõe ääre, asusime lootsikusse ja alustasime tagasisõitu. Peab märkima, et jõgi oli seal kiire jooksuga ja oli tegemist, et üle saada. Pealegi oli jõgi kaunis lai ja kogu aja olime vaenlasele heaks märgiks. Siiski jõudsime õnnelikult üle jõe. Külani, kus asus meie positsioon, oli umbes pool kilomeetrit lagedat välja. Ka see vahemaa möödus õnnelikult.

Pärast luureteate saamist hakkasid meie soomusrongid samal päeval tulistama Tšerjohha küla ja viimase ümbrust. Aitasime omaltpoolt kaasa ka kuulipilduja- ja püssitulega.

Vallutades teisel päeval Tšerjohha küla, võis näha, et meie soomusrongid olid teinud puhta töö. Mürsud olid nähtavasti langenud suuremate gruppide sekka, sest punasõdurite mürskudest puruksrebitud laipu oli maas hunnikus.“

Haavatud ohv. aset. Urva asemele määrati uueks D kompanii ülemaks II leitnant K. Krudenbrunn.

Skautide vastu seisvais punaväeosades näis sõjavastane tüdimus järjest suuremaks muutuvat. Selgesti võib seda järeldada mitmeist punaste ületulekuist. Näiteks tuli 7. juunil kella 22.20 ajal meie poole üle 70 punaväelast ühes ohvitseridega ja kogu varustusega. II brigaadi ülema käsul saadeti ületulnud punaväelased Pihkva polkovnik Balahhovitši käsutusse, kuna voodid ühes neil oleva varustusega jäeti diviisiülema loal Pataljonile. Muuseas oli voodis palju suhkrut ja muud toidukraami. Ka relvi oli.

Ületulnute käest saadi teada, et punaväelaste poolt pealetungi ei kavatsetavat. Meeskonnas olevat moraal tugevasti langenud ja käärimine jätkuvat. Üldse olivat olukord punaväes kõigiti halb.

8. juunil käis A kompaniist luurepatrull üle jõe vaenlase pool haarangul. Tulemus oli üllatav. Jerusalmiski külast võeti vangi 45 punaväelast ühes täieliku varustusega.

8. juuni saak meelitas skaute haarangule ka 9. juunil. Seekordseks eesmärgiks seati Võdra küla puhastamine. A kompaniist hiilis luurepatrull vaenlasele märkamatuks külla ja vangistas seal küla garnisoni. Saagina toodi kaasa 1 komander, 53 sõdurit, 5 hobust, 2 vankrit, 1 väliköök ja palju muud varustust.

Samal päeval käis ka B kompaniist luurepatrull üle jõe luurel. Läinud üle Veliikaja Beljaevo küla juures, luurepatrull läbistas Javanova, Petrova, Luugi, Plautša-Bereza, Strulitsa ja Zaitsova küla. Viimases külas asus 7. polgu osi, kes eksikombel tulistasid luurepatrulli. Segadus tuli sellest, et luurepatrull läbistas Strulitsa küla juures Veliikaja ja piki jõe kallast lähenes Zaitsovale lõunast — sealt, kust 7. polgu mehed ootasid vaenlast. Ekistusest saadi aga kohe aru ja lõpetati tulistamine.

10. juunil käis jällegi A kompaniist luurepatrull üle Veliikaja kaugemal vaenlase seljataga, kust töid vangidena kaasa 4 punaväe ohvitseri. Viimaseist oli üks pataljoniülem. Vangistatud ohvitserid saadeti pärast

V-alohv. Alfred Pöder
VR II/3. Rms. ratsak-dos. Sai
kaks korda haavata.

ülekuulamist Pihkva komandandi käsutusse. Ülekuulamisel saadud andmed kinnitasid eelmiste vangide poolt antud seletusi punaväe halvast meeolust.

Pärast 10. juunit ei olnud punaväelastega kokkupuutumisi. Siis taganesid nad Balahhovitši vene valgete pealetungi ees lõuna poole Tšerskaja jaama. Sellest ajast algab vaheaeg, mis kestis juuli esimeste päevadeni.

Juuni alguses Veliikaja paremal kaldal seistes oli vaenlane kaunis passiivne ega teinud jõest ületulekukatseid. Ainuke lõbu, mida nad endile lubasid, oli üle jõe asuvate skautide liikumise takistamine kuulipilduja- ja püssitulega. Kõige rohkem said seepärast hirmu tunda meie kokad ja voorimehed, kes üksustele toidu kohaletoometamise otstarbel kohati olid

E komp. rms. *Richard Villmann*.
Sai 6. juunil haavata.

sunnitud liikuma piki lagedat jõe kallast. Tihti tuli neil surmahirmus kihutada vaenlase kuulide all. 6. juunil avati ühel niisugusel toidu laialikandmise ringsõidul Vetoška küla lähedal liikuva E kompanii väliköögi pihta tabav kuulipildujatuli, mille tagajärjel sai raskesti haavata kompanii kok skaut R. Villmann, kergesti haavata koka abi skaut J. Levet, haavata üks ja surma teine hobune.

Pataljonile antud laiaulatuslik ülesanne — Pihkva parema tiiva kaitsmine — suudeti hiilgavalt täita peamiselt punaväelaste passiivsuse tõttu. Skautidel jätkus, peale 21 km laiuse rinde kaitsmise aega veel sportimiseks ja muuks meelelahutuseks. Sportimiseks andis meestele tōuke Pataljoni adjutant I leitnant Freiberg, kes ise harrastas sporti ja ka teistele sel alal andis õpetust. Peamiselt harrastati jalgpallimängu, mis leidis aset staabi asukoha lähedal lagedal platsil.

Nii möödusid kuumad juuni ja juuli esimese poole päevad Veliikaja kaldal peagu puhkusena. Mitte küll puhkusena selle sõna täies mõttes, kuid võrreldes ägedate lahingutega, ei võinud skaudid nuriseda oma olukorra üle. Ja nad ei teinudki seda. Pigemini küll vastupidist. Nad kaebasid oma tegevusetu seismise pärast ja avaldasid soovi saatmiseks sõtta landesvääri vastu, nagu Pihkvast sinna saadeti teised soomusrongide divisjoni üksused — soomusrongid, kuperjanovlased ja kalevlased. Seda aga siiski ei tehtud, sest Balahhovitši alluvuses olevad vene valged taganesid samm-sammult ja nende kaitseliin koondus poolkaares Pihkva ette

5—6 km kaugusele. Vene valgete peale ei võidud sugugi kindel olla. Peale eduta lahingtegevuse punaväega oli Põhja-korpuses ka seesmine käärimine, mis ajas teravaks vahekorra ka eesti väejuhatusega. Vene valgete toores ümberkäimine kohalike elanikega muutis viimased neile endile kui ka eestlastele vaenulikuks. Eestlaste kohta tähendati lausa, et nad aitavat kaasa vene mõisnike võimule upitamiseks. Punaväe poolt levitatavais proklamatsioonides küsiti mürgiselt: „mille eest võitleb teie demokraatlik sõjavägi? Omad parunid kihutasite teie minema, aga vene talupoegadele tahate anda tagasi tsaari ja mõisnikke“. Teatavas mõttes mõjus säärane kihutustöö ja kohalike elanike vaenulikkus ka halvavalt eesti sõdurite meeolule. Siin peab aga kohe mainima, et skautide seas ei leidnud säärased nähted vastukaja. Veliikaja kaldal seismisest said nad aru kui vajalikust kaitsesest uue punaväe Eestisse sissetungimise takistamiseks, sellal, millal teised väeosad olid ägedas võitluses lõunast pealetungiva landesvääriga. Vene valgete kaitsesse ei olnud usku skautidelgi.

Juunikuus, kui Pihkva-eelmine rinne oli Balahhovitši vene valgete kaitsta, viisid nad oma kaitseliini edasi ka lõuna poole — s. o. Pihkva—Ostrovi raudtee suunas. Nad asusid oma parema tiivaga raudteel Tšerskaja jaamast lõuna pool. Vene valgekaardi raudtee suunas edasiliikumisega, mis algas umbes 11. juunil, taganes vaenlane välja ka raudtee ja Veliikaja vahelistest küladest. Seega ei olnud skautidel 11. juunist alates kokkupuutumisi vaenlasega. Veliikaja ja raudtee vahelisel maaalal toimetasid nad aga endiselt luuret, et vältida vaenlase ootamatut ilmumist.

Juuli esimesil päevil muutus punavägi aktiivsemaks, hakates peale surumä vene valgeile. Sagedased kokkupõrked kostsid Veliikaja ääre skautidegi kõrvu. 2. juulil saadeti Beljaevo külast B kompanii luurepatrull selgitama olukorda Tšerskaja jaama suunas. Luurepatrull käis Tšerskaja jaamast lõuna pool Rožkopolje külas, kust saadi teada, et vaenlane asub Jeršovas. Luure poolt alustati pealetungi ja vallutati Jeršova küla. Pärast seda tuli luurepatrull tagasi.

3. juulil tungis vaenlane raudtee suunas peale vene valgeile, kes taganesid põhja poole. B kompaniist saadeti sinna abiks üks rühm ja ühisel jõul sunniti vaenlane tagasi liikuma vanadesse seisukohtadesse. Siit edasi algas punaste järjekindel pealetung, mida ei suutnud takistada vene valged. 11. juulil taganesid

Skaut *Edgar Ruubel* (Kigaste).
Reamees A komp. ja sidekomandos.

nad korraga üle 7 km ja jäid peatuma lõuna pool Strimuškati. Ühes vene valgete taganemisega tulid punased ka raudtee ja Veliikaja vahele. Juba 12. juulil olid nad B kompanii paremast tiivast — Beljaevost — 3—4 km kaugusel. Vahepeal taganesid vene valged veelgi ja nende kannul liikusid edasi punased. 16. juuliks olid punased asunud juba Veliikaja paremale kaldale skautide asukohtade vastu. Sellest sündmusest kanti ette järgmist:

„Brigaadiülemale. Täna hommikul tulid punased kõikidesse teisel pool jõge olevaisse küladesse meie seisukohtade vastu. Kell 10.00 tulid Saavino pooljaama 2 vaenlase soomusrongi, kuid suruti patarei tulega tagasi, mille järele nad avasid suurtükitle Libutõ ja Ponizooje külla peale. Vaenlase katse Pjatanova juures üle jõe tulla löödi tagasi. 16. 07. 19. kell 18.00 nr. 403. Pat. ülema eest I leitnant Freiberg.“

Siit edasi algasid jälle vaenlasega alatised kokkupõrked. Samal ajal oli aga ettevalmistus käimas uue suuremaulatusliku pealetungi algamiseks, millest pidid osa võtma ka skaudid. Selle tõsiasja avalikuks tulekul algas 17. juulil ettevalmistus ka Pataljonis. Muudatust Pataljoni tegevuses on jäädvustatud ka B kompanii sõjapidamise päevikus lühikese märkusega: „... Pidime Goruška kuldse põlve maha jätma ja elutõsidust maitsma minema.“

See ühe skaudi poolt kirjutatud märkus iseloomustab kujukalt elu Veliikaja kaldal. Kuigi juuni alguses, kuni 11. juunini, oli laialipaisatud üksuste kaitsetegevus väga väsitav, ei osutunud see meestele siiski tüütavaks. Samuti ei peetud raskeks ka juuli esimese poole päevi, millal osaliselt käidi abistamas vene valgeid ja millal endal tuli tagasi suruda punaste üle Veliikaja tuleku katseid. Kõike seda aega nimetati siiski „kuldseks põlveks“.

8. Tegevus tagavara-pataljonis.

Veliikaja kaldal vahepealset tegevuseta seismist kasutati puhkusena. Sel ajal käis Pataljoni koosseisust võrdlemisi suur % mehi puhkusel. Ülejäänud kohalolevad mehed lõbustasid endid peamiselt suplusega Veliikajas ja muu spordiga. Pataljoni toitlusolud olid võrreldes varema ajaga tunduvalt paranenud. Üldse oli Pataljon muutunud Reissarist päris rippumatuks. Selleks andsid suure tõuke Tallinnas arenenud sündmused, mis ulatusid ka ajakirjandusse. Samuti oli ülemjuhataja poolt määratud komisjon lõpule jõudnud oma juurdlusega Pataljoni majanduse asjas.

Juunikuus ja juuli alguses arenes Tallinnas Scouts-Rügemendi tagavarapataljonis energiline tegevus, nagu see arenes ka varemini. Oli ju kapten Reissar otse meister organiseerima. Kulutanuks ta poole oma energiast liinil viibiva Pataljoni heaolu korraldamiseks, ei tarvitsenuks meestel tunda millestki puudust. Kuid kahjuks rakendas Reissar terve

oma võime tegevusse tagavara-pataljoni tegevuse ja majanduse korraldamiseks, mispärast ei jäänud enam kuigi palju aega liinil viibiva Pataljoni jaoks. Pataljon liinil jäi vaeslapseks.

Oma päevakäsuga 17. juunist 1919. a. nr. 62 § 1 pani kapten Reissar aluse tagavarapataljoni juures G kompanii formeerimisele. Kompanii-ülemaks määras ta alam-kapten Anton Varkeli, kompanii vanemohvitseriks II leitnant Erich Põdderi ja nooremohvitseriks I leitnant Herbert Jakobsoni, kõik arvates 18. juunist.

G kompanii formeerimine tagavarapataljoni sõdureist algas peamiselt selle eesmärgiga, et moodustada uut üksust, milline liinil asendaks A kompaniid seni, kui viimane on Tallinnas puhkusel. See ilmneb osaliselt ka kapten Reissari päevakäsust 7. juulist 1919. a. nr. 81 § 8, mis kõlab järgmiselt:

Scouts G kompanii ja teised scoudid, kes 3. juulil s. a. liinile saadeti Tagavarakompaniist (enne seda kõikjal pataljon A. V.), on sinna A kompanii vahetamiseks saadetud, et A kompanii kohe puhkusele lastaks.

7. juulil saabus liinile küll üle 100 mehe tagavarapataljonist, kuid mitte G kompaniina. A kompanii mehi, kellede vahetuseks täiendus saadetud, ei lubatud aga Tallinna puhkusele. Seepärast jaotati täienduseks saabunud mehed kompaniide vahel; iga kompanii sai üle 20 mehe. Pealegi ei tulnud liinile saadetud G kompanii meestega kaasa ohvitseri. Viimasteist oli liinil ennegi puudus. See asjaolu oli ka üheks põhjuseks, miks G kompanii mehed ära jaotati teiste kompaniide vahel. Seega kestis G kompanii iga kõigest mõned päevad — 18. juunist kuni 7. juulini. Pärast seda ei tulnud enam kuskil ette G kompaniid.

Päevakäsuga 20. juunist 1919. a. nr. 64 § 5 määras kapten Reissar 17. juunil vabatahtlikuna Väeoosa astunud alam-lipnik Johannes Adorfi,

Grupp Rügemendi tagavarapataljoni skaute Tallinnas enne liinile minekut.

kes Reissari poolt nimetati tagavarapataljoni II leitnandiks 18. juunist alates, boy-scoutide formeerijaks ja õpetajaks 19. juunist. Nagu eelmisest ilmneb, hakati tagavarapataljoni juures formeerima nn. boy-scoutide üksust. Sinna üksusse võeti peamiselt noori poisse, keda siis sõjaväeliselt kasvatati ja õpetati. Tähendatud boy-scoutid ei kuulunud aga arvestamisele sõdureina, mispärast nad ei saanud ka varustust riigi arvel. Neid varustas ja pidas omal kulul ülal kapten Reissar.

Päevakäsuga 8. juulist 1919. a. nr. 82 § 6 alusel läkitati boy-scoutid Viljandi.

Komandeerin järgmised „boy-scoutid“ Viljandisse sõjaväe harjutusi ja karauli õppimiseks:

1)	Boy-scoutide A kompanii	ülem seersant	Priidik Alberg
2)	„	„	sõdur Felix Kuuseoks
3)	„	„	„ Reinhold Kaltzenau
4)	„	„	„ Johannes Kala
5)	„	„	„ Andres Sephans
6)	„	„	„ Konstantin Rahn
7)	„	„	„ Voldemar Tomasov
8)	„	„	„ Konstantin Bode
9)	„	„	„ Evald Saabas
10)	„	„	„ Voldemar Alton
11)	„	„	„ Evald Poola
12)	„	„	„ Arnold Kuuskmann

Boy-scoutid ei käi sõjaväe varustuse alla.

Pärast eespoolnimetatud päevakäsku ei esine boy-scoutide nimetus kuskil. Arvatavasti saadeti boy-scoutide üksus Reissariga lepingu lõpetamise järele laiali.

Nagu ilmneb päevakäskudest alalisest tagavarapataljoni ja majandusasutuste juhtide vahetamisest, oli seal käimas tugev käärimine. Kes ei suutnud enam täita kapten Reissari nõudeid, tagandati ametist ja vabastati koguni Väeosa teenistusest.

18. juunil vabastati senine töökompanii ülem I leitnant Herbert Jakobson ja määrati G kompanii nooremohvitseriks. Töökompanii ülema aj. k. t. määrati II leitnant A. Allik.

Kapten Krapivsky, kes siiani oli tagavarapataljoni ülem, tagandati kohalt ja vabastati Väeosa teenistusest 5. juulist 1919. a. Tagandamise põhjusi tuleb otsida ilmsikstulnud väärnähteist tagavarapataljoni juhtimises. Pärast tagandamist määrati ka komisjon mitmeid asju uurima. Päevakäsust 12. juulist 1919. a. nr. 86 § 4 loeme järgmist:

„Määran skaut II ltn. k. t. Johannes Üksi skaut Israel Rubanovitši asjas ja kapten Krapivsky teguviisi Scouts-Tagavarapataljonis ja G kompanii liinile minemise ning sellega ühenduses olevate teiste ohvitseride uurimise komisjoni esimeheks ja liikmeks ltn. Jakobsoni, ltn. Pöderi ning I seersant Naestemi. Käsen uurimist kohe alata ja protokollid mulle ette kanda.

Uurimise alla ka võtta, kas on skaute palganimekirjas, kes teenistuses ei ole ja kas on kapten Krapivsky, kui Scouts-Tagavarapataljoni ülem, vastu võtnud Scouts-väeosasse isikuid, kes oma kohustetäitmisel ei ole. Kui niisuguseid isikuid leidub, siis selgeks teha, kes ja kus nad on. Komisjoni käsen kokku tulla 13. juulil s. a. kell 10.00 hommikul staabi ruumides.

Henry C. Reissar
Kapten, Scoutide ülem."

25. juunil määras kapten Reissar majandusülema abiks vabat. teenistusse ilmunud sv. ametniku Jaan Kiksoni.

Endine G kompanii ülem al-kapten Varkel saadeti 1. juulist korraldusvalitsuse inspektori osakonna ülema käsutusse.

II leitnant A. Allik vabastati töökompanii ülema aj. k. t. kohalt ja Tallinnas asuva töökompanii ülema aj. k. t. määrati skaut Karl Kuuse 5. juulist alates. Samuti määrati senine tagavarapataljoni II leitn. k. t. Ernst Janson 3. juulist tagavarapataljoni ajutiseks ülemaks.

II leitnant A. Allik nimetati kapten Reissari poolt 19. juulil I leitnandiks ja määrati Viljandi haigemaja majandus- ja sideülemaks.

Üldse oli Tallinnas asuva tagavarapataljoni tegevus kaunis laialdane. Peale kõige muu oli pataljonis ka muusikakomando.

Veltveebel *Ernst Kreiman*.
Veltveebel B kompaniis.

Vahekorra lõpetamine kapten Reissariga.

Vahekordade teravnemisest hoolimata ei muutnud meelt kapten Reissar. Tal näis olevat Tallinnas niipalju tegemist, et ei võtnud vaevaks korraldada liinil olevate skautide majandamist. Ta jättis meestele maks-mata palga juba mitmendat kuud, eriti aga neile, kes olid haiglas või puhkusel.

Raskest majanduslikust olukorrast pidid Pataljoni üle aitama Pataljoni rivijuhid. Neil tuli nüüd teotseda täiesti iseseisvalt, sest Tallinnas asuvale majandusjaoskonnale ja Valga etapile ei võinud panna ühtki lootust. Need asutused olid surnud liinil oleva Pataljoni jaoks.

Juuni alguses, millal ei olnud veel jõutud korraldada Pataljoni iseseisvat majandamist, oli sõdurite olukord eriti kehv ja selle tagajärjel

ka meeleolu halb. Sellest informeeris ülemjuhatajat II diviisi ülem järgmise telegrammiga:

„Vahekord kapten Reissari ja skautide rügemendi vahel läheb päev-päevalt teravamaks ja paljud sõdurid ei taha enam skautide märke kanda. Kas teile on juba juurdus ette kantud ja kas ei ole mitte võimalik neid ühendada Viljandi partisanidega või mõne muu väeosaga. Võrus, 6. juunil 1919. Puskar“.

Pataljoni juhtkond oli täielikult Pataljoni likvideerimise vastu. Ses suhtes oli kapten Pinkal 24. mail pikem kõnelus kindral Laidoneriga, kes samuti ei pooldanud polkovnik Puskari ideed. Polkovnik Puskari ettekanne oli aga üheks mõjuvaks tõukeks Pataljoni iseseisvaks — s. t. Reissarist rippumatuks saamiseks.

Ohv. aset. Jaan Tõllasson
VR II/3. E kompanii noorem- ja
vanem-ohvitser.

majandusmeeste poolt. Nende arvates oli tähtis vaid nende heaolu, kuna Pataljonile ei tahetud anda midagi. Üks teiste säärase ettekannete seas oli järgmine:

„Sel ajal kui mina ametiasjus Tallinnas viibisin, on kapten Pinka volitusel kahe isiku poolt üks paremaid Valgas olevaid hobuseid liinile viidud ja liinilt Valka asemele toodud üks vana kõhn ja vigane hobune. Hobune, mis Valgast liinile on viidud, oli minule sõiduhobuseks määratud, kuid siiski tarvitasin teda töödeks, kui töö seda nõudis. Nüüd kui see hobune minu isikliku hoole all oli ka ratsasõiduks välja õpetatud ja ka kehaliselt rammus hoitud, leidis kapten Pinka seda tarviliseks oma tarviduste piirkonda viia. Kapten Pinka teguviisi silmas pidades ütlen lahti kõigist minu peale pandud vastutusest, sest nõnda töötada ei saa, sest niisugusel tööil ja ettevõttel ei või viljakust olla ja säärane teguviis halvab

Juuni alguses suudeti majandusküsimus lahendada Pataljonile kõigiti soodsalt. Pataljon hakkas saama toitu ja varustust Soomusrongide divisjoni intendantuurist Valgast. Sellest ajast muutus toitlus korralikuks ja sõdurite meelepaha kadus. Nende meeleolu muutus endiselt heaks.

Nüüd ei olnud rivipataljonil enam majanduslikke sidemeid Tallinnas asuva majandusjaoskonnaga. Pataljon oli iseseisev. See aeg aga ei olnud kerge rivijuhtidele. Nad pidid ise korraldama ka Pataljoni majandamist, sest majandusülemat kui niisugust ei olnud liinil. Tallinnas oli küll.

Samal ajal arenes aga ka kirjavahe-tusi, mis kujukalt näitavad olukorda, millesse oli Pataljon asetatud nn. Reissari

majanduse tegevust nii aineliselt kui ka moraalselt. Väerind võib ainult siis kindel ja julge olla, kui riigi majandus tuleliinil ühel meelel ja ilma jätkuta, sidemed heatahtlikult töötavad. Ent nagu näha on kapten Pinkal teissugused arvamisid, mis, kui mitte täna, siis homme oma halbu tagajärgi tunduvalt näha annab. Töökompanii ülema abi: Peeter Panksepp“.

Kapten Pinka volitusele, mille ta saatis Valka töökompanii ülema abile hobuse väljaandmiseks, kirjutas kapten Reissar järgmise äärmärguse:

„Majanduse tarviduste põhjusel jääb nimetatud hobune Valka. Kapten Pinka võib ainult minu heaksarvamisel varustust saada, seda on heakorraldajateks tarvis, otsekoheks käsutamiseks ei ole temal õigust. 18. juunil 1919. Kapten Reissar“.

Kõik niisugused vahikirjad ja äärmärgused tõestasid veel kord, et Scouts-Rügement jagunes kahte leeri. Üks oli liinil võitlev Scouts-Pataljon, kelle hingeks ja juhiks oli kapten Pinka, kuna teise leeri kuulus kapten Reissariga eesotsas Scouts-Rügemendi majandusasutuste võrk ja tagavarapataljon, kellede juhtideks omakorda olid kapten Reissari poolt nimetatud mehed. Nende juhtide arusaamise järgi pidid nad Tallinnas ja Valgas sõitma parimate hobustega, kuna liinile tarvilik varustus pidi antama ainult kapten Reissari heaksarvamisel. Viimase heaksarvamine ei olnud aga liinil asuva Pataljoni suhtes sugugi heatahtlik.

Kõigile omavahel arenevaile sündmusile panid krooni pähe juunikuus ajakirjanduses ilmunud paljastused kapten Reissari tegevusest Tallinnas. Nii ilmus ajaleht „Sotsialdemokraatis“ 15. juunil 1919. a. pealkirjaga „Suur vargus Punase Risti aitadest“ paljastus kapten Reissari äritsemisest, kus kirjutati:

„Tallinna sadamas Pitka ja Ko aitades asub Ameerika Punase Risti poolt Eesti Punasele Ristile saadetud mitmesuguse kraami ladu, kus on määratul hulgal sõjaväelaste varustust, nagu paberosse, tubakat, ihu- ja soojapesu, konserve jne.

Juba mõne aja eest pandi tähele, et ladus järjekindlad vargused korduvad. Enne seda oli juba Stokholmist üks pakk saadetistega kaduma läinud, niisama olid ka mõned kastid lõhutud olekus kohale jõudnud.

Kohaliku skautide komanderi kapten Reissari poolt pandi vahisalk laduruume valvama, kuid ikkagi ei kadunud varguste tundemärgid.

Ratsakomando rms. Jüri Rump.
Sai Ivanovo Boloto küla all
haavata.

Nüüd on kohaliku kriminaalosakonna ja sõjaväe kohtu-uuri ja korraldusel asjas uurimine ette võetud ja see on seni üllatavaid tagajärgi avalikuks toonud. Vahisalk, kelle hooleks oli varanduse valvamine, on aja jooksul ise umbes 300 tuhande marga väärtuses Punase Risti kraami ära varastanud, milleks mitmesuguseid abinõusid tarvitusele võeti, muuseas ka saag ja kirves, millega osa seina läbi saeti, et ihaldatud kraamile ligi pääseda. Ära on muuseas varastatud 150 tuhat paberossi, suur hulk villast- ja ihupesu, konserve ja muid aineid. Karaulituba järele vaadates selgus, et see mõnele külatrahtri toale sugugi järele ei anna. Nurkades vedelesid mitmesugused toiduainete jätised, tühjad konservikarbid, poolpõlenud paberossiotsad jne. Edasi leiti läbiotsimisel ka varastatud pesu ja muid asju, mis kriminaalosakonda hoiale toodi. Terve vahisalk, umbes 30 meest, on kinni võetud. Kriminaalosakonna ja sõjaväe kohtu-uuri ja poolt kestab tähendatud kõmulises varguseloos vali uurimine edasi“.

21. juunil 1919. a. ilmus „Sotsialdemokraatis“ nr. 126 eelmise artikli täienduseks veel teine pealkirja all: „Suured ja väikesed vargad“, kus kirjutatakse:

„Sotsialdemokraatis“ nr. 121 ilmus kirjatükk „Suurest vargusest Punase Risti aitades“. Sellest kirjutusest võib järeldada, et kõik väikesed skaudid, kes vargusi toimetasid, on kinni pandud, kuna kõige suurem skaut, kes praegu parun Tellinghauseni majas Pikal uul. nr. 19 elutseb ja kelle korterisse püülijahu kotid ja veinikastid toimetati (vististi sellest samast aidast või laevadelt), vabalt ümber hulgub, ennast Ameerika kapteniks ja Eestimaa esindajaks nimetab. Kes on temale selle õiguse annud? Oma skautide palkadest pistab ta häbemata kombel oma tasku vaheraha: iga skaudi kohta nõuab valitsuselt 400 mk. kuus palka, ise aga maksab 110—150 marka; igale ohvitserile 600 mk., maksab aga ainult 400—500 marka. Kas ei oleks juba aeg seda Ameerika kelmi ja õnnekütti Eestimaa piiridest välja kihutada, kui valjemaid abinõusid ei suudeta kelmi vastu tarvitusele võtta. Rahvaväelane“.

Kahele nimetatud ajalehes ilmunud artiklile kirjutasid õienduseks liinilolevad skaudid, kellede nime määritud, 26. juunil 1919. a. „Sotsialdemokraatis“ nr. 128 järgnevad read:

„Palume järgnevaile ridadele Teie lehes ruumi lubada:

Viimasel ajal Tallinna skautide poolt kordasaadetud vargused ja Teie lehes nr. 126 ilmunud kirjutus „Väikesed ja suured vargad“ heidavad halba värvi kõikidele skautidele. Asja selgitamiseks teatame järgmist: Scouts tegeval Pataljonil ei ole midagi ühist Tallinnas asuvate tagavararoodu skautidega, niisama ka skautide „ülema“, „organiseerijate“ ja „formeerijatega“, kes selle asemel, et liinil pealetungiva vaenlase vastu välja astuda või liinil viibivaid skaute varustada, Tallinnas omakasu taga ajades riiki varastavad ja prassides aega mööda saavad. Tegev Pataljon on Tallinna skautidest täitsa lahus, viibib ise

oma juhtidega juba 3. jaanuarist väeliinil, võttes osa lahinguist ja pealetungidest. Scouts tegeva pataljoni sõdurid.

P. S. Palume ka teisi ajalehti selle teate ära trükkida.“

Kapten Reissar, kelle pihta kõik need kirjutused sihitud, ei suutnud enam vaikida, vaid 26. juunil 1919. a. avaldas käskkirja, kus ta, temale omase tooniga, püüab kõiki ähvardustega ja manitsustega ümber lükata. Ta kirjutab:

„Teadustan kõigile liinil olevaile skautidele, et kiri skautide-sõdurite nimel avaldatud „Sotsialdemokraatis“ nr. 128, 26. juunil seletuseks „Sotsialdemokraatis“ skautide ja eriti nende asutaja laimamiseks ja teotamiseks, sisaldab üht kolmest kahetsetavast nähtusest — kas kasvatus kitudurust, kas iseteadvuse puudust või kuritahtlikku skautide murtmist ega ole arusaaja ja tõsise skaudi kohane avaldus.

Ütlen aga teile kõigile, et „Sotsialdemokraatis“ nr. 128, 26. juunil avaldatud laimu ja teotuse pärast on nimetatud lehe vastutav toimetaja kaelakohtulikule vastutusele võetud ja usun, et kuritahtlik teotaja oma teoväärse palga saab.

Ameerika kodanik ei vasta oma teotajale mitte säärase laimu vastuvaidlusega ajalehes, vaid selgitab seda seaduse teel.

Loodan, et see Teile arusaadav on, siis jääb Teie teenus isamaale kui ka ise jäädavaks auks.

Henry C. Reissar, kapten
Eesti Scoutide ülem.“

Kõiki „Sotsialdemokraatis“ ilmunud kirjutusi ei või võtta puhta kullana. Oli ju sel ajal võimutsemas sotsialistlik partei ja seega võis võimutseda ka sotsialistliku erakonna ajaleht. Otsiti sellalgi väärnähteid, eriti küll aga kaitseväge asutuste tegevuses, millistega võis avalikult tulla rahva ette ja nende ümber keerutada võimsaid tolmutpilvi. Seepärast on raske kõike uskuda, mis „Sotsialdemokraat“ nii kõlavate pealkirjadega serveeris. Et aga Reissari tegevuses väärnähteid ette tuli, selles ei tarvitse kahelda.

Kapten Reissari poolt avaldatud käskkiri ja tema tegevus olid kaks iseasja. Ta esines kirjas ausa ameeriklasena, kuna oma tegevuses ei täitnud ühtki neist nõudeist, mida nõudis oma alluvailt. Vähe veel sellest, et ta jättis oma Väeosa liinil varustuse, toidu ja palgata ning samal ajal Sõjaministeeriumist välja võttis lepingu alusel saadava ülalpidamisraha ja selle tervena omandas,

B komp. rms. Nikolai Tui (ühes kalevlase A. Vüliga). Sai Ivanovo Boloto all haavata.

tulid ilmsiks tema mahhinatsioonid ka väljaspool Väeosa. Nende all ei kannatanud mitte üksi skautide majandamine, vaid ka skautide hea nimi. Skautidele võidi väljaspoolt hakata vaatama kui kapten Reissari käsilastele, kes teda aitavad kaasa kõigi mahhinatsioonide läbiviimisel. Kes teadis sellest väljaspool Väeosa, et Scouts-Pataljon ja Tallinnas asuvad majandusasutused ühes tagavarakompaniiga skautide asutaja ja ülema kapten Reissari üldjuhtimisel on kaks iseseisvat asutust, mille vahel ei ole muud ühendust kui mõni kiri „tähtsate“ äärmärkustega. Säärast olukorda oli eemalseisjal raske ette kujutada. Kuid tegelikult oli see siiski nii. Et ei rikutaks ka liinilolevate skautide nime, oli vaja lõpetada suhted niisuguste meestega, kes Pataljonile kasu asemel tõid kahju. Seejärest esines kapten Pinka 14. juulil ülemjuhataja ees järgmise ettekandega:

A komp. veltveebel Jaak Kitsing
VR II/3. Sai Rossolovo küla all
haavata.

V. a. härra kindral.

Palun Teie mõjuvat kaastegevust, et minu alla usaldatul Scouts tegeva Pataljoni majanduse jaoskonnas rutuliselt muudatused ette võetaks. Pataljoni majandusülem leitnant Ivanov asub majanduse jaoskonnaga Tallinnas. Varustuse saab Pataljon Valgast Soomusrongide divisjoni intendantuurist. Nii siis on Tallinnas asuv ja leitnant Ivanoviga eesotsas töötav majanduse jaoskond ainult nime järele Scouts-Pataljoni oma, kuna tema faktiliselt Pataljoni jaoks ei tööta.

Selle tagajärg on muidugi see, et sõdurid tihti sellest, mida kõik saavad, ilma jäävad või vähem saavad. Avanssi pole Pataljonil mitte kopikatki. Pataljoni poe sisseseadmine ja sellega ühendatud sõdurite olukorra parandamine on seega võimatu. Veel kord palun Teie kaastegevust.

*Pinka, kapten
Scouts tegeva Pataljoni ülem.*

Eelmisele ettekandele on kirjutatud ülemjuhataja staabiülema äärmärkus: „V. V. (Varustusvalitsuse A. V.) ülemale. Palun Ülemjuhatajale ette kanda. 19. 07. Soots“.

Edasi on samal ettekandel Varustusvalitsuse ülema äärmärkus, mis kannab 26. juuli kuupäeva. Arvatavasti kandis Varustusvalitsuse ülem polkovnik Reiman kapten Pinka ettekande Ülemjuhatajale ette juba 19. juulil, millele järgnes ka lepingu lõpetamine Sõjaministeeriumi ja kapten Reissari vahel.

20. juulil 1919. a. andis Ülemjuhataja II diviisi ülemale järgmise telegrammi:

Sõjainistri otsuse põhjal on leping, mis oli tehtud kapt. Reissari ja Sõjainisteeriumi vahel scoutide formeerimise asjas lõpetatud 19. juulil s. a. Sellepärast palun scoutide pataljoni järgmiselt korraldada: Scoutidele jääb oma endine nimi. Scoutide pataljon jääb II diviisi alla. Käsen scoutide pataljoni kui hariliku üksiku rahvaväe pat. korraldada. Kõik palgad peab saama scoutide pataljonist 1. juulil kästud üldiste rahvaväe normide järele. Scoutide varustamine jääb täielikult I diviisi intendantuuri hoolde. Ajutiseks scoutide pataljoni ülemaks määran kapten Pinka. Scoutide pataljoni ümberformeerimine ja korraldamine jääb diviil II polkov. Puskari hoolde. Selle telegrammi kättesaamisest ja Scouts-pataljoni uuest formeerimisest telegrafeerida.

Laidoner.

22. juulil järgnes nimetatud telegraafilisele eelkorraldusele Ülemjuhataja päevakäsk nr. 378, mis oli järgmine:

Sõjainistri otsuse järele on leping, mis oli 17. detsembril 1918. a. tehtud Ameerika kapteni Reissari ja Sõjainisteeriumi vahel Scoutide formeerimise asjas, lõpetatud 19. juulil 1919. a. Sellepärast käsen Scoutide pataljoni järgmiselt korraldada: Scoutide pataljonil, kes ka edaspidi II diviisi ülema alla jääb, jääb tema endine nimi, aga ta peab ümber formeeritama ja organiseeritama hariliku üksiku rahvaväepataljoni 5. aprillil s. a. kinnitatud staati järele. Kõik palgad peab maksetama Scouts-pataljonis üldiste rahvaväe normide järele 1. juulist s. a. arvates. Pataljoni varustamine jääb täielikult II diviisi intendantuuri hoolde, tema ümberformeerimine ja korraldamine — II diviisi ülema hoolde.

Kohustan tagavaravägede ülemat Scouts-pataljoni tagavararoodu ümberformeerimist ja korraldamist üksiku tagavararoodu 8. aprillil s. a. kinnitatud staati järele läbi viima.

Seega oli nüüd pinevaks muutunud vahekord ametlikult lõpetatud ja Pataljon võis majandusalal loota paremat hoolitsemist. Tuli võita veel vaid ülemineku ajajärk kuni Pataljoni lõpliku ümberformeerimiseni. Kuid ümberformeerimise läbiviimist päeva pealt teostada oli võimatu, kui arvestada seda, et 18. juulil algas Veliikaja jõe joonelt üldine pealetung Ostrovi ja Porhovi vallutamiseks, millisest osa võtsid ka skaudid. Nii tuli ikkagi edasi jääda vana korra juure kuni puhkusele minekuni. Puhkuseks anti loomulikult lootusi, kuid raske olukorra tõttu liinil ei saadud lubadust teostada enne 28. augusti.

Pärast lepingu lõpetamist hakati likvideerima kapten Reissari Scouts-Rügemendi majandusasutusi ja korraldama nende asemele uusi, kes teotsevad Pataljoni huvides. Uute majandusasutuste sisseseadmine ei olnud aga kerge, sest Pataljonis puudusid selleks vastavad juhid. Sellest pahest on II diviisi ülema abi polkovnik Pinding diviisi ülemale kirjutanud järgmist:

Et Scoutide pataljonis majanduse osakonna juhid on kohtu all ja seeläbi pataljoni varustus ja toitmine halb, siis palun kinnitada 5. polgu ametniku Grimmi Scoutide majanduse ülemaks ja vanema kirjutaja Mäekivi ajut. asjaajajaks, keda ma juba sinna olen saatnud.

Polkovnik Pinding.

Vastavalt polkovnik Pindingu ettepanekule määrati ülaltähendatud juhid korraldama Scouts-Pataljoni majandust. Pataljoni ilmusid nad kohale 1. augustil. Sellest ajast algas ka majandusasutuste organiseerimine.

B komp. rms. Evald Meresmaa.

Ülemineku ajastul sai Pataljon varustuse endiselt Soomusrongide divisjoni intendantuurist, kuid pärast 4. augusti sealt enam ei antud. Siit edasi hakkas Pataljon varustust saama II diviisi intendantuurist Vörust.

Augusti algusest alates hakati ümberformeerima Rügemendi majandusasutusi, kuid tööd takistas Reissari Rügemendi likvideerimine ja varustuse ülevõtmine. Reissari poolt oli küll varustuse üleandmiseks määratud komisjon, kuid see püüdis üleandmist kõigiti viivitada. Möödus peagu terve augustikuu, kuid tööga ei jõutud edasi sammugi. Alles Pataljoni puhkusele tulles algas täielik ümberformeerimine.

V. Porhovi—Ostrovi operatsioon.

Võdrast—Karamõsevani.

1. Operatsiooni eesmärk, üldolukord ja ettevalmistus.

Pärast landesvääri lõplikku purustamist vabanesid meie väeosad Põhja-Lätimaalt ja nad paigutati ümber teistele rinnetele, nii kuidas seda nõudis olukord. Lätimaa vabastamisega muutus kindlaks meie Lõunarinne. Pärast seda võidi suuremat tähelepanu pöörata teiste rinnete korraldamisele. Üheks tähtsamaks eesmärgiks oli meie väejuhatusel nn. Pihkva puhverriigi loomisele kaasaaitamine. Pihkva puhverriigi loomise muutuks olukord meil Kagurindel samasuguseks, nagu see oli Lõunarindel pärast Põhja-Lätimaa vabastamist. Vene valgete poolt oleks vallutatud maaala meessoost kodanikud mobiliseeritud ja võitlusse saadetud punaste vastu. Ühes vene valgetega jätkunuks neist jõududest vallutatud maaala kaitsmiseks. Seega Eesti väejuhatuse vabanenuks Kagurinde kaitsmisest oma jõududega. Viimaselt rindelt omakorda võinuks olukorra vajaduse kohaselt ümber paigutada väeosi Virurindele ja saata järjest liinil viibinud väeosi puhkusele.

Porhovi—Ostrovi operatsiooni alustamist kiirendas omakorda ka punaväe tugev pealesurumine Pihkvale. Juuli keskel oli Balahhovitši juhatusel teotsev vene valgekaart surutud poolkaares Pihkva ette, viimasest 5—6 km kaugusele. Kohe nende vastas asus punavägi, kes hellitas lootusi Pihkva vallutamiseks. Pihkva juba kannatas punaväe suurtükiväe all. Ka oli teada, et vaenlane koondas oma jõude Pihkva ette. Ta löi baasi Pihkva vallutamiseks.

Pärast Landesväärisõda koondati jälle Pihkva rajooni soomusrongide divisjoni üksused: Kuperjanovi partisanide pataljon ja Kalevi Malev. Uue väeosana toodi juure 6. jalaväepolk.

Porhovi—Ostrovi operatsiooni alguseks kujunesid meie väeosade asetus ja neile antud tegevusülesanded järgmisiks:

Pihkvast põhja ja kirde pool asus 5. jalaväepolk ja vene valgete grupp polkovnik Grigorjevi juhatusel, kes pidid pealetungi algama Pihkva—Luuga raudtee suunas. See grupp moodustas vasaku kolonni.

Soomusrongi divisjoni osad, mis olid koondunud Pihkva—Porhovi raudteest põhja ja lõuna poole, moodustasid peakolonni ja pidid algama pealetungi Pihkva—Porhovi raudtee suunas.

Scouts-Pataljon Veliikaja äärest, pärast selle läbistamist Võdra juures, pidi peale tungima Pihkva—Ostrovi maantee suunas ja vallutama Ostrovi.

Pärast Scouts-Pataljoni vahetamist 7. polgu osade poolt asusid viimased kaitsele Veliikaja vasakule kaldale ja sealt edasi Kudepi jõe joonel.

7. polgu ühele roodule ühes Palkini partisanidega tehti ülesandeks pealetungi algamine Ostrovi suunas.

7. polgust paremal asus Sakala partisanide pataljon Laura rajoonis ja Katšanova partisanid (kohalikest elanikest formeeritud üksus) Katšanovas. Neile tehti ülesandeks pealetungi alata Ostrovi suunas. Olgu veel juure lisatud, et Ostrovi vallutamine pidi sündima selleks määratud gruppide poolt kiire löögiga.

Üldiseks pealetungi algamiseks määrati 18. juuli hommik.

Porhovi—Ostrovi operatsiooni ettevalmistus teostati kõrgemalt poolt täielikus saladuses. Pataljoniülem sai pealetungi ülesande diviisiülemalt Pihkvas 17. juulil, kus olid koos operatsioonist osavõtvate väeosade ülemad. Pärast ülesande saamist algasid Pataljonis ettevalmistused kahel alal: 1) Pataljonile antud ülesande põhjal Pataljoni operatsiooniplaani koostamine ja 2) Pataljoni lahingvalmis seadmine.

Pataljonile antud ülesande põhjal pidi Pataljon 18. juulil läbistama Veliikaja jõe ja algama pealetungi Pihkva—Ostrovi raudtee suunas Ostrovi peale, et kiirendada vaenlase taganemist Porhovi suunas ja läbi löigata nende taganemistee Ostrovi poole. Ülesande läbiviimise üksikasjades oli Pataljoni ülemale jäetud vaba teotsemise võimalus. Sellest tingituna asuti 17. juuli õhtul koostama operatsiooniplaani. Peamiseks raskuseks selles ülesandes oli Veliikaja jõe forsseerimine. Pataljoni juhtiva koosseisu arvamised jõest ülemineku viisides erinesid. Ühed pooldasid jõe läbistamist öösel pimedas vaenlasele märkamatuks, kuna teised

sellevastu pooldasid päevast üleminekut, millal vaenlane tugeva tulega vastaskaldal sundida vaikima ja siis jõest läbi tormata. Lõpuks jäädi siiski peatuma viimase mooduse juure, kus sai ära kasutada kõigi automaatrelvade ja Pataljonile juureantud välipatarei nr. 4 tule täielikult. Seega määrati operatsiooni algus kindlaks 18. juuli kella 06.00-ks.

Lehtnant *Hermann Maim* (†)
VR II/3.
Välipatarei nr. 4 ülem.

Operatsiooni alguseks, mis tuli Pataljonile täiesti ootamatult, asus Pataljon kaitsel Veliikaja kaldal Beljaevost kuni Suure-Gogolevkani ja edasi üle Veliikaja mööda Tšerjohha paremat kallast kuni Lukovka külani. Seega asus Pataljon oma vasaku tiivaga üle Veliikaja ja Pihkva—Ostrovi raudtee.

Ümberpaigutus Pataljoni asetuses viidi läbi juuli alguses. Selle kohta tuuakse siin toleaeagse D kompanii ülema junkur H. Ingermanni kirjeldus:

„Ei mäleta, mis kuupäeval D kompanii paigutati Suur-Gogolevskast üle Veliikaja Lopatino külla, kus vahetas ära ühe 5. polgu osa. Kompanii meeskond sõitis üle Veliikaja paatides, kuna voo tuli sinna järele Pihkva kaudu. Ümberpaigutamise eesmärgina nimetati asjaolu, et vene valgete, kellele ei olnud kindel, seljataguses luua Pihkva ette tugev kaitsepositsioon. Tookord teetsid valged veel võrdlemisi kaugel eespool. D kompanii luure, mille uude asukohta saabudes välja saatsin, kohtas neid Laneva-Gora ümbruses — ligi 20 km kagus.

D kompanii asus positsioonile Tšerjohha jõe paremale kaldale Veliikajast alates kuni Lukovka küalani (s. a.). Seal edasi mööda Tšerjohha ja Kebi jõgesid asusid positsioonil 5. polgu osad. Lopatino küla juures raudteel seisis alaliselt meie soomusrong nr. 5. Tšerjohha külas asus 2. Ostrovski polgu staap võrdlemisi suure ja hiilgava staabi koosseisuga. Polgu ülem oli minu vastu väga lahke ja viisakas ning väljendas oma headmeelt selle üle, et meie kompanii asub tema meeste (kellele polguülem isegi kindel ei olnud) seljataga. Üldiselt informeeris ta mind hästi igast väiksemastki oma polgu lahingkäigust ja avaldas lootust, et varsti vallutab Ostrovi.

Varsti hakkas aga valgete edasitung raugema ja 2. Ostrovski polgu „võidurikkad“ osad taandusid kiiresti. Taandumise juures kuivas kokku polgu koosseis. Osa läks üle punaste poole, kuna osa jäi maha oma kodukohtadesse (rohelistes). Ja olgu siinkohas tähendatud, et Balahhovitš opereeris rohelistega kaunis laialdaselt. Polk suruti kokku Tšerjohha ette — nende kannul punased. Samal ajal ilmusid punased meie A, B ja E kompanii ette Veliikaja paremale kaldale.“

D kompanii, kes asus üle jõe Pataljonist eraldatult, tegevust käis vahetevahel kontrollimas ka Pataljoni ülem ühes adjutantiga. Üle jõe pääsmiseks kasutati paate, kuna ratsahobused ujutati jõest läbi paatide järel.

Pataljoni tulejõud koosnes operatsiooni alguses: 7 rk. Maximi, 12 kk. Madseni, 11 kk. Levisi, 20 mõõka, üle 300 täägi ja juureantud 4. välipatarei 4 3" inglistüüpi suurtükki leitnant Hermann Maimi juhatusel. Nimetatud patareid määrati Pataljoni käsutusse Veliikaja kaldal kaitsel asudes. Patareist, tema julge ja vahva juhiga eesotsas, on skautidel säilinud parimaid mälestusi. Üldiselt tundsid skaudid seda patareid „tubli patareina“, kes oma eeskujuliku tegevusega võitis kõikide skautide lugupidamise.

Pataljoni juhtivas koosseisus oli vahepeal mitmeid muudatusi. Operatsiooni alguseks oli see kujunenud järgmiseks: Pataljoni ülem kapten Pinka, operatiiv-adjutant I leitnant Freiberg, A kompanii ülem ohv. aset. Arras, B kompanii ülem I leitnant Kaalep, D kompanii ülem junkur Ingermann, E kompanii ülem II leitnant Zupsmann ja ratsakomando ülem ohv. aset. Nurmberg.

Veliikaja ääres kaitseloleku ajal täiendati ka Pataljoni kokkukuivanud koosseisu. 7. juulil saabus Tallinnast tagavarakompaniist Pataljonile täienduseks üle 100 mehe. Nüüd ulatus meeste arv kompaniides 100-ni D kompaniis isegi 120-ni. Meeste meeleolu oli üldiselt väga hea. Seda tõstis veelgi teadmine, et saavad minna vallutama Ostrovit, kust loodeti saada rikkalikku „soomust“.

2. Veliikaja läbistamine.

Diviisi juhatuse poolt oli 7. polgule tehtud ülesandeks öösel vastu 18. juulit ära vahetada Scouts-Pataljon Veliikaja vasakult kaldalt. Pärast vahetamist pidid A, B ja E kompanii 18. juuli kella 06.00-ks koonduma Veliikaja vasakule kaldale Võdra küla vastu metsa. D kompanii pidi Pataljoniga ühinema pärast Pataljoni Veliikajast ületulekut.

Pataljoni osade vahetus 7. polgu poolt hilines. Seetõttu ei jõudnud kompaniid õigeaks ajaks koonduda ülekäigu juure. Alles kella 08.00-ks jõudsid A ja E kompanii määratud koondamispunkti, kuna B kompanii pärast liinilt äravahetamist läks Kislova külla, kus asus Pataljoni staap ja voo, et sealt kaasa võtta toiduaineid ja laskemoona. Seepärast ei jõudnud kompanii määratud ajaks kohale. B kompanii läbistas Veliikaja viimasena ja astus vaenlasega lahingtegevusse Saprõgina küla ees, mille ees oli jäänud peatuma teiste üksuste hoogus jälitamine.

Võdra küla asub Veliikaja jõe paremal kaldal. Vasakpoolsel kaldal asuv küla, mis oli meie käes, on piiratud kuni 1,5 km laiuse lagendikuga. Ainult küla idapoolse servani ulatub harv mets umbes 200 m kaugusele. Vahepealne 200 m laiune metsata maaala on aga niivõrd künklik, et varjab liikumise jõe poolt vaadates. See asjaolu võimaldas Pataljoni osadele koonduda külla vaenlasele märkamatu.

Parempoolsel kaldal asuvas Võdra külas asus punaseid, kes olid endid kindlustanud majade vahel. Külani ulatub mets peagu 20 m, mis võimaldas varjatud ühendusepidamise külaga.

Veliikaja jõgi on Võdra küla juures umbes 250—300 m laiune. Sügavus ülekäiguna kasutatavat kolmnurkset teed mööda, mille terav ots umbes keset jõge ja suunatud vastu voolu, ulatus põlvini. Vee vool on jões ülekäigu kohas võrdlemisi kiire. Jõe põhi paasine. Mõlemad kaldad on järsud ja ühekõrgused. Pinnaseks ümbruskonnas on paas.

Pataljoni käsutusse antud 4. välipatarei 3 suurtükki oli positsioonil Vorobjeva küla juures, kuna neljas oli ette nihutatud ja asus jõe vasakul kaldal liiva kungaste varjus. Patarei vaatluspunkt oli organiseeritud vasakul kaldal asuva küla ühte loomalauta, kust vastaskallas väga hästi oli näha.

Kuni kella 08.30 oli mõlemal kaldal vaikne. Selle järele kostsid vastaskaldalt üksikud püssipaugud. Täpselt kell 09.00 alustas meie patarei eellaskmist. Punaste poolt vastati ühest rk. Maximist. Patarei eellaskmine kestis kuni kella 09.30-ni. Vahepeal muutusid punased vastaskaldal õige aktiivseks. Nende poolt lasti juba 5 rk. Maximist lint lindi järele, hoolimata sellest et meie pool ei olnud neile nähtavat liikumist.

Patarei eellaskmise ajal koondati Võdra küla vastu umbes kompaniisuurune üksus skaute 10 kuulipildujaga ja ratsakomando. Viimane koondu ülekäigu vastu majade varju. Ülejäänud skaudid asusid külast ida pool olevas metsas.

Kell 09.30 avas meie patarei kiirtule vastaskaldal asuva Võdra küla ja selle lähedase metsa pihta. Samal ajal avasid tule ka meie 10 kuulipildujat. Vastase suurtükivägi vaikus sel hommikul. Pärast meie patarei tule algust vaikus ka osa vaenlase töötanud kuulipildujaid. Vastaskaldal harvenes laskmine. Tulistas veel vaid üks kuulipilduja, mille tärina sekka kostis ka üksikuid püssipauke.

Kell 09.45 alustas läbi jõe liikumist meie 8-meheline piilkond ühe kergekuulipildujaga. Nende liikumise ajal jätkus patarei ja kuulipildujatuli üle piilurite peade. Tulistamine lõpetati alles siis, kui piilurid jõudsid vastaskaldale. Niipea kui piilurid maandusid vastaskaldale, kihutasid jõkke meie 20 ratsanikku ja juba mõne hetke pärast kadusid nad Võdra küla majade varju. Nad alustasid taganeva vaenlase jälitamist. Viimaste majade juures sattus ohv. aset. Nurmberg kahe ratsanikuga ootamatult vaenlase kahe rk. Maximi peale. Ühe juures töötasid veel sihtur ja laadur, kuna teise juurest olid numbrid taganenud. Ootamatu hüppega karati kaela ka töötava kuulipilduja numbritele. Kohe pöördi kuulipilduja ümber ja alustati metsasuunas jooksvate meeste tulistamist. Vaenlane taganes paaniliselt.

Meie patarei ja kuulipildujate tulistamise ajal liikusid kompaniid metsatukast Võdra küla ülekäigu vastu ja sealt järjekorras kolonnis joostes läbi Veliikaja vastaskaldale. Jõudnud üle jõe, hargnesid kompaniid kiirtena laiali ja asusid jälitama punaseid. Osa skaute jäeti Võdra küla punaseist puhastama. Oma suureks üllatuseks leidsid nad keldreisse ja ahjudesse varjule pugunud punaseid. Sääraseid peitus olnud punaseid koguti umbes 30. Üldse saadi sõjasaagina umbes 30 vangi, 3 rk. Maximi ja palju muud varustust.

Olgu siinkohas tähendatud, et Veliikaja läbistamine toimus täpselt varemini koostatud kava kohaselt. Suurtükituli oli väga täpne. Meie poolt organiseeritud tulega sunniti vaenlase relvad vastaskaldal vaikima ja punased ise varju otsima küla keldreis ning ahjudes või hoopis taanduma. Viimast pääsmisviisi kasutas enamik punaseid. Veliikaja läbistamisel ja Võdra küla vallutamisel ei olnud skautidel kaotusi.

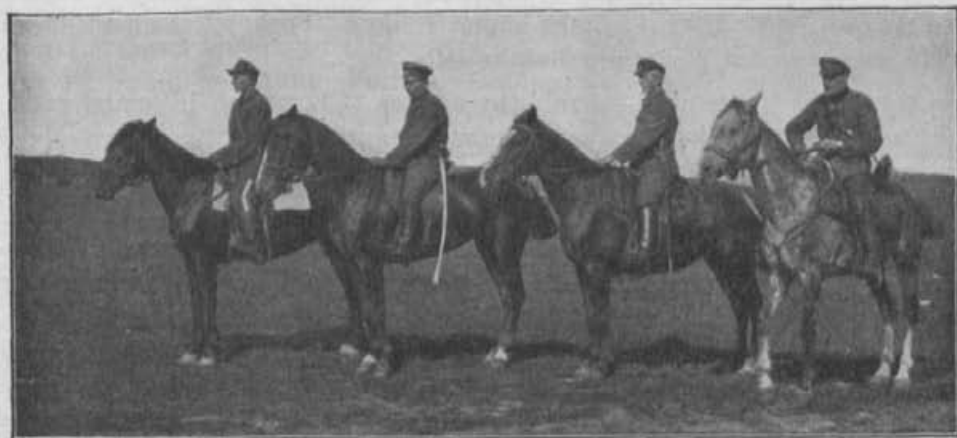
3. Vaenlase jälitamine.

Pärast Võdra küla vallutamist jälitasid A, E ja B kompanii Pihkva—Ostrovi raudtee ja maantee suunas lõuna poole taganevaid punaseid. Kell 11.00 olid juba vallutatud kõik Atakist põhjapoolsed Veliikaja ja raudtee vahelised külad.

Kompaniide jälitamise algades kandis patarei oma tule üle ja tulistas tähtsamaid märke kuni Ataki küalani, et takistada vaenlase koondumist ning uue vastupanu organiseerimist. Samal ajal järgnes lipnik Jürmann ühe ettenihutatud suurtükiga kompaniidele. Julgesti ja kiiresti läbistanud Veliikaja, viidi suurtükk kompaniide järele kuni Ataki küalani, kus see asetati positsioonile ja kust hakkas oma tulega toetama kompaniide pealetungi.

Hoogus vaenlase jälitamine kestis kuni õhtuni. Vaenlase kannul pealetungi arendanud kompaniide asetus kujunes õhtuks järgmiseks: E komp. Petrova küla rajoonis ja A ja B komp. Strimuška küla ja postijaama joonel. Staap asus Ataki külla.

Strimuška postijaama juures tungis osa skaute välja raudteele, et ära lõhkuda raudtee, millega olnuks takistatud lõuna pool Savino jaama kursseeriva vaenlase soomusrongi taandumine. Vastava materjali puudusel ja soomusrongilt avatud tugeva tule tõttu jäi ilus kavatsus teostamata. Soomusrõng kihutas minema just skautide nina alt. Nagu selgus, sundis soomusrongi kiirele taandumisele meie patarei täpne tuli, mida juhatas patareiülem leitnant Maim.

Grupp ratsakomando skaute.

Paremalt: komando ülem ohv. aset. O. Nurmberg, rühmavanem v-allohv. Joh. Jõgi, jaoülem kapral Ed. Priks ja jaoülem n-allohv. Edgar Janson.

Enne eespoolnimetatud joonele jõudmist oli kompaniidel ägedaid lahinguid. B kompaniile avaldati suurimat vastupanu Saprõgina külast ja lähemast ümbrusest. Nimetatud küla vallutamisel löödi kompaniist rivist välja 8 meest haavatuna. Ka Strimuška küla vallutamine oli A kompaniile kõvaks pähkliks, kuid õnnekombel pääsis kompanii suuremate kaotusteta — sai haavata 1 mees.

Vaenlase jälitamine 18. juulil lõpetati pärast Petrova—Strimuška küla ja Strimuška postijaama joonele jõudmist peamiselt selle tõttu, et Pataljoni vasak tiib, mis ulatus raudteele, jäi lahtiseks. Samas oli aga teada ja näha, te vaenlane üle raudtee taganedes jäi vasaku tiiva seljataha, kust võinuks öösel ilmuda Pataljoni tagalasse ja teha seal hävitus-tööd. Tuli peatuda ja side luua vasakul teotsevate üksustega, mille kohta päeva jooksul ei saadud mingisuguseid teateid. Tuli tekkinud olukorras orienteeruda, et leida uusi võimalusi pealetungi arendamiseks, mis 18. juulil edenes väga hoogsalt.

Tšerjohha kaldal Lopatino küla rajoonis kaitsel asuv D kompanii oli junkur Ingermanni juhatusel Pataljonist eraldatud. Kompanii pidi üheaegselt Pataljoniga alustama liikumist raudtee suunas. Liikumiseks pidi kompaniile käsk antama Pihkvast diviisi staabist. D kompanii koondati Veliikaja ja raudtee vahel asuvasse Glotõ külla vene valgete poolt valmistatud kaevikuisse, kus ootas pealetungi alustamiseks käsku.

II diviisi ülema polkovnik Puskari poolt, kes isiklikult käis kompanii juures, anti kompanii-ülemale pealetungi algamiseks käsk siis, kui juba Pataljon Võdra küla juures oli läbistanud Veliikaja. Kompanii-ülemale tehti ülesandeks luua side Pataljoniga ja Pataljoni ülemale kapten Pinkale edasi anda, et Scouts-Pataljon ei alustaks liikumist mitte Ostrovi suunas, nagu varem kästus, vaid võtaks suuna Pihkva—Porhovi raudteel oleva Karamõševo jaama peale ja vallutaks selle.

Saanud eelnimetatud korralduse, alustas D kompanii liikumist raudtee suunas. Enne Savino jaama jõudmist avati vasakult poolt raudteed kompanii peale tuli. Samal ajal sõitis Ostrovi suunas kompaniist mööda meie soomusrong.

Vasakult avatud tule peale suunas kompanii-ülem oma kompanii vaenlasele otse vastu. Alustanud liikumist uues suunas, ei võtnud vaenlane vastu kompanii lööki, vaid taandus pärast nõrga vastupanu avaldamist. Olles vaenlasega kontaktis, jätkas kompanii nende jälitamist ja vallutas Savino jaamast kagu pool asuva külade grupi — Lopatina, Seljugina j. t. külad. Sealt jätkati jälitamist kagusuunas. Videviku eel vallutati juba Knjazeva ja Žerebtsova küla. Sealt liiguti ka kohe edasi Volkovo ja Goruška küla poole, kuid nende ees sattus kompanii punaste organiseeritud tule alla, mis tegi edasilikumise võimatuks. Seepeale tõmbas kompa-

niiuõlem oma kompanii vaenlase tule alt tagasi Žerebtsova külla, kuhu jäädi ööbima.

Pärast kompanii öökorterisse paigutamist sõitis kompanii-õlem küüt-hobusel looma sidet Pataljoniga, mis tema teada pidi asuma paremal pool raudteed. Jõudnud Pihkva—Ostrovi maanteele, kohtas ta juhuslikult diviisiõlema polkovnik Puskariga, kes ka omakorda otsis kapten Pinkat. Polkovnik Puskar kordas junkur Ingermannile varemini antud käsku Pataljoni pealetungi suuna muutmiseks Karamõševo jaama peale. Ta käskis kohe selle korralduse edasi anda kapten Pinkale, kuna ise sõitis tagasi Pihkva.

4. Uus õlesanne.

Junkur Ingermann sai andmeid, et Pataljoni staap asus Ataki külas. Ta sõitis sinna ja andis kapten Pinkale edasi diviisiõlemalt saadud korralduse pealetungi suuna muutmiseks Karamõševo peale. Saanud säärase uue õlesande, ei meeldinud see juhtidele põrmugi. Päeva jooksul oli vaenlase vastupanu Ostrovi suunas murtud ja Pataljonil pealetungi edukaks arendamiseks olemas kõik eeldused. Pealegi oli Ostrovi suunas võimalik koos töötada meie soomusrongiga, mis kursseeris raudteel. Üldse peeti Ostrovi vallutamist tõenäoliseks.

Et diviisiõlemat olukorrast informeerida, sõitis kapten Pinka veel samal õhtul soomusrongiga diviisiõlema juure Pihkva. Läbirääkimine diviisiõlemaga ei annud aga midagi uut. Polkovnik Puskar selgitas üldist olukorda ja operatsiooni senist arenemist, millest oli tingitud Scouts-Pataljonile uue pealetungisuuna määramine. Olukorrast tingituna evis Ostrovi suund seekord teisejõrgu tähtsuse.

18. juuni pealetung Porhovi suunas põhja ja lõuna pool raudteed ei arenenud loodetud edukusega. Vaenlase vastupanu oli selles suunas samuti tugev, mis pani seisma meie väeosade pealetungi. 18. juuni õhtuks jäi vaenlane püsima Dubitsõ, Krjakuša, Olhi, Rjabova, Volkovo, Barki üldjoonele. Porhovi suunas oli vaenlase rinne läbi murdmata. See tuli teostada järgmisil päevil. Selleks tuli sinna suunata uusi jõude. Üheks uueks väeosaks selles suunas oli Scouts-Pataljon.

Teiseks põhjuseks, miks Scouts-Pataljoni pealetungi suund Ostrovi pealt ära

B komp. rms. Arnold Kull.

muudeti, oli kahtlemata asjaolu, et ka Pataljonist paremal Ostrovi peale suunatud grupid ei pääsnud edasi vaenlase tugeva ülekaalu tõttu. Ostrovi vallutamine, mis esialgse käsu järgi oli väga kiire iseloomuga ülesanne, jäeti uute asjaolude ilmestumisel ootama järjekorda. Peamine tähelepanu koondati Porhovile.

Kui pärast kapten Pinka Pihkvast tagasi saabumist uus ülesanne mees-tele teatavaks tehti, märgati nende meeleolu suurt muudatust. Meeste meeled olid pinguli aetud Ostrovist saadavast „soomusest“. Nad ootasid hetke, millal pääseksid sinna varanduste ligi. Ja eks taheti oma võitlus kroonida ka ühe linna vallutamisega. Nüüd korraga, millal kõik ettevalmistused tehtud ja vaenlase vastupanu Ostrovi suunas murtud, mine linna asemel vallutama väikest jaamakest. Milline vahe! Säärased põhjendused ja kaalutlused jäid küll iga mehe oma teada, kuid nende nägudest loeti siiski välja, et meeleoluga ei olnud kõik korras. Kõigest sellest hoolimata algas Pataljoni võidukäik. Pealetung läks lõpuks ikka Ostrovi peale, ainult selle vahega, et Karamõševõ kaudu.

5. Tegevus uues suunas.

Öö jooksul vastu 19. juulit anti kompaniidele teada uus ülesanne ja kästi koguneda Strimuška postijaama juure. Seal ühines Pataljoniga ka D kompanii, kes eelmisel päeval teotses iseseisvalt ja ööbis Žerebtsovas.

E kompanii, kes ööbis Petrova külas, sai korralduse liikuda Pataljoni parema tiiva kaitsena läbi Zareznitsa ja Stanki küla Barki külla, kus oli ette nähtud Pataljoniga ühinemine.

Pataljoni liikumiseks valiti tee, mis läbib Barki—Lentova—Rodionova—Krjakhova—Laneva Gora. Liikusid kuulujutud, et Laneva Gorasse olevat koondatud kõik vangilangenud kalevlased — arvult umbes 200 meest — seepärast otsustati ühtlasi ka need päästa. Sel asjaolul valitigi liikumiseks kõveram ja kardetavam tee.

Pataljoni liikumise algades ei olnud mingisuguseid andmeid vaenlase asukohist ega ka naabreist. Kindlasti oli teada, et paremal naabrit ei olnud. Kes asus vasakul ja kus rajoonis see teotses, selle kohta puudusid andmed. Eelmise päeva lahingute järgi oletati, et vaenlane ei jäänud peatuma enne Laneva Gorad. Seda oletust kinnitasid ka kohalikelt elanikelt saadud teated. Nii alati liikumist täies teadmatuses.

Pataljoni edasiliikumine algas rännakkorras, kus üksustele määrati järgmine järjestus: ees julgestusosana üks jagu ratsanikke, kolonni peas ratsa Pataljoni ülem ühes abiga, ratsakomando, B, A ja D kompanii kolonnis ja 2—3 km vahega E kompanii seljataguse kaitsena. Parema tiiva kaitseks oli välja saadetud üks rühm B kompaniist.

Ühes Pataljoni suuna muutmisega lõunast itta tehti korraldus ka patarei suuna muutmiseks. Patarei liikus mööda vahepealseid teid Žerebtsova külla, et sealt jätkata liikumist Pataljoni järele. Selleks pidi antama uus käsk.

Pataljoni liikumise julgestamiseks teadmatust olukorras oli tarvitusele võetud vähe ettevaatusabinõusid. Säärane liikumise moodus valiti teatavate põhjendustega: oli tarvis liikuda kiiresti, mida võimaldas just rännakkorras liikumine, maastik soodustas niisugust liikumist ja kõik andmed lasid oletada, et vaenlast niipea ei kohata.

Liikumine arenes ühe kohaliku elaniku teejuhtimisel kõigiti jõudsasti ja mingisuguste vahejuhtumiteta kuni Rodionovo külast läbi. Ilm oli kõrvetavalt kuum. Kolonn oli jõudmas Krjahhova külla, kui juhtus midagi ootamatut. Kostis neli üksteisele järgnevat kärgatust ja juba lõhkesid mürsud kaunis kolonni lähedal. Kärgatuste sekka kostis ka kuulipildujate tärin paremalt Sutšišti küla rajoonist ja kuulid langesid ratsakomando keskele.

Ratsakomando nagu lendas paukude peale vasakule võssa. A ja B kompanii valgusid laiali. D kompanii, keda vaenlase ootamatu tuli ähvardas kõige vähem, korraldati Gorki küla ette lagedale põllule ahelikku. Nüüd avati vaenlase suunas tuli ka meie kergekuulipildujate poolt.

Nagu pärast selgus, oli vaenlasel maha jäänud üks patarei ühes nõrkade jalaväeosadega, kes ootamatult avasid tule lagedal liikuvale Pataljonile. Ootamatult avatud tulest tekkis segadus. Liikuisid jutud Pataljoni ülema ja hulga skautide surmast. Kompaniid tõmbusid järkjärgult tahapoole ja koondusid Gorki külla. Varsti ilmus sinna täiesti tervena ka Pataljoni ülem kapten Pinka. Kompaniid koondunud, selgus, et õudsed jutud olid alusetu. Pataljonist oli saanud haavata vaid paar-kolm meest. Viimaste seas ka B kompanii ülem leitnant Kaalep. B kompanii ülema asetäitjaks määrati ohv. aset. H. Tikkar.

Vahepeal jõudis Gorki külla ka E kompanii. Seal asuti olukorra selgitamisele ja uue liikumistee valimisele. Sinna ilmus ka II diviisi ülem polkovnik Puskar, kellelt saadi andmeid vaenlase asetuse kohta. Nagu selgus, asus vaenlane kaitsel Laneva Gora, Suur- ja Väike-Ramenje, Valneva, Vassileva joonel — ja sealt edasi põhja poole. Vaenlase asetusest tingituna valiti uueks pealetungisuunaks Suur- ja Väike-Ramenje—Rõkova—Oklad—Karamõševo.

Edaspidiseks tegevuseks võeti tarvitusele suuremad ettevaatusabinõud. Ette saadeti julgestuseks kaks rühma D kompaniist. Pataljon liikus nende järele suure vahemaaga.

Meie eelosade ilmumine Ramenje külladesse tuli vaenlase eelosadele, kes olid ette saadetud Valneva ja Vassileva joonel kaitsel asuvate osade poolt, täiesti ootamatult. Osa neist vangistati, suur osa tuli üle vaba-

tahtlikult, kuna üksikud põgenesid. Ületulnuilt, kes osutusid eestlasiks Tallinna 1. Eesti kommunistlikust polgust, saadi teada, et neil olnud muuseas ka ülesandeks valgete ilmumisest Ramenje külla kaitsjaile märku anda küla põhjaservas asuvate õlekuhjade süütamisega. Meie eelosade ootamatu ilmumine ajas selle ülesande täitmise nurja. Saadi ka andmeid, et vaenlasel asus Rõkovas patarei.

Ramenje külad asuvad ümbruskonnast palju kõrgemal künkail. Üle madala metsa avanes vaade põhja poole Valneva ja Vassileva küla peale, mis omakorda samuti asuvad kõrgemal künkail. Nimetatud külade ees märgati vaenlase liikumist. Varemini saadud andmed ja Ramenjest nähtud vaenlase tegevus oli selgeks tunnistuseks, et punased asusid kaitsel Valneva ja Vassileva küla ees künkail. Selle positsiooni vallutamine osutus aga raskeks positsiooni hea asetuse tõttu.

6. Valneva ja Vassileva küla vallutamine.

Ramenjes koostati Pataljoni tegevuskava vaenlase positsiooni vallutamiseks. Et rindelt kallaletung väga raske, seepärast otsustati külad vallutada löögiga kahest suunast. E komp. leitn. Zupsmanni ja B komp. ohv. aset. Tikkari juhtimisel otsustati kallaletungile saata rindelt, kuna A komp. ohv. aset. Arrase ja D komp. junkur Ingermanni juhtimisel läbi metsa liikumisega pidid külasid haarama kagu poolt. Ühtlasi pidid nad ühe osa eraldama Rõkova küla rajoonis asuva patarei vallutamiseks.

Meie patareile, mis asus positsioonil Žerebtsova küla rajoonis, tehti ülesandeks tulega toetada kompaniide kallaletungi.

Algas kallaletung. E ja B kompanii jõudsid vaenlase kindlustatud positsiooni ette, kuid tugeva kuulipilduja- ja suurtükitule tõttu oli kaevikute ründamine võimatu. Tuli oodata, millal meie patarei tuli sunnib vaikima vaenlase kuulipildujad ja millal vaikib vaenlase patarei. A ja D kompanii jõudsid varjatud kaarliikumisega Valneva ja Vassileva külale kagu poolt servast päris lähedale ning avasid vaenlasele ootamatult tule. Samal ajal haaras D kompaniist üks rühm vaenlase patareid. Viimast ei saadud küll vallutada, kuid asukoha muutmise tõttu oli see sunnitud lõpetama meie kompaniide tulistamise.

Kuulipildujakomando
kapral *Eugen Tamberg*
VR II/3.

Niipea kui lõppes vaenlase suurtükitali ja kuuldi D ja A kompanii haaramist, läksid rindelt kallaletungivad E ja B kompanii rünnakule. Lööki oli kiire ja äge. Suurem osa punaseid põgenes, kuid osa jäi püsima kaevikuisse, kust külvasid tulega üle ründajad. See ei kohutanud aga skaute. Nad tormasid kaevikuisse, kus punastega läks peagu käsitsi võitluseks.

Esimesena tormas vaenlase kaevikuisse ohv. aset. Tauts oma rühmaga. Vaevalt hüpanud kaevikusse, kargas Tautsile vastu üks hiinlane suure pussiga käes. Ohv. aset. Tauts üllatus ja kohkus ühtlasi sellest nii, et jäi kangestunult otsa vaatama vihasele hiinlasele. Juba oli hiinlase käsi pussiga tõstetud, et läbi lõigata Tautsi kõri, kui ta ise samas kokku vajus. Ühe skaudi, kes oli sündmuse pealtnägijaks, hästisihitud kuul lõpetas jultunud hiinlase elu. Nii pääsis ohv. aset. Tauts silmnähtavast surmast.

Kaevikuisse tormanud skautide poolt hävitati seal viimane vaenlase vastupanu. Keda ei tabanud skautide kuul või kes ei jõudnud põgeneda, see võeti vangi. Sääraseid mehi kogunes 8.

Valneva ja Vassileva küla vaenlasest puhastatud, asuti selgitama lahingu tulemusi ja kaotusi. Vaenlase kindlustatud positsioon oli vallutatud, kuid seejuures sai skautidest surma 4 meest ja haavata 15 meest. Vaenlase kaotused olid palju suuremad. Maha jäi umbes 20—30 meest surnuna. Haavatute kohta puudusid andmed.

Valneva ja Vassileva külast koguti mitmesugust mahajäänud sõjavarustust, millest tähtsamad 4 rk. Maximi, hulk püsse ja laskemoon.

A ja D kompanii, kellede haaramine hästi õnnestus, jätkasid liikumist kohe pärast rünnakut rindelt. A komp. Rjabova ja D komp. Rõkova küla suunas. Mõlemad need külad leiti tühjadena.

Vastu õhtut ja pärast väsitavat rünnakut loobuti edu arendamisest. Jäädi ööbima järgmiselt: B komp., staap ja ratsakomando Vassilevasse, E komp. Valnevasse, D komp. Rõkovasse ja A komp. Rjabovasse. Õhtuks jõudis Pataljonile nimetatud küladesse järele ka voor auravate supikateldega.

19. juuli õhtul tulid Pataljoni juure 6. jalaväepolgust kaks roodu, 1. ja 4. rood. Üks neist paigutati D kompanii juure Rõkovasse, kuna teine Stanki külla.

Pika vaheaja järele oli 19. juulil Valneva ja Vassileva küla ees Pataljonil ägedamaid lahinguid ja kaotusrohke päev. Eriti raske oli see päev B kompaniile: langes 2 meest ja haavata sai 13 meest.

7. Pealetung 20. juulil.

Pärast 19. juuli õhtust lahingut Valneva ja Vassileva küla joonel taandus vaenlane ida suunas. Kuhu ta jäi peatuma ja kui suured olid tal jõud tegevuses, selle kohta puudusid igasugused andmed. Samuti puudusid ka andmed oma vasakpoolse naaberväeosa asukohast ja selle tegevusest. Teada oli vaid, et parem tiib oli lahtine. Kauge vahemaa tõttu ei suudetud vasakpoolse naabriga luua sidet. Tuli teotseda täiesti „pimest-peast“.

20. juuli varahommikul alustati pealetungimist Stanki—Oklad—Gusaki—Karamõševo suunas. Pataljon oli rivistatud rännakkolonni, või nagu sellal nimetati „haniritta“ ühekaupa. Ees jällegi, nagu harilikult, julgestusosad.

Kaks 6. polgu roodu, kes eelmisel õhtul saabusid Pataljoni juure ning ööbisid Rõkova ja Stanki külas, määrati Pataljoni tiibade julgestamiseks. 6. polgu I. rood saadeti Olhi ja Sidorova suunas Pataljoni vasaku tiiva kaitseks ja ühtlasi side loojaks vasakpoolse naabriga. Sama polgu 4. rood julgestas Pataljoni liikumist paremalt. Seljataguse kaitseks jäeti E kompanii Rõkova rajooni.

Stanki külast möödumisel avati Pataljoni kolonni pihta Ilina-Gora küla rajoonist tugev šrapnellituli. Kolonni peas liikuvaile kompaniidele ei olnud see hädaohtlik, kuid selle eest oli tuli kolonni lõpus liikuvale A kompaniile kardetav. Siiski ei saanud aga ükski mees vigastatud.

B kompanii
lance-corporal Aleksander Männik.

Liikumist julgestati peamiselt kolonni liikumistee suunas kuna teest kõrvalolevaile esemeile ei pööratud suuremat tähelepanu. Nii möödus kolonn vasakul metsas asuvast Luža külast, ilma et seda oleks läbi vaadatud. Kuid huvi pärast sõitsid kapten Pinka ja I leitnant Freiberg ratsa Luža külla, et seda läbi vaadata. Jõudnud keset küla, ilmus korraga igast talust täies lahingvarustuses punaväelasi külavahele kogumispunkti. Pataljoni juhtide üllatus oli suur, kuid vähem ei olnud see ka punaseil. Nad olid nii jahmatanud, et ei taibanud ootamatult ilmunud külaliste vastu midagi ette võtta. Pataljoni juhid taipasid olukorra täbarust — andsid hobuseile kannuseid ja kihutasid galoppis tuldud teed tagasi.

Nagu pärast selgus, oli punaväelasile just enne seda antud kogumis-signaal ja nad koondusid rivistumiseks, et lahkuda külast veel enne valgete sinnajõudmist.

Pärast Luža vahejuhtumit võeti Pataljoni rivistuses ette muudatus. Teiseks rivistuse põhjuseks oli vaenlase lakkamatu suurtükituli Ilina-Gora suunast. Šrapnellide asemel tulistati nüüd juba granaatidega, mis oli palju kardetavam. Senise hanirea asemel jätkati liikumist ahelikus. Pataljon rivines ahelikku Stanki—Okladi ja Olhi—Okladi teede vahele. D kompanii ulatus oma vasaku tiivaga viimase teeni. Maastik nimetatud teede vahel on soine, seepärast oli liikumine raskendatud. Siiski vähendas pehme soine maastik granaatide lõhkemõjukust, mis omakorda muutis suurtükitule vähem hädaohtlikuks.

Pataljoni ahelikus liikudes märgati Olhi—Okladi teel sõitvat viit küla-meest vankritega Okladi poole. Aheliku vasakul tiival liikuva D kompanii meeste poolt ei pööratud neile kuigi suurt tähelepanu. Neid peeti kohalikeks elanikeks. Kompanii-ülema hüüete peale mehed ei peatunud. Tuld ei tahetud aga eraisikute pihta avada. Nii pääsid need maamehed sõites takistamatult mööda. Pärast saadi Okladis nimetatud maamehed kätte ja seal selgus, et ei olnudki tegemist harilikkude maameestega, vaid hoopis punaste küüdimeestega. Koormaiks oli meestel paberosse ja mitmesugust söögikraami. Kogu vooris olev varustus langes Pataljoni sõjasaagiks.

Vaevalt oli voor kaugenenu, kui märgati 200—300 m kaugusel meie aheliku vasakul tiival umbes ühe roodu suurust ahelikku liikuvat rohkem vasakule. D kompanii ülem, kes nägi oma kompanii tiival ahelikku kaugenevat, ei saanud udu tõttu kindlaks teha, kas on tegemist vaenlase või ühe meie 6. polgu rooduga. Oli vaid teada, et varemini saadeti 6. polgu rood vasaku tiiva kaitseks Olhi—Sidorova suunas, kust ta kergesti võis tulla Pataljonile järele. D kompanii ülem pidaski sel kaalutlusel tiival liikuvat ahelikku 6. polgu rooduks.

Kapten Pinka ja I leitnant Freiberg teadsid aga väga hästi, et Pataljoni tiival liikuv ahelik ei saanud olla muud, kui Luža külas olnud punaste oma, mis nüüd vasakule liikumisega tahtis päästa põgenema. Kohe andsid nad mööda ahelikku D kompanii ülemale edasi korralduse: „Vaenlane vasakul tiival — tuld!“ D kompanii ülem omakorda saatis mööda ahelikku vastuse: „See on eksitus, seal liigub üks 6. polgu rood!“

Kogu aja liikus Pataljon edasi. Tundmatu ahelik kaugenes aga vasakule. Samal ajal kordusid mööda ahelikku edasiantavad käsud vaenlase aheliku tulistamiseks. Lõpuks hakkas D kompanii ülem isegi oma

arvamises kahtlema. Ta saatis vasakule tiivale ühe jao, kes pidi kindlaks tegema tundmata aheliku kuuluvuse. Saanud vaevalt jao vasakule tiivale saata, märgati, et tundmata ahelik kadus kiire hüppega lähedaloleva künka varju ja sealt edasi võsastikku. Skautide poolt avatud tuli ei tabanud nüüd enam punaseid.

Sellest väikesest punaste hirmutamisest aga jätkus nende sundimiseks kiirele põgenemisele. Pärast olid Pataljonile kaasaantud 4. välipatarei mehed leidnud koha, kus nimetatud punased olid läbistanud Tšerjohha jõe. Nähtavasti ei olnud neil suures hirmus aega otsida ülekäigukohta, vaid nad olid arvatavasti hüpanud sisse kohas, kus jõel võrdlemisi järsud ja kõrged kaldad. Selle tagajärjel uppus neid paljugi, nagu seda asjaolu tõestasid jões leiduvad punaste laibad. Samast kohast tirisid patareimehed jõest välja ka ühe Maximi, mis oli maha jäetud.

Punaste aheliku viibimine Pataljoni vasakul tiival ei takistanud sugugi Pataljoni kiiretempolist liikumist. Olgugi et olukord oli päris tundmatu, rühiti siiski edasi antud märgi suunas. See pidi tulema kasuks tervele rindele!

Jõudnud Okladi küla ette, kostsid sealt mõned paugud. Need ei takistanud aga Pataljoni külla asumist. Okladi ümbruse lähemal vaatlemisel selgus, et vaenlase vastupanu avaldamisel oluks selle küla vallutamine väga raske. Küla asub ümbruskonda valitseval künkal ja on ümbritsetud pehme laukalise sooga, kust viib läbi ainult üks kitsas tee. „Tänu jumalale, et need „võõra aheliku mehed“ meile poolseljataka jäid, muidu, kui nad meie ees plehku pannuksid, teinuksid nad Okladis meile tõsist peavalu.“ Nii iseloomustas olukorda D kompanii ülem junkur Ingermann.

B komp. rms. *Bernhard Venta*.

Okladi külas koondusid A, B ja D kompanii. Parema tiiva kaitseks jäeti 6. polgu 4. rood Šubina külla, kuna seljaguse kaitset teostas endiselt E kompanii Rõkova—Stanki rajoonis. Vasaku tiiva kaitseks olev 6. polgu 1. rood asus siis Olhi—Sidorova rajoonis.

Okladis, kuhu jõuti hommikul kella 07.00—08.00 vahel, tehti suurem peatus, et väsimusest puhata ja oodata järeletulevaid padrunikaarikuid. Lõpuks koondusid sinna kõik Pataljoni üksused peale E kompanii. Sinna

jõudis järele isegi patarei, mis oli valmis oma tulega toetama Pataljoni edaspidist pealetungi.

Okladis seismist kasutati ühtlasi ka luure toimetamiseks timberkaudseis külades. Sel teel saadi andmeid, et Okladist põhja pool asuvas külades Tverdunovas, Kuznetsovas ja Staranjas ei olnud punaseid. Nende suuremat kogumist olevat aga märgatud Tšutkova külas, mis Okladist 4 km ida pool. Samal ajal saadi parema tiiva kaitse — 6. polgu 4. roodu — ülemalt teada, et Koroleva, Kirilova ja Turkova küla rajoonis kõrgustikul on märgatud rohkesti vaenlase voore, mis lasi oletada vaenlase asumist nimetatud külade ümbruses.

Pataljoni edaspidine tegevus seisis antud ülesande täitmisel. Mõlemale tiivale mahajäävale vaenlasele ei saadud pöörata rohkem tähelepanu, kui seda nõudis ainult Pataljoni hädavajaline julgestamine.

8. Luurekäik Karamõševõ jaamani.

Okladist liikusid Karamõševõ suunas edasi A, B ja D kompanii I leitnant Freibergi üldjuhtimisel. Tšerjohha jõgi läbistatud, võeti liikumise üldsuund läbi Gusaki ja Tšutkova küla. Peakolonnist eraldati ainult kaks D kompanii rühma, kes saadeti läbi Staranja küla Tšutkovasse viivat teed mööda haarama Tšutkovat põhjast.

Tšutkovasse jõudis peajõud ühegi viperuseta. Teel ega ka Tšutkovas vaenlast ei kohatud. Tšutkovas aga selgus, et seal oli käinud punaste luure, kes oli väljunud küla kirdeservast just samal ajal, kui edelast hiilisid külla skautide piilurid. Punaste luure lahkus külast teadmise, et seal vaenlast ei ole. See teadmine osutus aga mõne minuti pärast ekslikuks.

Pärast mõneminutilist puhkust Tšutkovas liikus B kompanii ja üks rühm D kompaniist junkur Ingermanni juhatusel edasi Karamõševõ jaama peale. A komp. jäi Tšutkovasse, kuhu varsti põhja poolt saabusid ka kaks D kompanii rühma, kes liikusid läbi Staranja.

Junkur Ingermann jõudis oma grupiga vaenlasele märkamatu Zaroi küla ette künkaile, kust avanes avar vaade 500—600 m kaugusel olevale Zaroi külale ja Karamõševõ jaamale. Viimane asub Zaroi külast natuke eemal. Junkur Ingermann, kellele oli antud luureülesanne, korraldas oma grupi sääraselt, et see ei olnud vaenlasele märgatav ja et oli hea jälgida vaenlase tegevust. Umbes tunniajalise jälgimise järele saadi vaenlase jõust umbkaudne ülevaade: Karamõševõ jaamas kursseeris vaenlase soomusrong ja Zaroi külas märgati elavat punaste liikumist, mis lasi oletada, et vaenlasel on külla koondatud arvukas hulk sõjaväge.

Lähemaid andmeid vaenlase jõust ega asetusest ei saadud. Nende hankimine osutus võimatuks vaenlase alarmerimata. Viimasest tuli vastu ööd hoiduda, sest Pataljon oli kiiluna tunginud sügavalt vaenlase asetusse, puudus side vasakpoolse naabriga ja informatsioon üldolukorrast.

Sama nägematult, nagu junkur Ingermann oma grupiga läks Zaroi küla ette, tuli ta sealt tagasi Tšutkovasse. Seal asuti korraldama ööbimist, sest sel päeval ei kavatsetud enam midagi ette võtta.

9. Üldolukord 20. juuli õhtuks.

20. juuli õhtul saadi diviisiülemalt järgmine operatiivkäsk, mis selgitas ka üldist olukorda naabrite juures:

Scouts-Pataljoni ülemale.

20. juulil 1919. a. kell 19.00

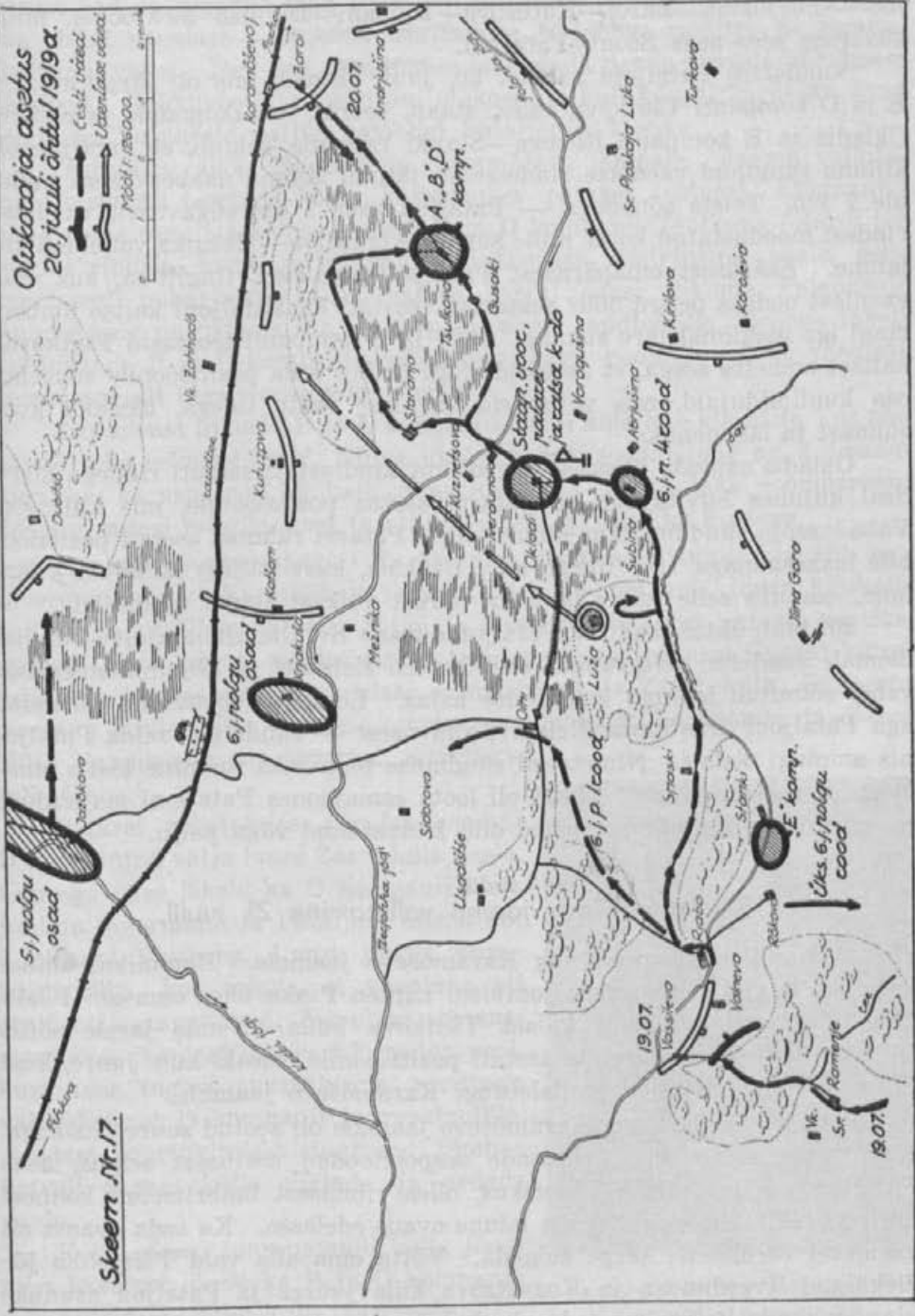
Pihkvas.

Kell 19.00 sai kapten Parts käsu Karamõševõ peale tungida (soomusrongid, kalevlased ja Kuperjanovi partis.). 6. polgu osad on Krjakuša ümbruses külades ja praegu teatas 6. polgu II pataljoni ülem, et 6. polgu osad on asunud Krjakušasse. 5. polgu luurajad läksid välja Jazõkovast Dubitsõ peale. Meie soomusrong tahab praegu Karamõševõsse sisse tungida, olgugi et rasked suurtükid rikked on ja kuulid puuduvad. Meie kolmetolliline patareid on Sorokinas. Laneva Gora suunas on välja saadetud üks 6. polgu rood, kes saab sidet pidama Teie E kompaniiga. Pärast Karamõševõ võtmist võtta positsioon paremale poole Tšerjohha jõge Suur-Ploskaja, Luka, Turkova, Lipetõ, Ovetškina küla üle. Sidet pidada vasakule poole 6. polguga, kes käsu on saanud pärast Karamõševõ langemist raudtee ja Polonka jõe liini kaitsta.

Nagu selgus diviisiülema operatiivkäsust ja luure poolt saadud andmete põhjal, asusid Pataljonist vasakul teotsevad väeosad kaugel tagapool — 6. polgu osad Krjakuša rajoonis ja 5. polgu osad üldiselt põhja pool raudteed Keebi jõe joonel, s. t. ka tagapool 6. polgu osadest. Raudtee rajoonis teotsesid soomusrongid ühes divisjoni löögiosadega. Nende täpne asetused ei olnud teada, kuid arvatavasti ei olnud nad 6. polgu osadest eespool. Pataljoni parem tiib oli täiesti lahtine. Teada oli vaid, et üks 6. polgu rood oli saadetud Laneva Gora suunas, kuid kui kaugele see välja jõudis, selle kohta puudusid andmed. Peale E kompanii Rõkova—Stanki rajoonis ja 6. polgu 4. roodu šubina külas, ei olnud paremal tiival rohkem meie osi.

**Olukood ja asetub
20. juulil öhtul 1919 a.**

← Cissiz vööd
 → Ühtemaise vööd
 Mõõli: 1:100000

Skeem Nr. 17.

Vaenlane asus samal ajal Laneva Gora—Koroleva—Kirilova—Polonka jõe—Andrjušina—Zaroi—Kutuzova—Katšani—Dubitsõ lookjoonel, mille kõveruse sees asus Scouts-Pataljon.

Vaadeldes Pataljoni asetust 20. juuli õhtuks, mis oli järgmine: A, B ja D kompanii Tšutkova külas, staap, voorid, ratsakomando ja patarei Okladis ja E kompanii Rõkova—Stanki rajoonis, selgub, et Pataljon oli kiiluna tunginud vaenlase rindesse ja jätnud lähima naaberväeosa maha üle 7 km. Teiste sõnadega — Pataljon asus 7 km sügavuselt vaenlase rindest moodustatud kotis, mille suu oli Abrjušina—Mežnika vahel 5,5 km laiune. Säärasest omapärasest Pataljoni asetusest tingituna, kus võis vaenlast oodata peagu 360° sektorist, teostati ka Pataljoni kaitse ümber ringi iga maailmakaare suunas. A, B ja D kompanii teostasid Tšutkovas kaitset omaette seega, et asetasiid ringi ümber küla positsioonile suurema osa kuulipildujaid, mis võtnuksid vaenlase vastu tulega, ükskõik kust suunast ta lähenenuks.

Okladis asuvate üksuste julgeolekut kindlustati samuti rindega 360°. Seal kujunes huvitavaks ka patarei asetuse positsioonile, mis küll vist Vabadussõja sündmustikus ainulaadne. Patarei rühmad asetati positsioonile laskesuunaga 180° nurga all. Ükskõik, kust küljest ilmunuks vaenlane, saanuks selle tule alla võtta pärast väikest suuna muutmist.

20. juuli õhtul saadi ka Pataljonis teada Sv. Ülemjuhatajalt II diviisi ülemale saadetud telegrammi sisu kapten Reissari ja Sõjaministeeriumi vahel sõlmitud lepingu lõpetamise asjas. Lepingu lõpetamine tähendas aga Pataljoni äravõtmist Reissari alluvusest — sündmust, mida Pataljonis ammugi oodati. Nimetatud sündmuse teatavaks saamine tõstis omakorda meeste meeleolu. Nüüd oli loota esmajoones Pataljoni majanduse paranemist, mille pärast mehed olid kannatanud väga palju.

10. Karamõševo jaama vallutamine 21. juulil.

21. juulil algas pealetung Karamõševo jaamale. Hommikul umbes kella 08.00 ajal saabus pataljoniülem kapten Pinka ühes oma abi I leitnant Freibergiga Okladi külast Tšutkova külla. Nende järele sõitis Okladist välja ka patarei ja asetati positsioonile Gusaki küla juure, kust taheti toetada Pataljoni kallaletungi Karamõševo jaamale.

Pataljoni kallaletung Karamõševo jaamale oli seotud suure riisikoga. Nagu vaenlase ja meie väeosade eespooltõodud asetusest selgus, asus Pataljon vaenlase rinde kõverikus, olles viimasest ümbritsetud kolmest küljest. Oli vaba vaid 5,5 km laiune avaus edelasse. Ka seda avaust oli vaenlasel võrdlemisi kerge sulgeda. Võtta oma alla vaid Tšerjohha jõe ülekäigud Tverdunova ja Kuznetsova küla juures ja Pataljon asunuks kinnise suuga kotis, kus teda oluks võimalik hävitada. Nähtavasti oli

aga vaenlasel meie jõudude suurusest ja asetusest vale ettekujutus, mis pärast nad ei julgenud teha Pataljoni piiramise ja hävitamise katset. Ja üks olnud vaenlase oma väed hävitamise hädaohus raudtee ja Scouts-Pataljoni vahel. Neil tuli esmajoones lahendada nende üksuste päästmise aktsioon. Kokkuvõetult: Pataljoni olukord oli küll kõigiti kardetav, kuid seejuures kujunesid paljud asjaolud Pataljonile kasuks.

Tšutkovast algas lähenemine Karamõševo jaamale. Jaama vallutamine otsustati teostada kolme kompaniiga patarei toetusel. Kompaniid pidid peale tungima kahes grupis: B ja D kompanii Tšutkova—Zaroi tee suunas rindelt, kuna A kompanii Tšutkovast Andrjušina peale, selle vaenlasest puhastama ja võimaluse korral edasi liikuma Polonskoje suunas ning purustama üle Polonka jõe oleva raudteesilla. Sellega taheti kindlustada B ja D kompanii kallaletungi kagu poolt ja võtta vaenlase soomusrongilt taganemise võimalus.

Tšutkovast liikusid B ja D kompanii Zaroi küla ette künkaile, kus nad käisid juba eelmisel õhtul. Sinna jõudes kohati soomusrong nr. 3 dessandiga, kes ka asus neil künkail. Skautide sinna jõudes läks soomusrongi dessant tagasi rongile, kust ta oli ära olnud järjestikku 3 päeva.

Künkail asudes märgati Zaroi külas vaenlase liikumist ja üht soomusrongi seisvat Karamõševo jaamas. B ja D kompanii juure künkaile tuli ka patareiülem leitnant Maim ja organiseeris sinna patarei vaatluspunkti. Kohe pärast sideloomist patareiga alustas patarei Gusaki külast tulistama jaamas seisvat vaenlase soomusrongi ja Zaroi küla. Esimeste laengute järele sõitis vaenlase soomusrong jaamast kaugemale ja Zaroi külas elavnes punaste tegevus. Suurtükituli jätkus.

Patarei tulistamise algades saadeti D kompaniist välja luure Zaroi küla peale. Luurega ühes läksid ka D kompanii ülem junkur Ingermann ja Pataljoni ülema abi I leitnant Freiberg. Luure jõudis õnnelikult külla, kus selgus, et vaenlane oli sealt välja taganenud. Vaenlase soomusrong asus jaamast umbes 300 m ida pool, kust avas tugeva suurtükitule raudteele väljajõudnud D kompanii luurepatrullile. Ägedast suurtükitulest tingituna tõmbus patrull tagasi külla majade ja aedade varju.

Kohe pärast luurepatrulli külla jõudmist käsutati järele ka B ja D kompanii, kes asusid ahelikku küla idaservale.

Vanem-allohvitsers Johannes Sööt.
Varahoidja töökompaniis.

Meie suurtükituli, pärast luurepatrulli jõudmist Zaroi külla, koondati vaenlase soomusrongi pihta. Viimane ei kannatanud välja tabavat suurtükitulid, mispärast tõmbas veelgi tagasi raudtee süvendisse kahe künka vahele. Sealt oli soomusrongil hea võimalus tulistada Zaroi küla, kuid meie patareil oli raske rongi tabada.

Zaroi külast umbes 600—700 m kaugusel asuvalt soomusrongilt lastav suurtükituli oli väga täpne. Märgiks oli võetud meie aheliku asukoht küla idaservas.

„Nüüd alles algasid tõsised sõjakolelused. Külas süttisid kõik majad. Elanikke sai rohkesti haavata. Nende varandus põles. Tules kõrbesid koduloomad või need jooksid surmahirmus ümber põlevate majade vahel. Tule praksumine, inimeste vandumine, kirumine, ahastamine, naiste ja laste nutt, loomade röökimine, suurtükipaugud, kuulide vingumine ja lõhkemine, kuulipildujate ja püsside ragin, kõik see sulas harukordseks dissonantseks sõjamuusikaks. Nii põles Zaroi. Siin kannatas kõige rohkem D kompanii, kes asus ahelikus just raudteepoolse küla servas. Niipea kui viisin aheliku külast välja põllule, tuli soomusrongilt šrapnellide valang. Tõmbasin aheliku küla serva majade varju, vihisesid sinna granaadid ja süütepommid. Viisin aheliku uuesti ette põllule — jälle lõhkesid meie peakohas šrapnellid. Asi muutus päris täbaraks — meid lastakse, aga ise ei saa sellele vastata. Siin päästis seisukorra meie vahva patareiülem leitnant Maim. Otsekohe pärast jaama vallutamist käskis ta kahel suurtükil sõita Gusakist Tšutkovasse ja asuda seal positsioonile. Leitnant Maim ise asus vaatluspunktis minu aheliku juures, hoolimata vaenlase marulisest šrapnellitulest, juhatas sealt patareituld nii osavasti, et juba esimesed granaadid lõhkesid kohe soomusrongi külje all. Meie patarei haruldaselt tabava tule all ei leidnud nüüd soomusrong enam varju ka raudtee süvendis, vaid sõitis kaugele Porhovi suunas. Sealt lastud suurtükituli ei olnud aga kuigi tabav. Kuid endises põrgus kaotasin siiski kaks meest surnuna ja 10 meest haavatuna.“

Nii kirjeldab lahingut D kompanii ülem junkur Ingermann.

A kompanii, kellele tehti ülesandeks vallutada Andrjušina küla ja sealt kaitsta Karamõševo jaama peale saadetud B ja D kompanii paremat tiiba ning võimaluse korral purustada raudtee, täitis ülesande esimese osa täielikult. Andrjušinas avaldas vaenlane nõrka vastupanu, mispärast küla vallutamine ei tekitanud raskusi. Pärast küla vallutamist oli kompaniil kokkupõrkeid vaenlase ratsaosadega, millised tagasi suruti. Raudtee purustamist ei suutnud kompanii teostada, sest kompaniid märgati vaenlase soomusrongilt ja võeti tule alla. Pealegi ei olnud kompaniil raudtee purustamiseks vastavaid tööriistu ega lõhkeainet. Palja peoga ei saadud midagi teha.

Karamõševo jaama vallutamisel oli Pataljonil võrdlemisi suur kaotus: langes 3 meest ja sai haavata 16 meest. Kõik kaotus oli tingitud vaenlase tabavast suurtükitulest, mille alt ei olnud kompaniisid võimalik

ära viia. Huvitav on Karamõševo jaama vallutamisel asjaolu, et seal ei olnud kuigi tugevat jalaväe lahingut. Vaenlane sunniti taganema peamiselt meie suurtükitelega ja meie kaotused olid tingitud vaenlase suurtükitelest. Lahingkäigu määrajaks oli suurtükituli.

Pärast vaenlase soomusrongi taganemist asusid kompaniid võidu realiseerimisele. Parajasti selleks ajaks saabusid aga jaole ka soomusrongi dessant ja 6. polgu osad, kellede mehed asusid vaenlase mahaäänud ladudest tegema soomust. Vaenlasel jäi suurel hulgal maha mitmesugust varustust, mistõttu jätkus neilegi, kes tulid kohale vaid soomuse tegemise ajaks.

Karamõševo jaama vallutamisel juhtus Pataljoni juhtidega õnnelik vahejuhtum, mis halval juhul lõppenuks nende surmaga. Kohe pärast kompaniide jõudmist Zaroi külla, läksid esimestena Karamõševo jaama kapten Pinka, I leitnant Freiberg ja junkur Ingermann. Jõudnud raudteele, jäid nad binoklitega uurima vaenlase soomusrongi, mis asus jaamast Porhovi pool umbes 400 m. Karamõševo jaamapoolses rongi otsas asus suurtükiplatvorm, millel oleva suurtüki toru oli suunatud piki raudteed. Nad nägid, kuidas avati suurtüki lukk ja ulatati sihturile uus padrun... Nad sööstisid raudteelt jaamahoone varju! Samal ajal aga väljahtas tuli ja gartetš pühkis nende eelmisest seisukohast liiprid ja roopad...! Pataljoni juhtidele määratud lasuga ei jõutud neid tabada! Nad ei olnud veel määratud surmale...

Karamõševo jaama vallutamisega oli täidetud Pataljonile antud ülesanne. 19. juulil algas uue ülesande täitmine Strimuška rajoonist ja juba 21. juuli lõunaks oli see täidetud. Vahemaa Strimuška ja Karamõševo vahel on Pataljoni matkatud teed mööda umbes 40 km, milline maa seljataha jäeti kahe päevaga. 20. juuli õhtul käisid ju skaudid juba Zaroi küla all. Olukord, milles Pataljon selle ülesande täitmisel viibis, oli erakordne. Ei naabreid vasakul ega paremal. Sellest hoolimata jäi aga juhtide ainsaks põhimõtteks: edasi — mida kiiremini, seda parem! Sellest kujuneski Pataljoni pealetung lausa liikumiseks: rännakuks ühes patarei ja voo-ri-ga. Patarei oli kannul ja kohe valmis hävitama märke, mis Pataljoni edasiliikumisele osutusid takistavaiks.

Karamõševo jaama vallutamisega lõppes skautide tegevus Porhovi suunas.

B komp. rms. Alfred Laas.

Vaenlase rinne oli nüüd ka selles suunas läbi murtud; edasi oli tarvis arendada saavutatud edu. Skaudid olid täitnud neile antud ülesande. Uue korralduse järgi jäeti Pataljon varru ja vaenlast jälitama määrati soomusrongide löögiosad ja 6. polk. Skautide juures olnud 4. patarei määrati 6. polgu käsutusse pealetungi toetamiseks Porhovi suunas.

11. Pealetung Porhovi suunas.

Nagu eespool tähendatud, arenes pealetung Porhovi suunas täie hooga. Porhovi grupi juhiks määrati 22. juulil kapten Parts. Grupi koosseisu kuulusid Kuperjanovi partisanid, 6. polk ja Scouts-Pataljon. Sinna juure veel muidugi soomusrongid ja patarei.

Porhovi grupile anti ülesandeks vallutada Bubnova (Ostrovi—Porhovi maantee), Ostrovi—Porhovi maantee, Tšerjohha jõe, Podsevõ jaama (Pihkva—Porhovi raudteel 22 km Karamõševost) ja Jamkina teeristi (põhja pool raudteed) joon. Paremal pool raudteed tungis peale 6. polk, kuna vasakul raudteest Kuperjanovi partisanid. Scouts-Pataljon jäeti esialgu reservi Tšutkova ja Gusaki külla.

6. polgu parem tiib pidi antud ülesande kohaselt toetuma Bubnova küla juurest algavale suurele läbipääsmatule soole, mis asub pikuti loode pool Ostrovi—Porhovi maanteed ja võtab enese alla koguka arvu ruutkilomeetreid. Sellest soost edasi edelasse algab soode ahelik, mis üksteisest lahutatud kitsaste defileedega. See soode ahelik moodustab loodusliku kaitsejoone, mida võimalik kaitsta vähese jõuga.

6. polgu osad vallutasid öösel vastu 24. juulit suure soo ääres Podklinje—šemjakina—Mahnova—Ussadba švanebahhova ja šilova küla joone, s. t. 6. polk oma parema tiivaga ulatus juba suure soo lääneservale, kust edasi minnes polk pidanuks jagunema kahte gruppi. Nende gruppide vahele jäänuks suur 13 km laiune soo, mis ei võimaldanud gruppide vahel sidepidamist. 6. polgu jõud oleksid seega killustatud. Teiseks nõrgendanuks see Porhovi grupi jõudu. Ka ei suutnud 6. polgu I pataljon enam vaenlase poolt hästikaitstud defilee suunas edasi tungida. Tahes-tahmata pidi 6. polk minema tervikuna Porhovi suunas, kuna soo lääneservale jõudnud I pataljon tuli asendada uue väeosaga. Selleks uueks väeosaks osutus reservis viibiv Scouts-Pataljon.

Põhja pool Pihkva—Porhovi raudteed arendas Luuga suunas pealetungi 5. jalaväepolk ühes vene valgetega.

Karamõševost — Ostrovini.

1. Ostrovi grupi asetus 23. juuliks.

Pihkva—Ostrovi raudtee suunas ja paremal pool raudteed ning Veliikajat pealetungival Ostrovi grupil ei olnud kuigi suurt edu. Paremtalt tiivalt alates moodustas Ostrovi grupi: Sakala partisanide ja Katšanova vabatahtlike pataljon, kes asusid 23. juulil Trumleva ms., Zabolotje, Papuši, Kõrgesilla, Davõdova Gora ja Golubova Gora rajoonis. Nimetatud rajoonist 23. juulil alustatud pealetung Oblezova mõisale ebaõnnestus. Pärast seda asusid pataljonid endisesse rajooni, kus organiseerisid kaitset.

Sakala partisanidest ja Katšanova vabat. pataljonist asus vasakul 7. jalaväepolgu I pataljon Herohnova, Krivino, Gribuhhi rajoonis, kust 20. juulil suurtükiväe toetusel ettevõetud kallaletungi järele vallutati Mihhali ja Astaši küla rajoon. Sama päeva õhtul surus vaenlane aga 7. polgu I pataljoni osad tagasi endiseisse seisukohtadesse. Nii jäi rinne sinna püsima umbes juuli lõpuni. Edasi kuni Pihkva—Ostrovi raudteeni puuduvad 7. polgu osade asetusest täpsemad andmed. On vaid teada, et Veliikaja ja raudtee vahel asus III pataljon.

Pihkva—Ostrovi raudteel kursseerisid 2 meie soomusrongi Dulovka jaama rajoonis.

Vasakul pool Pihkva—Ostrovi raudteed tungis peale valgekaardi 1. Ostrovski polk, kes asus umbes Dulovka jaama, Melinka üldjoonel.

Edasi asus suure soo lääneserval 6. jalaväepolgu I pataljon, kelle parem tiib ulatus Ussadba švanebahhovani.

Raudteest paremal teotsevate väeosade üldine pealetung Ostrovi vallutamise eesmärgiga pidi algama 25. juulil kell 03.00. Eelmiste päevade ebaõnnestunud tegevusest tingituna ei suudetud aga paigast liikuda. Nii jäi vaenlane seal oma endisesse asukohtadesse püsima peagu juuli lõpuni.

2. Pataljoni ümberpaigutus liinile.

21. juuli õhtul paigutati Pataljon reservi: A, B ja D kompanii Tšutkovasse ja E kompanii, ratsakomando ning staap Gusaki külla. Nimetatud külades maitsti puhkuse mõnuseid täielikult. Käidi saunas, korraldati riidetust ja relvastust. Puhkuse ajal saabus Tallinnast tagavara-pataljoni likvideerimise puhul täienduseks umbes 100 meest, kes jaotati ühtlaselt kompaniide vahel. Nii sai iga kompanii umbes 20—25 meest.

24. juulil saabus Pataljonile II diviisi ülemalt käsk: rännakkorras liikuda Ostrovi—Porhovi maanteest loode pool asuva suure soo lääne-

Grupp „sõjakaid“ skaute.

servale, seal vahetada 6. polgu I pataljon Šilova—Podklinje joonelt, peale tungida läbi defilee Porhovi—Ostrovi maanteele ja sealt edasi maantee suunas Ostrovi linnale. Eesmärgiks oli Ostrovi vallutamine.

Pataljoni ümberpaigutamisega liinile 6. polgu I pataljoni asemele taheti viimane uuesti suunata Porhovi suunda, nagu see oli kavatsatud juba varemini. Scouts-Pataljon määrati uue ülesande kohaselt Ostrovi grupi koosseisu.

Porhovi suunas oli vaenlase rinne läbi murtud ja pealetung selles suunas arenes jõudsasti. Ostrovi suunas ei saadud aga edasi kuigi palju. Ka selles suunas taheti nüüd vaenlase rinne läbi murda ja kiire löögiga vallutada Ostrov. Löök vaenlasele kavatseti anda Porhovi—Ostrovi maantee suunas, s. o. vaenlase paremalt tiivalt. Samal ajal pidid aga teised Ostrovi grupi koosseisu kuuluvad väeosad algama pealetungi rindelt ja paremalt tiivalt sama eesmärgiga.

Teiste väeosade pealetung pidi algama 25. juuli varahommikul. Scouts-Pataljoni, kes pidi moodustama meie vasaku tiiva löögirusika, tegevus teiste väeosade pealetungiga oli ühtlustamata, kuid Pataljonil kästi teotseda kiiresti. On arusaadav, et Pataljon pärast käsu saamist ei jõudnud kuidagi moodi liinile 25. juuli hommikuks. Selleks oli vahemaa väga suur — umbes 35 km. Tahes-tahmata pidi löögigrupi tegevus algama hiljemini teiste väeosade pealetungist.

Saanud uues suunas pealetungimiseks käsu, hakati kohe valmistuma väljaastumiseks. Rännaku algus määrati kindlaks 25. juuli hommikuks.

Maršruut valiti läbi Okladi—Rõkova—Laneva Gora—Labenska—Ussadba švanebahhova—Prudõ—Filanova—Gilištše. Viimane küla asub Ostrovi—Porhovi maanteel.

Pärast väsitavat rännakut jõuti õhtuks Labenska, Trošova, Maskvina ja Alessova küla rajooni, kuhu Pataljon paigutati öökorterisse. Pataljoniülem ühes kompanii-ülematega sõitis edasi tutvunema maastiku ja olukorraga. Liinil kohati 6. polgu I pataljoni mehi, kes skautide juhid juhatasid I pataljoni ülema vaatluspunkti, mis asus Gubina küla rajoonis. Seal tutvuneti uue olukorraga. Uus ülesanne ei pastnud kuigi roosiline, sest eelolevat defileed kaitses vaenlane väga tugevasti. Kindlasti oli tarvis lüüa ägedaid lahinguid.

Päevase kiire rännakuga jõudis Pataljon küll seljataha jätta hulga kilomeetreid, kuid sellel kiirusel oli ka oma halb. Nimelt ei jõudnud Pataljonile nii kiiresti järele majandus- ja lahingvoorid. Teed olid liivased, seepärast raskete vooride liikumine aeglane. Kompaniidele liikusid järele vaid väliköögid. Pärast lõunatamist taheti hakata valmistama õhtusööki, kuid selleks puudusid vastavad produktid. Pärast öökorterisse paigutamist oodati voori järelejõudmist, kuid seda ei olnud aga näha saabuvat. Meeskonda ähvardas söögita jäämine. Seda ei tohtinud aga juhtuda. Rännak kuuma ilmaga liivaseil teil ei olnud sugugi kerge. Mehed olid kurnatud. Nad pidid kosumiseks saama tugevasti süüa. Seal lahendati aga produktide küsimus rekvireerimise teel. Tühi kõht ajas mehed tööle. Iga kompanii asus toiduaineid hankima omal algatusel ja viisil. Tulemus oli muidugi see, et igal kompaniil oli ka erinev toit. Hariliku ingliskeelse asemel oli sel õhtul igal kompaniil värskest lihast valmistatud supp. Ühel kompaniil lambalihast, teisel kanalihast, kolmandal hanelihast jne. Näiteks olid D kompanii mehed rekvireerinud 27 hane ja neist keetnud suppi. Supp oli pealtnäha küll isuäratav, kuid niivõrd rasvane ja vänge, et paljud mehed ei võinud seda süüa. Need pidid muidugi leppima ainult hane lihaga!

3. Pataljoni tegevuskava ja koosseis.

Öö jooksul puhati korralikult välja. 26. juuli hommikul algas juba lähenemine. Oli andmeid, et vaenlane asus Fofonkova—Šilova—Prudõ—Tupitsõna joonel. Seal oli vaja vaenlane taganema lüüa ja kiiresti vallutada umbes 2 km laiune defilee kahe läbipääsmata soo vahel. Pärast defilee vallutamist oli tarvis kiire löök Porhovi—Ostrovi maantee suunas anda vaenlase Ostrovi grupi paremale tiivale ja selle läbimurdmise järele vallutada Ostrov. Löök Ostrovile pidi olema kiire eriti seepärast, et kahe soo vahelist defileed pärast sellest läbimurdmist ja Ostrovi suunas pealetungimist ei suudetud kaitsta meeste vähesuse tõttu. Tuli kiiresti

luua ühendus parempoolse grupiga. Samal ajal pidid parempoolsed naaberväeosad rindelt Pihkva—Ostrovi raud- ja maantee suunas ja paremalt Irboska—Ostrovi maantee suunas peale tungima Ostrovile.

E komp. rms. *Aleksander Kolvik*.
Langes 19. 7. 19. Vassileva küla
vallutamisel.

Pataljoni lahingjõud oli pealetungi alguseks umbes: 10 Maximi, 11 Levisi, 12 Madsenit, 20 mõõka ja 350 tääki. Peale selle oli Pataljoni käsutuses sel pealetungil endiselt välipatarei nr. 4 leitnant Maimi juhatusel.

Pataljoni juhtivas koosseisus ei olnud vahepeal muudatusi. Kompanii ülemaiks olid: A kompanii — ohv. aset. Arras, B kompanii — ohv. aset. Tikkar; D kompanii — junkur Ingermann ja E kompanii — leitnant Zupsmann; ratsakomando — ohv. aset. Nurmberg. Peale kompanii-ülemate oli kompaniides ohvitsere kohal õige vähe. Paljud neist olid haiglas või tervisparanduslikul puhkusel. Needki kohalolevad olid enamikus ohv. aset. ja junkrud.

Sõdurite meeleolu oli hea. Neid tiivustas möödunud võidukäik Karamõševo jaamani ja varemini ihaldatud Ostrov. Nüüd oli juhus minna vallutama üht linna, kroonimaks sellega oma võite!

4. Taanlased.

Scouts-Pataljoni käsutusse määrati Ostrovi operatsiooniks ka Taani kompanii leitnant Christenseni juhatusel. Taani kompanii moodustas Pataljonile tõhusa toetuse. Kompaniis oli umbes 120 meest 17 kk. Madseniga. See oli juba meie oludes nimetamistvääriv abijõud. Taanlased kujutasid endist väga distsiplineeritud ja vahvat üksust. Mehed olid enamikus hästi riietatud ja varustatud. Üldse oli esimene mulje taanlastest väga hea, kelledelt võis loota väärikat abi. Ja selles ei tarvitsenud pettuda.

Taanlaste tegevusest meie Vabadussõjas kirjutab pikemalt „Uudislehes“ Taani kompanii ülem kolonelleitnant R. C. Borgelin. Kahjuks ei olnud aga kolonelleitnant Borgelin isiklikult juhatamas taanlaste tegevust Ostrovi operatsioonis, mispärast see osa tema kirjutuses on kas lühem ja üldsõnalisem või vaid pisiasjade loetlemine. Siiski on aga selles

kirjutuses palju huvitavat ja omapärast, mispärast sellest käesolevasse põimitakse katkendlikke tsitaate.

Pihkva—Ostrovi ja Pihkva—Porhovi raudteede vahelises sektoris opereerisid juulikuul lõpus Ostrovi linna sihis Scouts-pataljon, 1. Ostrovski polk, soomusrongid (nr. 3) ja kapten Maimu patarei. Nende osade ülesanne oli vallutada Ostrovi linn kahe ainsa läbipääsu (defilee) kaudu soode vahelt, milliseist esimese moodustas Pihkva—Ostrovi raudtee ja maantee vall (muldkeha) ja teise — Prudõ kitsas kuivamaa seljandik ida pool raudteed. Esimesel läbipääsul opereeriv Ostrovski polk sai tõhusat toetust soomusrongidelt, kes pääsid küll ainult Dulovka raudteejaamani.

Scouts-pataljon püüdis Ostrovile kõrdvalt läheneda Prudõ läbipääsu kaudu, saades toetust kapten Maimu patareilt, kellel räbalate teede tõttu edasipääsmine oli ääretu raske. Need kaks lahinguüksust pidasid omavahelist sidet ja said operatiivkäske kapten Munneri kaudu, kelle asukoht oli Tšerskoje raudteejaamas.

Viimati nimetatud lahinggrupi vastu teotsesid vaenlase poolt Viljandi kommunistlik kütirügement ja Sorksepa üksik ratsasalk, kellele peale puhtvene üksuste lisandusid ka mõned hiinlaste salgad...

..... Tuletame meele ka kapten Maimu, kes mõnda aastat juba maa-mullas puhkab, ja ta vahvat patareid. Kapteni käsutuses oli Ostrovi lahinguis 4 suurtükki (18-naelased inglise kiirlaskjad), millistega ta mõistis teha lausa imet, ajades punaseid paanikasse. Sellal, kui ta kaks suurtükki tulistasid tagalat, kihutas ta kahe ülejäänuga päris eesliinile ja avas siit vaenlase pihta kiirtule. Venelased ei uskunud, et patarei võib nii kiiresti ja lähedalt teotseda, ning arvasid, et eestlased on leiutanud mingi uue ja hirmsa sõjarelva. Muuseas leidis Prudõ läbipääsu kohas üks vana ja lõhutatud raudtee, mille tamm ja sillad olid alles, kuid roopad tükati kadunud. Vaenlane, nähtavasti pidades Maimu patareid soomusrongiks, põletas kabuhirmus kõik sillad lagunenuid raudteel, mida patarei nagu nii poleks iial saanud kasutada.

25. juuli 1919.

Sinna, kus teotsesid kapten Pinka ja kapten Maim, määrati ka meid. Värske ja puhanud jõuna pidime toetama opereeriva grupi vasakut tiiba, pidades ühtlasi sidet 6. jalaväerügemendi osadega, haarama Ostrovi linna rohkem vasakult. Ning kui kapten Pinka 25. juulil Pihkvast sai ametliku kirja, „*Scoutide pataljoni ülemale. Saadan ühe roodu taanlasi teie käsutusse. Eesti Vabariigi Pihkva komandant lipnik Lepp*“, siis saabus sama päeva õhtuks Tšerskaja raudteejaama ešelon minu kompaniiga. Karm sõda võttis mu poisse siin vastu: manööverdasiid soomusrongid ja üsna lähedalt kostis lahingumüra nagu lakkamatu kõuemürin. Rutati mahalaadimisega, kuid enne saabus pime ja pilves suveöö. Kompanii käsutati raudteejaamast kolm kilomeetrit eemale heinamaale, kus leidis heinaküüne ööbimiseks.

26. juuli 1919.

Mõni lühike tund puhkust ja varahommikul, pärast sooja kohvi joomist, jätkus kiire rännak eesliini poole. Raske oli meestel orienteeruda. Vene keelt minu ajutine asetäitja leitnant Christensen ei mõistnud. Noormees pidi eesliini otsides kaotama pea, kui mitte keelioskaja Claussen teda poleks hädast välja aidanud. Meestal oli tundmus, nagu põgeneks front

nende eest ja nagu ei jõuaks nad iial sinna, kus vajatakse abivägesid. Lõpuks ometi leidis kompanii patarei, mis parajasti tulistas. See oli kapten Maim. Aga samal ajal külvas Stanki külas asuv vaenlase patarei

Kapten (kol.-leitn.) *Richard Borgelin*
VR I/2. ja II/3. Taani kompanii
ülem.

ka Maimu torusid šrapnellidega. Ja selle tulevihma alla sattus mu meeskond. Üks šrapnellikuul tungis ühel mu meestest läbi kiivri ja teine lõi temal puruks kaks ribikonti. Veel paarsada meetrit suutis mees edasi jooksta ja siis langes jõuetuna kokku. See rasketihhaavatu oli esimene ohver meie tulevaste ohvrite pikas seerias...

Ahelikku paisatuna liikus kompanii täies lahingkorras edasi. Jõudnud umbes Prudõ läbipääsu kohale, avati väikesest külakesest, kus ka kirik ilutses, tuli mu meestele. Tekkis äge lahing, kus seitse vaenlast tegi oma eluga lõpparved. Ilmnes imelik asjaolu: vaenlane oli tunginud kapten Pinka pataljonile seljataha! Selliseid asju võis siin soode ja rabade rägastikus üpris kergesti juhtuda. Suur õnn, et Eesti väed sealt nii väheste kaotustega pääsivad. Koos skautidega tungisime edasi ja kihutasime vaenlase Stanki külast välja, kus keskpäeval oli asunud Maimu pommitanud patarei. Ööbiti lagedal väljal, mõni kilomeeter Stankist edasi. Meil kaotusi sel päeval enam ei olnud.

Maastik, mis Ostrovi ees lahingtegevuseks kõigiti oli ebasoodus, paistis kolonelleitnant Borgelini panoraamis järgmisena:

Raba, soo ja padrik.

Kahe-rööpapaariline esimeseklassi raudtee viib Pihkvast Ostrovi poole ja sealt edasi Varssavini, Poola pealinnani. Kunagi kihutasid siin uhked ekspressrongid ja endise Peterburi valitseva klassi võsud aina haigutasid igavalt, vaadeldes läbi luksusvagunite akende kiiresti mööduvat üksluist ja vaest maastikku. Ostrov, nii on linnakese nimi, mis ei asu Pihkvast kuigi kaugel. Ostrov tähendab eesti keeles saar. Kuid mitte vesi ja merelained ei ümbritse seda saart, vaid vesine, soostunud ja vilets maapind. Soode vahel, üksikuil kuivemal kinkudel leidub siin ümbruses rohkesti vene külakesi. Kõik siin on puhtvene päritoluga elanikud, kirikute sibulkuplid ja kitsaist põlluribadest lõhestatud maisamaa lagendikud ning isegi kuumad suveilmad on siin kuidagi venepärased. Ning vene moodi lõigati seal äsjaküpsenud rukist: naised sirpidega reas põimamas. Taanlased aina imestasid, sest nende kodumaal ragistasid rukkipooldudel juba ammugi traktoreid ja isesidujad.

Selline oli Ostrovi lahinguvälja meeleoluline vaatlemine 1919. aasta kesksuvel. Aga nüüd hindame ka olukorda sõjaliselt. Läbi soode ja rabade on vähe läbipääse, vähe käidavaid teid. Raudteele jookseb ida poolt paralleelselt ainus maantee, mis viib Pihkvast Ostrovisse ja sealt võibolla igasse laia Venemaa kaare.

Veliikaja jõge, mis voolab läänest rööbiti raudteega, ei saa ju muidugi pidada liiklemist soodustavaks. Sõjalises mõttes, eriti pealetungijaile, on Ostrovi ümbruses võidelda raske. Eeskätt mõjutab sõjaoperatsioone pidurdavalt korrallikkude ühenduste puudumine, sest ei saa järele vedada ei varustust ega raskeid suurtükke. Teiseks — kohalikud elanikud tunnevad täpselt maastikku, teavad vähematki tihniku jalgrada, samuti nagu meie vaenlane. Sellepärast tekkis seal sageli väga kardetavaid olukordi: arvates, et seisukohad on täiesti kindlad, selgus ootamata, et vaenlane oli siiski juba seljataha tunginud ja ähvardab meid nagu pihtide vahel puruks pigistada.

Kui mina esimest korda hindasin Ostrovi ümbruse maastikku, siis tuli mul meele kuningas Hansu traagiline lahingukaotus Ditmarskeni soodes, kus läks jäävalt kaotsi ka Daneborgi algupärane lipp, mille Valdemar tõi kodumaale Tallinnast. Kartsin tõsiselt, et mind mu kompaniiga Ostrovi soodes tabab sama saatus ja meie kaotame veel kord Daneborgi au. Õnneks oli saatus siin padrikus meile siiski veidi armulisem: taanlaste ridadest niitis vaenlase tuli küll 9 noort elu, 4 sõdurit langes vangi ja palju, palju haavatuid oigas siin metsikuis rabades, aga Daneborgi lipu au suutsime siiski säilitada.

5. Läbimurdmine vaenlase rindest.

26. juuli hommikul lähenes Pataljon täies lahingukorras, kuni kohati kaitsele asunud vaenlasega šilova—Prudõ joonel. Meie patarei, mis kogu aja liikus jalaväe kannul, seati kiires korras positsioonile vaenlase kindlustatud asukohtade tulistamiseks. Suurtükitali oli täpne ja mõjuv. Vaenlane ei suutnud välja kannatada suurtüki-, kuulipilduja- ja püssituld. Ta taandus Prudõ küla eelseilt positsioonidelt. Kohe vaenlase kannul tormasid külla skaudid. Prudõ oli vallutatud, kuid see oli vaid üks küla

Sidekomando 1919. a. sügisel. Keskel komandoülem junkur A. Muchel.

pikast külade ahelast selles paari kilomeetri laiuses defilees. Oli ilmne, et selle defilee alguses teeb vaenlane meeletu katseid meie peal tungi tagasi lüüa või vähemalt kinni hoida. Ja mujalt Pataljonil läbi-pääsuvõimalusi ei olnud. Tuli raiuda tee läbi vaenlase rinde, mis oli kord ühes, kord teises külas, nagu oleks seal üksteise taga olnud mitu positsiooni. Positsioonid defilees olid vaenlasele ainsaks soodsamaks tee sulgemiseks. Murtud seal nende jõud, oli tee Ostrovile vaba, sest tagapool ei leidunud neile häid positsioone. Pealegi oluks seal meie jõudude edasitungi takistamine palju raskem, kui mitte hoopis võimatu.

Pärast Prudõ küla vallutamist kasutati vaenlase ridades tekitatud segadust kiireks edasiliikumiseks. Taheti takistada vaenlase uuele positsioonile asumist. Kiirusest tingituna ei jõutud läbi vaadata ja vaenlasest puhastada kõiki teest kaugemalolevaid külasid ja metsatukki. Ei olnud siis midagi imestada, kui taanlased pärast Prudõ vallutamist Pataljoni seljataha jäänud vaenlasega kokku põrkasid.

Edasiliikumine vaenlase kannul arenes nüüd juba taanlaste abiga väga jõudsasti. Ja mis peasi, liikus edasi ka hüppeina rühmade kaupa meie patarei. See oli kohe valmis tulistama ja segi paiskama vaenlase suuremaid kogunemisi. Patarei kiiret edasiliikumist soode vahel olevaid halbu teid mööda ei kujutanud vaenlane nähtavasti endale ette. Seepärast pidasid nad meie patareid soomusrongiks, mille eest nad lõhkusid ja põletasid vanal raudteetammil olevaid sildu. Vaenlase taganemisele andis see nende ettekujutus juure palju ärevust, kuid skautidele valmistas lõbusat meeleolu.

Kallaletungikorras liikusid kompaniid edasi kuni Pahhomova, Holo-dova, Väike-Višnegi küla jooneni, kust vaenlane avaldas visa vastupanu. B kompanii, kes liikus Pahhomova küla peale, sattus tugeva tule alla. Et vaenlast kiiremini sundida kaevikuist lahkuma ja teda natuke hirmutada, selleks läks B kompanii rms. Tarri ühes 4 vabatahtlikult sooviavaldanud mehega ringi läbi metsa vaenlasele seljataha. Jõudnud varjatud liikumisega peagu vaenlase lähedale, kohati ootamatult üksikut vaenlase gruppi. Viivitamata tormati vaenlase grupile kallale, misjuures sai surma kolm punaväelast ja võeti vangi üks mees. Kui seal üldse läheduses oli rohkem punaseid, siis pääsid need põgenema. Rohkem mehi igatahes skautide teele ette ei sattunud.

Rms. Tarri jättis vangi ühe skaudi valve alla metsa, kuna ise kolme mehega tormas hurraatades metsast välja ja ründas vaenlase kaevikuid.

Samal ajal ründas B kompanii Pahhomova küla rindelt tugeva kuulipildujatule toetusel. Vaenlane, kes asus küla ees positsioonil, sattus rindelt ja seljatagant korruga ründavaist meestest segadusse. Vaevalt said nad aru, et seljatagant ründajaid oli kõigest 4 meest. Piiramise efekt

oli aga täielik. Segadusse sattunud vaenlane ei avaldanud enam vastupanu, vaid nende ainus mure näis olevat eneste päästmine.

Esimesena tormas vaenlase kaevikusse rms. Tarri ja surmas kuulipilduja juures askeldava punaväelase. Samuti tabas ta kuul põgenevat hiinlast, kellel oli seljas rk. Maximi kere. Kaevikust, endisest kuulipilduja asukohast, haaras ta kaasa kaks rk. linti ja jooksis hiinlase kõrval lamava Maximi kere juure, laadis selle, seadis üles kivi peale ja avas tule taganeva vaenlase pihta.

B kompanii rünnak oli nii hoogus, et nad tormasid külla kohe vaenlase kannul. Vaenlane näis olevat täielikult pea kaotanud, mispärast nad ei saanud arugi, kust oli nende taganemistee läbi lõigatud, või kus oli see vaba! See segadus võimaldas B kompaniil vangistada üldse 23 punaväelast, saada 4 rk. Maximi, 2 koormat padruneid, püsse ja muud varustust. Punaseil jäi maha ka rohkesti surnuid ja haavatuid. B kompaniist nõudis Pahhomova küla vallutamise ohvriks langenuna ühe ja haavatuna kaks skauti.

Tugevamat vastupanu avaldas vaenlane ka Stanki külast. Ühisel jõul taanlastega löödi vaenlane ka sealt taganema. Nagu selgus, oli varemalt külas asunud vaenlase patarei, mis varemalt tulistas meie patareid ja ahelikke. Nüüd näis vaenlase tugevam vastupanu murtud olevat. Edasi algas tiheda metsaga kaetud maastik, mis kõigiti soodustas meie lähinemist.

Õhtuks jõudis Pataljon ühes Taani kompaniiga Navoloki—Gorjaino juonele. Seega oli päeva jooksul üldse edasi tungitud 17 km, sellest pool maad ägedaid lahinguid lüües. Nüüd oli vaenlase vastupanu defilees täielikult murtud ja Pataljon selle kaitsja. Päeva jooksul peeti küll rida ägedaid lahinguid, kuid seega saavutati ka eesmärk.

6. Olukord 27. juuliks.

Ostrovi suunas teetsedes vallutas Pataljon 26. juuli õhtuks defilees kahe läbipääsmatu soo vahel. Defilees oli Pataljoni julgeolek tagatud, sest mõlemad tiivad toetusid suurile soile, kust vaenlast ei oodatud. Pataljoni edaspidine tegevus aga muutus kardetavaks. Soode lõppedes jäid lahti-seks mõlemad tiivad. Naabrite tegevusest ja asetusest puudusid andmed. Teati vaid, et parempoolse soo põhjaservas asus 1. Ostrovski polk. Millal viimane sealt pealetungi algab, sellest ei olnud mingit teadet. Vasakul pool suurt sood pidi eelmiste andmete järgi asuma 6. polgu parem tiib Bubnova küalani ja sealt edasi itta mööda Ostrovi—Porhovi maanteed.

Kas 6. polgu osad olid nimetatud jooneni välja jõudnud, selle kohta puudusid samuti teated.

6. polgu olemasolu Ostrovi—Porhovi maantee joonel ei osutunudki Pataljonile nii tähtsaks, et oleks pidanud jääma ootama nende poolt tähendatud tee vallutamist. Vasakule ulatuv suur soo, mille kaguserva mööda jookseb Ostrovi—Porhovi maantee, lahutas 6. polgu osad Patal-

Kuulipildujakomando
rms. *Edgar Adamson*
VR II/3. Sai Ivanovo Boloto all
haavata.

jonist, ja suure vahemaa tõttu ei olnud nendega üldse võimalik sidet luua ega ka pidevat sidet alal hoida. Seepärast pidi Pataljon vasaku tiiva julgeolekut ikkagi teostama iseseisvalt, hoolimata sellest, kas vasakpoolse naabriga sidet oli või ei. Ja tiiva kindlustamine vasakult oli tõsiselt raske ülesanne. Oli teada, et seal teotse vaenlasel üks ratsaväeüksus eestlasest juhi Sorksepa juhatusel. Juhi nime järgi kutsuti ka seda üksust lihtsalt Sorksepa ratsaväeks.

Parempoolse naabriga sideloomine oli hädavajalik. Sideloomine selles mõttes, et 1. Ostrovski polguga oma tegevust ühtlustada. Üheaegne pealetung kahest suunast pidi viima eesmärgile — Ostrovi vallutamisele.

Side Ostrovski polguga küll loodi, kuid koostöö lootused purunesid täielikult.

Venelasist ei olnud üldse asja. Nad olid ja jäid suure soo põhjaservale. Võis loota nende edasitulekut ainult sel juhul, kui vaenlane kuni raudteeni lõuna poolt sood minema kihutatud. Ka selle ülesande täitmine oli Pataljonile kardetav.

Ootamata parempoolse naabri abi, otsustati pealetungi jätkata omal jõul. Selleks oli kahtlemata parim aeg 27. juulil, millal vaenlane arvati olevat segaduses celmise päeva ebaedu puhul. Arvatavasti ei suutnud vaenlane ennast öö jooksul uuesti organiseerida. Tähendab: Pataljoni löök pidi segama vaenlase uue vastupanu organiseerimist. Kõige selle juures kavatseti ka Ostrovi vallutamist omal jõul. Taheti samuti kiiluna läbi tungida vaenlase rindest, nagu see sündis Karamõševu jaama vallutamisel. Sellega oleks halvatud vaenlase tegevust ja see oleks omakorda soodustanud parempoolsete naabrite pealetungi.

7. Pealetung 27. juulil.

27. juuli hommikul jätkati eelmisel öhtul poolelijäänud pealetungi.

Laiutamine Navoloki—Gorjaino joonelt pidi arenema kolmes suunas. Parempoolne grupp — D kompanii — pidi peale tungima Navoloki—Fedorõgina—Baranovo—Tarakanova suunas ja puhastama vaenlasest suure soo lõunaservas asuvad külad ning kindlustama peajõudude julgeolekut paremalt. Keskmise grupp — B, E ja Taani kompanii — kes moodustasid peajõu, pidi oma löögi suunama Zimarki—Trekovštšina—Gilištše ja Porhovi—Ostrovi mnt. suunas. Keskmise grupi peamiseks ülesandeks oli Porhovi—Ostrovi maanteele väljajõudmine. See tehtud, pidi pealetungi arendatama maantee suunas Ostrovile. Vasakpoolne grupp — A kompanii — pidi kaitsma Pataljoni vasakut tiiba. Selleks pidi ta enne vallutama Nikolskoje ja Poddubje küla ja selle järele sulgema Porhovi—Ostrovi maantee teederistil. A kompanii ülesanne oli väga laiaulatuslik ja seega ka raske. Oli teada, et vasaku tiiva vastas teotses Sorksepa ratsavägi, kes võis ilmuda kord siit, kord sealt. Sellest tingituna tuli osa kompaniist asetada ka üle Porhovi—Ostrovi mnt. Podmošje—Baranova küla rajooni, et sealt sulgeda soodevahelist läbikäiku Smõkalovo peale. Sealt edasi lõuna poole muutub maastik soiseks, kus puuduvad ühendusteel ja seepärast vaenlasel teotsemine raskendatud. Sellest hoolimata ei võinud aga seda suunda lugeda täiesti kindlustatuks.

Edaspidine tegevus oli peale kõige muu raskendatud ka seepärast, et maastik oli kõigile juhtidele kui ka meestele tundmata. Ja mis veel

hullem, puudusid ka ümbruskonna kaardid. Neid jätkus vaid igale kompanii-ülemale. Kompaniide ülesanded olid aga sedavõrd laiaulatuslikud, et rühmadel tuli teotseda iseseisvalt, lahus teistest. Säärane tegevus aga nõuab, et vähemalt igal rühmaülemal oleks pidanud olema kaart. Seda aga ei olnud. Nii oli orienteerumine tundmatul maastikul peagu võimatu.

D komp. rms. *Karl Toots*.
Suri haavadesse.

D komp. rms.
Richard Saviak.

Pealetung 27. juuli hommikul arenes võrdlemisi edukalt. D kompanii, pärast vaenlase nõrga vastupanu murdmist Fedorõgina ja Baranovo külas, lähenes Tarakanova külale, kus vaenlane avaldas tugevat vastupanu. Kompanii vallutas kiire kallaletungi ja rünnakuga küla. Samal ajal koondas aga vaenlane oma tugevad jõud ja tuli vastukallaletungile, kuid see katse löödi D kompanii poolt tagasi. Pärast ebaõnnestunud kallaletungi taandus vaenlane Pogorelkova suunas.

D kompanii asus ööseks: üks rühm Tarakanovasse ja kaks rühma Baranovasse.

Peajõud vallutas hommikul Tsrekovštšina küla ja arendas edu laial rindel Porhovi—Ostrovi mnt. suunas. Vallutati terve rida külasid, kust ei leitud vaenlase vastupanu.

Tugevat vastupanu avaldas vaenlane Nikolskoje külast, mille peale suunati ühes A kompaniiga ka Taani kompanii. Esimene meie rünnak löödi vaenlase poolt tagasi. Selle järele valmistusid kompaniid uuele rünnakule. Teist rünnakut ei suutnud vaenlane enam murda, vaid taganes külast üle maantee Baranova suunas. Nikolskoje küla vallutamiseks oli murtud vaenlase vastupanu defilee ja Porhovi—Ostrovi maantee vahelistes külades ning välja jõutud nimetatud maanteele.

Maanteele väljajõudmise järele hakkas peajõud liikuma piki maanteed Ostrovi peale, kuna A kompanii asus vasaku tiiva kaitsmisele.

Murdnud vahepealsed vaenlase vastupanuavaldused, jõudis Pataljon õhtuks Baranovo—Tarakanova—Barankova—Smõkalovo—Podmošje joonele. Vastu ööd tegevust edasi ei arendatud, sest päeva jooksul ei saadud mingisuguseid teateid olukorra kohta ei ülemuselt ega ka naabrilt, mispärast oletati parempoolsete naabrite mahajäämist. Alles õhtul jõudis pataljoniülema II diviisi ülema abilt polkovnik Pindingult operatiivkäsk nr. 9:

Nimetan Ostrovi grupi ülemaks 5. polgu ülema abi kapten Munneri. Tema alla kuuluvad 7. polgu III pataljon, Scoutide pataljon ühes Taani rooduga. 2. srt. polgu välipatarei nr. 4, 2 roodu 5. polgust ja 1. Vene Ostrovski polk. 7. polgu ja Sakala partisanide grupil, mis paremal pool Veliikaja jõge, toetada kapten Munneri operatsiooni Ostrovi vallutamiseks. Pärast Ostrovi vallutamist nimetan kapten Munneri ajutiselt Ostrovi garnisoni ülemaks. 7. polgu osadel kaitsta Ostrovi lõuna poolt Slõkova Gora—Lutskina joonel; 1. Ostrovski polgul Lutskina—Mankovo—Raduhhina joonel. Scoutide pataljon ja 5. polgu roodud jätta Ostrovi reservi. II diviisi ülema abi polkovnik Pinding.

Peale operatiivkäsu saadi samal õhtul kapten Munnerilt andmeid naabrite asetuse kohta. Seega kujunes Ostrovi grupi asetuse 27. juuli

õhtuks: paremal pool Pihkva—Ostrovi raudteed kuni Veliikajani 7. polgu III pataljon Makarova—Romanova küla joonel, vasakul pool raudteed 1. Ostrovski polk Nehnova—Suslova—Svileneva—Troitskaja joonel ja edasi üle suure soo Scouts-Pataljon ühes Taani kompaniiga ja välipatarei nr. 4 varemalt nimetatud joonel. Vasak tiib oli Pataljonil endiselt lahtine.

Ostrovi grupi ülema nimetamisega võis loota nelja väeosa tegevuse paremat ühtlustamist, mis siiani kahjuks puudus. Selles lootuses tuli aga täielikult pettuda. Nagu näitas edaspidine tegevus, ei suutnud millegipärast edasi liikuda ega oma ülesannet täita ei 1. Ostrovski polk ega ka 7. polgu III pataljon.

8. Pealetung Ostrovile 28. juulil.

27. juuli õhtul saadud operatiivkäsus ei olnud küll Pataljonile määratud aega pealetungi algamiseks. Samuti ei teatud, millal algavad pealetungi parempoolsed väeosad. Ilma et oodata uusi korraldusi, asus kapten Pinka tegema ettevalmistusi pealetungi algamiseks 28. juuli hommikul. Nagu juba eespool tähendatud, ei võinud skaudid säärases olukrras, kus vasak tiib ja osalt ka seljatagune kaitseta, jääda kohale ootama, kuni algab üldine pealetung grupi juhi käsu põhjal. Selles olukorras tuli teotseda kiiresti, et murda läbi vaenlase asetusest ja luua side parempoolse grupiga veel enne, kui vaenlane jõuab esimesest hoobist toibuda. Algatus pidi hoitama oma käes. Kapten Pinkal valmis ka eelmise operatiivkäsu põhjal otsus ülesande täitmiseks. Ta lootis, et 1. Ostrovski polk ja 7. polgu III pataljon soomusrongide toetusel Pihkva—Ostrovi raudtee ja maantee suunas pealetungi alustavad 28. juulil. Samal ajal tahtis ta Pataljoniga peale tungida Porhovi—Ostrovi maantee suunas. Taani kompanii pidi seejuures liikuma vasakult poolt maanteed ja E ja B kompanii teest paremalt poolt. A kompanii pidi endiselt jääma Poddubje—Podmošje küla rajooni ja nüüd juba kindlustama Pataljoni seljatagust. Vasaku tiiva kindlustamine osutus pealetungisuuna edelasse pööramisega täiesti võimatuks. D kompanii pidi niikaua kaitsma Pataljoni paremat tiiba Tarakanova—Jartsova Bassova suunas, kuni loodud side 1. Ostrovski polgu osadega.

Öösel vastu 28. juulit tehti pealetungiks kõik ettevalmistused. Öö jooksul oli ka vaenlase poolt organiseeritud vastukallaletungi Pataljoni tagasipaiskamiseks läbi defilee. Juba varahommikul märgati vaenlase eelosade lähenemist, siin-seal meie eelosadega kohta-

N-allohviter *Adolf Blum*. Rms. D kompaniis. Sai Kõrge-mäe all haavata.

mist ja paremal tiival isegi tugevamat pealetungi. Sellest kõigest järel-
dati, et vaenlase poolt on oodata üldist vastupealetungi. Pataljon ei
tohtinud aga säärases olukorras kuidagi anda algatust vaenlasele. Tekki-
nud olukorras osutus enese kaitsmine võimalikuks ainult pealetungi
jätkamisega — s. t. algatuse enese käes hoidmisega. Passiivne kaitse
näis olevat mõttetu. Lahtiste tiibadega ei olnud Pataljon 14 km pikku-
sel rindel võimeline vastu võtma vaenlase lööke. Või teiste sõnadega:
Pataljon oluks sunnitud taanduma. Ühes Pataljoni taandumisega
tulnuks matta jäävalt maha lootused Ostrovi vallutamiseks. Seega tuli
28. juuli hommikul valida üks lahendus kahest võimalikust: kas jätkata
iseseisvalt pealetungi, või taanduda ja kaitsta ennast defilees. Esimene
lahendus tähendas Pataljoni asetamist veelgi raskemasse olukorda, kuid
see oli lähedane ülesandele. Teine võimalus tähendas Pataljoni kindlat
pääsmist, aga ühtlasi ka lubamatut tegevust, mis võis kaasa tuua ette-
nägematuid komplikatsioone.

28. juuli varahommikul tungis vaenlane peale Tarakanova külas
asuvale D kompanii rühmale. Vaenlase pealetungi ei suutnud üks rühm
tagasi lüüa, mispärast see taandus teiste rühmade juure Baranovosse.
Nüüd lähenes ka vaenlase ahelik Baranovo külale, saadetud suurtüki-
tulest. D kompaniil puudus küla ees soodus positsioon. Kompaniülema
poolt paigutati nüüd kompanii külast tahapoole künkaile, kust oli hea
tulistamise võimalus küla ette. Ühtlasi teatati sündmusest kohe kapten
Pinkale ja paluti toetuseks meie suurtükitald, et vastukallaletungiga
uesti vallutada Tarakanova küla.

Pataljoniülema kapten Pinka poolt saadeti D kompaniile appi E
kompanii leitnant Zupsmanni juhatusel ja patareist üks suurtükk. Abi
jõudis kohale õigel ajal, kui vaenlane lähenes Baranovo külale. Ülevaade
olukorrast oli juuretulnuile korruga selge. Asuti kohe kahe kompaniiga,
suurtüki otsesel toetusel, vastukallaletungile. Vaenlane, kes oli küll
arvuliselt ülekaalus, taandus pärast nõrga vastupanu avaldamist. Kompa-
niid vallutasid Tarakanova, Podberezkova ja Pogorelkova küla.

Vahepeal olid ka B ja Taani kompanii suurtükitald toetusel alusta-
nud pealetungi. Hoogsa pealetungiga vallutasid nad samal ajal, millal
D ja E kompanii vallutasid Pogorelkova, Kisseli küla. Vaenlane tuli
neile seal küll vastukallaletungile, kuid see üritus likvideeriti nimetatud
kompaniide poolt.

Taani kompanii 28. juuli hommikuse tegevuse kohta kirjutab kolo-
nelleitnant Borgelin järgmist:

... Smõkalovo küla juures, kus olid meie, taanlaste, seisukohad, sai
raskesti haavata Tartu päritoluga taanlane Glaussen. Önn oli siiski mehe
poolt. Eelmisel päeval oli üsna tema lähedal lõhkenud vaenlase granaat.
Mees pääses surmast ka seekord vaid õnne läbi. Selle juhtumi mälestuseks

korjas ta maast mõned granaadikillud ja pani vasakusse rinnatasku. Nüüd tahtis saatus, et vaenlase püssikuul tabas just tasku pihta, kus tappev tinauba pörkas vastu granaadikilde ja tungis sealt rikošetina padrunitaskusse. Pooltosinat padruneid plahvatas ja Glausseni vasak külge löhestati padrunikesta kildudest.

A komp. rms. *Otto Kivimurd*
VR II/3.

Veel teine omapärane ja kurb õnnetus tabas meie sõdurit, keda hüüti Ilusaks Hansuks. Mees oli kustki talumajast leidnud valge lina, mille võttis üle ja jooksis siis ringi, ise hüüdes: „Kuradi punased, ega nemad varem pole vaimusid näinud. Küll nüüd kartma hakkavad!“ Leitnant Munch Andersen noomis meest kurjalt, et miks ta tõmbab vaenlase tähelepanu endale ja paljastab seega meie täpse asukoha. Ei jõudnud Hans veel lina maha heita, kui käis kohutav kärgatus ja Hans kadus hetkeks mulla- ja suitsusambasse. Meest oli tabanud granaat. Hansu mõlemad jalad olid pealtpoolt põlvi nagu maha raiutud... Keegi ei suutnud teda enam päästa. Pikkamööda voolas ta verest kuivaks ja suri, kuid oli lõbusas tujus nagu elupäevilgi. Ta viimane soov: „Äh, mis siin nõnda kurvas-tada. Küllalt juba elatud. Aga nüüd sõbrad, andke mulle üks hea sigarett. See jäägu mulle viimaseks...“ Ning viimase sigareti kustudes kustus ka Hansu eluküünal.

Sama hommik nõudis meilt veel kolmandagi ohvri. Leitnant Apfer läks 9-mehelise luuresalgaga Šarpina ja Trubõhnova küla suunas, et selgitada vaenlase jõude meie vasakul tiival seks puhuks, millal pöörame oma rinde Ostrovi haaranguks paremale. Leitnant Apferit ei näinud meie enam elavalt. Ta meeskond, kellest kolm sai haavata, jõudis meie juure küll tagasi. Hiljem leidsime Apferi paljaksriisunud laiba, — õnnetu saapad, kuldamulett rinnalt ja kuldprillid olid ära võetud. Vaid dokumendid olid alles...

Üks meie suurtükk, mis Kisseli küla tulistas otsese sihtimisega vaatluspunkti juurest Baraški külast, sundis oma täpse tulega vaenlase ahelikud põgenema Kisseli külast. Seejärele tormasid külla ka skaudid ja taanlased. Sealt edasi arenes juba korrapärane kallaletung suurtükitletoetusel, mida meie patarei alustas kohe pärast Kisseli külla asumist.

Pealetung arenes nüüd kahes suunas. Peajõud — B, E ja Taani kompanii — Kisseli külast Ostrovi peale paremalt ja vasakult poolt maanteed, kuna D kompanii paremalt Podberezkova—Jartsova Bassova—Suur šalgina suunas, et luua ühendust meie soomusrongiga ja vene valgetega, kelledega siis koos põhja poolt liikuda Ostrovi peale raudtee ja maantee suunas.

A kompanii kaitses samal ajal seljatagust, hoides vaenlase hirmul kord siit, kord sealt ilmuvate luurepatrullidega. Nii käis üks luurepatrull isegi Domova külas ja teine Perkovištše külas. Mõlemad külad on kaugel lõuna pool maanteed.

Peajõududele tugevamat vastupanu avaldas vaenlane Raduhhina külast. Kogu aja jalaväe seljataga edasiliikunud patarei vaatluspunktist juhiti suurtükituli Raduhhina küla ja viimase ümbruskonna pihta. Suurtükitule ettevalmistusele järgnes äge jalaväeosade kallaletung, kuid see löödi tagasi arvuliselt mitu korda ülekaalus oleva vaenlase poolt, kes tuli mitmest küljest korruga vastukallaletungile. Vaenlase vastukallaletungi tagasilöömiseks oli Pataljoni jõud liialt nõrk. Pealegi tuli vaenlase vastukallaletung hetkel, millal kompaniid olid läinud kallaletungil segamini. Kompaniide kallaletung rauges vaenlase vastukallaletungi ees. Tuli asuda paratamatule taandumisele, et mitte lasta endid sisse piirata.

Pataljonile oli sel kriitilisel hetkel raskeks hoobiks kapten Pinka raskesti haavata saamine. Kapten Pinka oli parajasti hindamas tekkinud olukorda, seistes küürus ühe madala aia taga. Samas tabas aga teda ootamatult üks vaenlase kuul kõhtu. Kohe kanti haavatud juht sidumispunkti, kuid nüüd jäi Pataljon kriitilisemal hetkel juhita. Teade kulutulena Pataljonis laiali lagunenud, langes meeste tuju niivõrd alla, et korrapealt kadus igasugune tahe edasi võitlemiseks.

Kompaniid taandusid.

Pataljoni juhtima asunud leitnant Freiberg tahtis veel Pataljoni koondada ja uue löögi suunata otse läände — Pihkva—Ostrovi raud- ja maanteele, kuid ka sellest suunast tuli vaenlane vastukallaletungile, mispärast tuli sellest katsest loobuda. Teiseks põhjuseks tuleb lugeda ka meeste halba meeleolu. Raske oli neid peatada ja organiseerida uueks löögiks.

...Raduhhinast mööda metsarikast maastikku umbes 3 kilomeetrit veel edasi tunginud, jäime peatuma. Leitnant Christensen saatis ette 7-mehelise luuresalga kapral Christenseni juhatusel. Auahne kapral kujutles endast vist juba linna vallutajat ja tungis huupi veel umbes paari kilomeetri võrra linna poole, kus taanlased kohtasid suuremat väesalka. Arvates, et on tegemist Eesti vägedega, hüüdis kapral (niipalju mõistis juba iga taanlane): „Eesti poiss?“ — „Eesti poiss, Eesti poiss!“ vastati. Pahaaimamatult lähenes Christenseni salk võõraile, pidades neid eestlasiks. Seal aga tõstsid „eesti poisid“ püssid ja nõudsid allaandmist. „Tagasi!“ hüüdis kapral ja kõik põgenesid laiali. Kompanii juure jõudis kapral Christensen vasakust käest raskelt haavatuna ja ainult kahe sõduri saatel, kellest üks samuti haavatud. Neli meest oli teadmata kuhu kadunud. Hiljem selgus, et Jens Chr. Jensen, Kopenhaagenist, Laurits Dyrberg, Herningist, Alfred Rasmussen, Kopenhaagenist ja Johannes Sørensen, Aarhusist, olid põgenedes sattunud rukkipoollule, kus peidus olles nad vaenlase poolt tabati ja vangistati.

Kuna meie seisukord väga kriitiliseks muutus ja oli karta ümberhaaramist, siis taandusime Raduhhinasse, kus ees leidsime kapten Pinka ja leitnant Freibergi. Nendele oli saabunud Ostrovski polgu ülemalt teade, et vaenlane on tema polgu ja skautide pataljoni vahele kiiluna sisse tunginud. Järelikult oli meil nüüd niihästi parem kui ka vasak tiib lahtine. Olukorra kaalumisel tabas vaenlase salalik kuul kapten Pinkat. Nagu surnu langes ta maha ja jäi liikumatult lamama. Kutsusin oma kompanii arsti, kes nentis väga rasket haava ja arvas, et kapten Pinkal pole üldse enam elulootusi. Poolsurnuna evakueeriti Scouts-Pataljoni ülem tagalasse ja teda jäi asendama leitnant Freiberg.

Nii kirjeldab sündmust kolonelleitnant Borgelin.

28. juuli hommikul Ostrovile kardetava pealetungi alates oli meeste tuju kõigiti hea. Neid ei heidutanud sugugi ülesande raskus. Selleks oli ülesanne liialt austav ja tähtis. Osa skaute tühjendas hommikul isegi seljakotid, et mitte võtta kaasa asjata raskust. Ja loodeti ju Ostrovist saada kotitäied „soomust“, eks oli vaja ruumi ka selle jaoks! Tagasi tulles ei väljendanud aga meeste näod enam midagi rõõmsat. Neid valdas eelaimdus, et nüüd igavesti on maetud Ostrovi vallutamise võimalused.

Paremal üksikult pealetunginud D kompanii kohtas Jartsova Bassova küla ees tugevasti kindlustatud positsioonile asunud vaenlast. Kompanii-ülema hinde järgi ei olnud võimalik asuda vaenlasele kallaletungile rindelt. Kompanii-ülem junkur Ingermann tahtis vältida vaenlase vastupanu, milleks otsustas liikuda mööda põhjapoolset sood vaenlasest mööda ja niiviisi välja tungida raudteele, et seal ühendust luua soomusrongi osadega. Selle eesmärgiga alati liikumist põhja poole sohu. Soo servas satuti ühele üksiku talu juures kaitset organiseerivale sõjaväe osale, kelle kohta ei saadud andmeid, kas on vaenlane või üle soo jõudnud 1. Ostrovski polgu osa. Viimast oletust põhjustas ka asjaolu, et üksus valmistus kaitsele suunaga lõunasse. Viimaks saadi ühelt kohalikult elanikult teada, et tege mist on ikkagi vaenlase üksusega. Enne veel, kui kompanii-ülem sai vaenlase ründamiseks teha korraldusi, saabus Pataljoni ülema käskjalg käsuga, mille põhjal kompanii pidi tagasi tõmbama Podberezkova külla ja seal asuma kaitsele lõunast pealetungiva vaenlase tagasilöömiseks.

B komp. kapr. *Johannes Pott*. Sai Ivanovo Boloto küla all haavata.

Vaenlase tugeva vastupealetungi surve tõmmati peajõud tagasi Podberezkova—Pogorelkova—Kisseli—Zimarevo—

Smõkalovo joonele, et seal panna seisma vaenlase edasitungimine ja asuda defilee kaitsele. Vasakul asus seljataguse kaitseks olnud A kompanii Maslovo—Poddubje joonel.

Nii kujunes Pataljoni asetused 28. juuli õhtuks poolkaares defilee kaitseks, kus ka Pataljoni olukord ei olnud enam nii kardetav, nagu ta oli seda Raduhhina külas ja selle ümbruses. Päeva jooksul avaldas Sorksepa ratsavägi seljataguse kaitse vastu suuremat aktiivsust. A kompanii ülem ohv. aset. N. Animägi hoiatas isegi Pataljoni ülemat, et seljataguse julgeolek ei ole enam kuigi kindel. Õnneks ei tabanud aga katastroof Pataljoni seljatagant, millel võinuks olla palju raskemad tagajärjed.

Kahe päeva jooksul oli Pataljonist rivist välja löödud 19 meest haavatuina, kellede seas oli ka Pataljoni ülem kapten F. Pinka. Siia juure ei ole arvatud taanlasi, kellede kaotused samuti olid suured. Pataljoni selleaegse koosseisuga võrreldes oli see suur kaotus. Ka see mõjus omakorda rusuvalt meeste meeleolule.

9. Defilee kaitsele.

Õö jooksul vastu 29. juulit oli vaenlane ennast valmistanud pealetungiks, mille eesmärgiks Pataljoni tagasipaiskamine põhja poole suuri soid, et siis defilees purustada kõik meie edaspidised pealetungikatsed. Öösel paksu udu kattel lähenes vaenlane Pataljoni positsiooni ette täiesti märkamatuult ja varahommikul asus ründama skaute. Pataljoni positsiooni nimetades ei tule selle all mõelda pidevat positsiooni, mille ründamine oluaks vaenlasele raske. Pataljon asus kaitsele looduslikul positsioonil 14 km laiusel rindel üksikute gruppidega, milliste vahed ulatusid kilomeetriteni. Säärase poolkaares asuva asetuse juures oli vaenlasel võimalus läheneda kõikjalt, otsides tühemeid ja vähemkaitstud alasid meie asetuses.

Patarei, mis öösel asus Baraški külla, toetas sealt Pataljoni suur-tükitlega, kuid varsti sattus patarei ise vaenlase kuulipilduja- ja püssi-tule märgiks. Otsese sihtimisega vaenlase ahelikke tulistades sunniti need küll veidi peatuma, kuid samal ajal oli rindest läbi murdunud umbes 50—60-meheline vaenlase ratsasalk, kes tormas otse patarei suunas. Otsese sihtimisega ratsasalga sekka lastud granaadid hirmutasid selle laiali, ent sellega ei olnud veel vaenlase pealetung likvideeritud. Vaenlasel oli õnnestunud mitmes kohas meie rindesse sisse murda ja meie haju-tatud osad sundida taganema. Nüüd tõmbus tagasi ka patarei, et kauge-malt likvideerida vaenlase sisse- ja läbimurdmist. See osutus aga võimatuks.

Vaenlase surve oli tugev rindel kui ka tiibadel. A kompanii ülevalt saadi teateid, et olukord vasakul tiival muutub järjest halvemaks. Abi polnud sinna saata, sest varu Pataljonil polnud. Sisse- ja läbimurdmised siin-seal rindest. Ja rinne — see oli ju Pataljonile liiga lai, kus järjest muutavas olukorras oli Pataljoni ülevalt võimatu saada kujutlust tõelisest olukorrast ning teha vajalikke korraldusi. Kompaniid teetsesid täiesti iseseisvalt, nii kuidas seda ette dikteeris olukord.

Veltveebel *Voldemar Naestem*
VR II/3. Jaotülem E kompaniis.

Vahetpidamata vaenlase survele vastu-panu avaldades taganesid kompaniid defilee kaitsele, kus arvati kindlustatud olevat vähemalt mõlemad tiivad. Taandumine sündis igal kompaniil omaette. Näiteks D kompanii, kes paremal tiival suutis seisma panna vaenlase pealetungi, taandus alles kaua aega pärast teisi kompaniisid. Seepärast tunti D kompanii saatuse pärast tõsist muret. Defilee kaitsele asuti Navoloki—Tserkovštšina—Gorjaino joonele, kuhu kompaniid asetustid järjekorras paremalt alates: D kompanii Navolokis, B kompanii Tserkovštšina ees nn. Vesikülä, Taani kompanii Tserkovštšinas, A kompanii sealt edasi kuni Gorjainoni ja E kompanii Gorjainos ja vasakul soo servas. Staap asus Rožankas ja patarei Letišina küla rajoonis.

29. juulil, pärast seda kui juba Pataljon oli asunud üldisele taandumisele, saabus D kompanii juure Baranovo külla üks rood 1. Ostrovski polgust, kes oli saadetud skautidele appi, teadmata, kelle korraldusel. Rinde keskel ja vasakul tiival oli aga siis olukord muutunud juba nii halvaks, et sellest roodust ei olnud enam midagi abi. Rood saabus kohale ajal, millal D kompanii Pataljoni ülema käsul alustas taandumist Baranovo külast Navoloki külla. Ühes D kompaniiga taandus ka too Ostrovski polgu rood. Pärast väikest peatust Navolokis läks venelaste rood tagasi oma polgu juure üle suure soo.

Venelaste iseloomustamiseks olgu tähendatud, et rood oli küll arvuliselt suur, umbes 140—150 meest, kuid varustuse poolest väga halvast seisukorras. Riietus oli väga halb ja suur % mehi paljasjalgsed. Relvadeks oli paljudel vene vintpüssist kodusel teel ümbertehtud rakettpüstoli pikkune püssi jupp. Kas säärasest relvast sai üldse lasta, see jäi skautidele arusaamatuks. Ainukeseks ohvitseriks roodus oli roodu ülem lipniku auastmes.

10. Kokkuvõte.

Ostrovi operatsioon, mis algas 18. juulil, arenes üldiselt väga visalt. Scouts-Pataljon, kes alguses määrati pealetungile Ostrovile Pihkva—Ostrovi raudtee ja maantee suunas, murdis selles suunas vaenlase vastu-panu, kuid siis uut olukorra kaalutlustel paigutati Pataljon ümber uude suunda. Alles pärast uue ülesande täitmist määrati Pataljon endiselt pealetungile Ostrovi suunas, kuid seekord enam mitte Pihkva—Ostrovi raudtee suunas, vaid sellest ida poolt, mööda kitsast defileed ja sealt edasi Porhovi—Ostrovi maantee suunas.

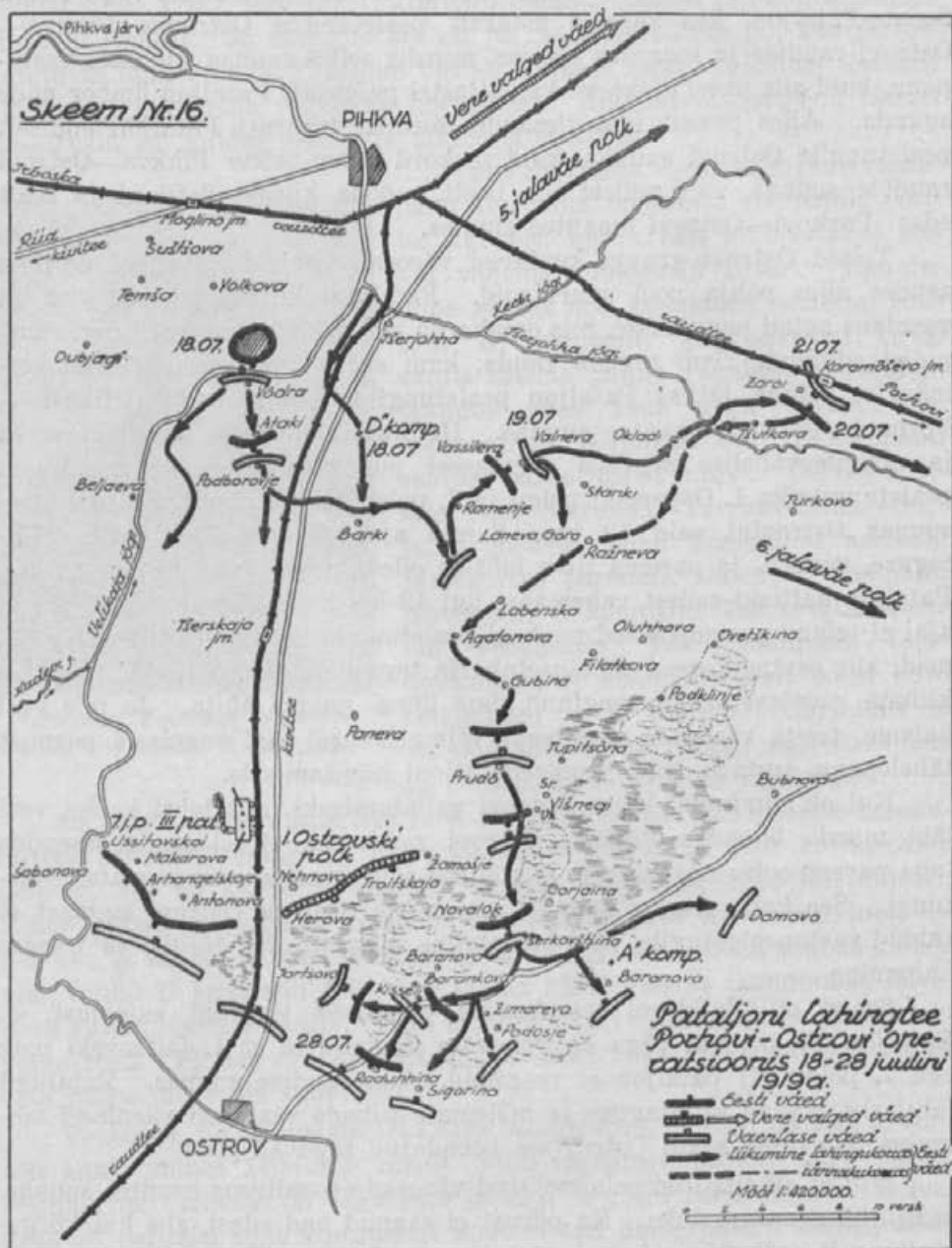
Teised Ostrovi gruppide kuuluvad väeosad viibisid Pataljoni defilees asudes alles põhja pool suuri soid. Pataljoni kiirest pealetungist oli vaenlane aetud paanikasse, mis omakorda lasi eeldada ka pealetungi edaspidist edukust. Tuli taguda rauda, kuni see oli veel soe. Sellest eesmärgist aetuna jätkas Pataljon pealetungi ka lõuna poole defileed — Porhovi—Ostrovi maantee suunas. Hellitati lootust, et soo lõunaserva ja maanteevahelise maa-ala vaenlasest puhastamine peaks meelitama pealetungile ka 1. Ostrovski polgu ja 7. polgu III pataljoni, kellel otse-suunas Ostrovini vaid 12 km. Samal ajal oli aga Pataljonil, seljatanguse, vasaku- ja parema tiiva lahtine olles, tarvis katta umbes 18 km. Pataljon kattiski sellest vahemaast ligi 12 km kahe päevaga, kuid samal ajal ei teinud parempoolsed naabrid pealetungikatseidki. Või kui tegidki neid, siis osutusid need tähtsusetuks ja tagajärjetuks. Nii jäi Pataljon kiiluna vaenlase sekka tunginult ilma ühegi naabri abita. Ja mis veel halvem, teiste väeosade passiivsus võimaldas sel ajal vaenlasel peamist tähelepanu osutada vaid Scouts-Pataljoni hävitamisele.

Kui oli nurjunud katse Ostrovi vallutamiseks, siis tehti katset veel läbi murda ühendus Pihkva—Ostrovi raudteele, et sel moelgi ühendus luua parempoolse naabriga ja siis ühisel jõul raudtee suunas alata pealetungi. See katse nurjus samuti, sest mitte üksinda Ostrovi suunast ei tulnud vastupealetungile, vaid ka raudtee suunast. Nii jäi üle vaid enese kaitsmine.

Seega oli Pataljoni taandumine peamiselt tingitud asjaolust, et Pataljon oli üksinda väga kaugele ette jõudnud ja et 1. Ostrovski polk ega 7. polgu III pataljon ei tunginud edasi raudtee suunas. Pataljoni lahtiseks jäänud seljatanguse ja mõlemate tiibade vastu oli vaenlasel võimalus tegevusse saata Ostrovisse koondatud tugevad jõud.

Millest oli tingitud eelnimetatud väeosade passiivsus raudtee suunas, jääb küll arusaamatuks. Ka pärast ei saanud nad edasi, siis kui kõrgemalt poolt seda kõvasti peale suruti.

Ostrovi operatsioonis näitasid skaudid jälle ilmekalt, et nad ülesande täitmiseks ei kokkunud tagasi kardetavaimastki katsest. Samuti

olid taanlased vahvad ja nad võitsid skautidega vastastikuse lugupidamise. Sama peab ütlema ka patarei kohta, mis hoolimata halbatest metsavahelistest teedest, oli alati jalaväeosade kannul valmis neid toetama. Kõik tegid ülipingutusi ja rühkisid eesmärgi poole, kuid neist olenemata põhjusel osutus see vaev asjatuks.

Operatsiooni alates oli meeste tuju väga hea. Selleks muidugi aitas kaasa eelmine hiilgav võidukäik Karamõševoni. Pärast kolmepäevalist puhkust matkati kaugele teise suunda ja löödi seal sama vahvasti, aga tulemused olid kurvad. Paljud said haavata, nende seas kõikidest lugupeetud juht ja isa kapten Pinka.

Nende võitluste ajal ei jõudnud halbade teede pärast meestele järele majandus- ja lahingvoorid. Raskeil lahingpäevil ei saanud mehed korralikult süüa. Tühja kõhu näpistusel olid nad sunnitud otsima toiduaineid vaeseist taludest. Halvem lugu oli aga varustusega. Kaua aega ei oldud uuendatud nende varustust. Kui lagunes kellelgi saabas, siis pidi mees matkama edasi paljajalu, sest uusi polnud saada ja parandamiseks puudus töökoda. Nii lagunesid saapad ja riided. Lõpul oli ka laskemoon, peamiselt just inglispadrunid, mida ohtrasti tarvitasid kergekuulipildujad. Venepadruneid saadi juure sõjasaagina, mispärast nende puudus ei olnud nii terav.

Säärane halb majanduslik olukord on kõigiti arusaadav, kui tuletatakse meele, et Pataljoni varustus oli tarvis järele vedada Tšerskaja jaamast, kuhu varustus rongiga toodi Pihkvas asuvaist tagavara vaguneist. Sealt edasi tuli varustus vedada hobustega mööda halbu külavahe- ja metsateid. Ja kas teati kunagi Tšerskaja jaamas, millisest varustusest oli suurim puudus ja kas seal alati oli kõike tarvilikku saadaval. Kuid veel halvem. Ei olnud ka majandusülemat, kes korraldanuks kõike majandamist asjatundlikult.

Raske oli liinilt ka haavatute evakueerimine. Eriti veel neil päevil, millal haavatuid oli palju. Sidumispunkt sõitis Pataljoniga kaasa, kuna liikuvlaatsarett paigutati Tšerskaja jaama. Sidumispunktis töötas nooremarsst Vigodsky, kes korraldas esmaabiandmist, evakueerimist ja haigete jaotamist liikuvlaatsareti ja haigemaja vahel. Tähendab: kes jäid ravile liikuvlaatsaretti ja kes saadeti sanitaarrongiga haigemajadesse. Liinilt evakueerimiseks puudusid vastavad veovahendid. Nii kanti raskesti-haavatud liinilt Tšerskaja jaama kandraamid. Kandma käsutati kohalikud elanikud. Kandmine korraldati nii, et näiteks A küla elanikud kandsid haavatu B külla ja B küla elanikud edasi C külla. Niiviisi külast külla kandmisega evakueeriti Kisseli küla alt ka raskestihaavatud kapten Pinka Tšerskaja jaama. Kapten Pinkat saatis arst Vigodsky.

Vahemaa Kisseli küla ja Tšerskaja jaama vahel on umbes 30 km. Millist piina küll tundsid need haavatud säärase aeglase evakueerimise juures?

Pataljoni kaitsetegevus üldise taandumiseni.

1. Defilee kaitse.

Pärast Pataljoni taandumist Navoloki—Gorjaino joonele, tuli maha matta Ostrovi vallutamise kavatsus. Sellest aga ei hoolinud kapten Munner, kes 30. juulil Pataljonile abiks saatis 5. polgu 6. roodu ja nõudis uue pealetungi algamist. Nähtavasti ei olnud veel kõrgema juhatuse poolt unustatud Ostrovi vallutamise ideed, kuigi see näis olevat võimatu skaudide parempoolsete naabrite passiivsuse tõttu. Kui nad ei suutnud vaenlase vastupanu murda 27.—29. juulini, millal olukord oli soodsaim, siis oli nüüd seda palju raskem teostada. Oli ju nüüd enamlastel meie vägede pealetungi eesmärk teada ja nad jõudsid tegevusse paisata Ostrovisse koondatud suuremaid jõude.

B komp. rms. *Osvald Punning*.
Langes Ivanovo Boloto küla all.

31. juulil ilmnes ka selgesti, et Ostrovi—Porhovi suunas laiutamine taotles puhtpoliitilisi eesmärke, mida seni püüti sõdurite eest varjata. Pealetung seati ühendusse Pihkva ja üldse Eesti piiride kaitsmisega. See oli ka õige. Aga eks olnud meie väeosad Ostrovi suunas vallutanud juba parima loodusliku positsiooni, mis kõigiti soodustas nii Pihkva kui Eesti piiride kaitsmist.

Praegune operatsioon — Ostrovi ja Porhovi võtmine — on vägede ülemjuhataja käsul selleks alatud, et luua kaitsevalli uuesti formeeritavaist valgeist venelasist Nõukogude Venemaa ja Eesti vahel, nagu praegu Läti meile on, kus praegu meie sõjaväed puhkavad. Ostrovi ja Porhovi taga saavad kõik sillad põhjalikult ära lõhutud, see paneb enamlaste edasilikumise kauemaks seisma ja annab uuesti formeeritavale Pihkva väele võimaluse üksi fronti pidada ja samal ajal ennast organiseerida. See operatsioon, nagu sellest näha, on ainult selleks algatatud, et meie väed võiksid puhata.

Kui arvate, et teie sõdurite meeoleolu nõrk ja muutlik on, siis teatage sellest minule, et ma võiksin diviisiülemlaga läbi rääkida, et mõni teine väeosa teid ära vahetaks.

Nii kõlas polkovnik Pindingult 31. juulil saabunud telefonogramm. Kahjuks ei suudetud aga saavutada üllesseatud eesmärki Pihkva vabariigi loomiseks. Sellest tõmbas kriipsu läbi vene valgekaardi juhtkonnas alanud lagunemine, mis tegi võimatuks nendega koostöötamise. Nii oli

Ülemjuhataja kindral Laidoner sunnitud loobuma toetamast Pihkva vabariigi loomist.

Venelased ise olid oma vabariigi loomisel väga saamatud ja loiud, peale selle muidugi ka isemeelsed. Ka puudus Ostrovi grupi väeosade tegevuse ühtlustamine ja kooskõlastamine.

Pärast defilee kaitsele asumist soovis leitnant Freiberg 1. Ostrovski polgu ja Scouts-Pataljoni liinide vahetamist, et veel kuidagi suuta täita grupi juhi nõuet Ostrovile uue pealetungi algamiseks. Ta kava kohaselt läinuksid skaudid uuesti pealetungile Pihkva—Ostrovi raudtee suunas ühes 7. polgu III pataljoni, 5. polgu II pataljoni ja soomusrong nr. 3-ga. Samal ajal kaitsnuks Ostrovski polk defileed soode vahel ja pärast ka vasakut tiiba. Nimetatud leitnant Freibergi kavaga ei olnud aga millegipärast päri kapten Munner.

Kahtlemata osutus leitnant Freibergi kava kergemini teostatavaks. Tee pealetungiks oli sealt palju lühem ja tiibade kaitsmine kergem. Pealegi oli juba sinna koondatud suurem osa Ostrovi grupi jõude. Venelased, kelledest pealetungil midagi kasu ei olnud, saanuksid toime ikkagi defilee kaitsmisega.

See kava ei leidnud aga ka Ostrovski polgu juhtide poolehoidu. Nad kavatsesid tulla üle soo ja läbi Navoloki ning Fedorõgina minna Kozelskaja küla peale. Selleks tahtsid nad toetust skautidelt, kes alguses abistanuks nende pealetungi ja pärast jäänuks kaitsma nende vasakut tiiba.

Olgu siia juure tähendatud, et need olid vaid kavatsused ja läbirääkimised, mis ei tulnud tõsisemalt kaalumisele. Kuid neist ilmneb küllalt selgesti, et ühistööd oli raske saavutada. Mida kavatses üks, sellega ei olnud päri teine. Nagu nähtub grupi juhi edaspidiseist kavatsusist, tahtis ta Ostrovit vallutama minna samast, kust juba käisid skaudid, s. o. mööda pikemat ja kardetavamad teed sellal, millal vaenlase kogu tähelepanu sinna suunatud.

30. juuli varahommikul algas tervel Pataljoni rindel tugev vaenlase pealetung. Meie primitiivselt organiseeritud positsioon külvati üle suurtüki-, kuulipilduja- ja püssitulega. Kardetavais pealetungilahinguis karastatud skaudid püsisid aga kindlasti kaevikuis ja löid tagasi oma tulega pealetungivad vaenlase ahelikud. Ainult B kompanii, kes asus Pataljoni rindest kaugel ees, lasti pataljoniülema käsul tõmbuda tagasi Navoloki külla, sest kompaniid ähvardas Vesikikülas haaramise hädadoht.

Pataljoni kaitsel asumisest on B kompanii 29./30. juuli tegevuse kohta kirjutanud sama kompanii vanem-allohvitsner M. Kaur järgmist:

...Asusime ühte külla, mida nimetati Veskikülaks, sest seal oli veski kõrge künka otsas. Olime väsinud päevasest lahingust, mispärast heitsime kohe magama, kui olime välja pannud valvepostid. Valisime endile (Tikkar, Ungerson ja mina) ulualuseks ühe sara või rehealuse, kus ühe seina ääres oli värsked heinu. Jäime kohe raskesti magama ega aimanud, et hommikul äratatakse meid kohutava sõjahüüdega „Punased külas!“

Asi oli järgmine. Meie kompanii kokk oli keetnud meile suppi Navoloki külas ja tuli nüüd hommikul vara seda meile kätte toimetama. Külla sõites märkas, et punaste ahelik on tulnud üsna küla lähedale, kuid meie mehi pole kuskil näha neid vastu võtmas. Kuid see oli mees, kes kohe taipas olukorra tõsidust. Ta tõmbas hea õnne peale lahti rehealuse ukse, et näha, kas seal ehk on mõni oma mees. Nähes meid „õiglast“ und magavat, hüüdis ta kõigest kõrist: „Punased külas!“ Ise ta andis hobusele piitsa, et päästa supp ja katel! . . .

Vanem-allohvitsers Mihkel Kaur.
Rühmavanem kuulipildujakom.

Nagu pärast selgus, olid meie vahipostid koidikul asunud piimajahile kartusega, et kui terve kompanii üles tõuseb, siis ei jätku neile enam piima. Nad polevat valges enam oodanud punaste tulekut.

Kargasime kui üks mees üles ja litsusime ukse poole. Kuid minuga oli juhtunud väike õnnetus. Olin raskes unes enese parema jala ära maganud ja seepärast veersin nagu kera kuhja otsast alla parema põlve peale. Jalg ei võtnud kohe „vedu“, mis teisi ja mind ennast veel rohkem kohutas, sest arvasin, et olen saanud jalast haavata. Kuid jalga raputades sain sellele jälle elu sisse ja ruttasin, püss kaenlas, teiste järele. Tahtsin joosta veski juure, kus asus üks Maxim, kuid neli punast avas küla kõige äärmise hoone juurest püssidest tule minu suunas. Tõmbusin ruttu tagasi majade varju, sest ei riskeerinud märklauana joosta veskini üle lageda põllu.

Kuid veski juures asuva Maximi laskur oli juba kaugemalt külast ringi tehes jõudnud veskini ja avas sealt punaste pihta tule.

Asusin ise teise Maximi juure, mille ots oli suunatud külast mööduva kivitee poole. Kuid sealt polnud midagi näha, mispärast ohv. aset. Tikkari nõusolekul paigutasin kuulipilduja küla keskele, kust hästi oli näha punaste ahelik. Laskur Kullile ütlesin, et lasta tuleb ainult siis, kui punased hakkavad edasi liikuma. Nii oli Tikkari käsk minule. Punased edasi enam ei tulnud, kuid alustasid tulistamist meie pihta. Ohv. aset. Ungerson sai haavata. Tikkar ja, ma ei tea kes veel, olid ta asetanud kuulide eest varjamiseks küla prügikasti, sest teist nimetust ei oska ma anda augule, kus Ungerson lamas. Selles augus oli näha kõiksugu prahti umbrohuga segi. Ungerson lamas seal üsna rahulise ilmega, nii et ma jätsin järele küsitluse ja asusin Tikkariga uurima olukorda.

Ohv. aset. Tikkar kutsus mind ühe suure kivi juure küla servale ja näitas punaste aheliku juures seisva mehe peale öeldes: „Katsu sa Kaur, kas saad selle maha lasta, mina ja poisid oleme teda juba tüki aega lasknud, kuid ta seisab veel ikka püsti!“ Panin püssi palge, sihtisin ja lasin,

kuid tagajärg oli sama mis teistel... Mees jäi ikka püsti. Vastuseks laksatas üks kuul vastu kivi. Seepeale tähendas Tikkar: „Lähme parem varju, praeguses olukorras pole soovitatav teist haavatut juure saada!“ See mitte mahalangev „mees“ võis olla punaste poolt meie narritamiseks ülesseatud kuju?

Tikkar avaldas rahutust, et pole käsku taganemiseks. Olime kaugel ees Navoloki külas asuvast D kompaniist. Meid ähvardas ümberpiiramine igast küljest, sest Navolokist polnud isegi näha siia. Vastasin: „Kas me ise ei võiks jalga lasta, kui asi on nii tõsine?“ Tikkar arvas: „Saagu mis saab, aga oma loaga ma ei või taganeda!“ Üldiselt rippus ta nende käskude küljes väga kinni.

Saatsime haavatu ühe külamehe vankriga ära. Lootsin, et haavatu kaudu saadakse teada meie olukorrast ja siis saadetakse käsk taganemiseks. Käisin mõned korrad külast väljaviiva tee ääres vaatamas, kas pole juba kedagi käsuga näha. Viimaks Tikkar ise käskis mind jälle minna vaatama, kas ehk on ilmunud külla mõni käskjalg. Läksin ja leidsin ühe meie rügemendi ratsakäskjala (skaut Brandt). Mees lähenes kraavi mööda ja viipas ühe paberiga minu poole. Hobuse oli ta jätnud ühte varjulisse kohta, sest siin vihisesid järjest kuulid.

Ratsanik seletas, et meile olevat juba ammu saadetud taganemise käsk, kuid eelmine käskjalg polevat julgenud tulla külla, arvanud selles juba asuvat punased. Kutsusin ruttu Tikkari käsku vastu võtma. Olles saanud taganemiseks käsu, tegi ta korralduse külast vähehaaval lahkumiseks. Mõned meie oma mehed imestasid, et on antud taganemiseks käsk. Nähtavasti kõik mehed polnud teadlikud, et istusime peagu lõksus. Olime juba üsna kaugel külast, kui punased hurraatades tormasid külla. Punaste patarei oli ka kohale jõudnud, sest enne külla tormamist langes sinna üsna ohtrasti mürske ja šrapnelle. Rõõmustasime, et olime õigel ajal pääsnud tulema.

Jõudsime eriliste takistusteta Navoloki külla, kus enne meid juba asus D kompanii. D kompanii mehed olid meie ilmumise pärast alguses kaunis pahased, sest ruumi olla seal kahele kompaniile vähe. Pahandust suurendas veel üks punaste käest lahtipääsnud ratsahobune, kes varsti pärast meie külla jõudmist tuli meile galoppis järele. Tahtsime tunnustada selle hobuse endi sõjasaagiks, sest see tuli külla samast suunast, kust meiegi. Kuid D kompanii mehed võtsid hobuse endile põhjendusega, et nemad olnud seal enne meid positsioonil.

Oli puhastverd ratsahobune ja pealegi veel varustatud tuliuue ohvitseri sadulaga. Näis, et see hobune oli olnud kellegi kõrgema punaväelase teenistuses.

Nimetatud hobune võeti üle rügemendi staabile ja seepärast oli meie kahju väike.....

30. juuli hommikust vaenlase pealetungi aitas likvideerida ka meie patarei. Leitnant Maim viis oma vaatluspunkti Navoloki küla lähedal meie kaevikuist ettepoole, kust siis ise juhatas patarei tuld.

Vaenlane kordas pealetungi ka päeval, kuid see löödi tagasi kerge vaevaga.

Ratsakomando rms. *Peeter Pikkur*.

31. juuli hommikul algas jälle vaenlase pealetung, mis oli tugevam eelmise päeva omast. Eriti tugev oli vaenlase suurtükitali. Ka see pealetung löödi tagasi meie suurtüki- ja jalaväe relvade tulega.

Näis, nagu olnuks meeste meeleolu paranenud. Nad istusid kindlasti kaevikuis ja surusid tagasi vaenlase iga pealetungi ürituse. Neil nagu olid ununenud eelmiste päevade rasked kaotused.

D kompaniist sai 31. juulil vaenlase mürsu lõhkemise läbi surma skaut Ferdinand Puis ja haavata skaudid: seersant J. Prenner, reamehed G. Kurikoff, J. Visnap ja J. Kriitberg.

Nende päevade lahingtegevuse kohta on kirjutanud kolonelleitnant Borgelin ühe peatüki pealkirja all: 29., 30. ja 31. juuli põrgu.

Kaks ja pool päeva veetsime Navolok—Tserkovštšina joonel. Lausa põrgu oli seal. Ei öö ega päeva vahet. Kord paistis, et see ajavahemik on vaid paari tunni pikkune, vahest aga tundus ta vältavat juba aastaid.

Ei puhkust, ei magamist. Üks möll ja lahinguragin alalõpmata. Vaenlase ahelikud ründasid meid öudse püsivusega. Liginesid sageli kuni paarisaja meetrini. Ning meie kuulipildujad ja püssid aina ragisesid, ragisesid. Madseni rauad punetasid ja kuulipildurid heitsid nad soovette, kus nad susisesid kui kerisekivid. Lakkamatu oli püssi- ja kuulipildujakuulide vingumine, vilistamine, särin — närvesööv surma sümfoonia. Hooti galopeerisid meie tiivale kommunist Sorksepa ratsanikud. Jälle kütsime püssirauad kuumaks.

Alalõpmata külvati meid üle šrapnellide ja granaatide vihmaga. Rööगतavad pommiplahvatused panid värisema maapinna. Meie oma patarei pommide vihin oli meile ainsaks troostiks selles tina- ja terasvihma põrgus.

Juba ähvardas meid vaenlane tiivalt. Ruttu julgestussalk välja! Kes siis läks, neist mitu ei tulnud enam tagasi. Nõnda kapral Manfeld, tema läks piilkonnaga ja kadus jäädavalt. Siis läks teine sõdur, kes raskesti haavatuna lamama jäädes ja kartes vangistamist, kihutas endale ise kuuli pähe. Surm varitses siin kõikjal. Nägin, kuidas skautide poolt vangistatud ja punaste vastu võitlema sunnitud hiinlane tulistas seni, kui langes kuulipilduja peale laibana... Aga ka vaenlane kannatas raskeid kaotusi, vist palju raskemaid kui meie.

Iga silmapilk võis oodata midagi uut ja hirmsat. Meile tiivalt seljataha tunginud punaväe luurajad süütasid küüni. Leekide lõõm mõjus masendavalt, öudselt.

Meestes aina kasvas kartus. Juba arutati, kuidas talitada võimaliku vangilangemise puhul. Staapidest aga paluti meid: „Mitte mingil juhtumisel taanduda! Pidage vastu! Saadame abi! Võtke kõik abinõud tarvituks ja paisake vaenlase pealetungid tagasi! Valvake tiibu!“

Padrunite tagavarad hakkasid lõppema. Meil oli laskemoona rohkem ja laenasime ka skautidele. Samuti polnud toidutagavarasid ülikülluses. Uut varustust siia juure vedada oli raske, kui mitte päris võimatu.

Ning kui saabus öö, kui lakkas lindude laul, siis mõnikord jäi ka vaenlane veidiks puhkama. Aga rahu ja vaikus pärast põrgulikku raginat mõjus saladuslikult, närvesöövalt. Öudne oli öövaikusel kuulda meeste sosinat.

Küll siis sosistati suust suhu igasuguseid kuulduisi. Kus peitusid kuulujuttude allikad, seda ei tea. Usun, et kuulduisi ei külvata, nad kasvavad ise. Ja siis kõneldi: punased ratsanikud on tunginud tagalasse, kuid on korda läinud vangistada punast kindralit Sorkseppa; Ostrovi turule olla püstitatud neli võllast, kus valge-punast nõõripidi ripuvad neli teadmatakadunud taanlast; punaste soomusrongid „Trotsky“ ja „Antihrist“ on Ostrovi juures läbi murdnud ja tulistavad meid seljatagant...

Raskesti talutav oli aeg kuni 31. juuli keskpäevani. Vaevu suudeti sõdureid hoida positsioonil.

Üliraske ülesanne oli defilee kaitsmine. Kui vaenlase pealetung järjest kõvenes ja Pataljoni seisukord muutus kardetavaks, lubas kapten Munner Pataljonile saata abiks 5. polgu 7. ja 8. roodu. Nähtavasti oli tal veel usku uue pealetungi algamiseks. Abi lubamisest saabus liinile üks teade teise järele, kuid abi ise jäi ikkagi saabumata. See saabus alles siis, kui juba oli sündinud katastroof, mille skaudid ise suutsid likvideerida.

2. Taandumine 1. augustil.

Kui vaenlane nägi, et raske on meie rinnet läbi murda rindelt, hakkas ta tegema pealetungiüritusi soodele toetuvailt tiibadelt. E kompaniil oli juba 31. juulil andmeid, et vaenlase koondumist oli märgatud üle soo Poddubje ja Malkova küla juures. Ka olevat soos märgatud vaenlase piilureid. Sellele kõigele pöörati küll tähelepanu, kuid ometi oli võimatu võtta valve alla tervet sooserva, mis ulatus rinde seljataha mitme kilomeetri ulatuses. Pidevat valvet takistas ka öösel soole laskuv paks udu. Nägi vaevalt mõne sammu kaugusele.

Kõiges selles hädas ja kartuses oli ainsaks troostiks kohalike elanike arvamine, et soost ka suvel on võimatu läbi päästa. Tahtmatult olid skaudid sunnitud seda uskuma eneste troostiks, sest sooserva kaitsmine osutus neile niikuinii teostamatuks.

1. augusti varahommikul algas tugeva suurtükitle saatel vaenlase ahelike lähenemine rindelt meie positsioonile. Seekord oli vaenlase pealetung märgatavalt intensiivsem. Nende ahelike lähenemine muutus

massiliseks. Samal ajal aga mitu patareid külvasid üle meie positsioonil asetuvaid külaseid ja meie kehvi kaevikuid granaatide ja šrapnellidega vahelduvalt. Navolokis süttis maju.

Kompaniid asusid määratud positsioonil, kust omakorda üle külvasid vaelase lähenevaid ahelikke kuulipilduja- ja püssitulega. Ägedasti tulistas ka meie patarei.

N-allohvitseer *August Reifeldt*.
Jaoülem E kompaniis.

Vaenlase pealetung oli 1. augusti hommikul eriti tugev meie paremal tiival ja keskkoha vastu. Hommiku hämaruses kuuldus ka ägedat laskmist ja hurraatamist vasakult tiival, kuid see vaikus seal imekombel ruttu. Varsti kuuldus aga juba laskmist rindel asuvate kompaniide seljatagant. Umbes samal ajal vaikus teadmata põhjusil meie patarei. Side Pataljoni staabi ja kompaniide vahel katkes. Algas piinlik ja närvitsemapanev ajajärk.

Samal ajal aga jätkus vaenlase pealetung. Nende esimene kallaletung suruti tagasi, kuid mõne hetke pärast algas see uuesti. Näis, et sellel ei olegi lõppu.

Laskmist kostis peagu ümberringi. Hommikuses udus oli orienteerumine eriti raske. Olukorrast teiste kompaniide juures puudusid andmed.

Homikuse udu haihtudes nägin, et taanlased, kes seni püsisid Tserkovštšina küla eelseis kaevikuis, hakkasid tagasi tõmbuma. Vasakul tiival Gorjaino suunas, kust varemalt kuuldus ägedat laskmist, samuti ka seljataguses, kust kord kostis laskmist, on vaikne. Ühes taanlastega hakkasid taanduma ka minu kompanii vasaku tiiva mehed. Saatsin sinna II leitnant K. Krudenbrunnile käsu oma seisukohtadele tagasi asuda ja sama nõuda ka taanlastelt. Meie mehed asusid tagasi, kuid taanlased olid juba läinud.

Selgus, et meie kompanii vasakule tiivale oli jooksnud Taani kompanii käskjalg ja öelnud vasakul tiival seisvaile meestele midagi taani keeles, millest saadud aru sõna „vek“. Seda sõna korranud taanlane mitu korda ja ise vehkinud käega seljataguse poole. Seepeale olid ka D kompanii mehed hakanud „vek“ tegema, millele õigel ajal suutsin piiri panna. Nagu pärast selgus, olid taanlased saanud käsu taganemiseks ja sellest käskjalaga teate saatnud ka D kompaniile.

Jäin D ja B kompaniiga Navoloki. Vasakul pool oli kõik vaikne. Olukorrast pole aimugi. Punased tungisid ägedalt peale. Minul valmis otsus püsida kohal kuni olukorra selgumiseni. Selleks saatsin käskjalad Pataljoni staabi. Kui aga vaenlase tugeval survele peaks olema tarvilik taanduda, siis valisin selleks tee läbi soo Zamošje peale. Kutsusin B kom-

pani ülema enda juure ja informeerisin teda oma otsusest. Samal ajal jõudis kohale ka Pataljoni ülema käskjalg skaut Brandt, kes tõi kirjaliku käsu taandumiseks Knjaz Ivanova suunas. Siis selgus ka, mis oli sündinud vasakul tiival.

Sääraselt iseloomustab parema tiiva olukorda D kompanii ülem junkur Ingermann.

Ühel hommikul, kui olin kontrollimas vahiposte, teatas üks meestest, et veidi aega tagasi olevat ta kuulnud vasakult tiivalt laskmist ja hurraahüüdu. Jäin ka kuulutama — ja tõesti kuulsin vasakul tiival, selles suunas, kus oli meie ainuke väljapääsutee, hurraahüüdu ja laskmist. Otse meie seljataga ja paremal tiival oli soo, mille kohta küla elanikud ütlesid, et sealt suvel läbi ei pääse. Lippasin kohe ohv. aset. Tikkari juure, kes oli just magama heitnud ühe heinasao kõrvale. Pärast „Veski-külas“ asetleidnud sündmust ta enam mehi ei usaldanud ööseks jätta ilma kindla kontrollita. Äratasin Tikkari ja ütlesin, et punased on vist asunud ründama vasakul tiival asuvaid kompaniisid, sest sealt on kuulda hurraakisa. Ta tõstis pea ja vastas: „Need on küla kuked, kes päevatõusuajal kirevad!“ lasku ma ometi teda veidi magada.

Jätsin ta rahule ja läksin korraldusi tegema enda vastutusel, et kuulipilduja jao hobused rakendataks igaks juhuks vankrite ette. Kuid mehed olid juba ise hobused rakendanud ja ootasid edaspidiseid korraldusi. Nägin, et meeste valmisoleku tõttu võib maha jääda vankreist kaugel asetsev Maxim ühes lindikastidega. Vaevalt taganemise tuhinas keegi hakkab niikaua ootama, kuni kuulipilduja tuuakse kohale. Jooksin ruttu tagasi Tikkari juure ja avaldasin oma arvamist meeste valmisoleku ja kaugemal oleva Maximi kohta. Ta andis loa viia muist lindikaste vankrisse, kuid Maximi mitte maha võtta positsioonilt.

Nii omalt poolt iseloomustab olukorda B kompanii vanem-allohvitsers M. Kaur 1. augusti varahommikul, enne vaenlase pealetungi algust rinde keskkohale ja paremale tiivale.

1. augusti varahommikul oli soodesse ja nende vahelisse metsa laskunud paks udu. Vaevalt võis näha mõne sammu kaugusele. Hommik oli üldiselt vaikne, mis pärast väljas valvel olid ainult vahipostid, kuna ülejäänud mehed puhkasid. Eelmiste päevade kogemuste põhjal võis oodata ka sel päeval elavat vaenlase tegevust.

Korraga kostis aga seljataga laskmist ja hurraa-karjumist. Mis on lahti? Kas vaenlane on juba seljataga? Pataljon sisse piiratud! Need olid küsimused, mida sel hetkel tahtis esitada iga mees. Aga kellelt küsida? Keegi ei teadnud!

N-allohv. *Johan Kattai*
VR II/3. Rühmavanem klp k-dos.
Sai Orava all haavata.

Öösel vastu 1. augusti oli üks grupp (arvatavasti 100—150 meest) punaväelasi, juhitud ühest kohalikust vanaeidest, läbi soo, paksu udu katte all, lähenenud märkamatuult meie E kompanii vasaku tiiva seljataha. Soo, millest läbipääsmist kohalikud elanikud ei uskunud, oli siiski läbipäästav neile, kes seda tundsid peensusteni. Tähendatud punaste teejuht-vanaeit tundis muidu läbipääsmatus soos siiski ühe kõvema teeraja koha, mida mööda juhatas punaste üksuse kaugelt ringi Gorjaino külast mööda Letišina—Rožanka küla peale.

Hommikul poolpimedas ja paksus udus sattus vaenlase üksus ootamatult E kompanii postide peale. Kõlasid hommiku vaikusse üksikud paugud. Neist oli küllalt kompanii alarmeerimiseks. Kuid kõik oli hilja. Vaenlane oli kompanii seljataga ja arendas edu tahapoole. Algas paanika. Raske oli kujutella tõelist olukorda.

Rahulikust unest ärrganud mehed olid nagu pea kaotanud. Neid valdas hirm oma elu eest. Ainult elu alalhoiu instinkt kiskus neid tahapoole. Nad taganesid paaniliselt. Kuid kõikjal kohtasid nad vaenlast. Algas meeleheitlik võitlus.

Varsti selle järele, kui kostsid esimesed paugud ja hurraahüüded, algas vaenlase pealetung ka rindelt. Nüüd läks lahti põrgulik tulemõll.

Taani, B ja D kompanii, kes asusid rinde keskkohas ja paremal tiival, ei olnud teadlikud E ja A kompanii saatusest. Kuid vasakult tiivalt ja seljatagant kostvate paukude ja hurraahüüete järele oletati seal halba. Võibolla, halvematki, kui see tegelikult oli. Mehi valdas kärsitus ja hirm. Nad kartsid eneste taandumistee läbilõikamist, sissepiiramist, hävitamist... Raske oli juhtidel neid hoida positsioonil. Kui lõpuks neile saabus taandumiseks käsk, siis algas korratuses taandumine. D kompanii meestel oli isegi nii kiire, et nad positsioonile maha jätsid ühe Maximi. Paremat korda ei olnud ka B kompaniis. Kuulipildujate vankritega kihutati minema. Üks kaugel asuv Maxim jäi maha. Kuid tänu ohv. aset. Tikkari, van-allohv. Kauri ja skaut Sikk'u visadusele, tassisid nad kuulipildujat eneste järele umbes 5 km ja päästsid selle niiviisi vaenlase käest.

Vaenlase üksus, kes tungis E ja A kompanii seljataha, kasutas ootamatusega saavutatud segadust edasitungimiseks seljatagusesse. Vaenlase üksus, mis kaugelki ei olnud enam korras, sattus meie töötava patarei peale ja hakkas seda sisse piirama. Olukord oli äärmiselt tõsine. Patarei meeste julguse tõttu jõuti siiski viimasel hetkel eelikud kohale sõidutada, haakida suurtükid külge ja põgeneda. Vaenlase poolt lasti suurtükkide eest maha küll mitu hobust, kuid sellest hoolimata suudeti patarei siiski päästa.

Pärast segadust ja meeleheitlikku võitlust taandumistee lahtiraiumiseks saabusid kompaniid Pataljoni ülema poolt määratud uuele posit-

sioonile Rjabitšja—Väike Višnegi joonele. Sinna saabudes oli sealgi raske hakata organiseerima uut vastupanu, sest mehed olid veel taandumisest mõjutatud ja neid oli raske koguda. Tänu julgeile juhtidele ja üksikuile meestele, organiseerisid nad esialgse kaitseluustiku, millele aegajalt seljatagant tuli juure uusi mehi, kuni viimaks olid kohal terved kompaniid.

Talumatumt raske koormana lasus meestel südameis teadmine, et nad olid sunnitud taanduma säärases segaduses. Mõnel juhul tulid sellele mõeldes isegi pisarad silmi. Tõsiasi oli sündinud, parata polnud enam midagi. Tuli vaid hoiduda uuest taganemisest.

Meeste meeleolu oli äärmiselt halb. Neid oli raske tagasi viia normaalsesse meeleollu. Selleks vajasisid nad puhkust. Kuid olukord ei lubanud seda. Lubatud abivägi ei olnud kohale jõudnud. Tuli püsida paigal ja püsivaks muuta ka positsioon.

Vaenlase poolt sissepiiramine lõppes Pataljonile siiski õnnelikult. Pataljonist sai haavata 12 skauti. Peab aga tähendama, et üksikute skautide külmaverelisis päästis Pataljoni palju suuremast kaotusest. Üsikumid punaste kätte vangilangenud mehed esinesid oma elu päästmiseks niivõrd kangelaslikult, et see tekitas segadust ka punaste ridades.

Olgu näitena toodud kaks juhtumit, milliste põhjal kangelased esitati Vabadusristi saamiseks. Siin ära kirjad ettepanekuist Vabadusristi saamiseks:

... Gorjaino külas hiilisid vaenlased öösel läbipääsmata rabadest meie seisukohtadele seljataha ja hommikul videviku ajal tormasid huraahüüdega meile kallale. Silmas pidades vaenlase mitmekordset ülejõudu, ja pealegi ümberpiiratuna, mitte endid vaenlasele alla anda, jooksid kõik laiali. Sel ajal sattus skaut Jaan Käemer kuue punakaartlase kätte vangi, kes tema käest püssi ära kiskusid ja sealsamas maha ähvardasid lasta. Sellest hoolimata ei kaotanud Käemer meelt, vaid kahmas silmapilkselt vaenlase seljast (meie sõdurite käest äravõetud) automaatpüssi ning tõmbas enda vangistajate karja peale tule, mille tagajärjel sai kuus meest surma ja mitmed haavata. Tol ajal jooksis Käemer oma meeste poole tagasi, tuues kaasa kuulipilduja Madseni.

Teine juhtum samal hommikul:

1. augustil tuli vaenlane suurte jõududega Gorjaino küla peale, kus asus meie A kompanii. Et punased meid ümber ähvardasid piirata, olime sunnitud külast taganema. Skaut August Seeberg, kes kuulipilduja 1-se numbrina töötas paremal pool küla servas, kust teised numbrid segaduse tõttu ära jooksid, jäi üksinda kuulipilduja juure. Kuid Seeberg, julgust mitte kaotades, pani kuulipilduja vankrile ja hakkas külast välja sõitma. Punased olid sel ajal juba vasakusse küla serva jõudnud ja seal vangistanud kaks skauti. Nähes, et Seeberg hobusega sõidab, pidasid punased ta kinni ja sundisid alla andma. Ta vangistati ühes hobuse ja kuulipildujaga. Punased, jätnud nende juure vahti neli meest, läksid meie

A komp. rms. *August Seeberg*
VR II/3.

taganevaid mehi jälitama. Seeberg, seltsilisi julgustades ja nähes, et üks vahtidest oma püssi seina najale pani, haaras püssi, ja enne kui punased arugi said, surmas ühe neist täägiga. Edasi võideldes surmas ta veel kaks vaenlast, kuna neljanda võttis vangi. Vankril kuulipildujat laskevalmis seades hakkas Seeberg ühes seltsimeestega külast välja sõitma. Külast välja jõudes tormasid neile kolm vaenlase ratsanikku järele, kuid Seeberg avas tabava kuulipildujatule ratsanike pihta ja niitis nad kõik maha. Edasi sõites jõudis Seeberg õnnelikult oma meeste juure.

Need on kaks säilinud dokumenti kahe mehe meeleheitlikust võitlusest. Kuigi ei saa kõike seda võtta puhta kulana, tuleb ikkagi uskuda, et tegelikult oli palju kangelaslikkust.

Taandudes Pataljoni osade sekka tulnud vaenlase haarav üksus sai tõsiselt kannatada. Nende kaotusi surnute ja haavatuina tuleb arvestada skautidega võrreldes mitmekordseks. Segadus oli neis nii suur, et nad hulkusid ümber defilees peagu terve päeva ega suutnud arendada uut tugevat pealetungi. Üksikud katsed meie positsioonile lähenemiseks löödi tulega tagasi.

3. Kaitsel Rjabitšja – Väike Višnegi joonel.

Pärast taandumist korraldas Pataljoni ülem leitnant Freiberg kompaniid kaitsesele järgmiselt: Pataljonile abiiks saadetud 5. polgu 6. roodust ühe poole soo servale Zamošje ja Rjabitšja külasse. B kompanii Knjáz Ivanova külla, D kompanii Pupkovasse, A kompanii ja 5. polgu 6. roodust teise poole Savina ja Holodova küla vahele, E kompanii Holodovasse ja Taani kompanii Väike Višnegist põhja poole künkaile.

Pataljonist paremal asus positsioonil: Zamošje—Troitskaja—Svileneva—Nehnova küla joonel 1. Ostrovski polk. Juba 1. augusti hommikul lõi B kompanii ülem Knjáz Ivanova külast Zamošjes asuva venelaste rooduga sideme. Siis olid veel vahepealt Rjabitšja ja teine Zamošje küla tühjad, kuid kella 16.30 alates asus nimetatud küladesse 5. polgu 6. roodust üks pool al-leitnant Jõgi juhatusel. Siit alates oli ka venelastega pidev side.

Pataljoni vasak tiib toetus soole, mille läbipääsmatusse kõigil usk oli kadunud. Selle kohta on ka kirjutatud kolonelleitnant Borgelin:

Vasak tiib oli see, mis meie elu tegi väljakannatamatuks. Seal lautas küll otsatu soo, mida alul pidasime täiesti läbipääsmatuks. Aga üks vana venelane tõendas: „Soo ei ole järv, et sealt jalgsi läbi ei pääse. Soost pääseb hobustegagi läbi, kui on teada kõvemad kohad ja on kasutada sooga harjunud hobused“, ja hakkasime seda sood tõsiselt kartma.

Esimesel päeval uuel positsioonil kaitsel asudes kuuldus mitme kompanii-ülema poolt virisemist ühe kui teise häda üle. Ja millegi pärast oli neid hädasid sel päeval rohkem kui kunagi varem. Kõik see hädaldamine osutus aga asjata kartuseks. Punaste pealetung nagu rauges ja tekkinud vaheaega saadi kasutada positsiooni korraldamiseks. Varsti harjusid mehed ka uue positsiooniga ja virisemised ning hädaldamised kadusid niisama kergesti, kui need olid külge kasvanud korratu taandumise viljana.

Kõrgema juhatuse poolt näis nüüd olevat maetud, vähemalt seekord, uue pealetungi kavatsus. Tehti korraldusi vaid punaste pealetungi tagasilöömiseks. Uus pealetung Ostrovile oli kapten Munneril tähtsaimaks ülesandeks kuni 1. augustini. Ja nagu ilmneb ühest tema käsust Pataljonile, oli nüüd kõigi Ostrovi grupi väeosade ja ka Põtalovo rajoonis teotsevate II diviisi väeosade tegevus viidud kokkukõlla. Kõigi nende väeosade pealetungi eesmärgiks oli Ostrov. See väeosade tegevuse ühtlustamine jäi aga hiljaks. See algas alles siis, kui löögigruppi oli juba tabanud katastroof.

2. augustil saabus Pataljoni juure liinile 5. polgu 8. rood. Nimetatud rood määrati vahetuseks D kompaniile Pupkova külla. Pärast liinilt äravahetamist asus D kompanii reservi Mišutvina külla, kus käidi saunas ja korraldati meeste varustust. Mis oli aga tähtsaim — kahtlemata oli see puhkus, rahulik uni väljaspool otsest hädaohtu.

Öösel vastu 3. augusti võtsid 5. polgu II pataljoni roodud tervena üle Pataljoni rinde Knjáz Ivanovast kuni Holodovani. Väike- ja Suur-Višnegi külasse jäid endiselt taanlased.

E komp. rms.
Reinhold Hendriksmann.

4. D kompanii vastukallaletung Knjáz Ivanovale.

3. augusti varahommikul algas vaenlane tugeva suurtükitle toetusel pealetungi vaevalt positsioonile asunud 5. polgu II pataljonile. Vaenlane ründas kahes suunas: Rožanka—Knjáz Ivanova ja Stanki—Holodova suunas. Eriti äge oli punaste pealetung Knjáz Ivanova külale, kust neil läks korda välja lüüa 5. polgu 6. roodu, kes oli sealt ära vahtanud meie B kompanii.

Edasi tollaegse D kompanii ülema junkur Ingermanni kirjeldus sündmuse arenemisest:

... Sellest magusast unest äratas mind hommikul kella 03.00 ajal punaste suurtükitle mürin. Läksin välja. Seal selgus, et eesliinil käib punaste poolt kõva suurtükitle ettevalmistus. Aimasin, et see saab ka varus meie puhkuse katkestajaks. Käskisin kompanii äratada ja väljastumiseks valmis olla.

Käsk ei lasknud ka ennast kaua oodata. Galopis kihutas külla Pataljoni ülema käskjalg ja andis edasi käsu: ilmuda 5. polgu II pataljoni ülema al-kapten Traksmanni (praegune kolonel Traksmaa, II diviisi ülem — A. V.) käsutusse Martinova(?) külla.

Pärast mõne julgustava sõna ütlemist oma meestele astusin välja. Kompanii oli kaunis kokku sulanud — 45 meest nelja Madseni ja kahe Maximiga.

Kapten Traksmann näitas minule hommikuses udus Martinova (?) küla juurest Knjáz Ivanova (kohalik rahvas nimetas seda Strelkovaks) küla peale ja ütles umbes: minu 6. rood pidi sealt teie B kompanii ära vahtama. Seal oli kuulda lahingut ja märgata meie meeste taganemist. Võibolla et see oli B kompanii, kes sealt pärast vahetamist välja läks; võibolla taganes ehk 6. rood. Praegu on seal vaikne. Minge ja vaadake, mis seal oli. Kui külas on meie oma mehed, siis on hea, ja minge tagasi oma väeossa. Kui aga punased on külas, siis võtke küla tagasi ja jääge seniks sinna, kuni teile saabub vahetus.

Läksime. Sünged näod ees ja kõik piirita vihased. Eriti vihane olin mina, et puhkus kestis vaevalt pool ööd. Udu oli madal ja küllalt tihe. Ei olnud veel kuigi valge.

Jõudsin küla ette — umbes 150 sammu kaugusele — kus asetasin kompanii ahelikku. Keelsin laskmise ilma minu loata kategooriliselt ja hakkasime liikuma küla poole. Mina liikusin mööda teed. Hommikuses hämaruses märkasin küla servas seisvat ühte gruppi mehi, meist umbes

N-allohv. Gustav Kool.
Rms. D komp.

100 sammu kaugusel. Mehi võis selles grupis olla 6—7. Uduga segunevas hämaruses ei olnud võimalik kindlaks teha, kas on oma või võõrad mehed, s. t. vaenlane. Hüüdsin neile: kes seal on? Vastuseks tulid meile nende poolt kuuld. Hüüdsin neile uuesti: „Ärge laske, meie oleme omad!“ Vastus oli endine.

Junkur (kapten) *Hans Ingermann*
(Hirvelaan) VR II/3. D kompanii
ülem. Sai Orava all haavata.

„Seltsimees, kas sul on sidet?“ Arvatavasti oli teine vist haavatud ja soovis siduda oma haava. „Säh sulle!“ vastas skaut ja kõmmutas punasel kuuli peast läbi.

Külas langes punaseid võrdlemisi palju, sest laipu oli kõikjal. Ka langes neid väljaspool küla, koristamata viljapõldudel, tabatud meie kuulidest. Ja kõigest sellest hoolimata jäi neid meile vangi 18 meest. Surnute matmiseks tegin korralduse külavanemale. Pärast kuulsin, et surnuid olevat maetud 53.

Lahingu ägedust tunnistab veel see, et D kompaniist sai surma 3 vahvat skauti: lance-corporal Runald Steinberg, reamehed Johannes Niiler ja Johannes Mäeots, ning üks raskesti haavata. Niisugune suhe surnute ja haavatute vahel ei esine harilikus lahingus.

Meie edu soodustas punaste organiseerimatus. Nad olid just küla vallutanud ja asusid suuremalt jaolt mööda küla laiali, kuna väike osa oli asunud küla ette kaitsele. Punaseid oli üks tugev kompanii mingisugusest eriväeosast, sest nende hulgas oli lätlasti ja hiinlasti.

Lasin raskekuulipilduja, mis liikus ka mööda teed, üles seada oma seljataha ja igaks juhuks olla valmis tulistamiseks. Ahelik ootas närvepingutavalt minult käsklust „tuld“, kuid minusse oli jäänud veel veidi kahtlust, et ehk on külas oma mehed. Hüüdsin kolmandat korda, et nad mitte ei laseks, kuid vastati ikkagi püssidest. Nüüd kadus kahtlus ja andsin tugeva häälega käskluse: „pataljon tuld ja hurraa!“

Nagu ussist nõelatud, läks välkkiirelt lahti põrgulik tuli, mida anti kahest raskest-, neljast kergekuulipildujast ja püssidest. Hurraahüetega tormas kompanii külla, hoolimata punaste poolt lastavast tugevast tulest.

Punased ei kannatanud meie rünnakut välja ja pistsid liduma. Jälgisime neid joostes. Seal oli palju koomilisi juhtumeid. Nii lõi skaut Anton Rumm püssi päraga maha kaks punast, kes olid ronimas üle kõrge aia. Ühele skaudile jooksis järele punane, olime külas punastega segi, kes nähtavasti pidas skauti oma meheks ja küsis vene keeles:

Külla ilmus ka 5. polgu 6. rood, kellele küla üle andsin.

Pärast küla üleandmist käisin poole kompaniiga kuni Zamošje küläni, et kindlaks teha, kas selles suunas punased pole teostanud suuremat läbimurdmist.

Õnnestunud löök Knjáz Ivanova külale tõi D kompaniile tagasi ta endise tuju, vaimu ja nagu pühkis ära asetleidnud väsimuse. Selle löögi tõi Pataljoni ülem näiteks ja eeskujuks teistele kompaniidele, kui viimased kaebasid väsimuse üle.

Saagina tõi D kompanii Knjáz Ivanova külast kaasa hulga püsse ja ühe Maximi.

Seega oli likvideeritud punaste sissemurdmine meie rindesse. Pärast seda asus D kompanii uuesti varru Mišutvina külla.

5. Kaitsel Rjabitšja – Tupitsõna joonel.

Öösel vastu 3. augusti vahetasid 5. polgu II pataljoni roodud Pataljoni tervena liinilt, misjärele kompaniid asusid liini taha küladesse varru.

V-alohv. Anton Rumm.
Jaoülem D kompaniis.

Puhkust oli oodatud ammugi, kuid üldine olukord ei võimaldanud selle saamist. Tuleb meele tuletada, et Pataljon oli vahetpidamata pealetungil 18. juulist alates. Vahepealsed kolm päeva, millal nad olid varus Karamõsevo jaama rajoonis, ei tohiks tulla arvestamisele puhkusena. Nad pidid ka siis alaliselt olema valmis välja astuma, kui selleks liinil tekkinuks vajadus. Ei enne ega ka pärast polnud Pataljonist kunagi ükski kompanii varus. Selleks et pidada üks kompanii varus, oli Pataljoni koosseis väga väike, kuna antud ülesanded liialt laiaulatuslikud. Tahes-tahtmata pidid olema alaliselt tegevuses kõik kompaniid.

Järjekindlast väga kardetavast tegevusest olid mehed väsinud. Nad olid ülepingutatud. Viimane taandumine andis hoobi ka moraalselt. Sõnaga: saabunud puhkus oli hädavajalik.

Kahjuks ei kestinud puhkus kuigi kaua. Juba 5. augusti hommikul paigutati Pataljon uuesti positsioonile. Pataljon ei asunud aga nüüd mitte endisele positsioonile 5. polgu II pataljoni asemele, vaid viimase mõlemale tiivale. Paremal tiival Zamošje ja Rjabitšja külas asuvad kompaniid moodustasid ühes 5. polgu II pataljoniga peavastupanu posit-

siooni, kuna Prudõ ja Tupitsõna külas asuvad kompaniid varupositsiooni. Viimasel positsioonil asumine kujunes ka seepärast rohkem puhkuseks. Et võimaldada kompaniidele puhkust võrdselt, selleks vahetati nimetatud kahel positsioonil kompaniisid.

Üldiselt algas nüüd meie positsioonil rahulikum ajajärk, sellest hoolimata, et vaenlane suurtükitle toetusel toimetas korduvaid pealetunge. Neile vaenlase pealetungidele suhtuti kui kõvendatud luuretegevusele, mis näisid olevat ette võetud meie häirimiseks. Need pealetungid löödi tagasi võrdlemisi kerge vaevaga. Omalt poolt toimetasid ka skaudid ja 5. polgu II pataljoni osad luuret. Niisugune rahulikum tegevus kestis kuni poole augustini. Pärast vapustavaid sündmusi kujunes see aeg skautidele nagu ilusaks ilmaks pärast ägedat äikest. Suuremaks tegevuseks võib lugeda B kompanii tegevust 6. augusti õhtul Troitskaja küla vallutamisel, kus käidi abistamas 1. Ostrovski polku. Seal oli vaenlasel õnnestunud sisse murda nimetatud polgu rindesse. Ühisel jõul teostatud vastukallaletungiga vallutati küla, kuhu endiselt asus kaitsele 1. Ostrovski polgu üksus.

Alates 5. augustist kujunes Pataljoni asetus kindlaks. Üksused asusid järgmiselt: üks kompanii Zamošjes, teine Rjabitšjas, kolmas Prudõs ja neljas Tupitsõnas. Pataljoni staap, sidekomando, ratsakomando ja sidumispunkt asusid Fofonkova külas. Staabi reajaoskond ja 2. järgu voor Tšerskaja jaamas, liiniladu Pihkva jaamas vaguneis ja staabi majandusjaoskond Võrus.

Pataljonile uus ülem.

28. juulil Raduhhina küla all raskesti haavata saanud kapten Pinka asemele asus noor ja energiline Pataljoni ülema abi I leitnant H. Freiberg. Kapten Pinka sai haavata ajal, millal Ostrovi operatsioon oli jõudnud otsustavasse staadiumi. Lugupeetud juhi haavataasaamine nagu hoia-tas ka mehi suuremale ettevaatusele, mis omakorda pidurdas nende suurt hoogsust.

I leitnant Freibergi asumine Pataljoni juhi kohale sündis kriitilisel hetkel. Seda mitte üksinda lahingtegevuses, vaid ka majanduse korraldamises. Sellal ei olnud veel Pataljonil majandusülemat, kes hoolitsenuks Pataljoni varustamise eest. Majandusülema kohuseid täitis II leitnant Rudolf Raudsepp, kelle asukoht oli Tšerskaja jaamas. Õieti ei tuleks II leitnant Raudseppa võtta majandusülemana, pigemini aga ohvitserina, kes ajas muuseas ka majandusasju. Majandusasutused olid kuni augusti alguseni kapten Reissari käest üle võtmata ja seepärast ei olnud Pataljonil neid õieti üldse. Pataljonile majandusülema ja asjaajaja määramisega algas alles majandusasutuste ülevõtmine ja nende ümber-

korraldamine. Kapten Reissari poolt tehtavate takistuste tõttu ei arenenud see sugugi kiiresti. Tähendab: augusti esimestest päevadest alates oli tarvis hakata reorganiseerima Pataljoni majandust. See langes ajale, millal ka liinil oli Pataljoni ülemal tegemist väga palju.

A komp. rms. Aleks. Lillemann
VR II/3.

Kapten Pinka raske haav lubas oletada, et ta nii ruttu ei saa tagasi tulla Pataljoni juhtima. Seepärast tekkis vajadus nimetada Pataljonile uus ülem. Diviisiülema abi polkovnik Pindingu esimene valik langes I leitnant Freibergile kui mehele, kes oli juba Pataljoniga ühte kasvanud ja kes ilmutas häid juhi omadusi. Leitnant Freibergile sellekohase ettepaneku tegemisel ei annud ta selleks oma nõusolekut. Äraütlemist põhjendas leitnant Freiberg just Pataljoni halva majandusega, millele tulnuks pühendada liialt palju tähelepanu ja mis toonuks juure väga palju vastutust.

6. augustil esines II diviisi ülem polkovnik Puskar Korraldusvalitsuse ülema ees ettepanekuga, et Pataljoni uueks ülemaks määrataks al-polkovnik A. Aalberg, kes olevat sellele kohale väga sobiv mees. Nähtavasti ühineti Korraldusvalitsuses polkovnik Puskari ettepanekuga, sest uueks Pataljoni ülemaks määratigi al-polkovnik Aalberg.

Uus ülem sõitis juba 12. augustil Tallinnast Pataljoni majandusjaoskonna juure Võrru ja sealt 14. augustil Pataljoni juure liinile.

15. augustist asus al-polkovnik Aalberg skaute juhtima. Uus ülem erines eelmistest tunduvalt. Ta juhatas Pataljoni tegevust kaugelt seljagant, tundmata ise olukorda liinil. Ta pani maksma ka nn. paberi-süsteemi. Kõik ettekanded rändasid nüüd kaugele staapi ja sealt käsud ja korraldused sama teed tagasi liinile. Liinil, alatimuutuvas olukorras osutusid kaugel asuvast staabist saabunud kirjalikud korraldused väärtusetuks, sest vastava ettekande peale saabunud korraldus jõudis liinile alles siis, kui seal olukord oli sootuks teine. Seega ei olnud siis ülemuse korraldusest enam sugugi kasu, vaid vastava üksuse juht pidi teotsema ikkagi omal algatusel.

Al-polkovnik Aalbergi kohalejõudmisega vabanes I leitnant Freiberg seljagant staabitööst ja ta võis asuda liinile üksuste juure, et seal ühtlustada nende tegevust. Taandumise perioodis, alati muutlikus ja üllastlikus olukorras, oli juhi eesliinil viibimine hädavajalik. Et Pataljoni

ülem ei olnud ise seal, siis asendas teda leitnant Freiberg. Nii kujuneski, et leitnant Freiberg oli tegelikult Pataljoni lahingtegevuse juhiks, kes liinil valitsevast olukorrast informeeris al-polkovnik Aalbergi. Viimane omakorda asus täie andumusega Pataljoni majanduse ja ümberformeerimise korraldamisele.

Pataljoni ümberformeerimise algus.

Alam-polkovnik Aalbergi liinilejõudmise järel hakkas ta täitma Sv. Ülemjuhataja käsku Pataljoni ümberformeerimise kohta hariliku üksiku jalaväepataljoni staadi järgi. Enne kõiki muid korraldusi käskis ta Pataljoni ametliku nimena tarvitada „Scouts-pataljon“ endise „Scouts-rügemendi“ asemel. Samuti käskis ta hakata tarvitama eesti rahvaväes maksvaid aukraadide nimetusi.

Täie andumusega ümberformeerimisele asunud, ilmsesid selle töö tulemusel varsti.

Esimesena hakati formeerima kuulipilduja-komandot, millise töö täitjaks määrati 18. augustil senine D kompanii nooremohvitser lipnik Johannes Kippus. Alanud lahingute perioodis tuli Pataljonil jälle asuda ägedasse võitlusesse, mis riisus juba 19. augustil äsja kuulipildujakomandot formeerima

Sidekomando telefonistid (vasakult) *Theodor Koort, August Raba, Mihkel Pill ja Jüri Gregor.*

määratud lipnik Kippuse langenuna. Üldse jäi Pataljoni ümberformeerimine alanud lahingtegevuse pärast pooleli. Ainult suudeti ära määrata üksuste ülemad ja ohvitserid, kuid tegelik formeerimine jäi teostamata.

22. augustil ilmus päevakäsus Pataljoni nimeline koosseis, mille järgi Pataljoni ja üksuste juhtkond kujunes järgmiseks:

S t a a p.

Pataljoni ülem alam-polkovnik Aalberg, Adolf.

Ajut. pataljoni ülem alam-kapten Pinka, Friedrich — haiglas.

Adjutant lipnik Raudsepp, Rudolf.

Vanem-arst doktor Park, Kristjan.

Noorem-arst asearst Vigodsky, Koppel.

Majandusülem sv. ametnik Grimm, Ernst.
Laekahoidja ja kortermeister sv. ametn. aset. Krimm, Oskar.
Asjaajaja sv. ametn. aset. Mäekivi, Magnus.
Püssimeister sv. ametn. aset. Mallene, Hans.

A kompanii.

Kompanii ülem leitnant Martinson, Leopold — haiglas.
„ ülema aset. al-leitnant Lüüs, Adolf — haiglas.
Vanemohvitser ohv. aset. Arras, Paul — puhkusel.
Nooremohvitser ohv. aset. Animägi, Nikolai.
„ lipnik Veelaks, Johannes.
„ al-leitnant Klaving, Max — haiglas.

B kompanii.

Kompanii ülem al-leitnant Kaalep, August — haiglas.
Vanemohvitser lipnik Roots, Mihkel.
Nooremohvitser junkur Sauga, Ernst — haiglas.
„ lipnik Allik, Konstantin.
„ ohv. aset. Tikkar, Hugo.
„ ohv. aset. Tauts, Hans.
„ ohv. aset. Ungerson, Johan — haiglas.

D kompanii.

Kompanii ülem junkur Ingermann, Hans.
Vanemohvitser lipnik Krudenbrunn, Karl.
Nooremohvitser ohv. aset. Lillenster, Georg.

E kompanii.

Kompanii ülem leitnant Zupsmann, Voldemar.
Vanemohvitser ohv. aset. Töllasson, Jaan
Nooremohvitser ohv. aset. Mertonen, August.
„ junkur Lasimer, Leonhard.

Jalamaakuulajate komando.

Komando ülem leitnant Freiberg, Herbert.

Ratsamaakuulajate komando.

Komando ülem ohv. aset. Nurmberg, Otto.

Sidekomando.

Komando ülem junkur Muchel, Agapi,

Töökomando.

Komando ülem leitnant Uibo, Aleksander.

Kuulipildujate komando.

(ei olnud ülemat määratud).

Nagu ilmneb toodud nimestikust, ei olnud kõik kompaniitõlemad kohal. Nii juhatasid A kompanii tegevust vahelduvalt ohv. aset. Arras ja ohv. aset. Animägi; B kompanii tegevust ohv. aset. Tikkar ja 11. augustist alates lipnik Roots. Staabi koosseis kujunes kindlaks alles augusti alguses. Majandusülem sv. ametnik E Grimm ilmus Pataljoni 1. augustil, asjaajaja sv. ametn. aset. M. Mäekivi 7. augustil ja laekahoidja sv. ametn. aset. O. Krimm 18. augustil. Ka tuli kompaniidesse juure ohvitser, näit. lipnik M. Roots 11. augustil ja lipnik J. Veelaks 15. augustil.

Üksuste nimestikus oli 22. augustil allohvitsere ja sõdureid järgmiselt:

Staabis	nimestikus	18;	kohal	18.
A kompaniis	„	117;	„	73.
B „	„	122;	„	71.
D „	„	124;	„	80.
E „	„	120;	„	93.
Kuulipildujate k-dos	„	42;	„	33.
Ratsamaakuulajate k-dos	„	21;	„	19.
Sidekomandos	„	19;	„	15.
Töökomandos	„	30;	„	30.
Jalamaakuulajate k-dos	„	—	„	—

Kokku 613; neist kohal 432.

B komp. rms. *Rudolf Ploom*
(vasakul). Sai Ivanovo Boloto küla all haavata.
B komp. rms. *Rudolf Polagenne*.

Tähendatud koosseisus toodud kuulipildujate komando ei esinenud iseseisva üksusena, vaid see oli jagudena laiali kompaniide juures. Samuti

oli nimeliselt jalamaakuulajate komando, kuid tegelikult ei olnud seda. Komando ülemaks määratud leitnant Freiberg oli liinil tegelik Pataljoni juht.

Sidekomando koosseisu ja varustuse kohta olgu juure lisatud, et 1. augustil oli koosseisus: telefoniste 17, varahoidjaid 1, hobusepoisse 1 ja tsiklijuhte 1. Varustust oli: 2 kommutaatorit, 12 telefoniaparaati, 2 kaarikut, 3 hobust, 1 paar küüsi, 1 kirves, 2 nuga, 4 paari tasateravaid tange, 2 uuri ja 12,5 versta kaablit. Sellal oli tegevuses 5 aparaati. Ühendus oli loodud Tšerskaja jaamast liinile ja liinil kompaniide vahel.

Majandusala korraldamine ei arenenud sugugi nii jõudsasti, nagu seda soovis Pataljoni ülem. Selles esines suure takistusena kapten Reissari Rügemendi likvideerimine ja varustuse üleandmisega viivitamine. Reissari poolt oli üleandmiseks määratud komisjon, kuid see püüdis üleandmisega kõigiti viivitada. Möödus peagu terve augustikuu, kuid tööga ei jõutud edasi sammugi. Üleandmiskomisjoni tööd iseloomustab al-polkovnik Aalbergi ettekanne Soomusrongide divisjoni ülemale, milles kirjutatud järgmist:

Loen oma kohuseks Teile järgmist teatada: Kui mina 12. augustil Tallinnast välja sõitsin Pataljoni, sõitis minuga ühes ka kapten Reissari poolt määratud komisjon Pataljoni, kes pidi kõik Pataljonile üle andma ja sellekohased aktid varanduse kohta kokku seadma.

Mainitud komisjon tegi liinil mõne päeva tööd, mille peale üks osa liikmeist Tallinna „raha järele“ kapten Reissari juure, nende oma ütluse järele, ja teised seniks Võrusse sõitsid. Umbes ühe nädala vaheaja järele algas jälle komisjon oma tööd, sõitis aga peagi Tallinna akte kokku seadma. Umbes 1½ nädalat tagasi oli komisjoni esimees junkur Janson siin kokkuseatud aktidega (mis küll kaugeltki tõsioludele ei vastanud), võttis mitme kompaniiülema käest allkirjad aktidesse ja sõitis jälle Tallinna, tähendades: „üks akt on veel alla kirjutamata, selle toon paari päeva pärast ära“. Niisuguse märkusega, kõiki akte kaasa võttes, sõitis komisjoni esimees juba enam kui 8 päeva tagasi Tallinna ja pole tänaseni aktidega Pataljoni ilmunud. Et aga mainitud komisjon veel midagi Pataljonile üle pole annud, on Pataljoni majandusjaoskond iseäranis raskesse seisukorda pandud. Kõik aruande kokkuseadmised seisavad seetõttu, et puuduvad teated, mis Pataljonis enne oli olemas, samuti pole võimalik Pataljoni vararaamatuid kokku seada ega Pataljoni lõplikult vastu võtta. Iseäranis suuri raskusi ja segadusi teeb vararaamatute sisseseadmine selle tõttu, et varandus on ühe kompanii ja komando ülema käest teise kätte antud, ilma et seda oleks saadud kindlaks teha, kui palju varandust esialgu oli. Samuti seisavad ka toidu aruandelehtede kokkuseadmised kõige selle tõttu.

Kõike seda Teile ette kandes, palun Teie sellekohast korraldust, et komisjon võimalikult ruttu oma töö ära lõpetaks ja Pataljoni üle annaks. Nagu näha, tahab mainitud komisjon meelega seda üleandmist pikendada, et jälle niisugust korda ja segadust luua, nagu see kapten Reissari ajal oli.

Pataljoni majanduse korraldamine ja Pataljoni ümberformeerimine, mis küll algas augustikuus, ei saanud areneda Pataljoni lahinguis viibimise tõttu, vaid see töö viidi lõpule septembrikuu jooksul Pataljoni Võrus puhkusel olles.

Taandumine Vabariigi piirile.

1. Üldolukord 18. augustiks.

Pataljoni kaitsel asudes Zamošje—Tupitsõna joonel ei avaldanud vaenlane selles positsioonilõigus erilist aktiivsust. Selle asemel aga oli ta aktiivne paremal tiival, s. o. 7. polgu, Sakala partisanide pataljoni ja 2. polgu osade vastu ning vasakul tiival 6. polgu osade vastu.

Juuli lõpus, millal Scouts-Pataljon edukalt peale tungis Ostrovile, koondati Pataljoni vastu rohkesti jõude, et skaute tagasi paisata. Säärast punaväe manöövrit soodustas parema tiiva väeosade passiivsus. Kui Scouts-Pataljon juba oli tagasi paisatud Zamošje—Višnegi joonele, algas pealetung parema tiiva väeosade poolt. Nüüd oli punaseil jällegi võimalus oma jõude koondada nimetatud väeosade pealetungi likvideerimiseks. Seekord ei leppinud aga punased ainult meie väeosade edasitungi seisma panemisega, vaid nad alustasid koguni tugevat pealetungi nende tagasi-paiskamiseks. Nii läks paremal tiival augusti esimesel poolel ägedaks võitluseks endisel positsioonil püsimise pärast. 2. jalaväepolgu ja Sakala partisanide pataljoni vastu oli küll kõva vaenlase surve, kuid 18. augustiks jäid nad ikkagi püsima endisele positsioonile — 2. polk Lipno rajooni ja Sakala partisanide pataljon Untina—Melnova Gora—Raslivõ—Golubova Gora—Drozdova üldjoonele.

7. jalaväepolgu I ja II pataljon, kes juuli lõpus asusid Herohnova—Krivino—Simonjatõ—Lossi—Devino küla rajooni, s. t. Veliikaja jõe ja Irboska—Ostrovi maantee vahele, ei suutnud tagasi lüüa punaste pealetungi, vaid taandusid 15. augustil üle 20 km korruga ja asusid kaitsesele Irboska kindlustatud positsioonile — Leski—Kryakova—Kolossovka üldjoonele. Seega oli Sakala partisanide ja 7. polgu III pataljoni vahele tekkinud sügav lõhe. Sellest hoolimata püsis aga 7. polgu

Kapral Jaan Tommusk.
Jaoülem D kompaniis.

III pataljoni Veliikaja jõe paremal kaldal Staro Ussitovskoje—Vlaskova—Glotõ küla juures.

Vasakule asus 1. Ostrovski polk endisel positsioonil Nehnova—Suslova—Svileneva—Troitskaja—Zamošje juures.

Pataljonist vasakul, teispoole suurt sood asuva 6. jalaväepolgu vastu oli vaenlase surve samuti tugev, mispärast polk taandus. 18. augustil asus 6. polk Väike-Peštševitsõ—Ossinovetsi—Motšova—Gogoleva—Voinihha küla üldjoonel Pihkva—Porhovi raudtee ja suure soo vahel.

Seega asus vaenlane augusti teisel poolel Ostrovi ja Porhovi suunas teotsevate väeosade vastu üldisele pealetungile. Vaenlase pealetung langes ajale, millal oli tugev käärimine Loode-armee juhatuses, mis lõpuks kujunes kodusõjaks. Näis, et vene valged ei olnud võimelised organiseerima kaitset Loode-Vene puhverriigi jaoks, mille ajutine valitsus inglaste pealekäimisel moodustati 10. augustil. Loode-armee juhatus ei arvestanud aga moodustatud valitsuse otsuseid. Ka ei meeldinud armee juhatusel Pihkva rajoonis iseseisva peremehena teotsev Balahhovitš, kes ei pooldanud vene valgete vägede ülemjuhataja kindral Judenitši poliitikat. Nii arenes vahekord teravuseni, mis lõppes Balahhovitši ja tema staabi juhtivate meeste areteerimisega. Balahhovitšil õnnestus hiljem põgeneda meie II diviisi staapi, kus ta leidis kaitset vägivalla vastu.

Nimetatud sündmuste arenedes püüdsid meie väeosad seisma panna vaenlase pealetungi. Kui aga 23. augustil Judenitši poolt saadetud karistussalk likvideeris Balahhovitši staabi, siis loobus ülemjuhataja kindral Laidoner Pihkva kaitsmisest ja käskis meie väeosad taanduda Irboska kindlustatud positsioonidele Eesti piiri kaitseks. Nii siis algas meie väeosade üldine taandumine alguses punaväe pealetungi surve, pärast aga eesmärgiga, et asuda kaitsele meie riigi piirile organiseeritud kindlustatud positsioonile.

2. Pataljoni taandumine Pihkvasse.

18. augustil asus Pataljon järgmiselt: B kompanii Rjabitšja ja Zamošje külas, A kompanii Knjáz Ivanova külas, E kompanii Tupitsõna külas, D kompanii varus Mišutvina külas, Pataljoni staap, sidekomando, ratsamaakuulajate komando ja sidumispunkt Fofonkova külas, staabi reajaoskond ja 2. järgu voor Tšerskaja jaamas, liiniladu Pihkva jaamas vaguneis ja staabi majandusjaoskond Võrus.

18. augustil märgati positsioonil pööret vaenlase tegevuses. Hariliku harva suurtükiväe asemel külvas vaenlane nüüd meie positsiooni üle tugeva mürskude sajuga. Sama päeva õhtul saabus Podklinje külast 6. polgu ratsakomando ülemalt järgmine kirjalik teade:

Scoutide pataljoni ülemale. Teatan, et meil pahemalt on väeosad taganenud Sazõgina külla. Tõmban oma komando tagasi Filatkova—Karõšino liinile. 6. p. ratsako-do ülem Karo. 18. 8. 19. Kell 17.00

Saadud teate põhjal olukorda hinnates oli ilmne, et Pataljoni vasaku tiiva ja 6. polgu parema tiiva vahele oli tekkinud katmata tühem, mis 6. polgu taandumise puhul võis Pataljonile saada kardetavaks. Et vasakul tiival selgitada tõelist olukorda ja katta lõhe 6. polgu parema tiiva ja soo vahel, selleks moodustati Pataljonist segasalk, kuhu määrati varus olev D kompanii, 40 meest E kompaniist ja ratsakomando, kes leitnant Freibergi juhatusel 18. augustil kell 19.00 väljus ülesande täitmisele.

Kui leitnant Freiberg jõudis Filatkova—Karõšino küla rajooni, ei leidnud ta sealt enam 6. polgu ratsakomandot. Kohalikest elanikest saadi teateid, et 6. polgu osad ja rohelist (kohalikest elanikest mobiliseeritud üksused) on 18. augusti õhtul taganenud Filatkovast. Öösel oli säärases segases olukorras ja tundmata maastikul teotsemine väga raske ja kardetav. Sellest hoolimata läheneti Sazõgina külale, kus pidi asuma 6. polgu parem tiib.

19. augusti hommikul kell 04.00 saabus 6. polgu ratsakomando ülemalt Pataljoni ülemale uus teade:

Meilt vasakul olevad väeosad taganevad, ja kus kohta nad peatuma jäänud, veel ei tea. Ratsanikud, kes välja läksid neid otsima, ei ole veel tagasi jõudnud. Mina asun Possadje ja Komotõ külas. 18. 8. 19. kell 23.20. 6. p. ratsako-do ülem Karo.

Leitnant Freiberg, kes 18. augusti õhtul midagi ei teadnud vahepeal saabunud teatest ega 6. polgu uuest taganemisest, jätkas öö jooksul liikumist ja tegi luurega kindlaks, et vaenlane asus Tempreva, Hretševa Gora, Monastõroki ja Oluhhova külas. Samuti tehti kindlaks, et 6. polgu osi oli Lopatihha külas.

Kohe, kui vaenlase asetuse oli kindlaks tehtud, asusid kompaniid pealetungile. Meie võrdlemisi nõrga jõuga ei suudetud aga vaenlast eespoolnimetatud küladest välja lüüa. Pealetungil sai lipnik Johannes Kippus Monastõroki küla all surmavalt haavata. Kompaniid tõmbusid tagasi, et mitte asjata ohverdada oma mehi.

D komp. rms. Karl Niggol.
Sai kaks korda haavata.

Meeste meeleolu oli halb. Neil puudus informatsioon sellest, kas üldse kavatsetakse veel vaenlase pealetungi tagasi lüüa või on asutud üldisele taandumisele. Samuti ei saanud nad aru, miks taganes 6. polgu parem tiib, ilma et see olnuks tingitud vaenlase pealetungist. Olukorra kohta informatsiooni puudumisest annab kujuka näite ka leitnant Freibergi ettekanne Pataljoni ülemale:

Palun teatada, mis survel taganeb Ostrovski polk ja millal hakkab taganema meie Pataljon ja 5. polgu II pataljon. Kui nii on, et selle liini siin maha jätame, siis parem katset ei tee Hretševa Gora peale uuesti tungida, sest see nõuab asjata ohvreid. Lipnik Kippus sai seal juba surma...

19. aug. raskesti haavata saanud lipnik Kippust sidumispunkti saatma määras D kompanii ülem junkur Ingermann kompanii noorema — 15-aastase — ja väiksema skaudi Mihkel Treuholdi, kellel kui vene keelt oskajal parem liikuda tundmata ümbruses. Ühtlasi tegi ta Treuholdile korralduse, et viimane tagasi tulles tingimata kaasa tooks ka padruneid, sest neist hakkas tulema puudus. Veel elumärke avaldav lipnik Kippus vaevalt asetatud venelasest kүүdimehe vankrile, algas teekond Pataljoni sidumispunkti, mis asus Fofonkova külas. Kohe liikumise alguses kustus lipnik Kippuse eluküünal.

Viinud laiba sidumispunkti ja ladunud kүүdimehe vankrile mitu kasti padruneid, alustas Treuhold kiiret tagasisõitu, et veel õigeaks ajaks padrunitega kohale jõuda.

D komp. reamees Mihkel Treuhold — 15-aastane skaut. Sai Karamõševõ all haavata.

Vahepeal, olukorrast tingituna, tõmbus leitnant Freibergi grupp endisist küladest — Konovalova ja Vadoroži jõealt — tagasi ja asus uuele positsioonile, eelmisest umbes 4 km loode poole. D kompanii asus Martiševa külla.

Skaut Treuhold, kes D kompanii asukoha muutmiseks midagi ei teadnud, lähenes Konovalova külale, kus enne asus D kompanii, sellest hoolimata, et teda teel hoiatati sinna sõitmast. Teati, et vaenlane asuvat lähedalolevais külades. Treuhold neid jutte ei uskunud. Ja mis peasi: oli ju tarvis täita antud ülesanne. Jõudnud Konovalova külla, selgus, et seal enam ei ole D komp. mehi. Samal ajal aga lähenes külale kolmest küljest ahe-likke, mis esialgse mulje järgi olid meie jõududest palju suuremad. Saanud ühelt

vanalt naiselt teada, et meie mehed loode suunas külast välja läinud, sundis Treuhold küüdimehe sõitma otse üle põldude näidatud suunas paistvate külade poole. See oli viimane aeg, sest juba tungis teisest küla servast külla vaenlase ahelik. Üle lageda põllu kihutades avati nende pihta punaste poolt tuli, kuid õnneks ei tabanud kuulid ei Treuholdi, küüdimeest ega hobust. Tervena jõudis Treuhold D kompanii juure Martiševa külla. Tema saatuse üle tunti tõsist muret ja paljud ei uskunud tema tagasitulekut, kuid tema kasuks selles olukorras ei saadud midagi ette võtta. Kompanii ülemale junkur Ingermannile meeldis eriti kompanii noorima skaudi vahva esinemine, väljendades oma head meelt sõnades: tubli poiss. Ainuke, kes oli Treuholdile pahane, oli küüdimees, kelle ta ähvardustega sundis oma kodukülast välja sõitma.

19. augustil Pataljoni paremal tiival asuv 1. Ostrovski polk ja viimastest paremal, raudtee ja Veliikaja vahel asuv 7. polgu III pataljon taandusid ja jäid peatuma Gorhova—Orlõ—Naumkova—Govjadova—Zaikova—Ažova—Gubina joonele.

Samal päeval alustasid lääne pool Veliikaja jõge 7. polgu I ja II pataljon pealetungi vaenlase tagasilöömiseks. Sinna saadeti abiks ka 3. polgu I pataljon. 7. polgu I ja II pataljon vallutasid Ussohhi Vassiljeva—Võstavka küla rajooni — endisest positsioonist umbes 4 km lõunas — ja 3. polgu I pataljon Juhnova—Babjakova—Gnilina küla joone.

Et mitte jääda maha parempoolsest naabrist 1. Ostrovski polgust, selleks oli otsustatud tagasi tõmmata ka Scouts-Pataljon ja 5. polgu II pataljon Zamošje—Tupitsõna joonelt. 19. augustil kell 09.40 saabus sellekohane käsk 5. polgu II pataljoni ülema al-kapten Traksmanni kaudu. Käsus oli öeldud, et kui hakkab taanduma Ostrovski polk, siis peavad taanduma ka skaudid Ostrovski polguga ühes jones kuni Laneva Gora—Ražneva joonele.

Vahepeal saabus al-kapten Traksmannilt uus korraldus, mis pani seisma eelmise käsu täitmise, sest vasakule tiivale olevat saabunud abi ja seepärast taandumist ei alustata. Kell 14.00 saabus aga taandumiseks uus käsk.

Saabunud käsu põhjal taanduski Pataljon ja asus 19. augustil kella 18.00 ajal uuele positsioonile järgmiselt: A kompanii Paškova, B kompanii Borovkova, E kompanii Ražneva (kagupoolne) ja staap ühes sidumispunktiga Ražneva (loodepoolne) külla.

Pärast Pataljoni osade asumist uuele positsioonile saabus liinilt sinna ka leitnant Freiberg oma grupiga ja asetuse järgmiselt: D kompanii Martiševa külla, E kompanii mehed oma kompanii juure Ražnevasse ja ratsakomando A kompanii juure Paškovasse. E kompanii juures Ražnevas asus ka üks 5. polgu rood.

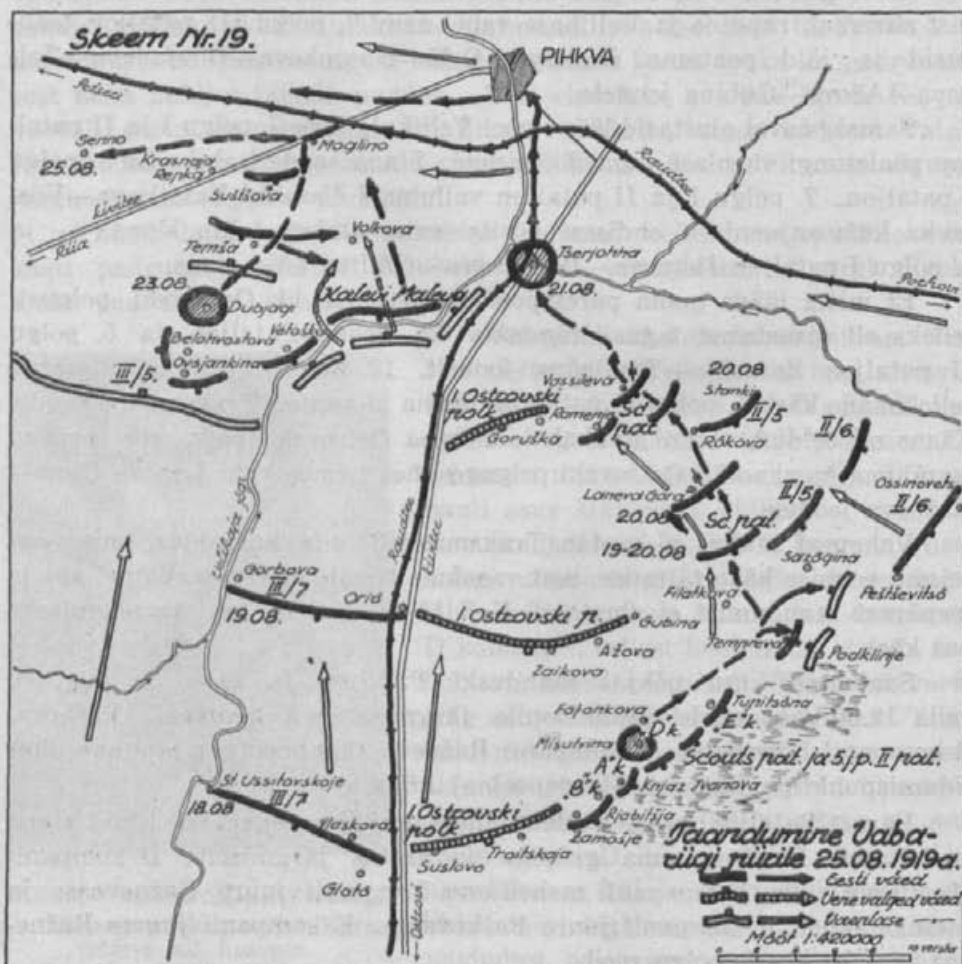
öö vastu 20. augusti möödus kõigiti rahulikult.

20. augustil kell 07.30 saabus 5. polgu II pataljoni ülemalt järgmine teade:

Et 6. polgu 5., 6. ja 10. rood oma seisukohad maha jätsid, olin sunnitud ka oma liini tagasi tõmbama. Praegu läheb liin: 6. polgu II pataljon Karešnikova, Koroleva, Kirilova ja Solohhina. Minu II pataljon: Gubina, Ovtšinkina, Ražneva, Averkieva ja Ussadištše joonel. Tehke kõik, et Teie parem tiib tagasi ei tõmbuks, sest siis jääks meie tagasilükkumine võimatuks. Saatke minule 2—3 ratsanikku sideks... Al-kapten Traksmann.

Väeosade asetus taandumisel kujunes järgmiseks: vasakul pool Pihkva—Ostrovi raudteed oli 1. Ostrovski polk, edasi suure tüheme järele Scouts-Pataljon, selle järele 5 polgu II pataljon ja 6. jalaväepolk.

öösel vastu 20. augusti oli side 5. polgu II pataljoni parema tiiva

kompaniiga, kuid nagu nähtub Ražnevas asunud E kompanii ülema ettekandest 20. aug. kell 09.30, ei olnud siis 5. polgu II pataljoni enam sidet.

On kindel teade, et 5. polk meie pahemalt on ära taganenud. E kompanii on Ražnevast ära tulnud viimasena. Asume Voltsi Jamis seni, kuni saame Teilt korralduse. Meil on võimatu siia jääda, sest vasakul ei ole meil kedagi. 5. polgu 7. rood olevat taganenud Berezina külla. E kompül leitn. Zupsmann.

Samal ajal saabus teade ka 6. polgu ratsakomando ülemalt, et kella 08.00 ajal olevat 6. polgu rood taganenud Djakihhinast — kui kaugel, ei teata, ja et ratsakomando samuti taandub ning asub Zaitseva—Ražneva (loodepoolne) joonele.

Kohapeal toimetas leitnant Freiberg olukorra selgitamiseks luuret. Tulemused avaldas ta ettekandes Pataljoni ülemale:

Et 5. polgu II pataljoni Gubinas ja Ražnevas ei olnud, saatsin sinna rohelist uuesti, kes sealt hommikul olid taganenud. Kuid punased olid juba Ovtšinkina külas. Rohelised tulid tagasi...

Samal ajal saadi ka teateid, et vaenlane olevat asunud Kolokolova külla.

Arvestades vasakpoolsete naabrite taandumist ja vaenlase asumist Kolokolova—Ovtšinkina joonele, otsustas leitnant Freiberg tagasi tõmata ka Scouts-Pataljoni. Selleks andis ta kompaniidele vastavad käsud. Pataljon taandus kella 11.00 ajal ja asus positsioonile järgmiselt: A kompanii ja ratsakomando Paškovasse, E kompanii Orehhovitši, kus asus ka Ostrovski polgu 4. rood ja 5. polgu jalamaakuulajate komando, D kompanii Pjatšihhinasse, B kompanii Ražnevasse ja staap Korzuli külla, kus varem juba asus positsioonil 4. välipatarei. D kompaniist kästi saata valvetõke Martiševa külla. Kella 14.40 ajal saabus aga D kompanii ülemalt teade, et ta valvetõket ei saanud panna Martiševasse, sest seal asunud juba punased, kes avanud tule külale lähenenud skautide pihta.

20. augustil kella 07.30 ajal teatati Pataljoni ülemale Pihkvast brigadi staabist, et Ostrovski polk vahetab liinilt Pataljoni, kes selle järele saadetakse varru Vödra külla. Sellekohasele järelepärimisele ei tulnud Ostrovski polgu ülemalt mingit vastust, millest tuli järeldada, et vahetusest ei saa niipea asja. Selle teadmisega püsiti rahulikult positsioonil, millist aegajalt vahetati, et ühtlustada taandumist naabritega — peasjalikult vasakpoolsete naabritega.

Uuel positsioonil ei saanud Pataljon püsida kuigi kaua. Juba kell 15.15 saabus 5. polgu II pataljoni ülemalt järgmine teade:

Et 6. polk taganeb, olen sunnitud tagasi tõmbama üle Korzuli. Olge oma positsioonidel, kuni ma läbi olen läinud. Al-kapten Traksmann.

Tegelikult taanduski 5. polgu II pataljon kella 16.00 ajal Rõkova, Stanki ja Olhi joonele.

Pärast 5. polgu II pataljoni taandumist läbi Scouts-Pataljoni löigu, hakati korraldama ka skautide tagasitõmbumist teiste väeosade üldjoonele. Koos Pataljoniga valmistus taandumisele ka Ostrovski polk.

Kell 16.30 algas Pataljoni taandumine. Uus positsioon valiti järgmiselt: A ja E kompanii Suur- ja Väike-Ramenjesse, D kompanii Vassilevasse, B kompanii Rjabovasse ja staap ühes sidumispunkti ja ratsakomandoga Tšernorutšje külla. Viimases asus uuele positsioonile ka 4. välipatarei. Kella 19.00-ks oli Pataljon juba uuel positsioonil.

Pataljoni taandudes sattusid A ja E kompanii, kes taandusid läbi Laneva Gora, vaenlase tugeva suurtükitle alla, kuid õnneks ei nõudnud see neilt ohvreid. Ülejäänud üksused taandusid Korzulist Rõkova poole. Neil läks taandumine vahejuhtumita.

Üheaegselt Scouts-Pataljoniga taandus ka parempoolne naaber — 1. Ostrovski polk. Nimetatud polgu II pataljon, kes asus polgu vasakul tiival, jäi peatuma Goruška ja Volkova küllasse, s. o. Suur- ja Väike-Ramenjest 2,5 km lääne poole.

Kella 23.30 ajal saabus 1. Ostrovski polgu II pataljonilt teade, et nemad on Goruška ja Volkova külast taandunud Gorškova külla, mis eelmistest küladest üle 3 km põhja pool.

1. Ostrovski polgu taandumisega jäi lahtiseks Pataljoni parem tiib. Vastu ööd muutus Pataljoni olukord õige kardetavaks. Sündmusest teatati kohe Pihkva brigaadi staapi.

Grupp D kompanii skaute.

21. augustil kell 01.00 saabus brigaadi staabist Pataljonile käsk taandumiseks. Pataljonil kästi taanduda ühes 4. välipatareiga Tšerjohha külla, mille eelsel positsioonil asus juba kaitsel 1. Ostrovski polk.

Pärast käsu saamist asuti taandumise läbiviimisele. Esimeses järjekorras taandusid staap, sidumispunkt ja A ning E kompanii. Teises järjekorras D ja B kompanii. 21. augusti hommikul läbistati vene valgete positsioon ja Pataljon asus kella 06.00 ajal: A, D ja E komp. Tšerjohha külas ja staap ühes sidumispunkti ja ratsakomandoga Lopatina külas. B kompanii asus valvetõkkes Barbaši külas, kust ta Pataljoni juure kästi tulla hommikul kella 10.00 ajal.

3. Pataljon varus.

21. augustil kell 18.00 saabus II diviisi ülema operatiivkäsk nr. 116, millega määrati väeosade asetus Pihkva kaitse loomiseks. Käsus oli öeldud:

Vaenlane tungib diviisi frondil Pihkva peale. Lääne pool Veliikaja jõge on vaenlane taganema sunnitud. Diviisi ülesanne on vaenlase peale tungimist seisma panna ja ennast määratud positsioonil kindlustada. Selleks käsen:

1. Parempoolne grupp: (Sakala pat. 7. p. III p., 3. p. I p. jne.). Tagasi lüüa Irboska peale tungivad vaenlase väeosad. Võtta positsioon Kudepi jõe põhjapoolset kallast mööda Veliikaja jõest kuni Kudepi küalani ja ennast sellel liinil kindlustada.
2. Kalevi Malev: Võtta positsioon Kudepi jõe suust mööda Veliikaja jõe läänepoolset kallast kuni 5. polgu parema tiivani, mis asub Jerusalmiski külas.
3. 5. jalaväepolk: Kaitsta positsiooni Jerusalmiski külast kuni Harina küalani Polotski raudteel; seda positsiooni kõvasti kindlustada.
4. 6. jalaväepolk: Võtta positsioon Harinast Tšerjohha jõge mööda Väike Zahhodõ küalani, mille juures erilist tähelepanu pöörata Krjakuša kindlustamisele ja kaitsmisele. II pataljonil asuda positsioonile Harinast Kebi jõge mööda kuni Porhovi raudteeni.
5. Soomusrongide div. tagavarapat.: võtta positsioon Väike-Zahhodõ külast Zrjakovskaja Gorkani, ennast sellel liinil kindlustada ja luua side vene väeosadega, kes põhja pool Zrjakovskaja Gorkat opereerivad.

Skaut Laane.

6. Diviisi reserv: a) scoutide pataljon Lopatina külas; b) Kuperjanovi partisanid Polkovoi jaamas; d) 1. Ratsapolk Lavrõ külas.

II diviisi ülema operatiivkäsuga määrati Pataljon varru. Tegelikult oli Pataljon 21. aug. hommikust saadik Tšerjohha külas positsiooni taga. Diviisiülema operat. käsu ilmumise järele asusid kõik üksused Lopatina külla, kus asuti varus 22. augustil.

22. augusti õhtul laaditi Pataljon Lopatina küla lähedal rongile ja viidi Pihkva, kus seisis vaguneis kuni 23. augusti hommikuni.

4. Pataljon likvideerimas vaenlase läbimurdmist meie positsioonist lääne pool Veliikajat.

II diviisi ülema operatiivkäsu nr. 116 21. augustist põhjal taheti moodustada kaitsepositsioon Pihkva ette, mis pidi ulatuma ka mööda Veliikaja läänekallast Kudepi jõeni ja sealt edasi Kudepi jõge mööda kuni Kudepi küalani. 7. polgu III pataljon ja 3. polgu I pataljon, kes olid määratud positsioonile Kudepi jõe põhjakaldale, ei saanud üldse sinna asuda, sest seal ei suudetud likvideerida 15. augustil vaenlase poolt teostatud läbimurdmist 7. polgu I ja II pataljoni rindest.

19. augustil 3. polgu I pataljoni poolt alustatud pealetungiga, millega taheti likvideerida vaenlase läbimurdmine, suudeti vaenlane suruda ainult Ussohhi—Mešnika—Žigi üldjoonele. 3. polgu I pataljoni toetasid seejuures 2. suurt. polgu 3. patarei ja 7. polgu I ja II pataljon paremalt. 22. augustiks vallutati nimetatud joon ja löödi tagasi mitu vaenlase pealetungi. Samal õhtul taandusid aga pealetunginud väeosad vaenlase survele. 23. augusti hommikuks jäid nad peatuma Irboska kindlustatud positsioonile.

7. polgu osade ja 3. polgu I pataljoni taandumisega riigi piirile kindlustatud positsioonile avanes vaenlasel võimalus tungida seljataha Veliikaja läänekaldal kaitseasuvaile väeosadele. Ühtlasi oli vaenlasel pealetungi arendamisega Veliikaja jõe ja Riia—Pihkva kivitee vahelisel maalal võimalus läbi lõigata taandumistee meie väeosadele, kes teotsesid teispool Pihkvat.

Et võtta vaenlaselt võimalus läbimurde arendamiseks Veliikaja läänekaldal teotsevate väeosade seljataha, selleks saadeti II diviisi ülema korraldusel 23. augusti hommikul Scouts-Pataljon rongiga Pihkvast Moglino jaama ülesandega: liikuda läbi Temša ja Dubjagi küla ja likvideerida vaenlase läbimurdmine Belohvostova ja Ovsjankina küla juures — Moglinost 13 km edela pool.

Saanud sellise ülesande, tehti Pataljonile korraldus kiireks väljasõiduks. Juba kell 06.30 väljus rong Pataljoniga Pihkvast ja saabus

Moglino jaama umbes kella 07.00 ajal. Seal laaditi Pataljon rongilt ja Pataljoni ülema juhatusel alustati liikumist läbi Moglino mõisa Dubjagi suunas. Pataljoni 2. järgu voor jäi maha Moglino mõisa.

Jõudnud rännakkorras liikudes Temša külla, sõitis seal Pataljonile vastu keegi 5. polgu ohvitser, kes teatas, et 5. polgu III pataljon taganeb Dubjagi külast Temša suunas, mille üle tema sõitvat Polkovoisse teadet viima diviisiülemale.

Kohe saadeti välja ratsakomando leitnant Freibergi juhatusel koguma teateid olukorra — eriti aga vaenlase tegevuse — kohta Dubjagi, Belohvostova ja Ovsjankina küla rajoonis. Samal ajal liikus Pataljon Lakomtsova külla, kust kuulu järgi ähvardanud meie rinnet läbimurdmine. Pataljon jõudis kella 10.00 ajal Lakomtsovasse, kuid läbimurdmise hädaohtu ei olnud seal üldse karta.

Kella 14.15 ajal teatas 5. polgu III pataljoni ülem, et tema pataljoni kaks roodu ja üks komando asuvat Belohvostova—Osjankina liinil ja et Ovsjankina—Vetoška liinil asuvat 7. polgu kolm roodu.

Temal vaenlase kohta õigeid teateid ei olevat. Hommikul olevat saanud teada, et vaenlane oli meie rindest läbi murdnud Naretšje juures, mis pärast tema olnud sunnitud ajutiselt tagasi tõmbama oma pataljoni parema tiiva. Pärast olukorra selgumist asunud aga tagasi endisele positsioonile.

Kell 17.15 saabus II diviisi staabist käsk, et Pataljon peab Lakomtsovast asuma Dubjagi külla, kust vajaduse korral on lähem abiks minna likvideerima vaenlase läbimurdmist meie rindest. Pärast käsu saamist asus Pataljon teele ja saabus Dubjagi külla kell 19.00. Samal ajal kuuldus tugevat laskmist Vetoška suunast ja nagu pärast selgus, oli vaenlane seal peale tunginud 7. polgu roodudele. Dubjagis pandi kella 21.00 ajal D ja E kompaniidest valvetõke välja ja jäädi ootama edaspidiseid korraldusi.

Pärast Dubjagi külla asumist saadi andmeid, et vaenlane on tugevasti peale tunginud ka Kalevi Malevale, kes asus positsioonil Veliikaja vasakul kaldal, alates Jerusalimski külast lõuna poole. Punased olevat seal läbi murdnud Kalevi Maleva rindest, mis pärast viimased taandunud põhja poole. Oli ka andmeid, et üks kalevlaste rood olevat taandunud läbi Temša küla, kus asus Scouts-Pataljoni voor. Need andmed näisid olevat tõenäolised, kuid siiski otsustati neid kontrollida. Selleks saadeti välja

Staabi noorem-kirjutaja
Voldemar Lipp.

ratsakomando leitnant Freibergi juhatusel läbi Temša Volkova suunas, mis suunas kalevlased peamiselt olevat taganenud. Samuti saadeti igaks juhuks Pataljoni voori kaitseks Temša külla D kompanii junkur Ingermanni juhatusel. Ühtlasi pidi Temša juure positsioonile asuv D kompanii tagama Pataljoni julgeolekut seljatagant.

Skaut *Laane*.

24. augustil kell 03.40 saabus Pataljoni ülemale leitnant Freibergilt teade, et eelmisel öhtul saadud andmed osutuvad tõeks. Punased olid Pjatanova ja Võdra juures läbistanud Veliikaja ja löönud taanduma seal kaitset asunud meie väeosad. Nende kannul edasi liikudes olevat vaenlane saanud juba Volkova külla. Kui suurte jõududega vaenlane üle Veliikaja tuli ja kuidas kujunes tema asetus öösel vastu 24. augusti, selle kohta ei saadud täpseid andmeid. Teati vaid niipalju, et Vetoška ja Volkova vahel ei asunud meie väeosi.

Kui D kompaniile teatavaks sai vaenlase olemasolu Volkovas, asus kompanii kohe paremale positsioonile Võžleva küla ette, suunaga Fomina ja Volkova poole. Võžlevas asus ka 7. polgu 12. rood, kes oli sinna taganenud Vetoškast.

Vaenlase läbimurdmise tõttu Vetoška ja Võdra vahelt muutus Pataljoni olukord Dubjagis kardetavaks. Vaenlase edasiliikumisega Vetoška—Volkova joonelt ähvardas Dubjagist Ponomareva ja Temša peale minevaid teid läbilõikamine. Need teed olid aga soode vahel ainukesed, mida mööda võis Pataljon taanduda. Sellest tingituna, paigutas Pataljoni ülem ülejäänud A, B ja E kompanii 24. augusti hommikul Dubjagist Temšasse, kuhu Pataljon asetati positsioonile järgmiselt: D kompanii Võžlevasse (oli seal juba varemini), B kompanii Temšasse, E kompanii Nikolštšinnasse ja A kompanii Lariohhinasse. Seega kujunes Pataljoni positsioon Võžleva—Lariohhina küla ette, suunaga Fomina ja Volkova poole.

Pataljoni voor, mis sellani asus Temšas, saadeti sealt üle Riia—Pihkva kivitee asuvasse Krasnaja Repka külla.

Pärast Pataljoni uuele positsioonile asetamist saabus kella 07.30 ajal 5. polgu III pataljoni ülemalt järgmine teade:

Minu roodud asuvad Lakomtsova—Panomareva liinile. 7. polgu pataljon Nikolštšina—Lariohhina liinile. Kui teil on teateid seisukorra üle, siis palun mind orienteerida. Asun esialgu Panomarevas. Kui teil diviisi staabiga ühendus on, palun sinna teatada meie seisukorra üle. 24. aug. 1919. a. kell 06.15. 5. p. III patül al-kapten (alkiri).

Pärast 5. polgu III pataljoni ja 7. polgu III pataljoni asumist tähendatud positsioonile, osutusid A ja E kompanii Nikolštšina—Lariohhina liinil üleliigseks. Seepärast koondati A ja E kompanii Temšasse. B kompanii, kes asus seal varemini saadeti varru Krasnaja Repka külla.

Kell 12.15 saatis leitnant Freiberg ka A kompanii Temšast Krasnaja Repkasse varru. E kompaniist saatis leitnant Freiberg kõvendatud luurepatrulli Volkova suunas, koguma teateid vaenlase asetuse kohta.

Pataljoni 2. järgu voor, mis asus Moglino mõisas, viidi sealt 24. augusti hommikul töökomando ülema leitnant Uibo algatusel Senno külla. Selle kohta on leitnant Uibolt järgmine ettekanne:

Pataljoni ülemale. Et Kalevlaste Maleva eile taganes ja 7. polgu III pataljon laiali jooksis, olin sunnitud Moglinost ära minema. Praegu seisab 2. järgu voor Senno külas Irboska jaama lähedal. Staap ja ladu on ka Irboska jaamas. Senno külas 24. aug. 1919. a. kell 13.00. leitnant Uibo.

E kompanii luurepatrulli poolt toodi andmeid, et vaenlane olevat asunud Alaboševa külast ida pool asuvasse mõisa.

Kell 14.30 sai Pataljoni ülem diviisiülemalt telefonogrammina järgmise käsu:

Scouts-Pataljoni ülemale. Liikuge viibimata Vetoškasse. 5. polk ja teised osad lähevad: I kolonn Zaretšje, II Võdra peale. Liikuge viibimata, maidu läheb 5. polgu seisukord raskeks. Partisanid liikusid edasi Irboska suunas. Ostrovi suunas Tšerjohhast tungivad venelased edasi. Saatke ratsaside Moglino jaama, et teie saaksite jaamast diviisi staabiga sidet pidada, mis sellani puudus. 24. aug. kell 13.15. Diviisi ülem (alkiri).

Eelmise diviisiülema käsu põhjal hakati tegema pealetungi ettevalmistusi. Pataljoni jõud, D ja E kompanii, oli iseseisvaks pealetun-

N-allohvitsers Aleksander Niggol. Rühmavanem D kompaniis. Sai kaks korda haavata.

giks liiga nõrk. Seepärast tuli pealetung kooskõlastada naabritega, s. o. parempoolse naabri 5. polgu III pataljoni ja vasakpoolse naabri 7. polgu III pataljoniga.

Pealetungi plaan kujunes lõpuks järgmiseks: 5. polgu III pataljon Lakomtsova—Panomareva joonelt algab pealetungi Dubjagi suunas, 7. polgu III pataljon Nikolštšina—Lariohhina joonelt Komarova suunas ja Scouts-Pataljoni D ja E kompanii ühes soomusrongide dessandiga Alaboševa suunas. Põhja poolt tungisid peale partisanid, kes vallutasid Nov.-Ritomõ ja Vaskova küla ja jätkasid liikumist lõuna poole.

Leitnant Freibergi palvel, kes kogu aja eesliinil juhatas Pataljoni tegevust, saatis Pataljoni ülem Krasnaja Repkas varus olevad A ja B kompanii varru Lariohhina külla. Olgugi et meie väeosad kavatseti saata pealetungile, oli olukord liinil siiski õige kardetav. Algav pealetung kujunes õieti aktiivseks kaitseks. A ja B kompanii jõudsid Lariohhinasse kella 18.00 ajal.

Kavakohaselt pidi üldine pealetung algama kell 19.10. Pataljoni D ja E kompanii algasidki siis pealetungi ja liikusid Alaboševa suunas. Pealetungil selgus aga, et Pataljoniga ei tule kaasa ei 5. polgu III pataljon ega 7. polgu III pataljon. Varsti selle järele saabus teade 5. polgu III pataljoni ülemalt:

Mina sain käsu liikuda Dubjagi peale, sidet pidades paremale poole, kus mingisugused meie osad opereerivad. Enne aga kui sain asuda käsu täitmisele, hakkas vaenlane meile peale tungima, nimelt Panomareva peale. Esimene katse löödi tulega tagasi; teise pealetungimise, juba suuremal arvul, löime tagasi vastu pealetungimisega, mille juures saime 5 vangi. Vaenlane jättis maha 2 surnut. Praegu sain teate, et algab kolmas pealetungimine vaenlase poolt. Vangid on 22. polgust, mis täna siia toodud. Meie peale tungis nimelt 2. rood (120 meest) kahe klp.; 22. polgust paremal pool — tähendab Temša suunas — tungib peale 23. polk. Nii et praegu on minul edasiliikumine võimatu. 24. 08. 19. kell 19.10. Al-kapten (allkiri).

Pealetungile ei läinud ka 7. polgu III pataljon, kelle vastu vaenlane samuti tegi pealetungikatseid.

D ja E kompanii alustasid leitnant Freibergi juhatusel pealetungi. Kompaniidest vasakul tungis peale ka soomusrongide dessant. Seekordne pealetung arenes pimeduse ja vaenlase tugeva vastupanu tõttu väga visalt. Kompaniid lamasid lagedal põllul, kust nende edasiviimine vaenlase tule all osutus väga kardetavaks. Et vältida suuri kaotusi, loobus leitnant Freiberg pealetungi jätkamisest. Seda ka seepärast, et parempoolsed naabrid vaenlase pealetungi tõttu ei saanud pealetungile asuda.

D ja E kompanii tõmmati tagasi Nikolštšina ja Lariohhina küla ette positsioonile, kus juba varemini asusid A ja B kompanii.

Pataljonist paremal — Temšas, Vözlevas ja edasi — asus 7. polgu III pataljon.

Ööl vastu 25. augusti, millal vaenlase pealetung parempoolsete naabrite vastu, organiseeriti uus pealetung Volkova ja Alaboševa küla suunas. Pealetungist võtsid osa kõik neli Pataljoni kompaniid ja vasakpoolse naabrina soomusrongide dessant.

Öösel pimedas lähenes tihe ahelik Volkova, Podmogilje ja Zikajeva külale, millistes asus vaenlane. Pimeduse, üldise orienteerumise puuduse ja vaenlase vastupanu pärast ei asunud nimetatud külade vallutamisele, vaid lamati ahelikus külade ees. Terve see pealetung lõppes nimetamisväärse tegevuseta. Küll arenes aga sellal Pataljoni seljataga — Lakomtsova—Vözleva joonel — tegevus, mis sundis Pataljoni tagasi tõmbuma endisele positsioonile.

25. augusti hommikul kella 04.30 ajal algas vaenlase pealetung 5. polgu III pataljoni ja 7. polgu III pataljoni positsiooni vallutamiseks. Vaenlase pealetung oli niivõrd äge, et sellele ei suutnud vastu pidada kumbki eelnimetatud pataljon. Nad taandusid positsioonilt põhja ja loode poole.

E. komp. rms. Dimitri Varkel.

7. polgu III pataljoni taandumisega jäi kaitseta Konorje—Vözleva—Temša joon, mille kaudu vaenlane asus laiendama läbimurdmist.

Kohe vaenlase pealetungi alates asuti Pataljoni tagasitõmbamisele, et minna appi 7. polgu III pataljonile. Enne kui Pataljon jõudis tagasi endisele positsioonile Nikolštšina—Lariohhina küla ette, oli juba 7. polgu III pataljon taandunud ja vaenlane asunud Konorje, Vözleva ja Temša külla. Pataljonile tehti nüüd ülesandeks nimetatud külad uuesti vallutada. Seda ülesannet oli aga Pataljonil väga raske täita, sest vaenlase pealetung oli sel hommikul tõsiselt äge.

Pataljon asetati positsioonile Stanki ja Suštšova küla eelsesse metsaserva, kus algas äge võitlus pealetungivate vaenlase ahelikega. Oli küllalt enne võitlemist, kui suudeti sundida peatuma vaenlase ahelik. Üleminek vastupealetungile ilma abiväeta otsutus vaenlase tugevuse tõttu võimatuks. Olukorra kohta on D kompanii ülemalt ka ettekanne.

Pataljoni ülemale. Praegu on võimatu Konorje küla tagasi võtta, sest jõudsime hilja kohale ning pörkasime juba vaenlase ahelikuga kokku ja tuli kaunis äge lahing lüüa, enne kui vaenlane taganema hakkas. Enamlased jäid Konorjesse. Padrunid lõppesid otsa ja seepärast ei saa praegu peale minna. 25. aug. kell 08.50. Ingermann.

Scouts-Pataljonile, kes suutis panna seisma vaenlase pealetungi, rajati nüüd suuri lootusi. Nõuti, et Pataljon peaks kinni punaste pealetungi ja sellelt positsioonilt mingil tingimusel ei taanduks. Hakkas saabuma ka teateid Pataljonile abi saatmise kohta. Pataljonile otseselt küll abi ei saanud, kuid lubatud abi saabumine Pataljoni naabruses aitas kergendada ka Pataljoni olukorda.

Esimene teade abiväe lubamisest saabus ägeda võitluse ajal.

Scouts-pataljoni ülemale. Saadan Teile appi soomusrongi dessandi ja 3 roodu soomusrongide tagavarapataljonist. Dessant liigub praegu välja, kuna roodud ka varsti kohale jõuavad. Pidage kinni ja mitte taganeda. Võtke 7. polk käsile, et nad mitte ei jookseks. Saatke tihedamini teateid. Moglino, 25. 8. kell 07.35. Al-kapten Lepp.

Pataljon suutis vaenlase pealetungi tagasi lüüa oma jõuga. Vaenlase pealetung Konorje—Võžleva joonel seisma pandud, jäid punased nimetatud küladesse, kust meie õnneks enam ei teinud pealetungikatseid. Samal ajal aga arenes äge võitlus Riia—Pihkva kivitee ääres, kus skautide teada asus 5. polgu III pataljon ja soomusrongide divisjoni tagavarapataljoni osi. Skautidel puudus naabritega side, mispärast ei olnud ka sealsest olukorrast õiget ettekujutust.

Edasi saabus Pataljoni ülemale soomusrong nr. 6 ülemalt al-kapten Lepalt teade, millest selgub, et skautidel naabritega side puudus.

Scouts-pataljoni ülemale. Niipea kui tagavara roodud päralt jõuavad, saadame Teile juure. Ka soomusautod sõidavad kiviteele välja. Katsume tingimata sidet luua 5. polguga. Kas 3. rongi dessandiga ühendust ei ole. Moglino, 25. 8. kell 09.15. Al-kapten Lepp.

Kell 10.50 saabus jällegi teade, milles lubati abi.

Scouts-pataljoni ülemale. Teile tuleb kohe abiks Sarapuu pataljon 150 tüüki ja üks rood tagavarapataljonist — 100 mehe ümber. Saadan nad mööda raudteed Krasnaja Repka peale. Ka sõidavad Irboska alevist 2 soomusautot mööda teed. Igatahes pidage, mis võimalik. Moglino, 25. 8. 19. kell 10.30. Al-kapten Lepp.

Pataljonist paremal, Riia—Pihkva kivitee rajoonis, muutus olukord õige raskeks. Et vaenlase tegevus Pataljoni rinde vastu oli vaikinud, siis leiti olevat võimalik abi saata parempoolsele naabrile. Kella 12.00 ajal saadeti sinna B kompanii, kellele tehti ülesandeks asuda kaitsele Krasnaja Repka küla ette.

B kompaniiga peagu üheagselt saabus Krasnaja Repka küla ette mööda Riia—Pihkva kiviteed kapten Lundborgi soomusautode rühm —

3 masinat. Saabunud abiga pandi ka Krasnaja Repka suunas seisma vaenlase pealetung. Nii oli seekordne vaenlase pealetung likvideeritud ka paremal.

5. Uus vaenlase pealetung. Pataljon taandub.

25. augusti hommikul alanud vaenlase tugev pealetung pandi keskpäevaks tervel rindel seisma. Seejuures oli meie väeosade asetus muutunud, mis pärast vaenlase pealetungi likvideerimist kujunes umbes järgmiseks: Krasnaja Repka ja Lakomtsova küla rajoonis 5. polgu III pataljon, Scouts-Pataljoni B kompanii ja Soomusrongide div. tagavarapataljoni osi, Stanki ja Suštšova küla eelses metsaservas Scouts-Pataljoni D, A ja E kompanii ja edasi vasakule Podmogilje—Alaboševa küla rajoonis 7. polgu III pataljon. Seega asusid väeosad positsioonil suurte katmata vahedega.

Keskpäeval märgati vaenlase pool liikumist, mis lubas oletada pealetungi algust. Nii kanti Pataljoni ülemale ette:

Teatan, et 7. polgu 9. roodu kohal Alaboševa sihis on piilurid ilmunud. Oleks tarvilik, kui Temša küla ja eelseisvaid kaevikuid pommitataks. 25. 8. 19. kell 13.00. E kompanii ülema eest ohv. aset. Tõllasson.

Varsti selle järele märgati ka vaenlase ahelike lähenemist meie positsiooni suunas. Üheaegselt vaenlase ahelike lähenedamisega algas ka tugev suurtükitali, millega külvati üle meie arvatav positsioon. Positsioonil asunud kompaniid kandsid suurtükitali läbi suuri kaotusi. Ägeduselt tõusis vaenlase pealetung kella 16.30 ajal haripunktile, kui ta ahelikus asus ründama tervet meie positsiooni.

Vaenlase tugevat rünnakut, mis saadetud tugevast suurtükitalilest, ei võtnud skaudid enam vastu. Neile näis see katse asjatuna, sest lahtiselt tiibadelt avanes vaenlasel võimalus tungida läbi meie rinde ja arendada edu meie seljatagusesse. Pealegi oli ka Pataljonis võrdlemisi palju haavatuid, mis sundis teisi suuremale ettevaatusele. D kompaniis üksinda oli juba langenud üks skaut ja haavatud viis skauti. Kokku oli Pataljonis haavatuid üheksa.

D komp. rms. *Gustav Kurikoff*.
Sai 31. juulil haavata.

Vaenlase pealetungi eest taandusid skaudid nii, kuidas ükski jõudis. Igaüks tahtis kiiremini päästa tapvate kuulide eest. Säärase taandumisega sattusid kompaniid laiali ja raske oli pärast Pataljoni koguda. Nii kandis E kompül leitnant Zupsmann ette:

Kapten Freibergile. Oleme paremal pool raudteed ühes Ingermaniga. On üle kahe kompanii kokku umbes 20 meest. Seisame umbes 2 versta Moglino jaamast tagapool. Soomusrong palus meid jääda nende telefoni kaitsma. Rong ise sõitis Moglino poole. Lubas meid tagasi viia, kui siit taganemist tuleb. Hea oleks, kui teie võiksite öelda, kuhu meie ennast koondama peame. 25. aug. 1919. kell 18.30. Leitnant Zupsmann.

Pärast raudtee ääre taandumist tegi leitnant Freiberg kompaniidele ülesandeks asuda Moglino mõisa. Ratsakomando leitnant Freibergi juhatusel asus Moglino mõisa lähedal raudteel.

Kompaniid koondunud, liikusid nad mööda raudteed Moglino mõisa teeristini, kust pöördusid mõisa teele. Samal ajal taandus aga mõisast soomusrongide dessant raudteele, mille järele vaenlane asus Moglino mõisa. Nüüd loobusid ka skaudid ülesande täitmisest, sest mõisa vallutamist ei peetud enam vajalikuks. Kompaniid liikusid tagasi raudteele, kus leitnant Freiberg tegi taandumiseks vajalikke korraldusi. Ta saatis suurema jao skaute mööda raudteed lääne poole, kus käskis oodata uusi korraldusi. E kompaniist jättis ta 20 meest raudtee ääre soomusrongide telefoni kaitseks ja ise ühes ratsakomandoga jäi Moglino mõisa lähedale raudteele, kus lubas viibida kuni viimase võimaluseni.

25. augusti õhtul umbes kella 22.00 ajal taandus leitnant Freiberg ratsakomando ja E kompanii 20 skaudiga mööda raudteed lääne poole. Teel kohtas ta ootavaid kompaniisid, kelledega nüüd koos jätkati taandumist Irboska jaama suunas.

Juba varemini II diviisi ülema abilt saadud korralduse põhjal oli Pataljoni koondumine pärast taandumist määratud Senno külas. Vastavalt sellele korraldusele liikusid kompaniid Irboska jaama kaudu Senno külla, kus Pataljoni ülem oma staabiga juba ees asus. Senno külla jõudsid kompaniid umbes kesköö ajal. Peale B kompanii olid kõik üksused nüüd meie kaitseliini taga ja võisid puhata eelmiste päevade liikumise ja tegevusrohkest väsimusest.

B kompanii, kellel koos teiste väeosadega 25. augusti õhtul Krasnaja Repka küla ees oli äge lahing, taandus vastu ööd Podlipje küla ette, kuhu jäi kaitsele kuni 26. augusti hommikuni. Siis saadeti kompanii Pataljoni juure Senno külla. Seega oli nüüd Senno külas koos terve Pataljon peale 2. järgu voori, milline asus Kopanitsõ külas — Sennost 2,5 km lääne pool.

Ööl vastu 26. augusti vallutasid punased Pihkva, kust vene valged taandusid Oudova suunas.

26. augusti hommikul saabus Senno külla Pataljoni ülemale diviisi-ülema abi operatiivkäsk nr. 18, mille § 3 oli öeldud:

Scouts-Pataljon ja 3. polgu I pataljon on määratud diviisi reservi. Scoutide-Pataljonil kohe ära raudteega Võrru sõita... Polkovnik Pinding.

Pärast eelnimetatud käsu saamist oli selge, et nüüd Pataljon saab puhkusele asuda, mille jooksul tuli teostada Pataljoni ümberformeerimine vastavalt Ülemjuhataja päevakäsule. Ka oli tarvis Pataljoni täiendada uute meestega, sest pärast tagavarakompanii likvideerimist ei saanud Pataljon üldse täiendust, küll aga jätkus endiselt äravool langenute, haavatute ja haigete näol. Nii oli kompaniide kohalolev meeste arv jäänud võrdlemisi väikeseks, keskmiselt umbes 60—70 meest.

Skaute rõõmustas saabunud käsk. Juba ammugi ootasid nad puhkust, kuid kestav lahingtegevus ei võimaldanud neile seda. Nüüd olid nad jälle pika vaheaja järele kodumaa pinnal, kus neid ootas puhkus väljaspool otsest lahinghüdaohtu. Kolme kuu jooksul, millal nad olid väljaspool kodumaa piire, ei olnud neil õieti mingit puhkust. Oli vaid puhkus siis, kui vaenlane otseselt ei avaldanud tegevust. Kuidas võrrelda puhkust positsioonil puhkusega kaugel seljataga, selles tegid skaudid suurt vahet. Nüüd oskasid nad saadud puhkust ka vääriliselt hinnata.

Kolme kuu jooksul, millal skaudid viibisid sõjategevuses Venemaal, jätsid nad seljataha võidurikkaid lahingretki, millede kilomeetrite arv tõuseb edas-tagasi kaugelt üle 200. Esimene pool, esimene 100 km oli täis veriseid võitlusi, mis rauges Ostrovi väravate ees. Teine pool käidud maast kujunes taandumiseks, kus oli küll võitlusi, kuid mitte võidukaid — nagu taandumisel ikka. Need võitlused kaugel Venemaa legendikel hävitasid nii paljugi noori elusid. See oli raske katsumiseaeg, mis küll hävitas, kuid millest ka õpiti. Õpiti kandma raskusi. Ja lahinguis karastatud mehi oli vaja edaspidiseiks raskeiks võitlusiks, nagu seda näeme pärastpoole.

B komp. rms.
Aleksander Martinson.
Sai Krasnaja-Gorka all haavata.

Puhkus Võrus.

Pataljoni ümberformeerimise lõpetamine.

27. augustil laaditi Pataljon Irboska jaamas rongile ja rong väljus jaamast kell 19.00. 28. augustil kell 01.00 saabus ešelon Võru jaama. Kuni hommikuni jäeti mehed vaguneisse, misjärele algas väljalaadimine ja korteritesse paigutamine.

Augusti lõpp-päevad kuluvad Pataljoni sisseseadmiseks ja uue ümbrusega kohanemiseks. 2. septembrist algas õppus, mis oma sisult oli väga mitmekesine. Päevas tehti õppust 5 tundi: kella 08.00—11.00-ni ja kella 15.00—17.00-ni. Ülejäänud vabaaega kasutati mitmesuguseks meelelahutuseks.

Puhkusel olles lahendati esimeses järjekorras Pataljoni täiendamise küsimus. Sõjaväe Ülemjuhataja poolt 5. aprillil 1919. a. kinnitatud üksiku jalaväepataljoni staadi järgi oli pataljoni koosseisus ette nähtud 951 rahvaväelast. Augusti lõpus oli Pataljoni nimestikus allohvitseri ja sõdureid kokku umbes 600. Neist oli haigemajas ja puhkusel ligi 200 meest. Tegelikult oli kohal umbes 400 meest.

Ettenähtud koosseisust puudus Pataljonis üle 300 mehe. Sellest oli teadlik ka II diviisi ülem polkovnik Puskar, kelle hooleks oli Ülemjuhataja määranud Pataljoni ümberformeerimise järelevalve. Juba 21. augustil tegi polkovnik Puskar diviisi tagavarapataljoni ülemale telefonogrammiga järgmise korralduse:

Scoutide pataljoni täiendamiseks on vaja 200 meest. Väga soovitatav oleks saada vabatahtlikke, kui aga neid ei saa, siis valige tublimaid mehi. Puskar.

Nagu ilmneb eelolevast polkovnik Puskari korraldusest, soovis ta Scouts-Pataljoni täiendada vabatahtlikega, keda nähtavasti eelistas. Pataljoni juhtkond soovis Pataljonile kui löögiüksusele ka ainult vabatahtlikke, et mitte rikkuda meeskonna ühtlust. Kahjuks ei olnud aga tagavarapataljonis niipalju vabatahtlikke, mispärast tuli leppida mobiiliseerituiga.

1. septembril saabus Tartust II diviisi tagavarapataljonist 332 meest. Saabunud mehed jaotati üksuste vahel, misjärele üksuste nimestikuline koosseis küündis peagu ettenähtud arvuni.

Pataljonile täienduseks saadetud mehed olid suures enamuses mobiiliseeritud. Et aga osaliseltki täita diviisiülema soovi, selleks olevat tagavarapataljonist täienduseks saadetud ainult need mehed, kes olid selleks avaldanud nõusolekut. Nii olid siis ka uustulnukad vähemalt Pataljoni tulnud vabatahtlikult. Viimane asjaolu oli kõigiti tervitatav.

Järgnevad ühised õppused ja kooselamine lahinguis karastatud skautidega sisendas uustulnukaisse Väeosas valitsevat vaimu ja töökspidamisi. Nad liitusid ühiseks võimsaks Väeosaks.

Sv. Ülemjuhataja poolt alistati Scouts-Pataljon 4. septembril Soomusrongide diviisile. Puhkusele ei avaldanud see määramine mingit segavat mõju, küll aga valmistab meestele headmeelt. Oli ju nüüd Pataljon jälle löögimeeste pere liige. Meeste enesetunne näitas selle järele märgatavat tõusu.

Septembri alul, keset intensiivset õppetööd, käis Võrus skaute inspitseerimas Soomusrongide diviisi ülema kohustetäitja al-kapten Hinnom, kes leidis, et meestest hoovab välja tervis, jõud ja hea meeleolu ja mehed oma esinemises väljendavad distsipliini ning oma ülesandeist arusaamist. Õppus olevat jätnud kõigiti rahuldava mulje ja Pataljoniga võivat täiesti rahule jääda. Puudusena on vaid märgitud, et paljudel meestel puudusid saapad, mispärast viibisid õppusil paljasjalgseina. Ka leiti korrast ära olevat meeste riietus — oli palju katkisi riideid.

Inspitseerimisel leitud puudused ei olnud skautidele uudiseks. Varustuse puudulikkus oli alatine pahe, millist ei suutnud kõrvaldada Pataljoni rivijuhid. Juba Ostrovi operatsioonis oli osa skaute paljasjalgseid, rääkimata hilisemast ajast. Ka ei olnud suuremal osal palituid. Jahedail augustikuu õil pidid nad leppima vaid kuue või pluusiga, nii kuidas kellegi oli. Augusti alul ametisse määratud uus majandusülem ei olnud ka veel jõudnud kõrvaldada kõiki puudusi, pealegi veel olukorras, kus Reissari poolt määratud üleandmis-komisjon majanduse üleandmisega viivitas.

Puhkusel olles jätkati poolelijäänud Pataljoni ümberformeerimist. Pärast täienduse saamist formeeriti kõik Pataljoni koosseisus ettenähtud üksused. Seega moodustati tegelikult ka kuulipildujakomando ja jalamaakuulajatekomando, millised meeste puudusel seni olid formeerimata.

6. septembril määrati kuulipildujakomando ülemaks lipnik Krudenbrunn. 1. septembril määrati sama komando veltveebliks kapral Johan Kattai, varahoidjaks rms. Jakob Mitt ja kirjutajaks rms. Ralf Küttverk.

E komp. rms. *Rudolf Kuulbas*.
Sai Vassileva küla all haavata.

8. septembril määrati kuulipilduja komando ülemaks leitnant Adolf Lüüis, kuna lipnik Krudenbrunn sama komando vanemohvitseriks. Ümbermääramine oli tingitud peamiselt sellest, et lipnik Krudenbrunn läkitati Valka Soomusrongide diviisi kuulipildurite kursustele, mis pärast komando jäänuks kauemaks ajaks ülemata.

Jalamaakuulajate komando ülemaks oli koosseisu järgi 22. augustist alates määratud leitnant Freiberg. Nagu juba varemini tähendatud, täitis leitnant Freiberg endiselt Pataljoni ülema abi kohuseid. 8. septembril määrati komando ohvitseriks senine B kompanii nooremohvitser ohv. aset. H. Tauts ja 5. septembril komando veltveebliks v.a.o. Johannes Mühlberg ning rühmaülemaks veltveebel Martin Adorf.

Üldiselt arenes septembri esimesel poolel intensiivne ümberformeerimine. Selle aja jooksul teostati võrdlemisi palju ümberpaigutamisi ühest üksusest teise. Septembri keskel kujunes juba üksuste koosseis peagu kindlaks ja pärast seda tuli ette vähe muudatusi.

Kuulipilduja-komando formeerimisega tekkis vajadus väljaõppinud kuulipildurite järele. See lahenes aga peagi. Endisile kuulipilduritele lisaks saabus 28. septembril Valgast Soomusrongide diviisi kuulipildurite kursuselt Pataljonile täienduseks 30 väljaõpetatud kuulipildurit. Ka läkitati Pataljonist lipnik Krudenbrunn ühes mitme allohvitseri ja sõduriga Sr. div. kuulipildurite kursusele, mis kestis 24. septembrist kuni 2. novembrini.

Ühes ümberformeerimisega harilikuks üksikuks jalaväepataljoniks käis kaasa ka kapten Reissari poolt loodud organisatsiooni ja auastme nimede muutmine. Al-polkovnik Aalbergi Pataljoni ülemaks asumisega võeti tarvitusele rahvaväes maksvad auastmed. Nendega harjusid mehed peagi. Reissari mälestusena jäi vaid püsima kompanii nimetus, millist ei asendanud „rooduga“ isegi al-polkovnik Aalberg. Kompanii nimetus säilitati ametlikult päevakäskudes ja kirjavahetuses kuni detsembrini, millal esmakordselt võeti päevakäsus tarvitusele roodu nimetus. Sellest ajast muutusid skaudid ise ka „roodumeesteks“, nagu nad seda nimetust tarvitasid teiste väeosade suhtes, välja arvatud soomusronglased, kalevlased, kuperjanovlased ja Sakala partisanid.

Pataljoni ümberformeerimise järele kujunes endisest kapten Reissari Scouts-Rügemendist „Scouts Pataljon“, kus peale sõnade „Scouts“ ja „kompanii“ ning endise Rügemendi vahvate meeste ei jäänud järele muud jäljendit.

Puhkust kasutati Pataljoni lahingtegevuse ettevalmistusena. Vähe on veel lahingus sellest, et mees tahab võita, vaid mees peab omama ka oskusi, kuidas võita. Neid oskusi ei olnud saanud suurem jagu skaute. Nad said oma esimesed õppetunnid lahingus, kuid see õppus oli liialt kallis. See õppus maksis palju noori elusid.

E kompanii 1919. a. sügisel. Vasakult alates istuvad: kompanii ülem leitnant Zupemann, nooremohvitser ohv. aset. Mertonen, veltheebel Kukki, Pataljoni ülema abi leitnant Freiberg ja vanemohvitser ohv. aset. Tõllasson. Viimase taga püsti nooremohvitser junkur Eskola.

Väljaõppe vajadus kerkis esile seda mõjuvamalt, kui tuletati meele, millise meeskonnaga oli komplekteerunud Scouts-Pataljon. Enamik neist olid noored, kes said oma kätte esimest korda püssi, kes nägid esimest korda kuulipildujat ja kuulsid esimest korda suurtükimürinat. Paljud võibolla lasksid kuulipildujast oma esimesed valangud inimesele sihtides—s.o. lahingus. Ja mis aitaski see, kui osati kuulipildujast või püssist lasta, kuid samal ajal ei tundud sugugi relva materjalosa ega lahingulisi omadusi. Ei olnud haruldased nähtused, kus sihtur laskis relvast vaid niikaua, kuni see oli korras. Juhtus aga relvas mingi rike, siis vajati kiiresti asjatundjat, kes oskas kindlaks teha rikke põhjuse ja selle kõrvaldada. Oli hea, kui sääraseid asjatundjaid leidis oma jaos või rühmas! Olukord aga nõudis, et iga mees pidi omal erialal olema asjatundja. Nii kujuneski puhkus Pataljonile esimeseks pikemaks õppeajaks, kus ammutati hädavajalikke teadmisi.

Puhkuse ajal täiendati ja korrastati Pataljoni varustust, mis enne puhkust oli haletsemisväärnes seisukorras. Söök paranes ja palka makseti rahvaväes maksvate normide järgi. Kõik see lõi hea meeolu, mis ei langenud enam raskemalgi hetkil.

Rahulik puhkus kestis kuni oktoobrikuuni. Siis häiris meeste meeolu II diviisi ülema korraldus, millega Pataljon taheti Võrust saata reservi Petseri—Košeljahha rajooni. 4.—6. oktoobril viibis leitnant Martinson nimetatud rajoonis Pataljonile kortereid otsimas, kuhu esialgse korralduse järgi Pataljon pidi jääma 3 öö-päevaks.

Saabunud korraldusest informeeris Pataljoni ülem Soomusrongide diviisi ülemat. Viimane omakorda kandis sellest ette Ülemjuhatajale. Ühtlasi tegi ta Pataljoni ülemale järgmise korralduse:

Ei ole mitte II diviisi väeosa. Käsutada Teid võin ainult mina ja mitte II divül, seepärast jääte kohale kuni korralduseni. Alampolkovnik Parts.
08. 10. 19. kell 09.00 nr. 6126.

Vastavalt Soomusrongide diviisi ülema korraldusele jäi Pataljon Võrru paigale kuni uue korralduseni, mis järgnes pea.

VI. Krasnaja Gorka operatsioon.

1. Operatsiooni eesmärk.

Samal ajal, kui arenes telefonogrammide vahetus Pataljoni asukoha muutmise suhtes, arutati Ülemjuhataja staabis Krasnaja Gorka operatsioonis puutuvaid küsimusi.

Krasnaja Gorka operatsiooni eesmärgi selgituseks on kirjutatud J. Sootsi „Eesti Vabadussõda 1918—1920“ järgmist:

„Eesti Ülemjuhataja lubas Loode-armee juhatajale tema Petrogradi-operatsiooni alul ainult aidata vaenlast välja lüüa ta ees olevaist posit-

sioonest Jamburgi — Soome lahe liinil, sellega operatsiooni algust kergendades. Kuid tegelikult tuli, nagu Ingeri-operatsiooni ajal, mereranda mööda edasi tungida ja nimelt selleks, et 1) kaitsta Loode-armee pahemat tiiba Krasnaja Gorka eest; 2) ingerlastele uuesti võimaldada endile kultuurautonoomiat nõuda, kui olukord seda lubab; 3) Krasnaja Gorka vallutada, kui Judenitš tõesti Petrogradi ära võtab.

Viimane tarvidus oli tekkinud sellest, et Judenitšilt Petrogradi vallutamise järele Eesti vastu igasuguseid üllatusi võis oodata. Ja kuna Petrogradi vallutamise järele ei Krasnaja Gorka ega Kroonlinna laevastik venelastele enamlaste vastu võitlemiseks Moskva suunas mingit abi ei võinud pakkuda, küll aga võis Eesti vastu teotseda või jälle uuesti enamlaste kätte langeda, siis arvas Eesti ülemjuhataja tarvilikuks juhtumil, kui Judenitš Petrogradi võtab, Krasnaja Gorka enese kätte võtta, selle 12-tolliliste suurtükkide ja meie ning inglise laevastiku abil vallutada ka Kroonlinna laevastik ja siis nendega talitada olukorrale ja Eesti huvidele vastavalt.

Seda kaugemat kava teadsid peale ülemjuhataja ainult ta ligemad abilised, muuseas ka merejõudude juhataja aseadmiral Pitka, kes selle operatsiooni juhatajaks määrati, kui ka inglise laevastiku juhataja admiral Covan, kes operatsiooni oma laevastikuga lubas toetada.

Tegevuskava seisis selles, et parajal hetkel, kui enamlaste ja ka Judenitši tähelepanu on Petrogradi peale pöördud, dessant Kaporje lahes maale saata, ja siis, teotsedes dessandiga maal ja laevastikuga merel, Krasnaja Gorka ootamata vallutada. Nii siis olenes kõik ootamatusest ja rutulisest tegevusest.

Peale eespooltoodud väljavõtte on Krasnaja Gorka operatsiooni ettevalmistuse kohta kirjutatud J. Pitka „Minu mälestused suure ilmasõja algusest Eesti vabadussõja lõpuni“ muuseas:

Oktoobri esimesil päevil teatas kindral Laidoner, et Põhja-Lääne armee kavatsevat Petrogradi äravõtmist ja avaldas arvamist, et meie mere poolt seda operatsiooni peaksime toetama. Mina isiklikult olin Põhja-Lääne armee igasuguse toetamise vastu, sest selgesti oli veel meeles armee häbemata tegevus suvel, kui ta minu käsutuses olevailt Ingeri pataljonidelt relvad ära korjas sel ajal, kui Krasnaja Gorka ingerlaste käes oli. Seejärest ütlesin mina kindral Laidonerile, et P.-L.-armeed mina ei lähe toetama, küll aga tarvitaksin juhust, et Kroonlinna ja selle varju all olevat laevastikku likvideerida, sest kui peaks P.-L.-armeel korda minema Petrogradi ära võtta ja Kroonlinna laevastik tema kätte langeks, siis võime

Lance-corporal
Martin Kala.
Jaoülem E komp. Sai
Krasnaja-Gorka all
põrutada.

kindlad olla, et mõne nädala pärast see laevastik Andree lipu all Tallinna lahte ilmub ja Eesti riigi pealinnast jälle Vene kubermangulinna teeb. Kindral Laidoner ei olnud minu plaani vastu, seepärast sõitsin 7. oktoobril Björkö lahte Soome, admiral Covani juure, kes oma laevastikuga seal seisis, ja kõnelesin temaga selle plaani üle. Tema oli nõus mind igapidi, ja niipalju kui võimalik, toetama. Ta lubas oma lennukid välja saata nii Krasnaja Gorka kui ka Kroonlinna kindlustusi ja laevu pommitama, samuti lubas igal ajal oma laevadega operatsioonist osa võtta. Operatsiooni algus ei olnud mitte kindlaks määratud, igatahes tähendas admiral Covan, et 13. kuupäeval ta operatsiooni ei alga, sest see olevat temal õnnetu päev.

Samal päeval jõudsin tagasi Tallinna ja hakkasin operatsiooni vastu korraldusi tegema. Ülemjuhataja juures oli nõukogu kokku kutsutud, millest osa võtsid: I diviisi ülem kindral Tõnisson, Soomusrongide diviisi ülem al-polkovnik Parts, mina ja ülemjuhataja staabiülem. Sel koosolekul pidi kindlaks tehtama pealetungimise aeg, samuti ka väeosad ära määramata, kes operatsioonist pidid osa võtma. Tuldi otsusele, et minule selle operatsiooni jaoks antakse Kuperjanovi partisanid, skaudid ja ingerlased. Ühes partisanidega pidid ka nende suurtükid ja ratsasalk olema. Rohkem mina maaväge ei nõudnudki.

Operatsiooni algamise päeva määramise juures läksid aga meie mõtted lahku. Minu plaan oli: enne P.-L.-armee pealetungimise algust juba Kaporje lahes, kus vaenlane järvede liinil seisis, selle seljataha dessanti teha, teda paanikasse ajada ja siis segadusse aetud, taganeva vaenlase õlgadel Krasnaja Gorka kindlustesse tungida, rasked suurtükid võimalikult tervelt kätte püüda ja nendega ajaviitmata Kroonlinna kindlusi ja sõjalaevu pommitama hakata.

Sel ajal pidid ka inglise lennukid Kroonlinna kindluste ja laevade peale pomme pilduma, kuna inglise ja meie laevastik miinitraalerite järele Kroonlinna oleksid tunginud.

Krasnaja Gorka patarei tervelt äravõtmist tahtsin teha partisanide ratsanike ülesandeks, kes vaenlase keskel segadust sünnitades kiirelt ja ootamata sinna sisse oleksid tunginud, kuna raskete suurtükkide käsitamiseks Aegnasaare 12-tolliste suurtükkide ohvitserid ja mehed kaasa võtta kavatsesin, kes Krasnaja Gorka kindlustesse ootamata sissetungimisest osa pidid võtma ja kohe suurtükkidega tööle hakkama.

Kindral Laidoneril oli aga asja kohta teine vaade. Tema ei tahtnud mitt' seda operatsiooni enne alata, kui P.-L.-armee juba peale tungimas oli, mille läbi tema arvates Krasnaja Gorkast ja sealt ümbrusest vaenlane oma jõud P.-L. armee vastu pidi viima ja sellega meile rohkem võimalust andma kindlusi kätte saada.....

..... Kindral Laidoner jäi oma otsuse juure ega lubanud partisane ja skaute varem selleks välja saata, kui juba teada oli, et P.-L. armee peale tungis. Nii ei jäänud minul muud üle, kui

E komp. rms. Aleksander Raag.
Sai Ivanovo Boloto küla all haavata.

lootma jääda, et vaenlane siiski ehk järvede liinil püsib ja kohe sealt ära ei tagane, ning hakkasin viibimata operatsiooniks eeltöid tegema. Polkovnik Partsi palusin aga siiski kõiki oma partisane, ratsanikke ja skaute võimalikult ruttu ära saata.

2. Pataljoni koosseis.

Pärast ümberformeerimist kujunes Pataljoni koosseis järgmiseks:

A kompanii:	5	ohvitseri,	128	sõdurit,	5	hobust,	3	kaarikut,	1	väliköök;
B	3	"	120	"	5	"	3	"	1	"
D	3	"	118	"	5	"	3	"	1	"
E	4	"	127	"	5	"	3	"	1	"
Klp. k-do:	2	"	84	"	9	"	5	"	1	"
Ratsak-do:	1	"	17	"	18	"	2	"	—	"
Jalamaak.										
k-do:	1	"	35	"	1	"	1	"	—	"
Töökomando:	1	"	38	"	13	"	5	"	1	"
Sidekoman.:	1	"	23	"	2	"	2	"	3	jalgratast, 1 tsikkel;

Ambulants: 2 arsti, 16 sõdurit, 5 hobust, 4 kaarikut, 12 kasti arstirohte, 24 kokkukäivat voodit ja 24 kanderaami.

StAAP: 7 ohvitseri, 18 sõdurit, 3 hobust, 2 kaarikut.

Kokku oli Pataljonis 9 ohvitseri, 9 ohv. aset., 5 junkrut, 2 arsti, 1 sv. am., 4 sv. am. aset., 724 sõdurit, 71 hobust, 33 kaarikut, 6 välikööki, 1 pommipilduja, 8 Maximi, 24 Madseni, 16 Levisi, 580 tääki, 3 jalgratast, 1 tsikkel, 24 voodit ja 24 kanderaami.

Operatsiooni alguseks kujunes Pataljoni juhtkond järgmiseks:

Pataljoni ülem alam-polkovnik	A. Aalbrg.
Pataljoni ülema abi leitnant	H. Freiberg.
Pataljoni adjutant lipnik	R. Raudsepp.
Majandusülem sv. ametnik	E. Grimm.
Laekahoidja sv. am. aset.	O. Krimm.
Vanemarst dr. -	K. Park.
Nooremarst asearst	K. Vigodsky.
Püssimeister sv. am. aset.	H. Mallene.
Asjaajaja sv. am. aset.	M. Mäekivi.
Kohtuasjaajaja sv. am. aset.	J. Hion.
A kompanii ülem leitnant	L. Martinson.
" vanemohv. ohv. aset.	P. Arras.
" nooremohv. ohv. aset.	N. Animägi.
" " al-leitnant	P. Roots.
" " junkur	E. Sauga.

B kompanii ülem lipnik	M. Roots.
„ vanemohv. lipnik	K. Allik.
„ nooremohv. ohv. aset.	H. Tikkar.
D komp. ülma k. t. ohv. aset.	J. Urva.
„ vanemohv. —	
„ nooremohv. lipnik	J. Veelaks.
„ „ ohv. aset.	G. Lillenstein.
E komp. ülema k. t. ohv. aset.	J. Tõllasson.
„ vanemohv. —	
„ nooremohv. ohv. aset.	A. Mertonen.
„ „ junkur	L. Lasimer.
„ „ „	M. Eskola.
Kuulipilduja-k-do ülem leitnant	A. Lüüs.
„ vanemohv. —	
„ nooremohv. junkur	K. Säila.
Ratsakomando ülem ohv. aset.	O. Nurmberg.
Jalamaak. k-do ülema k. t. ohv. as.	H. Tauts.
Töökomando ülem leitnant	A. Uibo.
Sidekomando ülem junkur	A. Muchel.

Pataljoni ohvitseride nimestikus olevaist ohvitseridest puudusid: E kompanii ülem leitnant V. Zupsmann, kes oli haige 15. okt. kuni 20. nov., D kompanii ülem junkur H. Ingermann, kes samuti oli haige 10. okt. kuni 27. okt. ja kuulipilduja-komando van. ohv. lipnik K. Krudenbrunn, kes viibis läkitamisel Soomusrongide diviisi kuulipildurite kursusel 24. sept. kuni 2. novembrini.

Peale nimetatud ohvitseride viibisid haavamise tagajärjel haigemajas kapten F. Pinka, lipnik A. Tiltins-Lavzevitš, ohv. aset. J. Ungerson ja al-leitnant Kaalep, kuid selleaegse korra kohaselt ei olnud nad üldse Pataljoni ohvitseride nimestikus, sest nad olid ära olnud üle kahe kuu. Sellest tingituna ei kuulu nad arvestamisele Pataljoni seekordses koosseisus.

Puhkuse ajal täiendati ja uuendati Pataljoni varustust niipalju, kui see selleaegses olukorras üldse oli võimalik. Meeste riidevarustus oli võrdlemisi hea. Samuti hea oli ka relvvarustus. Automaatrelvi oli kokku 48. Tääkide suhe automaatrelvadega oli 580:48, s. t. — iga 12 täägi peale oli 1 automaatrelv.

Meeste meeleolu pärast puhkust oli hea. Enne väljasõitu võis küll märgata teatavat närvilikkust, mis võibolla oli peamiselt tingitud asjaolust, et meeste eest hoiti saladuses väljasõidu eesmärk. Toimus ju Krasnaja Gorka operatsiooni ettevalmistus suures saladuses, millest peale Ülemjuhataja lähemate kaastööliste olid teadlikud vaid operatsioonist osavõtvate väeosade ülemad.

Pataljoni ohvitserkond 1919. a. septembris. Ees lamavad (vasakult) ohv. aset. H. Tükkar, ohv. aset. N. Animägi, junkur K. Süla. Istuvad: lipn. M. Roots, leitn. L. Martinson, lipn. R. Raudsepp, al-polk. A. Aalberg, sv. ametn. E. Grimm, leitn. A. Lääs. Seisavad: leitn. A. Uibo, ohv. aset. J. Tallason, ohv. aset. G. Lillenstern, al-leitn. P. Roots, junkur H. Ingermann, junkur M. Eskola, lipn. K. Allik, leitn. V. Zupsmann, ohv. aset. A. Mertonen, ohv. aset. P. Arras, junkur A. Sauga.

3. Pataljoni kohalettoimetamine.

Pärast Pataljoni määramist operatsioonist osavõtivate väeosade koosseisu, tehti Pataljonile väljasõidu ettevalmistamiseks eelkorraldus. Viimane saabus Soomusrongide diviisi staabist 8. oktoobril kell 12.30 järgmisena:

Scouts-Pataljoni ülemale Võrus. Diviisiülema käsul seadke kõik liikumiseks valmis. Täna õhtul kella 23.00 paiku jõuab ešelon Võrusse: 16 platvormi ja 40 kinnist vagunit, millega teil viibimata Valka tuleb sõita, kus teie sama ülesande saate. Telegrammi kättesaamisest teatage kohe. Divistabül k. t. alamleitnant Tülger.

Vahepeal lükati uue korraldusega väljasõiduaeg edasi kuni täiendava korralduseni. 11. oktoobril saabus täiendav korraldus:

Diviisiülema käsul sõitke Pataljoniga Valka. Valgast saate uued juhtnöörid edasisõiduks. Leitnant Hõbemägi, diviisi staabist.

11. oktoobril kell 19.00 väljus Võrust ešelon skautidega Valga suunas. Valgas saadi edasisõiduks täpne ülesanne. 12. oktoobril kell 01.00 väljus ešelon Valgast. Tartu saabuti kell 05.00, Tapale kell 14.00. Tapal peatuti 4 tundi. Kell 18.00 väljus ešelon Tapalt. 13. oktoobril kell 01.00 peeti ešelon Jõhvi jaamas kinni I diviisi ülema poolt ja kästi edasisõiduks jääda ootama uut korraldust. Samal päeval kell 19.00 saabus käsk, millega edasisõiduaeg oli määratud 14. oktoobriks kella 06.00-ks. Nimetatud ajal väljus ešelon Jõhvist ja saabus Narva kell 08.30, kus kohe kästi hakata laadima aurik „Baltoniale“. Seega kestis sõit Võrust Narva 11. okt. kella 19.00 kuni 14. okt. kella 08.30, s. o. kolm ööd ja kaks päeva.

*

Aurik „Baltoniale“ ja praamidele laaditi A ja B kompanii, jalamaakuulajate- ja sidekomando ning staabi rivijaoskond ühes nende vooridega, kuid hobusteta. Kompaniidele anti toidumoonaga kaasa kolmeks päevaks. Nimetatud osa Pataljonist asus teele al-polkovnik Aalbergi juhtimisel.

D ja E kompanii, kuulipilduja-, töö- ja ratsakomando, staap ja ambulants leitnant Freibergi juhatusel jäi vaguneisse Narva jaama ootama praame ja laeva nende transportimiseks.

Kell 16.00 väljus „Baltonia“ Narvast — Narva-Jõesuhu. Seal seisis ta kuni 15. oktoobrini kella 03.00-ni, millal jätkas sõitu Kaporje lahe suunas. Kaporje lahes peatati „Baltonia“ m./r. „Lennuki“ poolt, mille pardal asus merejõudude juhataja aseadmiral Pitka. Viimane andis käsu

Kalištši (Ustje) sadamasse sõiduks. Kella 13.00-ks jõudis „Baltonia“ määratud reidile, mille järele algas meeskonna ja kraami maale toimetamine puksiiride ja lootsikutega. Kella 19.00-ks oldi tööga valmis. Väljalaadimise ajal parandasid vabad mehed Kalištši sadamasilda ja seal lähedal metsas asuvaid maasse kaevatud koopaid. Viimaseid taheti tarvitada laske- ja toidumoonna keldreina. Pärast töö lõpetamist paigutati skaudid Ustje külla, kuna hobuseita voor jäi sadamasse.

Skautide meretranspordist on Joh. Animägi kirjutanud:

... 14. oktoobril laaditi skaudid Narvas laevadele ja sõit läks Ustje lahe suunas. Eht vikingite sõjaretk uuemaaja Sigtuna vastu! Sügisene meri oli tormine, transpordid kiikusid laastudena laineil. Mehed, kes seni kõigist raskusist üle olid saanud, vaevlesid ränga merehaiguse käes. 16-neaastane skaut, kes seni oli asendamatu julgeil luureretkil ja lahingus esimene mees, veerles nüüd räpasel tekil ja hädaldas: „Ema, kui sa näeksid, mis ma nüüd teen ja kus olen!“ Aga juba järgmine ilus hommik pühkis eelmise päeva hädad.

Ka 1925. a. „Sõduris“ nr. 37 on J. J-a (Jõepera — A. V.) oma mälestusis Vabadussõjast Krasnaja-Gorka operatsiooni kohta kirjutanud järgmist:

... Skaudid jõudsid 15. oktoobril aurik „Baltoniaga“ Kalištši sadamasse, kus neid kolonel Parts vastu võttis. Kolonel tervitas sõdureid ning tutvustas neid lühidalt eelseisva tegevuskavaga, erilisi lootusi pannes kapten Freibergile, et see kogu oma jõu ja võimed rakendaks pataljoni meeolelu ja tegevusvõime tõstmiseks, sest pataljoni ülem kolonel Pinka viibis ise sellal haavatuna haigemajas.

Sõdurid asusid kohe vastase poolt lõhutud ja purustatud Kalištši sadamasilda parandama. Innuga haarati tööst kinni, — kanti sadama ümbrusest tarbetumalt vedelevaid planke, lähemast metsast murdunud ja laenguist purustatud puid, palke, kive, mulda ja muud. Ning sama päeva õhtuks oli sadamasild juba enamvähem korras.

Ilma et sõdureile lühematki puhkust oleks antud, asuti viivitamata järgmise töö juure: see oli Kalištši sadama ligidal metsas asuvate toidu- ja laskemoona ladude-koobaste kordaseadmine. Nood koopad kujutasid endist hiiglasuuri ja ruumikaid maa alla ehitatud keldreid, kaetud pealt kivide, mulla, palkide ja raudtalade segust küngastega. Neis võis hädahoitu kartmata hoida ja varjata laskemoona, sest isegi Krasnaja Gorka kindluse 12-tollilised laengud ei suutnud koobaste lagesid läbi murda. Kalištši sadamast välja taganedes oli vastane koopaid küll hävitada tahtnud, kuid ajapuudusel sai ta toime vaid koobaste väikese vigastamisega.

Töö sundis sõdureid unustama kauakestvat ja väsitavat meresõitu; töö hargnes, omandas kindlama kuju ja lõppes hilja öösel täieliku korda-

V-allohv. Johannes Brenner. Jaoulem D komp. Sai kaks korda haavata.

minekuga ja kõikide vaimustusega. Siis vaibusid sõdurid raskesse unne, et alateadvuses vastu võtta uut saabuvat päeva uute ülesannetega, võib olla veriste ja hädaohtlikega. . . .“

Narva mahajäänud Pataljoni osade laadimine aurik „Sekstantile“ ja praamidele algas 15. oktoobri hommikul. Kell 12.00 väljusid laevad Narvast. Narva-Jõesuus võttis puksiir „Reval“ „Sekstanti“ ja praamid puksiiri ning sõit algas tormisel merel Kalištši sadama suunas.

Maal olid skaudid küll vahvad mehed, kuid tormisel merel ei suutnud nad välja kannatada laevade sügavaid õõtsumisi. Enamik lamas neist merehaigeina tekil või all ruumis. Maa muutus kõigile palju armsamaks. Oodati pikisilmi Kalištši jõudmist, ükskõik mis seal ka ees ei ootaks. Taheti ära vaid mässavalt merelt!

16. oktoobri hommikul saabusid skaudid Kalištši reidile, kust algas kiire maalelaadimine. Lõunaks jõuti töö lõpetada ja kompaniid viidi Ustje külla.

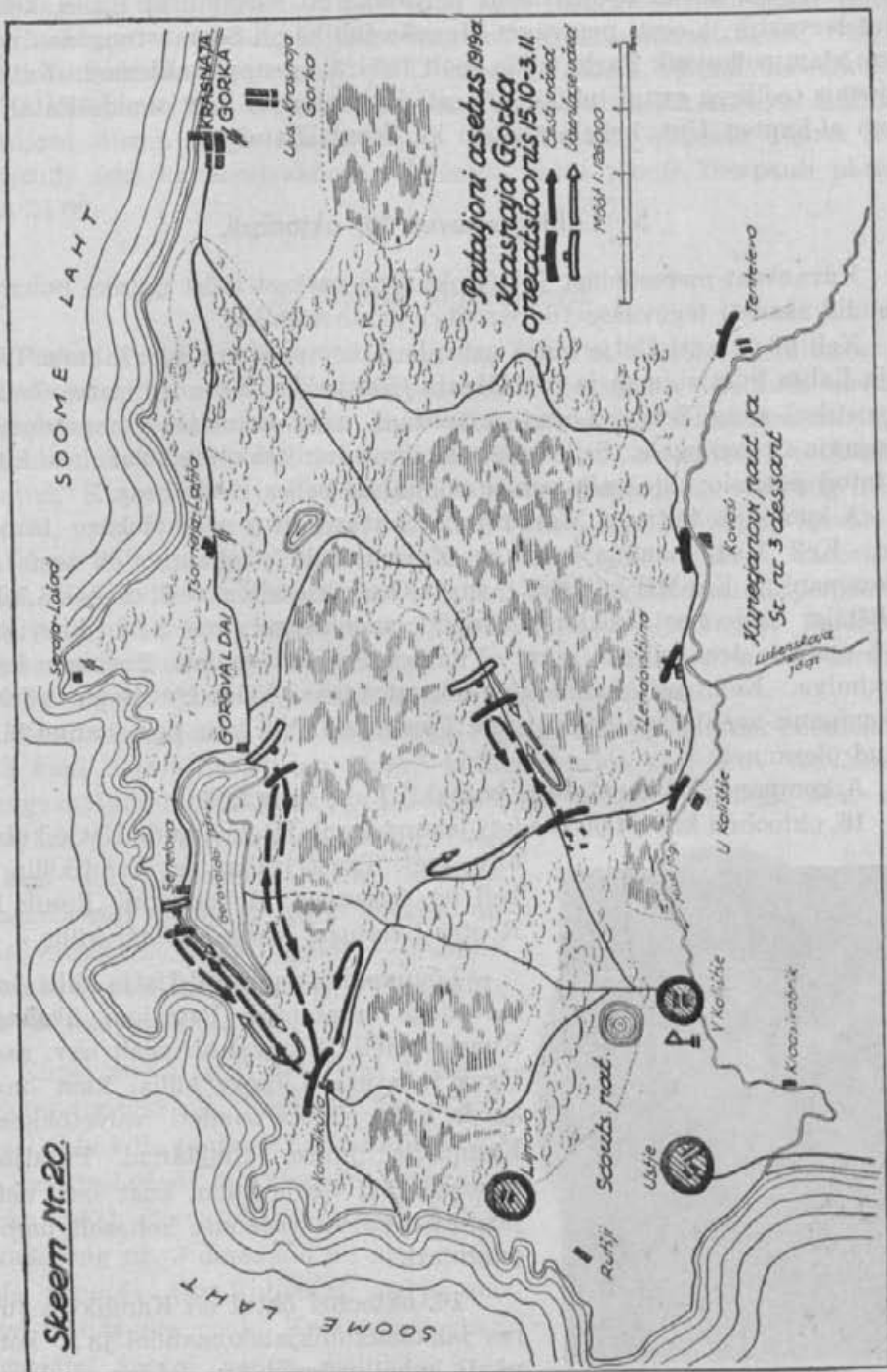
4. Olukord Krasnaja Gorka all.

13. oktoobri lõunaks olid Peipia sadamas maale saadetud Kuperjanovi partisanid ja 3. soomusrongi dessant, kes sealt ühes ingerlastega laiali rindel mööda randa hakkasid peale tungima. Kernova küla rajoonis pörgati kokku vaenlasega, kust viimane taandus pärast ägedat lahingut 14. oktoobri hommikul.

15. oktoobriks jõudis üks grupp Kuperjanovi partisane ja 3. soomusrongi dessant vallutada Ustje, Liipova ja Kalištši küla. Teine grupp partisane vallutas pärast ägedat lahingut Ust-Ruditsõ küla. Viimane asub Kalištšist 17 km kagu pool. Partisanidest paremal pealetungiv ingeri pataljon oli vallutanud Mišelovo, Väike-Gorlova ja Gostilitsõ küla joone, kust arendas pealetungi Porožki—Petrovskaja suunas.

Tähendab: Kuperjanovi partisanid, 3. soomusrongi dessant ja ingeri pataljon asusid 15. oktoobri hommikuks Tšornaja jõe (Mustajõe) ja Kovaši jõe üldjoonel. Nimetatud väeosade rinne ulatus Liipova külast kuni Gostilitsõ küalani, mille pikkus otsejoones 35 km.

15. oktoobri hommikul Kalištši sadamas ühes skautidega maale saadetud meriväelaste salk tungis mööda ranna äärt põhja poole ja vallutas Kandiküla. Sealt tungisid nad veel edasi kuni Gorovaldai küalani, kust leidsid eest vaenlase kindlustatud positsiooni. Külast mere poole olnud näha vaenlase kaevikuid, traattõkkeid ja varjendeid. Gorovaldai järve ja merevahelisel maaribal olnud vaenlasel välipatareisid, mis ühes Seraja-Lošadi (Hallihobuse) maaninal asuvate patareidega olid avanud tule pealetungijate pihta.

Krasnaja-Gorka operatsiooni üldjuhiks oli aseadmiral Pitka, kellele allus laevastik ja eesti maavägi. Maaväe juhiks oli Soomusrongide diviisi ülem alam-polkovnik Parts, kelle poolt määrati gruppide ülemad. Kalištši rajoonis teotseva grupi juhiks määrati Kuperjanovi Partisanide Pataljoni ülem al-kapten Unt, kellele alistati ka Scouts-Pataljon.

5. Lahingtegevus 16. oktoobril.

Kurnavast meresõidust ja 15. oktoobri raskest tööst natuke puhanud skaudid saadeti tegevusse 16. oktoobri varahommikul.

Kell 03.00 anti Ustje külas asuvale A kompaniile käsk: liikuda Tšornaja Lahta küla suunas ja ära lõigata Gorovaldai järve ja merevahelisel kitsustikul ning Seraja-Lošadi maaninal asuv vaenlase taandumistee Krasnaja-Gorka peale. Selle tegevuse õnnestumisel oletati vaenlase kindlustatud positsioonide vallutamise võimalust selles rinde osas.

A kompanii leitnant Martinsoni juhatusel asus saadud käsu täitmisele. Kell 10.45 saabus leitnant Martinsonilt ettekanne, et tema on A kompaniaga Kalištši külast Krasnaja-Gorkasse viival teel, umbes 5,5 km Kalištšist kirde pool, kokku põrganud vaenlasega, kes asub kaevikus 4—5-realiste traattõkete taga. Punaseid olevat umbes 2 roodu kahe Maximiga. Kompanii kallaletung olevat tagasi löödud. Seega pörkas A kompanii vaenlasega kokku enne Tšornaja Lahta küla ega saanud täita antud ülesannet.

A kompanii jäi vaenlasega kontakti kuni kella 24.00-ni.

16. oktoobril kell 04.00 saadeti jalamaakuulajatekomando Ustje külast ohv. aset. Tausti juhatusel Kandikülla ja kell 08.00 samast B kompanii lipnik M. Roots'i juhatusel Vana-Kalištši külla.

Staabi rms. Karl Märdimäe.

Lõunapaiku saabusid Ustje külla äsja laevadega saabunud Pataljoni üksused. Kohe saadeti D kompanii sealt ohv. aset. Urva juhatusel Liipova külla, kust omakorda kaks rühma saadeti valvetõkkesse Kandiküla juure. Ülejäänud Pataljoni üksused jäid Ustje külla, kust osa neist järgmisil päevil vajaduse kohaselt ümber paigutati.

16. oktoobri õhtul oli Kandiküla juures jalamaakuulajatekomandol ja D kompanii kahel rühmal äge lahing pealetungiva vaenlasega. Nimetatud üksuste olu-

kord kujunes väga kardetavaks, millest kohe informeeriti ülemust. Sinna abiks saadetud meriväelaste salga kaasabil löödi vaenlane tagasi. Ööseks jäid jalamaakuulajatekomando ja D kompanii kaks rühma Kandikülla.

A kompanii, kes kogu päeva lamas vaenlase kaevikute ees, kutsuti Pataljoni ülema poolt ööseks sama teed tagasi küünide juure, kus kompanii asus kaitseseisukorda. Küünide juure jõudis kompanii pärast kella 24.00.

6. Üldine tegevuskava.

Pärast Pataljoni kohalejõudmist ja üksuste asumist eelnimetatud positsioonile kujunes Krasnaja-Gorka vastu teotsevate väeosade asetus järgmiseks: Scouts-Pataljon ühes abiksantud meriväedessantsalgaga Soomelahe kaldast kuni Vana-Kalištši—Krasnaja-Gorka teeni — kaasaarvatud. Kuperjanovi part. pataljoni esimene grupp ja soomusrong nr. 3 dessant asusid Vana-Kalištši—Lendovštšina—Mordovštšina—Kovaši—Tentelevo küla joonel. Tentelevost kuni Ust-Ruditsõ küalani väeosi ei olnud. Ust-Ruditsõst kuni Mišelovo küalani asus positsioonil Kuperjanovi part. pataljoni teine grupp leitnant Soodla juhatusel ja Ingeri pataljon. Viimaseist paremal asus 4. jalaväepolk ja Põhja-Lääne armee. Viimane arendas pealetungi Petrogradi suunas võrdlemisi edukalt.

Scouts-Pataljonile tehti ülesandeks: puhastada vaenlasest Soomelahe rand kuni Seraja-Lošadi maaninani ja likvideerida seal asuv teovõimas ja tugevajõuline rannapatarei. Sellel patareil oli suur tähtsus, sest see ähvardas meie väeosade seisukohti isegi rohkem kui Krasnaja-Gorka kindlus. Seraja-Lošadi maaninal asuv patarei oli meie väeosadele õige ligidal — umbes 10 km — mispärast selle tuli oli ka tabavam ja kahjusünnitavam.

Kuperjanovi part. pataljoni 3. roodu pealetungisuund oli Uus-Kalištšist Tšornaja Lahta küla peale, et katkestada ühendus Seraja-Lošadi maanina ja Krasnaja-Gorka vahel. Sama pataljoni 5. roodul ja soomusrong nr. 3 dessandil oli ülesandeks peale tungida Uus-Kalištšist Sürje soo serva mööda ida poole Krasnaja-Gorkat, Soomelahe kaldal asuva Lebjaže küla suunas.

D komp. rms.
Oskar Pommer.

Kuperjanovi part. pataljoni teisel grupil ja Ingeri pataljonil oli ülesandeks peale tungida Oranienbaumi suunas, niipalju kui see üldse oli võimalik.

Nagu selgub eelnimetatud kapten Pitka operatsiooniplaanist, oli see suunatud Krasnaja-Gorka kindluse täielikule sissepiiramisele. Kava oli suurejooneline, kuid selle täitmiseks oli meie jõud liialt nõrk. Eriti valusalt andis tunda suurtükiväe ja tehniliste abinõude puudus. Meie pealetungi toetuseks oli vaid kaks patareid: raskepatarei Kuperjanovi part. pataljoni esimese grupi ja skautide toetuseks ja kergepatarei Kuperjanovi part. pataljoni teise grupi ja ingerlaste toetuseks. Umbes 30 km laiusel rindel areneva pealetungi toetamiseks oli aga kahe patarei tuli väga nõrk.

Patareide tuld pidi asendama ja täiendama laevastiku suurtükitali, kuid nagu selgus pärastpoole, osutus ka see vaenlase vastu nõrgajõuliseks. Asus ju vaenlane Krasnaja-Gorka ees mitmekordsete traattõketega kaitsitud betoonkaevikus ja varjendeis, kus ta meie ägedaist pealetungidest hoolimata tundis ennast olevat täiesti kindla.

Meie üldise pealetungi algus määrati kindlaks 18. oktoobriks.

7. Tegevus 17. ja 18. oktoobril

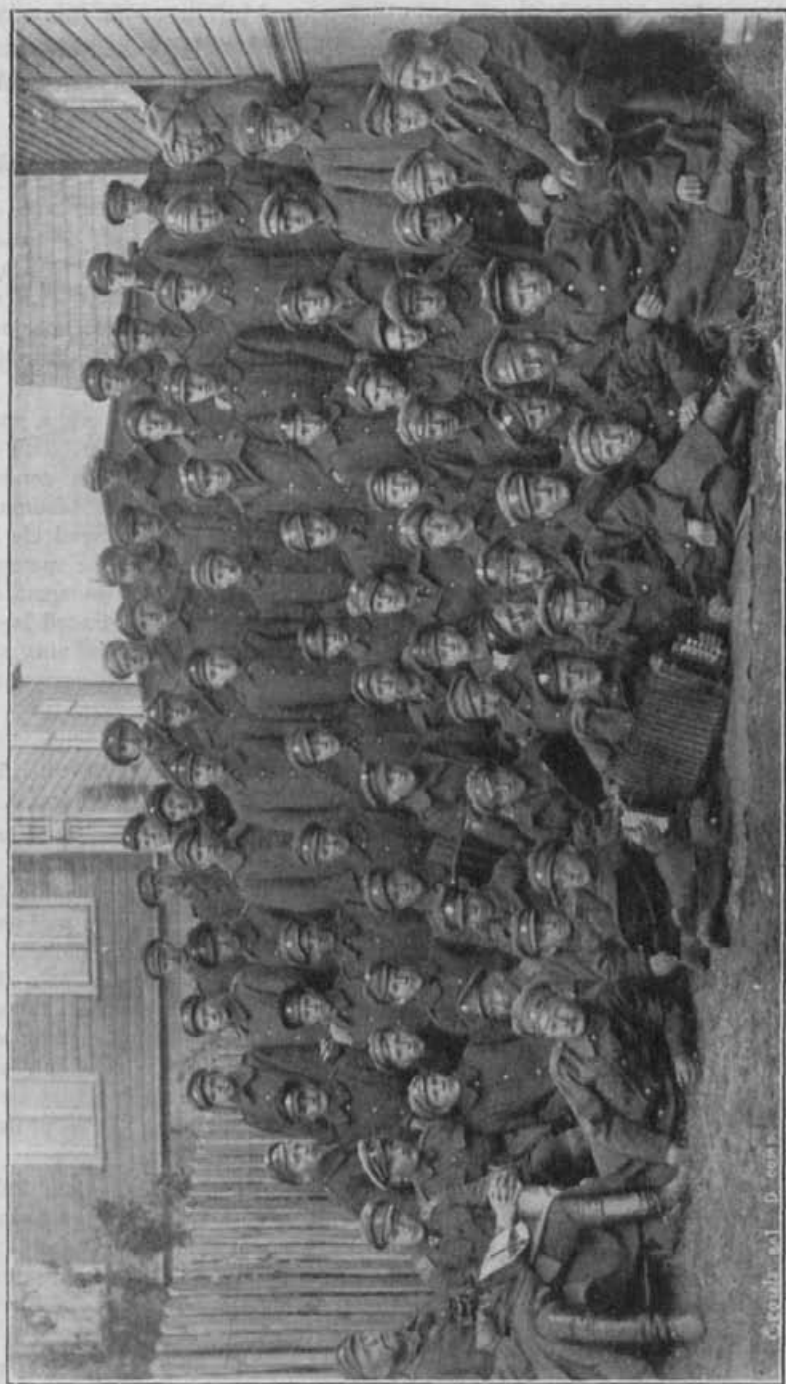
17. oktoobri hommikul saabus ettekanne A kompanii ülemalt leitnant Martinsonilt:

Õistel luureretkedel ei mingit tagajärge. Et ennast piiramise eest kaitsta, tõmbasin kompanii Teie käsul öösel kell 24.00 Uus-Kalištše—Kandiküla ja Vana-Kalištše—Krasnaja-Gorka teede sõlmele tagasi. Eile läks korda partisanidega ühendus luua. Partisanide kaks roodu asuvad Uus-Kalištši ja Lendovštšina vahel. Punaseil on kõvasti kindlustatud kaevikud.

Sama päeva hommikul kell 07.00 saabus Sr. diviisi ülemalt järgmine käsk:

Teede harul, mis tulevad kokku Kandiküla, Vana-Kalištše ja Uue-Kalištše külast, on punaseil kaks patareid üles seatud, millega nad arvatavasti tahavad meie liikumist sadamas paraliiserida. Neil on patarei ees poolringis jalaväe kaitse, kuna tiivad vististi lahti on. Et seda nende ültähendatud patareide ülesannet takistada, on meil vaja neid tingimata kas ära võtta või minema ajada. Käsen Teil välja saata Liipovõst üle Kandiküla pool kompaniid automaatpüssidega ja liikuda Kandiküla poolt eeltähendatud risttee poole, kus patareid seisavad. Katsuda neile seljataha pääseda ja äkilise kallaletungimisega metsast patareid ära võtta. Tormijooksuaeg kell 11.30 täna. Samal ajal tungivad nimetatud patareide peale ka partisanid ja meredessant lõunast.

Eelnimetatud käsu täitmisele asus leitnant Freiberg poole D kompaniiga, kes asus Liipovas. Kell 11.30 teatas leitnant Freiberg, et tähenda-

D. kompanii 1919. a. sügisel. Istuvad: (vasakult) kompanii ülem junkur Ingermann, Pataljoni ülema abi leitnant Freiberger ja kompanii vanemohvitser lipnik Krukenbrunn.

tud teederistil vaenlase patareisid ei asuvat. Vaenlase üle teadete kogumiseks saatis ta Kandikülalt luurepatrulli Gorovaldai järve ja merevaehelist kitsustikku mööda Šepeleva küla suunas, kuid sealt ei saadud nime-tamisväärseid andmeid. Nii lõppes see lahingretk vaenlasega kokku puutumata.

Skautide tegevusse astumisest on Jaan Jõepera „Punamäes“ lk. 35—36 kirjutanud järgmist:

17. oktoobri öösel jõudis kapten Freiberg kahe kompanii skautidega Kandikülla, kuhu ta jäi peatuma. Vastasest mahajäetud küla oli õudne ja eluta. Kohalikud elanikud näisid umbusklikud ja pahaendelised olevat ning see ei avaldanud sõdureile head mõju. Side paremal tiival Kuperjanovi partisanidega puudus veel. Kogu küla, metsadest rõngana piiratud, sisendas täielikku üksildustunnet.

Järgmine hommik tõi tuima tardumusse pisut elu. Juba vara, umbes kella 07.00 paiku avas vastane tule Krasnaja-Gorka patareidest. Tuli näis alguses kindluset ja juhuslik olevat, kuid see oli ainult pinna sondeerimine. Peagi langesid esimesed laengud külla, ehkki vastasele teadmatult, sest ta viis tule vähe edasi ning nüüd saatis ta juba kõik laengud üle küla metsa, kus ei asunud ainustki inimhinge. Siis võttis vaenlane pommitamise eesmärgiks lahe ranniku, tahtes nähtavasti tabada Kalištši sadamat, kuid tõi peagi tule küla peale üle ning vaikis peale mõne külasse visatud laengu, millised ei sünnitanud mingisugust kahju. Oli veel täiesti pime ning suur-tükitule välgatused kauguses peegeldusid pilvis sügistaevas veripunaselt ja õudselt.

Peagi vaikis kõik. Ainult Kalištšist, skautide paremalt tiivalt, kus asusid partisanid, kuulus ajuti püssi ja kuulipilduja äkilisi raksatusi, kuna vasakul tiival Soome lahe vetepind tasaselt ja salapäraselt mühises.

Hommiku koites lahkus kapten Freiberg Kandikülalt kõvendatud luure-salgaga, et veenduda, kas kättenäidatud kohas asub vaenlase patareid, mis-suguse likvideerimiseks Pataljoni ülem oli käsu annud. Kaart, mille järgi kapten Freiberg liikus, rääkis küll hoopis teist keelt. Koht, kus pidi asuma arvata patareid, oli kaardil soine, järelikult ei võinud oletus patareid asu-koha üle küllalt tõenäoline olla. Kaudu metsi ja soid jõudis kapten Frei-berg lõpuks kohale, kuid seal ei olnud vähematki jälge vastasest. Maapin-nal ei olnud üldse mingisuguseid märke, mis oleksid lubanud oletada vähe-malt varemast vaenlase patareid sealasumisest. Kapten Freiberg tuli luure-salgaga Kandikülla tagasi, ilma vähemagi tagajärjeta ning jäädes ise eel-mise salgaga puhkama, saatis uue luuresalga Gorovaldai küla peale, et saada vastase seisukohtade üle täpseid teateid.

Seisukord ja meeleolu muutusid kindlusetuks. Pataljoni ülem kolonel Aalberg viis oma staabi Vana-Kalištši külla, kust ta kompaniidega ühendust pidas telefoni teel, ilma et ta heaks oleks arvanud end ka positsioonil näi-data. Säärane teguviis kutsus esle pataljoni ohvitseride ja sõdurite nurina, mida aga eelrindal olla ei oleks tohtinud, ja mida kolonel Aalberg likvidee-rida ei mõistnud.

Säärane vahekord pataljoni ülema ja sõdurite ning ohvitseride vahel ei jätnud mõju avaldamata ka kogu pataljoni tegevusele...

17. oktoobril tulistas vaenlane mitmest patareist skautide ja partisanide asukohti. Eriti tugev tuli oli kella 16.00 ajal Liipova küla peale, kus mürsu killust sai haavata D kompaniist üks skaut. Mujal ei olnud suurtükituli kuigi tabav.

18. oktoobri hommikul kell 04.30 algas jällegi vaenlase suurtükituli, mis kestis vaheaegadega kuni kella 09.00-ni.

Vaenlase suurtükitule kohta on kirjutatud „Punamäes“ lk. 45—47:

.... Kuid vastane ei leppinud sellega. Umbes kella 07.00 paiku hommikul avas ta uuesti tule Krasnaja-Gorka fortidest ja Seraja-Lošadi maaninal asuvast patareist, võttes laskmise objektiks samad kohad, mis varemmini (Kalištši klaasivabrik, Ustje küla ja Kalištši sadam — A. V.). Vahepeal oli juba valgeks läinud ning vastase tuli oli ka tabavam. Vana-Kalištši külast teatas partisanide 5. kompanii ülem leitnant Grosschmidt, et vastasel Krasnaja-Gorkast õhupall, pikergune aerostaat õhku tõusnud ning ühele ja samale kohale peatuma jäänud. Muidugi oli vastasel kõrgelt võimalik oma tule tagajärgi täpselt tähele panna ja selle järgi ka laskmist juhatada ja kontrollida. Peale selle andsid Kalištši klaasivabriku täpseks tabamiseks võimaluse kaks hiigla kõrget telliskivist vabriku korstnat, mis üle metsade Krasnaja-Gorka kindluse olid näha.

Vastane arendas oma tule võimalikult kiireks, intensiivseks ja võrdlemisi tabavaks. Kõige suurema tähelepanu näis ta pöörvat Ustje külale ja Kalištši sadamale, et viimast meile sulgeda. See läks tal osalt ka korda, sest umbes tunniajalise laskmise järele hakkasid vastase laengud otse sadamasillale langema. Sild oli skautidel parandatud kergesti ja nõrgalt, et ainult oma ajutisi ülesandeid täita, mitte aga selleks, et suurtükkide laengute lõhkejõu proovimise objektiks olla. Silla laotamiseks oli vaja ainult paari, kolme hästi pihtalastud laengut ning vastasel oli see nüüd korda läinud — Kalištši sadamasild muutus kõlbmatuks.

Nüüd asus aseadmiral Pitka ka laevastikuga suurtükivõitlusesse. „Lennuk“ ja „Lembit“ võtsid alguses Krasnaja-Gorka oma tule alla, kuid et laskmist võimata oli kontrollida, lakkas meie laevastik Krasnaja-Gorkat pommitamast ning tõi oma tule üle Vana-Kalištši küla juure vastase kaevikute pihta. Ka raske maapatarei Kalištši klaasivabrikust avas oma tule. Nii laevastiku kui meie maapatarei tuli oli tabav, kuid meie suurtükkide laengud ei suutnud ometi vastase betoonkoopaid lõhkuda, nii et vastane tundis end täielikult hädaohuta.

Vastastikune laskmine kestis. Ei olnud võimalik selles eraldada üksikute ühelt ehk teiselt poolt väljalastavate paukude mürinat või üksikute lõhkevate laengute raksatusi. See muutus juba katkestamatuks jorinaks, uimastavaks, kuid siiski ergutavaks närvepingulhoidvaks. Vastase laengute lõhkemisest vabisesid majad, purunesid klirisedes aknad ning ini-

N-allohv. J. Kalbus.
Reamees A komp.

mesed jooksid kabuhirmus nagu peata kanad, teadmata kuhu. Igal pool, kuhu ka ei sõõstnud, ootas neid uus laeng, sundides neid tagasi pöörma, põiklema, maha heitma. Ainult sõdurid vaatasid seda skeptilise rahuga pealt, sest nad nägid ja teadsid juba endistest kogemustest, et hoogsa ja tiheda suurtükitle eest hoidumine on sama mõttetu kui sõelaga vee-
kandmine.

Nii kestis vastastikune tulevahetamine järgemööda kaks tundi — kuni kella üheksani hommikul...

Eeltoodu on vaid katke esimesest ägedamast suurtükitle kahevõitlusest. Selles võitluses skaudid otseselt ei kannatanud, küll aga lõhuti ära Kalištši sadamasild ja Kalištši klaasivabrikus kaks maja.

Samal hommikul — 17. oktoobril — pimedas teostati kompaniide ümberpaigutusi. A kompaniile saadeti küünide juure Vana-Kalištši külast vahetuseks B kompanii lipnik M. Rootsi juhatusel. A kompanii paigutati Ustje külla, kust E kompanii paigutati Vana-Kalištši külla B kompanii asemele.

A kompanii tõi varru tulles kaasa ühe vang, kes oli punaväe 629. polgu 1. roodust ja vangistatud küünide juurest kaitsel olles.

18. oktoobril kell 11.00 saabus Kuperjanovi partisanide pataljoni ülemalt käsk: määrata kaks kompaniid, kes ühes ühe roodu partisanide ja soomusrongi dessandiga, sr. dessantpataljoni ülema leitnant Asmuse üldjuhatusel lähevad pealetungile, et läbi murda vaenlase kindlustatud positsioonist Vana-Kalištši—Krasnaja-Gorka tee suunas. Pärast vaen-

lase positsioonist läbimurdmist, oli kahel skautide kompaniil ülesandeks arendada pealetungi Gorovaldai ja Tšornaja Lahta küla suunas ning vaenlasest puhastada Seraja-Lošadi maanina.

Pataljoni kahele kompaniile antud ülesanne oli sama, mis anti A kompaniile 16. oktoobri hommikul. Vahe oli vaid jõu suurus ja pealetungi ettevalmistuses. Seekord astus tegevusse umbes neli kompaniid, saadetud Kuperjanovi part. pat. raskepatarei tulest.

Ülesanne oli iseenesest raske. Oli teada, et vaenlane asus kaitsel tugevasti kindlustatud positsioonil, mille vallutamine tugeva suurtükitleta oli peagu võimatu. Seekord oli toetuseks Kuperjanovi part. patarei, mis pidi tulistama enne

Reamees Karl Lentsmann.
Jaõilem B kompaniis.

jalaväe pealetungi algust, et purustada traattökkeid ja sundida vaenlast lahkuma positsioonilt. Loomulikult oli selle ülesande täitmiseks ühe patarei tuli nõrk, kuid rohkem patareisid polnud. Tuli leppida ühega. Pataljonist määrati pealetungist osa võtma leitnant Freibergi juhatusel B kompanii küünide juurest ja E kompanii Vana-Kalištši külast. Kompaniid asusid ülesande täitmisele kohe pärast käsu saamist.

Pealetung 18. oktoobril jäi teostamata, sest telefoniside loomine patareiga hilines niivõrd, et juba pimes ja vastu ööd ei tahtud tegevust alustada. Nii lükati pealetungi algus edasi järgmiseks hommikuks. Kompaniid toodi ööseks tagasi endisesse asukohisse.

8. Pealetung 19. oktoobril.

Nagu harilikult, algas ka 19. oktoobril kella 04.30 ajal vaenlase suurtükituli peagu kõigist patareidest korruga. Suurtükituli ei olnud aga kardetav, sest mürsud langesid kaugele skautide asukohtadest.

Eelmisel öhtul teostamata jäänud pealetungi ettevalmistused algasid hommikul vara. Vana-Kalištšist saadeti E kompanii ohv. aset. Tõllasoni juhatusel B kompanii positsioonile küünide juure, kus kujunes kallaletungi lähtealus. Jõudnud kohale, alati kohe kallaletungi ettevalmistustega. Enne aga, kui suudeti ettevalmistused lõpetada, algas vaenlase kallaletung.

Hommikul kella 07.00 ajal ilmusid vaenlase ahelikud nähtavale meie positsiooni ees. Väalkiiresti asetati kompaniid lahingkorda, et vastu pealetungiga likvideerida vaenlase pealetungi.

Kahe kompanii poolt alustatud vastupealetungiga sunniti tugevas ülekaalus pealetungiv vaenlane taganema. Vastupealetung arenes alguses visalt, sest vaenlane oli veel pealetungihooos ega tahtnud kuidagi taanduda. Samal ajal rühkisid aga skaudid samm-sammult edasi ja tulistasid lakamatult vaenlase ahelikku. Eriti tugeva tule alla võeti kaks vaenlase aheliku vasakul tiival asuvat rk. Maximi, mis osutusid meie ahelikule kardetavaks. Veltveebel Punning, kes oli B kompaniis rühmaülemaks, asus kk. Madseni taha ja suunas sellest tule vaenlase raskekuulipildujaile. Varsti vaikusid vaenlase „Maximid“ aheliku vasakul tiival. Nüüd ei olnud meie ahelik enam nii hädaohus. Vaenlase püssituli ei olnud just väga tabav. Skaudid võisid juba julgelt tõusta ja hüpetega edasi liikuda.

Meie aheliku julge edasirühkimine ja tabav tuli pani seisma vaenlase kallaletungi. Juba märgati, et vaenlase üksikud mehed tõusid ja kadusid tahapoole. Samal ajal vaikusid ka vaenlase Maximid. Nüüd juba märgati vaenlase aheliku täielist lagunemist; punaseid valdas silma-

nähtav paanika. Viimast asjaolu otsustati kasutada, et punaseile anda lõplik hoop. Kohe käsutati meie ahelik rünnakule, kuid punased ei võtnud enam lööki vastu. Veltveebel Punning, selle lahingu kangelane, ründas punaseid Madseniga ja ajas neid taga, kuni jõudis vaenlase poolt mahajäetud rk. Maximideni, milliste toimkondadest osa mehi lamas surnuna ja haavatuna, kuna ülejäänud taganesid täielises segaduses.

Vanemallohvitser *Gustav Valge*
VR II/3. Rühmavanem E komp.

Korratumalt taganevat vaenlast jälitades võtsid skaudid vangi 14 punast, kes ühel või teisel põhjusel ei jõudnud põgeneda. Peale 2 rk. Maximi kogusid skaudid lahingväljalt sõjasaagina mitmesugust varustust.

Äge lahing nõudis ohvreid mõlemalt poolt. Skaudid kaotasid langenuna B komp. rms. Arnold Metsa ja kuulip. k-do rms. Johannes Soo ning haavatuna B komp. 14 ja E komp. 6 skauti. Vaenlase langenute ja haavatute kohta puuduvad andmed.

Seekordne vaenlase pealetung võinuks neile lõppeda hoopis kurvemate tagajärgedega, kui mitte skautide tegevuses poleks tekkinud viivitust. Kohe vaenlase kannul katkestamata jälitamisega oli ainuke võimalus läbi tungida vaenlase

kindlustatud positsioonist. Siis oli vaenlane täielises segaduses ega saanud avaldada vastupanu, mis võimaldanuks pääseda läbi traattökete ja vallutada kaevikud.

Skautidele tuli hommikune vaenlase pealetung täiesti ootamatult. See tabas neid keset pealetungi ettevalmistusi. Veel ei olnud kohale jõudnud kuperjanovlased ega soomusrongi dessant. Sellest hoolimata likvideeriti vaenlase pealetung. Vaenlane taganema löödud, peatusid skaudid endi korrastamise otstarbel. Ka sõjasaagi kogumisega oldi ametis. See viivitus aga võimaldas vaenlasel taanduda ja asuda kaitsele kindlustatud positsioonile. Pärast viivitust alustatud jälitamine lõppes vaenlase kindlustatud positsiooni ees, kus vaenlane oli kaitsele asunud ja oma tulega sundis skaudid tagasi tõmbuma.

Pärast jälitamise lõpetamist toodi B ja E kompanii tagasi küünide juure, kuhu E kompanii jäi kuni õhtuni. Pärast seda paigutati kompanii Vana-Kalištši külla. Küünide juure positsioonile jäi endiselt B kompanii.

9. Vaenlase pealetung Kandikülale.

Nagu pärast ilmnes, tungis vaenlane 19. oktoobril peale kahes suunas: Krasnaja-Gorka—Vana-Kalištši tee ja Kandiküla—Liipova suunas. Viimases suunas algas pealetung päeval kella 12.00 ajal.

Vaenlane lähenes peagu märkamatuks Kandikülale, kus asus D kompanii ohv. aset. Urva juhatusel ja jalamaakuulajatekomando ohv. aset. Tautsi juhatusel. Varjatud lähenemist soodustas Kandiküla asetus — küla asub metsas. Vaenlane asus küla ründama põhjast ja idast.

Ootamatu kallaletung mõjus skautidele häirivalt. Segadust suurendas asjaolu, et vaenlane ründas küla kahest suunast ja vaateala puudumise tõttu ei olnud võimalik saada ülevaadet nende jõust. Kardeti küla piiramist.

Skautide vastupanust hoolimata tormas vaenlane edasi küla peale. Et endid päästa, olid skaudid sunnitud külast taanduma. Taandumise juures võitles kangelaslikult D kompanii rsm. Osvald Lepp, kes taandus külast viimasena. Kandikülalt taandusid D kompanii ja jalamaakuulajatekomando Kandiküla—Liipova tee joonele, kus liivaseljäandikel nad organiseerusid uueks võitluseks.

Kohe vaenlase kallaletungi alates informeeriti telefoniteel Pataljoni ülema poolt. Samuti ka Kandikülalt taandumisest. Pataljoni ülema poolt saadeti Kandikülale skautidele appi meridessantsalk. Ka tehti D komp. ja jalamaakuulajatekomandole ülesandeks küla uuesti vallutada.

Varsti jõudis kohale meridessantsalk, kellega koos asuti vastukallaletungile. Õnneks ei olnud vaenlane külas veel jõudnud organiseerida vastupanu. See asjaolu soodustas kõigiti vastukallaletungi. Ka olid mehed jagu saanud esimesest jahmatusest, mille saavutas vaenlane ootamatusega. Abi saabunud, vabanesid mehed taandumise rüüvust meeleolust. Et parandada tehtud viga, asusid nad nüüd vastukallaletungile ja vallutasid küla kella 15.30 ajal.

Meie poolt läbiviidud vastukallaletung tuli ka vaenlasele täiesti ootamata. Sellest tingituna õnnestus külast vangistada 70 punaväelast ja saada sõjasaagina üks rk. Maxim, püsse ja muud varustust. Vaenlane taandus külast.

Päeva jooksul tulistas Kuperjanovi partisanide pataljoni patareid vaenlase kaevikuid mitu korda. Samuti tulistasid vaenlase patareid omakorda arvatavaid skautide asukohti. Vaenlane kasutas nähtavasti suurtükitule tagajärgede vaatlemiseks õhupalli, mis lasti üles Krasnaja-Gorka kindluse kohale. Lahingpäevaraamatus on selle kohta märgitud: „Krasnaja-Gorka juures tõstis vaenlane oma „vorsti üles“. Vaenlase suurtükituli lõppes kell 17.15.

19. oktoobril jõudis Ustje külla Pataljoni voor, mis laevaga transpor-

teeriti Peipia sadamasse, kus kohe oli võimalik välja laadida sillale ega tarvitsenud karta vaenlase suurtükitud. Voor liikus Pataljoni juure, kuna staabi majandusjaoskond asus Sida-Palkina külla.

Skautid sr. diviisi leulipidurite-kursusel Valgas 22. 9. 19. Keskellippnik Krudenbrunn.

10. Vaenlase uus pealetung Kandikülale.

19. oktoobril, pärast vastukallaletungi õnnestumist, asusid D kompanii ja jalamaakuulajatekomando endiselt Kandikülla, kuna meridessant-salk viidi tagasi Liipovasse.

Samal õhtul kella 20.00 ajal algas vaenlase pealetung uuesti. Üksildusele metsaga ümbritsetud külas lisandus nüüd veel pimedus, mis kõigiti soodustas vaenlase kallaletungi, kuid samal ajal raskendas skautide kaitsetegevust. Skautid panid visalt vastu, et mitte taanduda nii kergesti. Siiski osutus neile võimatuks pimedas küla kaitsta. Nad taandusid külast kella 20.30 ajal. Seekord juba Liipova külla.

Jõudnud vaevalt taanduda Liipovasse, anti Pataljoni ülema poolt D komp. ja jalamaak. k-dole vali käsk Kandiküla uuesti vallutamiseks. Kohe asuti ettevaatlikult saadud ülesande täitmisele. Pealetungile läksid mehed parema tahtega, sest nad kujutle-

sid, et ega punastegi olukord Kandikülas pole kergem kui oli neil seal kaitsel asudes. Seekord soodustas pimedus nendegi pealetungi.

Skautide õnneks ei olnud vaenlane Kandikülast edasi liikunud. Viimasel juhul oluaks küla vallutamine raskem, sest vahepealse metsa puhastamine osutus öösel kardetavaks. Ettevaatlikult lähenesid skaudid külale ja vallutasid selle äkilise ja kiire rünnakuga. Ei suutnud punasedki lüüa tagasi skautide rünnakut. Nad taandusid külast põhja ja kirde suunas, mille järele skaudid asusid külla 20. oktoobril kella 01.00 ajal.

Nagu ilmestub Kandiküla kahekordsest käest-kätte käimisest, oli selle küla kaitsmine raske, kuid ründamine seda kergem. Eriti raske oli küla kaitsmine öösel. Küla halvast asukohast — kaitse mõttes — ja seal asuva grupi meeste raskest olukorrast tingituna, ei tule sugugi imestada, et skaudid sealt taandusid kaks korda järjest. D kompanii ja jalamaakuulajatekomando asusid Kandikülas täiesti eraldatult. Lähim meie väeüksus asus Liipovas, milline vahemaa on umbes 3,5 km. Seal tuli alati olla hirmul julgeoleku pärast, sest kunagi ei olnud see kindel.

19. oktoobri õhtul, pärast meie osade taandumist Kandikülast, saadeti Pataljoni ülema käsul küünide juurest B kompaniist 15-mehe-line luurepatrull mööda Uus-Kalištše—Kandiküla teed viimase küla suunas, et sealt koguda andmeid vaenlase jõu ja asetuse kohta. Pimeduse tõttu ei saanud luurepatrull tundmatul maastikul täita talle antud ülesannet — ei saanud mingisuguseid andmeid.

Päeva jooksul kaotas D kompanii ja jalamaakuulajatekomando Kandiküla juures lahinguid lüües 5 skauti haavatuna ja 1 skaudi põrutatuna. Kokku päeva jooksul oli Pataljonis 2 surnut, 25 haavatut ja 1 põrutatu.

20. oktoobril ei olnud nimetamisväärset tegevust kummalgi poolel. Võiks vaid nimetada B kompanii luure kokkupõrget vaenlase luurega hommikul küünide rajoonis. Kella 11.00 ajal vahetas E kompanii küünide juures asunud B kompanii. Pärast seda teatas E kompanii ülem ohv. aset. Tõllasson, et temal on vaenlasega telefoniühendus. Vaenlase telefonikõnede pealtkuulamisega ei saadud kuigi tähtsaid teateid.

Samal õhtul kell 19.50 saabus Kuperjanovi part. pataljoni ülemalt järgmine operatiivkäsk:

Homme hommikul kell 04.30 saatke pealetungile Šipeleva külale 50 meest (umbes pool roodu). 50 meest lüüsidega Gorovaldai küla peale, Gorovaldai järve hommikupoolses otsas. Teie julgestusosa kohalt tungivad peale 1 partisanide rood, soomusrongide rood ja meridessant. Üks telefoniliin sastavasse (julgestusosad — A. V.) ja sealt ette vaatepunkti jääb Teie korraldada. Salgal, kes Gorovaldai peale läheb, otsida soos kohti,

kust vaenlasele seljataha võib pääseda. Kaasa võtta neid mehi, kes kord vaenlase seljataga käisid. Meestel kohal olla mitte hiljem kui kell 05.00. Salkadele, kes välja lähevad, ratsanikud kaasa anda. Suurtükituli algab kell 05.00. Grupi juhataja alam-kapten Unt.

11. Pealetung 12. oktoobril.

21. oktoobril saadeti kompaniid tegevusse eelmisel õhtul saadud operatiivkäsu nõuete kohaselt: A kompaniile, kes asus varus Ustje külas, tehti ülesandeks liikuda Gorovaldai küla peale ja see vallutada. D kompanii kaks rühma said analoogilise ülesande Šepeleva küla suhtes.

Vanemallohvitser *Johannes Jõgi*.
Rühmavanem ratsakomandos.

Kell 04.00 liikusid kompaniid välja, et alustada pealetungi õigeaegselt. Samal ajal pidid ülesande kohaselt liikuma 1 partisanide rood, soomusrongide dessandist 1 rood ja meridessant künnete juurest Krasnaja-Gorkasse viiva tee suunas sellel asuva punaste kindlustatud positsiooni peale. Nii pidi vasakpoolne grupp tervel rindel üheaegse pealetungiga murdma läbi vaenlase positsioonist.

Nõutud telefoniside oli loodud ja kompaniid kella 05.00-ks jõudnud vaenlase positsiooni ette, kus oodati suurtükitule ettevalmistust, mis pidi algama kell 05.00. Oodati ja oodati, kuid mis jäi tulemata, see oli meie suurtükituli. Selleaegsel algas vaenlase poolt suurtükituli meie asukohtade pihta. Kuperjanovi part. pataljoni patarei avas tule alles kell 07.35.

See oli hoopis hilja. Selleks ajaks oli vaenlasel teada meie viibimine nende positsiooni ees ja nad olid jõudnud korrastada meie kallaletungi tagasilöömiseks. Punaste tugeva kuulipilduja- ja püssitulega sunniti meie ahelik vaenlase traattõkete eest künnistuma maasse. Mehed ei võinud tõsta peadki, rääkimata kõigest muust.

Kell 09.00 kandis leitnant Freiberg pataljoni ülemale ette:

Oleme 150 sammu vaenlase kaevikute ees ahelikus. Punased panevad kuulipildujaist ja püssidest kõvasti vastu. Palusin suurtükituld šepeleva küla peale, aga seni pole saanud. Kuidas on seisukord paremal pool? Vangi võetud 3 punast madrust, kes paadiga kaldale tulid, teatasid, et täna kolm punaste miinilaeva, Gavril ja kaks teist kell 06.30 õhku lennanud. Laevade meeskonnad saanud hukka. Kandikülalt 21. 10. 19. kell 09.00. Al-kapten Freiberg.

Vaenlase traattökete ees lamasiid skaudiid kuni kella 13.00-ni, tehes vahepeal asjatuid katseid neist läbipääsmiseks. Pärast seda tõmmati nad juhtide omal algatusel tagasi metsa. Seega oli ka päevane tegevus läbi. Uut ülesannet ei olnud, mispärast kompaniid tagasi viidi oma endisisse asukohisse. Meeste meeleolu ei olnud kuigi hea. Päevasest lamamisest vaenlase traattökete ees olid nad tüdinend. Nad leidsid, et sellel lamamisel ei olnud mingit mõtet. Päeva jooksul olid nad kaotanud langenuna 1 ja haavatuna 11 skauti — võrdlemisi suur kaotus.

Liipova küla juurest metsast vangistasid sidekomando telefonistid 4 punaväe madrust. Seega tõusis päeva jooksul vangistatud punaväelaste arv 7-le. See oli ka ainuke päevase tegevuse saavutus.

21. oktoobri pealetungi suhtes tuldi tahtmatult järeldusele, et kogu päevase tegevuse peamine ebaõnnestumine seisis tegevuse ühtlustamatuses. Pealegi oli vaenlase kindlustatud positsiooni vallutamine poole kompaniiga vaevalt mõeldav, nagu operatiivkäsuga määrati. Nii oli meie jõud killustatud ja kusagil ei saavutatud mingisugust edu. Küll kanti aga kaotusi. Lubatud suurtükiväe toetus hilines üle 2 tunni ja skautide pealetungi ei toetatud üldse. Nii oli päevase pealetungi tulemusena tervel grupil ebaedu.

22. oktoobril kell 07.00 saadeti B kompanii Vana-Kalištši külast D kompaniile vahetuseks Kandikülla ja päeval kell 12.00 A kompanii Ustje külast E kompaniile vahetuseks küünide juure. Vahetatud kompaniid asusid: D kompanii Vana-Kalištši külla ja E kompanii Ustje külla. D kompaniiga ühes Vana-Kalištši asus ka jalamaakuulajatekomando.

Kell 14.00 saabus grupi juhilt al-kapten Undilt käsk, et A kompanii küünide juurest saadaks kõvendatud luurepatrulli vaenlase rinde ette demonstreerima pealetungi. Samal ajal pidi 1 rood partisanid paremalt poolt juhitud kahest punasest madrusest minema vaenlase positsiooni seljataha. Tegevuse ajaks oli määratud kell 16.00—16.30.

Nõutud ajal täitis A kompaniist väljasaadetud luurepatrull antud ülesande. Patrull oli tegevuses kuni kella 18.00-ni, kuid selle aja kestes ei kuulnud partisanidest mingit tegevust. Kell 18.00 tuli luurepatrull tagasi kompanii juure. Pärast saadi teada, et partisanide teejuhid — madrused ei teadnud midagi vaenlase asetusest ega lähenemisteedest, vaid eksitasid partisanid metsi mööda ümber, kust nad lõpuks kella 20.00 ajal tagasi tulnud.

23. oktoobril ei olnud vaenlase ega ka meie poolt nimetamisväärset tegevust. Päevast vaheaega kasutas Kandiküllas asuv B kompanii positsiooni kindlustamiseks. Kaevati kaevikuid, kust oleks hõlpsam tagasi lüüa punaste pealetungi. Öhtul kella 16.00—18.00 vahel tulistas vaenlase suurtükivägi skautide asukohti, kuid see ei osutunud kardeta-

vaks. Päeval ajas A kompaniist vaenlase rinde ees käinud luure traattökete ette asunud vaenlase vahipostid tagasi.

24. oktoobril kella 12.00 ajal teatas Kandikülast B kompanii ülem:

Täna kell 09.00 ilmus meie kaitseliini ette punaste kõvendatud luuresalk ja avas tule meie postide peale. Postid pidasid nad kinni, aga postide tulega nad ei taganenud. Ahelik lõi nad põgenema. Meil kaotusi ei olnud. B kompanii luurajad käisid pärast seda ohvitseri juhatusel kuni punaste traattökete, kuid metsas kedagi ei näinud. Kaevikute ees avasid nad tule, kusjuures punaste pool üks madrus sai surma ja teine haavata. Meil kaotusi ei olnud. Punaste haavatu ja surnu juure minna oli meil võimatu, sest nad olid traattökete liini juures. 24. 10. 19. kell 11.15. B kompül lipnik Roots.

D kompanii reamees *Jüri Päri*.

reerima pealetungi Gorovaldai küla ette, et selles suunas kõita vaenlase tähelepanu.

E kompanii poolt vahetati küünide juurest A kompanii, kes asus Ustje külla.

25. ja 26. oktoobril ei olnud märgatavat tegevust. Üksikud piilurite kokkupõrked ei toonud olukorda mingit muudatust. Samuti ei teinud kahju ka vaenlase suurtükitali.

A kompanii vahetas küünide juures E kompanii 26. oktoobril.

Sama päeva õhtul saadi käsk grupi juhilt al-kapten Undilt, et Pataljonist kaks kompaniid valmistuksid järgmisel päeval algava pealetungi vastu. Kavatus oli läbi murda vaenlase positsioonist küünide juures Vana-Kalištši—Krasnaja Gorka teel. Kava järgi pidi üks kompanii skaute läbimurdmisest osa võtma, kuna teine kompanii pidi minema demonstreerima

12. Pealetung 27. oktoobril.

Algavast pealetungist määrati osa võtma D ja B kompanii. D kompanii ohv. aset. Tõllassoni juhatusel saadeti 27. oktoobril kella 06.00-ks küünide juure, kust pidi alustama pealetungi koos partisanidega. B kompanii ja jalamaakuulajatekomando leitnant Freibergi juhatusel saadeti Kandikülast demonstreerima pealetungi Gorovaldai küla ette. Kompanii jõudis vaenlase positsiooni ette kella 07.00—08.00 vahel. Samal hommikul kell 08.00 saadeti küünide juures asuv A kompanii leitnant Martinsoni juhatusel ahelikus vaenlase positsiooni ette, et abistada partisanide ja D komp. algavat pealetungi.

Selle pealetungi toetusest võttis osa ka inglaste monitor „Erebus“, mis avas tule kell 07.30. Suurtükitule juhtimiseks kasutati lennukit ja optilist sidet. „Erebusel“ oli ülesandeks tulistada Vana-Kalištši—Krasnaja Gorka teel asuvaid vaenlase kaevikuid ja Krasnaja-Gorkas ning Seraja-Lošadi maaninal asuvaid patareisid. Et vaenlase kaevikute tulistamisel ei satuks hädaohtu meie oma mehed, selleks tõmmati meie ahelikud kaevikute tulistamise ajaks tagasi. Vaenlase kaevikute pihta ei olnud „Erebuse“ tuli kuigi tabav. Kui arvestada puudulikku sidet, ei tule selles sugugi imestada. Krasnaja-Gorka kindluses ja Seraja-Lošadi maaninal asuvate patareide pihta olevat langenud viimased mürsud hästi, kuid laskemoona puudumisel ei saadud hävitada patareisid. Nii jäid täitmata ka kõik „Erebuse“ suurtükitulele rajatud lootused.

Inglise monitori appituleku sündmuse meeolust annab huvitava pildi Joh. Animägi, kirjutades:

Siis saabus suursündmus — appi tuli Inglise monitor oma 16-tollistega. Et kaardi järgi laskmine võimatu, siis seati sisse väga keerukas side laeva ja skautide positsiooni vahel. Laev, mis asus merel 7—8 km kaugusel rannast, andis märku helgisignaalidega, kuna kaldal viis traatside vaatluspunkti. „Noh, nüüd on Krasnaja-Gorka meie“, arvasid mehed, „sest kui tuleb sihuke 16-tolliline sumadan, siis on punastest puru taga!“ Tuligi too oodatud mürsk, ent kukkus 400 m meie aheliku seljataha, panes värisema õhu ja niites puid kui vikatiga. Aparaadil seisev telefonist ehmus nii, et röögatas telefoni: „Kolm kilomeetrit edasi!“ Sinna siis need sumadanid kahjutult lendasidki.“

Inglise monitori „Erebusi“ appitulekut ja tulistamist on kirjeldatud „Punamäes“ lk. 58—62 järgmiselt:

... Kui monitor ankrutega kohale oli kinnitatud, lendasid kohe Inglise aeroplanid välja, et laskmist juhtida ja selle tagajärgi vaadelda. Peilungite abil kindlaks tehtud laeva seisukoht, Krasnaja-Gorka kindluse ja Seraja-Lošadi maaninal asuvate patareide siht ja kaugus välja rehkendatud, algas monitor oma kohutavat tegevust.

Esimene prooviks lastud pomm monitorilt kukkus umbes 1½—2 kilomeetrit meie vägede seljataha Kalištši metsa ning külvas meie aheliku Vana-Kalištši küla juures oma kildudega üle. Peagi mühises õhus teine pomm ning lõhkes, kaugelt vaadates otsustatuna, Krasnaja-Gorka kindluse kohal, määratud suitsusammast vastu taevast paisates.

Sidekomando telefonist
Hans Järv.

Too oli jube, kontidest läbilõikav ning kogu keha vapustav mürin. Öhu surumine oli 15-tollilise laengu väljalendamise hetkel nii tugev, et umbes 8 kilomeetrit laskmise paigast majad otse kõikusid. Kalištši klaasivabriku suured kivist hooned kõikusid oma alusmüüridel nagu maavärisesemisel. Öhk lainetas, oli tormine nagu mere vetepind, — lagedal platsil seistes tundus, kui seistaks lainetavas vees. Sõdurid liikusid nagu joobnud, sõrmed kramplikult ümber püssilaadi kõverdunud, lõualuud kõvasti kokku surutud.

Krasnaja-Gorka kohal tiirles inglise lennuk. Raadio kaudu teatas ta monitori laskmise tagajärgi, mis raadiotelegrafistilt edasiantuna kõlasid umbes järgmiselt: „20 jardi üle, 15 jardi pahemale, trehvas, 10 jardi paremale“ jne. (peaks olema 200, 150 ja 100 jardi — A. V.) lõpmatuseni, nii et peagu iga väljalastud pomm oma erisuuna ja lenduri äranägemise järgi eriülesande sai.

„Erebus“ lasi kahest suurtükist korraga. Juba olid mõned laengud Krasnaja-Gorka kindluse langenuid, kui sealsed 12-tollilised patareid ka vastama hakkasid. Kõige esiteks võeti inglise lennuk hoogsa ja tiheda šrapnelli tule alla. Tuli oli nii juhitud, et lennukil võimatu oli selle piirkonnast välja lennata, ilma et vastase laengud teda ei tabanuks. Kaua tiirles lennuk ühel ja samal kohal ilma pääseteed leidmata. Ta liikus täiesti lõhkevate laengute suitsus nagu kala mudases vees. Hetketi näis, et lennuk lõplikule hukkamisele on määratud, sest tuli tema pihta arendati üha intensiivsemaks. Ka monitor töötas endiselt — kiiresti, kuid rahulikult, kuni esimesed Krasnaja-Gorkast lastud laengud tema ümber merre hakkasid sadama, teda kildudega ja veesammastega üle külvates. Ka Seraža-Lošadi maanina patareid hakkasid oma 8-tolliliste kahuritega sekka klähvima nagu haiged penid, kuid nende hääl mattus üldises müras...

... Täiesti võimatu on kirjeldada seda patareide võitlust, mis vältas ligemale tund aega. Öhk muutus mingisuguseks sülditaoliseks massiks — ta ei lainetanud enam, nagu see näis, kui monitor omad esimesed laengud välja saatis. Nüüd värises ta ainult, sest surumist oli mitmelt poolt. Mürin oli nii tugev, et ligidalseisvad inimesed üksteist kõnetades ei kuulnud — taipasid vaid suulligutuste järgi, mida keegi tahtis öelda. Nad ei mõistnudki õieti kõnelda — nad olid juhmid, tardunud, pigem inimmasinad kui inimesed. Maa värises, meri jäi vaiksemaks, sest õhusurumine vaigistas lainetust — ainult laengute lõhkemine paiskas hüigla sambaid taeva poole. Hooned vabisesid nagu palavikus, aknad purunesid kildudeks. Mets ei kohisenud, pigem värises tasa, umbes nii nagu haavalehed ka kõige vaiksema ilmaga värisevad...

... Võimatu on seda kirjeldada, võimatu võrdlusi leida. Olen hiljemini lugenud Verduni piiramise kirjeldusi nii saksa kui prantsuse autoreilt, kuid nad ei ole suutnud isegi Krasnaja-Gorka pommitamise jubedust ja õudust edasi anda. Ometi oli Verduni nii prantslaste kui sakslaste poolt koondatud kümneid ja sadu patareisid tuhandete kahuritega ning võitlus vältas seal vahetpidamata päevade kaupa. Nad kirjeldavad sõdurite hulluksjäämist, iidootlikke silmi, enesetapmise juhtumusi...

... Kaua ei pidanud Krasnaja-Gorka patareid vastu — nad vaikisid umbes tunniajalise kahurivõitluse järele. Inglise lennuk sai nüüd mahti ära tulla. Ta oli šrapnellikilluga haavatud, kuid kõigest sellest hoolimata täitis oma ülesande hiilgavalt. Ka monitor lakkas laskmast. Vähe aega klähvisid veel Seraža-Lošadi maaninal asuvad patareid ja vaikisid siis...

... Kaugusest kandus veel tume mürin kuulmeteni, siis hakkasid kõrvad harjuma saabuva vaikusega. Inimesed olid laskmise ajal juhmiks ja näiliselt nagu totraks jäänud. Tükk aega ei mõistnud nad üksteisega kõnelemagi hakata. See oli ränk närvide pingutus. Mäletan ühe sakslase Verduni kirjeldusest lugenud olevat piiramise üle, et ühepäevalise kahurlahingu järele paljud täiesti veel noored ja elujõulised sõdurid hõbehallid juuksed olevat saanud. Nüüd alles veendusin, et see on tõsi, et niisugune nähtus on võimalik.

Niisugused võitlused on väljaspool inimese kirjeldamis- ja ettekujutusvõimeid.

Pärast lühikest aega kestnud vaikuse tuksatas lahe kaldalt kuni Kalištši soode ja rabadeni närvepurev pragin. Eelrindel olid sõdurid juhmusest toibunud ning häälestasid oma mänguriistu — püsse ja kuulipildujaid....

..... Kõigi oletuste järgi kannatas kindlus kirjeldamatult palju. Seda võib järelda juba ainsast asjaolust, et üks monitori granaat 60 ja šrapnell 57 puuda kaalub. Niisuguse laengu lõhkemisele ei pea vastu ei raudbetoon, ei kõige kõvem ja tehniliselt moodsam soomus. Vastase patareid kindluses ei suutnud kuigi kaua võitlust välja pidada ja vaikisid, s. t. nad olid selleks sunnitud. Nii ehk teisiti oli kindel, et see pommitamine lõi Krasnaja-Gorka kindlusesse parandamatuid haavu. Üheks säärase oletuse kindlaks tõestajaks oli juba asjaolu, mis alles hiljem selgus, et Krasnaja-Gorka patareide tuli edaspidi osutus jõuetumaks, kui see oli olnud seni. Järelikult oli inglise monitor hävitanud osa patareisid....

Kapral
Johannes Kuldvere.
Rms. D kompaniis.

Seega ei suutnud vaenlase patareisid sundida vaikima ka inglaste monitor oma 16-tolliliste suurtükkidega, rääkimata kaevikute ja traattõkete purustamisest. Tuli ikkagi läbi ajada oma jõududega.

Partisanide patareist hakkas 2 suurtükki kell 08.10 tulistama vaenlase kaevikuid ja traattõkkeid, et sundida lahkuma vaenlast kaevikuist ja lõhkuda traattõkkeid, kust avaneks võimalus läbi minna ning vallutada vaenlase positsioon.

Patarei ei suutnud osaliseltki täita seda suurt ülesannet. Ja vastava purustustöö tegemata ei saanud ka jalavägi vallutada vaenlase positsiooni, sest punased istusid rahulikult kaevikuis ja hävitasid tugeva tulega igaühe, kes julges tõsta oma pea mätta tagant.

Vana-Kalištši—Krasnaja-Gorka tee suunas olid A ja D kompanii vaenlasega tulevahetuses kuni kella 17.00-ni. Selles suunas ei olnud meil mingisugust edu. Kogu tegevus seisis vaid asjatus lamamises.

Ka Gorovaldai suunas ei olnud edu. Nii teatas leitnant Freiberg Pataljoni ülemale kell 09.45:

Lahing kestab ägedusega edasi. Vaenlane paneb kõvasti vastu. Kuidas on paremal pool. Palun rutuliselt teatada.

Kell 12.00 teatas leitnant Freiberg uuesti, et B kompanii on Gorovaldai küla juures viie sammu kaugusel vaenlase traattõkkeist. Punaseil olevat 2 kuulipildujat, mis tegevat võimatuks edasimineku. Olevat märgata, et enamlased kõik teevad positsiooni kaitsmiseks — taganemise tundemärke ei olevat märgata.

Kell 13.40 teatas jällegi leitnant Freiberg:

Tulime Kandikülla tagasi. Palun teatada, kuidas on paremal pool ja kas Kandiküla sihis täna veel midagi ette võetakse.

Nagu selgub neist ettekandest, ei olnud Gorovaldai suunas pealetungi demonstratsiooni juhatanud leitnant Freiberg teadlik olukorrast paremal tiival. Sellest tuligi, et ka B kompanii lamas poole päeva asjatult vaenlase kaevikute ees. Lõpuks tõi leitnant Freiberg B kompanii ja jalamaakuulajatekomando omal algatusel tagasi Kandikülla.

Külmade oktoobrikuu ilmadega ei olnud päevade kaupa lamamine kuigi mugav. Ja mis hullem, sääraseks lamamiseks ei olnud mingisugust vajadust. Jõudude vahekorrad olid teada ja eelmiste päevade pealetungidest oli juba küllaltki kurbi kogemusi. Oli mõttetu korrata neid asjatuid pealetunge iga päev.

Korduvad pealetungid vaenlase tugevamini kindlustatud positsiooni vastu näisid mõttetud olevat ka seepärast, et ei tarvitsenuks otsida vaenlase tugevamaid kohti, vaid pidanuks otsima nõrku kohti, tühemeid vaenlase rindes. Oli teada, et vaenlasel ei olnud kindlustatud kogu rinne ja maastik võimaldas vaenlase rindest läbimurdmiseks teisi ja paremaid lahendusi. Grupi juht pidanuks arvestama ka meeste meeoleu. Meeste kannatlikkust ja käsutäitlikkust ei tohtinuks tarvitada kurjasti.

27. oktoobri õhtul saadeti küünide juure E kompanii, kuna A ja D kompanii toodi puhkama. Päeva jooksul sai haavata B kompaniist 6, jalamaakuulajatekomandost 2 ja D kompaniist 1 skaut, seega kokku 9 skauti.

Samal õhtul kell 23.00 andis grupi juhataja käsu, et järgmisel päeval kell 07.00 tuleb korrata päevast tegevust. Saabunud käsk võeti vastu tõsise pahameelega.

Kapral *Alfred Stern*
VR II/3. Reamees E kompaniis.

13. Pealetung 28. oktoobril.

28. oktoobri hommikul ei läinud kompaniid välja enne kella 07.15, sest eelmise päeva tegevusest olid mehed väga väsinud. Tegevus arenes samuti nagu 27. oktoobrilgi. E kompanii saadeti leitnant Zupsmanni juhatusel pealetungile Vana-Kalištši—Krasnaja-Gorka tee suunas, kuna B kompanii ja jalamaakuulajatekomando leitnant Freibergi juhatusel Gorovaldai suunas läksid demonstreerima pealetungi.

Seekordne jalaväe pealetung valmistati ette laevastiku suurtükitelega. Seks otstarbeks sai aseadmiral Pitka inglise laevastiku juhatajalt admiral Covanilt oma käsutusse kaks destroyerit, millistega ta sõitis Kalištši sadamale nii ligidale kui lahe sügavus vähegi lubas ja tulistas laevasuurtükkidest Seraja-Lošadi maaninal asuvaid vaenlase patareisid ja vaenlase kaevikuid ning varjendeid meie jalaväe pealetungi suunas. Vaenlase kaevikute tulistamise ajaks tõmmati meie ahelikud tagasi, et mitte sattuda oma suurtükitele alla.

Laevastiku suurtükitali ei annud aga kaugeltki oodatud tagajärgi. Olles natuke aega tulistanud, koondasid vaenlase patareid oma tule tulistavate laevade pihta ja sundisid need kohalt lahkuma. Halva vaatluse ja side tõttu ei olnud ka laevastiku suurtükitali kuigi täpne. Nii jäid vaenlase traattõkkes ja kaevikud purustamata ka laevastiku suurtükitali. Ja jalavägi oma jõuga oli võimetu läbi murdma vaenlase tugevasti kindlustatud positsioonist.

Osa juhte ja sõdureid olid oma võimetusest teadlikud ega tahtnud enam korrata asjatut pealetungi. Sellest hoolimata andis grupi juhataja käsu pealetungi alustamiseks. Meeste meeleolule mõjus see otse masendavalt. Siiski suutsid nad varjata oma tundeid ja masinlikult täita mõttetut käsku. Nad läksid pealetungile vähemagi tahteta, vähemagi hoota.

Loomulikult ei olnud sellel pealetungil mingisugust edu. Tungiti küll välja vaenlase kindlustatud positsiooni ette, lamati seal vaenlase suurtüki-, kuulipilduja- ja püssitule all, kuid edu ei saavutatud. Vaenlane püsis kindlasti oma kaevikuis, olles hästi varjatud meie kuulipilduja- ja püssitule eest.

Omalt algatusel tõi E kompanii ülem leitnant Zupsmann oma kompanii kella 14.00 ajal tagasi. Sama tegid ka Kuperjanovi partisanid samal ajal. Nii lõppes mõttetut pealetung, mille tagajärjel sai haavata 2 ja põrutada 7 skauti.

Gorovaldai suunas käisid küll B kompanii ja jalamaakuulajatekomando leitnant Freibergi juhatusel väljas, kuid nähes, et vaenlane püsib kindlasti omal positsioonil, ei teinud nad mõttetut pealetungikatset. Pärast seda toodi nimetatud üksused tagasi Kandikülla, kuhu neile vahe-

tuseks saadeti D kompanii. B kompanii ja jalamaakuulajatekomando toodi puhkusele Liipova külla.

28. oktoobri pealetung jäi viimaseks. 27. ja 28. oktoobri pealetungid laevastiku suurtükitule toetusel olid lõplikuks jõuprooviks. Meie poolt olid tegevusse rakendatud kõik jõud, rohkem ei olnud.

D komp. kapral
Kristjan Bergmann.

Inglise monitor „Erebus“ ei saanud laskemoona puudusel enam tegevusse astuda ja admiral Covan keelas ära ka kahe aseadmiral Pitka käsutusse antud destroyeri riskantsed ettevõtted vaenlase tulistamiseks. Nii ei olnud jalaväel enam laevastiku suurtükitule toetust, mille abil 27. ja 28. oktoobril meie tegevus tõusis haripunkti, oli operatsiooni võimsamaks jõudude prooviks. Edasi ei korratud enam ka jalaväe pealetunge, sest nüüd oli jõudude vahetõrje lõplikult selgunud.

Meie laialipaisatud Scouts-, Kuperjanovi partisanide- ja Ingeri pataljoni ning 3. soomusrongi- ja meriväe dessantsalga vastu oli enamlastel tegevuses 629., 49., 50., 51. ja 52. jalaväepolk, Petrogradi tagavarapolgu ning Petrogradi ja Kroonlinna madruseist moodustatud lööksalgad. Jalaväele lisaks oli vaenlasel tugev suurtükivägi Krasnaja-Gorka kindluses ja Seraja-Lošadi maaninal. Pealegi asus vaenlane kaitsel tugevasti kindlustatud positsioonil, kust teda ei suudetud sundida lahkuma mõneks hetkekski.

14. Kaitsetegevus kuni operatsiooni lõpuni.

Pärast ebaõnnestunud pealetunge, mille toetuseks oli tegevusse rakendatud kogu meie suurtükivägi, püüdis operatsiooni juhatus Krasnaja-Gorka vallutamiseks leida teisi ja paremaid lahendusi. Selle kohta on muuseas kirjutatud ka operatsiooni juht aseadmiral Pitka:

Ära nühes, et pahemal tiival Kalištšist kuni Gorovaldai järveni korda ei läinud Punamäele (Krasnaja-Gorka — A. V.) lähemale tungida kui umbes 5 verstani, püüdsime paremal tiival edasi tungides Oranienbaumi ära võtta, et seega vaenlase ühendust Peterburgi, Kroonlinna ja Krasnaja-Gorka vahel katkestada.

Seega pöördus nüüd juhtide tähelepanu meie paremal tiival arenevaile sündmusile. Vasakul tiival algas kaitsetegevus.

Alates 28. oktoobrist seisis nüüd eesliinil kaks kompaniid vahetuste kaupa. Eesliinil ei olnud meie ega ka vaenlase poolt peale luuretegevuse muud lahingtegevust. Luurega tehti kindlaks, et vaenlane alaliselt kindlustas oma positsiooni Vana-Kalištši—Krasnaja-Gorka tee rajoonis. Samal ajal tegid ka skaudid oma positsioonil kindlustustöid, niipalju kui seda võimaldas tööjõud ja materjal. Nii algas skautide tegevuses seisak, mis kestis kuni operatsiooni lõpuni.

15. Juhtide vahetus.

3. november tõi skautidele elavust. Sel päeval saatis Ülemjuhataja 14-päevalisele puhkusele Pataljoni ülema alam-polkovnik Aalbergi. Pataljoni juhtimisele asus nüüd ametlikult leitnant Freiberg, kes seni oli Pataljoni lahingtegevuse mitteametlik juht.

Oli juba ammugi ilmselt selge, et skaudid ei pidanud põrmugi lugu oma ülemast, kes oli lahingtegevuse juhtimises võrdlemisi teovõimetu, saamatu ja arg, kuigi seejuures väga hoolas ja kohusetruu. Selleks andis põhjust nende juhi käitumine. Tema taktika erines sootuks senisest skautide taktikast, mis neid oli sidunud ühte oma endiste juhtidega. Uus juht oma uute arvamuste ja tõekspidamistega ei rahuldanud põrmugi skaute, kes olid harjunud teissuguste eeskujudega, juhtidega, kes olid alati nende juures, kes neid vaimustasid ja julgustasid. Nüüd ei näinud nad kunagi enam oma juhti eesliinil. Nende juht oli kaugel seljataga ja lasi ennast olukorrast informeerida kirjalike ettekannetega ja telefoniga. Sama teed rändasid juhi käsud ja korraldused eesliinile. Kas need igakord olid veel olukorrakohased ja omasid tähtsust, selles tuleb tõsiselt kahelda. Alatimuutuvas olukorras oli võimatu saada õiget ettekujutust eesliini olukorrast, et järjest arenevate sündmuste rägastikust olla teadlik ja võimeline andma tarvilikke korraldusi. Sellest tingituna hilinesid juhi korraldused, need ei olnud olukorrale vastavad. Iga alluv juht oli ikkagi sunnitud talitama oma parima arusaamise järgi. Nii kadus Pataljoni ülema autoriteet, nii kaotas ta oma tähtsuse lahingtegevuse juhtimisel.

Vähe veel sellest. Krasnaja-Gorka operatsioonis, kus vaenlasel oli tugev suur-tükivägi ja ta alaliselt pommitas meie seljataguseid külasid, ei olnud julgeolek

D komp. rms. Artur Timm.

kindlustatud isegi eesliinist kaugemal. Punaste järjekindlad pommitamised hirmutasid Pataljoni ülema niivõrd ära, et ta ei julgenud enam viibida Pataljoni staabis Vana-Kalištši külas, vaid lasi enesele valmistada varjendi küla lähedal asuva jõe orgu järsusse liivakaldasse. Sinna viidi siis Pataljoni ülema kabinet, kuhu loodi ka telefoniühendus. Niiviisi oli Pataljoni ülem ühes telefonistiga (skautide keeles „isikliku adjutantiga“) selles varjendis, kus tundis ennast viibivat väljaspool pommituse hädaohu. Sinna saabusid siis ettekanded liinilt ja sealt väljusid ka käsud ja korraldused.

Joh. Animägi on ka lühidalt selle sündmuse meeleolusid puudutanud ja kirjeldanud järgmiselt:

... On kindel, et siin oma mõju avaldas ka uue skautide ülema taktika. Ta oli selle toonud vististi Mandšuuria või Tannenbergi väljadelt ja kartis hirmsasti „tervete diviiside ümberpiiramist“. Kuna Pataljoni staap asus rahulikult külas, mida punased tugevasti pommitasid, ei julgenud alam-polkovnik X elada staabi majas, vaid otsis varju eemal raudteeputkas ega näidanud end kunagi eesliinil. Käsud ja korraldusedki tulid tollest putkast kas traaditeel või kirjalikult. Skaudid, kes olid harjunud teissuguste eeskujudega, septsesid salmikuid, saades maha ka omapärase palvega: „Meie vana, kes sa oled raudteeputkas, meie juure tulgu sinu resolutsioon. Sinu tahe kerigu telefoniraati mõnda...“ jne.

Ka kõrgemal pool saadi viimaks aru, et niisugune mees ei kõlba löögiosa juhiks — veel enne Krasnaja-Gorka operatsiooni lõppu anti temale ilma palveta 14 päeva puhkust.

Oma kartliku ja ara ülema arvel said skaudid paljugi nalja.

Pärast kaitsetegevusele üleminekut, kui juba oli unustatud lahingväsimus, tahtsid D kompanii ja sidekomando sõdurid igavuse peletamiseks korraldada üht suuremat simmanit. Selleks küsiti Pataljoni ülemalt luba, kuid seda ei saadud. See vihastas mehi. Otsustati Pataljoni ülemat seepärast natuke hirmutada. Mõned „kangemad“ mehed võtsid kaasa käsigranaate ja sammusid jõe kaldale, kus asus Pataljoni ülema „kabinet“, ning heitsid granaadid väikeste vaheaegade järele alla orgu, seega imiteerides vaenlase tabavate mürskude lõhkemist. Effekt oli täielik!

16. Krasnaja Gorka operatsiooni lõpetamine.

Olukord paremal tiival.

Kuperjanovi partisanide pataljoni teine grupp ühes Ingeri pataljoni niga tungis peale Ust-Ruditsõ—Mišelovo rajoonist. Ingeri pataljonist paremal tungis Petrogradi suunas peale Põhja-Lääne armee. Ingerlased hoidsid kogu aja sidet venelastega, et seega tagada oma parema tiiva julgeolekut. Kogemused endisist ühiseist lahinguist venelastega sundisid neid olema valvel. Tihti taganes Põhja-Lääne armee oma seisukohtadelt,

kuid need korrad ei saanud naabrile hädaohtlikuks. Peagi võttis armee omad seisukohad tagasi ja arendas pealetungi endises suunas.

Juba seisis Kuperjanovi partisanide pataljoni teine grupp ühes Ingeri pataljoniga Oranienbaumi lähedal Krasnaja-Gorkat haaravas suunas, kui korraga juhtus midagi ootamatut — Ingeri pataljon oli vaenlase poolt kolmest küljest sisse piiratud. Algas meeletlik võitlus. Ingerlastel ei jäänud siiski muud üle kui taanduda, sest abi ei olnud neile võimalik saata — varu ei olnud. Taganeda ja kangelaslikult võidelda. Vaenlase tuli tabas neid eest, paremalt ja seljatagant. Meeleheitlikult võideldes kanti suuri kaotusi — ingerlased kaotasid oma lahinguvõime.

Ühenduses ingerlaste haaramisega hakkas vaenlane peale suruma ka kuperjanovlaste rindele, et seega teha võimatuks ingerlasile toetuse andmist.

Nagu selgus, põhjustas ingerlaste ootamatu piiramise Põhja-Lääne armee salajane ja vähemagi põhjusega taganemine paremalt tiivalt, mis enamlastele avas tee ingerlaste seljataha. See oli ingerlaste alatu äramüümine.

Parema tiiva raskest olukorrast informeeriti kohe al-polkovnik Partsi ja aseadmiral Pitkat. Viimased tegid kohe korralduse Koskolova rajoonis seisva 4. jalaväepolgu kiireks tegevusse astumiseks.

4. jalaväepolgu hoogsa pealetungiga vallutati ingerlastest mahajäetud positsioon uuesti. Pärast väikest koondamist ja korraldamist asusid ingerlased pealetungile. Paremalt toetas neid nüüd 4. jalaväepolk.

Kuperjanovi partisanide pataljoni teise grupi, Ingeri pataljoni ja 4. jalaväepolgu ühine pealetung arenes kõigiti edukalt. Pealetungi eesmärgiks oli Oranienbaum. Viimase vallutamisega oleks ära lõigatud side Petrogradi ja Krasnaja-Gorkaga ning oleks saavutatud suur tugi ja soodustus Krasnaja-Gorka operatsiooni edasipidses arenemises.

Põhja-Lääne armee tungis peale meie paremal tiival ja vallutas Gatšina. Siis koondas aga punavägi kõik oma jõud, et paisata tagasi Põhja-Lääne armee. Punaväe pealetungi surve sunniti Põhja-Lääne armee asuma kaitsele. Kaitsetegevus ei kestnud aga kuigi kaua. Seal sattus armee punaväe laevastiku tule alla ja algas kaitsepositsiooni lagunemine. Sellele järgnes terve armee taganemine ja lagunemine.

Saadud teada Põhja-Lääne armee lagunemisest, mida küll püüti varjata, kutsuti Narvas kokku nõukogu, millest võtsid osa Ülemjuhataja kindral Laidoner, Inglise sõjalise saatkonna juhataja kindral sir Haking, Põhja-Lääne armee juhataja kindral Judenitš ja aseadmiral Pitka. Koosolekut juhatas kindral Haking ja seal arutati Põhja-Lääne armee tegevust, millest oli sõltuv Krasnaja-Gorka operatsioon. Kindral Judenitšilt saadi nüüd kindel vastus, et tema lõpetab Petrogradi operatsiooni. Samal

Grupp A komp. II rühma skaute.
Istuvad vasakult: J. Kärmas, Jünes ja Kalbus.

koosolekul selgus ka Põhja-Lääne armee tõeline seisukord. See oli vaenlase poolt täielikult purustatud ja valgus läände lagunened massina.

Tähendatud asjaoludest tingituna otsustati Krasnaja-Gorka operatsioon lõpetada ja meie väeosad sealt tagasi tuua.

17. Meie väeosade tagasitoomine.

Meie väeosad tõmmati tagasi kahes järgus. Esimeses järjekorras tõmmati tagasi meie paremal tiival teetsenud väeosad: Kuperjanovi partisanide pataljoni 2. grupp, Ingeri pataljon ja 4. jalaväepolk. Ingeri pataljon ja 4. jalaväepolk asetati kavakohaselt kaitsele Peipia lahe ja järvede joonele, kus nad pidid püsima kuni skautide ja kuperjanovlaste Ingerist lahkumiseni. Nimetatud väeosade juhatamise andis aseadmiral Pitka üle Viru väerinde juhatajale kindral Tõnissonile.

Teises järjekorras tõmmati tagasi Scouts-Pataljon ja Kuperjanovi partisanide pataljoni 1. grupp.

3. novembril saabus Sr. diviisi ülemalt Pataljonile taandumiseks käsk. Juba samal ööl saadeti Pataljoni staap, töökomando ja Pataljoni voor Sida-Palkina külla, kus juba varemini asus majandusjaoskond.

Samuti saadeti Kernova külla varru B kompanii. Ülejäänud üksused jäid oma endistele positsioonidele.

Enamlased olid nähtavasti teada saanud meie väeosade tagasitõmbumisest ja katsusid nüüd omakorda seda segada. 4. novembri hommikul kella 04.00 ajal tuli vaenlane Kandiküla juures pealetungile, kuid löödi tagasi E kompanii vastu pealetungiga.

4. novembril kella 16.00 ajal, kui oli juba pime, koondati kompaniid endistelt positsioonidelt Vana-Kalištši külla. Sealt alustasid nad ühes kuperjanovlastega liikumist tahapoole järelpatrullide — Scouts- ja Kuperjanovi partisanide pataljoni jalamaakuulajate — katte all. Öösel kella 01.00 ajal jõuti Kernovasse. Järelpatrullid jõudsid sinna 5. novembri hommikul kella 09.00-ks. Taandumine teostus kõigiti korralikult. Enamlaste poolt ei olnud kusagil segamist.

Kernovas reservis olnud B kompanii korraldas 4. novembril Kernova ja Niž-Lužki külas uut kattepositsiooni. Päeva jooksul kaebasid nimetatud külade elanikud B kompanii skautide järelevalvel ja juhatusel kaevikuid.

Öösel vastu 5. novembrit Kernovasse saabunud skaudid asetati hommikul eespooltähendatud kattepositsioonile. Samal päeval kella 15.00 ajal asus sinna positsioonile Ingeri pataljon, vabastades skaudid. Pärast seda paigutati skaudid öökortereisse Kernova, Pernova ja teistesse ümberkaudseisse külladesse. Kernovas sündis ühinemine Kuperjanovi partisanide parempoolse grupiga, kes saabus sinna hiljem, s. o. 5. nov. õhtupoolikul.

6. novembri hommikul jätkati Ingeri pataljoni katte all taandumist. Kell 07.00 asusid kompaniid öökortereist teele. Sida-Palkinos ühineti staabi, töökomando ja voriga, ning sealt edasi liikus terve Pataljon koos Narva suunas. Õhtuks saabus kolonn järvede joone taha ning asus kella 16.00 ajal öökortereisse Kuplä külla.

Kurb *) oli äratulek. Kahju oli ingerlastest ja nii armsaks saanud Soomelahe kaldast. Tahtmatult kerkis küsimus — mis teevad ingerlased edaspidi? Ainult omal jõul nad endid ometi kaitsta ei suuda. Kuid kes aitab, kes aitab?

Mõtiskelust irrutas lagunud kolonnide, lõpmatute rebenenud ahelikude jalgade klöbin külmetanud maapinnal. Patareid ja voodid kolisesid ja rudisesid jäätanud rööpais. Oli tulnud juba vähe lund ning see tegi meelevõlu pisut rõõmsamaks.

Endiselt nukralt vilksatas puude vahelt rohekastüün lahepind, millel lendlesid süsimustad, läikivate sulgedega meripardid...

7. novembri hommikul jätkas Pataljon liikumist Kuplä külast. Õhtul kella 17.00 jõuti Krikova külla, kus ka ööbiti. 8. novembri hommikul

*) J. Jõepera „Punamäe“ lk. 70—71.

kell 08.00 ajal asus Pataljon rännakule ja jõudis kella 11.00 ajaks Koskino külla. Sinna jäi Pataljon peatuma, sest Narvas ei olnud veel Pataljoni transporteerimiseks koostatud rongi. Pataljon asetati Koskino, Sala ja Pulkova külasse, kus oodati rongi etteandmist.

Kõige *) kurvemat pilti pakkus kogu Krasnaja-Gorka operatsioonis siiski tagasitulek Narva—Jamburgi vahelist kiviteed mööda. Oli alanud juba täieline talv. Maapinda ja vett kattis jää ja lumi, küladevahelised teed olid hangedes, puud paindusid natske lumekoorma all. Eesti väed olid juba kolmandat päeva teel Narva poole, kõigest sellest hoolimata oli sõdurite meeleolu ülihea. Seda hoidis kõrgel igalpool hea ja vastutulelik ingerlane. Oli juhus tihti peatuda teeäärseis elumajades kas puhkamiseks või soendamiseks ning igalpool võeti vastu meie sõdurid kahel käel...

... Veel kaunim kui inimesed, oli varajase talve maastik ning see saatis meie sõdureid hea meeleoluga ja soojustundega kuni Narva—Jamburgi kiviteeni.

Mida nägid aga meie sõdurid siin, on raske kirjeldada. Mõlemal pool teed vahtisid vastu paksu ja lopsakasse lumme asetunud äärmiselt räpased ja mustad Põhja-Lääne armee riismed ja nendega kaasatunud sõjapõgenejad. Terved perekonnad külmetasid siin väikesis ja kehvis riideis ning vaatasid vastu veel tumedamale tulevikule. Paljudki kahetsesid, et olid tulnud Põhja-Lääne armeega kaasa, kuid nüüd oli juba hilja. Juba astunud sammu ei olnud enam võimalik tagasi võtta.

Hiljemini tõmbus kogu armee siia poole Narvat ning nendega ühes ka sõjapõgenejad. Elati mitmete perekondade viisi sõduritega vaguneis, laagris lageda taeva all jne., kuni nende seas pääsisid lahti igasugused taudid ja tõved, milliste ohvriks neist suurem osa langeski. Narva rinde juhataja kindral Tõnissoni ja Siseminister Hel-

lati energilisel tegevusel suudeti ära hoida tõvede levimine Narva elanike ja meie kaitseväge keskel.

10. novembri hommikuks oli rong skautide äraviimiseks koostatud ja ette antud. Pataljonile tehti korraldus alustada Narvas pealelaadimist.

Samal hommikul kell 08.00 väljus Pataljon Koskino ja Sala külast ning liikus rännakorras Narva. Kohale jõuti kella 10.00-ks. Kohe algas laadimine rongile. Kella 17.00-ks oldi tööga valmis ja ešelon väljus Tartu suunas.

*) J. Jõepera „Punamäe“ lk. 70—71.

18. Kokkuvõte.

Krasnaja-Gorka operatsioonist osa võtma viidi Scouts-Pataljon Narvast laevadega Kalištši sadamasse. Esimene karavan poole Pataljoniga jõudis kohale 15. oktoobril, kuna teine pool Pataljoni teise karavaniga saabus Kalištši 16. oktoobril.

Pataljoni kohale jõudes asus vaenlane juba tugevasti kindlustatud positsioonil, kust pealetung Krasnaja-Gorkale löödi tagasi. Järjekindlad pealetungid ei annud mingisuguseid tulemusi. Varsti kujunesid Pataljonile kahes suunas teatavad baasid, kus vahelduvalt seisis kaks kompaniid ja kust alustati pealetunge. Nendeks baasideks kujunesid Kandi-küla—Gorovaldai ja Seraja-Lošadi maanina suunas ja künnid — Krasnaja-Gorka suunas.

Vaenlase kindlustatud positsiooni vallutamist takistas suurtükitle nõrkus. Pealegi oli vaenlasele suurtükitle tugev ülekaal, mis neutraliseeris meie ainukese patareid — Kuperjanovi partisanide pataljoni raskepatareid — ja laevastiku suurtükitle. Ainult inglise monitori „Erebuse“ tulestamine avaldas vaenlasele mõju. Kahjuks ei saanud aga monitor laskemoona puudusel tulistamist jätkata. Nii kujunes lõpuks kaitsetegevuseks, sest mõttetu oli korrata järjekindlaid asjatuid pealetunge ja lamamisi vaenlase traattõkete ees.

E kompanii skaudid (vasakult) jaoülem kapral Jaan Väljaots, reamees Alfred Stern ja Leo Praks.

Ainukene juhused terve operatsiooni kestes, millal oluks soodsaim hetk vaenlase positsioonist läbimurdmiseks, oli 19. oktoobri hommikul, kui vaenlane Krasnaja-Gorka—Vana-Kalištši tee suunas tuli pealetungile. B ja E kompanii poolt löödi vaenlane segaduses taganema, kuid vahepealse väikese viivituse järele vaenlast jälitama asunud kompaniid leidsid juba vaenlase korrastatult kaevikuist. Kohe vaenlase kannul neid jälitades oluks juhused tungida läbi traattõkete ja teostada läbimurdmist. Kas see läbimurdmine suutnuks avada tee Krasnaja-Gorkasse, see on hoopis iseküsimus ja väga kaheldav. Seekordne vaenlase pealetung tabas meie väeosi just pealetungi ettevalmistamisel, kui meie üksused ei olnud

veel koondunud. Sellest tingituna arenes vastupealetung ainult kahe skautide kompaniiga, milline jõud oli ka nõrk läbimurdmise teostamiseks.

Lahingud Krasnaja-Gorka operatsioonis olid väga ägedad. Mõlema-poolne suurtükitali tuletas juba meelega Ilmasõda ja suurendas lahingute õudust. Esimest korda Vabadussõja kestes tuli meestel viibida alalises suurtükitali hädaohus. Krasnaja-Gorka operatsioon osutus nagu ettevalmistuseks järgnevale suurimale kaitsetegevusele, mis arenes Narva rindel ja kus vaenlase pealetungid olid ette valmistatud ja saadetud tugevast suurtükitalist.

Krasnaja-Gorka operatsioonis kaotasid skaudid langenuna 3, haavatuna 45 ja põrutatuna 9 meest. Selles operatsioonis nõuti esmakordselt iga päev andmeid kaotuste kohta. Sellest jäi mulje, nagu oleks seal tehtud tükitööd. Oli haavatuid ja surnuid — see näitas, et väeosa oli löönud lahinguid. Ei olnud neid, võis oletada väeosa tegevusetust. Operatsiooni juhtide poolt suruti aga kõvasti peale. Sellest tulidki need korduvad pealetungid, mis sealsete jõudude vahekorra ja vaenlase asetuse juures ei annud tulemusi.

Kapral
Johannes Kärner.
Rms. D kompaniis.

*Meie *) vahvate väeosade energilised pealetungimised väli-patareide ja laevade tule toetusel ei annud omegi oodatavaid tagajärgi, sest vaenlane oli hästikindlustatud raskete patareide kaitse all ja oli otsustatud ei milgi tingimusel taganeda ega alla anda. Meie vastu võitlesid polgud 629., 49., 50., 52., Peterburgi tagavarapolk, Kroonlinna ja Peterburgi madrused. Partisanide ja kolmanda soomusrongisalga mitmekordsed pealetungimised pahemal tiival ja keskel vaenlase kindlustatud kohtadele jäid tagajärjetuks. Tihtipeale tungis vaenlane suurte jõududega meie peale, löödi aga igakord meie poolt tagasi, kusjuures ta igakord hulga vangidena, surnuina ja haavatuina kaotas. Meie kätte langes ka mitu komissari ja kommunisti.*

Seega oli lõppenud Krasnaja-Gorka operatsioon. 9. novembril olid ka kätteosad jõudnud Kopenskoje, Glubokoje ja Babinskoje järvede jõe-tele, kuhu asusid kaitsele Ülemjuhataja korralduse kohaselt. Pärast aga, kui jätkus Põhja-Lääne armee loomakarjana taganemine, mis meelitas ka enamlaste pealetungile, olid sunnitud kätteosad — 4. jalaväepolk ja Ingeri pataljon — taanduma järvede jõe-tele Eesti piirile.

*) J. Pitka „Minu mälestused suure ilmasõja algusest kuni vabadussõja lõpuni“ lk. 227.

Krasnaja Gorka operatsioon andis ainult osa sellest, mis taheti, ja nimelt niipalju, kuipalju vene Põhja-Loode armee tiiva kaitsmisse puutus, kusjuures vene enamlaste Kroonlinna laevastik, mis meie ja inglise laevastikule kallale tahtis tungida, miiniväljale sattus ja 3 novikutüübilist miiniristlejat kaotas.

Meie ei saanud aga Krasnaja-Gorkat kätte, eriti seepärast, et see ülesanne operatsiooni juhile oli antud ainult tingimusi, nimelt selleks juhiks, kui vene P.-L. armee tõesti Petrogradi vallutab, mis aga ei sündinud. Teisest küljest oli operatsiooni edu rajatud ootamatusele ja kiirusele, mida aga operatsiooni täitmisel ei saadud läbi viia, sest ingeri operatsiooni järele olid enamlased selle rajooni tugevasti kindlustanud ja Krasnaja-Gorkasse pannud ustava garnisoni.

Sääraselt hindab operatsiooni ebaõnnestumise põhjusi J. Soots „Vabadussõjas 1918—1920“.

Krasnaja Gorka operatsiooni käigust ja tulemusist esitas operatsiooni juhataja aseadmiral Joh. Pitka üksikasjaliku kirjaliku ettekande Ülemjuhatajale, millele viimane kirjutas järgmise resolutsiooni:

Operatsioon ei õnnestunud täielikult; sellegi pärast on üks jagu meie ülesandest täidetud: kaks paremat enamlaste laeva on põhjas ja üks veealune paat ka. Meie mehed tegid kõik, mis võisid ega ole meie süü, et üldine operatsioon ei õnnestunud.

Teenistuse nimel tänan admiral Pitkat ja polk. Partsi raske operatsiooni juhatamise eest. Ühes sellega tänan partisane, scoute, soom.rong nr. 3 mehi, Aegna patareid, Ingeri polku ja kõiki meie laevastiku meeskondi vapra võitluse eest, niisama tänan kõiki nende väeosade ülemaid. Eriti tänan 4. polku ja polk. Seimani selle eest, et tema nii ruttu õigel ajal jõudis sinna, kuhu tarvis oli.

Admiral Covanile kirjutada minu nimel tänukiri. Selles raportis nimetatud Inglise ohvitserid ette panna Vabadusristi saamiseks.

Kõik meie mehed, kes iseäralikku vaprust üles näitasid, autasuks ette panna üldises korras.

11. 11. 19.

Laidoner.

Puhkus Tartus.

Pataljon Narvas rongile laetud ja jäetud seljataha pikk raudteesõit, saabus ešelon Tartu 11. novembril kell 11.30. Vastava korralduse kohaselt tuli Pataljon Tartu jaamas rongilt maha laadida ja puhkusele ase-

tada Kabina ja Haaslava mõisa. Viimased asuvad Tartust 7—8 km kagu pool, Emajõe ääres.

Uude asukohta ümberpaigutamisega seosesolevate eelfööde lõpetamiseni jäeti Pataljon Tartu jaama vaguneisse. Mahalaadimine algas 12. novembri hommikul.

E komp. rms. *Johannes Rägapart.*

Mahalaadimine lõpetatud, liikus Pataljon rännakkorras uude asukohta, kuhu paiknes järgmiselt: Pataljoni staap, ratsakomando, töökomando, sidekomando, raskekuulipildujakompanii jalamaakuulajatekomando ja ambulants Kabina mõisa, kuna A, B, D ja E kompanii Haaslava mõisa ja selle lähemasse ümbrusse.

Esimesed päevad anti meeskonnale täielikult puhkamiseks. Jäeti ju Krasnaja-Gorka alt rännakkorras tulles seljataha umbes 90 km vahemaa, mis mõjus väga väsitavalt. Sellele lisandus veel sõit raudteel, kus tuli veeta kaks ööd. See kõik ei jätnud mõju avaldamata meeste füüsilisele vastupidavusele. Pärast kuuajalist vahetpidamata vintsutamist tundus puhkus seljataga rahulikus olukorras kirjeldamatult suurepärane.

15. novembril saabus haigemajast tagasi Pataljoni ülem kapten Pinka. Samal päeval saabus ka Sr. diviisi staabist Pataljonile eelkäsk lähemal päeval väljaastumise ettevalmistamiseks. Esialgse korralduse põhjal pidi Pataljon rongiga sõitma Rakverre, kust vajaduse korral võiks saata abiks Virurindele.

Polguks formeerimise alustamine.

16. novembril saabus Sr. diviisi ülemalt käsk: formeerida Pataljonist Scouts-Polk. Arvestamata seda, et igal hetkel võis saabuda käsk väljasõiduks, alustas kapten Pinka samal päeval Polgu formeerimise eeltöid. Esimesena ilmus päevakäsk nr. 88, millega ametlikult pandi alus Polgu organisatsioonile.

Päevakäsust loeme järgmist:

§ 2.

Soomusrongide Diviisi ülema käsul formeerin tänasest päevast Scouts-Pataljoni Scouts-Polguks, 3 pataljoniliseks, 9 kompaniiliseks. Töökomando nimetan ümber Töökompaniiks. Teised komandod jäävad endisteks.

§ 3.

A kompaniist eraldada 2. kompanii ja nimetada ümber 1. kompaniiks.

B kompaniist eraldada 5. kompanii ja nimetada ümber 4. kompaniiks.

E kompaniist eraldada 8. kompanii ja nimetada ümber 7. kompaniiks.

D kompaniist eraldada 6. ja 9. kompanii ja nimetada ümber 3. kompaniiks.

A, B ja E kompanii annavad 3., 6. ja 9. kompaniile igaüks ühe jao ja nimelt: A — 3. kompaniile, B — 6. kompaniile ja E — 9. kompaniile.

§ 4.

Polguülema abiks kinnitan leitnant Freibergi; I pataljoni ülemaks leitnant Martinsoni; II pataljoni ülemaks leitnant Zupsmani; III pataljoni ülemaks leitnant Lüüsi.

Polgu adjutandiks lipnik Raudsepa, kohtuasjaajajaks ja adjutandi abiks sv. ametniku asetäitja Hioni.

1. kompanii ülemaks määran alam-leitnant Rootsi;

ajutiselt 2. kompanii ülemaks ohvits. aset. Arrase;

3. kompanii ülemaks junkur Ingermanni;

4. kompanii ülemaks lipnik Rootsi;

ajutiselt 5. kompanii ülemaks ohvits. aset. Tikkari;

ajutiselt 6. kompanii ülemaks ohvits. aset. Urva;

ajutiselt 7. kompanii ülemaks ohvits. aset. Tõllassoni;

8. kompanii ülemaks lipnik Alliku;

ajutiselt 9. kompanii ülemaks ohvits. aset. Ungersoni;

kuulipildujakompanii ülemaks määran lipnik Krudenbrunni;

jalamaakuulajatekomando ülemaks kinnitan ohvits. aset.

Tautsi.

Vanemohvitserideks kompaniidesse määran: 2. kompaniisse ohvits. aset. Animägi; 3. komp. — ohv. aset. Lillensterni; 4.

komp. — lipnik Veelaksi; 9. komp. — ohvits. aset. Mertoneni;

7. komp. — ohvits. aset. Eskola; 1. komp. — junkur Lasimeri;

5. komp. — junkur Sauga; kuulipildujate komp. — ohvits. aset.

Säila.

Pataljoni ja kompaniide ülemail kohe pataljonide ja kompaniide formeerimisele asuda.

Scouts-Polgu ülem

alam-kapten Pinka.

Polgu töökompanii 1919. a. lõpus. Keskel kompanii ülem leitn. A. Uibo.

Peale eelnimetatud päevakäsu avaldamise ei jõutud formeerimisega kaugemale, sest juba 17. novembril algas täiendava käsu kohaselt Tartu jaamas Pataljoni laadimine rongile. Nii jäi muutmata senise Pataljoni organisatsioon. Pataljon asus uute ülesannete täitmisele muutmata koosseisus.

Pataljoni ohvitseride koosseisus oli küll vahepeal muudatusi ja peamiselt endise Rügemendi tagavarapataljoni likvideerimise tõttu. Pataljoni nimestikust kustutati ohvitserid, kellele arvel ohvitseride arv Pataljonis suureks tõusis, kuid kes ei olnud tegelikult Pataljoniga liinil.

1. lipnik A. Neumann 19. aug. arvates — viidi üle ohvitseride reservi;
2. sv. ametn. J. Üksi 27. aug. arvates — „
3. sv. ametn. J. Kikson
29. aug. arvates — „
4. leitnant A. Kaalep 20. sept. arvates — saadud haava tagajärjel üle
2 kuu haiglas;
5. lipnik A. Tarning 25. sept. arvates — viidi üle ohvitseride reservi;
6. leitnant A. Rebane 27. aug. arvates — „
7. lipnik E. Pödder 27. sept. arvates — viidi üle 7. jalaväepolku;
8. lipnik A. Tiltinis-Lavzevitš
9. juun. arvates — viidi üle ohvitseride reservi;
9. lipnik A. Allik 23. aug. arvates — viidi Valga linna ja maak.
komand. abiks;
10. leitnant E. Ivanov 6. nov. arvates — viidi üle ohvitseride reservi;
11. al-polkovnik A. Aalberg 6. nov. arvates — viidi üle Sr. diviisi staapi.

Pataljoni ohvitseride koosseis vähenes seega 11 ohvitseri võrra. Nüüd muutus Pataljoni ohvitseride koosseis reaalseks, kuna seni oli see peagu fiktiivne — ametlikult oli nimestikus palju, kuid tegelikult liinil vähe.

VII. Narva kaitseoperatsioon.

1. Ülemjuhataja varus.

Pärast Krasnaja-Gorka operatsiooni ebaõnnestumist ja Põhja-Loode armee armetumat lüüasaamist muutus olukord Virurindel väga halvaks. Põhja-Loode armee loomakarjana taganemine ja lagunemine meelitas punaväe pealetungile, mille eesmärgiks oli Narva vallutamine. Meil olid Virurindel sellani Põhja-Loode armee kõrval 1. polk, 9. polk, Balti pataljon, 4. polk ja Ingeri pataljon. Pärast Põhja-Loode armee lagunemist ja üle Eesti piiri taganemist jäid Virurindel kaitsele vaid eelnimetatud väeosad. Ka otsustati nüüd edaspidist rinde kaitset teostada meie oma väe-

osadega, sest Põhja-Loode armeed ei võinud enam arvestada kui lahinguvõimelist jõudu ega teda asetada positsioonile.

Punaväe pealetungid Virurindel muutusid väga ägedaks, milliseid oli raske tagasi lüüa positsioonil asuvail väeosadel. Punaväe pealetungi ülesandeks oli meie vägede purustamine Narva jõe joonel. Meie kaitse eesmärgiks oli aga endiste positsioonide visa kaitsmine, kust ei tohtinud taanduda mingil tingimusel. Nii algasid ägedad võitlused Narva pärast, mis kujunesid Vabadussõja võimsaks lõppakordiks ja milliseid lahinguid tuntakse Narva kaitselahingute nime all.

Punaväe ägedate pealetungide tõttu tervel Virurindel suurendati seal meie kaitsejõude. Ülemjuhataja reservi määratud väeosade seas oli ka Scouts-Pataljon. Vastavalt uuele ülesandele paigutati Pataljon Tartust Virurindele.

17. novembril laaditi Pataljon Tartu jaamas rongile, kuna väljasõiduks saabus käsk alles 18. novembri õhtul. Kell 21.15 väljuski ešelon Tartust. Pataljoni lahkudes mängis diviisi orkester jaamas „Porilaste marssi.“ 19. novembril saabus Ülemjuhataja staabiülemalt telegramm, mille põhjal Pataljonil tuli sõita Vaivara jaama, mille ümbrusse oli määratud Pataljoni asukoht varus viibimise ajaks.

Vaivara jaama saabus ešelon 19. novembril kell 13.00. Pärast seda kui korterid olid valmis vaadatud jaama ümbrusse, laaditi Pataljon rongilt maha ja paigutati kortereisse järgmiselt: staap, ambulants, sidekomando, jalamaakuulajatekomando, ratsakomando ja töökomando Pärjatsi külla, kuna neli laskurkompaniid ja kuulipildujakomando Vaivara seltsimajja ja Kannuka külla — kõik põhja pool raudteed.

I diviisi ülema käsul, kellele Pataljon nüüd allus operatiivselt, tehti Pataljonile ülesandeks takistada Põhja-Loode armee riismete Eestisse valgumist. Selle ülesande täitmiseks saadeti B kompanii esimene rühm Vaivara jaama, et jaamast läbi lasta mitte ühtki valgekaartlaste ešeloni.

22. novembril kell 09.00 võttis B kompaniist väljasaadetud rühm I diviisi ülema korraldusel vahialla Põhja-Loode armee 2. korpuse staabi ja korjas ära relvad staabis asuvail sõdureilt. Relvade äravõtmise juures hakkasid üksikud valgekaartlased vastu, lastes püssidest skautide suunas mõne paugu, kuna ise selle järele jooksid metsa. Samal päeval kell 12.00 vabastati diviisiülema käsul vahialt 2. korpuse staap ja anti tagasi sõdureilt äravõetud relvad.

Sellest hoolimata et nüüd enam Vaivarast valgekaartlasi ei lastud edasi minna, olid need juba varemini laviinina Virumaale laiali valgunud, kus terroriseerisid rahulikke kodanikke. Viimaste julgeoleku kaitseks rakendati tegevusse ka väeosi, kes said ülesandeks Põhja-Loode armeelaasilt relvade ärakorjamise ja röövimise takistamise.

Jõhvi rajoonis täitis eelnimetatud ülesandeid Kuperjanovi partisanide pataljon. 6. vene diviisiga, kes ei tahtnud käest ära anda relvi, oli partisanidel kokkupõrge. Nimelt avasid valgekaartlased partisanide pihta püssitule. I diviisi ülema käsul laaditi 23. novembri hommikul Vaivara jaamas rongile Scouts-Pataljoni A ja E kompanii ja saadeti abiks kuperjanovlastele Jõhvi rajooni. Vahepeal olid aga kuperjanovlased juba relvad ära korjanud Revelski ja Kalõvanski polgult pärast seda, kui need olid sunnitud alistuma kuperjanovlaste poolt avatud kuulipilduja- ja suurtükitulega.

A ja E kompanii asusid Ridakülla, kus takistasid valgekaartlaste röövimisi ja korjasid neilt ära relvad.

23. novembril käis Vaivara jaamast B kompanii üks rühm valgekaartlasi Reitepõllu külas vaigistamas.

Põhja-Loode armeelastelt relvade ära korjamise ja kohalike elanike julgeoleku kindlustamisega ei saanud Pataljoni üksused tegelda kuigi kaua. Juba 24. novembril laaditi A ja E kompanii Jõhvis rongile ja viidi tagasi oma endisse asukohta Vaivarasse. Pataljoni koondamine teostus I diviisi ülema korraldusel, kellel Pataljoni jaoks oli juba uus ülesanne. Edaspidine tegevus arenes juba Virurindel.

E komp. rms. *Eduard Arrong*.
Sai kaks korda haavata.

2. Olukord Virurindel.

Põhja-Loode armee katastroofilise taandumise ja lagunemise järele kandus sõjategevuse raskuspunkt novembris Petrogradi alt üle Virurindele. Enamlaste tugeva pealetungi survele taandusid 13. novembril Rabino—Glubokoje—Kopeni järve joonelt meie 4. jalaväepolk ja Ingeri pataljon Luuga jõe joonele. 14. novembril jätsid Põhja-Loode armee osad maha Jamburgi ja taandusid üle Luuga jõe.

15. novembril asusid meie väeosad Narva rindel positsioonil järgmiselt: 1. jalaväepolk — peajõud Narva jõe vasakul kaldal — Peipsi järvest kuni Narvani, kuna eelosad üle Narva jõe; 9. jalaväepolk — Batraki jõekese—Aleksandrovskaja Gorka—Kalmotka ja sealt edasi Luuga jõe paremal kaldal Žabino—Sveiska—Zahhonje—Koškino joonel; Balti pataljon — Luuga jões—Izvoz—Mannovka joonel; 4. jalaväepolk Luuga jões—Keikino—Itovo mõisa—Orlõ—Kurovitsõ—Priretšje mõisa joonel ja

Ingeri pataljon — Suur-Kuzemkino—Väike-Kuzemkino joonel ja sealt edasi üle Kirjamo kuni mereni.

Peale eelnimetatud väeosade asus ka Põhja-Loode armee positsioonile 1. jalaväepolgu rinde ette Narva—Jamburgi raudteest üle Gostitsõ kuni Djuk-Perevolokani. Olgu siin tähendatud, et valgekaartlased asusid positsioonile operatsiooni alguses, kuna nad enamlaste peale tungides taganesid korratumalt. Nad löid meie rinde ette vaid teatavaks ajaks puhvri. Ka oli nende arv kokku kuivanud, mis ulatus veel vaid 6000—7000 meheni 40 suurtükiga.

Operatsiooni alguseks koondati Narva rindele rohkem meie väeosi, kes rakendati tegevusse operatsiooni arenedes. Üldse oli meil operatsiooni alguseks Narva rindel umbes 11.000 tääki, 300 kuulipildujat, 28 väli- ja 23 kindlusesuurtükki.

Samal ajal teotses vaenlasel Narva rindel 7. ja 15. armee, mille koosseisus arvati olevat umbes 24.000 tääki, 450 kuulipildujat ja 25—30 suurtükki.

*Narva *) kaitseoperatsiooni ajal algasid meil rahuläbirääkimised Nõukogude Venega ja seepärast on ka arusaadav, et mõlemad pooled tahtsid end sõjaliselt paremasse seisukorda asetada ja sellega endile paremaid rahutingimusi välja kaubelda.*

Nõukogude Vene väejuhatusel oli eesmärgiks:

1. pealetungiga Narva jõe suunas lõplikult hävitada Vene Loode-armee riismed ja

2. Narva linn ning Narva jõe joon vallutada, et sellega mõjutada algavaid Eesti ja Nõukogude Vene vahelisi rahuläbirääkimisi.

*Meil oli tegevuse eesmärgiks Narva linna ja Narva jõe joone kui Eesti loomuliku idaraja kaitsmine viimse võimaluseni ja sellega näidata, et punaväe massid on võimetud Eesti rahva-
väe purustamiseks ja sissetungimiseks Eesti pinnale.*

Nende eesmärkide taotlemiseks algasid ägedad lahingud, kus vaenlasel meeste arvus oli umbes poole suurem ülekaal.

*

16. novembril alanud punaväe pealetungi surve taganes alguses Ingeri pataljon, kes meeste meeleolu langedes valgus laiali. 4. jalaväepolgu II pataljon püüdis meie rindest läbimurdmist likvideerida sellega, et tahtis vallutada Ropša küla. See katse ei õnnestunud.

Saavutatud edu arendamiseks surus vaenlane Luuga jõe ja mere

*) Jaan Maide „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“ lk. 425.

vahel meie osadele kõvasti peale, püüdes haarata meie vasakut tiiba. Seal oli ka vaenlasel edu. Sammsammult taganesid meie väed selles rindeosas. 22. novembril vallutas vaenlane Priretšje mõisa ja Volkovo küla. Kartes sellelt joonelt vaenlase tungimist meie seljatagusesse, jäeti meie osade poolt maha ka Kurovitsõ küla. Selles suunas ei suudetud ka pärast seda likvideerida vaenlase edu ja meie osad taandusid 23. ja 24. novembril Luuga jõe ja mere vahel veelgi ning asusid positsioonile Feodorovka—Kallivere (Fitinka)—Saarküla joonele.

Polgu ülem kapten (kolonel) *F. Pinka* (paremal) ühes oma abi leitnant (kol-ltn.) *H. Freiberg*'iga.

Ingeri *) rügement oli selleks ajaks hoopis kokku varisenud. Temasse oli jäänud veel mõnisada meest.

Vaenlase pealetungi seismapanemiseks mererannikul saatis I diviisi ülem kolonel Seimani (4. rügemendi ülema) käsutusse abijõude 8. rügemendist (ühe pataljoni) ja Scouts-pataljonist. Kolonel Seimani tehti ülesandeks asuda vastukallaletungile ja uuesti enda alla võtta Orlõ—Kurovitsõ—Suur-Kuzemkino joon. Vastukallaletungi ei läinud aga korda teostada. Seevastu olime meie ise 25. novembril sunnitud maha jätma Fitinka küla. Meie väed asusid nüüd Feodorovka—Karosteli—Saarküla joonele, kust vaenlane meid kuni Vabadussõja lõpuni enam ei suutnud lahti kangutada.

*) Jaan Maide „Ülevaade Eesti Vabadussõjast 1918—1920“ lk. 433.

3. Pataljoni ümberpaigutamine Narva-Jõesuhu.

Luuga jõe ja mere vahel muutus 4. polgu ja Ingeri pataljoni olukord väga tõsiseks. Vaenlase tugeva pealetungi seismapanemiseks oli nende jõud liiga nõrk, mispärast olid sunnitud abi paluma. Sellest tingituna tegi I diviisi ülem kindral Tõnisson Scouts-Pataljonile korralduse asuda Narva-Jõesuhu I diviisi reservi. Sealt oli siis olukorra nõuete kohaselt võimalus saata Pataljoni tegevusse sinna, kus vajadus tekkis abi järele.

Esimesena paigutati Vaivarast Narva-Jõesuhu Pataljoni D kompanii 24. novembril. Samal päeval viidi juba kompanii junkur Ingermanni juhatusel Saarkülla I diviisi varru. Kompaniil oli toetuseks kaasas üks raskekuulipildujarühm lipnik Krudenbrunni juhatusel.

25. novembril saabusid Narva-Jõesuhu A, B ja E kompanii, kuulipildujakomando ning ratsa- ja sidekomando. Samas jaotati kuulipildujakomando rühmadena laskurkompaniide vahel. Seega jäi edaspidi alaliselt iga kompanii juure üks raskekuulipildujarühm — à neli raskekuulipildujat.

Esialgu jäi Vaivarasse Pärjatsi külla veel staap, töökomando ja jalamaakuulajatekomando. Viimane oli veel tegevuses valgekaartlastelt relvade ärakorjamisega ja korra alalhoidmisega.

28. novembril toodi Pärjatsi külast Narva-Jõesuhu ka viimased Pataljoni üksused. Seega oli Pataljoni asukohaks nüüd Narva-Jõesuu, kust üksused saadeti tegevusse vajaduse järgi. Pataljoni üksused asetsesid korteritesse alevisse laiali.

Pataljoni koosseis Narva kaitseoperatsiooni asudes oli arvudes järgmine: ohvitseri 13, aseohvitseri 9, arste 2, ametnikke 1, aseametnikke 4, rahvaväelasi 714, tääke 440, mõõku 19, rk. Maxime 16, kk. Lewise 16, kk. Madseneid 25, kk. prantsuse süsteemi 1, rk. Golte 3, pommipildujaid 1. Toidul inimesi 743 ja hobuseid 81. Kuulipildujaid kokku 61. Täakide ja kuulipildujate suhe 7:1.

N-allohv.
Vassili Jaanus.
Rühmav. D komp.

Koosseisu järgi oli kuulipildujakomandos 8 rk. Maximi. Pärast 16. novembrit, millal Pataljoni ülema poolt nimetati Pataljon polguks ja algas polgu formeerimine, saadi Tallinnast keskladudest juure 8 rk. Maximi ja palju mitmesugust muud relv-, kraami- ja riidevarustust.

Pataljoni juhtiv koosseis jäi muutmata ka pärast 16. novembrit, millal ilmus polguks formeerimise päevakäsk. Nagu juba varemini tähendatud, nimetati Pataljon küll 16. novembril polguks, kuid tegelikult jäi ta ikkagi pataljoniks. Ka ametlikult ei saa teda arvestada polguna, sest ülemjuhataja poolt kinnitati

Scouts-Polgu koosseis 1. detsembril, ja käsk polguks formeerimiseks ilmus alles 9. detsembril. Seega hakkas polgu nimetus ja organisatsioon ametlikult maksma 9. detsembrist. Sellani tarvitati kõikjal pataljoni nimetust.

Pataljoni ja üksuste ülemaiks olid:

Pataljoni ülem kapten Pinka;
„ ülema abi leitnant Freiberg;
„ adjutant lipnik Raudsepp;
„ majandusülem sv. ametnik E. Grimm;
A kompanii ülema aj. k. t. al-leitn. P. Roots;
B „ ülem lipnik M. Roots;
D „ „ junkur Ingermann;
E „ „ leitnant Zupsmann;
Klp. komando ülem leitnant Lüüs;
Ratsakomando ülem ohv. aset. Nurmberg;
Jalamaak. k-do ülem ohv. aset. Tauts;
Sidekomando ülem junkur Muchel;
Töökomando ülem leitnant Uiho.

25. novembril tuli haiglast tagasi ja võeti Pataljoni ohvitseride nimes-
tikku lipnik A. Tiltinis-Lavzevitš ning määrati Sidekomando ülema abiks.
Puhkusel viibis A kompanii ülem leitnant Martinson 23. novembrist,
samast päevast jäi haigeks ohv. aset. Töllasson, kuna ohv. aset. Lillens-
tern läkitusel oli 22. novembrist kuni 31. novembrini. Kõik ülejäänud ohvit-
serid olid kohal.

4. D kompanii tegevus Kallivere (Fitinka) rajoonis.

24. novembril Saarkülla I diviisi reservi paigutatud D kompanii jun-
kur Ingermanni juhatusel sai järgmisel õhtul käsu minna Kallivere külla
abiks 4. polgu osadele, kus olukord vaenlase tugeva pealetungi tõttu oli
väga kardetav. Kompanii ei jõudnudki veel välja astuda, kui eelmine
käsk muudeti ja välja käsutati ainult kuulipildujarühm. Tegevuse kir-
jeldus tuuakse kuulipildujarühma vanema vanemallohvitser M. Kauri
mälestuste järgi, kes kirjutab järgmist:

Lasin kuulipildujad kaarikuile panna ja asusin teele Fitinka küla
suunas. Oli kottpime öö. Tee läks osalt läbi metsa. Meeste tuju ei olnud
seepärast parim.

Jõudsime umbes kesköö ajal Fitinkasse. Seal oli päris baabelisegadus.
Polgumehed jooksid edastagasi ja otsisid mehi, kes olid läinud siia-sinna
laiali. Valgust andis sellesse segadusse küla punastepoolses servas põlev
küün, saun või kes teab mis hoone või kuhi. Küsisin ühe ja teise käest
nende rooduülema järele, kuid sain vastuseks küsimuse: missuguse roodu
ülemat ma vajan, sest seal olevat mitu roodu. Vastasin lõpuks, et juhata-

tagu mind ükskõik missuguse roodu ülema juure, sest nii ma ei tea kuhugi üles seada oma kuulipildujaid. Viimaks juhatas keegi mind ühe maja juure, kus pidi asuma ohvitser.

Läksin sinna ja ütlesin esimesele vastutulevale ohvitserile, et olen neile abiks saadetud kahe kuulipildujaga. Ta käskis minul oma meeste jaoks otsida korterid ja sinna tagasi tulla juhtnööride saamiseks.

Kui mõne oma mehe saatel läksin otsima ulualust, jäid kaarikud kuulipildujate ja ülejäänud meestega teele keset küla. Käisin läbi kõik lähedalolevad majad, kuid igal pool sain vastuseks: „Siin on juba sõdurid sees!“ Läksin teele tagasi. Seal jooksis meist mööda üks polgumees kisades: „Päästke ennast, kes saab, punased on juba külas!“

Algas laskmine. Kuulid vingusid ümberringi. Jooksin vaatama, kuhu selles segaduses jäid mu kaarikud kuulipildujatega. Kuid neid polnud enam endises kohas. Sain kätte ühe oma mehe, kellelt küsisin kaarikute asukohta. Vastas, et üks olevat tagasi kihutanud ja teine olevat kusagil majade varjus. Leidsin siin-seal otsimisega hobuse üles, kuid ta oli jäetud täiesti saatuse hooleks. Kedagi polnud seal juures. Polgumehed jooksid paanikas sealtpoolt, kus pidi asuma positsioon. Sain aru, et seal võib hobune ühes kaariku ja kuulipildujaga jääda punaste kätte, mispärast käsutasin ühe kaasasoleva mehe pukki ja käskisin ta hobuse viia sinna küla serva, kust külla sõitsime.

Keegi ohvitser kutsus mehi korrale. Mina vastasin temale, et mehed jooksid laiali. Küsis, kes mina olen. Kuulnud, et olen skautide kuulipildujarühma ülem, küsis, kus on minu mehed. Vastasin hea õnne peale, et on siinsamas. Ja suurem osa mehi oli tõesti seal, nagu ma oma suureks üllatuseks nägin, kui see ohvitser palus skaute kokku tulla, et toetada järelejäänud polgumehi vasturünnakuga punaseile. Vasturünnak võeti ette seepärast, et polgu hobusemehed saaksid päästa vööri. Nii ütles mulle see ohvitser.

Pimeduse pärast ei saanud kindlaks teha, kui palju mehi oli koos. Läksime lastes ja hurraa karjudes läbi küla polgumeeste endise positsiooni poole. Punased lasid siit-sealt majade vahelt vastu. Kõik meie mehed koondusid küla vahelt paremale lagedale põllule. Majade vahelt ei usaldatud peale minna, sest sealt kuulus venekeelseid käsklusi ja kisa. Jõudsime üle lageda küll peagu polgumeeste endise positsioonini, kuid sellest polnud enam kasu, sest ülekaal oli punaste käes. Pidime nende kuulirahe all uuesti tagasi jooksmas kuni külast väljaviiva teeni. Sinna tagasi jõudes luges sama ohvitser, kes andis rünnakuks käsu, mehed üle ja leidis, et järele oli jäänud vist, kui ma ei eksi, 8—9 meest. Neist suurem osa oli minu mehi. Ta arvas, et ehk tulevad mehed veel järele ja seepärast võime punaste hirmutamiseks lasta õhku. Lasime tema käskluse järele mõned kogupaugud. Ootasime, kuid enam ei tulnud ühtki meest. Muist ründajaid oli vist igaüks ise kandist jalga lasknud...

B komp. rms. Paul Sokk.

Punased ei tulistanud enam ja seepärast oli neile vist kuulda meie omavaheline kõnelemine.

Ühe lähima maja juurest karjus meile keegi: „Stoi, . . . , streljat budu!“ Nüüd oli selge, et päästa ei saa enam midagi. Lasime veel mõned paugud punaste suunas ja tulime koos selle ohvitseriga tagasi.

Kuulipildujad ühes hobustega olid ära saadetud kellegi teise ohvitseri poolt, nagu mehed mulle seletasid. Olin rahul selle teadmiselega, et kuulipildujad on päästetud. Polgumeestel olevat sinna maha jäänud palju kraami. Vist isegi kuulipildujaid, nagu liikusid jutud. Nende kaotusi inimeste ja varustuse näol ma ei tea, sest samal ööl ühinesin ma oma kompaniiga uuesti, kes asus nüüd Fitinka küla all metsas. . . .

Ööl vastu 26. novembrit, millal punased asusid uuesti ründama Kallivere küla, kutsuti Saarkülüst liinile abiks ka D kompanii. Kohe saadeti ohv. aset. Urva juhatusel teele kaks rühma. Jõuti kohale ajal, millal Kallivere küla oli juba langenud ja 4. polgu 6. ja 7. roodu poolt organiseeriti vastulööki. Vastulöögist võttis osa ka ohv. aset. Urva grupp. Korraks vallutati küla, kuid varsti kaotati see jälle sama ruttu. Ohv. aset. Urva koondas skaudid selle järele Kallivere küla vastu metsa, kuhu pärast ilmus ka kuulipildujarühm.

26. novembri hommikul ilmus vaenlane Kallivere külast nähtavale, kuid ta löödi tagasi D kompanii tabava kuulipilduja- ja püssitulega. Sellest kirjutab M. Kaur:

Hommikul saatsid punased külast suure salga mehi metsa suunas. Tahtsid vist hiilida meie kompanii seljataha, sest lähenesid meist paremalt, kus kaitse oli kõige nõrgem. Seal, kust nad lähenesid, oli väike orutaoline lohk. Künkad varjasid neid mõlemalt poolt.

Meie „Madseni“ laskur asus otse lohu ette, ja kui punased olid juba üsna lähedal, siis avas ta nende peale tule. Vasakult poolt tulistasime „Maximist“ neid, kes püüdsid tagasi joosta üle künka. Neid oli umbes 40—50 meest, kuid ainult vähesed pääsivad meie risttule alt tagasi külla. Ütlesime ise, et see oli neile selle eest, et peame külmaga kükitama metsas, kuna aga nemad istuvad Fitinka külas soojades tubades!

Otsides lahtise tule ääres sooja, põletasime kõik oma riided auke täis. Saatsime seal metsas mööda mitu ööd-päeva, enne kui saime sooja Karosteli külla. Fitinka küla juures saime esimest korda proovida kaevikusõja viletsusi. Olime polgumeeste seas seepärast kurikuulsad, et kusagil positsioonil, kus me asusime, ei kaevanud kaevikuid. Kuid mida pidime meie „rändlinnud“ tegema kaevikutega? Meile oli küllalt hea iga veidigi varjupakkuv kungas, kraav või kivi! . . .

26. novembri lahinguis langes D kompaniist 1 skaut ja sai haavata 7.

Pärast Kallivere küla mahajätmist kujunes meie positsioon Feodorovka—Karosteli—Saarküla joonele, mille taha vaenlane jäi peatuma 26. novembril. Järgmisel päeval püüdis vaenlane läbi murda ka sellest positsioonist, kuid see õnnestus tal vaid osaliselt ja osaline edugi likvideeriti samal päeval.

27. novembri hommikul algas vaenlase pealetung Narva rinde põhjalõigis tervel rindel. Kallivere külast lähenes vaenlane läänepoolse metsa suunas tihedas ahelikus. Skautide poolt võeti vaenlase ahelik tugeva tule alla, mille järele rauges nende pealetungi hoog. Edasi nad enam ei saanud. Seda takistas meie maashoidev tuli. Mitmetunnilise lamamise ja vastastikuse laskmise järele tõmbus vaenlase ahelik korratumalt tagasi.

B komp. rms. *Aleksander Messak.*

Näinud vaenlase aheliku edasinihkimist ja kuulnud, et vasakul tiival asuv Maxim vaikib, taipas kuulipildujarühma vanemallohvitser Jaan Miilverk olukorra tõsidust. Olles eemal vaikivast kuulipildujast, jooksis ta kiiresti selle juure. Seal selgus talle kuulipilduja vaikimise põhjus. Kohe roomas Miilverk kuulipilduja juure ja avas sellest tule.

Miilverki julge tegevus otsustaval hetkel päästis meid halvast olukorrast. Ta julgus virgutas esimesest kohmetusest ka ülejäänud toimkonna mehed. Kohe roomas üks neist kuulipilduja juure laadijaks, kuna teised hakkasid täiendama laskemoona-tagavara. Maxim tärises nüüd vahetpidamatult!

Vaenlase ahelik, kes vahepeal lähenes, sunniti nüüd uuesti varju otsima tabava tule eest. Veel rohkem. Nad ei suutnud ka lamades välja kannatada meie kuulipildujate tabavat tuld. Juba tõusid ahelikust üksikud mehed ja jooksid tahapoole. Varsti muutus see paaniliseks jooksmiseks. Terve ahelik valgus segase massina tagasi. Meie relvad töötasid aga endise hooga. Seepärast ei pääsnud ka vaenlane just väikeste kaotustega.

Olukord lahenes täielikult meie kasuks. Ka järgmisil päevil ei tulnud vaenlane selles suunas enam pealetungile.

Skautidelt nõudis selle pealetungi tagasilöömine neli meest haavatuna. Seekordsel pealetungil õnnestus vaenlasel edu saavutada vaid Karosteli küla suunas, sundides sealt lahkuma 8. polgu 9. ja 11. roodu. 4. polgu roodude abiga ettevõetud vasturünnakuga vallutati Karosteli küla uuesti ja meie osad asusid sinna endisele positsioonile.

Vaenlase edukas pealetung rauges. Järgmisil päevil märgati juba vaenlase passiivsust. Ta toimetas vaid luuret ja tegi Feodorovka küla suunas ühe ebaõnnestunud pealetungikatse.

Öösel vastu 28. novembrit asus D kompanii endiselt Fitinka küla lähedal metsas lageda taeva all. öö möödus vaikselt. Hommikul oli kompaniil üksikuid kokkupõrkeid vaenlase luurega, kus sai haavata ka 1 skaut.

Pärast lõunat paigutati D kompanii Karosteli külla. Peagu kolme-ööpäealisest vahetpidamatust lageda taeva all külma käes viibimisest olid mehed kaotamas oma lahinguvõimet. Nad olid nagu poolkangestunud tombud, kellel oli raske liigutada omi liikmeid.

See oli esimene positsioonisõja viletsus, millega skaudid ei olnud harjunud. Nad olid harjunud liikuma, ise peale tungima. Või kuigi neil tuli asuda kaitsel, siis vähemalt mitte säärasel külmal aastaajal ja mitte vahetpidamata nii kaua viibida lageda taeva all. Oli ikkagi soojendamise ja puhkamise võimalusi. Kallivere küla lähedal metsaservas juhuslikul positsioonil puudusid aga need võimalused hoopis. Tuletõke lehita põõsa varjus oli ainsaks soojendamisevahendiks.

29. novembril saadeti B kompanii lipnik Rootsi juhatusel Narva-Jõesuust Karosteli külla vahetuseks D kompaniile. Viimane asus nüüd omakorda varru Narva-Jõesuhu.

5. Tegevuse edaspidine arenemine.

Narva-Jõesuhu paigutatud Pataljonist saadeti kompaniid üksikult liinile lähemale varru, et vajaduse korral oleks abi käepärast. 28. novembril paigutati A kompanii al-leitnant P. Rootsi juhatusel I diviisi varru Riigikülla ja 30. novembril E kompanii leitnant Zupsmanni juhatusel samaks otstarbeks Venküllä. Seega asusid kompaniid 30. novembril laiali. Jõesuus oli peale staabi ja komandode ainult D kompanii.

Pärast 27. novembrit muutus enamlaste tegevus Narva positsiooni põhjalõigus passiivseks. Üldiselt tekkis nende pealetungimistes selle järele teatav vaheaeg ka rinde keskosas ja paremal tiival. See vaikus kestis kuni 6. detsembrini ja selle aja jooksul teostati enamlaste jõududes suuri ümberpaigutusi. Nende peatähelepanu suundus nüüd meie paremale tiivale, sest pealetungid keskkoha vastu ei annud oodatud tulemusi. Ka

vasakul tiival peatuti nende pealetung meie vägede poolt, kuna seal suurendati meie jõudu.

Kartes punaste poolt uut ägedat tegevust, teostati ülemjuhataja poolt ka meie väeosade ümberpaigutusi. Meie väeosade arvu Narva-rindel suurendati ja varud grupeeriti ning paigutati liinile lähemale. Ka tehti meie positsioonil vajalikke kindlustustöid.

B komp. rms. Artur Hintser.

vembril, pannes küla elanikud kaevama kaevikuid ja varjendeid. Skaudidki said nüüd aru, et positsioonisõda ei ole mõeldav ilma kaevikute ja varjenditeta. Esimesed soodustasid kaitsetegevust vaenlase pealetungide puhul, kuna teised võimaldasid varju- ja soojaleidmist lahingu vahe- aegadel.

Novembri *) lõpul, kui meie kaitsejoone vasak tiib põhjalõigul kindlalt püsima jäi Feodorovka, Karostelli, Saarküla joonele, algasid võitlusliini kindlustamistööd. Esialgu kaevasid sõdurid labidate puudusel endile kaevikuid padrunikarpide tsinkkaante ja püssitääkide abil. Hiljem saadi labidaid, kirveid ja saage, siis algas kaevikute ja onnide ehitamine. Kaevikute ette tõmmati traattõkked. Töötada võis ainult öösiti, kuna päeval ägedaid lahinguid löödi vaenlasega. Onnide valmides said sõdurid puhata väsinud liikmeid ja neil ei tarvitsenud enam kogu aeg olla lume ja vihma käes. Meeleolu näitas tõusu.

Karosteli küla suunas ei ilmutanud enamlased aktiivsust. Üldiselt oli selles rindeosas vaikne kuni 3. detsembrini, millal enamlaste poolt avati meie positsioonile tugev suurtükitali. Väga tugev oli suurtükitali ka Karosteli küla peale, kus selle tagajärjel sai surma B kompaniist üks skaut. Pärast 3. detsembrit oli selles rindeosas jälle vaikus. See on ka

*) O. Hansen „Sõjategevus Viru rinde põhjalõigul 1919. a. lõpul“.

arusaadav, kui arvestada enamlaste tegevuse eesmärki, mis nüüd oli suunatud lõuna poole Narvat, rindest läbimurdmisele Kriuksi ja Dolgaja Niiva küla rajoonis.

2. detsembril Tartus alanud rahuläbirääkimistel Nõukogude Venega esines Vene delegatsioon ettepanekuga Eesti piiriks võtta: Kunda vabrik — Sonda jaam — Rannapungerja jõgi — Peipsi järv ja endine Võrumaakonna piir. See ettepanek tuli Eesti delegatsioonile üllatusena ega tahetud sellest üldse kuuldagi, veel vähem sellega nõustuda. Seepärast tuli oletada, et enamlased hakkavad oma nõudmisi peale suruma jõuga — püüavad sõjategevusega mõjutada rahuläbirääkimisi. See oletus osutuski tõeliseks.

Juba järgmisil päevil hakkasid enamlased oma rindes teostama suuremaid ümberkorraldusi ja suurendama oma jõude Narva jõe ülemjooksul, kuhu oli suunatud nende peatähelepanu. Varsti oli vaenlane koondunud oma jõud, saavutanud seal tugeva ülekaalu ja alustas pealetungi.

Enamlaste pealetung meie parema tiiva vastu algas ööl vastu 7. detsembril. Marulise suurtükitle ettevalmistuse järele tulid pealetungile punaväe 15. armee 11. diviisi osad Temnitsa ms. poolt Kriuksi suunas. Need löödi aga meie poolt suurte kaotustega tagasi. Samal ajal tulid vaenlase 91., 92. ja 93. polgu osad lõuna pool Zassekat üle Narva jõe ja liikusid Mustjõe küla suunas, et tungida meie seljatagusesse. Olukord kujunes meile väga kardetavaks. Läbimurdmise likvideerimiseks võeti tarvitusele energilisi abinõusid. Rinde juhataja kindral Tõnissoni käsutusse andis ülemjuhataja 6. jalaväepolgu. Ka koondas kindral Tõnisson I diviisi varust Mustjõe Narvast kaks roodu ja Narva-Jõesuust ühe kompanii skaute.

Kindral Tõnissoni käsu kohaselt saadeti 7. detsembril Narva-Jõesuust A kompanii ja ratsakomando leitnant Freibergi üldjuhatusel Mustjõe külla 1. polgu käsutusse. Enne kui skaudid kohale jõudsid, oli läbimurdmine juba likvideeritud ja enamlased tagasi paisatud üle Narva jõe.

B komp. rms. *Julius Lepp*.
Sai Krasnaja-Gorka all haavata.

Mustjõe külast paigutati skaudid I diviisi ülema korraldusel 8. detsembril Repniku mõisa — Auvere jaamast kirde poole — kuhu jäid ootama edaspidiseid korraldusi.

Raske olukord Kriüši juures kestis. 8. ja 9. detsembril olid enamlaste pealetungid eriti tugevad ja neil läks korda tulla Uusna juures üle Narva jõe. Meie vägede poolt likvideeriti vaenlase sisse-murdmine, kuid sellest hoolimata jäid enamlased selles rajoonis Narva jõe parema kalda pere-meesteks, kust oli karta uusi ületulekuid. Sellest tingituna paigutati A kompanii ühes ratsakomandoga ltn. Freibergi juhatusel ööl vastu 9. detsembril I diviisi ülema korraldusel uuesti Mustjõe külla. Seal seisid skaudid kuni 10. detsembril öhtuni, millal nad saadeti tagasi Pataljoni juure Narva-Jõesuhtu. 11. detsembril hommikul jõudsid mehed kohale ja jäid sinna Pataljoni varru.

6. Tegevus rinde vasakul tiival.

Pärast seda kui enamlased ei suutnud saavutada oodatud edu Kriüši ja Dolgaja Niiva küla rajoonis, alustasid nad aktiivset tegevust tervel rindel. Nüüd algas tegevus ka meie rinde põhjalõigis ja keskosas.

Tingitud vaenlase aktiivsusest, tehti meiegi poolt ettevalmistusi. Liin oli juba vahepeal kindlustatud. Nüüd paigutati lähemale ka varud. Scouts-Pataljon, kes asus I diviisi varus, asenes 7. detsembril öhtuks järgmiselt: A kompanii ratsakomandoga Mustjõe külas, B kompanii Venküllas, D kompanii Riigiküllas, E kompanii Karosteli külas ja ülejäänud üksused Narva-Jõesuhtu. Nagu sellest nähtub, oli põhjalõigis liinil 1 kompanii ja varus 2 kompaniid, kuna 1 kompanii oli varus Mustjõe külas.

8. detsembril kell 07.00 ajal alustas vaenlane suurte jõududega pealetungi Itovo, Orlõ, Feodorovka ja Karosteli küla joonel. Äge lahing oli Karosteli külas asuval ltn. Zupsmanni juhatusel oleval E kompaniil tugevasti pealesuruva vaenlasega. Seal asusid aga mehed esmakordselt kindlustatud positsioonil, kust vaenlase tagasilöömine neile raskeks ei kujunenud. Vaenlase ahelik taandus suurte kaotustega. Skautidel kaotusi ei olnud.

Pärast vaenlase esimese pealetungi tagasilöömist kardeti seal uut ägedamat pealetungi. Et vaenlane ei suudaks seal saavutada edu, suurendati selles rindeosas meie kaitsejõudu. 8. detsembril kell 19.00 paigutati seni Venküllas varus asunud B kompanii positsioonile Feodorovka külla. Kompanii jõudis kohale kella 24.00 ajal ja paigutati kohe positsioonile.

Vaevalt oli kompanii kohale asetatud ja mehed tutvunenud uue ümbruse ning positsiooniga, kui juba 9. detsembril kella 05.00 ajal neid vaenlase poolt tervitati tugeva suurtükitlega. Tuli oli küll väga äge, kuid

õnneks ei olnud tabav. Nii jäid skaudid tules puudutamata. Tuli kestis kuni kella 09.00-ni.

Peagu ühel ajal Feodorovka küla pommitamisega lähenes vaenlane tihedas ahelikus tugeva suurtükiväe toetusel Karosteli küla juures E kompanii positsioonile. Skaudid olid juba harjunud nägema sääraseid tihedaid vaenlase ahelikke. Nad olid juba harjunud neid ka tagasi lööma. Nii seekordki. Pandi tärisema kuulipildujad, automaadid ja püssid — kuuldus kõrvulukustavat raginat ning oli näha, kuidas tumedad kogud üha kaugesid ja kaugesid meie traattõkete eest ning lõpuks kadusid pimedasse öhe. Enamlaste pealetung varises kokku, nad taganesid...

Rindel oli küll ägedaid enamlaste pealetunge, kuid nende tagasilöömisega said mehed toime suurema raskuseta. Meeste meeoleolu oli kõigiti hea. Kuid siiski oli üks valus küsimus, mis valmistas tuska nii juhtidele kui ka meestele. See oli skautide killustamine mitme väeosa vahel, mis pärast üksused asusid väga laiail ja nende varustamine toidu-, laske- moona- ja muu vajaliku varustusega Pataljonile raskeks muutus. Pealegi kasutati üksusi teiste väeosade käsutuses olles viimase võimaluseni ega antud meestele vajalikku puhkust. See asjaolu sundis Pataljoni üle- mat olukorra parandamiseks samme astuma.

Selle kohta leidub järgmine ettekanne Soomusrongide diviisi ülemale.

Rood, mis eile Kriušasse saadeti, on täna Repniku ms. ümber paigutatud. Feodorovkasse saatsin ka ühe roodu. Praegu on peagu kõik minule alluva Pataljoni roodud teiste käsutada, kus nad äärmuseni ära kasutatakse. Minu käsutada on veel ainult staap. I diviisi staabiülem minult sellekohast seletust kuulda ei võtnud. Ei tea, mis osa mina etendan? Niimoodi enam Pataljoni käsutada ei saa. Palun Teie korraldust. 9. 12. 19. kell 06.18. Kapten Pinka.

Soomusrongide diviisi staabist saadeti nimetatud kapten Pinka ette- kanne järgmise lisandusega edasi Kindralstaapi:

Palun kapten Pinka raporti ülemjuhatajale ette kanda ühes palvega, et Scouts-pataljon saaks terves koosseisus ülesande, mitte aga üksikute salkadena. Annan edasi kapten Pinka raporti. 9. dets. 1919. Al-polk. Poopuu.

Nagu lasevad järeldada kõik edaspidised korraldused skautide suhtes, reageeriti kapten Pinka ettekandele. Mõni päev pärast 9. detsembrit koondati skaudid Feodorovka küla rajooni, kus neile anti iseseisev kaitse- löik.

10. detsembril põhjalõigus Karosteli ja Feodorovka küla vastu ei avaldanud vaenlane nimetamisväärset tegevust.

11. detsembri õhtul algas selles rindeosas vaenlase aktiivne tegevus, kuid siiski ei suutnud ta seal saavutada edu. Õhtul umbes kella 20.00 ajal

B komp. rms. *Rudolf Herne*.

avas vaenlane marulise suurtükitle Feodorovka külale ja kella 21.00 ajal ka Karosteli külale. Viimasele lähenes pärast suurtükitle ettevalmistust ka vaenlase ahelikke. Need löödi aga skautide tulega tagasi. Edu saavutas vaenlane vaid 4. polgu 6. roodu positsioonil Feodorovka rajoonis, kus tal õnnestus tungida kaevikuisse. Sellest tekkis segadus ja rood taandus. Kohe, kui saadi teada 4. polgu 6. roodu taandumisest positsioonilt, saadeti sinna abiks B kompaniist üks rühm ohv. aset. Tikkari juhatusel. Kell 22.00 jõudis rühm skaute sündmusekohale. Skautide abiga alustas 3. rood vastukallaletungi 6. roodu positsiooni valutamiseks. See õnnestus. Ühisel jõul kihutati vaenlane välja roodu kaevikuist ja rood asetati oma endisele kohale. Endine olukord jalule seatud, tulid skaudid tagasi ja asusid oma positsioonile juba kell 24.00. Seega kestis sissemurdmise likvideerimine kõigest 2 tundi.

Sama sündmuse kohta on O. Hansen kirjutanud järgmist.

Kell 20.00 õhtul avas vaenlane uuesti marulise suurtükitle 3. ja osalt naabruses oleva 6. komp. peale. Ühtlasi tungivad vahetpidamata peale uued jalaväeahelikud, löögi raskust 3. komp. vastu suunates. Kesköö, kui 3. komp. kõik tormijooksud tagasi on löönud, tungib vaenlane 6. komp. kaitsekaevikuisse. 6. komp., kus kompül surma saanud, satub segadusse ja tätab osa kaevikuist maha, kuhu vaenlase üksikud sõdurid sisse asuvad. 3. komp. asub oma algatusel vastulöögile, tungides vastasele seljatagant kallale ja sunnib selle taganema. Punaste 49. ja 50. kütirügement saavad siin väga raskesti kannatada. Punaste 50. kütirüg., kellel oli ülesandeks mööda Ilkino teed Feodorovka külla sisse tungida, hävitatakse täielikult. Vastane jätab selles lahingus maha üle 200 surnu ja suure hulga rasketihaavatuid. Vangi võetakse palju punaväelasi, nende hulgas 2 pataljoniülema ja 3 komissari. Vangide juurest leitud dokumentidest on näha, et pealetungivaile väeosadele oli ülesandeks — maksku, mis maksab Feodorovka küla ära võtta ja siinkohal kaitsjate rinne läbi murda.

7. Polguks formeerimine.

Ajal, millal Pataljoni üksused olid laiali teiste väeosade käsutuses, arenes Narva-Jõesuus uute üksuste formeerimine. Aluseks oli formeerimisel 16. novembril Soomusrongide diviisi ülemalt saadud käsk. Hoolimata sellest, et Pataljoni ülema päevakäsuga samast päevast Pataljon nimetati polguks, ei leidnud polgu nimetus ametlikku tarvitamist, ka mitte Pataljoni ülema enese poolt. Pealegi jäid kompaniid poolitamata, nagu seda kästi 16. novembri päevakäsus. Pataljoni organisatsioon jäi muutmata. Kuid siiski algas juba novembri lõpus Vaivaras asudes muusikakomando moodustamine ja detsembri algul Narva-Jõesuus ka roodude formeerimine. Eriti intensiivseks muutus formeerimine detsembri algul, millal ilmus palju vabatahtlikke.

Mis puutub formeerimise intensiivsemaks muutmisle detsembri alul, siis on see seletatav sellega, et Ülemjuhataja poolt kinnitati Scouts-Polgu staat (koosseis) 1. detsembril. See sündmus sai kaudselt teatavaks Pataljoni ülemale, kes pärast seda algas energilist tegevust, kuigi puudus veel Ülemjuhataja päevakäsk. 9. detsembril ilmus ka viimane. Nüüd oli täielik alus töö jätkamiseks.

Kõike seda tööd, mis polgu formeerimise alal enne 9. detsembrit tehti, tuleb lugeda eeltööks, ja polgu ametlikuks sünnipäevaks 9. detsembrit.

Sõjavägede Ülemjuhataja päevakäsk

nr. 833.

Käsin Kuperjanovi partisini ja Scouts üksikud pataljonid ümber formeerida 1. detsembril s. a. kinnitatud Kuperjanovi partisini ja Scouts-polgu staadi järgi.

Kindralstaabi kindral-major Laidoner.

Ülemjuhataja poolt 1. detsembril 1919. a. kinnitatud Scouts-Polgu koosseisus olid ette nähtud järgmised üksused: staap, 3 pataljoni à 3 laskur- ja 1 kuulipildujarood, õppekomando, jalamaakuulajatekomando, ratsamaakuulajatekomando, sidekomando, pommipildujatekomando, sapöörikomando, komandandikomando, töörood, orkester ja ambulatoorium. Kokku oli koosseisus 68 ohvitseri, 4 arsti, 9 ametnikku ja 2568 rahvaväelast. Tulejõuna oli polgus ette nähtud: 6 pommi-, 4 miini- ja 2 granaadipildujat, 24 rk., 24 kk., 38 mõõka ja 1526 tääki. Polgu voori koosseisus oli: 17 välikööki, 9 padrunikaarikut, 134 1-hobuse vankrit ja kaarikut, 34 2-hobuse vankrit, 298 veohobust ja 74 ratsahobust.

8. Polgu formeerimiskäik.

Novembri lõpus hakati Pataljoni teenistusse vastu võtma endisi Põhja-Loode armee sõdureid, kes asusid laiali Ida-Virumaal ja avaldasid soovi vabatahtlikena teenistusse astuda. Esimesi vabatahtlikke ilmus

23. novembril juba Vairavas. Need määrati töökomandosse. Pärast seda hakati endisist P.-L. armee orkestrantidest moodustama muusikakomandot. Formeerimine lõpetati peagi ja juba 4. detsembril avaldati Pataljoni päevakäsus muusikakomando koosseis, kus kokku oli 25 meest. Orkestri juhiks oli kapelmeister Aleksandrov, endisi Põhja-Loode armee kapelmeistreid.

Orkestri moodustamise kohta olgu siinkohas tähendatud, et see sündis 12. oktoobril 1919. a. ülemjuhataja poolt kinnitatud „Üksiku pataljoni sõjaaegse staadi“ alusel, kus Scouts-Pataljoni koosseisus oli ka orkester. Seega oli orkestri formeerimine täiesti põhjendatud.

Polgu II pataljoni ülem leitnant (major) A. Liius (paremal) ja III pataljoni ülem leitnant (kapten) V. Zupsmann.

Pataljoni päevakäsuga 3. detsembril määrati ohv. aset. Arras 5. roodu formeerijaks ja ülemaks. Samal päeval algas ka roodu moodustamine vabatahtlikena vastuvõetud endisist P.-L. armee sõdureist. Roodu kaader, peale ohvitseride, määrati kõik juuretulnute seast. Viimaseid oli külluses. Näiteks on 3. detsembril juuretuluina märgitud 96 meest. 6. detsembril lõpetati 5. roodu formeerimine. Roodu nimestikus oli selleks päevaks 117 meest.

Alates 8. detsembrist hakati juuretuli jaid määrama 6. roodu, 9. detsembril määrati 6. roodu ülemaks lipnik K. Allik, kes juba samal päeval asus roodu formeerimisele. Roodu formeerimine lõpetati 10. detsembril, milliseks ajaks oli roodu nimestikus 91 meest.

10. detsembril määrati 7. roodu formeerijaks junkur Ingermann, kes ka samal päeval asus ülesande täitmisele. Formeerimine kestis kuni 13. detsembrini. Selleks ajaks oli roodus 80 meest.

7. roodu formeerimisega õieti lõpeb ka vabatahtlike juurevool. Pärast 13. detsembrit tuli vabatahtlikena juure veel vaid üksikuid mehi, kes määrati tarviduse järgi mitmesse üksusse. Uute üksuste formeerimine jäi meeste puudusel paratamatult ootama paremaid aegu. Uute üksuste formeerimisel andis valusalt tunda ka ohvitseride puudus. Neid polnud juure tulemas mitte kusagilt.

Polgu ohvitseride kohtadel oli vahepeal mõningaid ümberpaigutusi. 21. detsembriks kujunes see kindlaks ja avaldati polgu päevakäsus.

Päevakäsu muutmiseks 16. novembrist nr. 88 §§ 2, 3 ja 4 kinnitan polguülema abiks leitnant Freibergi, I pataljoni ülemaks leitnant Martinsoni, II pataljoni ülemaks leitnant Lüüsi, III pataljoni ajutiseks ülemaks leitnant Zupsmanni.

Polgu adjutantiks kinnitan lipnik Raudsepa, kohtu-asjaajajaks sv. ametniku aset. Jaan Hioni. Polgu majandusülemaks sv. ametniku Ernst Grimmi, asjaajajaks sv. ametn. aset. Magnus Mäekivi, laekahoidjaks sv. ametn. aset. Oskar Krimmi, kortermeistriks sv. ametn. aset. Jakob Aami.

1. roodu ülemaks alam-leitnant Peeter Rootsi
2. „ „ lipnik Mihkel Rootsi
3. roodu ajut. ülemaks ohv. aset. Johan Urva
4. „ „ „ Jaan Tõllassoni
5. „ „ „ Paul Arrase

6. roodu ülemaks lipnik Konstantin Alliku
7. roodu ajut. ülemaks junkur Hans Ingermanni

1. klp. roodu ülemaks lipnik Karl Krudenbrunni

Tööroodu ülemaks leitnant Aleksander Uiho

Sidekomando ülemaks lipnik August Tiltinis-Lavzevitši

„ ülema abiks junkur Agapi Mucheli

Jalamaak. komando ülemaks ohv. aset. Hans Tautsi

Ratsamaak. „ „ Otto Nurmbergi

Ajutiseks polgu kapelmeistriks Peeter Aleksandrovi.

Alus: Sv. Ülemjuhataja pvk. 9. 12. 1919. nr. 833. Päevakäsu nr. 88 §§ 2, 3 ja 4 — 16. novembrist 1919. a. tunnistatud tühjaks.

D komp. rms. *Andreas Kraft*.

Nagu selgub juba ülemate nimes-
tikust, jäi Polgus esialgu maksma peagu
sama koosseis, mis oli Pataljoniski. Uute
üksustena formeeriti vaid 3 roodu ja
muusikakomando, kuna meeste ja ohvit-
seride puudusel formeerimata jäi 2 las-
kur- ja 2 klp. roodu, õppekomando, pom-
pildujatekomando, sapöörikomando ja
komandandikomando. Meeste arv suure-
nes vabatahtlike Põhja-Loode armeelaste
arvel polgus umbes 350 mehe võrra. Muid
muudatusi ei olnud.

Ka pärast polguks formeerimist said
juhid tunda hingepiina, sest Polk taheti
vägisi operatiivselt allutada 4. jalaväe-
polgu ülemale, kelle rajoonis asus mitu
roodu skaute. Sellekohane teade saadi

I diviisi staabi ülemalt 11. detsembril. Kohe pärast seda saatis Polgu
ülem kapten Pinka Soomusrongide diviisi ülemale järgmise ettekande:

Praegu sain käsu I diviisi staabi ülemalt, et 4. polgu alla käime ja
soomusrongi diviisiga enam midagi tegemist ei ole. Et minul on sama-
sugused õigused kui 4. polgu ülemal ja seadid seda oma haavamiseks ja
nende endiste teenete mitte-tunnustamiseks loevad, palun meid kohe oma
diviisi alla nõuda. Kui see võimatu, palun ennast oma teenistuskohuseist
vabastada. 11. detsembril 1919. a.

Pinka, kapten.

Nähtavasti oli see kapten Pinka ettekanne teiseks tugevamaks töö-
keks, mille tulemusena Scouts-Polgu üksikud roodud vabastati teiste
väeosade käsutusest ja Polgule anti omaette kaitselõik — alates Luuga
jõe vasakult kaldalt kuni Karosteli küalani — Feodorovka ja Karosteli
küla joonel.

Polgu kaitsetegevus Feodorovka — Karosteli joonel 13. detsembrist kuni 31. detsembrini.

1. Punaväe ägedad pealetungid.

11. detsembril saadeti äsja formeeritud 5. rood ohv. aset. Arrase
juhatusel Karosteli külla vahetuseks 4. roodule. Viimane asus varru
Venküllä.

12. ja 13. detsembril ei avaldanud vaenlane Feodorovka ja Karosteli
küla suunas nimetamisväärset tegevust. Aegajalt tulistas ta küll meie
positsiooni oma patareidest, kuid suurtükitali ei olnud tabav. Ja moraal-

set mõju see skautidele enam ei avaldanud, sest Krasnaja-Gorka operatsioon oli neile suurtükitele suhtes võimsaks eelmänguks. Ka oli neil juba eelmistest pommitamistest kogemusi. See kostis nende tuimendatud närvidele monotoonse unelauluna. Ainult siis virgusid mehed hetkeks kui mürskude lõhkemised ähvardasid purustada nende positsiooni kindlustusi.

Vahepealset vaikust kasutati polgu üksuste liinile paigutamiseks. Nimelt saadeti 13. detsembril kell 09.00 Narva-Jõesuust 1. rood al-leitnant P. Rootsi juhatusel Feodorovka külla. Samuti saadeti samal päeval Feodorovkasse ka 4. rood leitnant Zupsmanni juhatusel, kes asus varus Venkülas. Juba varemini asus Feodorovkas 2. rood lipnik Rootsi juhatusel, Karostelis 5. rood ohv. aset. Arrase juhatusel ja Keikinos varus 3. rood ohv. aset. Urva juhatusel. Seega asusid nüüd kõik viis roodu Feodorovka ja Karosteli rajoonis, milline löik määrati Polgu kaitsta.

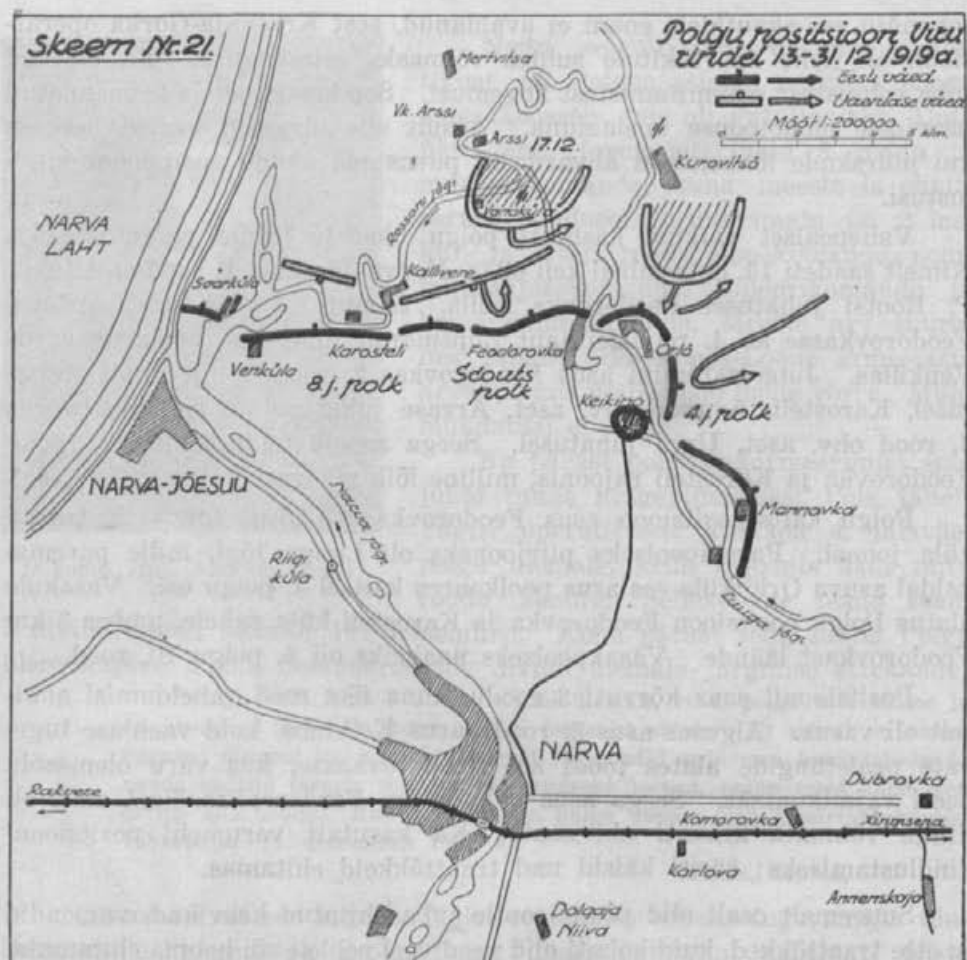
Polgu kaitsepositsioon asus Feodorovka — kõrg. 4,8 — Karosteli küla joonel. Parempoolseks piirjooneks oli Luuga jõgi, mille paremal kaldal asuva Orlo küla ees asus poolkaares kaitstel 4. polgu osi. Vasakule ulatus Polgu positsioon Feodorovka ja Karosteli küla vahele, umbes 3 km Feodorovkast läände. Vasakpoolseks naabriks oli 8. polgu 10. rood.

Positsioonil asus kõrvuti 3 roodu, kuna üks rood vaheldumisi alaliselt oli varus. Alguses asus 3. rood varus Keikinos, kuid vaenlase tugevate pealetungide alates toodi see Feodorovkasse, kus varu olemasolu peeti vajalikumaks. Seega asus polgu varu Feodorovkas, kust alati oli liinile võimalik kiiresti abi saata. Ka kasutati varumehi positsiooni kindlustamiseks; öösiti käisid nad traattökkeid ehitamas.

Suuremalt osalt olid positsioonile juba ehitatud kaevikud, varjendid ja ette traattökked, kuid kohati olid need veel pooleli või hoopis ehitamata. Iga vaba minut, millal ei olnud otsest lahingtegevust, kasutati pooleliolevate tööde lõpetamiseks ja uute ehitamiseks. Kaevati kaevikuid ja ehitati maasse koopaid ning onne. Enamasti ehitati nn. onnid palkidest ja sooja pidamiseks kaeti väljaspoolt heinte või okstega, mis omakorda kaeti mullaga. Sääraseid onne oli igal rühmal vähemalt üks. Mõnel rühmal isegi kaks.

Peale nimetatud maasse ehitatud onnide olid mõne roodu mehed saanud toime ka algupäraste ehitustega. Juhtus lähedal olema mõni heinakuhi, siis valati see pealt veega üle, lasti ära jäätada ja õonestati seest tühjaks. Pärast seda löödi õõnsusse püsti ka mõni tugev teivas, mis takistas kuhja kokkulangemist, torgati üles kuhja teravikku auk suitsu väljalaskmiseks ja — valmis oligi algupärane osmik.

12. ja 13. detsembril oli peajasjalikult vaenlase suurtükiväe tegevus. Mõnesse meie positsiooni löiku oli tuli väga äge. Näiteks lasi vaenlane

12. detsembril Feodorovka küla rajooni üle 1000 mürsu. Õnneks jäid aga skaudid tulest puutumata.

Pärast mõnepäevalist korraldamist tuli vaenlane jällegi pealetungile, mis oli ette valmistatud ja saadetud ägedast suurtükitelest. Pealetungi üheks tähtsamaks suunaks oli Feodorovka küla, kuhu alati suunati tugevamaid jõude ja kuhu oli ägedam ka suurtükituli. Sellest hoolimata ei õnnestunud selles suunas saavutada osalistki edu. Meil oli seal organiseeritud looduslikult hea positsioon, mis võimaldas traattõkete ette luua tugeva tõketele, mille vastu purunes vaenlase rünnak.

Vaenlase mitmekordsete pealetungide järele oli ilmselt selge, et vaenlane nüüd ka meie vasaku tiiva, Narva kaitsepositsiooni põhjalõigu, vastu oli koondanud tugevaid jõude ja püüdis seal läbi murda meie rindest. Samuti oli selge, et pealetungi raskuspunkt alati suunati Feodo-

rovka küla peale. Et seal tugev olla, selleks toodi 14. detsembril Keikinost Feodorovkasse ka 3. rood, kes jäi sinna Polgu varru. Vajaduse korral oli nüüd võimalik varuga opereerida, likvideerida vaenlase sissevõi läbimurdmisi meie positsioonist. Keikinost, mis asus liini taga üle kahe km, ei jõudnuks varu vajaduse korral kiiresti kohale.

Nagu saadud kogemuste põhjal oletati, nii areneski vaenlase edaspidine tegevus.

14. detsembril kell 07.00 avas vaenlane suurtükitle peagu tervele põhjalõigule, kuid eriti marulise Orlõ ja Feodorovka küla rajooni. Pärast kella 12.00 hakkasid Feodorovka ja Karosteli külale lähenema ka vaenlase jalaväe-ahelikud, toetatud tugevast suurtükitlest. Ahelikud tungisid välja kuni meie traattõkkeini, katsusid neid isegi purustada, kuid see kavatsus neil ei täitunud. Meie tugeva kuulipilduja-, püssi-, miini- ja granaadipildujatulega sunniti nad suurte kaotustega taganema. Pärast esimese kallaletungi tagasilöömist organiseerus vaenlane uuesti ja tegi veel mitu uut kallaletungi, kuid kõik need löödi tagasi. Vaenlase tegevus rauges alles õhtueel.

15. detsembril kordas vaenlane eelmise päeva tegevust. Juba kell 01.00 öösel algas suurtükituli. Seekord tulistati meie Feodorovka ja Karosteli küla vahelist positsiooni. Tuli oli äge, ent tagajärgi väga vähe. Mehed püsisid müürina kaevikuis. Kui pärast suurtükitle ettevalmistust, umbes kella 02.00 ajal, vaenlase ahelikud hakkasid meie positsioonile lähenema, siis löödi need niisuguse marulise kuulipilduja- ja püssitulega tagasi, et vaenlasel isu kadus uueks kallaletungiks. Nad jõudsid juba kuni traattõkkeini, kuid pidid sealt tagasi roomama üle oma seltsimeeste laipade.

Vaenlase ägedate kallaletungide tagasilöömine 14. ja 15. detsembril nõudis ohvreid ka skautidelt. 14. detsembril sai surma 1. roodust üks skaut ja 15. detsembril haavata 1. roodust kaks skauti ja 3. roodust 8 skauti.

Pärast 15. detsembri varahommikust vaenlase kallaletungi tagasilöömist ei avaldanud ta enam selles rindeosas mingit tegevust. Sellest tehti kaks järeldust: kas oli vaenlaselt uueks kallaletungiks isu võetud, või koondas ta uusi jõude ja tegi ettevalmistusi meile lõpliku hoobi andmiseks. Nagu selgus edaspidisest tegevusest, osutus õigeaks viimane oletus. See vaheaeg oli vaikuseks enne tormi.

Eelmiste vaenlase kallaletungide tagasilöömisel oli küllaltki kriitilisi hetki. Olid ju meil kaevikuis ühed ja samad mehed, kes löid tagasi vaenlase massilisi pealetunge. Oli üks vaenlase laine vastu meie tulemüüri purustatult tagasi põrganud, järgnes sellele

D komp. lancee-corp.
Joh. Haavamaa.
Sai haavata Ivanovo
Boloto all.

teine ja kolmas jne., täiendatud uute jõududega, kuid vastuvõtjad olid ja jäid ikka samadeks. Nagu tormiselt merelt lained vahutades ja kohisedes paiskuvad vastu kaldaveert, seal laiali pritsivad veepiisku ja vahtu ja siis tagasi vajuvad ning kaovad järgmisesse võimsamasse laineisse, nii paiskusid ka enamlaste ahelikud laineina vastu meie kaitsjate tulemüüri. Nad õonestasid ja purustasid osalt seda tulemüüri, kuid siiski jäi see veel küllalt tugevaks, et tagasi paisata ka uusi laineid.

Ainult üks, mis hoidis kaitsjaid tugevana, oli meestesse sisenenud enesetunne, mille esimesed juured idanesid pärast esimesi õnnestunud kaitselahinguid ja mis võimsalt kasvas iga uue vaenlase kallaletungi tagasipaiskamisega. Korduvate ägedate paeletungidega olid nad juba harjunud. Nad tegid nüüd nagu tükitööd teadmise ja kindla tahtega, et kui oleme jagu saanud nii paljudest eelmistest, siis peame jagu saama ka järgmistest. Nii kasvas meeste enesetunne ja usk enda võimeisse iga enamlaste paeletungi tagasilöömisega ja ükski uus ägedam laine ei suutnud purustada seda meeste uhket enesetunnet.

Vahetevahel asendati roodud liinilt varuroodudega, et vahelduvalt anda kõigile vajalikku puhkust. Kasvanud meeste iseteadvust ja head meeleolu ei tohtinud rikkuda füüsiliste kannatustega. Kehvis kaevikuist ja onnides tuli küllalt võidelda külmaga ja unega. Seepärast toodi mehed ajutiselt kaevikuist külla, kus nad said puhata soojas toas ja süüa sooja sööki. Seal nad said välja peletada üdini tunginud külma ja mõnikord vabaneda isegi raskest riidekoormast, kuhu vägisi kippusid asukohta otsima ka söödikud.

15. detsembril vahetati 4. roodu poolt liinilt 2. rood, kes seal oli olnud vahetpidamata juba kaua aega.

16. detsembril asusid roodud liinil, alates paremalt: 4. rood, 3. rood ja 1. rood. Varus Feodorovkas 2. rood. Karostelis varus 5. rood.

Seisak vaenlase tegevuses ei kestnud üle ühe päeva. Öösi vastu 16. detsembrit tulistasid vaenlase patareid — arvult olevat neid tulistamisest osa võtnud seitse — jällegi Feodorovka küla ja selle eelseid kaevikuid. Pärast marulist suurtükitle ettevalmistust lähenes vaenlane tihedas ahelikus meie positsioonile. Ahelikud jõudsid kuni 60—70 m kaugusele traattõkkeist. Sealt ei saanud nad enam edasi. Meie ägeda tõkketule all olid nad sunnitud küünistuma maasse. Sealt tõmbusid nad märkamatult tagasi.

Samal ööl tegi vaenlane paeletungikatseid ka Saarküla suunas, kuid sealgi ei olnud tal edu.

Pärast 16. detsembri varahommikust kallaletungi ebaõnnestumist koondas vaenlane veelgi Feodorovka vastu oma jõude. Peale ülekaaluka jalaväe koondas ta sinna ka suurtükiväge. Näiteks oli vaenlasel põhjalõiku koondatud 27 mitmekaliibrilist suurtükki. Ka muutis vaenlane oma

taktikat. Seniste päevaste ja varahommikuste kallaletungide asemel hakkas ta harrastama täiesti öisi kallaletunge, mis igakord ei olnud ette valmistatud suurtükitulega, tahtes seega saavutada ootamatust.

Vaenlane püüdis kogu hingest saavutada edu, et seega mõjutada Tartus arenevaid rahuläbirääkimisi, et seada ennast võitja olukorda ja kaubelda välja soodsamaid tingimusi. Seniste päevaste pealetungidega ei olnud ta seda saavutanud. Ööl vastu 18. detsembrit võttis ta Feodorovka suunas ette viimase suurima ja ägedama kallaletungi, millega pidi purustatama meie kaitsemüür. Tekkinud avause kaudu oluaks edaspidiseks suuremaks eduks häid väljavaateid.

17. detsembril kell 17.30 tungisid tihedad vaenlase ahelikud üle lageda lumise välja Feodorovka küla ees meie traattõkkeini. Seal ei pääsnud nad enam edasi — meie tulemüür oli selleks küllalt tugev. Feodorovka ees kaevikus asuval 4. roodul oli peale 8 kergekuulipilduja esijoonel kaevikus ka 3 raskekuulipildujat. Peale selle oma tulejõu toetas kompaniid 4. polgu miinipildujate komando Feodorovka külast ja meie patareid kaugemalt seljatagant. Suurtükiväe vaatlaja asus roodu juures kaevikus, kust tal oli telefonise patareiga. Viimane töötas väga hästi. Ka oli meie suurtükituli hea juhtimise tõttu väga täpne.

A komp. reamees *Friedrich Hüvato*
VR II/3.

Pärast simese kallaletungi kokkuvarisemist tõmbus vaenlane tagasi ja kadus ööpimedusse.

Kell 19.00 avas vaenlane kõigist oma suurtükidest korruga tule Feodorovka küla eelsete kaevikute pihta. Haruldase ägedusega kestis tuli kuni kella 19.30. See ei sünnitanud aga 4. roodule mingeid kaotusi, sest mürsud langesid kõik 10—15 m meie kaevikuist tahapoole. Pärast kaevikute tulistamist kanti tuli üle Feodorovka küla peale, mille tagajärjel külas süttisid mõned majad.

Kohe pärast suurtükitule ülekandmist külale, lähenesid tihedad vaenlase ahelikud uuesti meie positsioonile. Seekord oli vaenlane rünnakule kaasa toonud raskekuulipildujad, et tõsta oma jalaväe tulevõimsust.

Jälle pandi tööle kõik meie relvad. Taheti endiselt ka suurtükitule toetust, kuid seal ilmselt takistus — side suurtükiväega oli katkenud. Nüüd jäid skaudid suurtükitule toetuseta, millel oli suur mõju nii moraalselt kui ka realselt. Olukord muutus kriitiliseks. Vaenlase ahelik üha

lähenes. Raketid olid otsakorral. Pimedas oli raske jälgida nende tegevust ja juhtida oma tuld. Et sellest pahest üle saada, lasti süüdata lähedalolev heinakuhi. Viimase leekide valgusel koondati kõik oma tuli vaenlase ahelikule, kes oli lähenenud meie traattõkete ette. Mõnedel oli õnnestunud päästa juba traattõkkesse ja seal läbi lõigata traate — valmistada läbikäike. Kummaliselt valgustavate heinakuhja leekide loites tabasid meie relvad hästi. Koonaldena jäi meie traattõkkesse rippuma vaenlase laipu. Valgel lumevaibal vähkres viimseis valudes vaenlase rasketihaavatuid. Samas lebas laipu... Hetk oli otsustav. Vaenlase tuli rauges. Tõusid tumedad kogud ja kadusid õudsenä mustendava metsa suunas. Vaenlane taganes.

Veel ei olnud skaudid jõudnud virguda ägedast võitlusuimast, kui juba kella 21.45 vaenlase ahelik jälle lähenes meie positsioonile. Seekord kandis vaenlase kallaletung rohkem luuretegevuse ilmet ja löödi meie poolt tagasi kerge vaevaga. Sellega lõppes ka vaenlase tegevus. Öö jooksul ei korranud ta enam uusi kallaletunge.

Kõik need enamlaste rünnakud, mis purunesid vastu tulemüüri just traattõkete ees, sisendasid meestesse ikka rohkem ja rohkem usku traattõkkesse kui võimsasse kaitsevallis. Aruamine nende vajadusest kasvas. Nüüd hakati neid iga lahingu vaheajal hoopis innukamalt ehitama ja parandama kui see sündis meeste kaitsele asudes. Oli ju nüüd ilmselt selge, et traattõkkest ja tugevast tulest organiseeritud kaitsemüürist ei pääsnud vaenlane üle — traattõkked sundisid vaenlase kauemini viibima meie tõkketules. Sealt ei olnud enam pääsu.

Kuulipildujakomando rms.
Peeter Tuulik.

18. detsembril tegi 4. roodust välja saadetud piilkond kindlaks, et vaenlasel 17. detsembri õhtul oli maha jäänud umbes 40 laipu. Valgel lumel leiduvaist rohkeist verejäljest järeldati ka suurt haavatute arvu.

Skautidel lõppes vaenlase kallaletungide tagasilöömine võrdlemisi väikeste kaotustega. 16. detsembril kaotasid nad rasketihaavatuna 1. roodust ühe skaudi, kes 24. detsembril suri ja 17. detsembril ühe skaudi kuulipildujaroodust kergelt haavatuna. Viimane jäi edasi rivisse.

18. ja 19. detsembril piirdus vaenlase tegevus peamiselt luure toimetamisega meie positsiooni ette. Meie tulega kihutati aga luure kõikjal tagasi.

Lahingu vaheaega kasutasid skaudid positsiooni kindlustamiseks. Parandati endisi kaevikuid ja traattõkkeid ning ehitati ka uusi. Uute ehitamisega tegeles peajasjalikult varusolev 2. rood. Liinil viibivaid mehi ei võinud tööga väga koormata, sest neile oli vaja ka puhkust. Nad korraldasid väiksemaid ehitus- ja parandustöid.

20. detsembril muutus vaenlase tegevus jällegi aktiivseks. Juba hommikul alustasid patareid meie positsiooni tulistamist. Järjekorras tulistati üle terve positsioon, kusjuures siiski peamist tähelepanu osutati Feodorovka külale ja selle eelseile kaevikuile. Väikeste vaheaegade järele kestis tulistamine peagu terve päeva. Kell 20.00 koondati suurtükitali Feodorovka külale ja kaevikuile. Eriti maruliseks muutus tuli kella 21.00 alates. Tule tagajärjel süttis Feodorovkas mitu maja. Tule levimisele pandi aga piir küla elanike poolt. Seekordsel tulistamisel tarvitas vaenlane teiste seas ka gaasimürske, kuid need avaldasid vähe mõju.

Marulise suurtükitali ettevalmistuse järele lähenes vaenlane kella 21.30 ajal tihedais ahelikes meie positsiooni keskkoha ja parema tiiva vastu. Ka seekord ei käinud vaenlase käsi paremini 17. detsembri õhtusest kallaletungist. Skautidel oli juba nüüd kogemusi, kuidas kõige hõlpsam oli jagu saada ägedast öisest kallaletungijast. Eelmiste kogemuste kohaselt süüdati lähedalolev heinaküün, mille leegid valgustasid lahinguvälja. Nüüd pandi tegevusse kõik relvad. Seekord lõi sekka ka meie suurtükivägi.

Vaenlase ahelikud lähenesid vaevalt meie traattõkkeini. Seal ei pääsnud nad enam edasi. Suuri kaotusi kannud, tõmbusid ahelikud korratumalt tagasi.

Taganenud vaenlase järele saadeti kaevikuist kohe välja piilkond, et kindlaks teha, kas jäi vaenlane peatuma positsiooni eesolevasse metsa või taandus ta kaugemale. Piilkond ei märganud vaenlast kusagil metsaservas. Tagasi tulles õnnestus neil vangistada ja kaasa tuua kaht punaväelast, kelledest üks oli haavatud ja teine põrutatud. Need olid lahinguväljale maha unustatud korratumalt taganenud seltsimeeste poolt. Vangide ülekuulamisel saadi neilt teada, et nad kuuluvad 50. polgu koosseisu, kelle äsjane kallaletung tagasi löödi. 50. polgu meeste meeoleu olevat väga halb ega tahtvat kuidagi tulla uuele mõttetule kallaletungile. Sõdurid olevat hakanud vastu ka äsjasele pealetungile tulekuks. Alles siis, kui hulga seast oli välja võetud 10 meest ja teiste juuresolekul maha lastud ning vastuhakkamise puhul lubatud kõik maha lasta, saadud meestest võitu ja nad tulnud pealetungile. Ka saadi teada, et punased oma patareid

Kapral
Voldemar Kübar.
Rms. D kompaniis.

peaasjalikult olevat koondanud Kurovitsõ külla, kust teostati meie positsiooni tulistamist.

Sel õhtul ei korranud vaenlane enam uut kallaletungi. Esimene kallaletung lõppes tal suurte kaotustega. Skautidel kaotusi ei olnud.

21. detsembril kell 12.50 algas vaenlase suurtükiväe tegevus. Terve meie positsioon külvati mürskudega järjekorras üle. Ka seekord osutati erilist tähelepanu Feodorovka külale, kuhu mürske saadeti ohtramalt. Suurtükitule ajal ilmus metsast meie positsiooni ette ka üksikuid vaenlase gruppe. Vastastikuse laskmise järele kadusid aga punased metsa, kus neid puude taga nähti lamamas. Ajaviiteks harjutasid skaudid oma laskeosavust metsas lamavate elavate kujude pihta. Nagu tähendatud, oli see klõpsutamine vaid ajaviiteks, sest üksikute enamlaste viibimine metsas ei häirinud mehi sugugi.

Kogu hommikupoolne vaenlase tegevus oli vaid eelmänguks järgnevale suurele lahingdraamale, mis algas kella 17.15 ajal vaenlase marulise suurtükitule ettevalmistusega Vanaküla (Ilkina) ja Kuravitsõ patareidest. Tähtsaimaks märgiks oli vaenlasel seekordki Feodorovka küla ja selle eelsed kaevikud.

Marulisele suurtükitule ettevalmistusele järgnenud jalaväeahelike kallaletung rauges seekordki meie traattökete ees. See oli neile kohaks, kus nad oma liikumissuunda olid sunnitud muutma 180° nurga all, kui nad mitte ei tahtnud kaotada oma elu. Viimast pidasid aga punased eriti kalliks, kuigi neilt seljataga võeti igasugune eluisu. Punased taandusid. Kuni kella 20.15 kestis veel lõppvaatusena harv püssituli. Pea vaikis seegi.

21. detsembri pealetungiga lõppes vaenlase pealetungide periood põhjalõigis, mis vahepeal oli eriti äge. Kui need pealetungid aga meie positsiooni ees järjekindlalt kokku varisesid, siis kadus enamlastel igasugune tahe neid korrata. Vaenlase olukorda võib seal võrrelda skautide ja kuperjanovlaste olukorraga Krasnaja-Gorka all, kus nende pealetungid järjekindlalt peatati vaenlase traattökete ees ja nad olid sunnitud tagasi tulema vaenlase tule alt. Siis kadus ka seal meestel isu edaspidiseks mõtetuks pealetungiks. See ei arenenud aga katastroofiliseks. Vaenlase ja skautide ning kuperjanovlaste moraali vahel on aga raske tõmmata paralleele. Lõpuks variseski vaenlase moraal hoopis kokku ja katastroofi vältimiseks tuli lõpetada tegevus, hoolimata sellest et sõjategevusega oli tarvis mõjutada Tartus arenevaid rahuläbirääkimisi. Enamlased tahtsid murda eestlase jonnid ja meid sundida vastu võtma nende poolt dikteeritud tingimusi. Viimast nõuet põhjendasid nad asjaoluga, et nemad ei ole kaotajad. Samas võidi aga ka meie delegatsiooni poolt nentida, et ka eestlased ei ole kaotajad. Sellepeale püüdsid venelased meid teha kaotajaks, kuid see ei õnnestunud ka siis, kui nad tegid meeleheitlikke katseid.

2. Väeosa esimene aastapäev.

Sõjavägede Ülemjuhataja päevakäsuga määrati Scouts-Polgu aastapäevaks 21. detsember.

Oma esimest aastapäeva pühitsesid skaudid monotoonse lahingumuusika mürtsudes. Nende pidu oli võitlus, nende peomuusika suurtükimürin ja kuulide vingumine õhus. Selle muusika saatel tantsiskles traat-tõkete ees tihedaid vaenlase ahelikke — kutsumata peokülalisi.

Narva-Jõesuu kuursaal.
Siin pühitseti Väeosa 1. aastapäeva.

Vaid osa skaute — igast rühmast paar meest — olid siiski selle õnne osalised, et võisid esimeseks aastapäevaks koonduda Narva-Jõesuhu — kaugemale tüütavast lahingumürast. Seal nad istusid kuursaalis koos peolauas, maitsesid aastapäevaks valmistatud paremaid toite, vahetasid mõtteid möödunud võitlusist ja laulsid isamaalisi laule.

... Öösi kestis kibe lahing. Täies varustuses istusid ohvitserid ja sõdurid, igast rühmast paar meest, pidulauas Narva-Jõesuus, iga silmapilk valmis kihutama rindele, mis asus kümnekond km eemal. Milline raudne rahu peegeldus nägudel. Iga viie minuti järele käis adjutant (kapten Pinka lamas raskes palavikus kõrvaltoas) telefoni juures, et küsida rindelt, kuidas on seisukord ja kas on abi tarvis. Ja rahulikult teatas ta alati, et „punaste järjekordne rünnak on löödud tagasi“. Säärasel toonil, nagu ei võikski olla teisiti...

Nii kirjutab esimese aastapäeva muljeist Joh. Animägi.

Olgu siinkohas tähendatud, et 20. detsembril, s. o. päev enne aastapäeva, haigestus Polgu ülem kapten Pinka plekilisse soetõppe. Ta oli Polgus esimene haigestunu sellesse raskesse haigusse. Pärast võttis hai-

guse levik kardetava ilme ja haigeid oli Polgus palju. Kapten Pinka asemele asus Polku juhtima Polgu ülema abi leitnant Freiberg.

Polgu aastapäeva puhul ilmus Polgu päevakäsus Polgu ülema õnnesoov kõigile skautidele.

Täna on aasta täis, millal meie Polgule alus pandi. Isamaa oli hädaohus, kuid vaenlane tungis ikka sügavamale meie kodumaa sisse, enesega surma ja hävitust kaasa tuues. Väike oli siis meie arv, aga kindlasti ja julge südamega astusime vaenlasele vastu, temale valusaid lööke jagades.

Võitlus oli raske, paljud esimestest ei viibi enam meie keskel, ainult ühine meel ja kindel tahe on meid võidupärgadega krooninud.

Tervitan teid vennad-skaudid sel tähtsal päeval ja soovin teile õnne edaspidises elus. Teie nimed on kustumata kodumaa vahvamate kaitsjate kirja üles võetud, teie kangelastegusid saavad mälestama meie järeltulevad põlved.

Jüüme kindlaks kuni lõpuni, ehitame üles meie kalli eesti kodu, ürgem laske ühelgi võõral meie armast kodumaa pinda tallata, täidame oma kohuseid, kaitseme oma emasid, õdesid ja väetimaid vendi kurja vaenlase vägistamise eest.

Vüime võitluse kuni kindla rahuni, ainult siis võime koju minna oma omakste juure, kes meid valmispunatud võidupärgadega ootavad.

Peale eelmise päevakäsus avaldatud õnnesoovi saatis leitnant Freiberg liinilolevaile sõdureile veel õnnesoovi-telefonogrammi, mis kaevikuis loeti ette kõigile meestele:

Täna on aasta möödas, kus skaudid kui lõvid võideldes oma isamaad kaitsnud. Väikese salgaga astusime välja, nüüd on meid polk.

Raskeid ja rõõmsaid päevi oleme läbi elanud. Raskeid päevi elame ka praegu. Olukord ei luba seda, et me koos oma aastapäeva pühitseksime. Kuid meil jääb ka tunne, et truult oma kohuseid isamaa eest täidame. Tuleb aeg, kus ka pühi pidada saame, seniks aga seisame raudmüürina isamaa päiril, igauht vihaselt hävitades, kes katset teeb meie kodumaale kallale tungida.

Soovin õnne vahvamate sõdurite aastapäeva puhul; soovin õnne edaspidiseis võitluisis.

Sabunud telefonogrammist hoovas uut vaimustust, uut jõudu meeste käsivartesse. Veel innukamalt haaras igauks oma relva ja võttis kurbule korduyalt pealetungivaid enamlasi. Nad tahtsid võitluse viia võiduka lõpuni — rahuni!

Polguülema tervitusele vastasid sõdurid liinilt omakorda järgmise telefonogrammiga:

Soovime õnne kui vahvamale löögiosale uude aastasse astumise puhul, mis vendade-skautide enesesalgamise ja nende vilunud juhtide tõttu sugugi kahvatum ei saa olema kui eelminev võitudest hiilgav aasta. Oma murdmata truuduses isamaa vastu oleme pannud võidurikka aluse algavale aastale, vaenlase peale-tunge tagasi lüües. Scouts-polgu liinil viibiv meeskond.

Aastapäevaks saabus õnnesoove ka ülemailt ja paljudelt teistelt. Need avaldati Polgu päevakäsus. Neist tuuakse siin üksikud.

Tervitan Scouts-polku aastapäeva puhul. Mineval aastal, kui vaenlane taganedes Ruhja all kõvasti vastu pani, tegi Scouts-polk oma esimese võitlemisproovi hiilgavalt läbi, mõnekümne mehega vaenlase kütipolku hävitades. Sealt võideldes edasi tungides on skaudid aasta läbi alaliselt vapralt võidelnud meie vaenlase vastu. Tahan loota, et ka edaspidi, kui tarvis on, skaudid vahvalt ja südikalt võitlema saavad. Praegusis raskeis võitlusis soovin skautidele edu ja head tervist.

Kindral Laidoner.

Vahvale polgule tema vahva ülemaga eesotsas soovime südamest õnne tema esimesel hällipäeval. Õigustatud uhkusega mäletame polgu teeneid meie kalli kodumaa kaitsmisel, millal meil au oli õlg öla kõrval võidelda. Elagu skaudid ühes oma vahva ülemaga!

Polkovnik Kubbo, Ainson.

Tervitan polku tema aastapäeva puhul. Olgu ka edaspidi polgul niisama hiilgavad võidud nagu nad seni. Rammu teie käevartele vaba Eesti kaitseks.

Al-polkovnik Parts.

Kitsarööpalised soomusrongid tervitavad Teid ja Scouts-polku, kui oma endisi vahvaid koosvõitlejaid, esimese polgu aastapäeva puhul. Soomusrongide vahvamate sõdurite hulgas jääb meile unustamatuks Scouts-leitnant Herbert Pinka.

Kapten Engmann.

Kaitsku vahvad skaudid ka edaspidi, nagu esimesel aastal, teras-müürina meie Vabariiki pealetungivate vaenlaste leegionide eest.

Tallinna Teataja.

Veel on Eestis mehi, kes tahavad kasvatada oma jõudu, karastades seda võitlustules. Täna, vahvad skaudid, tervitavad teid teie aastapäeva puhul

Sakala partisanid.

Tervitame Scouts-rügementi tema aastapäeval. Kõik kodumaa tänab teid kangelastöö eest. Soovime eestulevaks palju õnne ja jõudu ja hiilgavaid võite. Leiname ja mälestame kõige suurema austusega kõiki Teie lahkunud kaasvõitlejaid, kaasvendi, omi armsaid unustamata poegi, kes läinud aastal Teie keskel meie palavalt armastatud Eesti eest langesid.

Perekond Pinka ja Paulmeister.

Eesti Scouts-väeosa aastapäeval, 21. detsembril, tervitan Teid Eesti vapraimaid poegi ja soovin Scouts-polgule südamest õnne. Tõsise lugupidamisega ja austusega

Captain Henry C. Reissar, Eesti Scouts-väeosa asutaja.

Väeosa aastapäeval mälestati ka Väeosa ridadest võitlusis langenud kaasvõitlejaid, avaldades „Päevalehes“ leheküljesuuruses mälestuskuulutus kõiigi langenute ja haavadesse surnute nimed.

3. Viimased võitlused.

22.—28. detsembrini ei olnud vaenlase poolt märgata nimetamisväärset tegevust. Üksikud grupid käisid meie positsiooni ees vaid toime-
tamas luuret. Nendega tekkis ka kokkupõrkeid, mis aga igakord lõppesid enamlaste tagasilöömisega.

Töökompanii rms.
Jaan Viru.

Sel vaheajal, millal oli vaikne ja meestel olnuks võimalik puhata, levines Polgus plekiline soetõbi, mille tagajärjel palju mehi evakueeriti ambulantsi ja sealt edasi haiglasse. Nagu juba eespool tähendatud, oli Polgus esimene soetõppe haigestunu kapten Pinka, kes põdes rasket haigust väga kaua, olles suure palaviku tõttu päevade ja nädalate viisi meelemärkuseta. Alles hiljuti tähendas kolonel Pinka, et tema raske kõhuhaav, mis oli juba ükskord valus, olnud plekilise soetõbega võrreldes naljaasi.

Polgus levinud haiguse tõttu tulnuks saata seljataha ravimisele terve Polk, kuid Polgu asemele ei olnud liinile määrata uut väeosa. Nii pidi Polk edasi jääma liinile ja täitma oma ülesandeid vähenedu koosseisuga.

*

Rahuläbirääkimised olid lõppstaadiumi jõudnud ja arenenud Eestile kõigiti soodsais tingimuis. 24. detsembriks oli rahulepingu kava koostatud ja oodati delegatsioonide poolt allakirjutamist. Täiesti ootamatult esines aga Vene delegatsioon nõudmisega, et Eesti ei tohi 10 versta laiusel maaribal Narva jõe läänekaldal pidada sõjaväge ega ehitada kindlustusi. Ühtlasi anti ka mõista, et kui Eesti nende tingimustega ei nõustu, siis enamlased sunnivad seda tegema sõjalise jõuga. Loomulikult ei võtnud Eesti delegatsioon enamlaste tingimusi ka seekord vastu. Seepärast oodati nüüd enamlaste poolt nende tingimuste pealesurumist sõjalise tegevusega.

Oodatavate pealetungide vastuvõtmiseks ja tagasilöömiseks tehti meie väejuhatuse poolt korraldusi ja ettevalmistusi. Samal ajal arenesid suuremaulatuslikud ettevalmistused ka vaenlase poolt. Vaenlane tõi vahepeal, s. o. 22.—28. detsembrini, juure uusi väeosi ja tegi liinil väeosade ümberpaigutusi. Sellest õieti oli tingitud ka vaheaeg ägedais pealetungides. Saadud andmete kohaselt pidi liini ümberkorraldamine neil lõpule jõudma 24. detsembriks, kuid tegelikult jõudsid nad rinde kavakohaselt ümber korraldada 27. detsembriks. Järgmisel päeval algas ka kohe operatsiooni läbiviimine — jõuga murda meie kaitsevall ja meid sundida vastu võtma enamlaste poolt ettedikteeritud rahutingimusi.

28., 29. ja 30. detsembril arenes vaenlase poolt tugev pealetung ka rinde põhjalõigis, kuid loodetav edu jäi ikkagi saavutamata. Seega tuli neil loobuda ka 24. detsembril esitatud rahulepingu tingimusest.

*

Pärast rinde ümberkorraldamist ja liinile uute jõudude juuretoomist alustas vaenlane aktiivsemat tegevust. Eriti tugevasti surus ta peale Narva rinde keskosale, kuid tagajärgi ei saavutanud ta sealgi.

Õöl vastu 28. detsembrit ilmusid rinde põhjalõigis Polgu positsiooni ette vaenlase suurendatud luureosad, kelledega algas püssi- ja kuulipildujatule vahetus, mis lõppes vaenlase taganemisega. Kell 11.30 avas vaen-

Grupp Polgu allohvitsere.

Pildistatud 1920. a.

lane kõigist rinde põhjalõigu vastu teotsevaist patareidest marulise suurtükitule Feodorovka küla ja selle eelsete kaevikute pihta. Tuli oli kõigiti äge, kuid meie õnneks mitte tabav. Varsti kanti tuli üle mujale meie positsioonile. Vaid mõni üksik patarei tulistas vahetevahel ka skautide positsiooni.

Kell 15.00 ilmus Feodorovka küla vastasolevast metsast nähtavale tihedaid vaenlase ahelikke, kes hakkasid kallale tungima meie positsioonile. Skautide tugeva kuulipilduja- ja püssitulega, mida omakorda täiendas ka meie suurtükivägi oma tulega, löödi vaenlase ahelikud kella 16.00-ks tagasi. Pärast seda kostis veel vaid vaenlase patarei üksikuid pauke ja mürskude lõhkemisi kusagil eemal kaevikuist. Ööseks vaikus ka suurtükituli.

29. detsembril oli vaenlase poolt peajasjalikult suurtükiväe tegevus, kus hommikul kell 08.00 hakkasid Kuravitsõs asuvad patareid tulistama Feodorovka küla eelseid kaevikuid. Ka seekord ei olnud suurtükituli tabav. Pärast suurtükitule vaikimist ilmus metsaservas nähtavale ka üksikuid vaenlase gruppe, kelledega algas harv püssi- ja kuulipildujatule vahetus, mis väikeste vaheaegade järele kestis öhtuni. Päeva jooksul sai haavata kaks skauti.

Päeval käis Feodorovkas varus asuv 2. rood positsiooni kindlustustöödel.

30. detsembril oli vaenlase tegevus juba elavam. Päevane tegevus algas jällegi ettevalmistava suurtükitulega. Kell 09.30 alustasid vaenlase Kuravitsõ patareid meie positsiooni tulistamist. Kella 10.00 ajal ilmus metsast lagedale ka vaenlase ahelik, kes tugeva tule toetusel alustas kallal-

tungi. Meie kuulipildujad ja püssid pandi jälle kord maruliselt ragisema. Vaenlase ahelik varises kokku juba enne, kui ta jõudis meie tõkkesse piirkonda. Suurte kaotustega taganes vaenlane metsa, kust ta päeva jooksul enam ei ilmunud nähtavale. Ka vaikus vaenlase suurtükituli kella 13.30 ajal, s. o. pärast seda, kui üks meie raskepatareid avas oma tule Kuravitsõ patareide pihta. Päeva jooksul sai haavata kaks skauti.

A. komp. rms. Alfred Kolvik
VR II/3.

Enamlaste tegevuse nõrgestamiseks, mis Narva rinde keskosa vastu oli eriti aktiivne, oli Ülemjuhatajal valminud teatav operatiivplaan. Ja nagu pärast ülla-

tuslikult selgus, oli rinde juhatuse poolt ülemjuhataja operatiivplaani täideviijaks määratud Scouts-Polk. Terve ettevalmistus teostati aga niivõrd salajaselt, et skaudid ei saanud sellest midagi teada. Polgu uude operatsioonisuunda ümberpaigutamine ja koondamine seati ühendusse puhkusega. Seega oli meestel teada vaid see, et nad saavad puhkusele, mida oli igatsetud juba ammu. Mis pidi järgnema puhkusele, sellest ei teadnud keegi midagi ette aimata. See ei huvitanudki mehi. Peaasi oli aga puhkus, et saada natukesekski ajaks kaugemale kaevikuist ja lahingumürast, tulgu pärast seda täita ükskõik kui raskeid ülesandeid. Neist ei põrganud skaudid kunagi kõrvale.

Puhkuse ettekäändel algas Polgu üksuste koondamine Narva 29. detsembril. Roodude kaupa võtsid 4. polgu roodud skautide positsiooni üle, asudes sinna skautide asemele.

Esimesena vahetati liinilt ära Polgu 1. rood 29. detsembril 4. polgu 10. roodu poolt. Pärast liini üleandmist saadeti 1. rood puhkusele Narva Siverski kasarmuisse. Samal päeval asusid aga teised roodud endisel positsioonil ja löid tagasi vaenlase kallaletungi. Nagu harilikult, käis 2. rood positsiooni kindlustustöödel.

30. detsembri võitluse tegid kaasa veel 3. ja 4. rood. Pärast enamlaste pealetungi tagasilöömist vahetati liinilt ühe 4. polgu roodu poolt ka 3. rood, kes sellejärele asus Narva Siverski kasarmusse.

Viimaseina vahetati liinilt 2. ja 4. rood 31. detsembril kella 04.00 ajal. Selle järele alustasid roodud teekonda Narva, kuhu oli koondunud juba suurem osa Polgu üksusi. Päeva jooksul toodi Narva-Jõesuust üle ka viimased sealolnud üksused ja Polgu staap. Seega oli 31. detsembri õhtuks terve polk koondatud Narva, kus ta peamiselt asus Siverski kasarmuis. Uue aasta võttis Polk vastu puhkusel asudes heas meeleolus ja parimate ennustustega. Saabus ka uueaasta õnnesoove. Kõigiti head tuju rikkus ainult Polgust ülekäinud taud, mille küüsi oli sattunud lugupeetud ülemaga eesotsas ka palju teisi skaute.

4. Kokkuvõte.

Novembri lõpus, kui olukord Narva rinde põhjalõigus kujnes kardetavaks, saadeti Vaivarast ülemjuhataja varust Scouts-Pataljon Narva-Jõesuhu I diviisi varru. Sealt saadeti Pataljoni roodud lii-

B komp. rms. Alfred Saul.

nile 4. polgu abistamiseks ja varru liinile lähemaisse küladesse. Seega paigutati Pataljoni roodud väga laiali, mis raskendas toitlustamist ja varustamist. Pataljoniülema vastava ettekande põhjal vabastati Pataljoni üksused teiste väeosade käsutusest ja Pataljonile anti rinde põhjalõigus iseseisev kaitseelõik Feodorovka küla rajooni 13. detsembrist alates.

Rööbiti Pataljoni lahingtegevusega arenes Narva-Jõesuus Scouts-Polgu formeerimine. Formeeriti 5., 6. ja 7. rood ning muusikakomando. Polgu formeerimine seisis vahepeal meeste ja ohvitseride puudusel. Täie hooga jätkati tööd 1920. a. jaanuaris.

Rinde põhjalõigus osutus Feodorovka küla tähtsaimaks punaväe pealetungi märgiks. Sellest tingituna oli selles rajoonis kaitse asuvail skautidel seal ägedaid lahinguid. Ka viibisid nad alati punaste suurtükkitule all, kuid õnneks ei olnud punaväe suurtükkituli kuigi täpne — tabas rohkem tühja maaala. Ägedaim punaste pealetung oli 17. detsembril õhtul, mis aga tagasi löödi punaste suurte kaotustega.

Kaitse asudes kindlustasid skaudid lahingu vaheaegadel ja öösiti positsiooni. Ilma kindlustustöödeta ei olnud kaitsetegevus seal üldse mõeldav. Tegevuse lõpupoole kujunes positsioon juba täielikuks.

Detsembril lõpupoole tabas skaute ka plekiline soetõbi. Palju mehi haigestus. Sellest hoolimata täitis aga Polk oma ülesande, kuni ta 31. detsembril koondati Narva Siverski kasarmuusse.

Narva kaitseoperatsioonis tuli meestel läbi elada väga palju füüsilisi pingutusi, kuid sellest hoolimata täitsid mehed oma ülesande hiilgavalt.

Vaherahu eelmäng.

Pärast enamlaste raskete rahutingimuste esitamist ja Eesti delegatsiooni eitavat vastust katsusid enamlased oma tingimusi peale suruda jõuga, kuid nad eksisid sellega rängasti. Mitte eestlased ei olnud need, kes langesid massiliselt, kellest jäid järele vaid riismed, vaid need olid just enamlased. Lõppperioodi kolm viimast päeva — 28., 29. ja 30. detsember — andsid küllalt selge pildi, et eestlaste jonn ei murra ka jõuga. Sellisele veendumusele jõudis lõpuks ka Vene punaväe 7. armee ülem, kes pärast korduvaid ja asjatuid pealetunge esitas rindejuhatajale ettekande, et temal „*polkudest vaid viletsad riismed on järele jäänud*“, puudus olevat suurtükkidest ning mürskudest, ei suutvat enam pealetunge jätkata ega kaitse korral pidada isegi valveteenistust.

30. detsembril õhtul punaväe 7. armee ülemalt rindejuhatajale saadetud ettekandes tähendati:

Visad kallaletungimised Salale ja Marienhofile ei annud tagajärgi, mis pärast otsustasin vapustatud väeosad vaenlase pommi-

ja miinipildujate tule alt välja viia. Operatsiooni nurjumise peapõhjuseks loen raskete kahurite vähesust, mürskude nappust ja kergete kahurite läbikulumist, mispärast ei olnud võimalik purustada vaenlase blindaaže, kuuli-, pommi- ja miinipildujate pesi ega tarviliselt hävitada traattõkkeid.

Täna üksi on rivist välja läinud 7 kerget ja üks 42-liiniline suurtükk. Teistel suurtükkidel jookseb kompressoreist õli, mispärast suurtükivägi ka ei anna küllaldast toetust ilma remondita.

Jalavägi, kes alul energiliselt peale tungis, on ajajooksul täiesti kokku varisenud.

Vasakpoolne neljapolguline löögigrupp liikus esialgu küll ilma vastupanu leidmata edasi, kuid jõudes raudteeni, sattus ta vaenlase tugikuule, mida kaitsesid soomusrongid. Ta ei jõudnud põhjapoolsele metsaservale välja tungida. Ilma suurtükiväe toetusega oli edasiliikumine võimatu.

Kuigi veel pealetungimist kangekaelselt jätkata Annenskaja —Dubrovka—Sala küla rindel, ei läheks siiski korda edu saavutada, sest polkudest on ainult viletsad riismed järele jäänud ja juhtumil, kui tuleks asuda kaitssele, ei suudaks meie väeosad isegi valveteenistust pidada.

Tänasest jutuaajamisest 15. armee ülemaga sain malje, et ka temal ei ole enam usku kaitsesse. Seepärast tuleks eeskätt kaitssele asuda ja kokkuvarisenud väeosad korda seada. Pealetungi jätkamine praeguses seisukorras ei anna tagajürgi.

See ettekanne oli küllalt mõjuvaks tõestuseks eestlaste visast vastupanust ja viis punaväe kõrgemad juhid ükskordki veendumusele, et aeg oluaks juba varemini selle üle järele mõelda. Sellele ettekandele järgnes muutus Vene delegatsiooni nõudmistes. 31. detsembril 1919. a. kirjutati Tartus alla Eesti-Vene vaherahu lepingule Eesti soovidele vastvõltingimusil.

Vaherahu leping hakkas maksma 3. jaanuaril 1920. a. kell 10.30 ja ta kestvus oli ette nähtud 7 päeva, s. o. 10. jaanuarini kella 10.30-ni. Seejuures oli lepinguosalistele jäetud võimalus pärast nimetatud tähtaja lõppu jätkata sõjategevust, sellest vastaspoolele 24 tundi ette teatades. Kui ei tule ülesütlemist kummagi poole poolt, siis kestab vaherahu automaatselt edasi.

Kogu sõjategevuse vaheajaks jäid poolte väed oma endistele kohtadele, ega tohtinud liinil ega seljataguses teostada mingisuguseid väggede vedusid, koondamisi ega ümbergrupeerimisi. Kahe vastaspoolevaheline maaala tunnistati neutraalseks, kuhu ei tohtinud tungida üks ega teine lepinguosaline.

Grupp Polgu allohvitsere.

Pildistatud 1920. a. vitada Ülemjuhataja reserve.

Eelmise põhjal võib ka oletada, miks Scouts-Polk koondati Narva ja sealt polgu II pataljon 2. jaanuari hommikul saadeti liinile Komarovka—Karlova rajooni. Võibolla oli seal teisigi kaalutlusi, mis näibki olevat kaunis tõenäoline, kui arvestada vaheahu lepingu 3. punkti, millega oli keelatud igasugune vägede vedu ja ümberpaigutamine vaheahu kestes. Oletavasti taheti skaute saata liinile veel enne lepingu jõusseastumist selleks, et kui pärast vaheahu lõppu enamlased uuesti sõjategevust alustavad, siis kohe väeosa oleks vastulöögi andmiseks valmis ja kõigiti ettevalmistatud.

Pärast 30. detsembrit ei avaldanud enamlased Narvarindel nimetamisväärset tegevust. Nende olukord oli väga halvaks muutunud. Mitte üksinda see, et punaväe polgud eesti kaitseliini vastu puruks jooksid ja kuni 40% meestest kaotasid ning et mehed olid halvasti varustatud ja toidetud, vaid meeste meeleolugi oli muutunud revolutsiooniliseks oma juhtide vastu asjatult ja korduvalt meeste tapalavale saatmise pärast.

40% kaotus ei olnud vahest siiski enamlastele nii mõjuvaks põhjuseks, kui just meeste moraalne lagunemine. Uusi väeosi suurel Venemaal kindlasti jätkus, vahest isegi toitu ja varustust. Narvarindel oli neil detsembri lõpuks koondatud juba isegi 30.000—33.000 tääki meie 12.500 täägi vastu. Kuid kõik see ei aidanud midagi. See oli vaid relvastatud mass, kes ei tahtnud sõdida. Ega muidu ole ka seletatavad kokaiiniga uimastatud väeosade pealetungile saatmised seljatagant kuulipildujatega ähvardades või massilised vastuhakkamised, mis harilikult lõppesid osa meeste teiste hirmuks mahalaskmisega.

Siin ei saa mööduda ka ühest asjaolust, millega võrreldes punaväelased osutusid jõuetuks: see oli Eesti sõdurite suur moraalne üleolek.

D komp. skaute v-allohv. *Suurkask*, kpr. *Haavamaa* ja rms. *Tamberg*.

Narva all löödi Vabadussõja ägedamaid lahinguid, kuid imekombel tõusis meie sõdurite meeleolu neis raskeis lahinguis. See peaks olema ka arusaadav ja seletatav, kui veidi rohkem süveneda olukorda. Eesti sõdur kaitses nüüd oma isamaad, ta oli isamaa piiril ega tahtnud sealt taganeda sammugi. Sõdur sai aru kaitse tarvilikkusest ja ta võitles masside vastu üliinimlikkude pingutustega. Sõdur ei olnud nüüd enam võitluses kaugel Pihkva taga või Petrogradi eel, kus tema lihtne mõistus igakord ei tajunud operatsiooni vajadust, vaid ta kaitses oma isamaad selle piiril. Kahtlemata ei aita üksi juhtide ideaalsed operatiivkavad ega kõvad käsud, ei aita ka arvuline üleolek, vaid lahingus jääb peamiseks võidu määrajaks ikkagi sõduri võitlustahe. Selle puudust ei olnud Eesti sõdureil Narva kaitselahinguis. Sellega ongi seletatavad enamlaste masside purustamised, meie püsijäämine riigi piirile.

Neid meie sõdurite üliinimlikke pingutusi Narva kaitselahinguis peab hindama kui moraalset vundamenti, millele Eesti delegatsiooni liikmed rahuläbirääkimisel rajasid oma järeleandmatuse Vene delegaatide nõudmiste vastu. Need sõdurite üliinimlikud pingutused löid selle nägematu vundamenti, millele ehitati Eestile soodus Eesti-Vene rahuleping!

Skautide võitutahe oli samuti väga kindel, kuid viimased pingutused olid need siiski nagu kõigil teistelgi liinilviibivail sõdureil. Vaim oli alati võitluseks valmis, ainult inimese lihalik ihu ei suutnud siiski harjuda selle raske olukorraga, see tahtis vägisi nõrkeda.

... Raudsed pidid olema närvid! Ometi andsid nad pikapeale järele — inimesed väsisid, värsket abi ei olnud kusagilt loota! Näpistas külm ja kippus kallale tüüfus. Vastupanu muutus järjest raskemaks. Rinde juhatas tuli otsusele, et nii edasi minna ei või! Tuleb otsida abinõusid punaste aktiivsuse nõrgendamiseks. Selleks võis olla ainult meiepoolne pealetung. Töötati siis ka välja kava, et mõni väeosa peab minema Pljussa silla ja Karlova vahelt läbi soo ja metsa (punased ei pidanud seda maaala küllalt

Lahingpilte Narva rindelt.

Lahingpilte Narva rindelt.

Lahingpilte Narva rindelt.

valve all) punaseile seljataha ja ootamata löögiga nende read segi paiskama nädalaiks.

Kes teostab selle raske operatsiooni edukalt?

Selleks valiti skaudid. 31. detsembriks koondati nad Narva, et pärast lühikest ettevalmistust minna kardetavale teekonnale. Raske teekond! Kuid ta pidi päästma võib-olla kokkuvarisemisest. Mehed olid sellest teadlikud, mis seisab ees. Oli ju ainult kaks võimalust — kas õnnestub operatsioon ja meie rinne vabaneb mõneks ajaks kestvaist punaste rünnakuist, või... tuleb jätta kondid sohu või wangipõlve!

Ei ühte ega teist — 3. jaanuaril, just enne operatsiooni algust, algas vaerahu!

Sääraselt annab Joh. Animägi edasi muljeid viimaseist pingutusist Narva all.

Vaerahu.

28. detsembril alanud punaväe uued ägedad pealetungid, mis olid uuesti alustatud meie vastupanu murdmiseks, arenesid küll suurema eduta, kuid siiski tuli meil nende pealetungide tagasipaiskamiseks välja panna viimane jõud. Raske oli ennustada lõppu.

Alatine liinilviibimine ja võitluseks valmisolek, alatine äge võitlus ja positsiooni kindlustuste parandamine ja täiendamine vaheaegadel — see oli juba kestnud nädalaid. Sõdurid olid sellest rahmeldamisest väsinud. Mis neid veel püsti hoidis, see oli hea tahe, ennastsalgav võiduind, mis maalis vaimusilme ette sellele võitlusele järgneva rahu ning seega surmas

üleskerkivad väsimuse- ja tüdimusetunnused. Kuid inimene jääb ikkagi inimeseks kõigi oma nõrkade omadustega. Ja mida ei saa ühestki inimesest välja kasvatada, see on väsimus. Vahe on vaid tahtes ja vastupidavuse kestvuses.

Narva kaitseoperatsioon hakkas oma ägedusega väheseile eesti jõududele üle jõu käima. Liinil tehti viimaseid üliinimlikke pingutusi kindla meeoleolu säilitamiseks ja meeste füüsilisest kokkuvarisemisest hoidmiseks.

Väeosa 10. aastapäevaks sõjaaegseilt skautidelt kingitud mälestuse.

Meestele pidi liinil, ükskõik millisel teel, võimaldama osalistki puhkust väljaspool kaevikuid. Kaitsega ei saadud aga seda kätte, seal oli algatus kogu aja enamlaste käes. Oli vaja asja pöörda vastupidiseks — võtta algatus enda kätte, sundida enamlased tähelepanu pöörama nende poolt vähem kaitstud maaalale Pjata jõe ja Narva—Jamburgi raudtee vahel, kust kavatseti anda vastulöök korratuste sünnitamiseks seljataguses, et halvata nende tegevust.

Selle ülesande teostajaks määrati Scouts-Polk, hakates teda koondama Narva. Koondamine viidi läbi puhkuse ettekäändel, et meie väejuhatuse kavatus kuidagi ei pääseks avalikkusse.

Vaevalt jõuti Polgu üksuste koondamisega lõpule, kui olukord juba sootuks muutus.

Narva koondamise järele algasid kohe ettevalmistused uue salajase ülesande täitmiseks. Vastulöögi suunas toimetati 2. jaanuaril Polgu ülema k.t. ja kõikide pataljoniülemate poolt ühine täpne maastiku ja teede luure. 2. jaanuaril 1920. a. saadeti Narvast Polgu II pataljon leitnant Lüüsi juhatusel liinile ja paigutati Karlova—Komarovka rajooni.

Pataljoni sinna paigutamiseks olid muidugi nüüd teised kaalutlused, milliseid mainitud juba eespool.

Ülejäänud polgu üksused jäid Narva Siverski kasarmuisesse, kus arenes Polgu formeerimine.

Teade vahevalu allakirjutamisest ja maksimahakkamisest võeti vastu suurima rahuldustundega. Saabunud oli nüüd see ammuoodatud puhkus. See oli kindlustatud vähemalt 10. jaanuari kella 10.30-ni. Ja mis rõõmutas sõdurit nüüd veel rohkem kui teadmised, et saabunud puhkus oli tingitud nende üliinimlikest pingutusist, nende visast vastupanust, mille vastu jooksid puruks punaväe diviisid.

Parimate lootustega vaadati tulevikku. Lootused ei petnud. Vahevalu kestis automaatselt, sest ülesütlemist ei tulnud kummagi poole poolt. Nii kestis vahevalu kuni 2. veebruarini, millal Tartus kirjutati alla Eesti—Nõukogude Vene rahulepingule.

Raskeile võitlusile järgnes rahu, järgnes riiklik iseseisvus. Aastasadu eestlase salajasimas südamesopis varjatud igatsus oli teostunud — Eesti sai iseseisvaks, eestlane sai vabaks!

Pärast Vabadussõda lahkus suurem osa skaute kaitseväe teenistusest, et siirduda oma igapäevase töö juure eraellu.

Aastate kestel pidi Scouts-Rügement, nagu enamik meie vabadesõjaaegseid väeosi, läbi tegema nii mitmedki ümbermoodustamised. Üleminekuga sõjaväe sõjaaegselt koosseisult rahuaegsele koosseisule tuli paratamatult vähendada iseseisvaid üksusi.

Esiolgu moodustati Rügemendist üks pataljon. 1921. a. jaanuaris moodustati aga Soomusrongide diviisi koosseisu kuuluvaist väeosadest — Kuperjanovi part. pataljonist, Kalevi Malevast ja Scouts-Pataljonist — üks kahepataljoniline polk, nimetusega 6. jalaväepolk. Scouts-Pataljonist moodustati kaks roodu, millest üks kuulus Kuperjanovi pataljoni ja teine Kalevi Maleva pataljoni koosseisu. Hilisemad ümbermoodustamised viisid ka need kaks Scouts-roodu teineteisest lahku. Üks rood ühes Kalevi Maleva pataljoniga sattus Tallinna ja teine rood Kuperjanovi part. pataljoniga Tartu.

Pärast mitmeid ümbermoodustamisi ähvardas skautide nimi kaitseväe üksuste perest hoopis kaduda. Sõjaaegsele skautidele oluks see raskeks hoobiks.

Scouts-Rügemendi sõjaaegsete juhtide poolt astunud otstarbekohaste ja mõjuvate sammude tagajärjeks oli see, et Kaitseministri käskkirjaga 24. jaanuarist 1924. a. nimetati 10. jalaväerügemendi II pataljon ümber Scouts-pataljoniks. Hilisemate ümberkorraldustega formeeriti lõpuks

nimetatud 10. jalaväerügemendi Scouts-pataljonist 1. oktoobrist 1928. a. Scouts Üksik Jalaväe Pataljon, asukohaga Haapsalus. Vastavate ruumide puudumise pärast Haapsalus asus Pataljon Tallinnas kuni 1932. a. sügiseni, millal asus oma uude kodusse Uuemõisa.

1928. aasta 21. detsembril pühitses Scouts Üksik Jalaväe Pataljon oma 10. aastapäeva, missuguse sündmuse puhul Eesti skautlike organisatsioonide poolt annetati Pataljonile lipp. Sellest tähtsast sündmusest võttis rohkearvuliselt osa ka sõjaaegseid skaute ühes endiste juhtidega. Sõjaaegsed skaudid kinkisid omaltpoolt Pataljonile mälestusesemena raskele marmorblokile kinnitatud scouts-märgi, millest laialijooksvaile kuldkiirtele on märgitud väeosa tähtsamate lahingute nimetused. Samuti anti Pataljonile üle nägusate kaante vahele paigutatult scouts truuduse-vande teksti originaal ja muid ajalooliselt tähtsaid dokumente.

Tihedama kontakti loomiseks rahuaegse Scouts-Pataljoni ja seltskonnaga ning sõprussidemete säilitamiseks sõjaaegsete skautide vahel moodustasid viimased oma endiste juhtide algatusel 1934. a. alul seltsi „Scouts-Rügemendi“, kelle senisest tegevusest võiks märkida järgmisi üritusi: 1) 5. ja 6. jaanuaril 1935. a. mälestustahvli asetamine Viljandi lossi seinale, s. o. majale, kust esimesed skaudid väljusid lahingusse. Nimetatud toimingust võttis osa Kaitsevägede Ülemjuhataja kindral Laidoner ja arvukas pere sõja- ning rahuaegseid skaute; 2) käesoleva ajaloo väljaandmine. Viimast tööd on võimalik olnud sooritada tänu peaaesjalikult Scouts Üksik Jalaväe Pataljonile ja Viljandi seltskonna abile.

Lõppsõna.

3. jaanuarist 1919. kuni 3. jaanuarini 1920 — täpselt aasta veriseid ja vahetpidamata võitlusi Riigi ja rahva iseisvuse eest!

Alates oma sõjaretke Viljandi alt, läbistasid skaudid vahetpidamata võitlusega Põhja-Lätimaa, Võru- ja Petserimaa ja tungisid sügavalt Venemaa sisse kuni Porhovi ja Ostrovini. Pärast lühikest puhkust jätkus sõjakäik Virurindel, viies skaute uuesti kaugele Venemaa sisse — Krasnaja Gorkani.

Vabadussõja lõppakordide kõlamilisel Narva all ei puudu skaudidki, vaid nad löövad tagasi vaenlase marulised katsed vallutada Narvat. Veel vahepeal eelõhtul valmistuvad nad suureks vastupealetungiks Jamburgi suunas, kuid vahepeal allakirjutamise tõttu jääb see teostamata.

Väikese salgana algasid skaudid 3. jaanuaril 1919 Viljandist tegevust. Raske ja vähe lootusi äratav oli siis olukord meie kodumaal. Kuid armastus isamaa vastu ja usk paremasse tulevikku tiivustas selle väikese salga tegevust. Enamasti sõjakogemusita noorureina läks see salgakene

Lipu üleandmine Scouts-Pataljonile 21. 12. 1928. a. Tallinnas Vabadusplatsil.

Käesoleva raamatu käsikiri „filtris“

Vasakult: hra *E. Kigaste* (end. *Ruubel*), ohv. aset. *N. Animägi*, kapten *A. Uiho*, kapten *H. Hirvelaan* (end. *Ingermann*), kol-ltn. *H. Freiberg*, kolonel *F. Pinka*, hra *J. Animägi*, major *A. Lüüs* ja leitnant *A. Vöting*.

võitluse, et aasta pärast sealt tagasi tulla iseseisva väeosana ja küpsede meestena, kellel teadmine rinnus, et nad täitnud ajaloolise ülesande ja kohustuse oma rahva ja kodumaa vastu. Väikesest salgast oli kujunenud võimas, traditsioonidega löögiüksus.

Suur aktiivsus, alluva usaldus juhi vastu ja juhi usaldus alluva vastu, püsivus ja kohusetunne ülesannete täitmisel, olid need põhimõtted, millede järgi talitasid skaudid lahingus.

Lahingukogemuste omandades tõusis ka skautide usk oma võimeisse. Ei olnud selliseid olukordi — eriti sõjalõpppäevil, millised võinuksid kõigutada skautide usku nende edukasse lahendamisse.

Tänutundega tuletavad skaudid meele kõiki nende juhtide heatahtlikku suhtumist neisse, kelle alluvuses neil tuli võidelda. Erilise lugupidamisega meenutavad nad Ülemjuhatajat kindral Laidoneri ja tema otsustavaid samme juulikuus 1919, millega skaute aidati üle sisemisest kriisist, mis tekkinud neist erilist olukorrist milles väeosa formeeriti.

Sõbraliku kaasvõitleja tundega tuletavad nad meele ka kõiki neid väeosi ja üksusi, kelledega neil tuli koos võidelda mitmeil rindeil. Unustamata on neil võitlused löödud koos abivalmis taanlastega, soomlastega ja rootslastega.

Skaudid meenutavad tänutundega kõiki neid kodanikke, kelle juures nad sõjamõllus leidnud peavarju, kes neile pühade ajal läkitanud armsaid kingitusi, kõiki neid, kes nende sõjategevust kergendanud küll küüdi-meestena, küll teejuhtidena.

Kuigi tegelik elu ja sõda viis rindel võitlejad skaudid eemale oma formeerijast H. C. Reissar'est, mõistavad nad seda õilsat algatust — pakkuda oma abi Riigile kõige raskemal hetkil.

Sõjamehelikus tardumuses seisatavad sõjast tagasitulnud skaudid oma kangelaslikult langenud lahingvendade — skautide ees.

Lehtnant *Aarne Vöting*.
Käesoleva raamatu koostaja.

Lisad.

1. Scouts-väeosa ohvitseride nimistu.

a) Liinilviibiva Väeosa rivi- ja majandusjuhid:

Jrk. nr.	Väeossa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Märkmeid teenistuskäigust	Väeosast lahkumise aeg
1	17. 12. 18.	Al-leitn. Urm, Elmar	17. 12. 18. Väeosa adjutantiks. — 13. 02. 19. E kompüüks. — 10. 04. 19. üle viidud tagavara-pataljoni ja sealt lahkunud ning nimest. kust.	20. 05. 19.
2	18. 12. 18.	St.-kaptin Pinka, Friedrich	19. 12. 18. kompanii kaptiniks ja ülemformeerija ohvitseriks. — 30. 01. 19. I patüüks. — 09. 12. 19. Rügemendi ülemaks.	
3	18. 12. 18.	Leitnant Pinka, Herbert	19. 12. 18. I rühma ülemaks. — 30. 01. 19. A kompüüks. — Suri haavadesse ja kust. nimest.	28. 02. 19.
4	18. 12. 18.	Lipnik Allik, Anton	19. 12. 18. II rühma ülemaks. — 18.02. 19. haavatuna haig-lasse. — Pärast tervenemist tagavarapat. — 18. 06. 19. töökompüüks. — 19. 07. 19. Rügemendi haigla majüüks. — Valga linna ja maak. koman-dandi abiks määramise puhul kust. nimest.	
5	18. 12. 18.	Lipnik Paulmeister, Johannes	19. 12. 18. Väeosa klp. k-do ülemaks. — 30. 01. 19. B kompüüks. — Langes lahingus ja kust. nimestikust.	23. 08. 19.
6	29. 12. 18.	Junkur Ingermann, Hans	29. 12. 18. sõjariistadeladu üle-maks. — 21. 01. 19. ülendatud II leitn. k. t. ja määratud A komp. II rühmüüks. — 25. 02. 19. D komp. nooremohv. — 22. 06. 19. D kompüüks. — 10. 12. 19. 7. kompüüks.	
7	04. 01. 19.	Leitnant Freiberg, Herbert	04. 01. 19. A komp. III rühm-üüks. — 25. 02. 19. Rügemendi operatiiv-adjutantiks, — 25. 03. 19. ühtlasi pataljoni ülema abiks. — 28. 07. 19. patüüks. — Pärast seda patüüks. abi, patüüks. k. t., rügüüks. abi ja rügüüks. k. t.	06. 04. 19.

Jrk. nr.	Väeossa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Märkmeid teenistuskäigust	Väeosast lahkumise aeg
8	21. 01. 19.	Junkur Lasimer, Leonhard	21. 01. 19. A komp. IV rühm- üliks. — 30. 01. 19. B komp. nooremohv. — 17. 05. 19. A komp. nooremohv. — 18. 05. 19. E komp. nooremohv. — 09. 12. 19. 1. komp. vanemohv.	
9	24. 01. 19.	Lipnik Krudenbrunn, Karl	24. 01. 19. A komp. vanemohv. — 15. 05. 19. D komp. noorem- ohv. — 06. 06. 19. D kompül. — 22. 06. 19. D komp. vanem- ohv. — 06. 09. 19. Klp. k-do ülemaks. — Pärastpoole va- helduvalt klp. k-do vanemohv. ja klp. kompanii ülem.	
10	12. 02. 19.	Lipnik Jakobson, Herbert	12. 02. 19. D kompüliks. — 02. 04. 19. D komp. noorem- ohv. — 15. 04. 19. tagavara- pat. juures. — 06. 06. 19. töö- kompüli k. t. ja 18. 06. 19. G komp. nooremohv. — Taga- varapat. üleviimise puhul kust. nimest.	18. 06. 19.
11	12. 02. 19.	Leitnant Martinson, Leopold	12. 02. 19. A komp. noorem- ohv. — 25. 02. 19. A komp. vanemohv. — 01. 03. 19. A kompüliks. — 09. 12. 19. I pat- üliks.	
12	13. 02. 19.	Lipnik Zupsmann, Voldemar	13. 02. 19. D komp. vanemohv. — 02. 04. 19. D kompüliks. — 22. 06. 19. E kompüliks. — 09. 12. 19. III patüliks.	
13	13. 02. 19.	Leitnant Rehe, Jakob	13. 02. 19. B komp. vanemoh- vitseriks. — Langes lahingus ja kust. nimest.	06. 04. 19.
14	14. 02. 19.	Lipnik Tiltinis- Lavzevitš, August	14. 02. 19. E komp. nooremohv. — 08.—09. 04. 19. B kompül. 09. 04. saadud haava taga- järjel haiglas ja nimest. kust. 09. 06. 19. — Tuli Väeossa ta- gasi 25. 11. 19 ja määrati side- k-do ülemaks.	
15	16. 02. 19.	Lipnik Uiho, Aleksander	16. 02. 19. E komp. nooremohv. 25. 02. 19. E komp. vanemohv. — 01. 08. 19. töökompanii üle- maks.	
16	07. 03. 19.	Dr. Park, Kristjan	Väeosa vanemarst.	

Jrk. nr.	Väeossa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Märkmeid teenistuskäigust	Väeosast lahkumise aeg
17	13. 03. 19.	Junkur Sauga, Ernst	13. 03. 19. A komp. nooremohv. — 16. 03. 19. A komp. ülema k. t. — 22. 03. 19. A komp. nooremohv. — 03. 06. 19. — 09. 07. 19. B kompüli k. t. Pärast seda B komp. nooremohv. — 09. 12. 19. 5. komp. vanemohv.	
18	18. 03. 19.	Lipnik Lütüs, Adolf	18. 03. 19. A komp. nooremohv. — 01. 04. 19. A kompüli k. t. — 11. 04. 19. I patüli k. t. — 24. 05. 19. haavatuna haiglas. — 08. 09. 19. klp. kompüliks. — 09. 12. 19. II patüliks.	
19	18. 03. 19.	Lipnik Kane, Leonid	22. 03. 19. A kompüli k. t. — 31. 03. 19. haavatuna haiglas. Ohvitseride reservi üleviimise puhul nimest. kust.	01. 07. 19.
20	18. 03. 19.	Lipnik Raudsepp, Rudolf	21. 03. 19. B komp. nooremohv. — 08. 04. 19. A komp. nooremohv. — 28. 06. 19. Pataljoni adjutandi k.t. — 15. 08. 19. Pat. adjutandiks. — 09. 12. 19. Rügemendi adjutandiks.	
21	27. 03. 19.	Junkur Suolahti, Paul	27. 03. 19. B komp. nooremohv. — 08. — 27. 04. 19. B kompüli k.t. — Väeosast lahkunud	01. 06. 19.
22	27. 03. 19.	Junkur Säila, Kaarlo	27. 03. 19. D komp. nooremohv. — 13. 04. 19. kuulipildujate instruktorigiks. — Lahkus Väeosast 08. 05. 19. — Ilmus tagasi 01. 08. 19. ja määrati klp. komp. nooremohv. — 09. 12. 19. klp. komp. vanemohv.	
23	27. 03. 19.	Junkur Eskola, Martin	27. 03. 19. tagavara rühmas. — 02. 04. 19. E komp. nooremohv. — Lahkus Väeosast 24. 05. 19. — Ilmus tagasi 01. 08. 19. ja määrati E komp. nooremohv.	
24	08. 04. 19.	Junkur Mertonen, August	08. 04. 19. D komp. nooremohv. — 27. 06. 19. D kompüli k.t. — 02. 07. 19. D komp. nooremohv. — 23. 07. 19. E komp. nooremohv. — Ülendati ohv. aset. 09. 07. 19.	
25	10. 04. 19.	Lipnik Kippus, Johannes	10. 04. 19. E kompül k.t. — 06. 06. 19. E komp. nooremohv. — 18. 08. 19. Klp. k-do formerijaks. — Langes lahingus ja kust. nimestikust	19. 08. 19.
26	19. 04. 19.	Asearst Vigodsky, Kopel	Väeosa nooremarsst.	

Jrk. nr.	Väeossa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Märkmeid teenistuskäigust	Väeosast lahkumise aeg
27	17. 05. 19.	Junkur Muchel, Agapi	17. 05. 19. A komp. nooremohv. — 01. 07. 19. Sidekomando ülema abiks. — 15. 08. 19. sidekomando ülemaks. — 25. 11. 19. sidekomando ülema abiks.	
28	13. 06. 19.	Al-lipnik Adorf, Martin	E komp. nooremohv. Pärast sõdurite nimestikus. — 05. 09. 19. jalamaak. k-do rühmavanemaks.	
29	05. 07. 19.	Al-lipnik Adorf, Johannes	D komp. nooremohv. — 01.08.19. haavatuna haiglas. Pärast seda sõdurite nimestikus.	
30	05. 07. 19.	Al-leitnant Kaalep, August	E komp. vanemohv. — 14. 07. 19. B kompüliks. — 19. 07. 19. haavatuna haiglas. — Nimest. kustutatud	20. 09. 19.
31	01. 08. 19.	Sv. ametnik Grimm, Ernst	Pataljoni majandusülem. — 09. 12. 19. Rügemendi majandusülemaks.	
32	06. 08. 19.	Lipnik Allik, Konstantin	B komp. nooremohv. — 20. 09. 19. B komp. vanemohv. — 09. 12. 19. 6. kompüliks.	
33	07. 08. 19.	Sv. ametn. aset. Mäekivi, Magnus	Pataljoni majand. jsk. asjaajaja. — 09. 12. 19. Rügemendi asjaajajaks.	
34	11. 08. 19.	Lipnik Roots, Mihkel	11. 08. 19. B kompüliks. — 09. 12. 19. 2. komp. ülemaks.	
35	15. 08. 19.	Al-polkovnik Aal- berg, Adolf	Pataljoni ülemaks 15. 08. 19. — 05. 11. 19. puhkusele ja üleviimise puhul kust. nimestikust	06. 11. 19.
36	15. 08. 19.	Lipnik Veelaks, Johannes	A komp. nooremohv. — D komp. n.-ohv. — 03. 11. 19. A komp. n.-ohv. — 30. 12. 19. 3. komp. n.-ohv.	
37	17. 08. 19.	Lipnik Tarning, Artur	D komp. nooremohv. Üleviimise puhul ohvitseride reservi nimest. kust.	25. 09. 19.
38	18. 08. 19.	Sv. ametn. aset. Krimm, Oskar	Pataljoni laekahoidja ja kortermeister. — 09. 12. 19. Rügemendi laekahoidjaks.	
39	25. 09. 19.	Al-leitnant Roots, Peeter	25. 09. 19. A komp. nooremohv. — 01. 12. 19. 1. kompanii ülemaks.	
40	01. 12. 19.	Sv. ametn. aset. Aam, Jakob	01. 12. 19. Rügemendi kortermeistriks.	

b) Väeosa koosseisust võrsunud juhid:

Jrk. nr.	Väeosa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Ohvitseri kohale määratud	Märkmeid teenistuskäigust
1	19. 12. 18.	Corporal Animägi, Nikolai	17. 05. 19.	Väeossa ilmudes määrati klp. k-do ülemaks. — Pärast klp. instruktoriks. — 17. 05. 19. A komp. n.-ohv. — 20. 05. 19. A kompüliks. — Vahelduvalt A kompül., vanemohv. ja nooremohv. — Ülendati Sv. Ülemj. poolt ohv. aset. 09. 07. 19.
2	? 12. 18.	Lance-corporal Arras, Paul	17. 05. 19.	Rms. A kompaniis. — 17. 05. 19. A kompüli k.t. — 20. 05. 19. A komp. nooremohv. — 02. 06. 19. A kompüli k.t. — 14. 08. 19. A komp. nooremohv. — 26. 08. — 28. 08. 19. A kompüli k.t. — Pärast seda A komp. vanemohv. ja 5. kompanii ülem. — Ülendati Sv. Ülemj. poolt ohv. aset. 09. 07. 19.
3	? 12. 18.	Rms. Hion, Jaan	01. 07. 19.	Rügemendi staabis kirjutajaks. — 31. 01. 19. ülendati I seersandiks. — 01. 07. 19. ülendati Sv. Ülemj. poolt sv. ametniku aset. — Määrati Pataljoni kohtuasjaajajaks ja adjutandi abiks. — 09. 12. 19. Rügemendi kohtuasjaajaja ja adjutandi abi.
4	? 12. 18.	Rms. Mallene, Hans	08. 08. 19.	Väeosa algusest saadik töökompaniis. — 17. 03. 19. ülendati seersandiks. — 08. 08. 19. ülendati Sv. Ülemj. poolt sv. ametn. aset. — 16. 05. 19. väeosa püssimeistriks.
5	? 12. 18.	I seersant Nurmberg, Otto	13. 04. 19.	Väeossa astudes määrati ratsakomandosse. — 06. 01. 19. ratsakomando vanemaks. — 13. 04. 19. ratsakomando ülemaks. — 09. 07. 19. ülendati Sv. Ülemj. poolt ohv. aset. — Rügemendi ratsakomando ülemaks.
6	08. 01. 19.	Corporal Tauts, Hans	13. 04. 19.	Väeossa astudes määrati A komp. — Ülendati 15. 03. 19. seersandiks. — 13. 04. 19. määrati B komp. nooremohv. — 8. septembril 1919. a. määrati jalamaakuulajate komando ülema k.t. ja 01. 12. 19. sama komando ülemaks. — Ülendati 09. 07. 19. ohv. aset.

Jrk. nr.	Väeossa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Ohvitseri kohale määratud	Märkmeid teenistuskäigust
7	18. 01. 19.	Seersant Tikkar, Hugo	01. 05. 19.	Väeossa ilmudes allohvitser B komp. — 31. 01. 19. ülendati I seersandiks. — 01. 05. 19. B komp. nooremohv. — 19. 07. 19. B kompüli k.t. — 14. 08. 19. B komp. nooremohv. — Ülendati Sv. Ülemj. poolt 09. 07. 19. ohv. aset.
8	26. 01. 19.	Seersant Ungerson, Johan	10. 04. 19.	Väeossa astudes määrati B komp. allohv. — 10. 04. 19. määrati B komp. nooremohv. — Sv. Ülemj. poolt ülendati 09. 07. 19. ohv. aset. — 27. 07. 19. haavatuna haiglas. — 29. 09. 19. nimest. kust. — Tuli pärast tervenemist tagasi 13. 11. 19.
9	05. 02. 19.	Corporal Lillensterne, Georg	mais 1919.	Väeossa astudes määrati allohv. D komp. — 01. 04. 19. ülendati seersandiks. — 16. 07. 19. (?) D komp. nooremohv. — Ülendati Sv. Ülemj. poolt ohv. aset. 09. 07. 19.
10	? 02. 19.	Seersant Urva, Johannes	12. 04. 19.	Väeossa astudes määrati tagavararühma allohv. — 12. 02. 19. ülendati I seersandiks. — ? märtsil viidi üle D komp. — 12. 04. 19. D kompüli k.t. kuni 06. 06. 19. Samast ajast haavatuna haiglas. — 30. 08. 19. tervisparand. puhkuselt tagasi ja määrati D komp. vanemohv. — 10. 10.—27. 10. 19. D kompüli k.t. Pärast seda vanemohv. — 09. 12. 19. 3. komp. aj. ülem. — Sv. Ülemj. poolt ülendati ohv. aset. 09. 07. 19.
11	21. 03. 19.	Corporal Tõllasson, Jaan	10. 04. 19.	Väeossa astudes määrati allohv. E komp. — 10. 04. 19. E komp. nooremohv. — Ülendatud Sv. Ülemj. poolt ohv. aset. 09. 07. 19. — E komp. vanemohv. — 15. 10. 19.—20. 11. 19. E kompüli k.t. 09. 12. 19. aj. 4. kompüliks.

c) Tagavarapataljoni ja tagalaasutuste ohvitserid:

Jrk. nr.	Väeossa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Märkmeid teenistuskäigust	Väeosast lahkumise aeg
1	23. 01. 19.	Leitnant Rebane, August	23. 01. 19. majandusülemaks. — 25. 04. 19. töökompainii ülemaks kuni 06. 06. 19. — Ohvitseride reservi üleviimise puhul nimest. kust.	27. 08. 19.
2	01. 02. 19.	Lipnik Tuisk, Robert	B komp. vanemohv. — 18. 02. 19. D komp. nooremohv. — 25. 02. 19. A komp. nooremohv. (nimeliselt). — 4. jala-väepolku üleviimise puhul kust. nimest.	01. 04. 19.
3	08. 02. 19.	Leitnant Ivanov, Eugen	Töökompainii ülem. — 25. 04. 19. majandusülemaks. — Üle viidud ohvits. reservi ja kust. nimest.	06. 11. 19.
4	13. 02. 19.	Lipnik Taade, Adolf	D komp. nooremohv. — 18. 02. 19. Rügemendi staapi. — 26. 02. 19. töökompüli abiks. — Teenistusest vabast. ja nimest. kust.	01. 05. 19.
5	15. 02. 19.	St-kapten Krapivsky,	Ratsak-do ülem (nimeliselt). — 15. 04. 19. tagavarapataljoni formerijaks ja ülemaks. — Vabastati	05. 07. 19.
6	24. 02. 19.	Junkur Janson, Ernst	Tagavararühmas. — 05. 03. 19. E komp. nooremohv. — 24. 03. 19. tag. rühma. — 15. 04. 19. tag. pat. adjutantiks. — 03. 07. 19. tag. pat. ülema k.t. Pat. nimest. kust.	01. 06. 19.
7	25. 02. 19.	Sv. ametnik Üksi, Johan	Rügemendi staabis teadetekogumise osakonna ülem. — Viidi üle ohvits. reservi	27. 08. 19.
8	07. 03. 19.	Junkur Hellström, Sven	Rüg. staabi nooremohv. — 07. 04. 19. E komp. nooremohv. — 09. 04. 19. — 03. 06. 19. B kompül. k.t. Lahkus Väeosast	03. 06. 19.
9	12. 03. 19.	Junkur Haukanen, Carl	Rüg. staabis nooremohv. — 23. 03. 19. väejooksik ja kust. nimest.	23. 03. 19.
10	18. 03. 18.	Al-leitnant Klaving, Max	I pat. staabis. — 13. 04. 19. Rügemendi komandandiks. — Üle kahe kuu haiglas, kust. nimest.	26. 09. 19.
11	18. 03. 18.	Lipnik Neumann, Arnold	23. 03. 19. E komp. nooremohv. — 01. 04. 19. haiglas. — Üle kahe kuu haiglas, kust. nimest.	01. 07. 19.

Jrk. nr.	Väeossa ilmumise aeg	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Märkmeid teenistuskäigust	Väeosast lahkumise aeg
12	27. 03. 19.	Junkur Kamerlander, Kurt	Tagavararühmas. — Lahkunud enne	18. 08. 19.
13	27. 03. 19.	Junkur Heikkila, Kustas	Tagavararühmas. — 02. 04. 19. E komp. nooremohv. (nimeliselt). Lahkus Väeosast	24. 05. 19.
14	25. 03. 19.	Kapten Lundel, Karl	Tagavarapataljonis. — Lahkus	01. 05. 19.
15	01. 04. 19.	Lipnik Hagmann, Rudolf	Tagavararühmas. — Nimest. kustutatud	18. 08. 19.
16	01. 04. 19.	Lipnik Johanson, Harry	Tagavararühmas. — Nimest. kustutatud	18. 08. 19.
17	?	Lipnik Pödder, Erich	Tagavarapataljonis. — 17. 06. 19. G komp. nooremohv. — 07. 07. 19. tag. pat. — Üle viidud 7. j. polku	24. 09. 19.
18	?	Al-kapten Varkel, Anton	Tag. pat. — 17. 06. 19. G kompül. Lahkus	01. 07. 19.
19	25. 06. 19.	Sv. ametn. Kikson, Jaan	Majandusülema abi. — Lahkus	29. 08. 19.

2. Allohvitseride ja sõdurite nimistu:

Ilmusid 21. 12. 18—28. 12. 18.	30. 12. 18.
1. Tukk, August	40. Sepp, Aleksander
2. Lasn, Hugo — 01. 05. 19.	41. Bachmann, Jaan
3. Holland, Felix — 03. 08. 19.	42. Link, Juhan — 01. 05. 19.
4. Väljapõhi, Jaak	43. Kärmas, Juhan
5. Laurson, August	44. Ritso, Hans
6. Rennit, Nikolai	45. Martinson, Jaan
7. Luberg, Heinrich	46. Mutt, Jaak — 14. 08. 19.
8. Andresson, Theodor — 01. 05. 19.	31. 12. 18.
9. Kütt, Georg — 21. 01. 19.	47. Võsa, Arnold
10. Saun, Theodor	48. Penjam, Voldemar
11. Leppik, August	49. Koort, Theodor
12. Koern, August — 10. 07. 19.	50. Sirkel, Arnold
13. Kikkas, Oskar	51. Teppo, Fromhold
14. Pullissaar, Jaan — 01. 05. 19.	01. 01. 19.
15. Simpson, Vilfred	52. Kroll, Edgar — 01. 09. 19.
16. Animägi, Johan — 01. 07. 19.	53. Kõnberg, Elmar — 27. 02. 19.
17. Jürine, Jaan	54. Jaakson, Jaan — 10. 07. 19.
18. Ressar, Edgar — 21. 01. 19.	55. Tiido, Voldemar
19. Vasar, Hans — 14. 01. 19.	56. Luik, Viktor — 07. 06. 19.
20. Kits, Johannes	57. Patune, Julius — 01. 07. 19.
21. Kutsar, Jaan — 22. 06. 19.	58. Kühle, Oskar — 14. 08. 19.
22. Koff, August — 14. 07. 19.	02. 01. 19.
23. Kuumann, Hans	59. Lipp, Voldemar
24. Juhani, Peeter — 14. 08. 19.	60. Rosenberg, August
25. Jürine, Jaan Jaani p. — 17. 04. 19.	61. Laane, Peeter
26. Ungerson, Ado — 30. 03. 19.	62. Essmann, Harald
27. Teng, Märt	63. Luik, Tõnu
28. Grünbaum, Johannes	64. Vanans, Hans
29. Koff, Jaan — 13. 04. 19.	65. Kõrge, Oskar
30. Terien, Hans	66. Järv, Jaak
31. Luik, Johan — 01. 05. 19.	67. Kattenberg, Juhan — 14. 08. 19.
29. 12. 18.	03. 01. 19.
32. Piip, Peeter — 14. 08. 19.	68. Kitsing, Jaak Anna p.
33. Keerig, Jaak — 26. 06. 19.	69. Andrei, Viktor — 14. 08. 19.
34. Steinberg, Arnold — 05. 08. 19.	70. Kitsing, Jaak
35. Mälk, Jüri — 20. 09. 19.	71. Vinkler, Johannes
36. Siegert, Alfred	72. Piir, August
37. Järv, Jaan	73. Kristjan, Johan
38. Raba, August	74. Utt, Jaak
39. Puhk, Valter	75. Vare, Jaan
	76. Tukk, Johannes

- Märkus: 1) Käesolevas nimistus on mobiliseeritute ja teistest väeosadest ületulnute nimede ees *märk. Selle märgita — vabatahtlikult ilmunud.
- 2) Väeosas ilmumise ajana on märgitud see kuupäev, millal ilmunute nimed avaldati Pataljoni (Rügemendi) päevakäsus. Tagavarapataljonisse ilmumise aega ei ole siin näidatud.
- 3) Nime järel esinev kuupäev näitab väeosast lahkumise aega.

04. 01. 19.
77. Jürgentson, Kristjan — 01. 04. 19.
 78. Villmann, Viktor
 79. Laan, Hans
 80. Kröönberg, Aleksander
 81. Veldemann, Hans
 82. Unt, August — 29. 07. 19.
05. 01. 19.
83. Tõnisson, Jüri — 01. 07. 19.
07. 01. 19.
84. Himmelreich, Karl
08. 01. 19.
85. Sults, Juhan — 14. 08. 19.
 86. Mallene, Tõnis
 87. Lohk, Andres — 11. 04. 19.
 88. Simpson, Oliver
09. 01. 19.
89. Kauber, Jaan — 14. 08. 19.
 90. Algus, August
 91. Adamson, Peeter — 27. 04. 19.
 92. Mutli, Reinhold — 01. 05. 19.
10. 01. 19.
93. Madisson, August — 07. 04. 19.
 94. Kiindok, Adam — 15. 07. 19.
 95. Martinson, Jaan
 96. Kalbus, Jaak
 97. Kaur, Lembit — 07. 04. 19.
 98. Härm, Theodor
 99. Toomingas, Hermann — 14. 08. 19.
11. 01. 19.
100. Muhel, Oskar — 04. 04. 19.
 101. Külv, Julius — 14. 08. 19.
 102. Sammul, Jaan
 103. Mägi, Hans
 104. Mägi, Jaan
12. 01. 19.
105. Anni, Johannes
 106. Reinberg, Aleksander — 06. 04. 19.
 107. Järv, Hans
 108. Soon, Andres — 15. 01. 19.
13. 01. 19.
109. Pöder, Alfred
 110. Kivimurd, Otto
 111. Seitam, Peeter — 15. 01. 19.
 112. Elvei, Karl
 113. Mutli, Jüri — 14. 08. 19.
 114. Sults, Jaan — 14. 08. 19.
 115. Koppel, Jakob
14. 01. 19.
116. Sander, Paul
 117. Pill, Mihkel
 118. Unger, Jakob
 119. Animägi, E. (h-õde)
 120. Rossmann, H. „
 121. Ressar, Hilda „ — 01. 03. 19.
15. 01. 19.
122. Parrol, Mart
 123. Ruubel, Edgar (Kigaste)
 124. Olli, Jaan
 125. Maala, Hans — 14. 08. 19.
 126. Uibo, Jüri — 14. 08. 19.
17. 01. 19.
127. Ingermann, Johan — 13. 04. 19.
 128. Köksi, Johannes
 129. Seemen, Jaan
 130. Teetsov, Martin
 131. Teetsov, Jaan — 10. 07. 19.
 132. Tops, Aleksander — 01. 05. 19.
18. 01. 19.
133. Mois, Helmut — 02. 07. 19.
 134. Beetmann, Aleksander
 135. Rumessen, Aleksander — 19. 05. 19.
 136. Rootsmann, Eduard
 137. Neider, Eduard — 14. 08. 19.
 138. Strandberg, Roman — 19. 04. 19.
 139. Birkenfeldt, August — 06. 04. 19.
 140. Murro, Voldemar — 06. 04. 19.
 141. Konstabel, Konstantin — 04. 07. 19.
 142. Tui, Nikolai
 143. Savi, Heinrich — 14. 08. 19.
 144. Sommer, Oskar
 145. Kreimann, Ernst — 25. 08. 19.
 146. Vinter, August — 26. 01. 19.
 147. Kirkmann, Ferdinand
 148. Vüljaots, Julius — 19. 01. 19.
 149. Mägi, Voldemar
 150. Uhlberg, Richard
 151. Viks, Aleksander
 152. Küttverk, Ralf
 153. Pärtel, Edgar — 04. 06. 19.
 154. Pinsolar, Voldemar — 19. 08. 19.
 155. Raud, Johannes — 27. 03. 19.
 156. Müllerbeck, Johannes — 20. 08. 19.
 157. Koppelman, Arnold — 17. 08. 19.
19. 01. 19.
158. Vallner, Artur
 159. Rump, Jüri
 160. Lapp, Hermann
 161. Jürisson, Hans
 162. Adamson, Gustav — 01. 07. 19.
 163. Priima, Peeter — 01. 09. 19.
 164. Siren, Alfred — 14. 08. 19.
 165. Ilves, Anton
 166. Kristjan, Ervin — 19. 08. 19.
 167. Murro, Gustav — 21. 08. 19.
 168. Lappi, Aleksander — 09. 03. 19.
20. 01. 19.
169. Kuldkepp, Johannes
 170. Assafrei, Jüri
 171. Rang, August
 172. Meresmaa, Evald — 14. 08. 19.

21. 01. 19.
173. Lääts, Eduard
 174. Riia, Rudolf — 27. 01. 19.
 175. Tiidemann, Anton — 21. 08. 19.
 176. Birkholz, Eduard — 26. 03. 19.
22. 01. 19.
177. Kihno, Jüri — 27. 02. 19.
 178. Parnitsky, Bruno — 10. 07. 19.
 179. Jussmann, Felix — 10. 05. 19.
 180. Baltasaar, Karl — 01. 02. 19.
23. 01. 19.
181. Allmann, Peeter
 182. Sirel, Juhan — 09. 04. 19.
 183. Brindfeldt, Artur — 01. 09. 19.
 184. Gutmann, August — 18. 08. 19.
 185. Tõnson, Voldemar
 186. Holm, Elmar — 02. 07. 19.
 187. Tiik, Martin — 26. 01. 19.
 188. Treier, Rudolf — 06. 04. 19.
 189. Teetsov, Jaak
 190. Kuuse, Karl — 17. 08. 19.
24. 01. 19.
191. Pukk, Richard
 192. Koppel, Konstantin
 193. Kull, Arnold
 194. Sikk, Eduard
 195. Tamberg, Eugen
25. 01. 19.
196. Uip, Anton — 14. 08. 19.
 197. Alles, Voldemar — 06. 04. 19.
 198. Brandt, Aleksander
 199. Venta, Bernhard
 200. Välik, Julius — 06. 04. 19.
 201. Rossmann, Erich — 06. 04. 19.
26. 01. 19.
202. Blum, Adolf
 203. Kalmel, Aleksander
 204. Michelson, August — 19. 08. 19.
 205. Gregor, Jüri
 206. Murro, Hans
27. 01. 19.
207. Altsep, Karl
 208. Piilmann, Ralf
 209. Loorits, Richard — 01. 07. 19.
 210. Pott, Johannes — 19. 08. 19.
 211. Kraav, Ludvig — 06. 04. 19.
 212. Stamm, Johannes — 24. 05. 19.
 213. Rikberg, Oskar
 214. Pöder, Georg — 06. 03. 19.
 215. Männik, Aleksander
28. 01. 19.
216. Lübek, Artur — 19. 04. 19.
 217. Seppik, Paul — 28. 05. 19.
 218. Kolvik, Alfred — 01. 08. 19.
 219. Suur, Leopold
 220. Erikov, Kristjan — 19. 02. 19.
 221. Andersson, Viktor — 01. 05. 19.
29. 01. 19.
222. Raud, Aleksander — 01. 05. 19.
 223. Reich, Bernhard — 17. 03. 19.
 224. Saar, Jaan
 225. Siimann, Elmar
 (Eduard) — 04. 04. 19.
 226. Meldorf, Jaan
 227. Puhk, Jüri — 14. 08. 19.
 228. Puhk, Rudolf — 06. 04. 19.
 229. Saks, Jaan
 230. Väan, Jüri
30. 01. 19.
231. Kunstmann, Mihkel
 232. Kalbus, Andrei (August)
 233. Müür, Oskar — 20. 07. 19.
 234. Kalda, Vassili — 10. 05. 19.
 235. Tihane, Voldemar — 29. 03. 19.
 236. Piksarv, Eduard — 01. 05. 19.
 237. Freiberg, Karl
 238. Kiirmann, Oskar
 239. Suik, Eduard
 240. Mathiesen, Bernhard — 20. 08. 19.
31. 01. 19.
241. Sööt, Johannes
 242. Janson, Edgar
 243. Püttsepp, Albert — 01. 05. 19.
 244. Punning, August
 245. Jonasson, Paul — 26. 03. 19.
 246. Kumm, Boris
 247. Sirge, Theodor — 17. 04. 19.
 248. Siimon, Johan (Siimo)
 249. Lepp, Fritz
 250. Tinn, Kornelius
 251. Pungar, Felix
 252. Jürgens, Erich
 253. Lindeberg, Aleksander
 254. Kull, Ernst — 18. 07. 19.
 255. Jürgens, Ferdinand — 23. 04. 19.
 256. Voitka, Jaan
 257. Laanes, Emil — 14. 08. 19.
 258. Adamson, Edgar
 259. Tarri, Artur
 260. Kullam, Elmar
 261. Jürgenson, Karl
 262. Kukk, Johannes — 01. 04. 19.
 263. Kork, Jüri (Koorik) — 14. 08. 19.
 264. Kukk, Evald
 265. Polagenne, Rudolf — 15. 09. 19.
 266. Kõrts, Rudolf — 01. 06. 19.
 267. Laas, Alfred
 268. Ploom, Rudolf
 269. Pedriks, Oskar
 270. Jüriado, Karl — 01. 05. 19.
 271. Ots, Johannes
 272. Timmer, Oskar
 273. Junkur, Georg
 274. Punning, Osvald — 06. 04. 19.
 275. Jonasson, August — 21. 02. 19.
 276. Nõmmik, Johan
 277. Anijalg, August

278. Paev, Vladimer
 279. Teimann, Karl
 280. Klein, Peeter
 281. Pikkur, Peeter
 282. Nielender, Hendrik
 283. Matson, Jaan
 284. Michelson, Johan — 19. 02. 19.
 285. Palits, Johan — 19. 08. 19.
 286. Rea, Gustav
 287. Blunt, Aleksei
 288. Karu, Voldemar
 289. Toomberg, Theodor (Tamberg)
 290. Kiirats, Johan
 291. Seimann, Bernhard
 292. Renke, Artur
 293. Kuusberg, Hermann
 294. Villmann, Richard — 21. 08. 19.
 295. Kaur, Mihkel
 296. Kolvik, Aleksander — 19. 07. 19.
 297. Priskus, Ernst — 07. 02. 19.
 298. Kombe, Aleksander — 05. 02. 19.
 01. 02. 19.
 299. Vain, Georg — 14. 08. 19.
 300. Jaanus, Vassili
 301. Villmann, Alarich — 28. 07. 19
 302. Lepikson, Ernst — 13. 03. 19.
 303. Steinberg, Runold — 03. 08. 19.
 304. Mäeots, Johannes — 03. 08. 19.
 305. Sakk, Jaan
 03. 02. 19.
 306. Villmer, Alfred — 02. 08. 19.
 307. Soobach, Johannes
 308. Treifeldt, Villibald
 309. Roger, Karl
 04. 02. 19.
 310. Laur (Laar), Eduard — 19. 08. 19.
 311. Saksjaak, Aleksander — 14. 08. 19.
 312. Praakel, Ernst — 10. 02. 19.
 313. Jugar, Konstantin
 314. Kopelmann, Johan
 315. Timmermann, Peeter
 316. Reihfeldt, August
 317. Vaimann, Karl — 08. 02. 19.
 318. Veiter, Robert
 319. Vestmann, Hendrik
 320. Olter, Heinrich — 26. 08. 19.
 321. Rentnik, Aleksander — 11. 03. 19.
 322. Johanson, Aleksander — 01. 05. 19.
 323. Hendriksmann, Reinhold
 324. Loorents, Leonid
 325. Tilk, Aleksander
 326. Vihmann, Hans
 327. Süslich, Jüri — 14. 08. 19.
 328. Kangur, Johan
 329. Paalam, Martin — 08. 02. 19.
 330. Vestmann, Arnold — 18. 02. 19.
 331. Jaanson, Peeter — 18. 02. 19.
 332. Kustavson, Vladimer — 07. 02. 19.
 333. Saar, Karl
 334. Braumann, Johan
 335. Juurikson, Kristjan
 336. Tuul, Evald — 08. 02. 19.
 337. Mitt, Jakob
 338. Luks, Kristjan — 08. 02. 19.
 339. Lombak, Karl — 07. 02. 19.
 340. Kärner, Johannes
 341. Busch, August
 342. Timma, Eduard — 08. 02. 19.
 343. Vendt, August — 08. 02. 19.
 344. Hunt, August — 08. 02. 19.
 345. Kool, Aleksander — 13. 04. 19.
 346. Saabel, Rudolf — 08. 02. 19.
 347. Toots, Karl
 348. Lindeberg, Herbert — 08. 02. 19.
 349. Luha, Oskar
 350. Piibe, Rudolf — 08. 02. 19.
 351. Leppik, Johannes
 352. Otti, Leonhard — 04. 04. 19.
 353. Tamm, Karl — 08. 02. 19.
 354. Piil, Erich — 10. 02. 19.
 355. Maisamaa, Elmar — 10. 02. 19.
 356. Pärna, Karl
 357. Kool, Gustav
 358. Janson, Arnold
 359. Mihkelson, Theodor
 360. Tamm, Johannes — 01. 04. 19.
 05. 02. 19.
 361. Seemen, Juhan
 362. Mikk, Jaan (Juhan)
 363. Must, Märt — 03. 09. 19.
 364. Leesment, Hans — 01. 07. 19.
 365. Luuk, Artur — 15. 04. 19.
 366. Tomasson, Juhan
 367. Lillenster, Juhan
 368. Kattai, Johan
 369. Kuller, Andrei (August)
 370. Veinberg, Eduard — 01. 04. 19.
 06. 02. 19.
 371. Reimann, Johannes
 372. Vellberg, Johannes — 19. 08. 19.
 373. Rebane, Martin
 374. Vares, Peeter — 14. 08. 19.
 375. Tommusk, Jaan
 376. Luhaäär, Jaan
 377. Trei, Johannes — 25. 07. 19.
 378. Jürmann, Herbert
 379. Lauk, Otto — 14. 08. 19.
 380. Jürine, Friedrich — 14. 08. 19.
 07. 02. 19.
 381. Luts, Valentin — 14. 08. 19.
 382. Panksepp, Peeter
 383. Berggrün, Evald — 10. 02. 19.
 384. Roosipuu, August
 385. Suurkivi, Aleksander — 14. 08. 19.
 386. Apfelbaum, Johannes
 387. Briks, Eduard
 388. Johanson, Aleks. (Eduard)
 389. Mälton, Aleksander
 390. Schneider, Alfred — 10. 02. 19.
 391. Kübar, Voldemar

392. Lõik, Paul
393. Masson, Aleksander — 10. 02. 19.
394. Rätsep, Aleksander
395. Sepp, Villem — 14. 02. 19.
396. Neeloks, Ernst — 10. 02. 19.
397. Lepp, Eduard
398. Haavamaa, Rudolf
399. Brandt, Nikolai
400. Rakki, Sergei — 26. 04. 19.
401. Brandt, Theodor — 02. 08. 19.
402. Sündeva, Harald — 20. 08. 19.
403. Brandt, August
404. Niiler, Johannes — 03. 08. 19.
405. Nuut, Johannes
406. Laktjonov, Nikolai — 11. 02. 19.
407. Söderholm, Johan — 11. 02. 19.
408. Tõnis, Voldemar — 19. 04. 19.
409. Urb, Arnold
410. Niggol, Karl — 25. 08. 19.
411. Punnisson, Oskar
09. 02. 19.
412. Lindal, Johannes — 14. 08. 19.
413. Kõösel, Elmar
414. Selling, Johan — 14. 08. 19.
415. Jaanson, Jaan
416. Martens, Jaan — 01. 09. 19.
417. Gerbersson, Johan — 20. 08. 19.
418. Puis, Ferdinand — 31. 07. 19.
419. Huiik, August
420. Tombu (Tomp), Aleks.
421. Käsper, Hans
422. Jermolaev, Mihail
423. Lett, Gottlieb
424. Tilk, Ernst — 19. 08. 19.
425. Lettmann, Karl
426. Peetri, Reinhold — 20. 08. 19.
427. Valter, Heinrich
428. Lilles, Arnold — 06. 03. 19.
429. VILLEMS, Jakob — 01. 04. 19.
430. Päärmann, Aleksander
431. Jaanson, Johan
432. Hindas, Arnold
10. 02. 19.
433. Birkenberg, Osvald
(Oskar) — 14. 08. 19.
434. Sander, Johan
435. Niggol, Aleksander
436. Haavamaa, Johannes
437. Reinans, Gustav — 17. 06. 19.
438. R Emmelmann, Aleks. — 18. 08. 19.
439. Tomson, August — 11. 02. 19.
440. Est, Voldemar — 12. 09. 19.
441. Lang, August — 12. 02. 19.
442. Luuk, Jaan.
443. Koort, August.
444. Schäfer, Jaan.
445. Amberg, Johan.
446. Paulmann, Friedlein — 01. 06. 19.
12. 02. 19.
447. Urm, Osvald.
448. Muru, Jaan — 19. 08. 19.
449. Kirp, Voldemar
450. Kurikoff, Gustav
451. Siimann, Jaan
452. Johanson, Jaan
453. Prütüs, Oskar
454. Kõrevares, Villem — 30. 03. 19.
455. Tamm, Jüri
456. Leesment, Peeter
457. Philips, Edgar — 29. 07. 19.
13. 02. 19.
458. Michelson, Nikolai — 18. 07. 19.
459. Praks, Rudolf
460. Laan, Johan
461. Kukk, Hermann — 10. 07. 19.
462. Kuku, August
14. 02. 19.
463. Tompson, Mihkel — 14. 08. 19.
464. Vainberg, August
465. Miil, Kristjan
466. Johanson, Alfred
467. Jürgens Jakob — 14. 08. 19.
468. Kukk, Anton
469. Reokopp, Aleksander — 06. 03. 19.
470. Juurik, Johan
471. Kask, Hans
472. Porn, Herbert — 14. 08. 19.
473. Kask, Arnold — 14. 08. 19.
474. Johanson, Harry
475. Martinson, Aleksander
476. Leilov, Johan
15. 02. 19.
477. Baumann, Voldemar
478. Kuulbas, Rudolf
16. 02. 19.
479. Kukk, Hans
480. Neimann, August — 19. 08. 19.
481. Rebane, Viktor
482. Jakobson, Arnold
483. Martinson, Villem — 01. 08. 19.
17. 02. 19.
484. Veski, Aleksander
485. Väljaots, Jaan
486. Raja, Paul — 14. 08. 19.
18. 02. 19.
487. Schvede, Karl
488. Tomson, Juhan
489. Lembra, Villem
490. Hermann, Bernhard — 25. 02. 19.
19. 02. 19.
491. Renke, Aleksander
20. 02. 19.
492. Grünbaum, Paul — 19. 08. 19.
493. Bergmann, Johan
494. Grünbaum, August
495. Nanelson, Mihkel — 24. 05. 19.
496. Rosson, Jaak
497. Auksmann, August
498. Pärs, August — 25. 02. 19.
499. Tiido, August

21. 02. 19.
500. Kreisberg, Aleksander — 02. 03. 19.
 501. Kriimann, Heinrich — 02. 03. 19.
 502. Tapp, Rudolf — 02. 03. 19.
 503. Laas, Johannes
 504. Annus, Rudolf — 20. 08. 19.
22. 02. 19.
505. Oinas, Aleksander
 506. Robinson, Aleksander
23. 02. 19.
507. Mõttus, August — 14. 08. 19.
 508. Iila, August
 509. Kolk, Aleksander
 510. Toffer, Jaak — 01. 04. 19.
 511. Kala, Martin
 512. Raag, Aleksander
24. 02. 19.
513. Mäll, Erich — 01. 03. 19.
 514. Arrong, Eduard
25. 02. 19.
515. Sisask, Adolf
 516. Mihkelson, Eduard
 517. Usta, Juhan
26. 02. 19.
518. Siilas, Johannes — 03. 03. 19.
 519. Vomm, Alfred — 03. 03. 19.
 520. Aabel, Karl-Reinhold — 29. 03. 19.
27. 02. 19.
521. Laksberg, Karl
 522. Pihlak, Alfred — 01. 04. 19.
 523. Vuin, Eduard (Evald)
 524. Teder, Evald
 525. Sein, Rudolf
 526. Suits, Karl — 03. 03. 19.
 527. Ein, Johannes — 03. 03. 19.
 529. Kreisberg, Johannes
 530. Starkof, Johannes
28. 02. 19.
531. Käosson, Jaan
 532. Valp, August — 12. 04. 19.
01. 03. 19.
533. Freiberg, Kurt
 534. Katto, Valter — 01. 04. 19.
02. 03. 19.
535. Jessefer, Silvester — 19. 08. 19.
05. 03. 19.
536. Peterson, Johan
06. 03. 19.
537. Miilverk, Jaan
07. 03. 19.
538. Vares, Johan
08. 03. 19.
539. Laos, Arnold — 23. 03. 19.
09. 03. 19.
540. Palu, Peeter
 541. Tuisk, Adolf — 17. 08. 19.
14. 03. 19.
542. *Johanson, Peeter
 543. *Mirka, Voldemar — 19. 08. 19.
20. 03. 19.
544. Kotkas, Oskar — 19. 08. 19.
22. 03. 19.
545. Rehe, Johan
23. 03. 19.
546. Laretei, Johannes — 19. 08. 19.
24. 03. 19.
547. Kühle, Bertha — 01. 06. 19.
26. 03. 19.
548. *Blumberg, Aleksander — 16. 07. 19.
 549. Männimägi, Marta (h-õde)
 550. Pastlane, Johanna (h-õde) — 06. 09. 19.
28. 03. 19.
551. *Söber, Hans — 30. 04. 19.
30. 03. 19.
552. *Tökke, Jüri
01. 04. 19.
553. Adler, Aleksander — 12. 08. 19.
03. 04. 19.
554. Lentsmann, Karl
 555. Miira, Eduard
 556. *Treffeldt, Hans — 03. 04. 19.
 557. Valge, Gustav
 558. Mošenkin, Daniel
04. 04. 19.
559. Bock, August
 560. Emme, August — 19. 08. 19.
 561. Pellasaar, Julius — 22. 05. 19.
 562. Tang, August
 563. Help, Karl
05. 04. 19.
564. Jögi, Johannes — 01. 07. 19.
 565. Algermann, Rudolf — 07. 04. 19.
 566. Hipru, Johannes — 10. 04. 19.
 567. Lepmann, August — 01. 07. 19.
 568. Evard, Albert — 01. 07. 19.
 569. Kalamees, Karl — 07. 04. 19.
 570. Sild, Richard — 07. 04. 19.
 571. Männik, Jakob — 07. 04. 19.
 572. Org, Paul — 07. 04. 19.
 573. Vanda, August — 07. 04. 19.
 574. Braumann, August — 07. 04. 19.
 575. Pärnasson, Johannes — 01. 07. 19.
 576. Borard, August — 07. 04. 19.
 577. Mälk, Eduard — 07. 04. 19.

09. 04. 19.
578. Laretei, Ella (h-õde) — 08. 08. 19.
579. Becker, Meeri (h-õde) — 08. 08. 19.
11. 04. 19.
580. Lehtmann, Leonhard — 15. 07. 19.
581. Grau, Eugen
582. Kits, Johannes
583. Märdimäe, Karl
12. 04. 19.
584. Ernits, Jaan
13. 04. 19.
585. Evald, Alfred — 14. 08. 19.
15. 04. 19.
586. Loog, Mihkel — 19. 08. 19.
17. 04. 19.
587. Ruubin, Ado — 01. 08. 19.
22. 04. 19.
588. Anderson, Ernst
589. Ustritsov, Robert
24. 04. 19.
590. Tõnisson, Jaak
591. Kallas, Aleksander
592. Veismann, Gustav — 06. 05. 19.
593. Kollin, Aleksander
594. Viita, Rudolf — 24. 05. 19.
595. Ammert, Roman — 02. 06. 19.
596. Rüttemann, Voldemar
597. Kärner, Jaan
598. Seevert, August
599. Mukko, Johan — 07. 05. 19.
600. Järman, Johan
601. Kadastik, Arseni
602. Rebane, Jaak
603. Gutmann, Aleksander
604. Jürgenson, August — 23. 05. 19.
605. Lippur, Hugo
606. Laissar, Aleksander
607. Pärn, Jaan
608. Vahtmann, Aleksander
609. R Emmelg, Voldemar
610. Aru, Johannes — 20. 08. 19.
611. Valsberg, Jaan
612. Kullerkupp, Karl
613. Aasa, Jaan
614. Unt, Johannes
615. Soop, Tõnis
616. Nõmm, Jaan — 01. 07. 19.
617. Mahlapuu, August
618. Vihor, Roman
619. Tükk, Jüri — 14. 08. 19.
620. Kruusimägi, Jüri
621. Aalberg, Priidik — 14. 08. 19.
622. Brantmann, Aleksander
623. Karlov, Jüri — 20. 07. 19.
624. Simoi, Jaan
625. Siidok, Anton
626. Kalm, Johannes
627. Tamm, Jüri — 01. 06. 19.
628. Tepmann, August
629. Jürisson, Karl
630. Teder, Johan
631. Kauder, Karl
632. Unga, August
633. Mikk, Mihkel
634. Neinov, August
635. Kivi, August
636. Kits, Johannes — 01. 09. 19.
637. Läätsamaa, Voldemar
28. 04. 19.
638. Riimann, Oskar — 24. 08. 19.
639. Kõõnberg, Aleksander
640. Vask, Johannes
641. Hamberg, Anton — 02. 09. 19.
642. Kalmet, Jaan
643. Just, Rudolf — 24. 06. 19.
644. Sepp, Aleksander
645. Eermann, Johan — 14. 08. 19.
646. Jõgi, Johannes
647. Päre, Jüri
648. Paulmann, Aleksander
649. Tamberg, Ado
650. Naelak, Mihkel
651. Oldermann, Hans
652. Rumm, Anton
653. Utt, Helmut — 01. 09. 19.
654. Matson, Karl — 19. 08. 19.
655. Valter, Karl
656. Eltermann, Ernst — 03. 05. 19.
657. Väljak, Johan — 02. 06. 19.
658. Ekmann, Konstantin
659. Levet, Juhan — 14. 08. 19.
660. Reismann, Karl
661. Adrat, Hugo
29. 04. 19.
662. Hanschmidt, Jaan
663. Vestenberg, Ferdinand
664. Piir, Oskar
665. Soolo, Arnold
666. Kolka, Aleksander
667. Arno, Johannes
668. Hendrik, Bernhard
669. Lippart, Evald
01. 05. 19.
670. Amon, Gustav — 14. 08. 19.
671. Leestrand, Alfred — 14. 08. 19.
672. Vei, Anton
02. 05. 19.
673. Müller, Rudolf — 14. 08. 19.
674. Amois, Johannes — 14. 08. 19.
675. Timmer, Aleksander — 14. 08. 19.
676. Amos, Johannes — 14. 08. 19.
677. Plok, Johannes — 14. 08. 19.
678. Usoja, August — 14. 08. 19.
679. Levonka, Eduard — 14. 08. 19.
03. 05. 19.
680. Paal, Arnold — 14. 08. 19.

06. 05. 19.
681. Berg, Ilse (h-õde)
08. 05. 19.
682. Argel, Aleksander
15. 05. 19.
683. Kalvisch, Evgenia (h-õde)
684. Ritson, Artur
16. 05. 19.
685. Kärk, Aleksander
17. 05. 19.
686. Kalbus, Johan
687. Kruusaauk, August
688. Abrams, Aleksander
689. Jevsejev, Peeter
690. Krause, Paul — 29. 07. 19.
691. Kroon, Kristjan
692. Kongo, Martin
693. Lemküll, Voldemar
694. Niemeister, August
695. Nesler, Jakob
696. Sanik Mihkel (Al-der)
697. Traksner, Harald
698. Uustalu, Artur
699. Venik, Karl
700. Venik, August — 29. 07. 19.
701. Ülenõmm, Jaan
702. Allik, Adolf
703. Antipov, Oskar
704. Maaßer, Johannes
705. Puss, Aleksander
706. Päit, Eduard
707. Sild, Hans — 19. 07. 19.
708. Sonmann, Johannes
709. Siider, Eduard
710. Tenurist, Bernhard
711. Vään, Otto — 14. 08. 19.
712. Aaver, Otto — 24. 05. 19.
713. Röömer, Johannes
714. Hammelmann, August
715. Iisak, Johannes
716. Stern, Alfred
717. Lind, Jakob
718. Kuumann, Gustav
719. Öunapuu, Voldemar
720. Kaarest, Karl — 19. 08. 19.
721. Kask, Eduard
722. Jääger, Gustav — 19. 08. 19.
723. Varik, Johannes — 19. 08. 19.
724. Jürna, Otto
18. 05. 19.
725. Palk, Hermann
726. Teder, August
727. Pikmann, Anton
728. Treinberg, Johannes — 23. 05. 19.
729. Nielender, Boris — 14. 08. 19.
730. Rütütel, Gustav
731. Univer, Nikolai
732. Visnap, Jaan
733. Margusson, Konstantin — 03.06.19.
734. Laane, Aleksander
735. Püllmann, Julius
736. Bachmann, Johannes — 20. 08. 19.
737. Tsuping, Johannes
738. Vutt, Aleksander
739. Jäärmann, Georg
19. 05. 19.
740. Kütt, Helmut
20. 05. 19.
741. Viitol, Jakob
742. Visnapuu, Jakob
743. Madismann, Anton
744. Rosslender, Helmut
745. Leppik, August
746. Koppel, Oskar
747. Käemer, Jaan
748. Otter, Eduard
749. Laas, Karl
750. Toomingas, Johannes
751. Keelust, Julius
21. 05. 19.
752. Semjonov, Ivan
23. 05. 19.
753. Kruusta, Gustav — 17. 08. 19.
754. Kruusta, Jüri — 14. 08. 19.
755. Kuusik, Johannes — 30. 08. 19.
756. Maames, Julius
757. Kulap, Jaan — 16. 08. 19.
758. Tint, Gustav — 14. 08. 19.
25. 05. 19.
759. Frolov, Ivan
760. Kirschberg, Sergei
29. 05. 19.
761. Stramm, August
762. Käbi, Johannes
763. Bachmann, Karl
30. 05. 19.
764. Meindok, Roman
01. 06. 19.
765. Varkel, Dimitri
766. Peikof, Voldemar
767. Korn, Julius
768. Paurmann, Juhan — 14. 08. 19.
02. 06. 19.
769. Kruusmann, Johannes
12. 06. 19.
770. Johanson, Mihkel — 14. 08. 19.
15. 06. 19.
771. Pungar, Peeter
23. 06. 19.
772. Leht, Eduard
24. 06. 19.
773. Telska, Johannes
25. 06. 19.
774. Reinart, Venuty

26. 06. 19.
775. Tammeots, Oskar
776. Puurmann, Richard
30. 06. 19.
777. Välja, Robert
778. Leht, Rudolf
779. Poro (Pääro), Johannes
01. 07. 19.
780. Poimo, Voldemar
05. 07. 19.
781. Bergmann, Kristjan
782. Bürger, Karl
783. Bach, Eduard
784. Ilves, August
785. Kehvik, Johannes
786. Kuur, Rudolf
787. Kuldvere, Johannes
788. Kriitberg, Johannes
789. Kadak, Joosep
790. Krausberg, Evald
791. Kimmel, Johannes — 30. 08. 19.
792. Lang, Jüri — 18. 08. 19.
793. Leemann, Hans
794. Lillemets, Ferdinand
795. Purk, Vassili — 19. 07. 19.
796. Lillepson, Jakob
797. Murelik, Rudolf
798. Mets, Johannes
799. Pellis, Karl
800. Pärtel, Mihkel — 20. 08. 19.
801. Pellhein, August
802. Pahkjalg, Rudolf
803. Pommer, Oskar
804. Brenner, Johannes
805. Tõntson, Anton
806. Timm, Artur — 01. 08. 19.
807. Trei, Gustav
808. Toomingas, Hermann
809. Treimann, Johannes
810. Treuhold, Mihkel — 25. 08. 19.
811. Viks, Heinrich
812. Vallner, Vassili
813. Volmer, Gerald
814. Öismann, Arnold
815. Barnabas, August
816. Baltsam, Eduard — 21. 07. 19.
817. Braun, Roman
818. Ehvard, Friedrich
819. Juudemann, Eduard
820. Kivinurk, Johannes
821. Kork, Karl
822. Kuus, Richard
823. Kuuskler, Karl
824. Käärberg, August
825. Kivistik, Eduard
826. Kamat, Jaan
827. Kleement, Aleksander
828. Lilletamm, Gustav
829. Lillemann, Aleksander
830. Makson, Julius (Gustav)
831. Maurer, August
832. Meibaum, August — 28. 07. 19.
833. Norak, Jakob
834. Orul, Alfred
835. Olchen (Piechen), Eduard
836. Prassi, August
837. Priivits, Jaan
838. Rüüter, Johannes
839. Randorf, August
840. Roosenberg, Aleksander
841. Sein, Eduard
842. Straš, Salomon
843. Saalberg, Aleksander
844. Seeberg, August
845. Tappu, Evald
846. Tiikmann, Aleksander
847. Tiidemann, August
848. Timm, August
849. Oks, Jakob
850. Valter, Villem
851. Vask, Karl
852. Viismann, Voldemar
853. Pöld, Jaan
854. Voormann, Gustav
855. Leps, Johannes
856. Järvan, Julius
857. Kukermann, Johannes
858. Toomvap, Gustav
859. Valk, Jakob
860. Olek, Aleksander
861. Pirker, Johannes
862. Neero, Johannes
863. Jaakmann, Aleksander
864. Kamps, Aleksander — 14. 08. 19.
865. Paramel, Aleksander
866. Tooma, August
867. Petermann, Johannes
868. Kaarik, Johannes
869. Remmert, Karl
870. Pliis, Karl
871. King, Johannes
872. Krusta, Peeter
873. Kurel, Johannes
874. Gutmann, Elmar
875. Timm, Otto
876. Einmann, Eduard
877. Kivimägi, Voldemar
878. Vants, August
879. Raud, Julius
880. Tibu, Oskar
881. Kamm, Voldemar
882. Prommer, Robert
883. Hiis, Konrad
884. Haab, Valter
885. Prink, Rudolf
886. Nõmberg, Leopold — 30. 08. 19.
887. Pommer, Hermann — 25. 08. 19.
888. Ansel, August
889. Arro, Julius
890. Anson, Anton
891. Malm, Voldemar
892. Roosiks, Johannes
893. Kadapik, Aleksander

894. Viisileht, Johannes
895. Maasikas, Alfred
896. Remmelmann, Eugen
897. Aavik, Evald
898. Treifeld, August — 14. 08. 19.
899. Arakas, Heinrich
900. Aalberg, Aleksander
901. Dreener, Anton
902. Einlof, Rudolf
903. Erlenheim, Karl
904. Gutmann, August
905. Hermburg, Johannes
906. Jaaksmann, Rudolf — 14. 08. 19.
907. Jaanson, Aleksander
908. Joonas, Aleksander — 14. 08. 19.
909. Käbi, Heinrich
910. Kiho, Aleksander
911. Kriino, Artur
912. Kuht, Aleksander
913. Kesküla, Hugo
914. Korv, Bernhard
915. Luht, Jaan
916. Lilleberg, Albert
917. Majamees, Aleksander
918. Mill, Otto
919. Maasik, Otto
920. Naarits, Jaan
921. Praks, Leo
922. Pihlak, Konstantin
923. Roobam, Martin
924. Säkk, Martin
925. Schmidt, Theodor
926. Rägapart, Johannes
927. Toomingas, Albert
928. Tensav, Oskar
929. Tihkan, Voldemar
930. Valdmann, Vladimir
931. Sarjas, Robert
932. Johanson, Hermann
933. Kirnmann, Jakob
934. Repnau, Arnold
935. Meister, Johannes — 14. 08. 19.
936. Puusepp, Johannes
937. Pärn, Villem — 19. 07. 19.
938. Kaugust, Jakob
939. Joa, Hendrik
940. Röömer, Eduard — 01. 08. 19.
941. Kikelbach, Voldemar
06. 07. 19.
942. Mühlberg, Johannes
07. 07. 19.
943. Palso, Rudolf
13. 07. 19.
944. Kustel, Theodor
945. Pajumägi, Johannes
946. Herberger, Anton
947. Lepp, Kristof
948. Väli, Aleksander — 01. 09. 19.
16. 07. 19.
949. Anton, August — 14. 08. 19.
17. 07. 19.
950. Allik, Aleksander — 01. 08. 19.
18. 07. 19.
951. Rebane, Aleksander
21. 07. 19.
952. *Allik, Karl
24. 07. 19.
953. Meisner, August
954. Naestem, Voldemar
955. Koort, Leonid
956. Luhberg, Konstantin
25. 07. 19.
957. Volnuchin, Vassili
01. 08. 19.
958. Ventzel, Jüri
959. Lansing, Karl
20. 08. 19.
960. Juurik, Johan
22. 08. 19.
961. *Potivar, Aleksander
25. 08. 19.
962. Passov, Mooses
01. 09. 19.
963. *Pille, Karl
964. *Märks, Eduard
965. *Kriiva, Ernst
966. *Oinbek, Jaan
967. *Puru, Julius
968. *Võru, August
969. *Tromsi, Rudolf
970. *Kransiver, Oskar
971. *Käerd, Johannes
972. *Nagel, Kallinik
973. *Niilus, Karl
974. *Tiks, Friedrich
975. *Sepp, Juhan
976. *Peedo, Oskar
977. *Raud, Eduard
978. *Eielbaum, Harry
979. *Kull, Osvald
980. *Saia, August
981. *Albert, Aleksander
982. *Otsing, Leonhard
983. *Liiv, Jakob
984. *Priinet, Arnold
985. *Jakobson, Rudolf
986. *Adolberg, Gustav
987. *Raup, August
988. *Hüvato, Friedrich
989. *Jürgenson, Paul
990. *Peltser, Jaan
991. *Raat, Peeter
992. *Liiv, Eduard
993. *Höim, Gerhard
994. *Naltman, August
995. *Möttus, Karl

996. *Sultan, Paul
 997. *Kink, Robert
 998. *Jänes, Peeter
 999. *Kiisla, Oskar
 1000. *Pelovas, Daniel
 1001. *Kaar, Juhan
 1002. *Hunt, Friedrich
 1003. *Belska, Osvald
 1004. *Pitsitaja, Peeter
 1005. *Lepp, Osvald
 1006. *Pärn, Johannes
 1007. *Sööt, Juhan
 1008. *Palo, Fromhold
 1009. *Teial, Eduard
 1010. *Soosar, Viktor
 1011. *Kõiv, Rudolf
 1012. *Ramson, Martin
 1013. *Toltstar, Alfred
 1014. *Silbek, Karl
 1015. *Nahland, Paul
 1016. *Püss, Richard
 1017. *Laaskar, Alfred
 1018. *Eiche, Osvald
 1019. *Lattik, Rudolf
 1020. *Purask, Gustav
 1021. *Poks, Karl
 1022. *Põder, Julius
 1023. *Truija, Paul
 1024. *Aller, Osvald
 1025. *Jõgeva, Osvald
 1026. *Paavel, Ludvig
 1027. *Saag, Kristjan
 1028. *Soonvald, Jaan
 1029. *Leosk, August
 1030. *Messak, Aleksander
 1031. *Oja, August
 1032. *Aarua, Julius
 1033. *Kasuk, Jaan
 1034. *Kontkar, Joosep
 1035. *Saar, Aleksander
 1036. *Antsov, Juhan
 1037. *Raud, Karl
 1038. *Tamm, Karl
 1039. *Otsing, Aabel
 1040. *Schnets, Theodor
 1041. *Määlberg, Aleksander
 1042. *Miilius, Johannes
 1043. *Soukand, Paul
 1044. *Tootsmann, Peeter
 1045. *Tilmann, August
 1046. *Võikmanson, Oskar
 1047. *Teemant, Johan
 1048. *Viilard, August
 1049. *Nooru, Voldemar
 1050. *Rauba, August
 1051. *Mets, Peeter
 1052. *Miitel, August
 1053. *Tilga, Oskar
 1054. *Tobreluts, Paul
 1055. *Paltsepp, Hugo
 1056. *Sokk, Paul
 1057. *Saul, Alfred
 1058. *Maasing, Rudolf
 1059. *Morgenrot, Ferdinand
 1060. *Lepp, Julius
 1061. *Hintser, Artur
 1062. *Siiv, August
 1063. *Erdmann, Rudolf
 1064. *Assmann, Vassili
 1065. *Uibo, August
 1066. *Herne, Rudolf
 1067. *Sisask, Jaan
 1068. *Niibauer, August
 1069. *Tamm, Aleksander
 1070. *Kitsing, Rudolf
 1071. *Rosenthal, Peeter
 1072. *Juks, Jaan
 1073. *Seimann, Robert
 1074. *Kaevumägi, August
 1075. *Luisk, Rudolf
 1076. *Koorm, Osvald
 1077. *Steinbach, Eduard
 1078. *Utf, Oskar
 1079. *Müür, Johannes
 1080. *Rolone, Jaan
 1081. *Sarvik, Aleksander
 1082. *Ostra, August
 1083. *Vink, August
 1084. *Metsis, Hermann
 1085. *Sommer, Valter
 1086. *Kool, Ludvig
 1087. *Petersel, Albert
 1088. *Kolga, Oskar
 1089. *Voivoda, Jaan
 1090. *Mölder, Alfred
 1091. *Kirbel, Daniel
 1092. *Mets, Arnold
 1093. *Laar, August
 1094. *Kraus, August
 1095. *Kont, Hugo
 1096. *Varik, August
 1097. *Müürisepp, Jaan
 1098. *Piaan, August
 1099. *Suurmets, Eduard
 1100. *Müürmets, Johan
 1101. *Kaasik, Rudolf
 1102. *Liivak, Mihkel
 1103. *Reinmann, Johannes
 1104. *Kroon, Peeter
 1105. *Kivi, Rudolf
 1106. *Kilk, Artur
 1107. *Rosenberg, Ernst
 1108. *Torop, Adam
 1109. *Treier, Gustav
 1110. *Sepp, Otto
 1111. *Komisjon, Eduard
 1112. *Kraft, Andreas
 1113. *Peetsu, Johannes
 1114. *Spuul, Karl
 1115. *Viidermann, Ernst
 1116. *Must, August
 1117. *Tenks, August
 1118. *Punisson, Eduard
 1119. *Toom, Julius
 1120. *Sööt, Aleksander
 1121. *Priku, Karl

1122. *Rebane, Eduard
 1123. *Sulg, Eduard
 1124. *Miina, Jaan
 1125. *Padar, Johannes
 1126. *Padar, August
 1127. *Laja, Mihkel
 1128. *Mäksi, Oskar
 1129. *Topson, Samuel
 1130. *Porosson, Samuel
 1131. *Soe, Ferdinand
 1132. *Siisko, Johan
 1133. *Sado, Ludvig
 1134. *Õunap, Paul
 1135. *Mosin, Oskar
 1136. *Rebane, Karl
 1137. *Paulson, Oskar
 1138. *Reino, Viktor
 1139. *Truu, Ernst
 1140. *Padar, Karl
 1141. *Kants, Oskar
 1142. *Arik, August
 1143. *Saksjak, Aleksander
 1144. *Kiidelmann, Aleksander
 1145. *Saviauk, Richard
 1146. *Mägi, Gustav
 1147. *Liiv, August
 1148. *Ploom, Karl
 1149. *Laks, Peeter
 1150. *Simson, Julius
 1151. *Kudi, Albert
 1152. *Rosenthal, Jaan
 1153. *Udso, Julius
 1154. *Siimann, Aleksander
 1155. *Kraus, Jaan
 1156. *Kartašov, Ivan
 1157. *Pillau, Johannes
 1158. *Susi, Jaan
 1159. *Pökk, Osvald
 1160. *Mõistus, Gustav
 1161. *Ploom, Arnold
 1162. *Pala, Johan
 1163. *Juks, August
 1164. *Kõiv, Mihkel
 1165. *Kurvits, Kustav
 1166. *Veidenberg, Hermann
 1167. *Aaman, Leonhard
 1168. *Kahre, Richard
 1169. *Hõim, Osvald
 1170. *Nüpi, August
 1171. *Grossmann, August
 1172. *Meister, Richard
 1173. *Kull, Eduard
 1174. *Akel, Johan
 1175. *Pikkur, Hans
 1176. *Sepp, Aleksander
 1177. *Keng, Jaan
 1178. *Puusepp, Andres
 1179. *Silla, August
 1180. *Palts, Alfred
 1181. *Kutsar, Eduard
 1182. *Miita, Johannes
 1183. *Inn, August
 1184. *Vilde, Eduard
 1185. *Vares, Johannes
 1186. *Aabel, Karl
 1187. *Ritson, Paul
 1188. *Adamson, Rudolf
 1189. *Pikson, Aleksander
 1190. *Songisepp, Eduard
 1191. *Martin, Oskar
 1192. *Stepanov, Aleksei
 1193. *Possul, Karl
 1194. *Roose, Rudolf
 1195. *Torf, Johannes
 1196. *Järv, Eduard
 1197. *Koppa, Karl
 1198. *Lamp, Aleksander
 1199. *Sirk, Aleksander
 1200. *Tennof, Aleksander
 1201. *Kärdi, Richard
 1202. *Murakas, Oskar
 1203. *Kroll, Oskar
 1204. *Matse, Axel
 1205. *Martinson, Johannes
 1206. *Velt, Eduard
 1207. *Meho, Nikolai
 1208. *Piiri, Aleksander
 1209. *Laur, Mart
 1210. *Suits, Villem
 1211. *Grünberg, Jüri
 1212. *Palo, Hendrik
 1213. *Bergmann, Mihkel
 1214. *Parot, Hans
 1215. *Anvelt, Jüri
 1216. *Lääts, Jaan
 1217. *Schmidt, August
 1218. *Oebius, Mihkel
 1219. *Veiper, Oskar
 1220. *Puusepp, Karl
 1221. *Schmidt, Karl
 1222. *Luik, Kristjan
 1223. *Kruuse, August
 1224. *Palgi, Julius
 1225. *Tsuping, Jaan
 1226. *Kintsevo, Voldemar
 1227. *Jakobson, August
 1228. *Krimses, Oskar
 1229. *Reino, Karl
 1230. *Kooapoeg, Alfred
 1231. *Poobut, August
 1232. *Veeber, Karl
 1233. *Susi, Jaan
 1234. *Schüts, Karl
 1235. *Sakkeus, August
 1236. *Aarik, Eduard
 1237. *Parv, Peeter
 1238. *Viinalass, Adolf
 1239. *Perv, Alfred
 1240. *Kure, Peeter
 1241. *Saar, Voldemar
 1242. *Krimses, Gothard
 1243. *Riiner, Jaan
 1244. *Valkmann, Johannes
 1245. *Hollap, August
 1246. *Ritsmann, Richard
 1247. *Raag, Ernst

1248. *Viira, Karl
 1249. *Turi, Johannes
 1250. *Padar, Johannes
 1251. *Mats, Richard
 1252. *Orf, August
 1253. *Väiko, August
 1254. *Krom, Aleksander
 1255. *Tomson, August
 1256. *Reimann, Peeter
 1257. *Lepsberg, August
 1258. *Tamm, Peeter
 1259. *Hinn, Jaan
 1260. *Suumann, Rudolf
 1261. *Põit, Jaan
 1262. *Preeden, Aleksander
 1263. *Pille, Alfred
 1264. *Remm, Johannes
 1265. *Kenk, Oskar
 1266. *Kägu, Mihkel
 1267. *Aidak, Aleksander
 1268. *Sügis, Eduard
 1269. *Kurg, Elmar
 1270. *Kull, Peeter
 1271. *Vösu, Gustav
 1272. *Lappord, August
 1273. *Hektor, Taavet
 1274. *Kriinal, Oskar
 1275. *Jõmm, Eduard
 1276. *Sover, Evald
 1277. *Andreimann, Otto
 1278. *Mõik, Aleksander
 1279. *Varak, Ernst
 1280. *Raag, Osvald
 1281. *Vasser, Voldemar
 1282. *Plukk, Peeter
 1283. *Beek, Alfred
 1284. *Olesk, Eduard
 1285. *Glaser, Alfred
 1286. *Uggur, Ernst
 1287. *Rillen, Aleksander
 1288. *Maasik, Heinrich
 1289. *Sihver, Hugo
 1290. *Lõhmus, August
 1291. *Valtin, Simson
 1292. *Grossberg, Martin
 1293. *Vähi, Karl
 1294. *Käerd, Eduard
 05. 09. 19.
 1295. Puru, Robert
 09. 09. 19.
 1296. *Raudmann, Voldemar
 11. 09. 19.
 1297. Erikson, Elmar
 1298. Vähkmann, Osvald
 25. 09. 19.
 1299. *Viks, Aleksander Tooma p.

28. 09. 19.
 1300. *Saar Jakob
 1301. *Jantsuk, Nikolai
 1302. *Tuuling, Gustav
 1303. *Pombas, Eduard
 1304. *Tikerberg, Johannes
 1305. *Truu, Johannes
 1306. *Soo, Johannes
 1307. *Spaidel, Arnold
 1308. *Einblau, Aleksander
 1309. *Annukas, Karl
 1310. *Aus, Mihkel
 1311. *Kuulberg, Valter
 1312. *Hirsch, Eduard
 1313. *Uustalu, Matvei
 1314. *Karlson, Aleksander
 1315. *Kaasik, Aleksander
 1316. *Nellis, Mihkel
 1317. *Tuulik, Peeter
 1318. *Nellis, Mihkel Konstantini p.
 1319. *Aru, Oskar
 1320. *Tool, Theodor
 1321. *Toom, Hermann
 1322. *Vipper, Theodor
 1323. *Truuvärk, Karl
 1324. *Vöölmann, Karl
 1325. *Meekler, Rudolf
 1326. *Ojaver, Karl
 1327. *Õun, Aleksander
 1328. *Kond, Hugo
 1329. *Pärtel, Hendrik
 08. 11. 19.
 1330. *Koch, Karl
 21. 11. 19.
 1331. Rosenberg, Nikolai
 22. 11. 19.
 1332. Sepp, Johannes
 23. 11. 19.
 1333. Arro, Johannes
 1334. Virunurm, Jaan
 1335. Eber, Aleksander
 24. 11. 19.
 1336. Näätla, Andres
 25. 11. 19.
 1337. Hekanen, Aleksander
 1338. Rõibin, Nikolai
 26. 11. 19.
 1339. Karpov, Jakob
 1340. Steblev, Andrei
 1341. Badrag, Feodor
 1342. Stefanau, Eduard

1343. Pai, Johannes	03. 12. 19.	1347. *Baum, Rudolf	22. 12. 19.
1344. Lagutkin, Voldemar	04. 12. 19.	1348. Jürgenson, Paul	30. 12. 19.
1345. Pöder, Hermann	13. 12. 19.	1349. *Siimann, Adalbert	03. 01. 20.
1346. Östermann, Karl	20. 12. 19.		

Märkus: Peale käesolevas nimistus toodud allohvitseride ja sõdurite käis väeosa koosseisust läbi ka 364 Põhja-Lääne armeest 1919. a. novembris ja detsembris teenistusse võetud allohvitseri ja sõdurit.

Seega käis väeosa koosseisust 19. 12. 18.—03. 01. 20. kokku läbi 1713 allohvitseri ja sõdurit.

3. Vabadussõjas langenud ohvitseride ja sõdurite nimistu:

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
1	Rms. Ressar, Edgar	21. 01. 19.	Piksaare jaamas.
2	" Kütt, Georg	" "	" "
3	" Erikov, Kristjan	19. 02. 19.	Ruhja lähedal.
4	" Tihane, Voldemar	29. 03. 19.	Orava küla j.
5	" Jürgentson, Kristjan	31. 03. 19.	Kõvera küla j.
6	L.-corp. Veinberg, Eduard	01. 04. 19.	Kõrgemäe küla j.
7	Rms. Tamm, Johannes	" "	" "
8	" Tohver, Jaan	" "	" "
9	" Kukk, Johan	" "	" "
10	" Villems, Jakob	" "	" "
11	" Katto, Valter	" "	" "
12	" Siimann, Elmar	04. 04. 19.	Ivanovo-Boloto küla j.
13	" Otti, Leonhard	" "	" "
14	I leitn. Paulmeister, Johannes	06. 04. 19.	" "
15	" Rehe, Jakob	" "	" "
16	Rms. Reinberg, Alekander	" "	" "
17	L.-corp. Välik, Julius	" "	" "
18	Seersant Kaur, Lembit	" "	" "
19	Rms. Murro, Voldemar	" "	" "
20	" Punning, Osvald	" "	" "
21	" Birkenfeldt, August	" "	" "
22	" Puhk, Rudolf	" "	" "
23	" Kraav, Ludvig	" "	" "
24	" Treier, Rudolf	" "	" "
25	" Kool, Aleksander	12. 04. 19.	Mitkovitsa küla j.
26	" Ingermann, Johan	" "	Lebedõ küla j.
27	" Tõnis, Voldemar	18. 04. 19.	Borkanova küla j.
28	" Rakki, Sergei	25. 04. 19.	Kudrova küla j.
29	" Eltermann, Ernst	02. 05. 19.	" "
30	" Stamm, Johannes	24. 05. 19.	Dubrokva küla j.
31	" Viita, Rudolf	" "	" "
32	" Aaver, Otto	" "	" "
33	" Nanelson, Mihkel	" "	" "
34	L.-corp. Sild, Hans	19. 07. 19.	Vassileva küla j.

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
35	Rms. Karlov, Jüri	19. 07. 19.	Vassileva küla j.
36	„ Kolvik, Aleksander	„	„
37	„ Valk, Jakob	„	Valneva küla j.
38	„ Baltam, Eduard	21. 07. 19.	Karamoševõ jaama j.
39	„ Pärn, Vilhelm	„	„
40	„ Purk, Vassili	„	„
41	„ Puis, Ferdinand	31. 07. 19.	Navoloki küla j.
42	„ Niiler, Johannes	03. 08. 19.	Knjäs Ivanova küla j.
43	„ Mäeots, Johannes	„	„
44	L.-corp. Steinberg, Runald	„	„
45	Lipnik. Kippus, Johannes	19. 08. 19.	Monostõroki küla j.
46	Rms. Urb, Arnold	25. 08. 19.	Suštšova küla j.
47	„ Mets, Arnold	19. 10. 19.	Uus-Kalištši küla j.
48	„ Soo, Johannes	„	„
49	„ Pöllmann, Julius	21. 10. 19.	Kandiküla j.
50	V.-allohv. Sander, Johannes	27. 11. 19.	Karosteli küla j.
51	Rms. Aru, Oskar	03. 12. 19.	„
52	„ Annokas, Karl	14. 12. 19.	Feodorovka küla j.

4. Lahinguis saadud haavadesse surnud:

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Haavata- saamise aeg	Suremise aeg	Haavata- saamise koht
1	Rms. Vasar, Hans	10. 01. 19.	13. 01. 19.	Helme kiriku j.
2	„ Joonasson, August	19. 02. 19.	21. 02. 19.	Ruhja lähedal.
3	„ Kõõnberg, Elmar	26. 02. 19.	26. 02. 19.	„
4	„ Kiho, Jüri	„	„	„
5	I leitn. Pinka, Herbert	21. 02. 19.	28. 02. 19.	Hopa jaama j.
6	Rms. Ungerson, Ado	29. 03. 19.	30. 03. 19.	Orava küla j.
7	„ Aabel, Karl	„	„	„
8	„ Pihlak, Alfred	01. 04. 19.	01. 04. 19.	Kõrgemäe küla j.
9	„ Madisson, August	04. 04. 19.	06. 04. 19.	Ivanovo Boloto küla j.
10	„ Rossmann, Erich	06. 04. 19.	„	„

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Haavata- saamise aeg	Suremise aeg	Haavata saamise koht
11	Rms. Alles, Voldemar	06. 04. 19.	06. 04. 19.	Ivanovo Boloto küla j.
12	„ Sirel, Johan- nes	„	09. 04. 19.	„
13	„ Valp, August	12. 04. 19.	12. 04. 19.	Mitkovitsa küla j.
14	Corp. Koff, Jaan	06. 04. 19.	13. 04. 19.	Ivanovo Boloto küla j.
15	Rms. Luuk, Artur	12. 04. 19.	„	Mitkovitsa küla j.
16	„ Klein, Peeter	06. 04. 19.	14. 04. 19.	Ivanovo Boloto küla j.
17	„ Jürine, Jaan	04. 04. 19.	16. 04. 19.	„
18	L.-corp. Jürgens, Ferdinand	01. 04. 19.	22. 04. 19.	Kõrgemäe küla j.
19	Rms. Mukko, Johan	06. 05. 19.	06. 05. 19.	Veeskuvä küla j.,
20	„ Tamm, Jüri	24. 05. 19.	01. 06. 19.	Dubrovka küla j.
21	„ Väljak, Johan- nes	„	02. 06. 19.	„
22	Kapral Olter, Hein- rich	25. 08. 19.	26. 08. 19.	Suštšova küla j.
23	Rms. Kägu, Mihkel	28. 10. 19.	11. 11. 19.	Vana-Kalistši küla j.
24	„ Toots, Karl	26. 11. 19.	17. 12. 19.	Karosteli küla j.
25	„ Kruusimägi, Jüri	16. 12. 19.	24. 12. 19.	Feodorovka küla j.
26	„ Joa, Heinrich	29. 12. 19.	29. 12. 19.	„

5. Vabadussõjas saadud haigusse surnud:

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Haiguse nimetus
1	Rms. Baltasaar, Karl	29. 01. 19.	Tüfusse.
2	„ Jürgenson, August	23. 05. 19.	
3	„ Leesment, Peeter	15. 12. 19.	
4	Sv. am. aset. Aam, Jakob	25. 01. 20.	
5	Ohv. aset. Mertonen, August	04. 02. 20.	Plekilisse soetõppe.

6. Lahinguis läksid teadmata kaduma:

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
1	Rms. Lappe, Aleksander	09. 03. 19.	Valga rajoonis.
2	„ Kõrevares, Villem	29. 03. 19.	Orava küla j.
3	„ Treinberg, Johan	23. 05. 19.	Panikovitši ms. j.
4	„ Unt, August	29. 07. 19.	Ostrovi lähedal.
5	„ Krause, Paul	„	„
6	„ Vink, August	„	„
7	„ Allik, Aleksander	01. 08. 19.	Gorjaino küla j.
8	„ Leht, Rudolf	„	„
9	„ Saar, Karl	25. 08. 19.	Suštšova küla j.
10	„ Rüütel, Gustav	„	„
11	„ Kroon, Peeter	19. 10. 19.	Liipova küla j.
12	„ Pillau, Johannes	27. 10. 19.	Gorovaldai küla j.
13	„ Õismann, Aleksander	27. 11. 19.	Karosteli küla j.
14	„ Tooma, Julius	„	„

7. Vabadussõjas haavata saanud ohvitseride ja sõdurite nimistu:

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
1	Rms. Kutsar, Jaan	10. 01. 19.	Helme kiriku j.
2	„ Koff, August	„	„
3	„ Sepp, Aleksander	„	„
4	II leitn. Allik, Anton	18. 01. 19.	Ruhja alevi j.
5	Rms. Mallene, Tõnis	„	„
6	L.-corp. Vinkler, Johannes	„	„
7	„ Leppik, August	21. 01. 19.	Piksaare jaama j.
8	„ Luik, Tõnu	„	„
9	Rms. Rennit, Nikolai	„	„
10	L.-corp. Laane, Peeter	„	„
11	Rms. Pöder, Alfred	09. 02. 19.	Koiküla jaama j.
12	L.-corp. Kumm, Boris	19. 02. 19.	Ruhja lähedal.
13	Rms. Pedriks, Oskar	„	„
14	„ Saks, Jaan	„	„
15	„ Kiirmann, Oskar	„	„
16	Seersant Ungerson, Johan	26. 02. 19.	„
17	L.-corp. Pott, Johan	28. 02. 19.	„
18	Rms. Reich, Bernhard	„	„
19	„ Ilves, Anton	„	„
20	„ Nõmmik, Johan	„	„
21	„ Puhk, Rudolf	„	„
22	„ Treier, Rudolf	„	„
23	I leitn. Martinson, Leopold	03. 03. 19.	Alsvigi jaama j.
24	Rms. Priima, Peeter	„	„
25	„ Loorits, Richard	04. 03. 19.	Korvenhofi j. j.
26	„ Jüriado, Karl	08. 03. 19.	Ruhja lähedal.
27	„ Väljapõhi, Jaak	18. 03. 19.	Alaküla j.
28	„ Penjam, Voldemar	„	„
29	„ Leesment, Hans	27. 03. 19.	Orava ms. j.
30	„ Simpson, Oliver	29. 03. 19.	„
31	„ Meldorf, Jaan	„	„
32	„ Ermolaev, Mihail	„	„
33	„ Sündeva, Harald	„	„
34	„ Rakki, Sergei	„	„
35	„ Villmann, Alarich	„	„

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
36	Corp. Lillensterne, Georg	29. 03. 19.	Orava ms. j.
37	L.-corp. Tompu, Aleksander	"	"
38	Rms. Kanger, Johannes	"	"
39	" Tinn, Kornelius	"	"
40	" Lembra, Villem	"	"
41	II leitn. Uibo, Aleksander	"	"
42	L.-corp. Rennit, August	"	"
43	Junkur Ingermann, Hans	"	"
44	Rms. Suur, Leopold	"	"
45	" Starkov, Johannes	"	"
46	" Grünbaum, Paul	"	"
47	II leitn. Zupsmann, Voldemar	"	"
48	Rms. Urb, Arnold	"	"
49	II leitn. Kane, Leonid	31. 03. 19.	Kõvera küla j.
50	Rms. Murro, Jaan	"	Rõssa talu j.
51	" Rehe, Johan	"	"
52	Corp. Koern, August	01. 04. 19.	Kõvera küla j.
53	Rms. Toots, Karl	"	"
54	" Martinson, Villem	"	"
55	" Jakobson, Arnold	"	"
56	" Sisask, Adolf	"	"
57	" Kolvik, Aleksander	"	"
58	" Teder, Evald	"	"
59	" Kreisberg, Johannes	"	"
60	" Juurikson, Kristjan	"	Kõrgemäe küla j.
61	" Tilk, Ernst	"	"
62	" Mälton, Johannes	"	"
63	" Väljaots, Jaan	"	"
64	" Käosson, Jaan	"	"
65	" Jürgens, Jakob	"	"
66	" Niiler, Johan	"	"
67	" Blum, Adolf	"	"
68	" Möttus, August	"	"
69	" Arrong, Eduard	"	"
70	" Tomasson, Johan	04. 04. 19.	Ivanovo Boloto küla j.
71	L.-corp. Martens, Johan	"	"
72	Rms. Laretei, Johannes	"	"
73	I seers. Tikkar, Hugo	"	"
74	Rms. Tui, Nikolai	"	"
75	" Lillensterne, Johan	"	"
76	" Siren, Alfred	"	"
77	" Adamson, Peeter	"	"
78	" Piir, August	06. 04. 19.	"

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
79	Corp. Niggol, Aleksander	06. 04. 19.	Ivanovo Boloto küla j
80	L.-corp. Haavamaa, Johannes	"	"
81	Rms. Siimann, Jaan	"	"
82	" Peetri, Reinhold	"	"
83	" Saar, Jaan	"	"
84	L.-corp. Mikhelson, August	"	"
85	Corp. Tiidemann, Anton	"	"
86	L.-corp. Murro, Gustav	"	"
87	" Brindfeldt, Artur	"	"
88	Rms. Voitka, Jaan	"	"
89	" Pinsolar, Voldemar	"	"
90	" Kull, Ernst	"	"
91	" Ploom, Rudolf	"	"
92	" Palits, Johan	"	"
93	" Rump, Jüri	"	"
94	" Adamson, Gustav	"	"
95	" Raag, Aleksander	"	"
96	Corp. Pott, Johannes	"	"
97	Rms. Adamson, Edgar	"	"
98	" Rang, August	"	"
99	L.-corp. Lindeberg, Aleksander	"	"
100	Rms. Kristjan, Ervin	"	"
101	" Remmelmann, Aleksander	"	"
102	" Kalmet, Aleksander	"	"
103	Corp. Timmermann, Peeter	09. 04. 19.	Borkanova küla j.
104	II leitn. Tiltinis-Lavzeviš, August	"	"
105	Rms. Kikkas, Oskar	"	"
106	" Kristjan, Johan	"	"
107	" Roger, Karl	"	"
108	" Viimer, Alfred	"	"
109	Corp. Urm, Osvald	"	"
110	Rms. Brandt, Theodor	"	"
111	" Juurik, Johannes	"	"
112	" Bergmann, Johannes	10. 04. 19.	Mitkovitsa küla j.
113	" Tilk, Aleksander	12. 04. 19.	"
114	II leitn. Zupsmann, Voldemar	"	"
115	Rms. Rätsep, Aleksander	13. 04. 19.	"
116	" Tamm, Jüri	"	"
117	" Janson, Johannes	"	"
118	II leitn. Zupsmann, Voldemar	"	"
119	Rms. Oinas, Aleksander	"	"
120	" Niggol, Karl	"	"

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
121	Rms. Tommusk, Jaan	13. 04. 19.	Mitkovitsa küla j.
122	„ Niiler, Johannes	„	„
123	„ Est, Voldemar	„	„
124	„ Emme, August	17. 04. 19.	Truba küla j.
125	Seersant Valge, Gustav	18. 04. 19.	Borkanova küla j.
126	Rms. Gerberson, Johan	25. 04. 19.	Kudrova küla j.
127	„ Rosson, Jaak	„	„
128	„ Veissmann, Gustav	„	„
129	„ Nõmm, Jaan	„	„
130	„ Gutmann, Aleksander	„	„
131	Seersant Aalberg, Priidik	26. 04. 19.	„
132	Rms. Oinas, Aleksander	27. 04. 19.	Karlova küla j.
133	„ Kuller, August	„	„
134	„ Mirka, Voldemar	07. 05. 19.	Kudrova küla j.
135	„ Sein, Rudolf	08. 05. 19.	Karlova küla j.
136	I leitn. Lütüs, Adolf	24. 05. 19.	Dubrovka küla j.
137	L.-corp. Winkler, Johannes	„	„
138	Rms. Lapp, Hermann	„	„
139	„ Kolk, Aleksander	„	„
140	„ Savi, Heinrich	„	„
141	„ Pärtel, Edgar	„	„
142	„ Valter, Karl	„	„
143	„ Kaarest, Karl	„	„
144	„ Lauk, Otto	„	„
145	„ Trei, Johannes	„	„
146	„ Niilender, Boris	„	„
147	Corp. Neumann, August	„	„
148	Rms. Pirkmann, Anton	31. 05. 19.	Veliikaja j. ääres.
149	Ohv. aset. Urva, Johannes	05. 06. 19.	„
150	Rms. Villmann, Richard	06. 06. 19.	„
151	„ Leevet, Johannes	„	„
152	„ Laurson, August	08. 06. 19.	„
153	„ Paramel, Aleksander	17. 07. 19.	„
154	„ Tiikmann, Aleksander	„	„
155	„ Barnabas, August	18. 07. 19.	Strimuška küla j.
156	„ Leps, Johannes	„	Saprõgina küla j.
157	L.-corp. Ilves, Anton	„	„
158	„ Mathiesen, Bernhard	„	„
159	Rms. Brink, Rudolf	„	„
160	„ Viisileht, Johannes	„	„
161	„ Olek, Aleksander	„	„
162	„ Karn, Voldemar	„	„
163	„ Tõnisson, Jaak	„	„

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
164	I leitn. Kaalep, August	19. 07. 19.	Krjahhova küla j.
165	Rms. Pukk, Richard	"	"
166	" Pöder, Alfred	"	"
167	I seersant Tukk, August	"	Vassileva küla j.
168	L.-corp. Sonmann, Johannes	"	"
169	Rms. Piir, Oskar	"	"
170	" Allik, Adolf	"	"
171	" Väär, Otto	"	"
172	" Kulka, Aleksander	"	"
173	" Tomvap, Gustav	"	"
174	" Kamps, Aleksander	"	"
175	" Hiis, Konrad	"	"
176	" Järvan, Julius	"	"
177	" Maasikas, Alfred	"	"
178	" Kuulbas, Rudolf	"	"
179	" Teppmann, August	"	"
180	Seersant Poro, Johannes	"	"
181	Rms. Krausberg, Evald	"	"
182	" Tiidemann, August	"	"
183	" Kroon, Kristjan	21. 07. 19.	Karamõševo jaam.
184	" Sommer, Oskar	"	"
185	" Kivistik, Eduard	"	"
186	" Madismann, Anton	"	"
187	" Viks, Heinrich	"	"
188	" Käsper, Hans	"	"
189	" Karusberg, Hermann	"	"
190	" Kimmel, Evald	"	"
191	" Niilender, Boris	"	"
192	" Volmar, Geralt	"	"
193	" Niggol, Karl	"	"
194	" Pärtel, Mihkel	"	"
195	" Visnapuu, Jakob	"	"
196	" Käärberg, August	"	"
197	" Treuhold, Mihkel	"	"
198	Corp. Kõks, Johannes	25. 07. 19.	Pihkva rajoonis.
199	Rms. Tibu, Oskar	26. 07. 19.	Stanki küla j.
200	" Lett, Gottlieb	"	"
201	" Reissmann, Karl	"	"
202	Ohv. aset. Ungerson, Johan	27. 07. 19.	Ostrovi lähedal.
203	Rms. Thikann, Voldemar	"	"
204	" Päit, Eduard	"	"
205	" Lepp, Kristof	"	"
206	" Aas, Jaan	"	"

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
207	Rms. Nõmberg, Leopold	27. 07. 19.	Ostrovi lähedal.
208	„ Vallner, Vassili	„	„
209	Corp. Roosioks, Jaan	„	„
210	Kapten Pinka, Friedrich	28. 07. 19.	„
211	Rms. Uhlberg, Richard	„	„
212	„ Kivinurk, Jaan	„	„
213	„ Kõõnberg, Aleksander	„	„
214	„ Laas, Johannes	„	„
215	„ Remmet, Karl	„	„
216	„ Arno, Johannes	„	„
217	„ Bachmann, Karl	„	„
218	„ Abrams, Aleksander	29. 07. 19.	„
219	„ Saalberg, Aleksander	„	„
220	„ Maurer, Arnold	„	„
221	„ Timm, Otto	„	„
222	„ Tenurist, Bernhard	„	„
223	„ Kurikoff, Gustav	31. 07. 19.	Navoloki külas.
224	„ Visnap, Jaan	„	„
225	„ Kriitberg, Johannes	„	„
226	Seersant Brenner, Johannes	„	„
227	L.-corp. Tappu, Evald	01. 08. 19.	Gorjaino küla j.
228	Rms. Kõrge, Oskar	„	„
229	„ Jürgenson, Karl	„	„
230	„ Sein, Eduard	„	„
231	Al-lipnik Adorf, Johannes	„	„
232	Rms. Oruli, Alfred	„	„
233	„ Kadakas, Joosep	„	„
234	„ Treimann, Johannes	„	„
235	„ Valter, Villem	„	„
236	„ Kullom, Elmar	05. 08. 19.	Zamošje-Tupitsõna
237	„ Univer, Nikolai	13. 08. 19.	„ küla rajoonis.
238	„ Trei, Gustav	14. 08. 19.	„
239	„ Kalmet, Jaan	20. 08. 19.	Orehhovitši küla j.
240	„ Jürisson, Karl	25. 08. 19.	Temša küla rajoonis.
241	„ Tensau, Oskar	„	„
242	„ Isak, Johannes	„	„
243	„ Juudemann, Eduard	„	„
244	Seersant Niggol, Aleksander	„	Suštšova küla j.
245	Corp. Tompu, Aleksander	„	„
246	L.-corp. Koppelman, Johan	„	„
247	Rms. Pellis, Karl	„	„
248	„ Piir, Oskar	„	„
249	„ Rehe, Johan	„	Nikolštšina küla j.

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
250	Kapral Lindeberg, Aleksander	19. 10. 19.	Uus-Kalištši küla j.
251	Rms. Bachmann, Karl	"	"
252	" Gutmann, Aleksander	"	"
253	" Otsing, Abel	"	"
254	" Piir, Oskar	"	"
255	" Sisask, Jaan	"	"
256	" Tobreluts, Paul	"	"
257	" Meldorf, Jaan	"	"
258	" Martinson, Aleksander	"	"
259	" Lääts, Jaan	"	Liipova küla j.
260	" Ritsmann, Richard	"	"
261	" Lilleberg, Albert	"	"
262	" Einhof, Rudolf	"	"
263	" õunapuu, Voldemar	"	"
264	V.-allohv. Timmermann, Peeter	"	Uus-Kalištši küla j.
265	Rms. Soukand, Paul	"	"
266	" Kadapikk, Aleksander	"	"
267	" Hinn, Jaan	"	"
268	" Kivi, August	"	"
269	" Rosslender, Helmut	"	"
270	" Vähkmann, Aleksander	"	"
271	" Liivak, Mihkel	"	Kandiküla juures
272	" Braumann, Johan	"	"
273	" Repnau, Arnold	"	Liipova küla j.
274	" Glasser, Alfred	"	"
275	N.-allohv. Härm, Theodor	21. 10. 19.	Gorovaldai küla j.
276	Rms. Küla, Oskar	"	"
277	" Unt, Johannes	"	Kandiküla juures
278	Kapral Roosipuu, August	"	"
279	Rms. Ploom, Arnold	"	"
280	" Tamm, Jüri	"	"
281	" Saks, Peeter	"	"
282	" Padar, Johannes	"	"
283	" Viinalass, Adolf	22. 10. 19.	"
284	" Beek, Alfred	27. 10. 19.	Gorovaldai küla j.
285	" Luisk, Rudolf	"	"
286	" Vooru, Voldemar	"	"
287	" Neero, Johannes	"	"

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
288	Rms. Lepp, Julius	27. 10. 19.	Gorovaldai küla j.
289	„ Viiard, August	„	„
290	„ Kurel, Johannes	„	„
291	„ Laar, August	„	„
292	„ Tensk, August	„	„
293	Kapral Väljaots, Jaan	28. 10. 19.	Vana-Kalištši k. j.
294	Rms. Käemer, Jaan	„	„
295	V.-allohv. Brenner, Johan	26. 11. 19.	Karosteli küla j.
296	Rms. Kants, Oskar	„	„
297	„ õunap, Paul	„	„
298	„ Valter, Heinrich	„	„
299	„ Univer, Nikolai	„	„
300	„ Aarik, August	„	„
301	„ Tooma, August	27. 11. 19.	„
302	„ Paabu, August	„	„
303	„ Preeden, Aleksander	„	„
304	Kapral Tukk, Johannes	„	„
305	Rms. Juks, August	28. 11. 19.	„
306	„ Hõim, Osvald	15. 12. 19.	Feodorovka küla j.
307	„ Treifeldt, Villibald	„	„
308	„ Kivi, Rudolf	„	„
309	„ Pokk, Osvald	„	„
310	„ Kartašov, Ivan	„	„
311	„ Saksjaak, Aleksander	„	„
312	„ Rosenthal, Jaan	„	„
313	„ Raud, Eduard	„	„
314	„ Saalberg, Aleksander	„	„
315	V.-allohv. Miilverk, Jaan	17. 12. 19.	„
316	Rms. Müür, Johannes	21. 12. 19.	„
317	„ Turi, Johannes	22. 12. 19.	„
318	„ Liiv, August	28. 12. 19.	„
319	„ Komisjon, Eduard	29. 12. 19.	„
320	„ Käerd, Eduard	30. 12. 19.	„
321	„ Viita, Johannes	„	„
322	Kapral Tamberg, Eugen	20. 09. 19.	Võrus. õnnetu juhus.

8. Vabadussõjas põrutada saanud ohvitseride ja sõdurite nimistu :

Jrk. nr.	Auaste, perekonna- ja eesnimi	Aeg	Koht
1	L.-corp. Apfelbaum, Johannes	29. 03. 19.	Orava ms. juures.
2	Rms. Rätsep, Aleksander	"	"
3	" Kuller, August	"	"
4	" Porn, Herbert	"	"
5	" Rosson, Jaak	"	"
6	" Renke, Aleksander	"	"
7	" Luuk, Jaan	"	"
8	" Veiter, Robert	"	"
9	" Reinans, Gustav	"	"
10	" Rebane, Viktor	"	"
11	L.-corp. Johanson, Harry	"	"
12	" Gutmann, August	"	"
13	Rms. Steinberg, Runold	"	"
14	II leitn. Jakobson, Herbert	"	"
15	Rms. Kattai, Johan	01. 04. 19.	Kõrgemäe küla j.
16	" Mihkelson, Theodor	"	"
17	" Vuin, Eduard	"	"
18	" Laksberg, Karl	"	"
19	" Mirka, Voldemar	"	"
20	Seersant Köösel, Elmar	"	"
21	Rms. Johanson, Aleksander	04. 04. 19.	Ivanovo Boloto küla j.
22	" Kuk, Evald	06. 04. 19.	"
23	" Auksmann, August	17. 04. 19.	Borkanova küla j.
24	" Iila, August	18. 04. 19.	"
25	" Essman, Harald	"	"
26	" Mihkelson, Theodor	24. 04. 19.	Aristova küla j.
27	Corp. Viks, Aleksander	30. 04. 19.	Kudrova küla j.
28	Rms. Sisask, Adolf	08. 05. 19.	Karlova küla j.
29	Corp. Kitsing, Jaak	09. 05. 19.	Rossolovo küla j.
30	L.-corp. Sirkel, Arnold	"	"
31	Junkur Sauga, Ernst	26. 07. 19.	Stanki küla j.
32	Corp. Reivald, August	27. 07. 19.	Ostrovi lähedal.
33	Rms. Arrong, Eduard	"	"
34	" Kreitsberg, Johannes	01. 08. 19.	Navoloki-Gorjaino j.
35	" Kustal, Theodor	"	"
36	" Kivinurk, Johannes	18. 10. 19.	Kalištši sadamas.
37	" Mälton, Aleksander	19. 10. 19.	Šepelova küla j.
38	Kapral Kala, Martin	28. 10. 19.	Vana-Kalištši küla j.
39	Rms. Ritson, Paul	"	"
40	" Iisak, Johannes	"	"
41	" Arik, Eduard	"	"
42	" Kesküla, Hugo	"	"
43	" Tiikmann, Aleksander	"	"
44	" Mägi, Gustav	15. 12. 19.	Feodorovka küla j.

9. Vabadusristi kavalerid:

I liigi 3. järgu ja II liigi 3. järgu Vabadusristi kavalerid:

1. Kolonel	Pinka, Friedrich.
2. Leitnant	Pinka, Herbert.

I liigi 3. järgu Vabadusristi kavalerid:

3. Leitnant	Raudsepp, Rudolf.

II liigi 3. järgu Vabadusristi kavalerid:

4. Kolonelleitnant	Freiberg, Herbert.
5. Major	Lüüs, Adolf.
6. Kapten	Ingermann, Hans (nüüd Hirvelaan, H.).
7. „	Zupsmann, Voldemar (nüüd Valdur, V.).
8. „	Nurmberg, Otto.
9. Leitnant	Rehe, Jakob.
10. „	Koern, August.
11. Nooremleitnant	Krudenbrunn, Karl.
12. „	Arras, Paul.
13. „	Rosenberg, August.
14. Lipnik	Kippus, Johannes.
15. Ohvitseri-asetäitja	Animägi, Nikolai.
16. „	Tauts, Hans.
17. „	Tikkar, Hugo.
18. „	Töllasson, Jaan.
19. Reamees	Adamson, Gustav.
20. „	Adamson, Edgar.
21. „	Algus, August.
22. „	Anderson, Ernst.
23. „	Anni, Johannes.
24. „	Hüvato, Friedrich Voldemar.
25. „	Johanson, Alfred.
26. „	Kalbas, Johannes.
27. Noorem-allohv.	Kattai, Johan.

28.	Reamees	Kikkas, Oskar.
29.	„	Kivimurd, Otto.
30.	„	Kolvik, Alfred.
31.	Kapral	Kork, Jüri.
32.	Vanem-allohv.	Kutsar, Jaan.
33.	Reamees	Käemer, Jaan.
34.	„	Kärmas, Johan.
35.	Vanem-allohv.	Köösel, Elmar.
36.	Reamees	Kütt, Georg.
37.	Veltveebel	Kitsing, Jaak.
38.	Kapral	Laane, Peeter.
39.	Reamees	Laurson, August.
40.	Kapral	Luik, Tõnu.
41.	Reamees	Lepp, Osvald.
42.	Kapral	Lillenstern, Johannes.
43.	Reamees	Lillemann, Aleksander.
44.	Kapral	Luberg, Heinrich.
45.	Vanem-allohv.	Miilverk, Jaan.
46.	Reamees	Mitt, Jakob.
47.	Veltveebel	Naestem, Voldemar.
48.	Reamees	Parrol, Mart.
49.	„	Philips, Edgar.
50.	Vanem-allohv.	Pöder, Alfred.
51.	Veltveebel	Rennit, Nikolai.
52.	Reamees	Ressar, Edgar.
53.	„	Rosson, Jaak.
54.	„	Seeberg, August.
55.	Kapral	Stern, Alfred.
56.	Reamees	Sännik, Mihkel.
57.	Noorem-allohv.	Tamberg, Eugen.
58.	Reamees	Tarri, Artur.
59.	Veltveebel	Valge, Gustav.
60.	Noorem-allohv.	Vare, Jaan.
61.	Reamees	Vasar, Hans.
62.	„	Villmann, Viktor.
63.	Kapral	Vinkler, Johannes.
64.	Reamees	Vöormann, Gustav.

Sisukord.

Väeosa asutamine ja tegevus kuni võitlusteni iseseisva väeosana.

I. Väeosa asutamine.

	Lk.
1. Olukord 1918. a. novembris ja detsembris	15
2. „Eesti Scout“-kompanii formeerimise alustamine	16
3. Esimesed vabatahtlikud „Eesti Scout“ väeosas	27
4. Olukord rindel ja meeolelu Viljandis	30
5. Ümberpaigutamine Viljandi lossi ja esimeste skautide vannutamise	33
6. Üldolukord Lõunarindel 1919. a. jaanuari alguses	36
7. Skaudid liinile	40

II. Esimesed lahingud.

Karksi, Taagepera, Helme, Tõrva.

1. Tegevus enne Karksi lahingut	44
2. Karksi lahing 4. jaanuaril	46
3. Karksi mõisa vallutamine 5. jaanuaril	48
4. Tegevus pärast Karksi vallutamist	51
5. Taagepera lahing 6. jaanuaril	52
6. Ettevalmistused uueks tegevuseks	60
7. Helme vallutamine	63
8. Tegevus pärast Helme mahajätmist	67
9. Kokkuvõte	70

Vahepealne formeerimiskäik	72
--------------------------------------	----

III. Dessandiks kitsarööpalistel soomusrongidel.

Mõisaküla—Valga.

1. Määramine soomusrongile	74
2. Soomusrong nr. 2 formeerimine ja rongi koosseis	75
3. Üldolukord Lõunarindel. Ruhja lahing 18. jaanuaril	77
4. Ruhja lahing 19. jaanuaril	79
5. Luureretk Piksaare suunas	81
6. Piksaare vallutamine 21. jaanuaril	81
7. Dessandi vahetus 21. jaanuari õhtul	89
8. Piksaare jaama mahajätmine 22. jaanuari õhtul	92
9. Üldolukord Lõunarindel jaanuari lõpus	94
10. Piksaare, Verdi, Härgmäe, Valga	95

Vahepealne formeerimiskäik	101
--------------------------------------	-----

Marienburgi operatsioon.

1. Olukord ja tegevuse eesmärk pärast Valga vallutamist	105
2. Koiküla vallutamine	106
3. Mustjõe silla vallutamine	110
4. Hopa jaama vallutamine	114
5. Ühe kangelase viimne luureretk	115
6. Marienburgi vallutamine	117
7. Marienburgi kaitsmine	119
8. Marienburgi mahajätmine	121
9. Tegevus pärast Marienburgi mahajätmist	122

	Lk.
10. Soomusrongi nr. 3 tegevus pärast taandumist	131
11. Mustjõe silla kaitsmine ja mahaajätmine	133
12. Lahkumine soomusrongidelt	138
13. Kokkuvõte	141

IV. B kompanii 6. jalaväepolgu käsutuses.

1. Olukord Lõunarindel veebruari keskel	146
2. B kompanii saabumine liinile. Kompanii koosseis	147
3. B kompanii lahingtegevus	147
4. Kokkuvõte	151

Võitlused iseseisva väeosana.

1. Tegevus tagalas enne üksuste koondumist	153
2. Rügemendi üksuste koondumine Viljandi, I pataljoni for- meerimine ja ümberpaigutamine Valka	157
3. Rügemendi juhtiv koosseis	161

I. Orava alt Ivanovo Bolotoni.

1. Üldolukord Kagurindel 27. märtsiks ja ettevalmistused üldiseks pealetungiks	162
2. Orava lahing 29. märtsil	172
3. Soomusrongide dessantide tegevus 29. ja 30. märtsil	174
4. Orava mõisa ja küla vallutamine 30. märtsil	176
5. Tegevus 31. märtsil	177
6. Uus ülesanne. Vaenlase vastupanu lõplik murdmine 1. aprillil	180
7. Vaenlase jälitamine kuni Ivanovo Bolotoni	182
8. Esimene kallaletung Ivanovo Bolotole 4. aprilli õhtul	186
9. Ettevalmistused uueks kallaletungiks	188
10. Teine kallaletung 6. aprillil	190
11. Ümberpaigutamine Petserisse	197
12. Kokkuvõte	198

Vahepealne tegevus tagala asutuses	203
Tagavara-kompanii asutamine	204

II. Petserist—Mitkovitsani.

1. Pealetungi eesmärk	207
2. Edukas pealetung 9. aprillil	210
3. Mitkovitsa küla vallutamine 10. aprillil	213
4. Kaitsetegevus vallutatud külades kuni 18. aprillini	215
5. A ja B kompanii puhkusele Petserisse	218
6. Vaenlase pealetung 17. aprilli õhtul	219
7. Läbimurde likvideerimine ja puhkus	222
8. Vahejuhtum 17. aprillil	223

III. Pealetung Riia—Pihkva kivitee läbilõikamiseks.

1. Üldolukord	226
2. Pealetungi ettevalmistused	227
3. Pealetungi läbiviimine	228
4. Kaitsetegevus kuni Pihkva operatsioonini	230
5. Kokkuvõte	234

Vahepealne tagala korraldamine	235
--	-----

IV. Pihkva operatsioon.

1. Operatsiooni eesmärk ja üldolukord	237
2. Veesküvä-Potalovo kindlustatud positsioonist läbimurdmine	240
3. Dubrovka lahing	245

	Lk.
4. Irboskas	251
5. Pihkva vallutamine	253
6. Pataljoni asumine Veliikaja vasakule kaldale	254
7. Kaitsel Veliikaja vasakul kaldal	257
8. Tegevus tagavara-pataljonis	264

Vahekorra lõpetamine kapten Reissariga 267

V. Porhovi—Ostrovi operatsioon.

Võdrast—Karamõševoni.

1. Operatsiooni eesmärk, üldolukord ja ettevalmistus	275
2. Veliikaja läbistamine	278
3. Vaenlase jälitamine	281
4. Uus ülesanne	283
5. Tegevus uues suunas	284
6. Valneva ja Vassileva küla vallutamine	286
7. Pealetung 20. juulil	288
8. Luurekäik Karamõševo jaamani	291
9. Üldolukord 20. juuli õhtuks	292
10. Karamõševo jaama vallutamine 21. juulil	294
11. Pealetung Porhovi suunas	298

Karamõševost—Ostrovini.

1. Ostrovi grupi asetused 23. juuliks	299
2. Pataljoni ümberpaigutus liinile	299
3. Pataljoni tegevuskava ja koosseis	301
4. Taanlased	302
5. Läbimurdmine vaenlase rindest	305
6. Olukord 27. juuliks	307
7. Pealetung 27. juulil	309
8. Pealetung Ostrovile 28. juulil	311
9. Defilee kaitsel	317
10. Kokkuvõte	319

Pataljoni kaitsetegevus üldise taandumiseni.

1. Defilee kaitsel	322
2. Taandumine 1. augustil	327
3. Kaitsel Rjabitšja—Väike-Višnegi joonel	332
4. D kompanii vastukallaletung Knjáz Ivanovale	334
5. Kaitsel Rjabitšja—Tupitsõna joonel	336

Pataljonile uus ülem 337

Pataljoni ümberformeerimise algus 339

Taandumine Vabariigi piirile.

1. Üldolukord 18. augustiks	343
2. Pataljoni taandumine Pihkvasse	344
3. Pataljoni varus	351
4. Pataljon likvideerimas vaenlase läbimurdmist meie positsioonist lääne pool Veliikajat	352
5. Uus vaenlase pealetung. Pataljon taandub	359

Puhkus Võrus.

Pataljoni ümberformeerimise lõpetamine 362

VI. Krasnaja Gorka operatsioon.

1. Operatsiooni eesmärk	366
2. Pataljoni koosseis	369
3. Pataljoni kohaletoiemine	372
4. Olukord Krasnaja-Gorka all	374
5. Lahingtegevus 16. oktoobril	376
6. Üldine tegevuskava	377
7. Tegevus 17. ja 18. oktoobril	378

	Lk.
8. Pealetung 19. oktoobril	383
9. Vaenlase pealetung Kandikülale	385
10. Vaenlase uus pealetung Kandikülale	386
11. Pealetung 21. oktoobril	388
12. Pealetung 27. oktoobril	390
13. Pealetung 28. oktoobril	395
14. Kaitsetegevus kuni operatsiooni lõpuni	396
15. Juhtide vahetus	397
16. Krasnaja-Gorka operatsiooni lõpetamine	398
17. Meie väeosade tagasitoomine	400
18. Kokkuvõte	403
Puhkus Tartus	405
Polguks formeerimise alustamine	406

VII. Narva kaitseoperatsioon.

1. Ülemjuhataja varus	409
2. Olukord Virurindel	411
3. Pataljoni ümberpaigutamine Narva-Jõesuht	414
4. D kompanii tegevus Kallivere (Fitinka) rajoonis	415
5. Tegevuse edaspidine arenemine	419
6. Tegevus rinde vasakul tiival	422
7. Polguks formeerimine	425
8. Polgu formeerimiskäik	426
Polgu kaitsetegevus Feodorovka—Karosteli jooel 13. detsembrist kuni 31. detsembrini.	
1. Punaväe ägedad pealetungid	428
2. Väeosa esimene aastapäev	437
3. Viimased võitlused	440
4. Kokkuvõte	443
Vaherahu eelmäng	444
Vaherahu	449
Lõppsõna	453

Lisad.

1. Scouts-väeosa ohvitseride nimistu	456
2. Allohvitseride ja sõdurite nimistu	464
3. Vabadussõjas langenud ohvitseride ja sõdurite nimistu	478
4. Lahinguis saadud haavadesse surnud	479
5. Vabadussõjas saadud haigusse surnud	480
6. Lahinguis läksid teadmata kaduma	481
7. Vabadussõjas haavata saanud ohvitseride ja sõdurite nimistu	482
8. Vabadussõjas põrutada saanud ohvitseride ja sõdurite nimistu	490
9. Vabadusristi kavalierid	491

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

3-04-00335